

پښتني قبيلې وپيژنئ

ډاکټر لطيف ياد

خېبر وېب پاڼه

www.khyber.org

د دې کتاب برخې پرومبي وار د بېنوا وېب پاڼې (benawa.com) کېښې ښکاره شوي دي.

سرليڪو نينبي

- 9..... 1 ابد اليان
- 13..... 2 ابراهيم خيل
- 14..... 3 اپريدي (افريدي)
- 16..... 4 اتمانخيل
- 18..... 5 اتمانزي
- 18..... 6 اتوال
- 19..... 7 احمد زي
- 20..... 8 اشڪزي
- 23..... 9 اد ريمزي (عبد الرحيمزي)
- 23..... 10 اد وزي
- 23..... 11 اد ين خيل
- 24..... 12 اسماعيل خيل
- 24..... 13 اسحق زي
- 26..... 14 اكاخيل
- 26..... 15 الياس خيل
- 26..... 16 امر خيل
- 27..... 17 اور يا خيل
- 28..... 18 الكوزي
- 30..... 19 علي زئي
- 32..... 20 اندر
- 34..... 21 اوركزي
- 37..... 22 اورم
- 39..... 23 باهر
- 42..... 24 بابي (باياني)
- 48..... 25 بهر بيخ
- 56..... 26 بنگن

61.....	27 بنوخی
66.....	28 بېټنې
71.....	29 بابکر خیل
72.....	30 بختیار
74.....	31 خمکنې
77.....	32 فر ملي
80.....	33 پر به
81.....	34 پر انگيان
82.....	35 پڼې
84.....	36 پو پلزي
87.....	37 تر کا نې (تر کلا نې)
89.....	38 تره خیل
92.....	39 تر کی
95.....	40 ترین
98.....	41 تنې
101.....	42 توخي
106.....	43 توري
108.....	44 جبار خېل
111.....	45 جد ون
113.....	46 جلال زي
114.....	47 جلوانې
116.....	48 جمر يانې
118.....	49 خاخي
121.....	50 خد ران
126.....	51 خوليزي
127.....	52 خينزي
127.....	53 حسين خېل
128.....	54 خبني، بنخي، خوخي، خابني خېل، بناخي خېل
130.....	55 خاکوانې

131.....	56 خټک
137.....	57 خد وزي
138.....	58 خد وزي و خرڅين
138.....	59 خروټي
145.....	60 خليل
147.....	61 خوړياڼي
150.....	62 خوندي
151.....	63 خيسوري
151.....	64 خېشکي
155.....	65 د اوډ زي
157.....	66 د اوي
159.....	67 د رمان
160.....	68 د رې کوټي
160.....	69 د له زاک
163.....	70 د ستو خېل
164.....	71 د وتاني
166.....	72 د وړ
169.....	73 د ولت خېل
172.....	74 د ولت زي
174.....	75 د يڼار خېل
174.....	76 رتن زي
175.....	77 رځر
175.....	78 زاخېل
177.....	79 زموخت، زمبنت، زويمشت
178.....	80 زيرک، ځيرک
179.....	81 زېرماڼي
180.....	82 زېراني
181.....	83 سافي، ساپي
187.....	84 سالار زي

189.....	سهاک 85
190.....	ستانکزي 86
193.....	ستانيزي 87
193.....	سبري 88
194.....	ستورياني 89
196.....	سد وزي 90
198.....	سرکاپي 91
199.....	سرواني يا شېرواني 92
202.....	سربيال 93
204.....	سربني 94
205.....	سلطان خېل (غلخي) 95
206.....	سلطان خېل (نيازي) 96
207.....	سلېمان خېل 97
210.....	سنتيا 98
211.....	سنخر خېل 99
212.....	سوري 100
219.....	سات يا سپدان 101
228.....	شلماني 102
232.....	شلمزي 103
233.....	شيتک 104
234.....	شيراني 105
237.....	شينواري 106
243.....	طوطا خېل 107
244.....	علي خېل 108
246.....	عمر خېل 109
247.....	عيسي خېل 110
251.....	غلجي يا غلزي يا غرزي 111
254.....	غر غبنت 112
255.....	غر شين 113

257.....	114 غوريا خېل
259.....	115 کاسي
261.....	116 کاکازي
263.....	117 کاکړ
271.....	118 قلندر خېل
273.....	119 قوال خېل
274.....	120 کړو خېل
277.....	121 کرلاني
289.....	122 کسايي
289.....	123 کوټي
290.....	124 کورم خېل
290.....	125 گاري
290.....	126 گبري
291.....	127 گگيانې
294.....	128 گنده پور
300.....	129 گوربز
303.....	130 لالي يا ليلي وزير
304.....	131 لوانې
306.....	132 لودي
308.....	133 لودين
310.....	134 ما کو
310.....	135 ماموند
313.....	136 محمد زي
315.....	137 متون
316.....	138 متي زي
318.....	139 موشيانې
319.....	140 محسود
324.....	141 مروت
326.....	142 مشوانې

331.....	143 مقبل
331.....	144 ملا خيل
332.....	145 ملكزى
332.....	146 ملاگوري
335.....	147 مندپر
337.....	148 مندوخيل
340.....	149 مندوزي
340.....	150 منگل
343.....	151 موسى خيل
343.....	152 مومند
349.....	153 مهمن زي (ممن زي - محمدزي)

سرلیک

گرانو او بناغلو لوستونکو! پوهېرم چې د پښتني قبيلو د نومونو سره به زموږ ډير گران هيواد وال اشنا وي، په تيره بيا پښتانه چې په ځانگړي توگه هر يو تن يې د پښتنو په بيلا بيلو قبيلو، خيلونو، بناخونو و ځانگو پورې اړه لري. البته د پښتنو په اړوند ډير شمير ختيځ پيژندونکو او په تيره بيا انگريزي محققينو و څيړونکو ډير پنډ پنډ کتابونه او ډيرې مقالې کښلي دي چې په هغو کې د پټان د کتاب د ليکوال سر اولف کيرو، د بليو bellew د افغانسـتان توکمونو کتاب، د مونټ ستوارت الفښتن د کابل سلطنت بيان و په کلکته کې د بریتانیا د هغې ډکشنري نومونه اخیستلای شو چې په ۱۹۱۰ ميلادي کال کې په انگريزي پوځي اډه کې چاپ شوي وه او The Dictionary of Pathan Tribes نومېږي. له بلې خوا په هند کې د انگريزي واکمنۍ د وخت يو شمير مسلمانانو هم د پښتنو په باب غټ غټ کتابونه کښلي دي چې د ډپټي کمشنر محمد حيات خان حيات افغاني، د شير محمد خان گنډاپور تواريخ خورشيد جهان و زردار خان ناغر صولت افغاني چې د پښتني قبيلو په اړوند په زړه پوري معلومات پکې راټول شوي ياد ولای شو.

همد ار از زموږ د هيواد گران افغانستان نامتو پوهانولکه ارواښاد علامه عبدالحی حبيبي، ارواښاد استاد احمد علي کهزاد، ارواښاد علامه رشاد بابا، ارواښاد استاد عبدالروف بينوا، ارواښاد قيام الدين خادم، ارواښاد استاد صديق الله ربنتين، ارواښاد حبيب الله تږی، استاد پوهاند کاکړ، بناغلي استاد محمد ولي حلمي، بناغلي و قد رمن محقق قد رت الله حداد، بناغلي پوهاند عبد الرسول امين، ارواښاد حکيم تښوال او ارواښاد د وست شينواري د پښتنو د نسب او توکم په باب د قدر وړ خدمتونه کړي دي چې د ستاينې وړ دي. پر دې سر بيره په پښتونخوا کې د ارواښاد قاضي عطاء الله خان، سيد بهاد رشاه ظفر کاکا خيل او د سهيلي پښتونخوا د مشهور ليکوال پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ نومونه ياد ولای شو چې د پښتنو پوره او بشپړه پيژندگلو يې راته کړي ده.

په ۱۳۶۷ لمريز کال کې چې ما د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څيړنو په نړيوال مرکز کې د علمي غږې په توگه دنده ترسره کوله نو د دغه مرکز له خوا د پښتني قبيلو په نامه پروژه راکړل شوه چې ما دغه د رې کلنه پروژه په ۱۳۷۰ کال کې بشپړه او د چاپ له پاره برابره کړه چې نوموړی کتاب د پښتني قبيلې په نامه په ۱۳۷۰ لمريز کال د کابل په پوهنې مطبعه کې د ۴۰۰ ټوکو په تيراژ چاپ شو، خو له بده مرغه د ۱۳۷۱ کال کې کله چې ټوپکمار د ځواک پر گدی کښيناستل نو مې وليدل چې د کابل د ده افغانانو په يوه دوکان کې د همدې چاپ شوي کتاب نه د پوريو کار اخیستل کېده، خدایو ډير خواشینی شوم. په هماغه کال مې د رې نور کتابونه هم د حيات افغاني، خوشال خټک او د اودې تاريخ په نامه په اريانا مطبعه کې چاپ شوي وو چې د دغو چاپ شوو کتابونو پته رانه ورکه شوه وروسته مې چې پته ولگوله نو ټوپکمارو د خپلو خوږو د پخولو له پاره د همدې کتابونو د سوځولو نه گټه اخیسته، خو دوی د دې نه څه خبر وو چې هره کرښه يې د زړه په وينو ليکل شوې وه او په شپو شپو به د پرېښاد نشتوالی له کبله به تر

سهاره د خاورو د تیلو خراغ و ډیوې ته ناست وم. په ۱۳۷۱ کال مې چې حالات ناسم ولیدل او کور مې چور، تالا او وران شو نو د هیواده مهاجر شوم او د ادی د هغې مودې تر اوسه لا هماغسې د خپل گران هیواده لیرې پروت یم. خوله نیکه مرغه مې د غه ټول یاد شوي کتابونه د دانش د خپریندو ویه ټولنې په مرسته له سره بیا چاپ کړل چې د لوې غده ای په مرسته مې یو څه روحي ارامتیا تر لاسه کړه.

گرانو وروڼو د پښتنو د غه قبیلې چې انشاء الله د بینوا د ویب پاڼې په راتلونکو پاڼو کې به یې ولولئ د الفبا په ترتیب به د رته وړاندې شي د وې گټې لري. له یوې خوا به د پښتنو د قبیلو له نومونو سره اشنا شو و له بلې خوا که چیرې ما د ځینو قبیلو د خیلونو، بناخونو و خانگو د نومونو په برخه کې تیر وتنې کړي وي، نو زما نیمگړی کار به بشپړ کړئ چې دا په خپل ذات کې د پښتنو د نسب د شجرو د بشپړولو په اړوند به ستاسو لوی خدمت وي.

1 ابد الیان

ابدالیان چه په درانیانو سره هم شهرت لري د افغانستان په تاریخ کې یو نامتو ټبر دی چه د نامه رېښه مې د ۴ میلادي شا او خوا کې سپین پوستي آریایې قبیلې ته: چه اپتل Aptal یا هپتالي نومېږي، رسېږي. د دغې قبیلې په باختر او تخارستان کې یو غښتلی دولت جوړ کړ او د برتانوي د ایرتالمعارف Encyclopaedia Britannica په ۴ اسناد مؤرخانو ئې نوم ابدالوي هم راوړی دی.^۱ په تاریخونو کې ئې نوم په بیلا بیلو بڼو هپتل، اوډل، ابدل، یفتل، او ابدال ضبط دي.

د ابدال په هکله زیات افسانوي روایتونه هم شته چې د لته به یې راوړل بیخا به نه وي. روایتونه ولیي چې د اسلامي دورې په تاریخ کې لو مړنی سړی چې د (ابدال=اوډل) په نامه یاد شوی دی د پښتني قبیلو مشهور نیکه دی چې د خپل نامتو کهول سره د سلیمان په غره کې او سید ه. دی د ترین زوی د شر خبون لمسی او د سربین کړوسی دی او د ده نوم په پښتواد بیاتو او پخوانیو او زړو نسخو کې (اوډل) او د جمع منسوب په بڼه (اوډلی=ابدالی) ضبط دی چې د ۴۴۰ هجري یا ۸۰۱ میلادي کلو نو په شا او خوا کې یې پښتانه قبایل پر ځان راټول کړي وو او د ده له توکمه ملک سلیمان د عیسی زوی چې په زیرک سره مشهور و پښتني قبیلې د سلیمان له غره نه کند هارته بوتلې او هلته یې مېشته کړې او د خپل ژوند په پای کې یې خپل زوی ملک بارک پر مشرۍ و ټاکه او تر بارک وروسته د زیرک بل زوی ملک پوپل د خپل نفوذ ساحه د اوسني بلوچستان تر شال او ژوبه وغزوله او د ۶۵ کالو تر مشرتوب وروسته د ۸۹ کلو نو په عمر ومړ.

1 عبد الرؤف بېنوا، د افغانستان نو میالی، لو مړی ټوک، ۳۱- مخ

د اسې فو لکلوري روایتو نه هم شته چې په پیل کې ابد ال بل نوم در لود، خو کله چې د خواجه احمد لبد ال چشتي حضور ته چې د خپل وخت مشهور پیر او ستانه و ورغی او د هغه خدمت ته یې ملا وتړله هغه ورته د لبد ال نوم او لقب ور کړ چې له هغې راهیسې په دغه نوم مشهور او اولاده یې د ابد الیانو په نامه یادېږي او پښتانه په خپلې ورځنۍ محاوره کې ابد ال د اودل په نامه هم یادوي [2] خو د اروایت افسانوي ارزښت لري.

د اسې روایت هم شته هغه وخت چې د ابد ال د پلار ترین د مړینې وخت را نیږدې شو نو ویې غوښتل چې د خپل د ریوزامنو یعنی ابد ال، سپین او تور له جملې نه یو تن پر خپل ځای د مشرۍ له پاره وټاکي چې د تور او سپین د خپگان سره سره یې ابد ال د مشرۍ له پاره مناسب او وړ وباله. پښتانه د تاریخ په رڼاکې اثر لیکلي دي چې ابد ال یا اودل د ۴۲ هجري کلو نو په شا او خوا کې ژوند کاوه.

ویل کېږي چې د ابد ال تر مړینې وروسته رځرځ د خپلې کورنۍ مشر شو او ده د خپلو نورو زامنو د جملې نه خپل مشر زوی عیسی په خپل ځای وټاکه. د عیسی د زامنو نه سلیمان تر ټولو پوه او هوښیار و نو ځکه دی په ځیرک یا زیرک مشهور شو چې تر اوسه هم پښتانه هوښیار سړي ته ځیرک وایي، که څه هم عیسی د میرک په نامه مشر زوی درلود، خو سلیمان یې د هوښیاری په وجه په خپل ځای وټاکه. د زیرک په څلورو زامنو کې مشر بارک نومیده چې پلار یې دی د کورنۍ مشر ټاکلی و، خو تر څه مودې وروسته مشري د پوپل لاس ته ورغله. لوی ابد ال احمد شاه بابا چې د پوپل زیو د سد وزو په څانګې پورې یې اړه درلوده د ۱۷۴۷ میلادي نه تر ۱۷۷۳ میلادي پورې یې یوه لویه امپراتوري جوړه کړه چې به تاریخ کې د درانیانو د امپراتورۍ او یا د Durani Empire په نامه سره شهرت لري.

درانیان چې د پښتنو د سربیني پښتنو په ټولنیزې ډلې یا ګروپ اړه لري په دوو سترو بناخونو یعنی ځیرک او پنج پای باندې ویشل شوي دي چې بارکزی، اڅکزي، پوپلزي، الکوزي، محمدزي او سدي د زیرک څانګې دي او نورزي، سهاکزي، اليزي، ادوزي او ماکو د پنج پای څانګې دي. د ابد الیانو کورنۍ د ۱۷۴۷ میلادي نه تر ۱۸۱۸ میلادي پورې پر افغانستان واکمني کړې چې بیا حکومت بارکزیو او د هغو یوې څانګې محمد زیو په لاس کې وه. [3]

1.1 دود او دستور

د درانیو د هرې قبیلې په سر کې یو مشر موجود دی چې کله کله د دغې مشرۍ موقف په یوې کورنۍ کې موروثي پاتې کېږي خو کله کله په دغه برخه کې تغیر هم راتلای شي. د دغې قبیلې د بناخو نو خلک خپلو مشرانو

2 حیات افغاني، د ډیپټي محمد حیات خان، پښتو ژباړه ۱۴۲مخ، د دانش د خپرندویه ټولنې چاپ، پېښور، ۱۳۸۶ کال

3 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، سید بهاد رشاد ظفر کاکاخیل، ۱۹۶۵ د لاهور چاپ

ته پوره او بشپړ د رناوی لري او اکثره لانجې د جرگو او مرکو له لاري چې د ټولو پښتنو يو منل شوی دود دی او اروي. دوی اکثره په جوماتونو او حجرو کې سره راټولېږي او د خپلو ستونزو د اوارولو په اړوند تصميمونه پکې نيسي. د رانيان ميلمه پال خلک دي. بنايسته خيرري، د ننگ د ننگ قدونه، گرد مخونه او پراخې ټنډې لري.

د رانيان اکثره په کندهار، هيلمند، ارزگان، فراه، هرات، بادغيس، فارياب، بلخ، کندز او د هيوادپه نورو مختلفو برخو او هم په سهيلي پښتونخوا کې په کويټه، شال، پشپن، لورلايي، زيارت، ژوب او نورو ډيروسيمو کې استوگنه لري. د ايران په ختيځو برخو کې هم ډير شمير د رانيان چې په پخوا وختونو کې هلته لير ديدي دي ميشته دي.

1.2 په ملتان کې ميشته ابداليان

هغه ابدالي پښتانه چې د کندهار له شا او خوا نه يې مهاجر تو نه کړي او په ملتان کې ميشته شوي دي په او سني وخت کې د ملتاني پټانانو يا افغانانو په نامه يادېږي. په دوی کې هم د نورو افغانانو په خيرزي او خيلو نه شته. په تاريخ کې ملتان ته د ابداليانو تگ پوره معلوم نه دی، خو د ځينو شواهدو له مخې د اسې اټکل کيدای شي چې دوی به ملتان ته د هند د مغولي واکمن عالمگير اورنگ زيب او شاه عالم د واکمنيو په وختونو کې هلته تللي وي. د اسې روايت هم په لاس کې لرو چې په ملتان کې د ابداليانو د ورتلو نه د مخه د ځمند د قبيلې خلک چې هغوی هم سربني پښتانه دي ميشته وو او کله چې دغه پښتانه ابداليان ملتان ته وکوچيدل نو هلته په رنگپور گهريان واله کې ميشته شول چې ډير شمير يې د سو داگري له لارې خپله گوزاره ترسره کوله او د ابداليانو هر بناخ چې په ملتان کې ميشته وو هر يوه يې ځان ته بيل بيل مشران درلودل. کله چې د ابداليانو شمېر په ملتان کې زيات شونو د دوی او ځمند پښتنو تر مينځ د کر نيزو مسالو په سر شخړې رامينځ ته شوې او په پای کې د دوی تر مينځ خونړۍ جگړې وشوې چې په نتيجه کې د ځمند پر قبيلې بريالي او هغوی يې له هغې سيمې وشړل. همدراز په دغو جگړو کې د ځمند قبيلې ډير خلک ووژل شول. کله چې د دغو پېښو خبر د ډيلي مغولي دربار ته ورسيد نو د ملتان نه يې د ابداليانو د وتلو فرمان ورکړ. هغه وخت چې ابداليانو ته د دې خبرې پته ولگيده نو خپل د رې تنه استازي يې د ډيلي مغولي دربار ته واستول. مغولي دربار ته د ابداليانو د پلاوي په رسيدو فرمان معطل شو، خو ابدالي مشران تر بل امره پورې بنديان شول.

کله چې په دکن کې مرهټه او نورو د مغولي دربار پر خلاف په بغاوت لاس پورې کړ، نو دربار له دغو بنديانو نه غوښتنه وکړه چې که چيرې د دې قبيلې خلک د دوی سره د مرهټه وو او نورو باغيانو پر خلاف ورسره مرسته وکړينو دوی به دغه مشران له بنده خوشې کړي. دغو مشرانو د خپلې قبيلې د جنگيالو سره دکن ته لاړل او ډېرې توږې يې ووهلي. مغولي واکمن پرته له دې چې دوی د ملتان نه ونه شړل، بلکې ډېر خلعتونه، منصبونه او جا

گيرونه يې هم د وى ته ورکړل چې تر اوسه پورې ځينې په ملتان کې مېشته او د ډېرو شتو او جايدادونو څښتنان دي.

د ملتان په ابدالي واکمنانو کې نواب مظفر خان ډير مشهور سړى تير شوى دى چې نو موړى د رنجيت سنگه له خوا چې د لاهور سکه واکمن و په ۱۸۷۵ بکر ماجيتي کال [4] کې ووژل شو. سکهانو په ملتان کې ډېر پښتانه له تېغه تېر کړل او هغه پښتانه چې د سکهانو د قتل عام نه خو ندي پاتې شوي وو نو د وى له ملتان نه وليږدېدل او د نواب محمد خان بهادر خيل سدوزي سپمو يعني منکيرا او بکهر ته لاړل او کله چې منکيرا هم د رنجيت سنگه د پوځونو لاس ته ورغله نو هغوى په دېره جاتو په تېره بيا په دېره اسما عيل خان کې مېشته شول.

1.3 واکمنان

لاندې د درانيو و د د وني بارکزي خانگې واکمنان نومونه ورکړ شوي دي:

1. درانيو د کورنۍ نامتو واکمنان

1. لوى احمد شاه بابا ۱۷۴۷-۱۷۷۳

2. تيمور شاه سدوزى ۱۷۷۳-۱۷۹۳

3. شاه زمان ۱۷۹۳-۱۸۰۱

4. شاه محمود ۱۸۰۱-۱۸۰۴

5. شاه شجاع ۱۸۰۴-۱۸۰۹

6. شاه محمود د وهم خُل لپاره ۱۸۰۹-۱۸۱۸

2. درانيانو د بارکزيو د خانگې نامتو واکمنان

1. امير دوست محمد خان ۱۸۳۴-۱۸۳۹

4 بکر ماجيتي سنه چې د هند په نېمه وچه کې بکر مي هم ورته وايي تر عيسوي سنې او ه پنځوس کاله مشره ده

2. امير شير عليخان ۱۸۶۳-۱۸۶۶
3. محمد افضل خان ۱۸۶۶-۱۸۶۷
4. محمد اعظم خان ۱۸۶۷
5. امير محمد يعقوب خان ۱۸۷۹
6. امير عبد الرحمن خان (ضيا الملت والد بين) ۱۸۸۰-۱۹۱۹
7. امير حبيب الله خان (سراج الملت والد بين) ۱۹۱۹-۱۹۱۹
8. امير امان الله خان ۱۹۱۹-۱۹۲۹
9. محمد نادر شاه ۱۹۲۹-۱۹۳۳
10. محمد ظاهر شاه (المتوكل على الله) ۱۹۳۳-۱۹۷۳
11. محمد داود خان، د افغانستان د جمهوريت بنسټ ايښودونکی ۱۹۷۳-۱۹۷۸
12. حامد کرزی ۱۹۷۸-۱۹۷۹ نه تر اوسه پورې

2 ابراهيم خیل

زموږ توکم پوهان (نسب پېژندونکي) ابراهيم خیل د غلجيو پښتنو د ټولنيز گروپ او په هغې پورې اړوند ه قبيلي سلیمان خیلو پورې تړي. د ابراهيم خیلو قبيلې خلک د افغانستان په ډېرو ولايتونو او له هغې جملې نه د کابل ولايت د پغمان په ولسوالۍ، د ميدان او وردگو ولايت د ميدان بنار د ابراهيم خیلو په سېمه، د پکتيا ولايت د مرکز د گردېز بنار په سهيلي برخه، د لوگر ولايت په بېلابېلو ولسواليو، د لغمان ولايت د قرغيو په ولسوالۍ او يو شمير هم د افغانستان د بلخ، کندز، غزني، زابل او بکتیکا په ولايتونو کې مېشته دي. د لغمان ولايت د ابراهيم خیلو شمېر د ۱۳۶۰۰۰۰ کا د سر شمېرنې له مخې د ۲۰۰۰ تنو په شا اوخوا کې بنو دل شوی وو چې بنايې اوس به يې په شمېر کې ډيروالې راغلی وي. د دغې قبيلې يو شمېر د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي او ځينې خلک يې د سوداګرۍ او راکړې وړ

کړې کارونه ترسره کوي. د دغې قبیلې یو شمیر په د ولتي چارو بوخت دي. ابراهیم خیل مېلمه پال پښتانه دي، د دوی حجرې هر وخت د مېلمنو پر مخ پرانېستلې وي. د وی د علم او ښوونې او روزنې سره ډېره مېنه لري.

3 اپریدي (افریدي)

اپریدي د کرلاهي پښتنو یوه ډېره نامتو، لرغونې او غښتلې قبېله ده چې د عیسی مسیح علیه السلام تر زېږید و ۵۰ کلونه وړاندې یو ناني مشهور مؤرخ هرودوتس چې د پښتنو د څلوروقبلو کومه یادونه کړې ده په هغو کې د یوې قبیلې نوم اپري ريتي یاد شوی دی چې توکم پوهان یې همدا اوسني اپریدي بولي چې د اپري ريتي کلمه د اپریدي سره د فقه اللغت پر بنسټ هم مطابقت موندلی شي. (۱)

د پښتني شجره الانسابو له مخې اپریدي د برهان زوی د ککي لمسی او د کرلان کړوسی دی. داسې ویل کیږي چې په پیل کې د اپریدي نوم عثمان و چې د یوې پېښې او واقفې په سبب په اپریدي مشهور شو.

اپریدي په خیبر د رې، کوهات او تیراه کې مېشته دي. د دوی ختېزه پوله د خټکو سره نښتې ده. سهیل ته یې اورکزي او بنگښ او سپین غر، لویدیز ته یې شینواري او شمال ته یې د مومند و سېمه پرته ده. په عمومي توګه د اپریدي سېمه په څلورو جغرافیایي برخو ویشلې شوې ده چې د خیبر دره، د بازار دره، د اخور دره او د پېښور او د خیبر د غرونو د لړۍ ترمنځ میدان نه عبارت دي. اپریدي په یوه غرنۍ سېمه کې ژوند کوي چې په دوو اداري واحدونو کې تنظیمه شوې ده یعنې د خیبر ایجنسي چې لکشریتي پښتانه دي او د ۱۹۶۱ میلادي کال د سرشمېرنې له مخې د دوی شمېر (۲۷۵۳۱۲) تنه ښودل شوی دی بله د کوهات ضلعه چې هلته دم خیل اپریدي مېشته دي او د دوی تخمینی شمېر ۶۰۰۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی. د دم خیلو پورې بله اړونده خانګه حسن خیل دي چې دوی د پېښور په شا او خوا سېمو کې او سیري چې د ۱۹۶۱ میلادي کال د سرشمېرنې له مخې یې شمېر د ۲۴۰۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی.

اپریدي ډېر زړور او توریالي خلک دي. دوی هر وخت د ښکیلاګرو په وړاندې پراخې مبارزې کړي دي. د لوی سکندر نه راولاړه، تر مغولو او انګرېزانو پورې په تاریخ کې د دوی د مبارزو او کارنامو یادونه شوې ده. اپریدي غیرتي، مېلمه پال او په پښتني رواجونو او دودونو ته پابند خلک دي. دوی ترمنځ دوه قبیلوي فراکسيو نونه (ګوندونه) موجود دي چې د سمل او ګاري په نامه یادېږي.

په اوسني وخت کې د اپریدي قبېله په اتو مشهورو ښاخونو باندې وېشلې شوې ده چې هر ښاخ یې ډېرې خانګې لري، چې د دغو ښاخونو مونه او د دوی د استوګني سېمې په لاندې ډول دي:

1. ملک دین خیل: په میدان، شلوبر، تند، چوره، کجوری، خیبر د ره او شډلي کې استوگنه لري.
2. قنبر خیل: په کا هو د ره، شلوبر، ناوه، برشلو بر، باره او کجوری کې مېشته دي.
3. کوکي خیل: په دوه توري، تور خپری، راجگل، مخرنې، لاله چپنه او د جمرود نه تر علي مسجد هپورې او سیري.
4. زخه خیل: په خیبر د ره، خیري کډو، بازار، الچه، کرمنه، پراگ، بنکو، شنه کمر، توره ویا له، بوکار، سنډه پل او شډلي کې استوگنه لري.
5. سه پای: په باره، ترخو کڅ، سنډه پل، لگري او کجوری کې او سیري.
6. کمر خیل: په گري، خاوخ، تخته کلي، غلام علي، بغري، وچ پال، چهل گزي، میرود ره او کمزوي کې استوگنه لري.
7. اکاخیل: په باره، گلي خیل، وړان، کجوری او د اکا خیلو په میره کې او سیري.
8. ادم خیل: په اخورد ره او میدان کې او سیري.

د اړېدو د یوشمېر نو رو خانگو نو مو نه د ادبي: گلي، زرغون خیل، محمد خیل، تورسپر، فېروز خیل، شېر خان خیل، کمال خیل، باسي خیل، میتاخان خیل، کتیا خیل، زونه خیل، شیخ مل خیل، عبدال خیل، ونډ، لنډي خیل، برگت خیل، د لدار خیل، ظفري، عبدالرحمن خیل، احمد خیل، نیکی خیل، اورموز خیل، فتح خیل، بهرام گور، بکهیا، بودیا، کمل خیل، سلطان خیل، سکندر خیل، شان خیل، دولت خیل، عمر خیل، مدر خیل، میري خیل، ژراکي، شلو بار خیل، زونه خیل، ادیلي خیل، احمد خیل، نصرالدین، بابکریا نور...

د لنډي کوتل، باره، جمرود او اخورد رې سوداگرې مرکزونه د اړېدو په سېمه کې موقعیت لري او د دې له پاره چې په تنگود رو او غرنیو سېمو کې استوگنه لري، نو دوی د کر کېلې ځمکې لري دي، نو ځکه یې زبات شمېر خلک د کابل او پېښور تر مینځ د سو داگرې په چارو بوخت دي.

د پښتونخوا سر بېره یو شمېر اړیدي د افغانستان په جلال اباد، کابل او کندز کې هم مېشته دي. په دې سر بېره زیات شمېر اړیدي د هندوستان په جنوب دکن، د هریانا د ایالت په پاني پت، کشمیر، بیهار او اتر پرادیش په قایم جنگ کې مېشته دي. د هندوستان یو پخوانی جمهور رئیس ډاکټر ذاکر حسین هم د هند د اتر پرادیش د قایم

جنگ اپريدی پښتون و. همداراز په هند وستان کې يو بل ستر شاعر قاسم عليخان اپرېدې د پښتو ژبې مشهور شاعر تير شوی د دی چې شعري ديوان يې موجود دی. همداراز د پښتونخوا د اپرېدو لاندینې کسان مشهور تاريخي کسان تير شوي دي: نواب عظمت خان کوكي خيل شيرخان خيل او دهغه زوی عجب خان اپرېدې چې په کوهات کې د انگرېزي بنکېلاکگرو پر خلاف يوه مبارزه خپره وه. نوموړی د انگرېزانو له لاسه افغانستان ته هجرت وکړ او بيا وروسته په کندوز کې وفات او هورې بنخ شو، چې دده د دغو کارنامو په وياړ په پښتونخوا کې يو پښتو فلم هم جوړ شوی دی. همداراز په اپرېدو کې بل مشهور تن خاطر اپرېدې و چې د ۴۰۰۰ بيتو په شاوخوا کې شعرونه لري او د ۳۲ کلو نو په عمر يې له دې فاني نړۍ نه سترگې پټې کړيدي. په او سني وخت کې د اپرېدو مشهور شخصيتونه دا دي:

1. سلمان حامد اپرېدې

2. ډاکټر منور خان

3. مشهور قانونپوه او وکیل لطيف اپرېدې

4. رحمت شاه اپرېدې

5. او د کرکټ مشهور لوبغاړی شاهد اپرېدې

4 اتمانخيل

اتمانخيل د پښتونخوا يوه مشهوره قبيله ده چې د پښتنو په کرلاهي ټولنيز گروپ کې شامل دي او دوی ته د دوی د پلار اتمان باباد نوم په وجه اتمانخيل وايي. اتمانخيل په يوه واحد سېمه کې استوگنه لري، خو په درې اداري واحدونو يعنې باجوړ ايجنسی، مومند و ايجنسی او ملکنډ ايجنسی پورې اړه لري.

اتمانخيل د خوار لسمې عيسوي پېړۍ په پيل کې د يوسفزيو قبيلې په گډون د ټاک او گومل د غرونو نه د کابل او ننگرهار له لارې پېښور ته لاړل او له هغه ځايه په دوآبه او اشغر کې د يوسفزيو سره يو ځای په غم او بناد کې شريک شول. کله چې د دلازاکو، يوسفزيو او نورو قبيلو تر مينځ د ننگرکوټ په ميره يا گري کپوره کې جگړه پېښه شوه، نو په دغه وخت کې دغه قبيله سره له دې چې د دلازاکو د دوی سره د قبيلوي خپلوې له کبله نږدې و د يوسفزيو پر خوا ودريدل او په دې توگه يې د دلازاکو ته ماتې ورکړه، خو يوسفزيو د دوی سره کومه بڼگنه و نکره. وروسته اتمانخيل له هغه ځايه تېراه ته ولېږدېدل او کله يې چې له هغه ځايه هم لاسونه لنډ شول نو بيا د اړنگ

بړنگ سپمې ته لارل چې لا تر او سه هم په همدې سپمې کې مېشته دي.

د اتمانخيلو سپمه په عمومي ډول غرنۍ ده چې د لويو او کوچنيو درو نه جوړه شوې ده چې واړه (کوچني) سپندونه يې د سوات په سپند کې چې په دغه سپمه کې د ابزو په سپند مشهور دي توپيري. د دوی د سپمې شمال ته د باجوړ سپند بهيري چې تر کلانې او اتمانخيل سره جلاکوي. د اتمانخيلو هغه سپمه چې په ملکنډ ايجنسۍ پورې اړه لري د سوات د سيند له خوا خړو بېري.

د باجوړ او مومند و ايجنسۍ پورې اړوند اتمانخيل په عمومي توگه د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي چې د شمو زيو، عليزيو، ماندل او اصل بناخونه يې په باجوړ ايجنسۍ او د ميا، ملا او بوټ کور بناخونه يې په مومند و ايجنسۍ پورې اړه لري.

اتمانخيل د نورو پښتنو په څېر ډېر غيرتمن او توريالي خلک دي او اولسي تړي، نرخونه او خلي يې د باجوړ خلکو ته ورته دي. اتمانخيل په عمومي توگه بزگران او حيني يې په انفرادي توگه په سو د اگري بوخت دي. همداراز د اتمانخيلو لاسي صنايع په دغه سپمه کې ډېر شهرت لري. لکه چې د مخه وويل شول اتمانخيل په يوه غرنۍ سپمه کې ژوند کوي چې غرونه يې په ځنگلونو پټ دي. د دوی د مشهورو غرونو نه يو هم د کيمور غردې چې مرکزي برخه يې د اصلو، عليزو او ماندلو د سيمو تر منځ پرته ده. د دوی په غرونو کې خپري، گورگوري، بنون او ځنگلي انځر ډېر پيدا کيږي.

د اتمانخيلو په جنوبي خوا کې د ډېر له لوري د پنج کورې په نامه يو سپند بهيري چې د اتمانخيلو سپمې ته د غر شموزو په برخه کې رانوزي او د دوی ډېرې سپمې خړوبوي. همداراز د غر شموزو د لرغاو نه هم يو سپند را بهيري چې د پنجکوري د سپند سره يو ځای کيږي. همداراز د پورتنيو يادو شوو سپندونو سر بېره په اتمانخيلو کې ډېر شمېر رنې چينې شته چې خلک يې د څښلو د اوبو نه گټه اخلي. د اتمانخيلو په تندوبي (ابي) ځمکو کې جوار، غنم او اوربشې کرل کيږي او په وچوبو (للمي) ځمکو کې غنم، اوربشي، شرشم، نسک او مشنگ کرل کيږي. د دوی د سپمې صادرات نسک، شرشم، غوري او د ودانيو لرگي دي. همداراز د انگورو، مالتو، الوچو او شفتالو ډېر باغونه هم لري.

د اتمانخيلو مشهور خيلون دادي: شموزي، ماندل، بوټ خيل، اصل، عليزي، بائيزي، اسماعيل خيل، سه صد ه، مياملا، کيد و خيل، کمپل خيل، سرني خيل، عمر خيل، خمار خيل، بلو خيل، مامد خيل، عمر خيل او نور. شموزي د اتمانخيلو په شمال ختيز کې او سيږي او د باجوړ، سوات او ډېر سره پوله لري.

1. ماندل: د اتمانخيلو په شمال لويديز کې موقعيت لري او داسې ويل کيږي چې ماندل په اصل کې د اتمان با با مشر زوی و.

2. بوت خیل: چې د اتمان خپلو لویډ بز ته موقعیت لري.

3. اصیل: د ا بناخ هم د اتمانخپلو لویډ بیخ ته پروت دی.

4. علیزي: د اتمانخپلو په شمالي برخه کې پروت دی.

میاگان او ملایان هم د اتمان بابا اولاده ده چې په اتمانخپلو کې په خوره واره ډول سره استوگنه لري.

د اتمان خپلو مشهورکلي خرکی، میاخان، سنگاو او کوه بر مول دي.

په هغه سر شمیرنه کې چې په ۱۳۶۱م لمریز کال په دې سېمه کې شوې وه د اتمان خپلو ټول شمېر ۱۸۵۶ تنه ښودل شوی و چې له هغې نه ۱۲۹۷ تنه په باجوړ، ۴۸ تنه په مومند و او ۶۸۶ تنه په ملکنډ کې استوگنه لري. کېدای شي چې اوس په دې شمېر کې زیاتوالی راغلی وي.

5 اتمانزي

که چېرې د اتمانزيو د قبېلې د نسب شجره په غور سره وگورو نو دا به راته څرگنده شي چې د وی سړبني پښتانه دي او د مندر یو بناخ گڼل کېږي. اتمانزي د یوسفزيو د سېمې په ختېزه برخه کې د ابا سین پر غاړه او د مها بن د غره په سهيلي لمنو کې پر اته دي. ټوپي، ميني، کوټه او مرغز د وی د سېمې مشهورکلي دي. د اتمانزيو نور خپلونه په لاندې ډول دي: اکازي، کنازي او علیزي. د سد و اولاده که څه هم په اتمانزيو ور گډ یري، خو ځان ته یې بل نوم غوره کړی دی. د اتمانزيو د قبېلې د رې واړه بناخونه د شیخ ملي د ویش له مخې برابرې پلرنۍ برخې لري چې د غه د رې واړه بناخونه په برابر ډول خپلې پلرنۍ ځمکې کړي او ور نه گټه اخلي. همداراز د علي زيو د طاهر خيلي څانگه ډېره مشوره او په گند گهر نو مي سېمه کې مېشته دي. د تاريخ حیات افغاني په استناد د وی په هغه وخت کې ۱۲... وسله وال کسان درلودل.

6 اټوال

که چېرې د اټوال د قبېلې د نسب شجره په غور سره وگورو نو د وی په اصل کې غلجي پښتانه دي او په لنډ پرو پورې یو تهرلی بناخ دی چې زیات شمیر یې د زابل ولایت په اړوند و ولسوالیو په تېره بیا د ای چوپان په

ولسوالۍ کې استوگنه لري او شمېر يې د ۱۳۶ کال د مرکزي احصائېې د سر شمېرنې له مخې د ۱۸۵_ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی چې ښايې اوس يې شمېر د وه برابره وي. ويل کيږي چې اټوالو په پخوا او ختونو کې کو چياني ژوند د رلود د وی به د موسی خېلو اند پرو سره یو ځای د مني په موسم کې د ناور او مالستان له غرونو نه شلگر او قره باغ ته رابنګته کېدل او له دې ځایه به ګندهار ته لېږدېدل، خو اوس د وی زیاتره کلیوالي ژوند غوره کړی. اټوال مېلمه پال، د ښاره او زړور خلک دي.

7 احمد زي

احمد زي په اصل کې غلجي پښتانه دي او په سلیمان خېلو ور ګډېږي، خو نن د سلیمان خېلو نه د لېري والي او هم د شمېر ر ډېروالي په وجه د پښتنو ډېره پياوړې او غښتلې قبېله شمېرل کيږي. د دغې قبېلې خلک د افغانستان په ډېرو ولايتونو او په تېره بيا په پکتيا، لوگر، ننگرهار، لغمان، مزار شريف، بغلان، هرات، کندز او فارياب کې هم استوگنه لري. د احمد زيو قبېله د پکتيا د مهمو قبېلو په ډله کې شمېرل کيږي چې زيات شمېر يې د ګرد يزيه شمال ختېز او جنوب کې د رود احمد زي او ميلن په سېمو کې استوگنه لري. د پکتيا و لايت احمد زي د منګلو، توتا خېلو، خد رانو، زرمات او لوگر د ولايت سره پوله لري او د ۱۳۵۴ کال د يوې سروې له مخې د دوی شمېر په پکتيا کې د يو سلو زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی و. د لوګرو ولايت احمد زي د دغه ولايت په ځېنو سېمولکه ازره، التور، سرخاب، د او بازک په دښته او محمد اغه کې ژوند کوي.

د ننگرهار ولايت احمد زي د دغه ولايت په مرګز جلال اباد، د سره رود ولسوالۍ د احمد زيويه کلي، د چپرهار د ولسوالۍ د دولت زيويه کلي، د حصارک غلزي په اوسوالۍ او د کامې په اوسوالۍ کې استوگنه لري. د لغمان ولايت احمد زي د دغه ولايت په مرکز او هم يو شمېر يې د کابل او لغمان تر مينځ د کابل سيند پر دواړو غاړو مېشته دي.

د احمد زيويه پياوړې څانګه د موسی خيلو په نامه سره شهرت لري چې اکثره خلک يې کو چيان دي. زه د دې مقالې ليکوال په ۱۳۵۴ لمريز کال کې د ميدان او وردگو ولايت د بهسود و د ویمې حصې ولسوالۍ ته تللی وم او هلته مې د احمد زيو کو چيانو په زرګونو کيږدې ليدلې وې. ځکه همد ا احمد زي او نورکو چيان د دوبي په موسم کې ايلبند ونو ته تلل او د دوی د څارويو له پاره دغه سېمه ډېر ښه څر ځای شمېرل کېده.

په پښتنو قبېلو کې تر بلې هرې قبيلې د احمد زيو د قبيلې خلک په جرګو کې ښه مهارت لري او د دوی جرګې د رنې ګڼل کيږي او په پښتنو کې دوی څلي او نر خونه ډېر اهميت لري. په پخوا وختونو کې به که چېرې د

نورو پښتنو تر مينځ کو مه شخړه او لانجه پيښه شوه نو خلکو به د احمد زيو د قبيلې جر گه مارانو ته ورتلل او د دوی په مرسته او منځگړتوب به يې شخړې او لانجې او رولې چې بيا به وروسته د واپرو خواووته د منلو وړ وي او عمل به پرې کېده.

احمد زي زړور او په هېواد مين خلک دي. د انگر يزي بنکيلاکگرو پر خلاف د دوی د غيرت او ميرانې نمونې په تاريخ کې ثبتې دي. د روسي يرغلگرو سره د مبارزې په ترڅ کې هم د دوی د مبارزې سنگرونه تاوده ساتلي وو چې زموږ هېواد او تاريخ پرې وياړي.

د افغانستان پخوانی جمهور رئيس او د وطن گوند مشر نجيب الله هم د احمد زيو د قبيلې پورې اړه درلوده او په اصل کې د پکتيا ولايت د رود احمد زي د ميلن د کلي او سيد ونکی احمد زي پښتون و. همداراز په احمد زيوکې د جنرال شاهپور احمد زي او د ماليي د پخواني وزير د کتور اشرف غني احمد زي نومونه هم يادولای شو.

د احمد زيو ځينې خانگې او خېلو نه په لاندې ډول دي: اله دین خیل، عیسی خیل، یحیی خیل، ځنډي خیل، موسی خیل، ابراهیم خیل، معروف خیل، جبار خیل، ستانکزي، عبدالرحیمزي (ادریمزي) چې دغه خانگې بيا په لاندنيو کوچنیو بناخو نو ویشل شوي دي چې الله دین خیل په بادین خیل او کوچي خیلو، عیسی خیل په سادو خیلو، بازو خیلو، محمدعلي خیلو، پادشاه خیلو، خواجه خیلو، توره خیلو او مانې خیلو باندې ویشل شوي دي.

1. همداراز یحیی خیل: په فتح الله خیلو، سلام خیلو، کامران خیلو، خانه خیلو، ازک خیلو او فیروز خیلو.

2. ځنډي خیل: په شاه خیلو او خورم خیلو،

3. موسی خیل: په کړو خیلو، پابنده خیلو او منصور خیلو.

4. معروف خیل: په بادین خیلو، شکر خیلو، محمد خیلو، عبدالرحمن خیلو او سرکي خیلو باندې ویشل شوي دي.

8 اڅکزي

اڅکزي د پښتنو يوه خورا نامتو، غيرتي، مېلمه پاله او په خپلواکۍ مينه قېبله ده چې د گران افغانستان په تاريخ کې وياړلی نوم لري. زموږ پښت پوهان اڅکزي د پښتنو د سربن د گروپ نه شمیري چې په اصل کې د رلني ريخ کې وياړلی نوم لري. زموږ پښت پوهان اڅکزي د پښتنو د سربن د گروپ نه شمیري چې په اصل کې د رلني ريخ کې وياړلی نوم لري.

پښتانه او د خیرک د خانگې پورې تړلي دي. که چیرې د اڅکز یو پښتنو د نسب شجره په غور سره تر سترگو تېره کړو په لو مړي سرکې په د و لو یو بنا خو نو ویشل شوي دي چه گو جین او با دین نو مېرې. د گو جین خانگې په لاندې ډول دي: حمید زي، ملي زي، اشيزي، عثمان زي، اليزي، نصرت زي، غني زي، خد رچي زي، صالح زي، متهک زي، ادوزي، ملايزي، سلطانزي، شکرزي، اسحق زي او گبرزي. همداراز د با دین بناخ هم په لاند نیو خانگو ویشل شوی د ی: کاکوزي، غیبی زي، شمشو زي، پیر علي زي او پانيزي.

8.1 د اڅکز یو د استوگنې سېمې

اڅکزي هم په افغانستان کې مېشته دي او هم په سهيلي پښتونخوا کې هغه اڅکزي چې په افغانستان کې ژوند کوي نو دوی د سپين بولدک په ولسوالۍ، ريگ، د کندهار د بنار په مرکز او د ډنډ په ولسوالۍ، د هلمند په ولايت، ارزگان، هرات، بادغيس او کابل کې استوگنه لري، خو هغه اڅکزي چې په سهيلي پښتونخوا کې اوسي نو زيات شمېر يې په کوپټه، چمن، کلاي عبد الله، گلستان، کورک، خواجه عمران افغاني، پښين، توبه، جلگه او زيارت کې استوگنه لري. په کندهار پورې اړوند اڅکزي د سپين بولدک په ولسوالۍ، د ريگ په ولسوالۍ، د د امان په ولسوالۍ او د ډنډ او پنجوايي په ولسواليو کې استوگنه لري چې شمير يې د ريو سوو زرو تنو ته رسېږي.

د هلمند په ولايت کې مېشته اڅکزي د هلمند ولايت په مرکز لشکرگاه، د ناد علي په ولسوالۍ، د گرمسیر په ولسوالۍ او د ناوه بارکزا يې په ولسواليو کې مېشته دي چې په نو موري ولايت کې يې شمېر د د يرش زرو تنو په شا او خوا کې اټکل شوی دی.

د هرات ولايت اڅکزي د هغه ولايت په مرکز او همداراز د انجيل، پښتون زرغون، گلران او د غوربانو په ولسواليو کې مېشته دي چې شمېر يې په نو موري ولايت کې د شلو زرو تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

د ارزگان ولايت اڅکزي د هغه ولايت په مرکز تيرين کوټ، د چوره په ولسوالۍ، د خاص ارزگان په ولسوالۍ، د گيزاب په ولسوالۍ، د کجران په ولسوالۍ، د د هراود په ولسوالۍ، د شهيد حساس په ولسوالۍ (بنایي اوس د دې ولسوالۍ نوم بلخه وي) او د نيش په ولسوالۍ کې استوگنه لري او د اڅکز یو ټول شمېر په دغه ولايت کې تقريبا دوه سوه زرو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

د بادغيس ولايت اڅکزي د هغه ولايت د بالامرغاب د ولسوالۍ په بيلا بيلو کلیو کې مېشته دي چې د دوی د سر شمېرنې په برخه کې راسره مؤثق معلومات نشته.

مشهور انگرېز مؤرخ مو نټ سټوارټ الفنسټن په خپل نامتو اثر (د کابل سلطنت بيان) کې ليکلي دي: "اخکزي اکثره کروندگر او پوونده دي که څه هم يوه انداز ه ځمکې لري، خو د خپل ژوند له پاره په ځمکو اتکا نه لري. د وي څاروي د خواجه عمران په غرونو او د توپي په هسکه سېمه کې ساتل کيږي، په داسې حال کې چې او بنان يې د شور اوک په شکلنه سېمه کې پوول کيږي. اخکزي په داسې ځمکه پراته دي چې يا خو لغړ غرونه دي او يا سپره ډاگونه او يا هم خالصې شگې، د دوي د کرني ځمکې خورالږې دي." د کندهار اخکزي د کرني پرته د سو د اگري په چارو هم بوخت دي. د دوي يو شمير خلک کوچيانې ژوند هم لري.

8.2 بناغلي خلک

اخکزي د تاريخ په اوږدو کې د بنکېلاکگرو په وړاندې ډېرې مېړانې او سر بنندنې هم کړي دي چې د دوي دغه مبارزې زموږ د وياړلي هېواد گران افغانستان په تاريخ کې په زرينو کر بنو ثبتې دي.

د اخکزيو په نامتو مبارزينو کې يو هم غازي عبدالله خان اخکزي و چې د ۱۸۴۱زېږد کال په ملي پاڅون کې يې انگرېزي بنکېلاکگرو ته مرگوني گو زارونه ورکړي دي چې د ده په وياړلي نوم هر افغان وياړي.

د اخکزيو بل نامتو او غيرتي شخصيت غازي مېداد خان اخکزي دی چې د افغان-انگرېز په دويمه جگړه کې يې د ميو ند د فاتح غازي محمد ايوب خان تر څنگ يې د انگرېزانو غوړونه بڼه ورتاو کړيدي او هغوی ته يې بڼه ماتې ورکړې ده. د غازي مېداد خان پلار بدین خان او نېکه يې گل محمد خان هم مېړني خلک تېر شوي دي. همداراز د اروخان اخکزي هم د اخکزيو يو ډېر معزز او د درناوي وړ مشر تير شوي دي.

په سهيلي پښتونخوا کې د اخکزيو په ملي مبارزينو کې د خان شهيد عبدالصمد خان وياړلي مبارزي د پښتنو د مبارزو په تاريخ کې يو وياړلی باب دی چې د پښتنو او بلوڅو د حقه حقو قو له پاره يې مبارزي کړي او په پای کې د پاکستاني جرنيلانو له خوا په شهادت ورسيد چې اوس د ده زوی محمود خان اخکزي د پښتونخوا ملي عوامي پارټي مشر د پښتنو د حقو قو د تر لاسه کولو له پاره چې په پاکستان کې تر پنجا بيانو وروسته د وهم ستره اتنيکه ډله ده، خوله بده مرغه له هره پلوه د خپلو حقو قو نه بې برخه او محرومه ساتل شوي دي د مبارزې بيرغ رپانده ساتلی او د خپل شهيد پلار وياړلي لاره تعقيبوي. همداراز په اخکزيو کې د خان محمد ايوب خان اخکزي مبارزې، د اخکزيو د مشهور و علمي شخصيتونو هر يوه شاعر اوليکو ال ملا عبدالرحيم اشيزی او هم د ارواښاد محمد علم بڅرکي نومونه نه يو ازي د اخکزيو وياړونه دي، بلکې د دې هيواد هر افغان پري وياړي.

9 اد ريمزي (عبدالرحيمزي)

که چيرې د اد ريمزيو د نسب شجره په غور سره تر خپرني لاندې ونيسو نو جو ته به شي چې د وې غلجې پښتانه دي يعني د د غې قبېلې خلک د غلجيو پښتنو يو بناخ دی چې زيات شمېر خلک يې د لوگر ولايت په بېلا بېلو ولسواليو کې استوگنه لري. يو شمېر اد ريمزي د لغمان ولايت د قرغيو په اولسوالي او د عزيز خان کڅپه سېمه کې مېشته دي.

اد ريمزي خورازپور، توريالي او ميرني خلک دي. د روسي يرغلگرو او تيري کونکو پر خلاف يې د مبارزې سنگرونه تاوده ساتلي وو. د اد ريمزيو قبيلې يو شمېر خلک کوچيانې ژوند هم لري. د د غې قبيلې يو شمير خلک د سو د اگری او راکرې ورکړې کارونه هم سرته رسوي. د اد ريمزيو د قبېلې په نامتو مشرانو کې يو هم عبدالملک خان عبدالرحيمزي و چې د افغانستان د ټولواک اعليحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان د مالي وزير تير شوی دی.

10 ادوزي

ادوزي د پښتنو د سربني په ټولنيزې ډلې پورې يوه اړونده قبېله ده چې د پنج پای خانگې پورې اړه لري. د د غې قبېلې شمېر پنځه زره کورنۍ بنودل شوي دي، خو د شوروي مشهور اتنوگرافر ستانيسفسکي د اتنوگرافيکو معلو ما توله مخې د شلمې پېړۍ په نيمايي کې د د وې شمېر ۱۳ زره تنه بنودل شوی دی چې زياتره يې د کندهار د معروف په اولسوالی، د اوروزگان ولايت د د هراود په اولسوالی او همداراز د هلمند ولايت د گر مسير په اولسوالی کې مېشته دي.

11 ادین خیل

ادین خیل په اصل کې غلجې پښتانه دي او په سلیمان خیلو پښتنو چې يوه خورا غښتلي قبېله ده ورگډېږي. د د غې قبيلې اکثره خلک د پکتیکا په مرکز شرنه او د پکتیا ولايت د زرملي په اولسوالی کې چې په زرمته سره هم مشهوره ده استوگنه لري. د د غې قبيلې يو شمېر خلک د غزني ولايت د گېرو په اولسوالی کې هم استوگنه لري.

12 اسماعیل خیل

اسماعیل خیل په اصل کې د کر لاهي پښتنو په ټولنيزې ډلې پورې يوه اړونده قېبله ده چې د خوست په ولايت کې د شمل سيند په جنوبي کنډو مند وزيو ته نږدې مېشته دي. د مند وزيو د قېلې لويديز ته خد ران او جنوب ته يې د تڼيو قېبله پرته ده. د مند وزيو د قېلې په ختېز او د شمل سيند په شمالي خنډو کې هم اسماعیل خیل استوگنه لري. د ۱۳۶۱ کال د مرکزي احصايې د سر شمېرنې له مخې د دوی شمېر ۱۶۰۰۰ تنه بنودل شوي دي، چې بنا يې اوس به يې شمېر دوه برابره وي.

اسماعیل خیل اکثره د کرنې په چارو بوخت دي، يوشمير خلک يې د ولتي د ندي هم سر ته رسوي. د دوی يو شمېر په عربي هيوادونو لکه سعودی عربستان او کويټ او يو شمير يې هم د خليج په هېوادونو لکه متحده

عربي امارات، قطر، د وبي، شارجه، ابو ظبي او د خليج په نورو بنارونو کې په مزدوری او غريبی بوخت دي.

ي-

13 اسحق زي

اسحق زي چې د ساکزيو په نامه سره هم شهرت لري د پښتنو د سربن په ټولنيز گروپ کې يوه ډېره مشهوره قېبله ده چې خلک يې هم په کليوالي توگه ژوند کوي او هم يې يو شمېر کوچياني ژوند لري. د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډيپټي محمد حیات خان په خپل دغه نامتو اثر کې چې د افغانستان د بيلا بيلو قومونو او په عمده توگه يې د پښتنو قومونو او قېلو په اړوند يې کښلی دی د اسحق زيو يا ساکزيو پښتنو په باب داسې وايي: "ساکزي د کندهار لويديز خواته په شگلنه سيمه کې د ارغنداب د سيند پر غاړه د بست تر کلا پورې او همداراز خو سيمې يې د چکه علا کې په بنکتنی برخه کې د هيلمند سين په ختېزه غاړه کې پر تې دي. ځينې ځمکه وال خلک يې په گر مسير، فراه، شين ډنډ، لاش و جوين، د هرات جنوب لويديز، د سيستان په شمال او ځينې يې هم په هرات کې مېشته دي. همداراز د ساکزيو د قېلې پورې اړونده د وې معتبرې کورنۍ د يادولو وړ دي چې يوه يې د سردار سالو خان کورنۍ چې د لاش و جوين په سيمه د درناوي او واک خاوند ده او بله يې د گر مسير د کلاي خانشين په سيمه کې د رئيس سردار مدد خان کورنۍ ده چې په دغې کورنۍ کې موسی ډونگي يو مشهور سړی تېر شوي دي." [5, 6]

5 تاريخ حيات افغاني، ډيپټي محمد حیات خان، پښتو ژباړه، ۱۵۹ مخ، د دانش خپرندويې ټولني چاپ، يېنور ۲۰۰۷ کال

6 پښتني قېلې، د کتور لطيف ياد، درېم چاپ، دانش خپرندويه ټولنه، ۱۶-۱۷ مخونه، ۲۰۰۷ کال، يېنور

13.1 اسحق زو ولايتونه

په اوسني وخت کې اسحق زي يا سا کزي پښتانه د افغانستان په لاند نيو ولايتونو کې مېشته دي:

1. د کند ھار په ولايت کې: اسحق زي د کند ھار ولايت په مرکز، د ميوند په ولسوالۍ، د پنجوايي په ولسوالۍ، د ارغنداب په ولسوالۍ او د معروف په ولسوالۍ کې مېشته دي چې په دغه ولايت کې د دوی تخميني شمېر د سلو زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی.

2. د هلمند په ولايت کې: د هلمند په ولايت کې هم يو زيات شمېر ساکزي او سپري په دغه ولايت کې د وی د هلمند په مرکز لشکر گاه، د کجکي په ولسوالۍ، د ريگستان په ولسوالۍ، د خانشين په ولسوالۍ، د نوزاد په ولسوالۍ او د نهر سراج په ولسوالۍ کې استوگنه لري چې په نو موړي ولايت کې د دوی ټول شمېر څه د پاسه سل زره تنه بنودل شوي دي.

3. د فراه په ولايت کې: د فراه ولايت په مرکز او د لاش و جوين په ولسوالۍ کې هم زيات شمېر اسحق زي يا سا کزي مېشته دي چې په نو موړي ولايت کې د دوی شمېر پنځوس زره تنه بنودل شوي دي.

4. د هرات په ولايت کې: په هرات کې د ساکزيو شمېر د هېواد د ټولو ولايتونو په پر تله ډېر دی په دغه ولايت کې ساکزي د انجيل، شين ډنډ، پښتون زر غون، گلران، کشک، غوريان او کهسان په او لسو اليو کې مېشته دي چې د هرات په ولايت کې د ساکزيو مجموعي شمېر تر يو سلو پنځوس زرو تنو زيات بنودل شوی دی.

5. د باد غيس په ولايت کې: په دغه ولايت کې ساکزي د مر غاب او غورماچ په ولسواليو کې مېشته دي.

6. په فارياب ولايت کې: د فارياب په ولايت کې او په تېره بيا د پښتون کوټ په ولسوالۍ کې ساکزي پښتانه اوسي. زه د دې مقالې ليکوال کله چې په ۱۳۵۷ کال ميمني ته تللی وم نو ما د ميمني د لويديز په پنځه کيلو مترۍ کې يو شمېر کوچيان ولېدل چې په کېر د يو کې او سيدل او ځانونه يې اسحق زي بلل.

7. د جو زجان په ولايت کې: په دغه ولايت کې هم د اسحق زيو يو شمير کورنۍ مېشته دي.

8. د بلخ په ولايت کې: د بلخ په ولايت کې هم يو زيات شمېر ساکزي استوگنه لري چې د حيات افغاني مؤلف د دوی شمېر په ۱۸۶۵ عيسوي کال کې چې له نن نه ۱۴۳ کلونه پخوا کېږي د دوی شمېر د بلخ په ولايت کې تر زرو کورنيو زيات او په ټول افغانستان کې تر يولس زره کورنيو نه زيات بنودلی دی.

14 اکاخیل

اکاخیل په اصل کې غلجی پښتانه دی چې د سلیمان خیلو یو بناخ گنل کېږي چې زیاتره یې په پوونده ډول ژوند کوي او ځانته کو مه ځانگړې سېمه نه لري. د وی اکثره په کېږد یو کې ژوند کوي او د تڼو، کیر د یو او جو الو نو په او بد لو کې بڼه مهارت لري. د تاریخ حیات افغانی د لیکوال ډپټي محمد حیات خان په قول د اکا خیلو یو شمیر د غزني و لایت په مقرر کې هم استوگنه لري [7]. یو شمیر اکا خیل په افغانستان باندې د شوروي تریر غل وروسته له هیواده ولیږدیدل او پاکستان ته کډوال شول چې د هغه هېواد په مختلفو ښارونو لکه پېښور او کراچی کې استوگنه لري. اکا خیل زیارکښه خلک دي، ځیني خلک یې د سو د اګر یو په کارونو بوخت دي. د اکا خیلو ځوانان په اتن کې ډېر تکړه دي او د خو بنیو او خو شالیو او ودونو کې د دوی ځوانان چې بنا یسته او ږدې څښې لري په خپلو ماهرانه اتنو نو سره محفلونه تاوده ساتي.

د روسي نامتو اتنو گرافر د اتنو گرافیکو څېر نو له مخې د اکا خیلو شمېر د شلمې زېږدیزې پېړۍ په نیمايي کې د ۳۵ زره کورنیو په شا او خوا کې بنودل شوی دی.

15 الیاس خیل

الیاس خیل په اصل کې غلجی پښتانه دی. د وی یو شمېر کو چیان او هم یو شمېر خلک یې د ځمکو خاوندان دي چې اکثره یې د کابل او ننگرهار تر مینځ وادي کې د کابل سین په دواړو غاړو کې ژوند کوي، خو د وی د شمېر په اړوند زما سره بشپړ معلومات نشته.

16 امر خیل

امر خیل په اصل کې غلجی پښتانه دی او په سلیمان خیلو ورگډېږي. داسي ر وایتونه موجود دي چې د امر خیلو د قبیلې مشر نېکه امر بابا نو مېده چې زیارت یې د ننگرهار په سېمه کې دی. امر خیل د ننگرهار، میدان، لغمان، پکتیکا او جوزجان په ولایتونو کې مېشته دي. د میدان ولایت امر خیل د دغه ولایت د نرخ د اولسوالی او چاریکه په سېمو کې استوگنه لري او په دغه ولایت کې د وی په لاندنیو خیلو نو ویشل شوي دي: یار خان خیل، الله

7 حیات افغانی، محمد حیات خان

دوش خیل، یو سفزي، ممي خیل، غو نډا خیل او بوړ خیل. همداراز یو شمېر امر خیل د ننگرهار و لایت د سره رود د ولسوالۍ د پېتاوي امر خیل په کلي کې چې د ننگرهار و لایت د درونته بند ته نږدې موقعیت لري او سپر یي. همداراز د ننگرهار و لایت د چپرهار د ولسوالۍ د سپین جومات او سنگینه په سیمه کې هم د امر خیلو قبیلې یو شمېر کورنۍ مېشته دي. یو شمېر امر خیل د بامیانو په و لایت کې هم او سپر یي. خو هغوی کو چیا نی ژوندلري. د جوزجان په و لایت کې د وی د اچې په ولسوالۍ کې مېشته دي. د ۱۳۶۰ کال د مرکزي احصائیې د سر شمېرنې له مخې د میدان په و لایت کې د امر خیلو شمېر ۱۲۰۰۰ تنه، د ننگرهار و لایت د امر خیلو شمېر ۴۸۴۲ تنه او د لغمان و لایت د امر خیلو شمېر ۲۱۸۸ تنه بنو دل شوي وو، چې بنا یې د اشمېر اوس د وه گونې وې.

امر خیل مېلمه پالونکي، غیرتي او د علم سره ډېره مېنه لري. په دوی کې یو زیات شمېر بنوونکي، استادان، اکادمیک او پوهان او نظامي منصبداران شته. د میدان و لایت په امر خیلو کې د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې په ولسي جرگې کې د میدان و لایت د خلکو استازی او ویناد حفیظ الله خان امر خیل مشهور [قومي مشرتیر شوی دی. همداراز د هغه زوی خدای بخښلی سر محقق عزیزالله امر خیل د افغانستان د علومو د اکاډیمۍ د ژبو او ادبیاتو د مرکز علمي غړی و چې په پښتو فولکلور کې یې د ستاینې وړ علمي خدمتونه سرته رسولی دي.

17 اوریا خیل

اوریا خیل هم په اصل کې غلجی پښتانه دي چې د دغې قبیلې زیات شمېر خلک د کابل و لایت د پغمان په ولسوالۍ کې استوگنه لري او په نوموړې ولسوالۍ کې د دوی مشهور کلی او سېمه د خالداریو په نامه سره یادېږي. یو شمېر اوریا خیل د کابل د لویدیځ په لندراو یو شمېر هم د میدان په و لایت کې استوگنه لري.

یو شمېر اوریا خیل د پکتیا و لایت د زرمتم (زرملمې) په ولسوالۍ کې هم مېشته دي. د لغمان و لایت اوریا خیل د لغمان و لایت په مرکز مهترلام او د غه و لایت د قرغیو په ولسوالۍ کې استوگنه لري چې د ۱۳۶۰ لمریز کال د هغې سر شمېرنې له مخې چې د مرکزي احصائیې له خوا ترسره شوې وه د لغمان په و لایت کې د دوی شمېر ۱۲۱۸۸ تنه بنو دل شوي دي چې بنا یې په دغه و لایت کې اوس د دوی شمیر د وه چنده وي. همداراز یو شمېر اوریا خیل د کابل و لایت د قره باغ په ولسوالۍ کې هم مېشته دي.

اوریا خیل مېلمه پالونکي، زړور، غیرتي او په خپلواکۍ مین خلک دي. د روسي تیري کوونکو په وړاندې یې د غیرت او مېړنتوب کارنامې زموږ د ویاړلي هېواد گران افغانستان د تاریخ ځلانده بابونه دي.

18 الكوزي

الكوزي د پښتنو يوه تاريخي او لرغونې قبيله ده چې په زړو او پخوا انيو تاريخي يوناني متونو كې د دوی سېمه د اراكو زيا په نامه سره ياد يږي چې د الكوزي د نامه سره يې ورت ته والی د امکان نه ليرې خبره نه ده په پښتو، فارسي، اردو او انگرېزي تاريخي كتابونو كې: تاريخ حيات افغاني، تواريخ خورشيد جهان، پښتانه د تاريخ په رڼا كې، د پښتنو تاريخ، صولت افغاني، د سر او لڼ كير و د پټان او د بليو د پټان په ډكشنري او په تيره بيا د پښتنو په شجرو كې الكوزي سربني پښتانه گڼل شوي دي چې د زيرك زوی او د ابدال لمسی دی او پوپل، بارك، اخك او موسی يې وروڼه دي چې بيا الكوزي په ډېرو نورو بناخو نو او خانگو ویشل شوي دي چې مشهور بناخو نه يې په لاندې ډول دي:

صفوزي، شكرزي، اپل يا اپوزي، سرکانې، زكوزي، ميلازي، يعقوبزي، د ولتزي، ابراهيمزي، موسیزي، عمرزي، خانخيل، اكاخيل، سيدخيل، پروت، زنگي، بوستانزي، نسوزي، پانيزي، كوټيزي، خالوزي، باروزي، نكروزي، بيانزي، فيروزي، جيلانيزي، خدايدخيل، راموزي، اولالگي خيل.

18.1 الكوزو ولايتونه

الكوزي د افغانستان په لاندنيو ولايتونو كې مېشته دي:

1. د كندهار په ولايت كې: د الكوزيو د قبيلې خلك د كندهار ولايت په مركز، د ارغنداب، خاكريز، ارغستان، معروف، ميوند او پنجوايي په او لسو اليو كې مېشته دي چې د ۱۳۶۰ كال د مركزي ادارې د سر شمېرنې له مخې په كندهار كې د دوی مجموعي شمېر د ۸۰۰۰ زرو تنو په شا او خوا كې ښودل شوی وو چې بنايي اوس يې شمېر دوه چنده وي.
2. د اروزگان په ولايت كې: د اروزگان د ولايت الكوزي د اروزگان په مركز تيرين كوت، د دهر او د په ولسوالۍ او دهغه ولايت په ځينو نورو ولسواليو كې مېشته دي چې مجموعي شمېر يې په دغه ولايت كې د پنځه زرو تنو په شا او خوا كې ښودل شوي دي.
3. د زابل په ولايت كې: د زابل ولايت الكوزه ولايت د ميزان، ترنك او جلدك په اوسواليو كې استوگنه لري چې شمېر يې په نوموړي ولايت كې د شلو زرو تنو په شا او خوا كې ښودل شوي دي.

4. د هلمند په ولايت کې: د هلمند ولايت الکوزي د دغه ولايت په مرکز لشکر گاه او د ناد علي، بفران، زميند اور او گر شک او نو زاد په او لسواليو کې مېشته دي چې مجموعي شمېر يې په نو موړي ولايت کې د ۴۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

5. د فراه په ولايت کې: د فراه ولايت په بيلا بيلو ولسواليو کې هم الکوزي شته چې شمېر يې د ۷۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

6. د هرات په ولايت کې: د هرات ولايت الکوزي د دغه ولايت د انجيل، گذرې، پښتون زر غون، او بې، کرخ، زند ه جان، ادرسکن، کهسان او يو شمېر نورو ولسواليو کې مېشته دي. په دغه ولايت کې د الکوزيو ټول شمېر د سلو زرو تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي.

7. د بادغيس په ولايت کې: يو شمېر الکوزي د بادغيس ولايت په بيلا بيلو ولسواليو په تېره بيا د مرغاب او غور ماچ په ولسواليو کې هم مېشته دي. د کونړ په ولايت کې:

په پورتنیو ولايتونو سر بېره يو شمېر الکوزي په فارياب، جوزجان، سرپل، کندز او کابل کې هم مېشته دي.

ي-

8. د کونړ په ولايت کې د الکوزيو يوه خانگه چې د سرکانيو په نامه سره يادېږي د دغه ولايت د سرکانيو په ولسوالۍ کې مېشته دي چې دوی په اصل کې د ځينو عو املو له کبله ډېر پخوا له کندهاره دې سيمې ته رالېږد يدي او دلته مېشته شوي دي چې شمېر يې د شلو زرو تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي چې زياتره خلک يې د کرنې او سوداگرۍ په چارو بوخت دي او د چارواشو سوداگري هم کوي.

9. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا په تېره بيا په کوپټه، چمن او د بلوچستان په ځينو نورو سيمو کې هم الکوزي استوگنه لري.

10. په پښتونخوا کې: پر دې سر بېره د پښتونخوا د دواړو اېډي په سيمه کې او د پېښور په شاوخوا کې هم يو شمير الکوزي استوگنه لري.

11. په پاکستان کې: د پاکستان د راولپنډۍ د چهچه نومي سيمه کې هم ډېر شمېر الکوزي مېشته دي چې د سرکانيو په نامه يوه سيمه کې د الکوزيو د نسوزي بناخ خلک مېشته دي.

12. په جنوبي هندوستان کې: د الکوزيو يو شمېر د جنوبي هندوستان د دکن او حیدر اباد په سيمه کې هم مېشته دي، خو له بده مرغه ځينو يې خپله خوږه ژبه پښتو له لاسه ورکړې او په هندي ژبه گږېږي.

18.2 بناغلی خلک

الکوزي زړور، غير تي او ميلمه پاله خلک دي. په علم او پوهې مين دي. دوی د روس د استعماري او بنکيلاگرو څو اكونو پر خلاف د خپل هېواد د خپلواکۍ له پاره بڼې توري واهلي دي.

د الکوزيو په تاريخي کسانو کې د دغو لاندنيو کسانو نومونه اخیستلی شو چې زموږ د هيواد په تاريخ کې مشهور دي:

1. عبدالغني خان چې د الکوزيو د زيرازي له څانگې و او د مير افغان په نامه ياديد ه
2. د هرات والي يار محمد خان زين الدوله چې د الکوزيو د نسوزي څانگې نه و او يو ډير باتدبيره شخصيت تير شوی دی
3. د افغانستان د ستر ټولو اک اعليحضرت احمد شاه بابا مور زرغونه انا چې د الکوزيو د نسوزي بناخپورې يې اړه درلوده
4. مولوي محمد سرور خان و اصف د لومړني مشروطه غوښتونکو د ټولني مشر چې په اصل کې د کندهار د ارغستان د ولسوالۍ و او بيا وروسته زنداني شو او د کابل په شيرپور کې د خپل ورور سعد الله خان او د خپل پلار د اکا د زوی عبدالقيوم خان سره يوځای اعدام شو
5. بابا عبدالعزیز خان الکوزی د مشروطيت د دويم غورځنگ غړی و.

19 علي زئي

که چيرې د اليزيو پښتنو د نسب شجره په غور سره وڅيړو نو دوی سر بني پښتانه او د رانيو د پنجپای په بناخپورې اړه لري چې نورزي، ساکزي، ادوزي او ماکو يې وروڼه قبيلي دي.

ډپټي محمد حيات خان د تاريخ حيات افغاني په كتاب كې چې ۱۴۳ كلو نه د مخه يې كښلې دى د اليزيو پښتنو په اړوند د اسبي ليكلي دي: "اليزي د كندهار په زميند اور كې اوسېږي. د دوى د ود او د ستور د الكوزيو په څير دى. د اليزيو او الكوزو تر مينځ يو له د هلمند سين دى. د دوى سيمه هم د الكوزيو سيمې ته ورته والى لري، خو د الكوزيو زياتره سيمه د رود ونو په اوبو او د اليزيو سيمه په كاريزو نو خړ و بېري."

اليزي (عليزي) زياتره د كرني او مالدارۍ په چارو بوخت دي او خورا غښتلي، غير تي، ميلمه پالو نكي او د هيواد په خپلواكۍ مين خلک دي. د افغان-انگريز سره د خپلواكۍ په جگړه كې يې د ميرانې او غيرت كار نامې ښودلي او د روسي و حشي يرغلگرو سره په مېرانه جنگيدلي دي.

په او سني وخت كې اليزي په لاندنيو سيمو كې مېشته دي:

1. د هلمند په ولايت كې: د هلمند ولايت اليزي د دغه ولايت د نادعلي، كجكي، بفران، موسی كلا، گرمسير او نو زاد په ولسواليو كې مېشته دي.
2. د كندهار په ولايت كې: د كندهار ولايت اليزي د كندهار ولايت په مركز او د امان، ميوند، ارغنداب، معروف او ژيري په ولسواليو كې مېشته دي.
3. د ارزگان په ولايت كې: د ارزگان ولايت اليزي د دغه ولايت په مركز ترين كوت او د هراود، گزاب او شهرستان په ولسواليو كې استوگنه لري.
4. د فراه په ولايت كې: د فراه ولايت اليزي د نو موړي ولايت په مركز او د بالابلوك په ولسوالۍ كې مېشته دي.
5. د هرات په ولايت كې: د هرات د ولايت اليزي د انجيل، گذرې، كشك، غوريان، زنده چان، كهسان، پښتون زرغون، ادرسكن او شين ډنډ په ولسواليو كې مېشته دي.
6. د بادغيس په ولايت كې: د بادغيس ولايت البزي د نو موړي ولايت د مرغاب او غورماچ ولسواليو په بېلابېلو كليو او بانډو كې مېشته دي.

پر پورتنيو ولايتونو سر بيره يو شمير اليزي په فارياب، جوزجان، سرپل، بلخ او كندهار په ولايتونو كې هم استوگنه لري.

7. په پښتونخوا کې: یو شمیر الیزي د پښتونخوا د ټانک او د یر ه اسما عیل خان په سیمه کې استوگنه لري

8. په پاکستان کې: په پاکستان کې الیزي د پنجاب ایالت د راولپنډۍ په اسلامگر کې چې د حسن ابد ال ختیز لوري ته پرته ده او همد اراز په ملتان کې استوگنه لري.

د تاریخ حیات افغاني په قول د اسلام گر د سیمي د الیزيو د قبيلي مشر محمد شریف خان و چې د رئیس برهان په نامه سره هم یادید چې په نو مورې سیمه کې شو کلي یې د جاگیر په توگه تر لاسه کړي و او د ده په زمانو کې شیر دل خان، پر دل خان، سرور خان او حسین خان مشهور کسان تیر شوي دي. همد اراز د راولپنډۍ د چهچه په سیمه کې هم گن شمیر الیزي استوگنه لري.

په ملتان کې د الیزيو د قبيلي نه نواب فوجدار خان یو مشهور نواب تیر شوی دی. همد اراز د ده نیکه خدایار خان او یو شمیر نور الیزي مشران لکه عاشق محمد خان، محمد خان او غلام حسن خان الیزي نامتو خلک تیر شوي دي.

9. په ایران کې: یو شمیر الیزي د ایران په ختیزه برخه کې د قاین په سیمه کې چې د افغانستان پولې ته نږدې دی هم استوگنه لري.

10. د هندوستان په دکن کې: د هندوستان په جنوب په تیره بیا په اندرا پرادیش کې هم یو شمیر الیزي استوگنه لري.

د روسیې د نامتو گرافر ستانیشفسکي په حواله په ټول افغانستان کې د شلمې عیسوي پېړۍ په نیمايي کې د دوی مجموعي شمیر ۳۰۰ زره تنه بنودل شوی دی.

20 اندړ

که چیرې د اندړو د نسب شجره په غور سره و خپرو نو خرگنده به شي چې دوی په اصل کې غلجی پښتانه دي. اندړ د موسی زوی، د ابراهیم لمسی او د غلجی کړوسی دی. د شجرو له مخې یې تره کی او سهاک ورونه گڼل کېږي [۹، ۸].

8 تاریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، ۱۳۸۶-۲۰۰۷ کال چاپ، د انش خپرنده ویه ټولنه، پېښور

9 پښتني قبيلي، لطيف ياد، ۱۳۸۵، د د انش خپرنده ویه ټولنه، پېښور

د اندرو شمال ته د غزني مرکز، جنوب ته يې د تره کو او سليمان خيلو قبيله، ختيز ته يې زرمته چې زرمه يې هم بولي، لويديز ته يې د هزاره وو قوم او په ضمن کې د کره باغ سيمې سره پوله لري.

د اندرو د قبيلې بناخونه په لاندې ډول دي: بازید خيل، جلال زي اولکن خيل چې بازید خيل بيا په خواچه خيلو، مرجان خيلو، پير خيلو، موسی خيلو او ابراهيم زيو، جلال زي په خاني خيلو، الله يار خيلو او مصري خيلو اولکن خيل د پومي خيلو او بشال خيلو په څانگو ويشل شوي دي.

د اندرو د قبيلې خلک زياتره په غزني، پکتيا، زابل، پکتیکا، بغلان ميدان او کابل کې مېشته دي چې په لاندې توگه درپيژندل کېږي:

1. د غزني په ولايت کې: اندرو د غزني ولايت د اندرو، جغتو، شلگر، جامراد، ده یک او زنه خان په ولسواليو او سيمو کې مېشته دي چې په نوموړي ولايت کې د دوی مجموعي شمير ۲- زرو تنو ته رسېږي.

2. د پکتيا په ولايت کې: اندرو د پکتيا ولايت په مرکز گرديز، زرمته او څمکنيو په ولسواليو کې مېشته دي چې په نوموړي ولايت کې يې ټول شمير د ۵- زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي.

3. د پکتیکا په ولايت کې: د پکتیکا ولايت اندرو په شرنه او ميتا خان کې استوگنه لري چې مجموعي شمير يې په دغه ولايت کې د ۲- زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي.

4. د زابل په ولايت کې: د زابل ولايت اندرو د دغه ولايت د شاه جوی په ولسوالۍ کې استوگنه لري چې مشهور کلي يې عبدالرؤف کلا، د اندرو کوټي، د اندرو کلی او سرور کلا نومېږي. داسي ويل کېږي چې دوی د غزني ولايت د شلگر ولسوالۍ نه دې سيمې ته لېږدېدلي او دلته مېشته شوي دي. همداراز د زابل ولايت د دای چوپان په ولسوالۍ کې هم د اتوالو په نامه د اندرو يو بڼاخ استوگنلري چې شمير يې د ۲- زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي.

5. د بغلان په ولايت کې: د بغلان ولايت اندرو د دغه ولايت د نهرين په ولسوالۍ کې مېشته دي او د اندرو د لکن خيلو د بڼاخ پورې اړه لري.

6. د کابل په ولايت کې: د کابل ولايت اندرو د چهاردهي ولسوالۍ د کلای بها درخان په کلي کې استوگنه لري چې شمير يې ۵- تنو ته رسېږي.

اند پر ډير ميلمه پال، غيرتي او د هيواد سره مېنه د د وې په پښتني خټه کې اخېنل شوې ده. د انگرېزانو سره د افغانستان د خلکو په دري گوڼو نو جگړو کې د د وې ونډه درنه ده، د بيلگې په توگه د ۱۸۷۹ ميلادي کال د د سامبر د مياشتې په عمو مي پا خون کې اند پر د ملا د ين محمد اند پر په مشرۍ چې په ملا مشک عالم سره يې شهرت درلود او همداراز د گل محمد خان اند پر په مشرۍ چې يو ملي شخصيت و په غزني کې يې په انگرېزانو ځمکه تې و گرځوله او د يو ملي ځواک په توگه يې د انگرېزانو په وړاندې سره يو موټي او د بنمن ته يې خوله ما توونکي گو زارونه ورکړل.

د روسي بنکيلاکگرو په وړاندې هم اند پر و ډېرې سر بنند نې کړي دي او د افغاني غيرت او تورې په زور يې روسي غليمانو ته هم غاښ ما توونکي ځو ابو نه ورکړي دي.

21 اورکزي

اورکزي د پښتنو يوه نامتو قبيله ده چې زموږ پښت پوهان (نسب پيژند و نکي) يې د کرلاهي پښتنو د ټولنيز گروپ نه شميري.

د اورکزيو د قبيلې زياتره خلک د اورکزيو په ايجنسۍ او يو شمير يې په کورمه ايجنسۍ کې استوگنه لري. چې مرکز يې د هنگو بنار دی. او رکزي د کوهات په شمال لويديځ، د سپين غره په ختيز او د تيراه په جنوب کې پراته دی. شمال ته يې د اپريد و قبيله، شمال لويديز ته يې پره ځمکنې، لويديځ ته يې توري، جنوب ته يې بنگين او ختيز خواته هم د اپريد و او بنگينو سره پوله لري.

د اورکزيو د ايجنسۍ مجموعي نفوس ۴۵۰۰۰ تنه دی چې په اورکزيو سر بيره نور پښتانه هم يکې او سې لکه: علي خيل، ميشتي خيل، ملا خيل او شيخان خيل.

اورکزي په لاندنيو مشهورو بناخونو باندې ويشل شوي دي چې بيا هر يو بناخ يې په نورو ځانگو باندې ويشل شوي دي. د دغو مشهورو بناخونو او ځانگو نومونه په لاندې ډول راوړل کيږي:

1. اسماعيل زي: چې د اباخ په رابيا خيلو، ابا خيلو، مامازي، بهريم خيلو، خادي زي، عيسي خيلو او سادا خيلو باندې ويشل شوي دي.

2. موسي زي: چې په لنډي زي، علي زي او خواجه خيلو باندې ويشل شوي دي.

3. لشکر زي: چې په علي شير زيو او ما موزيو باندې ويشل شوي دي.
4. دولت زي: چې په فيروز خيلو، اتمان خيلو او بيزو تي باندې ويشل شوي دي.
5. محمد خيل: چې په بر محمد خيلو، عبد العزيز خيلو، ما نبي خيلو او سه پای باندې ويشل شوي دي.
6. ستوري خيل يا علي زي: چې په باره ستوري خيلو او تيراه ستوري خيلو باندې ويشل شوي دي.

په دوی کې ځینې بنا خو نه شيعه مذهبه او ځینې يې هم سني مذهبه دي. د دې نه پرته د دوی تر مينځ يو بل ډول قبيلوي ویش هم موجود دی چې سمل گو ند او گاړي گو ند يې بولي چې د دغې قبيلې ځینې خلک په سمل او ځینې په گلره پورې اړه لري.

تاريخ حیات افغاني د اورکز يو په باب ليکي: "داسي ويل کيږي چې د بنگينو نه د مخه په کوهاټ باندې اورکز يو واک درلود او تقریبا پنځه سوه کلونه د مخه بنگينو د اورکز يو نه د کوهاټ سيمه ونيوله چې د دغې سيمې د نيولو له پاره د دوی تر مينځ خو نړۍ جگړې وشوې او د يوه افسانوي روايت له مخې د دوی تر مينځ د غه شخړه او لانه د (دای) په نامه يوه تن اواره کړه، په دې توگه چې يو ځل د بنگينو او اورکز يو ملکان د سيمو د ویش له پاره په د رسمنده کې سره راغونډ شوي وو او هرې يوې غاړې غو بنتل چې زر خيزې سيمې تر لاسه کړي، له همدې کبله د دوی تر مينځ سو له ونه شوه او نږدې و چې د دوی تر مينځ بيا جگړه ونبلي، په دغه وخت کې دای نو می چې پر اس سپور و له ليرې را بنکاره شو. دې له پاره چې بنگين او اورکزي د واره له جنگ جگړو نه په تنگ راغلي وو نو دوی په دې خبرې باندې سره اتفاق و کړ چې دغه دای نو می سپور کله چې دوی ته نږدې راشي نو دوی به ورته د بنگينو او اورکز يو تر مينځ د سيمو د ویش سؤال مطرح کړي او هر څه پرېکړه چې ده وکړه نو د واره او غاړو ته به د منلو وړ وي. په دغه وخت کې نو مورې سپور راورسيد او د واره او خاووو د دغې شخړې د اوارولو له پاره له ده سره خبرې وکړې، هغه په داسي حال کې چې هما غسي پر اس سپور و په پښتو ژبه يې دغه بيت ووايه:

دای خو داسي وايي.... چې سمه د بنگين، غر د اورکزي

ويل کيږي چې له هماغه ورځې وروسته د دای ویش عملي شو او تر اوسه هم د چلند وړدي [10].

اورکزي په غرنۍ سيمه کې ژوند کوي چې د وبي بي معتدل او ژمی يې خورا سوړ دي، په تيره بيا د

مرغومي، سلواغې او کب په مياشتوکې چې د جنوري، فبروري او مارچ د مياشتو سره سمون خوري. د دوی زياتره خلک د کرنې په چارو او لږ شمير خلک يې په پوونده ډول ژوند کوي. د ځمکو لږه برخه يې په رولنو او بوخړو بېرې، خو د ځمکو ډيره برخه يې وچوبه (للمې) دي، مگر ډيرې زرخيزې دي، ان چې دوه فصله حاصلات ور کوي. دوی په خپلو ځمکو کې وريجي، غنم، جوار، اوربشي، لوبيا، کدوان، ټيپر او دارچيني کري چې د دوی د سيمي خوراکي پيداوار د دوی اړتياوې پوره کولای شي.

د اورکزيو ايجنسي د سمندر نه تر ۷۰۰ فوټو پورې لوړوالی لري او ټوله رقبه يې ۱۸۰۰۰ کيلو متره بنو دل شوي ده.

مشهور سيندونه يې تاجلي، خرمانی، د ماموزو رود، گنداو، انگوري، تبي، کرمان، ابي دري، مستوره او د خانکي توی سيندونه دي.

د اورکزيو د ايجنسي هيڅ کوارټر هنگودی او اصلي بنا رېې د رهام خيل دي. اورکزي خپل بازارونه د ميله په نامه يادوي چې د هغو نه يې لاند يني ميلې مشهورې دي: ډبوري ميله، ميشتي ميله، فيروز خيل ميله، کالیا ميله، غلجو ميله، ساما مموزي ميله، انجاني بازار، کده بازار او کوريز ميله. د اورکزيو ايجنسي د ليدو وړ ځايونه، کلايا، فيروز خيل سامانه، ډوبری، کول او بدن دي.

د اورکزيو د ايجنسي سر بيره يو شمير اورکزي او د هغو جملي نه مسوزي او نيمايي لښکرزي د کورمې په ايجنسي کې هم استوگنه لري. د پاکستان په نورو ښارونو لکه کراچي، راولپنډی، اسلام اباد او لاهور کې هم يو شمير اورکزي ميشته دي. په بېنور کې هم زيات شمير اورکزي استوگنه لري.

اورکزي غير تمن، جنگيالي، ميلمه پالو نكي او په پښتنولي ټينگ خلک دي. دوی د انگریزانو سره په هغه وخت کې چې د هند نيمه وچه د دوی تر استعماري واک لاندې وه په ډيره ميرانه جنگيدلي دي او داسي ويل کيږي چې دوی په هغه وخت کې ۲۸۰۰ زره تنه وسله وال ځوانان درلودل.

د اورکزيو په ټولو څانگو کې د ولتزي او مسوزي په شمير کې زيات دي. د اورکزيو مجموعي شمير د ۳۰۰ زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی چې له هغې جملې نه ۶۰۰ زره تنه يې د کورمې په ايجنسي او پاتې يې د اورکزيو په ايجنسي کې ميشته دي.

21.1 اورکزي په هند وستان کې

اورکزيو په هند وستان کې د اتلسمې پېړۍ په لومړۍ نيمايي کې د دغه هيواد په مد هيا پر ادېش کې چې مرکز يې د بهو پال ښار دی يو لوی پښتني رياست جوړ کړ چې بنسټ ايښودونکی اورکزي پښتون نواب د وست محمد خان دی. نوموړي د دغه پښتني رياست بنسټ په ۱۷۲۳ زېږديز کال کې په بهو پال کې کيښود. نوموړی د هند وستان د مغولي واکمن عالمگير اورنگ زيب د زوی سلطان بهادر شاه په زمانه کې له تيراه نه چې په هغه وخت کې د افغانستان د خاورې برخه وه هند وستان ته راغلی و. په بهو پال کې تر د وست محمد خان نه وروسته د اورکزيو پښتنو د پاتو نوابانو نومونه په لاندې ډول دي:

نواب سلطان محمد خان، نواب يار محمد خان، نواب فيض محمد خان، نواب حيات محمد خان، نواب غوث محمد خان، نواب جهاننگير محمد خان، نواب نظير محمد خان، نواب شاه جهان بيگماو نواب سلطان جهان بيگم.

د بهو پال پښتني نوابانو د بهو پال د ښار په ودانولو کې ډيرې هلې ځلې کړي دي چې د ستاينې وړ دي. دوی د نوابانو په وخت کې ډير جو ماتونه، مدرسې، کتابتونونه، پلونه، روغتونونه او نور ډېر عام المنفعه کارونه تر سره شوي دي.

22 اورمړ

د پښتني شجرو پر بنسټ اورمړ سر بني پښتانه دي چې د جنوبي و زير ستان په کانېگروم، د پېښور په شا اوخوا او د افغانستان د لوگر په ولايت کې مېشته دي. د اورمړ اصلي نوم عمر دین و چې وروسته د اورمړ په نامه مشهور شوی دی. (۱) پښتني توکم پوهانو اورمړ د شرخبون زوی او د سربن لمسی گڼلی دی.

د تاريخ حيات افغاني مؤلف ډيپټي محمد حيات خان د اورمړو په اړوند داسي ليکلي دي: "جوتته ده چې د اورمړ پلار امر دین د شرخبون له پنځو زمانو په جمله کې تر ټولو کوچنی و. ده يو زوی درلود چې اورمړ نوم میده او قبيله يې هم د ده په نامه نومول شوې ده او تر اوسه هم په همدې نامه سره يادېږي. داسي ويل کيږي چې اورمړ شل زامن درلودل او هر ځوی يې چې چيرته پيدا شوی دی د هماغه ځای نوم يې پرې ايښی دی او يوه منظومه چې حضرت ميا عمر څمکنی (رح) وييلي نو په هغې کې هم اورمړ ته شل زامن منسوب شوي دي، په دې ډول: سنگتوی، منتوی، مشکور، شکتوی، زيق، مشوی، جلو يان، کانېگروم، حوان، کونېخ، خصيران، رنگ، دلجا، ملاڼې، سيد لڼي

خان، د و توي، سين، خليل و بورکي. [11]

نوموړی مؤرخ د دوی د استوګني سيمي مور ته د اسي معرفي کوي: "د اورمرو د استوګني سېمه د سليمان د غره هغه برخه ده چې اوس پکې د وزير و او مسيد و قبيلي استوګنه لري. د کانېگروم بنار چې د وزير و او مسيد و د بدر په سيمه کې پروت دی د اورمرو له خوا جوړ شوی دی چې اوس هم د اورمرو پنځه بناخونه په کانېگروم کې په دې ډول او سپري: خيکني شپيته کوره، خرم چاني خلويښت کوره، ملا تا نې شپيته کوره، بيکسي دوه سوه کوره او جرانې شل کوره چې ټول د ۳۸- يا ۴۰- کورنيو تر مينځ په خپل پخواني ټاټوبي کې استوګنه لري." [12]

د کانېگروم اورمرو په خپلو مينځو کې په اورمري ژبې رغيږي چې برکستا، بورکي او برکي يې هم بولي چې د پښتو، هندي او پارسي ژبې لغوي جوړښتونه پکې شته، خو هغو اورمرو چې خپله ژبه يې ساتلي ده د دوی په ژبه کې له څيرنو د اسي معلومېږي چې په مشکله کيدای شي هغه د پښتو ژبې يو د ايليکت (لهجه) وگڼل شي ځکه چې د دغې ژبې فو نو لوجي، مور فو لوجي، سين تا کسيس، ليکسيالوجي او نورې ژبنۍ ځانگړتياوې دا جو توي چې د دوی ژبه لرغوني او د ختيزو اريايي لهجو ځيني شمير له کيږي او د اريايي ژبو په کورنۍ کې شامله ده. [13]

په اوسني وخت کې د اورمرو د استوګني ځايونه دادي:

1. د جنوبي وزيرستان په کانېگروم کې چې د ۱۹۹۲ زيږديز کال د سر شميرنې له مخې يې شمير ۳- تنه ښودل شوی دی.
2. د پيښور د جنوب ختيز په لس کيلو مترۍ کې د اورمرو د رې کلي شته چې د برو اورمرو، ښکتنې اورمرو او منځني اورمرو په امه يادېږي.
3. په جنوبي وزيرستان او پيښور سر بيره يو شمير اورمرو د پښتونخوا په کورمې ايجنسي، کهرک، اورکزيو ايجنسي او سوات کې هم ميشته دي، خو په دغو ياد و شوو سيمو کې دوی شمير خورا لږ دی.
4. د افغانستان د لوگر په ولايت کې: د تاريخ حيات افغاني د مؤلف ډپټي محمد حيات خان په حواله د دوی يو شمير ۶- کلونه د مخه د وزير و قبيلي د غلبي په وجه او هم د کاختي (قحطی) په سبب د جنوبي وزيرستان نه د لوگر د برکي برک سيمي ته وليږدېدل. د افغانستان د علو مو اکیډمي د ژبو او ادبياتو د انستيتوت د غړي

11 حيات افغاني، پښتو ژباړه، ۱۸- مخ

12 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد شاه ظفر کاکا خيل ليکنه، ۱۲۸۳ مخ

13 د افغانستان ژبې او توکمونو، سر محقق دوست شينواری، ۱۶۸-۱۶۹ مخونه

بناغلي د کتور خليل الله اورمړ په قول چې خپله هم يو ژبپوه دى ماته يې په په ۳۶۹ المريز کال کې د لوگر د اورمړو په اړوند وويل چې د لوگر اورمړ د عبد الصمد خان، نور الله او تقى په کليو کې استوگنه لري او په هغه وخت کې يې ماته په نو مورې ولايت کې د اورمړو مجموعي شمير د ۴۰۰ او ۵۰۰ تنو تر مينځ و بنود، چې بنايي اوس به د دوى په شمير کې ډيروالى راغلى وي.

5. د هندوستان د پنجاب ايالت د جلند رهر په ښار کې هم ډير لږ شمير اورمړ شته.

اورمړ غيرتي، ميلمه پالونکي او په ملگرتيا کې تکړه خلک دي.

د روښاني غورځنگ بنسټ ايښودونکى او د خيرالبيان او حالنا مې مؤلف حضرت بايزيد انصاري چې په پير روښان عليه الرحمته ۱۵۲۵-۱۵۸۵ز يرديز مشهورو او د مغولو پر خلاف يې د وياړه ډکې مبارزې کړي دي اورمړ پښتون و.

د وزيرستان په اورمړو کې د غه لاند يني اورمړ نامتو کسان دي: جنرال وحيد علي بورکى، سکندر افضل خان د البورکي قومى مو منټ مشر، ملک عبد الرؤف بورکى په کانپگروم کې د بورکي قوم مشر، ملک محمد قريب خان بورکى او ستر جنرال فاروق احمد خان.

همداراز د افغانستان د لوگر د اورمړو له جملې نه بناغلى د کتور خليل الله اورمړ نه يا د ونه کوم چې د افغانستان د علو مو اکډمى علمي غړى او محقق دى چې په پښتو او اورمړي ژبو کې څير نې کوي.

23 باب

که چيرې د بابرو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅيرو، نو جوته به شي چې دوى په اصل کې سربني پښتانه او د شيرانيو د قبيلې يوه څانگه ده. دوى وروسته د شيرانيو نه بيل شوي او اولاد يې يې ځانته بيل نوم غوره کړى دى او نن ورځ د يوې جلا قبيلې په توگه ژوند کوي.

د تاريخ حيات افغاني د شجرې پر بنسټ بابرو د ودم ځوى، د شيرانيو لمسى، د شرخبون کړوسى او د سربرن کودى دي. همداراز بابرو د انجر او سنجر په نامه دوه زمان د رلودل چې سنجر بيا د مسعود خيلو، اسما عيل خيلو، ابراهيم خيلو، يعقوب خيلو او غوريا خيلو په څانگو باندې ويشل شوي دي.

د باېرو د استوگنې اصلي ځای د سلیمان غر گنډل شوی دی چې وروسته د شمیر د ډیر والي او یا هم بنایي د نورو عو املو له کبله له خپل اصلي ټاټوبي نه خواره واره شوي او په نورو ځایونو کې مېشته شوي وي.

ویل کېږي چې د باېرو د قبيلې خلک د پخواني زمانو راهیسې د تجارت او سوداګرۍ د کارونو سره ډیره ليوالتیا درلوده او د دې قبيلې خلکو د هندوستان او د منځني اسيا (بخارا او سمرقند) تر مینځ د بیلابیلو سوداګریزو مالونو لکه پو ستینونو، اینجې او قیمتي ورېښمینو ټوکړانو سوداګري کوله او د وی په خپلو سوداګریزو دندو کې، ریښتونې، ایمانداره، حلیم او د ښه چلند خاوندان وو، ان تر دې چې انگریزي نامتو مورخ او د کابل د سلطنت بیان مؤلف مونت سټوارټ الفنسټن هم د دې خبرې سره موافق دی چې د وی د سوداګرۍ په چارو کې ډېر ماهر وو. همداراز د وی په اقتصادي پلان جوړونې او حسابي چارو کې د ویره مهارت درلود او په دې کارونو کې د ویره بریالي وو چې د افغانستان د بنسټ ایښودونکي لوی احمد شاه بابا په وخت کې نور محمد خان بابېر مستوفی الممالک او گل محمد خان بابېر ته د امین الملک (لوی خزانه دار) مهمې دندې سپارل شوې وې.

په اوسني وخت کې بابېر په لاندنيو ځایونو کې مېشته دي:

1. په کندهار کې: په کندهار کې بابېر د دغه ښار د باېرو په کوچني، د پنجوايي په ولسوالۍ او د کندهار د ارغنداب په سوزني نو مي سيمه کې ژوند کوي چې په دغه ولايت کې د باېرو مجموعي شمير د ۲- زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی. ارواښاد ستر علامه پوهاند رشاد بابا (۱۹۲۱-۲۰۰۵ میلادي) چې ټول پښتانه پېرې ویاړي او پښتو ژبې، ادب، تاریخ او فرهنگ ته یې د ستایني او قدر وړ خدمتونه کړي دي او ما د دې مقالې لیکوال هم د هغوی د ارزښتناکو علمي لارښوونو نه ډیره ډیره گټه او چټه کړې ده هم بابېر پښتون و چې د کندهار ښار د باېرو په کوشه کې یې دې نړۍ ته سترگې پرانستلې وې.

2. په ننگرهار کې: د ننگرهار ولايت د جلال اباد ښار لويديز خواته د باېر يانو يوه لويه محله شته چې د علي خيلو سره په گاونډي کې ده.

3. د جوزجان په ولايت کې: يو شمير بابېر د جوزجان په بيلا بيلو ولسواليو او د هغې جملې نه د خواجه د وکوه، اقچې، فيض اباد او خانقاه په ولسواليو کې هم مېشته دي. د شبرغان د ښار بابېر د دغه ښار په مرکز او همداراز د دغه ښار ته څيرمه سيمو لکه شکرک، افغان تپه، شير خيل، شوبي، خواجه د وکوه افغانيه او تايين کې ژوند کوي. په اوسني وخت کې د جوزجان د باېرو نه يو تن گور خان بابېر د جوزجان ولايت د فيض اباد ولسوالۍ ولسوال دی.

4. د فارياب په ولايت کې: يو شمير بابېر د فارياب ولايت د قيصار په ولسوالۍ کې هم مېشته دي.

5. د باد غیس په ولایت کې: بابر د دغه ولایت د غورماچ او مرغاب په ولسوالیو کې استوگنه لري.

6. د بلخ په ولایت کې: د بلخ په ولایت کې مېشته بابر د دغه ولایت د بلخ په ولسوالۍ کې استوگنه لري.

7. د کندز په ولایت کې: یو شمیر بابر د دغه ولایت د دشت ارچي په ولسوالۍ کې هم مېشته دي.

په پورتنیو ولایتونو سر بیره یو شمیر بابر په هیلمند، لوگر او کونړ کې هم مېشته دي، خو د هغوی د د قیق شمیر په اړوند زما سره کوم معلومات نشته.

د اسی تاریخي شواهد شته چې د دوی ۵- کورنۍ کو چياني او ۷- کورنۍ نیمه کو چياني ژوندلري چې د دوی د لیرد مسیر اولاره د هرات د هریرود نه نیولې د باد غیس، فاریاب، جوزجان، بلخ او کندز پورې دي چې دکال په بیلا بیلو مو سمونو کې په نو موړو ځایونو کې خپلې کیږدي د روي او خپل مالونه او رمې په ورشوگانو کې خروي.

8. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا د مشهور لیکوال، مؤرخ او فولکلور پیژندونکي پروفیسور سیال کاکړ په حواله یو شمیر بابر په ژوب، کوټه او پښین کې هم مېشته دي.

9. په پښتونخوا کې: په پښتونخوا کې د بابر و سیمه د میا خیلو سهيلي برخې ته پرته ده چې لویدیزلورته یې سختې غرنۍ سیمې پرته دي. اوس دوی د پښتونخوا د دیره اسماعیل خان په چو دهوان او د لمان کې مېشته دي. اوس د امان د تانک په نامه یادېږي چې د دیره اسماعیل خان یو د سټرکټ (ولسوالی) ده. همداراز په سیهره نومي سیمه کې هم چیرې چې شیراني اوسي بابر مېشته دي. یو شمیر بابر په پېښور کې هم استوگنه لري چې انگریزي ژبپوه میجر راورټي په د امان یا اوسني تانک کې د دوی مجموعي شمیر د ۷- کورنیو په شا او خوا کې بنودلی و چې ۷- تنه جنگیالي ځوانان یې درلودل.

10. په سند کې: د پروفیسور سیال کاکړ د اثر پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې پر بنسټ یو شمیر بابر د پاکستان هیواد د سند ایالت په گرهې یاسین، سلطان کوټ او شکار پور کې هم مېشته دي.

11. په هندوستان کې: لکه چې د مخه ورته اشاره وشوه بابر و د سو د اگری په چارو کې ډیر مهارت درلود او د هند او منځني ایشیا تر مینځ یې د سو د اگری چارې پر مخ بیولې، چې د دغو بابر و د جملې نه یو شمیر په هندوستان کې مېشته شوي دي چې د هند په مختلفو ایالتونو لکه مهاراشترا، اندهراپردیش، مدھیاپرادیش او گجرات کې مېشته دي، خو له بده مرغه چې خپله خوره پښتو یې له لاسه ورکړې ده.

تاريخ حيات افغاني د بابر و د دود او د ستور په اړوند ليکي: " هغه بابر چې په افغانستان کې اوسي نو دودونه او رواجونه يې د هغو بابر و سره توپير لري چې د شيرانيو په گاوند کې اوسي. هغه بابر چې د شيرانيو په گاوند کې اوسي نو د هغوی رواجونه کت مټ د شيرانيو په خیر دي." [14, 15, 16, 17]

24 بابي (بابياني)

زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي) د بابي يا بابيانو قبيله د پښتنو د غر غښت د ټولنيز گروپپورې تړي.

د پښتني شجرو له مخې بابي خلور زامن درلودل چې ميرزی، سرو، عزرائيل او کتوزی نو ميدل چې ميرزی په شلو خيلو، يحيی زيو او حيدر زيو او کتوزي په ياسين زيو، ادریس زيو او صايب زيو باندې ويشل شوي دي. د تاريخ حيات افغاني په قول چې د مخزن افغاني نه يې روايت کړی دی وايي چې بابي په پيل کې په خپلو خلورو زامنو باندې د خلورو سپيڅلو او مقر بو پر بنتو (ملائکو) نومونه ايښي وو، چې نورو پښتنو هغه ملامت کړ او هغه هم د هغوی نومونه بدل کړل، خو يوازې د عزرائيل نوم په خپل پخواني حالت تر او سه هم پاتې دی.

بابيان په کندهار، کندز، کلات نصير خان او د سهيلي پښتونخوا په بوري، چمن او د کوئيټې په شابو نو مې کلي کې مېشته دي. د پاکستان د سنده ايالت په مرکز کراچي کې هم يو شمير بابيان استوگنه لري. همداراز د هندوستان د گجرات ايالت په جو ناگړه کې هم بابيان استوگنه لري او د 1747 ميلادي کال نه تر 1948 ميلادي کال پوري بابيانو د جو ناگړه په سيمه کې يو پښتني رياست درلود.

ډيپټي حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې چې په اردو ژبه کښل شوی او وروسته په انگرېزي او بيا په کابل کې په پښتو ترجمه او چاپ شوی دی د بابي پښتنو په اړوند د اسي ليکلي دي: "بابيان په کندهار او کلات نصير خان کې ډير باهمته سو د اگران دي او د خپل غوره سلوک او نرم چال چلند په وجه د ښه ژوند څښتنان او اکثره يې شتمن دي. همداراز د دغې قبيلې خلک په ميرانه کې هم ښه شهرت لري."

د بابيانو د ستور کت مټ نورو گاونډي پښتني قبيلو ته ورته دی.

- 14 مونت ستوارت الفتستن، د کابل سلطنت بيان، د و هم ټوک، ٦٢ مخ
- 15 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ١٢٧٦ مخ
- 16 تاريخ حيات افغاني، ٢٥٥ مخ
- 17 پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، د پروفيسور سيال کا کر تاليف

د روسي نامتو اتنو گرافر ستا نيشفسکي د اتنو گرافیکو معلو ما تو پر بنسټ د شلمې پېړۍ په لومړۍ نيمه يي کې د بايانو شمير په افغانستان او سهيلي پښتونخوا کې ۸۵ زره تنه بنود ل شوي دي. بايان ډير بڼه شا عران، لیکو الان او هنر مند ان لري. په او سني وخت کې لطيف جان بابي د پښتو خوږ ژبې سند ر غاړې دي. د هند وستان د جو نا گره د پچود د سيمي نواب او د هندي، اردو او گجراتي ژبو مشهور شاعر عما د الدين خان بابي چې په رسوا مظلوم سره هم متخلص و د روان ۲-۸ ميلادي کال د اپريل په ۲۴ نيټه يې له دې فاني نړۍ نه سترگي پټې کړې. همداراز د هند د سينما فلمي اداکاره پروين بابي ۱۹۴۹-۲۰۰۵ ميلادي هم بابي پښتنه او د جو نا گره د بابي پټانانو (پښتنو) په کو رنۍ پورې يې اړه درلوده.

24.1 د هند وستان د گجرات ايالت د جو نا گره د سيمي بابي نوابان

د جو نا گره سيمه چې د هند د گجرات په ايالت کې موقعيت لري يوه تاريخي او پخوانۍ سيمه ده چې د سنسکرت په پخوانيو او زړو متونو کې يې ذکر او يا د ونه شوې ده. په دغه ښار کې ډيرې لرغونې کلاگانې او تاريخي ودانۍ شته چې د معمارۍ د هنر له مخې د ډير اهميت وړ گڼل کېږي. پر دغې سيمي بلندي موريانو، سلونکيانو، مغولو، افغانانو او انگریزانو واکمني چلولې ده، خو د لته زموږ د بحث موضوع هغه پښتانه بايان دي چې پر دغه سيمه يې تقريبا ۲۰۰ کلونه واک درلود. د پښتنو بابي نوابانو د جملې نه لاند يني نوابان در پيژنو. بليد وويل شي چې دغو بابي نوابانو ته خانجي هم وايي، ځکه چې هنديان په مجموع کې افغانان او په تيره بيا پښتانه يا پټها نان ته خان صاحب او خانجي هم وايي.

24.1.1 نواب بهادر خان بابي

نواب بهادر خان د صلابت خان زوی، د صفدر خان لمسی او د جعفر خان کړوسی دی. ويل کېږي چې د دوی کورنۍ په اصل کې له کند هاره د جو نا گره سيمي ته تللي او هوري ميشته شوي دي. نواب بهادر خان بابي د هند وستان د مغولي واکمنۍ په وخت کې د پوهې او مير نتوب په وجه د ديوان خطاب تر لاسه کړ او د گجرات په ايالت کې د وې سيمي ده ته د جاگير په توگه ورکړل شوې. ده همداراز ده د احمد اباد د حاکمانو سره هم ډيرې بڼې اړيکي درلودې، همدا وجه وه چې دوی ورته د بيرم گام، بيجا پور او بار هارچه سيمي د اجارې په توگه ورکړې. نواب بهادر خان بابي د مهاراشترا د پونې د پيشوا سره هم د و ستانه اړيکې ټينگې کړې و پاو د پيشواله خوا هم د هغه د سر بلند خان لقب ورکړل شوی و.

د نواب بهادر خان بابي د نوابۍ په وخت کې يوبل بابي پښتون ته چې کمال الدين خان بابي نو ميد دبلاجي راؤ له خوا په گجرات کې د پيران پتن، برنگر، بيس نگر، سمی، مينچور، تهراد، بيجا پور او کمرالو سيمي د جاگير په

توگه ور کړل شوې.

په ۲۰۱۸ میلاد ي کال هغه وخت چې پیلاجي نومي د جو ناگړه د نیو لو پریکړه وکړه، نو نواب بهادر خان با بي د خپلې پوهې او تدبیر په وجه د هغه سره سو له وکړه. نو مورې نواب په ۲۰۱۸ میلاد ي کال کې له دې فاني نړۍ نه سترگي پټي کړي.

24.1.2 نواب مهابت خان بابي

نواب مهابت خان د نواب بهادر خان زوی دی او هغه وخت یې چې لا پلار نواب بهادر خان بابي ژوندی و نو ده ته یې د نوابي دنده او چارې ور سپارلې وې. ده د نوابي په وخت کې یو تن چې جگنات جهاله نو مید او یوه اند ازه پوځي ځواک یې تر لاسه کړی و، د نواب مهابت خان په سیمه کې یې په لاس وهنو لاس پورې کړ، خو نواب مهابت خان نو مورې تنبیه او غوړو نه یې ور تاو کړل، چې بیا وروسته جگنات نو می د پور بندر سیمي ته وتبستید او دا هغه وخت و چې انگر یزانو د اوړیسا سیمه د نواب سراج الدوله نه نیولې وه او ابدالي احمد شاه بابا د مرهټه وو د ځو اکو نو سره په جگړې بوخت و.

نواب مهابت خان په ۱۸۱۸ میلاد ي کال کې د یوه تن له خوا چې ځان یې مسلمان عرب گاڼه و نیول شو او د اوپر کوټ په کلاکې بندې شو، خو کله چې د نواب مهابت خان اکا، نواب کمال الدین خان بابي له دې پېښې خبر شو د پیران پټن له سیمې یې لښکرې راټولې کړې او پر مظفر خان باندې چې د نواب مهابت خان پر ځای ټاکل شوی و برید وکړ او نواب مهابت خان یې له بنده وژغوره او د نواب صاحب د خور خاوند شها مت خان بابي چې د شیخ میا یلاول سره بند ی و د دیوان جی په مرسته خوشي کړ.

نواب مهابت خان د خپلې نوابي په وخت کې ډیرې سیمې و نیولې چې د هغو د جملې نه د کوټیا نه تلاجه او د منگلور د کلاوو نیول دي. همداراز نواب مهابت خان هغه کسانو ته هم سزا ورکړه چې د مالېې د ورکو لو نه به یې سر غړونه کوله او د هالار جهالا، ار او د او د کچ د سیمو د خلکو شتمنی به یې لوټولې. نواب مهابت خان د دیوان جی په مرسته د بابر پاور په نامه هغه لوټمارې ډلې هم و ځپلې چې د ناگهر، کاتھیاوار او لاونگ پر سیمو یې برید ونه کول.

نواب مهابت خان بابي د منگلور پر سیمې له دې کبله برید وکړ چې د پټن د پرگني خلکو ده ته شکایت وکړ چې د سو ترا پالارا د سیمې جاگیر د ارچاند پټني له لاسه پوزې ته راغلي دي، نو هماغه و چې نواب مهابت خان امر وکړ چې د سو ترا پالارا کلا دې فتحه شي او هماغه و چې د یوې میا شټې په ترڅ کې یې نو مورې کلا و نیوله، خو چاند پټني په عذر او زاریو لاس پورې کړ، وروسته یې نو مورې کلا ور خوشې کړه او چاند پټني د گورکھه مدھی

سیمې ته و تښتید.

تر دې سو بې وروسته نواب مهابت خان بابي د اولکه د وارکان د کلا د نیو لو هوډ وکړ. دا د اسی کلکه، پیاوړې او پخه کلاوه چې تر اوسه پورې یې څوک په نیو لو نه و بریالی شوي. نواب مهابت خان بابي دغه کلا په ډیرې میرانې و نیوله او هغه شتمني او لوټ شوي مالو نه چې د ځینو لوټمارانو له خوا د عر بویه سمند رگې او د مسقط په سواحلو کې د عر بو، سند هیانو او پر نگیانو نه لوټ شوي وو او په دې کلا کې موجود وو د نواب صاحب لاس ته ورغلل. تر دغې سو بې وروسته نواب مهابت خان په ۱۸۳۱ میلادي کال کې له دې فاني نړۍ نه د تل لپاره سترگې پټې کړې. لنډه دا چې د نواب مهابت خان د خپلې سپیختیا او زړورتوب په وجه د ټولو خلکو په زړونو کې ځای درلود.

24.1.3 نواب حامد خان بابي

نواب حامد خان بابي د نواب مهابت خان ځوی و. کله چې یې پلار وفات شو نو دې په جو ناگړه کې نه و او کله چې د خپل پلار له مړینې خبر شو نو ډیر ژر یې ځان جو ناگړه ته را ورساوه. د ده مور سبحان کنور نو میدله او هغه وخت چې نو مورې د جو ناگړه د سیمې د نوبې پر گدی کښناست نو اته کلن و. په دغه وخت کې یو شمیر جا گیر دارانو لکه عبدال خان بابي او مختار خان بابي د بغاوت جنډې پورته کړې، خو وروسته نواب حامد خان بابي پر هغوی پریږد وکړ او د بفتلې پر کلا یې چې قبضه کړې وه هغه یې بیرته ځینې و نیوله. په دغه وخت کې د پوښې د پیشوا یو تن صوبدار چې امرت راؤ نو مید د مالېې د راتو لولو په پلمه د دوی پر سیمې یرغل وکړ، خو وروسته د دوی تر مینځ سوله وشوه او امرت راؤ احمد اباد ته لاړ خو په هماغه ځای کې د یوه عرب له لاسه ووژل شو.

تر هغه وروسته نواب حامد خان بابي د واگهر پر سیمې برید وکړ او د نسوه کلا یې و نیوله او د ډیرو سو غا تونو او غنیمتو سره جو ناگړه ته ورستون شو. همداراز نو مورې د امریلي کلا هم و نیوله او جیو راجي سالم ته یې ماتې ورکړه او شیخ میا قاضي نو مي چې د منگلور په سیمه کې یې د فساد اورونه بل کړي وو تنبیه کړ، خو وروسته نواب د هغه ټولې گناوې و بڅلې. همداراز د نواب حامد خان بابي د نوابې په وخت کې د یوره، خاگیسري، د لواړهاو د اد نه پیاوړې کلا گانې هم فتحه شوې.

نواب حامد خان بابي یو پراخ نظره انسان و. ده د ټولو مذهبو نو پیروانو او لارویانو ته د رناوی کاوه او د هند وانو د هو لي او دیوالي په جشنونو کې به یې گډون کاوه.

د نواب حامد خان بابي او د ده د مخالفینو تر مینځ ډیرې جگړې وشوې چې په دغو جگړو کې نواب حامد خان بابي ډیرې سوبې کړې دي چې د دغو سو بو په لړ کې دلاند نیو کلا گانو نیول شامل دي.

د سوترا پاره، کيسوج، ماليه او کو تيانه د کلاوو فتحه.

نواب حامد خان بابي په ۱۸۶۷ ميلادي کال کې وفات شو. د ه ۳۶ کاله، د رې ميا شتي او پنځه ورځې نوابي وکړه. د يو غريب پالونکی او د بنو کړو وړو څښتن و. د سيمي خلک پرې ډير گران وو او تل به يې د هغوی مرستې ته ور د انگل.

24.1.4 نواب بهادر خان بابي

نو مورې د نواب حامد خان بابي زوی و او په ۱۸۵۱ کال کې د کنور بايي له بطنه و زيږيد. د ي اتلس کلنو چې د جو ناگړه د سيمې د نوابي پر گدی کښيښاست او د اهغه وخت و چې انگر يزان د امر يلې او کو پرې نار سيمي لاندې کړې وې. په ۱۸۶۹ ميلادي کال کې په گجرات کې کاختي راغله ځکه چې بارانونه نه وو اوريد لي او ډير خلک د لوږې له لاسه مړه شول. همد اراز په ۱۸۷۵ ميلادي کال کې په گجرات کې سخته زلزله وشوه چې ډير خلک پکې سټ او تبا ه شول. له بلې خوا انگرېزي پو ځونو خپل پر مختک ته ادا مه ورکوله، خو په ۱۸۸۶ ميلادي کال يې بيلسن نومي انگرېز د جونا گړه د سيمې ناظم وټاکه.

نواب بهادر خان بابي په ۱۸۹۶ ميلادي کال کې د ۴۵ کلونو په عمر وفات شو.

تر نواب بهادر خان بابي وروسته نواب محمد رسول خان بابي ۱۸۹۲-۱۹۱۱ او ورپسې نواب محمد محبت خان ۱۹۱۱-۱۹۴۸ پورې د جو ناگړه د سيمي پښتانه نوابان وو، چې د هند تر خپلواکۍ وروسته ۱۹۴۷ م پورې د دغې نوابي تغر هم مخ په ټوليد و شو.

24.2 بارکزي

بارکزي په اصل کې سر بني پښتانه او د د رانيو د زيرک په څانگې پورې تړ لي دي. بارکزي، اڅکزي، پو پلزي او الکوزي سره ټولې ورونه قبيلي دي. بارکزي په نورو ډيرو بناخونو او څانگو ويشل شوي دي چې په دې ډول پيژندل کيږي: باکل زي، گورجي زي، خانچه زي، خواجک زي، ملک دین زي، نسي زي، شير زي، انگيزي، غيبي زي، نورالد يني زي، عبدالله زي، نصرت زي، مدي زي، جنک زي، عمر خان زي، بيان زي، تاروزي، خونسي زي، اتما نزي، ولي زي، جمال زي، بورزي، خواجي زي، ابازي، اين زي، شيخي زي، بايزي، سنجر زي، سليمانزي، سوند رزي، موسي زي او محمد زي.

د حیات افغاني ليکوال ډپټي حیات خان د بارکزيو په اړوند د اسي کبلي د ي: "بارکزي د شمير له مخي-تريو پلزيو ډير دي او د وي د کند هار جنوب ته په ارغستان او د هيلمند د سيند ونو پر غاړو پر وچ ميدان ميشته دي. د بارکزيو هغه برخه چې کند هار ته نږدې د ارغستان او هيلمند د سيند ونو پر غاړو ميشته دي د بنو ځمکو د د رلود لو په وجه په کر نې بوخت دي، خو ځيني نور يې د وچ بيا بان په مينځ کې په ډيرې سختی او زحمت سره د کر کيلې په چارو بوخت دي. د غه خلک ډير زړور او جنگيالي دي. د وزير فتح خان بارکزي له وخته د غه خلک ډير مشهور شول، په تيره بيا کله چې امير دوست محمد خان د کابل د واکمنۍ پر گدۍ کبينا ست، نو د هغه په سبب د د وي په شهرت کې نور هم ډير والی تر ستر گو شو." [18]

امير دوست محمد خان په ۱۸۳۷ زير د يز کال کې په افغانستان کې د بارکزيو د واکمنۍ بنسټ کينود چې تر هغه وروسته د بارکزيو قبيلې نه لاند يني واکمنان په قدرت کې پاتې شوي دي: امير شير علي خان، امير محمد افضل خان، امير محمد يعقوب خان، امير عبد الرحمن خان، امير حبيب اله خان، امير امان الله خان، محمد ناد رشاه، محمد ظاهر شاه او د افغانستان د جمهوريت مؤسس شهيد محمد د اؤد خان، چې په مجموع کې بارکزيو پر افغانستان اټکلونه واکمني چلو لې ده.

په او سني وخت کې بارکزي په افغانستان کې په لاندې ډول مېشته دي:

1. د کند هار په ولايت کې: د کند هار بارکزي د کند هار ولايت په مرکز، د د امان، شاه ولي-کوټ، ارغنداب، پنجوايي، ارغستان او معروف په ولسواليو کې مېشته دي او د ۱۳۶۱ کال د سر شميرنې له مخې په دغه ولايت کې د د وي شمير تر سلو زرو تنو لوړ دی
2. د هيلمند په ولايت کې: په دغه ولايت کې بارکزي د هلمند په مرکز لشکرگاه، دناد علي، واشيو، ناوه بارکزي، نو زاد او نهر سراج په ولسواليو کې او سيري او د ۱۳۶۱ لمر يز کال د سر شميرنې له مخې د بارکزيو مجموعي شمير ۱۸۰۰۰ تنه بنو دل شوی دی.
3. د نيمروز په ولايت کې: د دغه ولايت بارکزي د نو موړي ولايت په مرکز زرنج، او د کنگ او چار بر جک په ولسواليو کې او سيري چې ټول شمير يې د ۱۲۰۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی
4. د فراه په ولايت کې: بارکزي د دغه ولايت په مرکز او د بالا بلوک او گلستان په ولسواليو کې ميشته دي. د فراه په ولايت کې د د وي مجموعي شمير د ۱۳۰۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

5. د هرات په ولايت کې: بارکزي په هرات کې د دغه ولايت د انجيل، گذرې، پښتون زر غون، گلران، غو ريان، زنده جان او اد سکن په ولسو اليو کې ميشته دي چې د ۱۳۶ لمر يز کال د سر شميرنې له مخې د دوی مجموعي شمير ۶۷__ تنه بنودل شوي دي.

6. د باد غيس په ولايت کې: د دغه ولايت بارکزي د مر غاب او غور ماچ په ولسو اليو کې ميشته دي چې شمير يې د لسو زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي.

24.3 بارکزي کو چيان

يوډير شمير بارکزي په کو چيانې ډول ژوند کوي. دوی د ليرد يد و او کوچ له پاره بيلا بيلې لارې لري د بيلگي په توگه يو شمير بارکزي کو چيان د دوبي په موسم کې له خپلو رمو سره له هراته د غور د جنو بي خنډو پورې ځي او خپل مالونه لکه پسونه او وزې په دغو ورشو گانو کې څر وي. د ویمه ډله يې له باد غيس نه د غو رماچ په لاره د فارياب ولايت د قيصار او جلاير له لارې ځانونه تير بند تر کستان ته رسوي. د دغو بارکزيو کو چيان د ختيز کندز (نو اباد) نه د بغلان د شت بای سقال، پورتنې اندراب، او خوست او فرنگ ته ځانونه رسوي، په داسې حال کې چې بله ډله يې ځانونه د بدخشان د شت سيوه ته رسوي. بايد ووايو چې د افغانستان په شمالي ولايتونو کې د بارکزيو کو چيانو مجموعي شمير ۴۲۲ کو رنی بنودل شوی دی.

بارکزيان غير تمن، مېرني، ميلمه پالو نکي خلک دي. د علم او پوهې سره زياته مينه لري. په دوی کې گڼ شمير عالمان، ليکوال او شاعران تير شوي دي او همداسې هم شته. حنان بارکزي د پښتو ژبي مشهور و تلی شاعر تير شوی دی چې د بارکزيو له قبيلې سره يې تړاو درلود. [19, 20]

25 بریخ

بریخ د پښتنو يوه مشهوره قبيله ده چې زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي) يې د سربن دتولنيز گروپ پورې تړي او په سربني پښتنو کې د سربخون په بناخ ورگډيږي.

د هند په کيمبريج تاريخ (Cambridge History of India) کې د لرغونې اريايي کتاب رگ ويدا په حواله

19 پښتني قبيلې ۳۸-۳۹ مخونه

20 Dictionary of Pathan Tribes-۳

د اسي ليکل شوي دي: "د لسو ملکانو (واکمنانو) جگړه د ویدي زمانې مشهوره جگړه وه. په دې جگړې کې لس اریا یې قبیلې ملگرې وې او د بهارتیه نو مې اریا یې قبیلې د واکمن سو داسه پر خلاف و جنگیدل او په دغو لسو قبیلو کې یوه قبیله پکتان نو میده چې او سنی پکتون = پختون = پښتون = پتھان ځینې مراد دی.

د دغه سو داسه پلار یا نیکه (Devadasa) هم د خپلې قبیلې نامتو واکمن و. دی د خپلې واکمنۍ په زمانه کې له خواریا یې قبیلو سره جنگیدلی چې په هغو کې یوه (Brisaya) ده.

افغانی مؤرخینو لکه اروانباد استاد احمد علي کهزاد او اروانباد علامه عبدالحی حبیبي دغه پته ویدکې راغلي "بریسیه" قبیلې پرېڅ بولي.

25.1 د بریڅو د قبیلې خیلونه

بریڅ په لومړي سر کې په دوو پلارو ویشل کېږي چې یو یې "اوتغ" او بل یې "اوسین" دی. اوتغ په لاندنیو خیلو نو ویشل شوي دي: داؤدزي، چوپانزي، ملیزي، بدلزي، ثابتزي، شکرزي او بروکي زي. اوسین هم په لاندنیو خیلو نو ویشل شوي دي: بارکزي، زکوزي، مندو زي، سبازي او راوزي.

حافظ الملک حافظ رحمت خان بریڅی چې په ۱۱۴۸ هجري قمري کال کې یې د هندوستان د اترپرادیش د ایالت په رو هیل کهنډ کې خلاصته الانساب لیکلې دی هلته داسې وایي: "اوس بریڅی په خپل اصلي وطن بنو راوک کې یوازې پر دغو خیلو نو ویشل شوي دي: بدلزي، زکوزي، مدی زي. چوپانزي او ملیزي د یوسفزیو سیمې ته راوکوچیدلي او زیاتره بیاله هغه ځایه هندوستان ته تللي دي. د دغو دوو (زیو) خلک چې په بنو راوک کې پاتې دي ځانته ځاني او د ځمکو ټاکلي جلا برخه لري. د شکرزیو، راوزیو او نورو (بارکزیو، سبازيو، بروکي زیو) شمیر لږ وو. دی هم په هغو دریو زیو کې مدغم شوي دي.

د حافظ رحمت خان دغه لیکنه وروسته تر ۲۵ کلونو هم اوس هم رښتیا کېږي او د بنوراوک د کرني ځمکې پر نو موړو دریو زیو (بدلزي، زکوزيو، مندو زيو) باندې په دې ډول ویشل شوي دي:

1. د بدلزيو برخه: د پښین څو اته له غل درې نه تر بادوزیو پورې (د بنوراوک ختیځه سیمه).
2. د زکوزیو برخه: له پنج پایه دریگ تر ولسوالی پورې.
3. د مندو زیو برخه: له کاریزه نیولې د بلو خانو تر بریده پورې (د بنوراوک لویدیزه سیمه).

دلته د ا هم بايد و ويل شي چې د مند و زيو په برخه شير اني هم اوس شريك شوي دي او د بېر يڅو د څلورم خيل په توگه پيژندل كېږي. په خلاصته الانساب كې بدل زې پر دغو لاندې پنځو بنا خو نو باندې ويشل شوي دي: سالارزي، بيسين زي، اد وري زي، ملا خيل او دولت خيل.

حافظ رحمت خان د ا هم زيا توي: او ريډل كېږي چې ملا خيل او دولت خيل اوس په بنو راوك كې نه دي، پيا تې د يو سفر يو سيمې ته راغلي او زيا تره يې بيا له هغه ځا يه هند وستان ته رالېږد يد لي دي. په خلاصته الانساب كې د ا هم راغلي دي چې مند وزي او زكو زي هم د بدل زيو په څير پر څو پښو ويشلي دي، خو د هغوی نو مو نه يې نه دي راوړي.

25.2 د بېر يڅو ټا ټو بې

د بېر يڅو پخوانی ټا ټو بې د بست تاريخي سيمه وه چې پښتانه يې كلا بس بولي چې اوس هم هلته بېر يڅي يا بېر يڅان استوگنه لري، د فتح خان او رابيا د نكل قهرمان (پتي خان) د كلا بس له بېر يڅو نه و. د تاريخ حيات افغاني په قول د پتي خان پلار اسلام خان نو ميده [21]، پتي خان د كو مې خبرې په وجه له خپل پلار او كو رنۍ نه خپه او خوا بد ي شو شواو د خپلو څو تنو ملگرو او د و ستانو سره چې د پښتنو په نكلو نو كې يې شمير شپيته بېر يڅي راغلي دي د هند وستان خواته لاړ. د هغه زمانه وه چې پر هند وستان باندې مغولي واکمن نو رالد بين جها نگر واکمني د رلود ه. ويل كېږي چې پتي خان د خپلو زروو ملگرو سره د سيالكوټ په سيمه كې د دغه مغولي واکمن د پو ځو نو سره په ډيرې زړورتيا مقابلې وکړه چې د خپلو ټو لو ملگرو يا شپيتو بېر يڅو سره ووژل شو. خو څرنگه چې دې په مسا پرې او پر ديسې كې ووژل شو، نو ځكه په دغه كيسه كې له سوز او گدازه ډكې جملې راغلي دي چې د امنظومه كيسه د پښتنو په حجرو، محفلونو او مجلسو نو كې د ساز او سرود سره يو ځای ويله كېږي چې پښتانه يې په ډير شوق او ذوق سره اورې. [22]

په دغه نكل كې د هلمند پر غاړو باندې د بېر يڅو گڼه ابادي بڼيې. كله چې په ۵۸۱ هجري قمري كال پر كند هار باندې د ايران صفوي واکمن د ويم شاه عباس ۱-۵۲-۱ هجري ق برید وکړ نو پردل خان بېر يڅي د خپل قبيلوي لښکر سره د ايراني پو ځو نو په مقابل كې پنځه پنځوس ورځې د كلا بس كلا بندې وساتله، دغه پيښه هم د اسي بڼيې چې تر يوولسمې هجري سدې پورې لا د هلمند پر غاړو په تيره بيا په كلاي بس كې ډير بېر يڅي ميشته وو او د كلا بس پر شا او خوا بېر يڅو خپله خاني درلوده او خان يې او رنگ خان نو ميده.

21 حيات افغاني، د ډيپټي محمد حيات خان تاليف

22 د افغانستان جغرافيوې قاموس، ۱۳۳۸، کابل

د هلمند پر کینه غاړه باندې د گر مسير او سيستان تر مينځ په لنډې او پلا لکه کې اوس د رې سوه کوره بړيڅ
ميشته دي او دغه بړيڅ د زکو زيو په ايسا زې پښې پورې اړه لري. لنډې او پلا لکه د وې ويالې دي چې بړ يڅو پخپله
کيند لي دي. لنډې وياله لويديزې او پلا لکه وياله ختيزې خواته پرته ده چې د دواړو تر مينځ تقریباً لس کيلو متره
واتن شته. لنډې او پلا لکه له ادارې پلوه د هلمند ولايت د ديشو په ولسوالۍ پورې اړه لري. د دغې ولسوالۍ ختيز
لورته د گر مسير ولسوالي پرته ده.

د کندهار په بنار کې هم د بړ يڅانو څو کوره شته، مگر د دوی داستو گڼې تر ټولو لويه سيمه بنور اوک دی
چې د لنډې او پلا لکه ويالې يې شمال لويديز ته پرته دي.

ډپټې حيات خان په حيات افغاني کې چې ۱۴۳ کلونه د مخه يې کښلې دي ليکي چې اوس په بنور اوک کې تخمينا
رې زره کوره بړ يڅ استوگنه لري. د حيات افغاني په دغه شمير کې شيراني هم راځي. د بنور اوک د خلکو شمير د
اتلس قريه های افغانستان" په ۱۳۴۹ مخ کې ليکلي دي تقريباً يوولس زره تنه دي چې په دغو کې تقریباً دوه زره تنه
بړ يڅان دي او د هغې سر شمير نې له مخې چې په ۱۳۵۳ لمريز کال په کابل کې خپره شوې ده د بنور اوک د بړ يڅو
شمير پرته له شيرانيو نهو زرو تنو ته رسېږي.

(Dictionary of the pathan Tribes) په ۲۱ مخ کې ليکل شوي دي "څه بړيڅي په کوټه، پښين او څاگي کې
او سيږي، د دغه قبيلې زياتره خلک د افغانستان په بنور اوک کې ميشته دي."

د ولس مجلې د ۱۹۶۸ زيږدیز کال د اکتوبر په گڼه کې عابد کښلي دي: "بړيڅي د کوټې ډويژن په شرارود
نومي ځای کې له عيسی خيلو سنتيا کړو سره ميشته دي او په کوټه کې هم بړ يڅ او سيږي."

د پټهان کتاب چې د انگرېزي مؤرخ سر او لف کيرو له خوا ليکل شوی دی په سلم مخ کې د اسي راغلي دي: "د
بړ يڅو څو کوره د کوټې د بولان د حکومت په څاگي کې هم شته او څه بړ يڅي په نو شکي کې هم اوسي. څه اکازي،
اليک زي او وسمي زي بړيڅي (چې له نسبي لحاظه په مند وزيو ورگډېږي) په بولان کې له سنجرانيو بلو څو سر
ه ميشته دي او اوس يې خپله ژبه له لاسه ورکړې ده. د دغو بړ يڅو شمير سلو مېرو ته رسېږي.

ملک صالح محمد لهري د بلوچستان نو مې کتاب په ۵۵ مخ کې ليکلي دي: "په ۱۹۵۱ع کال کې په بلوچستان
کې د نفوسو سر شمير نه وشوه د بلوچستان د بړ يڅو شمير ۴۹۶۵ تنه وو."

په صولت افغاني کې چې د زردار خان ناغر تاليف دی راغلي دي: "بړ يڅ په هندوستان کې هم اوسي او د
جهجرو پر گڼه د بړ يڅانو د هـ په ۱۸۵۷ کال کې چې هندوستانيان د انگرېزي بنکيلاگرو نه د خپلواکۍ د تر لاسه کولو

لو له پاره را پورته شول د جهجر بر یخی رئیس هم د دغو غازیا نو ملگری و، انگرېزانو چې بری وموند دغه بر یخی رئیس یې هم پر دار و خړاوه.

د جهجر پر گنه د ډهلي او علیگر تر مینخ پرته ده، په اداری لحاظ د اترپردیش ایالت د سکندر لبادپه دسترکت (ولسوالی) پورې اړه لري. سکندر اباد د هند پښتون واکمن سلطان سکندر لودی (۸۹۴-۹۲۳ هجری قمری) ته منسوب دی.

همدراز بریخ د هند د اترپردیش د ایالت د رو هیل کهنډ په بنارونو کې هم شته په تیره بیا د بریلی سیمه د بر یخو نه ډکه ده.

د پتهان د کتاب په سلم مخ کې راغلي دي چې د هند د مهارا شترا په ایالت کې د پروچ په نامه بناړ هم بر یخوته منسوب دی.

25.3 بنوراوک

د بنوراوک سیمه د اوسني کندهار په جنوب لویډیزه څنډه کې پرته ده چې ځانته جلا ولسوالی ده، د ریگ په نامه یوه علاقه د اری هم په دغې ولسوالی پورې تړلې ده. د بنوراوک د سیمې شمال لویډیز ته ریگ (ریگستان) پروت دی. دغه ریگستان په شمال کې د سپین بولدک تر حدودو او په لویډیز افغانستان کې د غر بی پورې غځیدلی دی. لمر خاته خواته یې د خواجه عمران غردی چې له پښینه بنوراوک جلا کوي. د جنوبی ډډې غرونه یې د بر اهوې بلوڅو ټاټو بی دی چې په نو شکی پورې اړه لري. د بنوراوک ځمکه بنوی ډاگ دی او دغه ډاگ په مینخ کې هیخ غرنشته، ځمکه یې متینه ده. د بنوراوک د پراخوالي په اړوند د صولت افغاني د تاریخ په ۳۴۷ مخ کې راغلي دي: "بنوراوک نسبتاً مربع شکله پروت دی چې هر ه ضلعه یې شپيته میله او برد والی لري." [23]

د صولت افغاني دغه لیکنه د حیات افغاني د ۱۵۳ مخ نقل دی. د اتلس قریه های افغانستان په ۱۳۴۹ مخ کې د بنوراوک د ټولې ولسوالی پراخوالی ۴۹۶۴ مربع کیلو متره راغلی دی، خو ارواښاد قاضي عطاؤالله خان په خپل اثر چې د پښتنو تاریخ نو میری د بنوراوک ټوله سیمه شپيته میله بنو د لې ده. د ارواښاد قاضي صاحب دغه لیکنه د اسپ تو جیه کیدلای شي چې ده یو ازې د بنوراوک اباده ځمکه شپيته مربع میله بللې وه چې د بر یخو کرونډې او ټاټو بی دی او د نوي او زاړه بنوراوک په نامه یادېږي.

23 صولت افغاني، د زردار خان ناغر تالیف

په قاموس جغرافيايي افغانستان کې د بنوراوک کلي ۲۷ بنو دل شوي دي. په دغو کلیو کې تر ټولو لوی کلی د باد رزو دی چې تقریباً ۱۲۰۰ پکې اوسي. په زیاتره کلیو کې دوه درې کوره بر اهو یان هم شته چې نارینه یې د کلي سا روانان او شپانه دي او بنخمنې یې کمبلې، جو الونه، خورجینونه او دسترخوانونه اوبي.

25.4 کلي او کورونه

د بنوراوک د بړیخو کور په یوه ساده کوډی (کوډله) کې وي چې په بیضوي بڼه د غزو له پنډو لښتونه جوړه شوي ده چې څلور پنځه دانې یې یو ځای په ځمکه کې له یوې خوا او بلې خوا د نیمې د ایرې په توګه سره اینجتي کړي وي چې پر سر یې کیږه وراچوي. کیږه د غزو له لښتو یا غورګو او کرګو نه د تغر په بڼه جوړ شوي وي چې د خونو په پوښ کې یې پر تیرانو اچوي. هغه کوډی چې د ژمي له پاره وي پر کیږه سر بیره یې اخیروي. خو نوي یې څلور دیوالونه لري او چت یې له یوه اوږد تیر او د غزه له لښتونه داسې جوړ کړي دي لکه عصري څادر په بڼه کورونه. دغه خونې او کوډلې یوه د بلې اړخ ته په بیضوي یا مستطیل بڼه یو لړ پر له پسې پر تې وي. پر شا وخوا باندې د بناري ډوله کورونو په څیر دیوالونه لري او زیاتره کوډلې یې د روازې وي، دا ځکه چې په بړیخو کې مخ پټی او غلانه نشته.

25.5 کښت او کر

د بنوراوک د وبي ډیر تود او ژمی یې معتدل دی. څه شمیر تره کي او خروټي کو چیان د ژمي په موسم کې ځانونه بنوراوک ته رسوي. د بنوراوک کښت په باران دی، یوازې یو کاریزگی پکې شته چې پر هغه هم دوه درې کوره اباد دي او نورې بهاندې او به نه لري. غنم، اوربشي او باجرې په للمي ډول کرل کېږي. څه للمي پالیزونه هم کري.

د بنوراوک د بړیخو سپین ږيري وايي زموږ نيکه گانو چې په بنوراوک کې واپول کښت یې په باران و او له لوړې نه یې ځمکې نه خړو بیدلې. لوړه دیوه رود نوم دی چې د تو بې له غره نه راوځي چې اوږد والی یې ۲۵۰ میله دی، لوړه ژوره ده او غاړو ته یې اوبه نه خیري.

ستر ستانه حاجي محمد خيشکي د وی و هڅول چې ويالي وکاري او له لوړې نه اوبه خپلوکړ وند وته و خیروي. بړیخو د حاجي نيکه خبره ومنله، لیڅې یې راوغښتلې او لوړې ته یې اومه بندونه و اوچول. د وی لویې ویا لې ځینې وکښلې. یوه ویا له بدل زیواو زکو زیو وه او بله ویا له مند و زیو وه چې شیر اني هم پکې شریک شول،

له د غو ويالو نه يې بيا كو چنى، ويا لې جلا كړې چې په د غو كې شپږ ويالې يوازې د مند و زيو د ي.

وروسته د ابو د هغه بند په اغيزه چې د پښين په ملوزو كې لوړې ته واچول شو، د لوړې اوبه بنور اوک ته ونه رسيدې او بنور اوک يې په يوه بې او بو ميره بد له كړه. اوس د بنور اوک د خلکو كښت وكر د باران په او بو د ي. خه اوبه په اوبنا نو له شاه گا نورا كا ږي. شاه گا نې يې شپيته اويامتره ژورې د ي. د شاه گانو او به يې تروې د ي، نو خكه د وى ناوران (خلپرونه) هم لري. په نا وړانو كې د باران او به زير مه كوي. د شاه او ناور په اوبو د بنور اوک خلک خپلې اړتياوي پوره كوي، خيني يې او د سو نه تازه كوي، لو بني او كالي پري مينخي او شا روي پري اوبه كوي. د شاه گانو او نا ورونو او به د و مره نه د ي چې د كښت او كر له پاره خيني كار واخلي. د بنور اوک خمكه ډيره ده او اوبه يې لږې د ي، خكه نو خينو خمكو ته د كر هني وار پس له خلورو پنخو كلو نو و ر سيري، له د غه امله يې خمكه خورازوروره وي، ډير حاصل وركوي او سرې ته يې اړتيا نشته.

د بنور اوک ټول خلک په پښتو خبرې كوي او د خلکو په محاوره كې يې د ډيرو متلو نو د كارولو نه د اسبي خر گند يري چې د فولكلوري ادب خزانه يې ډيره بډايه ده.

د بړ يڅو ډير شمير وگړي په هندوستان كې استوگنه لري او د هغه پښتانه د ي چې د افغاني فاحينو سره هند ته تللي د ي اوس يې پاتي كسان خا نونه هغو كسانو ته منسوب گڼي چې د هندوستان په تاريخ كې نوم او نښان لري.

يو له د غو كورنيو نه د حافظ الملك رحمت خان بړيڅ كورنۍ ده چې په اصل كې د كندهار د بنور اوک و چې د هندوستان په رو هيل كهنه كې حكمران و. حافظ رحمت خان په هند كې د ابدالي احمد شاه د فتوحاتو او سو بو ملگري و او د ده زمان او وررونه د رو هيل كهنه ډير نامتو حكمرانان وو. پخپله حافظ رحمت خان د افغاني فرهنگ په بډاينه كې ډيره لويه ونډه اخيستې وه او خيني د اسبي تاريخي متون د ده په پارلر نه د وركيد او هيري نه ژغورل شوي د ي چې هغه نن د سترو علمي اسنادو په جمله كې ډير هسك خاي لري.

تواريخ حافظ رحمت خاني چې پير معظم شاه ته منسوب د ي، اصلي متن يې د حافظ رحمت خان په سپارښت ليكل شوي د ي او دا يو د اسبي غنيمت اثر د ي چې د پښتني اقوامو او قبيلو د لير ديدنو او نورو ټولنيزي او سيا سي مناسباتو ډيرې خبرې په كې پر تې د ي.

د ۱۸۵۷ع كال په ډسمبر كې انگرېزانو د ډيلي پر بنار ير غل وكر. مغولي واگمن بها د ر شاه ظفر په ډار سره خان انگرېزانو ته تسليم او، خو پښتون جنرال بخت خان هغه ته ډاډ وركاوه چې د انگرېزانو مخه به ونيسي. جنرال بخت خان د انگرېزانو په وړاندې د و مره خنډونه را مينخ ته كړل چې د كشميري د روازي او لال كلاتر مينخ واټن

انگر یزان په پنځو ورځو کې وواهه.

د غه جنرال، پا چا د تسلیمید و نه و نه شو گرځولای، نو کله چې پا چا تسلیم شو، جنرال بخت خان له ډیلي نه لکهنو ته لاړ او له هغه ځایه د هندوستان غر ونو ته وخوت او پسي ورک شو چې تر ننه یې بیا چا پته و نه موندله.

د بنوراوک خلک وایې کله چې د ډیورنډ کر بنه ټاکل کیدله نو انگر یزانو په خپله نقشه کې بنوراوک د افغانستان نه ایستلی و، خو سمندر خان بهر یخ د خپلو سپرو سره پر کویټي برید وکړ او د و مره لوی خطر و نه یې انگر یزانو ته متوجه کړل چې هغوی په دې راضي شول چې بنوراوک د ډیورنډ د کر بنې افغاني خواته وټاکي.

بهریخ قوی او پیاوړي خلک دي. دوی د کار نه تر فارغید و وروسته بیلابیل سپور ټو نه لري چې عمده سپور ټو نه یې غیر ده. د میلو په ورځو او ودونو کې اتنونه کوي او د بهر یخواتن ځانته نوم لري. دوی په اتن کې ټو پکونه خوځوي او کله چې اتن تود شي نو په همدې ټو پکو ډزې کوي. د سپورمې په څو اړ لسمه شپه د سپو برمی په رڼا کې ځوانې بنځې او پیغلې اتنونه کوي او سند رې وایې. دوی د زوی زبیرید نه نیکمرغه بولي او په هغه کورنۍ کې چې زوی وزبیري خیر اتو نه کوي او د هلک د نوم د ایښودلو پر وخت سند رې وایې او اتنونه کوي.

25.6 د بهر یخو نامتو مشاهیر

1. شیخ بستان بهر یخ مړ ۱-۲ هجري کال چې بستان الاولیا د ده تالیف دی.
2. حافظ الملک حافظ رحمت خان چې په ۱۱۴۸ هجري قمري کال یې په رو هیل کهنډ کې خلاصته الانساب لیکلی دی او په هندوستان کې د پر نگیانو سر سخته د بنمن و.
3. جنرال بخت خان بهر یخ چې په هند کې د پر نگیانو پر خلاف مبارزه کوله.
4. شیخ ثابت بهر یخ
5. ملا فضل بهر یخ
6. فتح خان بهر یخ
7. پردل خان بهر یخ

8. نور خان بړیڅ

9. محبت خان بړیڅ

10. سمندر خان بړیڅ

همد اراز پو هاند د کتور نور احمد بړیڅ چې د افغانستان د عامې روغتیا وزیر و او یو پوه او تجربه لرونکی متخصص او علمي شخصیت و هم د بړیڅو له قبیلې نه و.

ماخوځونه ده (24، 25، 26) نه.

26 بنگښ

که چیرې د بنگښو پښتنو د نسب شجره په ژوره توګه تر څپر نې لاندې ونیسو، نو جوته به شي چې بنگښ کرلاڼې پښتانه دي.

تاریخ حیات افغاني د بنگښو د لو مړني استوګنځي په اړوند د اسي ليکي: "د دغې قبیلې لوی نيکه اسمعيل نو ميده چې د ګر ديز د سيمې په زرمته (زرملة) کې او سيده وروسته بيا د دغې قبیلې د غرو تر مينځ کورنۍ جګړې پيل شوې چې په نتيجه کې دوی پر د و و ګو ند ونو و ويشل شول چې يوه يې سمل او بله يې ګاره نو ميري. هغه وخت چې په زرمته کې د دغې قبیلې د خلکو شمير مخ پر ډيريد و شو او له بلې خوا يې د غلجې قبیلې زور او ځواک وليد نو تقریبا ۶۵ کلونه د مخه يې د غه سيمه پر يښودله او وتلو ته اړ شول، چې وروسته بيا دوی په کورمې، پيوار او شلوزان کې چې د سپين غره په سهيل کې موقعيت لري خپله قبضه ټينګه کړه، خو د اورکزيو او د دوی تر مينځ خوا بدې پيدا شوه په هغه وخت کې خټکو هم د بنگښو سره مرسته وکړه او تر يوې سختې جګړې وروسته يې د او رکزيو لاس له کوها ته لنډ کړ او خپلې واګې يې ور باندې ټينګې کړې، خو په پای کې د بنگښو او اورکزيو تر مينځ سرحد وټاکل شو. ميدان او هغه د ره چې اوس بنگښ پکې استوګن دي د بنگښو او د شمال غرنيزه سيمه او رکزو

24 د پښتنو تاريخ، د قاضي عطاؤالله خان تاليف، د کابل چاپ

Cambridge History of India 25

26 اتلس قريه های افغانستان، د کابل چاپ

د تاريخي رو ايتو نو سره سم د اورکزيو سيمې ته د دوی راتگ په کال ۱۳۹۸ ع کال کې تر سره شوی دی، چې بيا وروسته يې د کوهاټ سيمه يې هم له هغو نه ونيوله. د يوه افسانوي روايت له مخې د دوی تر مينځ دغه شخړه د دای په نامه يوه تن اواره کړه. په دې توگه چې يو ځل د بنگينو او اورکزيو ملکان د سيمو د ویش له پاره په د ر سمنو نو مي ځای کې سره راغوښت شوي وو او هرې يوې خواغو بختل چې زر خيزې سيمې تر لاسه کړي. له همدې کبله د دوی تر مينځ سوله ونه شوه او نږدې و چې د دوی تر مينځ بيا جگړه ونښلي. په دغه وخت کې د دای په نامه يو سپور سړی له ليرې را بنکاره شو. څرنگه چې د واره قبيلې يعني او رکزي او بنگين له شخړو او لانجونه په تنگ شوي وو، نو د دوی په دغې خبرې سره اتفاق وکړ که چېرې دغه سپور راشي، نو د دوی به ورته د بنگينو او اورکزيو د قبيلو تر مينځ د ځمکو او سيمو د ویش سؤال مطرح کړي او هر هغه نظر چې دای ورکړ د واره خو اوې به يې مني. په دغه وخت کې دای نو می سپور را ورسيد او د واره غاړو د دغې شخړې د اوارولو په سرله ده سره خبرې وکړې، دای په داسې حال کې چې پر اس سپور و په پښتو ژبه يې داسي وويل چې :

دای خو داسي وايي

چې سمه د بنگين، غر د او رکزي

ويل کيږي چې له هماغې ورځې د دای ویش عملي شو چې تر او سه پورې د چلند وړدی. [30]

26.1 د بنگينو خيلونه

بنگين په ډيرو خيلو نو ویشل شوي دي چې دغه خيلو نه په لاندې ډول دي: ميران زي، بايزي، سمل زي، باده خيل (بده خيل)، حسن زي، عمر خيل، ايلم خيل، حسن خيل، لنډي خيل، مياوي، کاغذي، کمال خيل، مند و خيل، د اوډ خيل، شادي خيل، د ودا خيل، او داخيل، يو سف خيل، خاخيل، مير احمد خيل، علي شير زي، عليزي، خدي زي، وردی خيل، ستوري زي، خواجه احمد خيل، بر ستوري زي، کوز ستوري زي، موزو خيل، نسيو خيل، تاتا خيل، کله سور خيل، وانک زي، لابي خيل، ازي خيل، شاهو خيل، لودي خيل، شني خيل، گل خان خيل، عزت خيل، دولت خيل، گل شاه خيل، متو خيل، فتح خيل بلند خيل، لغماني، جمشيد ي او نور...

27 حيات افغاني، پښتو ژباړه، ۴۵۷، ۴۵۶، ۴۵۸ او ۷۴۳ مخونه، د پيښور چاپ

28 د پښتنو تاريخ، لومړی ټوک، د قاضي عطاؤالله خان اثر، ۳۹ مخ، د کابل چاپ ۱۳۵۶

29 پښتو نستان، عبدالرؤف بينوا، ۲۷ مخ، ۱۳۳. کال، کابل

30 Selection from the poetry of the Afghan from the 16 to 19 century, by Henry George Raverty, 2008

26.2 د بنگېنو د سيمې مو قعيت

بنگېن په کو هات او هم په کو رمې ايجنسی کې استوگنه لري.

د بنگېنو سيمه د درې په بڼه ده چې د ختيز نه لويديځ ته د غرونو تر مينځ پرته ده چې لمر خاته او جنوب ختيز ته يې خټک، جنوب ته يې وزير او لويديز ته يې توري او سيري. د دوی ميداني يا اواره سيمه زر خيزه او بډايه ده چې ورته کوز بنگېن وايي او غرنۍ سيمه يې د بر بنگېن په نامه يادېږي.

26.3 د بنگېنو د استوگنې سيمې او ځايونه

بنگېن په کو هات، هنگو، ټل، کو رمې، پيوار، شلوزان او پار په چنار کې استوگنه لري. هغه بنگېن چې په کو رمې ايجنسی کې او سيري، نو د دوی سيمه د پيوار او پار په چنار په نامه يادېږي. همداراز بلند خيل، يو سف خيل او خا خيل بنگېن د ټل بنار ته نږدې د وزيرو په گاوند کې استوگنه لري. مير احمد خيل او عليشير زي په هنگو او د هغه په شا او خوا کې استوگنه لري.

د بنگېنو د مشهورو ځايونو او کليو نومونه په دې ډول دي: نری او به، ټل، د رسمند، هنگو، او سترزي، کسائي، ترغه، توره وړی، کڅ او مدخوزه.

په پورتنیو سيمو بر سیره ډير شمير بنگېن په پيښور، کراچي او اسلام اباد کې هم ميشته دي.

بايد وويل شي چې د دوی پر سيمه تل بهرنيو يرغلگرو لکه مغولي تيمور، بابر، سکھانو او انگرېزانو بریدونه کړيدي، خو د دې ځای غير تي خلکو ورته په ميرانې غاښ ما توونکي ځوابونه ورکړي دي.

26.4 په هندوستان کې ميشته بنگېن

26.4.1 نواب غضنفر جنگ محمد خان بنگېن

بنگېنو د هند د اترا پراديش د ايالت په فرخ اباد کې د پښتنو يو ځانگړی رياست درلود، چې بنسټ ايښوونکی يې نواب غضنفر جنگ محمد خان بنگېن و. ده په پيل کې د ډيلي په شاهي پوځ کې يوه کوچنی پوځي دنده درلوده، خو د شهزاده فرخ سير په ملاتړ يې يو زريز منصب ترلاسه کړ، چې د خپلې پوهې او زړورتيا په وجه

یې په کراره کراره اووه زریز منصب تر لاسه کړ چې په پای کې د ۵۲ زریز منصب خاوند او د هند وستان په خلکو کې یې په (باون هزارې) سره مشهور شو.

کله چې ایراني نا در شاه د هند وستان نه بیر ته خپل هیواد ته ستید ه، نو یو شمیر یو سفزي پښتانه ور سره بندیان وو، خو نواب غضنفر جنگ محمد خان بنگښ د خپلو پښتنو ورو نو د ژغو رنې او خلاصون له پاره ایراني نا در شاه ته د رې لکه رو پی ور ولیر لې چې نو مورې یو سفزي خو شي کړې چې همداسې هم وشول. نواب صاحب پیر با تد بیر ه، زړور او بنه اداره چې و چې د ده تر واکمنۍ لاندې خلک ور نه پیر خو شاله وو. د ده تر مړینې وروسته یې زوی قایم الدوله قایم جنگ نواب قایم خان د فرخ اباد د سیمې نواب شو. (31)

26.4.2 نواب قایم خان قایم الدوله قایم جنگ

نو مورې د ډیلي د واکمن له خوا د فرخ اباد د سیمې د نو ابې پر مسند و ټاکل شو، خو وروسته د نواب منصور علي خان صفدر جنگ له خوا ووژل شو. نو مورې نواب د فرخ اباد د سیمې واگې په لاس کې و نیولې او خپل نائب رای نول ته یې د فرخ اباد سیمه ورو سپار له. په دغه وخت کې د نواب قائم خان مور خپل بل زوی نواب احمد خان چې د خپل ورور نه خپه شوی او په ډهلي کې او سیده ور و غوښت او نو مورې د مئو او نورو سیمو در ئیسا نو په ملا تر رای نول وواژه او کله چې نواب صفدر جنگ در ای نول له و ژلو خبر شو، نو د جگړې له پاره ور د مخه شو، خو نواب قایم جنگ بنگښ هغه ته ماتې ور کړه. نواب صفدر جنگ مجبور شو چې د بهر تپور د واکمن را جا سورج مل نه مرسته و غواړي او هغه هم په دې شرط چې نو مورې ته به د ورځې ۳۵ زره رو پی ورکوي، خو په فرخ اباد برید و کړي، خو په پای کې مر هته وو د دوی تر مینځ سو له وکړه.

26.4.3 نواب تفضل حسین خان بنگښ

د نواب احمد خان تر مړینې وروسته نواب تفضل حسین خان د فرخ اباد د سیمې نواب شو، خو په ۱۸۵۷ عیسوي کال کې هغه وخت چې د هند وستان ازادې غوښتنو نکو د انگریزي یرغلگرو پر خلاف عمومي پا خون وکړ، نو پر نگیان د نواب تفضل حسین خان نه خپه شول. انگریزانو د فرخ اباد ریاست ضبط او نواب تفضل حسین خان بنگښ یې د خپل ریاست او نو ابې نه بیواکه کړ او مکې معظمې ته یې تبعید کړ چې بیا هوري وفات شو.

31 د میزان جرید ه، په هند کې افغاني النسله نو ابان او د هغوی د واکمنۍ سیمې او ریاستونه، د ۱۲-۱۳ کال د جنورې میاشتې ۶۷ گڼه، د هند چاپ. چې په هغې کې په هند وستان کې د افغاني قبیلو او د دوی د ریاستونو او نو ابیو په اړوند زما له خوا معلومات چمتو شوي وو او په پر له پسې گڼو کې راغلي دي

علامه رشا د بابا د حیات افغاني د پېښور چاپ په ۷۴۳ مخ کې د فرخ اباد د نوابانو په اړوند د اسي ليکلي دي: "په شمالي هند وستان کې تر ټولو لوی او مشهور سیند گنگا دی. د دغه سیند په لویځه غاړه باندې د فرخ اباد نوابي واقع ده. د فرخ اباد بنار په ۱۱۵۳ هجري قمری کال غضنفر جنگ محمد خان بنگېن (مړ ۱۱۵۶) هجري قمری کال و د ان کمر او د وخت پاچا فرخ سیر (۱۱۲۴-۱۱۳۱ هجري قمری) په نسبت یې فرخ اباد نوم پرې کیښود. د فرخ اباد د نوابي لومړی نواب غضنفر جنگ محمد خان بنگېن و او په ۱۱۲۶ هجري قمری کال یې د دغې نوابي بنسټ ایښی دی. دې نوابي تر ۱۲۷۴ هجري قمری کال پورې پایښت وکړ او وروستی نواب یې تفضل حسین خان و چې د هند وستان د ازادۍ په پیاخون (۱۸۵۷ عیسوي) کې د لاس لرلو په تور پر نگیانو حجاز ته فرار کړ او هلته په ۱۲۸۸ هجري قمری کال مړ شو. نواب غضنفر جنگ محمد خان، د هغه زامن نواب قایم خان او نواب احمد خان د دغې کورنۍ مشهوره نوابان تیر شوي دي.

نواب احمد خان د پاني پت په مشهوره غزا کې گډون درلود او د لوی احمد شاه بابا له ټینگو ملگرو نه ونواب احمد خان چې په ۱۱۸۵ هجري قمری کال کې مړ شو پر خای یې زوی مظفر جنگ د لیر همت خان د فرخ اباد نواب شو، شپږ ویش کاله یې نوابي وکړه او ۱۲۱۱ هجري کال مړ شو.

د ۱۸۵۷ ع کال پاخون چې د هند وستان د ازادۍ له پاره ناکام شو، د دغې بنگېنې کورنۍ خوتنه په دغه پیاخون کې د لاس لرلو په جرم پر نگیانو په دار و خړول.

په فرخ اباد سر بیره په قایم جنگ، شاه جهانپور او په ډهلي کې هم بنگېن او سیري. په ډهلي کې د بنگېنو محله مشهوره ده.

همداراز یو شمیر بنگېن د ایران په مازندران او خراسان په ایالت کې هم میشته دي.

یو زیات شمیر بنگېن په سعودی عربستان، کویت او د خلیج په عربی هیوادونو لکه د وېبی، قطر، لیبو، ظبی، عمان، مسقط او شارجه کې هم استوګنه لري چې اکثره یې په ټکسي چلولو او نورو خوارو او غریبو بوخت دي.

26.5 د بنگېنو نامتو شخصیتونه:

د بنگېنو قبیلله په خپله غیر کې ډیر پوهان، سیاسي مشران، نوابان، لیکوالان، شاعران او هنرمندان روزلي دي چې د ځینو نومونه یې دا دي: نواب غضنفر جنگ محمد خان بنگېن، قایم الدوله قایم جنگ نواب قایم خان بنگېن،

نواب تفضل حسين خان، نواب احمد خان، مظفر جنگ د لير همت خان او ناصر جنگ امداد حسين خان چې د هند د اتر پراديش د فرخ اباد د سيمي بنگنن نوابان وو.

د اورنگزيب عالمگير د زمانې مشهور پښتو شاعر خواجه محمد هم د بنگنن په قبيلې پورې اړه درلو ده.

په سيا سي مشرانو کې د مزدور کسان پارتی مشر افضل بنگنن چې په پښتونخوا کې يې د مزدورانو او خوار يکبانو د حقو قو له پاره مبارزې کړې دي هم بنگنن پښتون و.

د هند د موسيقي ستر استاد بنا غلي امجد علي خان چې د سرود استاد دی او د هغه زمان بنا غلي امان او عيان هم بنگنن پښتانه دي.

په دوبي کې د بنگنن پراپر تيز چير مين بنا غلي عبدالنبي بنگنن چې د پښتو ژبې او پښتنو سره ډيره مينه لري او په دوبي کې پښتانه پرې راټول دي او په درنه سترگه ورته گوري هم پښتون بنگنن دي.

26.6 د بنگننو مجموعي شمير

حيات افغاني ۱۴۱ کلونه وړاندې د بنگننو مجموعي شمير ۱۸ زره کوره بنو دي.

خو هغه وروستی شمير چې په دغه سيمه کې شوي دي په مجموعي توگه د ټولو بنگننو شمير که هغه په کور مه ايجنسي کې اوسي او که په کوهات کې د ۳ زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي.

27 بنوخی

زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي) بنوخی د پښتنو د کرلاني ټولنيزې ډلې نه شميري. د تاريخي روايتونو له مخې د بنوخیو لوی نيکه شاه فرید نو مید چې وروسته په شیتک مشهور شو. د شیتک مور ککی نو میده چې دده د زيريدو په وخت کې په لنگوال مړه شوه. پلار يې پرده باندې د شاه فرید نوم کيښود. داسې روايتونه هم موجود دي چې شیتک د رې مير منې درلودې، چې د لومړي مير منې نه يې چې بانو نو میده دوه زمان چې کيوې او سورانې نو میدل و زيريدل چې ددوی د مور د نوم له کبله دوی ته بانوزي يا بنوزي ويل کيدل چې د بنو د سيمي پښتانه يې بنوخی بولي او د بنو د سيمي د تسميې وجه همدامير من ده. د بلې مير منې او لاده يې تېي او د وړ دي. د دريمې مير من او لاده يې جيلم او هويد وو.

ډېټې محمد حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې چې د ده له خوا ۱۴۱ کلونه وړاندې په اردو ژبه کښل شوی و او بيا وروسته په انگرېزي او پښتو ژبو ژباړل شوی دی د دوی د پخواني سيمي او د بنو سيمي ته د بنو خيو د راتلو په اړوند د اسي ليکلي دي: "د بنو خيو د استوگني اصلي خای د سليمان د غره يوه لړۍ يعنې د شوال غر و او د بنو خيو تر راتگ د مخه په بنو کې د هني او منگلو قبيلې ميشته وې، چې بيا وروسته د دغو قبيلو پير شيخ شاه محمد رو حاني (رح) د دوی نه له دې کبله خپه شو چې د غلو د انو عشر يا لسمه برخه يې چې هغه ته ورکو له ور باندې بنده کړه، چې له هماغه وخته نو مورې پير د شيتک له اولادې نه د کيوې او سوراڼې اولاده د خپل زوی شاه نيکبين سره يو خای د شوال د غره نه دې سيمي ته راو ليږل او اجازه يې ورکړه چې دوی بليد د هني او منگلو قبيلې له دې خايه وباسي او دغه سيمه چې د بنو خيو تر راتلو د مخه په ډنډ باندې مشهوره وه په خپل واک کې راولي. څرنگه چې د شيتک اولاده د شوال په غره کې د وزيرو قبيلې د زور زياتي په وجه په تنگ شوي وو، نو د نو مورې پير دغه خبره يې غنيمت و گڼله او د غې سيمي ته يې ډله ايزه لير ديد نه پيل کړه چې لو مړی د توچي سين سهيل او د گبر غره په شمالي لمنې ورغړ کې ميشته شول. بنو خيو د خپل پير د زوی شاه نيکبين په غو بنستنه د رې کو ترې راوړې. د يوې کو ترې نه يې هيڅ بڼکې ونه ايستلي، د دوي مې کو ترې نيما يې بڼکې او د د ريمي کو ترې ټو لې بڼې وایستلې او د رې واره کو ترې يې د خپل يوه استازي په لاس د هني او منگلو قبيلو ته واستولي او د ا پيغام يې ور وليږه که چيرې هر هغه څوک چې خپل مالونه له خا نه سره واخلي او له دې خايه و لير دي نو دوی به د هغې کو ترې په شان په امن کې وي چې بڼکې يې نه دي ايستل شوي او دوی ته به هيڅ ډول خا ني او مالي زيان ور ونه رسيرې او هغه خلک چې په دې کار کې ځنډ وکړي نو د دوی سره به د هغې کو ترې په څير چلند وشي چې نيما يې بڼې يې ايستل شوي وي يعنې دوی ته به خا ني او مالي تا وانونه ور ور سيري او پښيما نه به شي او هغه څوک چې نه ځي مور به هغه د خپل پير په برکت د هغې بې بڼکو کو ترې په څير لوڅ کړو. کله چې هني او منگلو قبيلو د کو ترو دغه حال وليد او نو مورې پيغام يې واوريد ه نو په خپلو مينځو کې يې سره سلا او مشوره وکړه چې که چيرې له دوی سره جگړه وکړي نو د بر ياليتوب هيله نشته. همداراز دوی د خپلې بې اتفاقی او د خپل پير د خپگان په وجه خو اشيني وو. له بلې خوا بنو خيو د دوی کرني او زراعت ته تا وانونه رسول، چې په پای کې هني او منگل قبيلې مجبوره شوې چې خپله سيمه پر يردی. د هني يو شمير خلک د هندوستان خواته وليږد يدل او لږ شمير د منگلو سره د سپن غره په سهيلي برخه کې ميشته شول او په دې توگه بنو خيو پر دغې سيمي خپله واک ټينگ کړ او په بشپړه توگه يې دغه سيمه په خپله ولکه کې راوسته. که څه هم د بنو خيو له خوا د دغې سيمي د نيو لو نيته نه ده معلومه، خو دوی د شيخ شاه محمد رو حاني (رح) په وخت کې چې د شاه رکن عالم همعصره او مريد و دلته ميشته شوي دي او شاه رکن عالم د ۸۸ کلو نو په عمر په (۷۰۷ لمريز) کال له دې نړۍ نه سترگې پټې کړي دي."

خو علامه استاد رشاد (رح) د حيات افغاني د پښتو ژباړې، پيښور په ۵۱. مخ په پايلیک (پاورقي) کې د شيخ رکن عالم په باب د اسي کښلي دي: "شيخ رکن العالم د شيخ صد رالدين عارف زوی او د شيخ بهاؤ الدين زکر يا ملتانې سهر وردی لمسی دی، د ده د مړينې کال په مقامات ارشاد يه (۸۵) مخ کې، د خز ينته الا صفياء په ۲/۵۱ مخ، د او ليا ملتان په

۱۹۸ مخ او د اوليا هند و پاکستان په ۳۱۳ مخ کې ۷۳۵ هجري قمري ليکل شوي دي۔"

27.1 د بنو خيو تر مينځ په خپلو کې د سيمو ویش

د هني او منگلو تر وتلو وروسته د غو خلکو د خپل پير پر لار بنوونه د بنو سيمه په خپلو مينځو کې په دې ډول سره وويشله چې د کيوي د مشر ځوی او لادې ته يې سهيلي برخه، چې اوس په مير ي مشهوره ده د ککي-تر ختيزو برخو پورې چې په هغه وخت کې زياتره ابا ده وه ورکړه۔ د کيوي د ویم زوی سمی ته يې په مينځ کې تر نار پورې ځمکې او د سو رانې او لادې ته د کو رمې د رود شمال ته تهل پورې سيمې ورکړل شوې۔

په هغه وخت کې د سو رانېو برخه ځمکه زياتره په ځنگلو نو پته وه، خو اوس ډيره بڼه او لومړی د رجه ځمکه ده۔

د ميری د اولادې برخه (شمال) ته: د بارکزيو د واړه تپې، د نورر تپه، د مه خيل تپه او د ککي او بهر تهه د واړه تپې

د سو رانې د اولادې برخه (شمال او لويديز): د مندا خيلو تپه چې په بازید هم مشهوره ده۔ ولادین تپه چې په دهر مه خيل هم مشهوره ده۔ د کو تپې تپه چې په حسين هم مشهوره ده۔ د ولا خيلو تپه چې په خلعت هم مشهوره ده۔

د سمی د اولادې برخه (منځنۍ): د تپې د واړه تپې او د عيسکي او فاطمه خيلو تپې۔ همداراز د سمی اولادې ته د داؤد شاه، شمن خيلو او امندی تپې په جهيز کې ورکړل شوي دي۔

27.2 د بنو په سيمه کې د پخوانيو او سيد و نکو په اړوند لنډ معلو

مات

د تاريخي معتبرو منابعو په حواله په پخوانيو زمانو کې د لته د هندوان او يونانيان او سيدل، چې د پو رتنیو خبرو ثبوت د هغو زړو او لرغو نو سکو او ودانيو نه بنکاري چې دلرغون پيژندونکو د خپر نو په نتيجه کې لاس ته راغلي دي۔ د لته د پخوانيو زړو ودانيو کنډ والې، د يو الو نه، زړې کلاگانې او نور تاريخي ځايونه او اثار شته او هغه سکي چې لرغون پوهانو تر لاسه کړي دي هغه زياتره د يونانيانو او هندوانو له خوا ضرب شوي دي۔

د اسی تاریخي روایتو نه هم مو جو د د ی چې په بنو کې د سبکتگین یا د غز نو ی سلطان محمود د واکمنۍ تر پیله د بد نی په نوم یو قوم چې هند وانو ورتو ته مذهبي عقیده درلو ده او سیدل، څرنگه چې سلطان محمود د خپلو یرغلو نو په وختو نو کې چې پر هند وستان به یې کول ځینې وختو نه له همدې لارې تیرید، نو د مذهبي تعصب او مخالفت په وجه د دغه قوم او مشرانو سره چې دارالریاست یې د سترام یا او سنی اکرا بنار و و جنگید ه او هغوی ته یې ماتې ورکړه. د سلطان محمود لښکرو د غې سیمې او خلکو ته د و مره تباهي و اړوله چې ډیر یې ووژل شول او هغه لږ شمیر خلک چې بچ پاتې شول نو هغوی د د غې سیمې پر یښو د لو ته اړ شول. تر هغې وروسته د غه سیمه ورنه پرته او په ځنگله بدله شوه. څو د غوري شهاب الدین د واکمنۍ په وخت کې د هنې او منگلو قبیلې په دغه سیمه کې میشته شوې.

باید ووايو چې په هند کې د مغولي امپراتور عالمگیر په وخت کې د هغه زوی بها در شاه د غه سیمه ونيوله او سید حسن نو می یې د دغه ځای حاکم وټاکه. تر او رنګزیب وروسته د ا سیمه خو د مختاره وه. د ابد الی احمد شاه د واکمنۍ په وخت کې د غه سیمه د ده په قلمرو کې شامله او د کال د ولس زره روپۍ مالیه به یې ترینه اخیستله چې قلنگ بلل کیدله. د دې سر بیره یې شپږ زره روپۍ د سورات په نامه چې د پاچاهي لښکرو خرڅ او اذوقه وه را ټولې چې مجموعا اتلس زره روپۍ کیدې.

د سدوزي تیمور شاه په وخت کې په دغه مالیه کې کوم بدلون رانغی، خو سدوزي زمان شاه د د وړود سیمې مالیه چې د کال د ولس زره روپۍ کیدې د ککه پیر د غو بښتنې له مخې چې یو روحاني شخصیت و و بښله او هماغه د ولس زره روپۍ یې د بنو پر سیمه کیښودلې چې په مجموعې توگه یې د بنو له سیمې په یوه کال کې د یرش زره روپۍ مالیه یا قلنگ را ټولولې. د دې قلنگ نه پرته د دې ځای د راني حاکمانو د هند وانو نه یو ډول مالیه د جز یې په توگه تر لاسه کوله.

هغه وخت چې په ۱۸۸۰ بکر می کال یا ۱۸۲۳ عیسوي کال کې رنجیت سنگه د افغانستان د واکمنۍ د کمزورۍ له کبله د بنو سیمې ته راغی او دغه سیمه یې په خپل واک کې راوستله نو ده هم پر دغو خلکو باندي د کال یو لک روپۍ مالیه وټاکله. چې دغه مالیه د سکھانو مختلفو حاکمانو لکه نو نهال سنگه، تارا چند او راجا سوچیت سنگه هم له د غې سیمې را ټولولې. هغه وخت چې فتح خان ټوانه د سکھانو له خوا پر دغه سیمې حاکم و ټاکل شو هغه دغه مالیه یو نیم لکه روپيو ته لوړه کړه. د دې کاله وروسته سکھانو جر نیل گوردت سنگه د غې سیمې ته د مالیه د را ټولولو لپاره ورو لیږه چې هغه دغه مالیه د وه نیمو لکو روپيو ته لوړه کړه او په دغه برخه کې یې د و مره زور زیاتې پیل کړ چې زیاتره خلکو خپلې ځمکې پر یښودې او تښتې ته اړ شول.

په ۱۹۰۵ بکر ما جیتي کال چې ۱۸۴۸ عیسوي کال سره سمون خوري انگریزي سرکار پر یوه فصل باندي

۲۴۲۸۲ روپۍ تر لاسه کړې چې بيا په ۱۸۵۲ عيسوي کال په منځني ډول تقریبا د کال ۸۵... زره روپۍ مالیه راټولیده چې انگر یزان د غې ته د بنو په سیمه کې د مالیې لو مړ نی انتظام وایې. د مالیې په دویم انتظام کې چې د میجر جنرال نکلسن له خوا تر سره شو دغه مالیه ۹۴۴۶ روپیو ته لوړه شوه. د بنو د سیمې د مالیې په دریم انتظام کې یې اندازه لو مړی ۵۷۱۱ روپیو او تر هغې وروسته ۵۸۱۱۱ ته لوړه شوه.

27.3 د بنو د سیمې جغرافیوي موقعیت

د بنو سیمې لویدیز ته د وزیرو غر، ختیز ته یې شاه پور د ضلعې پوله، د مټه ټو انه سیمه او د جیلیم د ضلعې د تله کنگ تحصیل یوه برخه، سهیل ته یې دیره اسما عیل خان، شمال ته د لویدیز نه نیولې د سنده د ریاب تر بنی غاړې پورې کوهات او د خټکو غرنی سیمه پرته ده. بنو د کهرک، لکهي مروت او وزیرستان سره هم پوله لري. بنو د پیسور جنوب په ۱۹۲ کیلو مترې کې موقعیت لري.

اوږد وال یې له لویدیز نه چې هلته د کورمې سیند د غره نه اوارې سیمې ته راځي، ختیز خواته د شاه پور تر ضلعې پورې ۱۰۰ میله او منځنی پلنو الی له شماله تر جنوبه تر څلو بیستو میلو لږ زیات دی.

بنو یو پراخ میدان دی چې د کورمې په سیند سره خړوبیږي. په دوبي کې یې هوا توده او په ژمي کې د اسی سره وي چې انسان یې زغملای نه شي.

27.4 حاصلات

شولې، غنم، جوار، گني، تمباکو، کورکمن او ادرك (زنجبیل) دي.

27.5 میوې

ختکي، توتان، نارنج، لیمو، سنتره، چکو تره، کیله، ام، خرما، انگور، انخر، انار او بیري.

27.6 گلان

گلاب، چنبیل، رانبیل، د اودی، لمر گلی، عباسی، بند رابني، گل خيرو، جعفری، ببری گلی، پیغمبري گل او د

اسي نور۔

27.7 په بنو کي ميشته نور قو مونه

په بنو کي پر بنو څيو سر بيره نو ر قو مونه لکه خټک، مروت، وزير، اپريدي، اوان، هند وان، کشميريان او لږ شمير بهاريان هم استوگنه لري، خو خلک يې په سلو کي ۹۹ پښتانه دي۔ د خلکو ژبه يې پښتو ده، خو اينکو يا هند کو، پنجا بي او اردو هم پکي مروجه ده۔

27.8 د بنو څيو مشهور خيلونه

لکه چې د مخ مو وويل د شيتک لو مړي مير من بانو نو ميده چې زامن يې کيوي او سو راڼي نو ميد ل چې د وي د بنوزيو يا بنو څيو په نامه سره شهرت لري۔ د کيوي د بناخ مشهورې څانگې د اد ي: ميري، سمي، بارکزي، ککي، بهر تهه، نورر، د هر مه خيل، ممه خيل، احمد خيل، بر هيم خيل، عالم گل خيل، خدر خان خيل، بورا خيل، مو سي خيل، سرکي خيل، نقره د ين، وله خيل، قلندر خيل، برت خيل، ميتا خيل، سکندر خيل، جهند و خيل، مند ان، سليم خيل، بډاخيل، سيناور، اسما عيل خيل، او نور۔۔

د سوراڼي مشهورې څانگې د اد ي: مند اخيل، ولاد ين، کوټي، ولا خيل، خوزک، کڅ زي، هيبيک، ملي زي او نور۔

28 بېټني

د د غي قبيلې خلک د خپل لوی نيکه بيټ يا بټن د نامه له کبله په بيټنو سره شهرت لري۔ د اسپري په پښتنو کي ډير مشهور نيکه تير شوی دی او له پخوا زمانې نه تاريخ ليکو نکو د ده نوم او حال ليکلی دی۔ په پښتني عنعنه کي د اسپري يو خورالوی پښتون او مشهور نيکه گڼل کيږي۔

د دې عنعني تصديق په بهر نيو مؤرخينو کي ابو الفضل علامي (۱۰۱ هجري) د هند د مغولي واکمن جلال الدین محمد اکبر د دربار مؤرخ په دې ډول کوي:

"په پښتنو کي درې ورونه بيټني، غر غښت او سپر بن ډير مشهور نيکو نه دي". [32]

32 ائين اکبري، لو مړي ټوک، ۱۹۱ مخ

د بیټ نیکه نوم په تاریخو نو کې بیټنی او بټن هم راغلی دی او نعمت الله هروي چې په (۱۸۰۱ هجري) کې مخزن افغانی تالیف کړی دی هم د شیخ بیټنی او د ده د اولادې احوال په بشپړه توګه راوړی او ځینو نورو ته تاریخو نو ته حواله ورکوي چې مجمع الانساب، معدن اخبار احمدی او تاریخ ابراهیم شاهي له هغو نه دي او تر ده د منځه لیکل شوي دي. [33]

د روایتو نو له مخې بټن د قیس عبدالرشید زوی دی. بیټ نیکه [34] د خپلو دوو وروڼو یعنی غر غبنت او سر بن نه په عمر کو چنی و، خو د خپل نیک خوی، زهد او تقوی په وجه یې ډیر شهرت تر لاسه کړ. په کو چنیوالي کې یې تر عربستان او عراق پورې سفر و نه وکړل چې د دې سفر و نو په ترڅ کې یې د ډیرو خلکو سره لیدنې کتنې وکړې او د هغوی له صحبتته یې فیض تر لاسه کړ. [35]

اخوند د رویره ننگر هاری چې تر (۸۰۱ هجري) پورې ژوندی و هم د شیخ بیټنی او د ده د اولادې یادونه کوي او د پښتنو له نومیا ليو او مشاهيرو نه یې گڼي. خو تر دغو ټولو پخوانی او زوړ کتاب چې د بیټ نیکه ذکر او دده اشعار پکې راغلي دي د بارک خان د زوی سلیمان ماکو تذکرت الاولیا دی چې له (۲۱۲ هجري) نه وروسته لیکل شوی دی. د دې کتاب هغه یو څو پاڼې چې شته د شیخ بیټنی ذکر داسې کوي: "نقل کاندې هسي یا رانو چې په روزگار د شیخ بیټنی دده ورور چې سر بن نومیده او پر شیخ بیټنی هم خوراگران و، سر بن نه درلود زمان او هر کله به یې ویل خپل ورور ته، بیټنی خپل زوی اسما عیل ورکا او لوی شو د سر بن په کاله، خدای مهربان د اسما عیل په برکت سر بن ته نصیب کړل د و مره زمان چې اوس شو گڼون د هغو...". [36]

لوی استاد علامه عبدالحی حبیبی د پښتو ادبیاتو تاریخ په دوهم ټوک کې د بیټ نیکه په اړوند داسې لیکلي دي: "د بیټ نیکه نور احوال موږ ته نه دی معلوم او نه ده ژوند مؤرخانو تصریح کړی دی، فقط د پټې خز انې د لیکلو څخه بنکاري چې اسما عیل د بیټ نیکه زوی د بنر خبون معاصر او دغه سړی په کال (۱۱ هجري) کې مړ شوی دی. نو چې د اسما عیل د ژوند وخت (۴ هجري) حد ووي بنایي پلار او اکا یې هم د (۳۵ هجري) په حدودو کې ژوندی وي." [37]

د تاریخ حیات افغانی د لیکوال ډپټي محمد حیات خان په حواله بیټ نیکه د سلیمان په غره کې میشته و، خو

33 د پښتو ادبیاتو تاریخ، دریم ټوک، ۵۱ مخ

34 په سانسکریت کې Bhutt د دانشمند او فاضل په معنی راځي

35 نواریخ خورشید جهان، د شیر محمد گنداپور تالیف، ۶۲ مخ

36 د پښتو ادبیاتو تاریخ، دویم ټوک، ۶۱ مخ

37 نوموړی اثر، ۷۱ مخ

وروسته د غزني په شاوخوا کې بنځ شو. [38]

شيخ بيټني يو رو حاني شخصيت و . سليمان ما کو په خپل کتاب تذکرت الاوليا کې د ده يو مناجات راوړی د
ی چې په لاندې ډول يې وړاندې کوو "

لویه خدایه لویه خدایه ستاپه مینه په هر خایه
غر ولاړ دی درناوي کی ټوله ژوي په زاري کېږي
دلته دي د غرو لمنې زموږ کېږدي دي پکې پلنی

دا وگړي چېرې خدایه
لویه خدایه لویه خدایه

دلته زموږ اوربل دی وړ کورگی دی، وړ بورجل دی
مینه ستا کې موږ میشته یو بل د چاپه مله تلنه یو
هسک او مخکه نغښته ستاده د مړو وده له تاده

دا پالنه ستاده خدایه
لویه خدایه لویه خدایه!

شيخ بيټني د رې زامن در لو دل چې اسما عیل، وړ سبون او کچین نو میدل او په دغو زامنو سر بیره یې
یوه لور هم در لوده چې بي بي متو نو میده او د شاه حسین غوري میر من وه چې او لاده یې متو زي پښتانه دي.
[39]

د بیټ نیکه په زامنو کې د وړ سبون او کچین او لادې ته بیټني وايي. [40]

په پخوا وختو نو کې د دغې قبیلې خلک د سلیمان غره په لویدیزه خوا کې او سیدل، خو په هندوستان کې
د پښتون واکمن د سلطان بهلول لودی د زوی سکندر لودی د واکمنی په وخت کې د غلجیو د قبیلې د غلبي په وجه

38 حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۲۶۶ مخ

39 نوموړی اثر، ۲۶۶ مخ

40 بنټني قبیلې، زما اثر، د پېښور چاپ، ۶۱ مخ

د خپل اصلي او پخواني ټاټوبي نه و کو چیدل او د سلیمان غره په لمر خا ته د گو مل د سیند پر غاړه او په ټانک کې میشته شول. وروسته بیا د دغې قبیلې زیاتره خلک د سو د اگری او نورو د و لتي چارو د تر لاسه کو لو له پاره هندوستان ته ولاړل. د دې له پاره چې په هغه وخت کې په هندوستان کې پښتنو واکمنانو ځواک د رلود او ټول قدرت د دوی په لاس کې و، له همدې کبله د بیتني قبیلې ځیني کسان هم د لویو رتبو خاوندان شول چې یو له هغو نه فتح خان بیتني د بنگال د گور د سیمې خود مختاره او مشهور صوبدار او یا گورنر و، چې تر هغه وروسته دغه مقام د کرلې قبیلې لاس ته ورغی. [41]

هغه شمیر بیتني چې د گو مل په دره کې او سیدل، نو د هغوی په شمیر کې زیاتوالی راغی، چې د خپل ملک په لویولو او نورو سیمو په نیولو یې پیل وکړ، ان تر دې چې (د وتو) چې کانیکرام ته نږدې مؤقعیات لري ورسیدل. د دوی دلته د وزیرو او مسیدو سره مخامخ شول او په هغه جگړه کې چې د دوی تر مینځ پېښه شوه نو بیتني ماتې وخوړه او شاته تلو ته مجبور شول او د کرنگي له کلانه هم په شا شول، چې اوس نو موږې کلا د مسیدو قبیلې د بهلول زیو د بناخ د شنګي خانګې په لاس کې ده. کله چې وزیر او مسید د دوی د مقبوضه ملک د نیولو پرته د هغوی پر سیمې باندې هم تیری پیل کړ، نو په دغه وخت کې ځینې خلک له خپلو کورونو نه لاړل او چیرته چې دوی ته پناه ورکړل شوه هلته میشته شول، خو د کچین د اولادې زیاتره برخه او د هغې نه د ورسبون اولاده د سلیمان د غره په ختیزه کې میشته دي.

د اسی ویل کېږي چې په هغه وخت کې د گبر غر چې د بنو جنوب او د ټانک شمال ته پروت دی او د ورگاړا یا او گاري بناخ د ورسبون بیتنيو په قبضه کې و، چې وروسته بیا په نوموړي بناخ باندې د گوربزو قبیلې یرغل وکړ او بې شمیره ورگاړي یې ووژل او د دوی سیمه یې و نیوله.

28.1 د بیتني قبیلې د استوګنې سیمې

1. په پښتونخوا کې: بیتني د جنوبي وزیرستان په سهیل او د دیره اسماعیل خان د ضلعې په لویډیخ کې استوګنه لري، چې د جغرافيو پلوه په جنوبي وزیرستان، خو په اداري لحاظ په دیره اسماعیل خان کې مو قعیات لري. د دوی سیمه له ۱۲ نه تر ۱۵ میلې پورې پلنوالی او تقریباً ۵ میلې اوږدوالی لري. د دوی اصلي مرکز د جنډوله په نامه یادېږي، چې په جنوبي وزیرستان کې د ټانک پورې اړونده سیمه ده. همداراز د دغې قبیلې خلک په بنو، لکهي مروت کې هم میشته دي. په اوسني وخت کې په بنو او دیره اسماعیل خان کې د دوی شمیر د ۲۵ زرو په شا او خوا کې اټکل شوی دی. سر بیره یو شمیر بیتني په پېښور، کراچۍ او د پاکستان په نورو ښارونو کې هم استوګنه لري

2. په افغانستان کې: په افغانستان کې د وی په پکتیکا، غزني او ننگرهار ولايتونو کې ميشته دي. داسي ويل کيږي چې په غزني کې د د وی څلور پنځه کلي شته. يو شمير بيټني په نيمه کوچي ډول ژوند کوي چې د کابل او ننگرهار تر مينځ ليرد کوي. د ننگرهار ولايت د چپرهار د ولسوالۍ په ځينو کليو کې هم يو شمير بيټني ميشته دي. د افغانستان پښتانه بيټنيو ته د بيټ نيکه د رو حاني شخصيت له کبله د رڼاوۍ کوي په ټول افغانستان کې د د وی شمير د ۶۰۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوی دی.

3. په هندوستان کې: لکه چې د مخه وويل شول يو شمير بيټني په پخوا زمانو کې کله چې لودي او سوري پښتنو پر هندوستان باندې واکمني درلوده دغه هيواد ته وليږديدل د دغو واکمنانو تر حمايې او سيوري لاندې د غټو غټو منصوبو نوځاوندان شول، په تيره بيا په بنگال کې د وی ډير پوځي منصوبونه درلودل. چې همداسه هم د هند په بنگال، بيهار، اوږيسا او اتهراپراديش اياتو نوکې بيټني پښتانه ميشته دي، خو ژبه يې له لاسه ورکړې ده.

28.2 د بيټني قبيلې بناخونه

لکه چې د مخه مو وويل د بيټ نيکه په زامنو کې د وړسبون او کجين اولادې ته بيټني وايي چې په لاندې ډول به د د وی بناخونه درويژندل شي:

1. د وړسبون بناخونه

مزيانې، کزبونې، ورگاري، غرون، فتح خيل، مندي خيل، ادم خيل، سن خيل، ماني خيل، رسول خيل، معروف خيل، خواجي خيل، چارگل خيل، رحيمداد خيل، الفدين خيل، جاني خيل، حسن خيل، لالي خيل، سمرزي، دري خيل، ملا خيل، تاجو خيل، يوسف خيل، لښکري، عمر خيل، کلي خيل، سرمست خيل، اورکزي، زکني، غوري زياو نور...

2. د کجين بناخونه

تتا، دنا، کټا، کوټي، رتنزي، بويابي، بويک، توران خيل، کټه گرام، مندانه، شيخايي، ترمليي، خيلاي، شهمير، بالمير، شنگر لاني او نور...

بيټني زړور، ميلمه پالونکي، جنگيالي او د بنه مزاج خاوندان دي. د وی دوداد دستور وزيرو ته ورته دي. د حيات افغاني مؤلف ډپټي حيات خان ۱۴۳ کلو نه وړاندې د د وی د وسله والو جنگياليو شمير ۳۰۰۰ تنه بنو دلی دي.

29 بابکر خیل

که چیرې د بابکر خیلو د نسب شجره وگورو نو دا خبره به جو ته شي چې د وی په اصل کې غلجی پښتانه د یو د وی یو شمیر د پکتیا ولایت د خاخي ميدان او خو ست ولایت تر منځ د باک په ولسوالۍ کې استوگنه لري چې د دغې سیمې د او سید ونکو شمیر (ا....) تنه بنودل شوي دي چې ډیره کي یې با بکر خیل دي. د باک د سیمې با بکر خیل په یوه شنه او اوره سیمه کې ژوند کوي چې زیاتره یې د کر نې په چارو بوخت دي.

د د لغمان ولایت په مرکز پورې تړلو شو کلیو کې هم چې خان کلا، سه صده او هرمل نو میري یو شمیر با بکر خیل استوگنه لري. د لغمان د ولایت با بکر خیل د شمیر له مخې د ۱۵۰ تنو په شا او خوا کې بنودل شوي دي. یو شمیر با بکر خیل د کابل او ننگرهار تر مینځ د سروبي ولسوالۍ په جگد لک او تیزین کې هم استوگنه لري. د غه راز د کابل د خاک جبار د خورد کابل په سیمه کې هم یو شمیر با بکر خیل میشته دي چې د غه سیمه د اداری پلوه د کابل د بکر امیو په ولسوالۍ پورې اړوند ه سیمه ده. په دې سر بیره د کابل د چهاراسیاب په ولسوالۍ کې هم یو شمیر بابکر خیل استوگنه لري. د لوگر ولایت په یو شمیر سیمو کې هم با بکر خیل ژوند کوي.

با بکر خیل زړور، جنگیالی، میلمه پال او په پښتو او پښتو نولۍ باندې ټینګ خلک دي. د انگر یزانو پر خلاف یې ډیرې توري وهلي او ډیرې میرانې یې بنودلي دي. د افغان او انگرېز تر مینځ په لومړۍ جگړه کې غازي محمد شاه خان غلجی چې په اصل کې د لغمان د بدیع اباد د بابکر خیلو له مشرانو نه و د ۱۸۴۱ میلادي کال د نو لمبر په ۲۸ مه نیټه چې د ۱۲۵۷ هجري کال د شوال د میاشتې د د یارلسمې نیټې سره سمون خوري د غازي میر مسجدی خان او غازي سردار محمد اکبر خان په ملگر تیا د نورو ملي مبارزینو په گډون سره یو ځای شول، خو د انگر یزانو په مقابل کې د ملي پاڅون لیکي نورې هم پیاوړې کړې چې په پای کې د خلکو د پاڅون په برکت د انگر یزانو یرغلگر ځواکونه دې ته اړ شول چې د ۱۸۴۲ کال د جنورۍ په ۶ مه نیټه کابل خو شي کړي او وتښتي.

د روسي یرغلګرو ځواکو په وړاندې هم د بابکر خیلو د شاه ځلمیو مبارزې زموږ د ویاړلي هیواد ویاړلي افغانستان د تاریخ زرین بابونه جوړوي.

30 بختیار

د بختیارو پښتنو په اړوند مؤرخینو او توکم پوهانو بیلابیلې نظرې راوړي دي، د بیلابیلې په توګه ډیپټي

محمد حيات خان په خپل مشهور اثر حيات افغاني کې د نعمت الله هر وي د مخزن افغاني د کتاب پر بنسټ د اسي ليکلي د ي: "اسحق نو می چې په اصل کې د يوه سيد زوی و په اوش (*) نو مي خای کې چې د بغداد له تو ابعو نه د ی، د ژ وند انه د پېښو او ستو نزو له کبله د ی ته اړ شو چې په سفر لاس پورې کړي، نو هما غه و چې د سلیمان غره ته د شیر انيو سيمي ته راغی او له يوې نجلۍ سره يې چې شیخی نو ميده واده وکړ، چې د د غې مير منې نه يې يوازې يو زوی پيدا شو چې ابو سعيد نوم يې وړ با ندې کيښود چې نو موړی ما شوم يې د د ه د بنو طالعو او نيکمر غۍ په وجه يې په بختور شهرت و مو ند چې د وخت په تيريد و سره په بختيار مشهور شو چې اوس د د ه او لادې ته بختيار وايي. محمد حيات خان د اهم زياتوي: "خيني خلک د وی سيدان بولي. د ا خلک په اصل کې له ايرانه راغلي د ي چې د د غې قبيلې يو شمير د ايران د اصفهان په لويديز او يو شمير يې په بخارا کې ژوند کوي ."

د اوش په اړوند کې چې ما د دې مقالې ليکوال کومه خپره نه وکړه هغه د بغداد له تو ابعو نه نه و، بلکه اوش د Osh د ما ورنهر له بنارونو نه شميرل کيده چې همد اوس د قرغيزستان د ویم لوی بناردی چې د فرغانې په واد ی کې موقعیت لري. سر بيره پر دې اوش د اسلامي علو مو لوی مرکز او ډير شمير اسلامي عالمان يې په خپلې غير کې روزلي دي.

شیر محمد خان گنډا پور په خپل مشهور تاريخي اثر تواريخ خور شيد جهان کې چې په ۱۸۶۷ عيسوي کال کې په لاهور کې چاپ شوی دی د محمد حيات خان هغه قول رد وي چې د مونته ستوارت الفنسټن پر استناد يې بختيار ايران نيان بللي دي. شیر محمد خان گنډا پور بختيار پښتانه بللي او د ايرانې بختيارې قبيلې نه يې په بشپړه توگه جلا گڼي، ځکه پښتانه بختيار هېڅکله هم ځان نه د ايرانې بختيارې قبيلې سره يوډول نه گڼي او نه د دوی تر مينځ کو مې تاريخي اړيکي شته. د غسي روايتو نه ډير دي چې خيني تو کم پوهان کله د پښتنو يوه قبيله او کله هم بله په سيدانو يا نورو عربو الاصله قبيلو پورې تړي چې په حقيقت کې افسانوي رنگ لري.

په او سني وخت کې بختيار د سلیمان غره په شا او خوا، د رابن او مرغه کې استوگنه لري چې د حيات افغاني مؤلف ۱۴۳ کلو نه د مخه د د رابن په سيمه کې د د غې قبيلې شمير ۸۰۰ کو رنی او د مرغه په سيمه کې يې ۵۰۰ کو رنی بنو د لي دي. د مخزن افغاني او د پښتنو نورو تو کم پوهانو په يوه اتفاق د خبره تائيد وي هغه بختيار چې په درا بن کې او سيري، نو دوی د ميا خيلو سره په گټه او تاوان کې شريک دي. د بختيار د قبيلې خيني پوونده سو د اکر د ډير کلک هوډ خاوندان او د سو د اگری په چارو کې رښتيني او امانتدار دي.

بختيار په لاندنيو قبيلو ويشل شوي دي

• کورتي

• اكو

• اتو

• پري

• توري

• سيد محمد

• خواجه الياس

• خواجه يحيي كبير : چې او لاده يې د شيخ زي په نامه ياد پري

• مر غچي: هغه بختيار د ي چې په مر غه کې د ايمي استوگنه لري

• مقر زي: پوونده بختيار د ي چې د خپل لو مړ ني استوگنځي له کبله يې مقر زي بو لي

• نظر زي: د وي هم پوونده سو د اکر او د بختيار قبيلې يو بناخ د ي

د بختيار قبيلې يو ستانه او ولي حضرت خواجه قطب الدين الدين بختيار کاکي (۶ هجري) و چې نعمت الله هروي په مخزن افغاني کې د ي اقطب افغان بولي او د ده د قبيلې د نورو مشاهيرو ذکر کوي چې په هغو کې د خواجه يحيي بختيار، شيخ شهاب بختيار او شاه ابو بکر بختيار نومونه ياد ولای شو. د ده زيارت د ډيلي د بنار په مهرولي کې د ي چې خلک له ليري ليري گو ټو نو نه د ده مزار ته راځي او ډير ارادت ور ته لري.

پښتون مؤرخ سليمان ما کو (۶۱۲ هجري) په خپل کتاب تذکرت الا و ليا کې د ده ستر ستانه ذکر کوي او وايي: " بختيار په پښتو سندري کرينه - اوښي تو يو يينه - خداي ته نارې کړي غلبلي کړي - پارکي لرينه - " چې يو دادی:

ویر مې زړه سوری سوری کړ راته وگوره ملوکې!
په بيلتون کې دې وباسم له خوږمنه زړگي کوکې

راته وگوره ملوکې!

راته وگوره ملوکې!

د بيلتون اور ونه بل دي هر گړۍ مې زړگۍ سوځي
ليونۍ يمه د ميني سر خم زه لکه پيلوځي

راته وگوره ملو کږې!

راته وگوره ملو کږې!

غوړولۍ دې وړ بل دي اور زماپه زړه کږې بل دي
زه بختيار خاورې ليرې سوم په اور سوي مې گوگل دي

راته وگوره ملو کږې!

راته وگوره ملو کږې!

31 ځمکني

ځمکني چې خو کني يا چمکني يې هم بولي د پښتنو يوه مشهوره قبيله ده چې زموږ پښت پوهان يې د پښتنو د سر بن ټولنيزې ډلې نه شميري چې بيا په سر بني پښتنو کې د کند په بناخ پوړې اړه لري. کند په خپل وار په دوو لويو څانگو ويشل شوی دی:

1. غوري يا غوريا خيل: چې مو مند، د اوډزي، زيراني او ځمکني پکې راځي.

2. خبني: چې يو سفزي، مندر او تر کلا نې پکې راځي.

د پښتنو نازکخيال شاعر حميد ماشو خيل دغه دوه څانگې داسې يادې کړي دي:

چې داستا دنامې بوي اخلي حميده!

څه به نه وي خوش دماغه غوري، خبني

داسې روايتونه شته دي چې د غوريا خيلو او لاده په پيل کې د کندهار په ارغستان کې ميشته وه، چې د

وخت په تیرید و سره د غزني لویو یزو او سهیلی بر خو ته را غللی چې په اغلب گو مان سره ۹۱ هجري کال او د با بر د واکمنۍ لومړۍ شپې او ورځې وې. ویل کیږي چې په هغه وخت کې د دغې قبیلې خلک پوونده او د څر او ما لدارۍ په چارو بوخت وو. څرنگه چې وروسته د دغې قبیلې د خلکو په شمیر کې زیاتوالی راغی نو بیا د غزني نه د کابل پر لوري راو لیریدل او بیا له هغه ځایه د ننگرهار خواته لاړل. کله چې غور یا خیل ننگرهار ته ورسیدل، نو ځمکنیو د سپین غره په لمنو کې استوگنه غوره کړه. تاریخ حیات افغاني د افضل خان د تاریخ مرصع په حواله د خپلو وروڼو نه د دغې قبیلې د بیلتون وجه خپگان بولي او اخون در ویزه هم د نورو وروڼو نه د ځمکنیو جلا والی مرور توب بنودلی دی، خو بنا یې پورتنی ر وایت افسانوي بڼه ولري.

د ځمکنیو د استوگنې سیمې: ځمکنی یا څوکنی په لاندنیو سیمو کې میشته دي

1. د پکتیا په ولایت کې: د پکتیا ولایت ځمکنی د دغه ولایت د ځمکنیو په اولسو الۍ کې چې د دغې قبیلې په نامه ورتته د ځمکنی ولسوالی وایي. ځمکنی یوه بنکلی دره ده چې د پیواړ د غاښي جنوب لویو یزو خواته موقعیت لري، شمال ته یې د منډهیر مشهور ځنگل او لویو یزو خواته یې د بکیاد غرونه راڅرخیدلي دي.

2. په تیراه کې: د ځمکنیو د قبیلې هغه شمیر خلک چې په تیراه کې میشته دي د پره ځمکنی په نامه یې یادوي چې د تیراه په بنکلو غرونو کې استوگنه لري چې د سپین غره په سهیلی بر خو کې ژوند کوي. ختیز ته یې اړیدي او او رکزي، لویو یزو ته یې توري، شمال ته یې سپین غر او د جنوب خواته د توري او او رکزي قبیلو سره گډه پوله لري. پره ځمکنی د افغانستان نه د سپین غره په واسطه جلا شوي دي او کله یې چې خلک افغانستان ته سفر کوي نو د اړېدو او کورمې له لارې تگ او راتگ کوي. د دوی سیمه د اداري پلوه د کورمې په ایجنسی پورې اړه لري او زیاتره د کورمان په دره کې ژوند کوي.

پره ځمکنی خواریکښ او جنگیالی خلک دي. بنځي او نارینه یې ټول په گډه کار کوي. د دوی د سیمې زیاتره باراني او للمي دي، خو د موسم د سوړوالي په وجه د غنمو، جوارو او اوبشو ډیره بڼه کر نه پکې کیږي، خو دغه ځمکې د دوی وړځنۍ اړتیاوې نه پوره کوي. همداراز د دوی په سیمه کې ډول ډول میوي لکه مېڼې، زرد الو، انګور، شفتالو هم پکې پیدا کیږي. دغه خلک په خپلو منځو کې شخړې نه کوي او ډیر سو له خوښوونکي خلک دي. د پره ځمکنیو مشهورې څانګې او بناخو نه دادي: ازي خیل، خاني خیل، خواجه خیل، اسیا بی، غربینه او گانده.

3. په پینور کې: یو شمیر ځمکنی د پینور په شپږمیلۍ کې او سیري چې د دوی کلی د ستر او لوی ستانه حضرت میا عمر (رحمته الله علیه) د مزار په وجه مشهور کلی دی او د ځمکنیو په نامه یادېږي. همداراز د ځمکنیو ختیز ته په اته کیلو مترې کې د ازي خیلو کلی پروت دی. ازي خیل د ځمکنیو یوه پښه ده په

پېښور کې د څمکنیو د نورو مشهورو محلو نو مو نه دا دي:

a. قادر خیل، یا سین خیل، بهرام خیل، مصطفی خیل، خواجه خیل، چو غه خیل، بازار گهړی، د قصابانو محله، د مو چیانو محله، د قاضیانو محله، خالق اباد، اول نمبر او دویم نمبر کو تھی، سیدان، مسکین اباد، زرین اباد، میاگان، جمرود اباد، جان خان گهړی، حاجی اباد او بابا خیل۔

31.1 د څمکنیو د قبیلې بنا خو نه

1. ازی خیل: چې د در په خان خیل، درې پلاره، ابراهیم خیل، خوتی زی، نصر خیل، حسین خیل، لشکری خیل او قمر خیلو په څانگو ویشل شوي دي۔
2. خانې خیل: چې د مموت خیل، مدي خیل، گورگه خیل، مبارک خیل، سلطان خیل، مصطفی خیلو، توله خیل، جمال خیل او شیر خان خیل په څانگو ویشل شوي دي۔
3. خواجه خیل: چې په دري خیل، میرزا خیل، گل شیر خیل، جلال خیل، لنگر خیل، شوي خیل، حکیم خیل، ولي خیل او فتح خیل په څانگو ویشل شوي دي۔
4. ویل کېږي چې د څمکنیو د قبیلې مجموعي شمیر که هغه په افغانستان کې دي او که په پښتونخوا کې دي دي د ۵۰۰۰۰ زرو تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي۔

31.2 د څمکنیو د قبیلې مشهور خلک

1. د څمکنیو حضرت میا عمر [42] (رح) چې د څمکنیو په میا عمر هم مشهور دی او مزار یې د پېښور په څمکنیو کې د خاصو او عامو زیارت ځای دی۔ د دغه ستر ستانه په اړوند په پښتو کې یوه داسې لنډې شته:

په پېښور کې وليان ډیر دي
کږې جنډې په میا عمر ولاړې دینه

د دغه ستر ستانه د درناوي او ستر مقام له کبله د افغانستان د جلال اباد په ښار کې یو بنوونځی هم شته چې

42 رشاد، عبدالشکور، د څمکنیو میاعمر، د اجتماعي علومو مرکز، د افغانستان د علومو اکاډمۍ، کابل، ۱۳۶۵

د ميا عمر په بنوونځي سره ياد بږي.

2. حاجي دريا خان بابا عبدال خيل چې لوی علمي شخصيت و او په اسلامي علومو کې يې لوی لاس درلود. ويل کيږي چې نوموړی د ځمکنيو د ميا عمر صاحب استاد هم و او مزار يې د پېښور په ځمکنيو کې دی.

3. اروا بناد هدايت الله خان ځمکنی چې د صوبه سرحد د اسامبلي سپيکر و.

4. حاجي محمد ځمکنی چې يو وخت د افغانستان په ولسي جرگه کې د پکتيا ولايت د ځمکنيو د ولسوالی منتخب استازی و او بيا په ۱۳۶۵ لمريز کال کې د يوې لنډې مودې له پاره د جمهوري رياست مؤقتي سرپرست پاستې شوی دی.

5. اروا بناد فضل الرحمن ځمکنی په ولسي جرگه کې د پکتيا د خلکو منتخب استازی چې سرب کال د اپريل په مياشت کې د مجاهدينو د برياليتوب د ورځې د لمانځلو په مراسمو کې د ډزو په ترڅ کې په شهادت ورسيد.

32 فرملي

پر مليان په پښتنو کې يوه ډيره لرغونې قبيله ده چې د غر غښت په ټولنيز گروپ پورې اړه لري او ځلنو نه د کاکړو يوه څانگه بولي. [43، 44]

د دوی داستوگنې اصلي ټاټوبی پر مل يا برمل دی چې د سليمان د غرونولړی او د پکتیکا په ولايت پورې يوه اړونده ولسوالي ده.

ډپټي محمد حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې د پر مليانو په اړوند ليکي: "پر مليان زيا تره په ارگون او د خروټو د سېمې په منځنۍ برخه کې او سيږي."

البیروني د قانون مسعودي په دريم ټوک کې د پر مليانو د سيمي موقعيت د غزني او ملتان تر مینځ بنو د لیدي. همداراز د صولت افغاني د تاريخ مؤلف زردار خان ناغر د پر مليانو د سيمي د موقعيت په اړوند ليکلي دي: "برمل د غزني په توابو کې د يوې سيمي نوم دی او هغه کسان چې د برمل په سيمه کې استوگن دي د پسر

43 تاريخ شاهي چې په تاريخ سلاطين افغانه سره هم ياد بږي، د احمد يادگار تاليف، ۱۹۳۹، کلکته

44 د اوډي تاريخ، د پېښور چاپ، کابل، ۲-۷ کال

مليانو په نامه ياد بږي.

د افغانستان نامتو او وتلی مؤرخ اروا بناد استاد احمد علي کهزاد هم د پر مليانو اصلي ټاټو بی اورگون بنو د لی چې پر ملیان پکې ژوند کوي.

که څه هم د پر مليانو د تو کمیزو (نژاد ي) اړیکو په اړوند بیلا بیلې نظر یې څر گندې شوي او د ځینو په اند د وی د یقتلي شهزاده گانو او لاده ده چې د عربو د فتو حاتو او سو بو له وخته د غز نوي وا کمڼی پورې تر اوسه په سلیمان او سپین غر کې مېشته دي.

همد اراز د پر مليانو په اړوند د ریم نظر د ادی چې د وی غلجی پښتانه دي، خو د تاریخي شو لهد وپر بنسټ د وی د پښتنو د غر غښت د ټولنیزې ډلې پورې اړه لري.

هغه وخت چې المتو کل علی الرحمن پښتون واکمن بهلول لودي د ډیلي سلطنت تر لاسه کړ نو د یوه فرمان له مخې یې پښتانه قبایل هند ته ور و بلل تر څو د خپلې وا کمڼی ستنې پیا وړې او مضبو طې کړي او له بلې خوا پښتنو ته د خپلې وا کمڼی په قلمرو کې جا گيرونه او منصبونه ور کړي. د بهلول لودي په دې فرمان کې را غلي وو: "ما ته خداي د هندوستان تخت راپه برخه کړ، خو د دې تخت ساتنه هغه څوک کولای شي چې د قوم او قبیلې خاوند وي. نو پښتنو ته په کار دي چې د دوی ډیر شمیر هندوستان ته راشي او نه یوازې د واکمنی په پیا وړ تیا کې برخه واخلي، بلکې د غې وا کمڼی ته پراختیا ور کړي او جاگیرونه تر لاسه کړي."

د دغه فرمان په ځواب کې ډیر پښتانه قبایل چې په هغه کې لوانیان، نیازیان، لودیان، سروانیان، پښي، ترین، سربني، سوریان، میانه، کاکړ، کرلانی او پر ملیان (فر ملیان) هم شامل ووله افغانستان د هند لور ته لاړل چې ډیرو یې لوړ لوړ منصبونه او جاگيرونه تر لاسه کړل چې موږ کولای شو د لودي او سوري د واکمنانو په وخت کې د ځینو مشهورو امر اوو نومونه واخلو چې پر ملي پښتانه وو.

32.1 خانخانان فر ملي

1. د سلطان بهلول لودي د مشهورو امر اوو نه شمیرل کیده چې دده د واکمنی په وخت کې دده د سو بو یو پیا وړی ملگری پاتې شوی دی. ده د راجپوتانه یا اوسني راجستان په اود بیور کې د هندوانو د مشهور او پیا وړي راجپوت جنرال رانا خوریي چتر سال ته ماتي ور کړې وه.

2. دولت خان فر ملي: د بهلول لودي د مشهورو امیرانو نه و.

3. کلا پهار فر ملي: د لو دي او سوري وا کمنانو د واکمنۍ په وختو نو يو ډير مشهور امير و.

4. شيخ سعيد فر ملي: چې د سلطان سکندر ر لودي له امر اوو نه و.

32.2 د پر مليانو د استو گنې سېمې

په او سني وخت کې پر مليان په افغانستان کې په لاندنيو سيمو کې مېشته دي:

1. زور ار گون: چې د او سني اور گون په شپږ کيلو مترۍ کې پروت دی او ويل کيږي چې په دغه ځای کې د پر مليانو تقریبا څلور زره کورنۍ ژوند کوي. د زاړه او رگون پر مليان په دوو بناخو نو ويشل کيږي: شرف او سپري. شرف بيا د بالشتي، سيل احمد او ملت کلان په خانگو او علي خيل او قره خيل د سپري په بناخ پورې اړه لري.

2. د کابل د چهار دهي په ولسوالۍ کې: هغه پر مليان چې د کابل د چهار دهي په ولسوالۍ کې او سپري نو د دوی د سيمو او محلو نو مو نه دادی:

a. کلاي قاضي، کلاي غيبي، اقا علي شمس، ده مراد خان، چهلستون، سر اسباب، مو سهي، پر مليان، کلاي کا شف، يو سف بنگي، بر پر ملي او کوز پر ملي چې د گلباغ په سيمې پورې اړه لري، کلاي غيب الله او کلاي بهادر خان پر ملي.

همد ار از د کابل د رخت شنگ ته نږدې په کوز پر ملي کې هم پر مليان ژوند کوي. يو شمير پر مليان د مزار شريف په چار کنت او د لوگر، غزني، هلمند او کندهار په ولايتو نو کې هم او سپري. د پښتونخوا په صوابۍ او د پاکستان په پنجاب کې هم يو شمير پښتانه پر مليان استوگنه لري.

32.3 د پر ملي قبيلې پورې اړوند مشهور خلک

1. د کتور محمد عثمان صدقي: چې تاريخپوه و او د کابل د چهار دهي د کلاي قاضي پر ملي و.

2. اروا بناد معاون سر محقق محمد محسن فر ملي چې د افغانستان د علو مو غړی او د څه مودې له پاره د نوموړې اکیډيمۍ سر پرست پاتې شوی او د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې په ولسي جرگه کې د کابل د چهار دهي ولسوالۍ د خلکو استازی و.

33 پر به

که چیري د پر به قبیلې د نسب شجره په غور سره وخیرو، نو خر گنده به شي چې پر به په اصل کې کرلاني پښتانه او بيا په کرلانيو کې د خوږ يا نيو يا خو گيا نيو د قبیلې يو ه څانگه ده، خو له ډیرې مو دې راهیسي د خوږ يا نيو له نورو پاتې څانگو او بنا خو نونه د و مره لیرې ژ وند کوي چې د وی پخپله هم نه پوهیږي چې له خوږ يا نيو سره کومې اړیکې لري او که نه؟ ځکه د خوږ يا نيو قبيله د ننگر هار ولایت د خوږ يا نيو او پچیر او لگامپه و لسو الیو کې استوگنه لري، په داسې حال کې چې پر به د خو ست په ولایت کې استوگنه لري.

داسې تاريخي شواهد او اسناد موجود دي چې په پیل کې د خو ست پر ټو لې سیمې باندې د کرلاني پښتنو د خوږ يا نيو او نورو بنا خو نو واک درلود. د هند د مغولي واکمن نور الدین جهانگیر (۱۴۱-۱۳۷ هجري) د واکمنۍ په وخت کې د غلجی پښتنو ځیني بنا خو نه او څانگې د پکتیا د زرمته له سیمې نه چې زرمله یې هم بولې را ووتل او د خو ست پر سیمه یې برید وکړ. په پایله کې یو شمیر خوږ يا نوي له خو ست نه د ننگر هار ولایت داو سني خوږ يا نيو سیمې ته ولیریدل او ډیر کمزوري شول، خو د خوږ يا نيو د پر به څانگه چیرته ونه لیریدله او په خو ست کې پاتې شوه.

سید بهادر شاه ظفر کا کاخیل په خپل اثر 'پښتانه د تاریخ په رڼا کې' د دوی د کمزورۍ بل علت د دوی خپلمنځي جگړې بولي او لیکي: "د مغولي واکمن شهاب الدین شاه جهان (۳۷۱-۲۸۱ هجري) د واکمنۍ په وخت کې د دوی تر مینځ کورنۍ جگړې پیل شوې او دوی په هغو جگړو کې ډیر کمزوري شول."

د تاریخ حیات افغانی مؤلف ډپټي محمد حیات خان چې خپل دغه مشهور اثر یې ۱۴۳ کلونه وړاندې لیکلی دی د پر به د وسله والو کسانو په اړه وند داسې کښلي دي: "په تیرو وختونو کې د پر به قبیلې د وسله والو میرو نو شمیر ۳۰۰ تنه وو، خو اوس د دوی د وسله والو کسانو شمیر ۱۰۰۰ تنو ته رسېږي." چې شیر محمد خان گنډا پورپه خپل مشهور اثر (تواریخ خورشید جهان) کې هم د دوی د وسله والو کسانو شمیر ۱۰۰۰ تنه بنو دلي دي.

پر به د کرکيلې په چارو بوخت دي، خو یو شمیر خلک یې سو د اګر بزي دندی هم سرته رسوي. د دوی ټول رواجونه، دودونه، نرڅونه او څلي د خو ست د خلکو په څیر دي. دوی میلمه پال، غیر تمن اوپه پښتو او پښتنو نوالې باندې ډیر ټینګ دي.

د پر به قبيله په لاندنيو بناخو نو او څانگو باندې ویشله شوې ده:

مرد ي خيل، ميا خيل، بسي خيل، سر د ار خيل، محمو د خيل، نري زي، ملي زي، اشي زي، ډډه خيل او بو چي خيل.

34 پر انګيان

پر انګيان د پښتنو يوه قبيله ده چې په لود يا نو وړ گډ يري. د د غې قبيلې لوی نيکه ابراهيم نو ميد چې په لودي مشهور و. د تاريخي رو ايتو نو پر بنسټ بيت نيکه چې د سر بن او غر غښت ورور و خپله لور بي بي متو يې شاه حسين غوري ته ور کړه چې له هغې نه د وه زامن پيدا شول چې يو يې غلجی او د بل نوم ابراهيم و چې بيا وروسته ابراهيم په لودي سره مشهور شو.

تاريخ حيات افغاني په لودي باندې د ابراهيم د مشهور کيد لو په اړ وند د اسي ليکلي دي: "د اسي رو ايت دي کله چې شيخ بيټني له کلي نه بير ته هغه غره ته ستون شو چې د ده استو گنځی و، نو خپلې مير منې ته يې ويل چې بسم الله کړه او په پخواني نغري ډو ډی پخه کړه او ما ته يې راوړه چې زه هغه ډو ډی پخپله وويشم او راته خر گنده شي چې زما په لمسيا نو کې م يو ډير بختور دی. کله يې چې مير منې ډو ډی پخه کړه نو د بي بي متو کو چني زوی ابراهيم منډه کړه او هغه پخه شوې ډو ډی يې خپل نيکه شيخ بيټني ته راوړه، بيت نيکه ډير خو شاله شو او ويې ويل چې ابراهيم لوی دی چې له هماغې ورځې ابراهيم د لودي په نامه شهرت وموند چې د ده اولاده د لودي او يالو ديانو په نامه يادېږي."

لودي په دريو غټو قبيلو ویشل شوي دي چې هغه سياني، د و تاني يا د فتاني او نيازي دي.

پر انګی د سياني زوی او د لودي لمسی دی. په پيل کې پر انګيان په لوديز افغانستان کې او سيدل، خو وروسته له هغه ځایه د سليمان غره ختيزې خوا ته د امان سيمې په ټاک او وړي کې ميشته شول چې د ډبرې مودې راهيسې د غه سيمه د دوی په واک کې وه، خو د هند د مغولي واکمن ظهير الدين محمد بابر د واکمنۍ په وخت کې د دولت خيلو، ميا خيلو، مر و تو او د لواني (نو حاني) او پرا نګيانو نه د سيمه په زور و نيول شوه چې په نتيجه کې ډير شمير پر انګيان ووژل شول، هغه چې بچ پاتې شول خواره واره شول او د خپلې قبيلې له نورو څانگو سره د هندوستان خواته لاړل او د هندوستان په بيلا بيلو برخو کې ميشته شول. اوس په افغانستان او پښتونخوا کې ان څوک د پر انګيانو له نامه سره اشنا يې نه لري، خو د هندوستان په مختلفو ځایونو کې دوی خلک د لودي افغانانو يا پټانانو په نامه پيژني. د هندوستان د پنجاب ايالت په وړو پر او لوديانو کې هم د د غې قبيلې خلک ميشته دي. همداراز د هندوستان په دکهن کې هم يو شمير پر انګيان استوگنه لري.

له د غه پر انگي قبيلې نه په هند و ستان کې ډير مشهور واکمنان د ډيلي پر تخت ناست و و چې په دوی کې د سلطان بهلول لودی، سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهيم لودی نو مو نه ياد و لای شو. دوی ډير علم پللو نکوي واکمنان و او د هند و ستان په ودانو لو کې يې پيا وړې ونډه اخيستی ده.

همد اراد لودی او سوري واکمنانو په زمانه کې د غه لاندیني شخصیتونه چې پياوړي پوځي دندې يې د رلودلې او د پراگي په قبيلې پورې اړه لري د يادونې وړ دي: جلال خان، حسين خان، اعظم همايون، سلطان شاه، ملک فيروز، ملک محمد، خواجه محمد، ملک ناصر، ملک بهرام، ملک کالا، بارک شاه، مبارک شاه او موسی خان.

پرانگیان په لاندنیو بناخو نو او خانگو ویشل شوي دي: اړند، زيتون خیل، ریدي، عمر خیل، اسحاق، شاهو خیل، یوسف خیل، یاسین خیل، احمد خیل، محمود خیل، مرچي خیل، تاتار خیل، دولت خیل، رستم خیل، شموزي، اسحاقزي، شیخزي، حسنزي، یوسف خیل، پيارا خیل، عمرزي، احمد خیل، مجید خیل، گدایي خیل، محمودزي، الف خیل او زکر یا خیل.

35 پښي

ز مور تو کم پوهان (نسب پیژندونکي) پښي د پښتنو د غر غښت د ټولنيزې ډلې نه شمیري چې په سهيلي پښتونخوا، افغانستان، پاکستان، بنگله دیش او هند و ستان کې میشته دي.

په پخوانیو تاریخو نو کې چې د دغې قبیلې یادونه پکې شوې ده هغه تاریخ خا نجهاني یا مخزن افغاني دي چې مولف یې خواجه نعمت الله هروي نورزی و چې د هند د مغولي واکمن جلال الدین محمد اکبر د دربار مؤرخ و. همد اراد په انگریزي مؤرخینو کې میجر راور ټي، مونت سوارت الفنسټن او د پتان د کتاب مؤلف سر اولف کیرو هم په خپلو آثارو کې د پښي قبیلې یادونه کړې ده.

د سهيلي پښتونخوا مشهور ادیب او تاریخپوه پرو فیسر ولي محمد خان سیال کا کر په خپل اثر [پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا] کې د پښي پښتنو په اړوند داسي لیکلي دي: "د پښي قبیلې اصلي مرکز د کاکړ ستان د ژوب ناوه او د بوري تاریخي سیمه ده، خو بیا پښو خپله پلرنی سیمه پر یښې او د لو یې تاریخي پښتونخوا نورو سیمو ته لیر دیدلي دي. هغه وخت چې پښیا نو خپل اصلي ټاټوبی کا کر ستان پر بښود نو ځینې یې په پښین کې میشته شول او ځینې یې د سیوی په تاریخي سیمه کې اباد شول." [45]

45 پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، د پرو فیسر ولي محمد خان سیال کا کر تالیف، ۹۴ مخ، کوپټه، ۱۹۷۶

د پښتونخوا مشهور مؤرخ سيد بها در شاه ظفر كا كا خيل په خيل اثر [پښتانه د تاريخ په رڼا كې] ليكلي دي: "پښتني هم د كا كړو په خير مشهوره او پخوانۍ قبيله ده چې جرړې يې تر ويدا زما نو پورې رسي، چې د دوي ځينې خلك په افغانستان او ځيني هم په دكن كې استوگنه لري." [46]

د تاريخ حيات افغاني مولف ډپټي محمد حيات خان له نن نه ۱۴۳۱ كلو نه د مخه د پښو د قبيلې په اړوند داسې ليكلي دي: "د دغې قبيلې د نسب له شجرې نه د دغې قبيلې د بنا خو نو او څانگو ویش ډير ښكاره او واضح دی. د دغې قبيلې بنا خو نه هم په كا كړو وړ گډ يري او د پښي د قبيلې سيمه چې سيوی نو ميري د كا كړو په سيمه پورې اړه لري. كله چې يو مسافر د ډاډر له سيمي نه په لومړي منزل د شمال خواته لاړ شي نو سيوی ته رسي. د سيوی سيمه د كلکې خاورې نه جوړ شوي ميدان دي، چې په ځينو ځايونو كې يې غرنۍ ويا لې را وځي چې د ځمكو په څر و بو لو كې وړ ځينې گټه اخيستل كيري. د سيوی او ډاډر نيل ډير غوره جنسيت لري چې په كندهار او ايران كې د ملتان د نيل په پر تله زيات پير بد و نكي لري او د خير پور د نيل سره بر ابر شميرل كيري. د دغې قبيلې د ايسوت او موسی خيلو بنا خو نه د كا كړو د سيمې ختيز خواته په يوه غره او صحرا كې او سيوري او د موسی خيلو له دوو څانگو نه د بلبل د څانگې نسل د شمير له مخې زيات دي چې زياتره يې د كرنې په چارو بوخت دي او د ويمه څانگه يې چې لهر زي نو ميري او شمير يې د بلبل د څانگې په پر تله لږ دي، نو زياتره خلك يې په مالدارۍ او د غوايانو په ساتنه بوخت دي. د پښي قبيلې د لهون بناخ د چخن او كندر په سيمه كې او سيوري، چې د كا كړو د سيمې لويديز ته پر تې دي او د دوي د استوگنې له سيمې نه مالگه د ځمكې د بنورې نه تر لاسه كيري او دغه كسب خلك د مالگه ټولوي او په او بنا نو او غوايانو باندې يې كندهار او د كا كړو د مند و خيلو سيمې او نورو شا او خوا سيمو ته د څر څلاو له پاره وړي او په عمومي توگه يې له غلې سره تبادله كوي. ځينې وختونه چې د غلې بيه لوړه وي نو د غلې سره يې په يوه وزن وركوي او كله هم دوه چنده اور بشي او جوار وړ باندې اخلي.

د پښي بناخ د خلكو د ود او د ستور كټ مټ كا كړو ته ورته دي، خو د پښو يوه څانگه چې امر زي نو ميري او د ستور يانيو د قبيلې لويديز ته پرته دي، نو د هغوی د ود او د ستور د شيرانيو د قبيلې خلكو ته ورته والی لري. د پښي د قبيلې ټول شمير چې په خپلې پخوانۍ سيمه كې پرته دي ۸۰۰۰ زرو تنو ته رسي. [47]

د راولپنډۍ په چهچه او هم د هزاره په سيمه كې د پښي په نامه يوه سيمه شته چې پښي پكې او سيوري. د هندوستان په دكن كې هم د پښو په نامه يوه سيمه شته چې تقریباً ۲۰۰۰ تنه پښي پكې استوگنه لري. له دې نه پرته د هندو هر يانا د ايالت د رو هتک د ضلعې په كوها نه كې هم پښي استوگنه لري چې شمير يې تر ۵۰۰۰ تنو زيات دي. د هندو اتها پرا ديش د ايالت په خورجه نومې سيمه كې هم ډير شمير پښي استوگنه لري. يو شمير كا كړو د هند د لويديز

46 پښتانه د تاريخ په رڼا كې، د سيد بهادر شاه ظفر كا كا خيل تاليف، پيښور يونيورسټي بک ايجنسي، ۱۳۲۹ مخ، د ۱۹۶۲ كال چاپ

47 پښتني قبيلې، دكتور لطيف ياد، د پيښور چاپ، ۷-۷ كال، ۷۱-۷ مخونه

بنګال په ایالت کې هم او سیري. د هند د اند هرا پرادیش په ایالت کې هم پښې ژو ند کوي. خو هند و ستا ني پښو خپله ژبه له لاسه ورکړې ده. د هند و ستان په تاریخ کې پښو ډیر رول لو بولی دی، په تیره بیا د اؤد خان پښې چې په ۱۷۱۳ میلادي کال کې د هند د مهاشتراد ایالت د خاندیش د سیمې تامتو صوبه دار تیر شوي دي. [48]

35.1 د پښې قبیلې بنا خونه

د پښتني شجرو سره سم پښې د داني زوی او د غر غښت لمسی دی. لاندیني بنا خونه د پښې او لاده ده: ختا ني، مرغزایي، سین، مرغستن، قاسم، ساهنگ، زمري یا مزی، باکرزي، خوژک، ایسوت، شکون، لهون، سامی، وهپال، اتما نخیل، شدي خیل، موسی خیل، علي خیل، بلیل، لهرزي، حمزه خیل، ملهېزي، عمر خیل، ممیزي، مرد و خیل، نصرزي، انخړزي، حسنزي، مولیزي، باپرزي، اعزز خیل، هیبت خیل، درې پلاري، سینزي، مغدودزي، کمالزي، جلالزي، خدوذي، احمدزي، ادینزي، مليزي، شهالمزي، عمرگتزي، کرموزي، شاديزي، تولا زي، کرمزي، طوطیزي، داروزي، ادینهزي، خاتوزي، کانوزي، خوجکزي، بازي، مرسینزي، کابلزي، بهرزي، بائيزي، بهدینزي، هرزان خیل، مکيزي، خانزي، خويداد خیل، زرو خیل، هلالزي، گهدازي او نور.

36 پو پلزي

ز مور پښت پوهان (نسب پیژندونکي) پو پلزي د سر پښې پښتنو په ډله کې شمیري چې د رانیو پښتنو یوه څانګه ده. درانیان په دوو سترو بناخونو ویشل شوي دي چې یو یې خیرک او بل یې پنج پای نو میري، چې بیا خیرک د بارکزیو، اخکزیو، الکو زیو او پو پلزي په څانګو او پنج پای دنور زیو، ساکزیو (اسحق زیو)، الیزو، ادوزیو او ماکو په څانګو ویشل شوي دي.

36.1 د پو پلزيو د قبیلې بنا خونه او څانګې

حبیبزي، ایوبزي، باروزي، اسما عیلزي، حسنزي، قلندرزي، باميزي، بهلولزي، سدوزي او نور---

د پو پلزيو مشهور او نامتو خلک چې د ځینو په نومو نو د دغې قبیلې بنا خونه نومول شوي دي:

ایوب، بارو، حبیب، حسن، اسما عیل، بامی، نصرت، غني، معروف خان، عمر خان، ملک سدو، خواجه شیر،

48 تاریخ حیات افغاني، د ډپټي محمد حیات خان تالیف، د پېښور چاپ، ۲۰۰۷ کال، ۲۵۸-۲۵۹ مخونه

اسد الله خان، خضر خان، مست خان، دولت خان، رستم خان، محمد زمان خان، نظر محمد خان، خدا داد سلطان، حسین خان، زعفران خان، کامران خان، یحیی خان، موسی خان، هارون خان، فتح الله خان، رحمت الله خان، بهادر خان، اسما عیل خان، کمال خان، محبت خان، علي خان، جعفر خان، غازي خان، بارخان، نواب محمد خان، خدا یار خان، مؤمن خان، عظمت خان، حلیم خان، ملک صالح، آدم خان، بهلول خان، علي خان، شاهیا، مستی۔

همد اراز پو پلزي د نورو د رانیا نو د خانگې په پر تله حکه مشهوره ده چې د افغانستان بنسټ ایښودونکی ابدالي احمد شاه بابا او د ده اولاده په همدې خانگې پورې اړه لري۔ د افغانستان ولسمشر حامد کرزی چې په اصل کې د کندهار او سیدونکی دی د پو پلزيو قبیلې ته منسوب دی۔

36.2 د پو پلزيو د قبیلې د استوگنې سیمې

پو پلزي د نورو پښتني قبیلو په پر تله د شمیر له مخې خورا ډیر دي۔ دوی زیاتره د کرنې په چارو بوخت دي، خو یو شمیر یې د سوداګرۍ په چارو او دولتني ملازمتونو بوخت دي۔ دوی زړه ور، هیوادپالو، جنگیالي، میلمه پال او علم خوښوونکي خلک دي۔ اوس د افغانستان په بیلابیلو ولایتونو کې د دوی د استوگنې سیمې او شمیر په اړه وند معلومات وړاندې کوو۔

1. د کندهار په ولایت کې: هغه شمیر پو پلزي چې د کندهار په ولایت کې استوگنه لري زیاتره یې د کندهار ولایت په مرکز، د شاه ولي کوټ، د امان، ارغنداب، خاکریز، پنجوايي او ارغستان په ولسوالیو او د غورک په علاقو کې استوگنه لري، چې د کندهار په ولایت کې د دوی مجموعي شمیر د څه د پاسه ۱۰۰۰۰ سلو زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی۔

2. د هرات په ولایت کې: پو پلزي د هرات ولایت د انجیل، گذرې، پښتون زرغون، غوریان، زنده جان، اوبې او کرخ په ولسوالیو کې میشته دي چې د هرات په ولایت کې د دوی ټول شمیر د ۳۰۰۰ زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی۔

3. د هلمند په ولایت کې: د هلمند ولایت پو پلزي د دغه ولایت د ناوه بارکزيي، نوزاد او د واشیو په علاقو کې استوگنه لري، چې ټول شمیر یې د ۲۰۰۰ زرو تنو په شا او خوا کې اټکل شوی دی۔

4. د زابل په ولایت کې: د زابل ولایت پو پلزي د دغه ولایت د ترنک او جلدک په ولسوالیو او همداراز د میزان په علاقو کې استوگنه لري، چې په نوموړي ولایت کې یې مجموعي شمیر د ۱۰۰۰ زرو تنو په شا او خوا کې

اتکل شوی دی.

5. د ارزگان په ولایت کې: په دغه ولایت کې پو پلزي د دغه ولایت په مرکز تیرین کوټ او د خاص ارزگان، گیزاب، د هراود او د شهید حساس (بنا یې اوس یې نوم بدل شوی وي) په او لسو الیو کې استوگنه لري چې په دغه ولایت کې د دوی شمیر د ۴۰ زرو تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی.

6. د باد غیس په ولایت کې: یو شمیر پو پلزي د باد غیس ولایت د مرغاب او غور ماچ په او لسو الیو کې هم میشته دي چې شمېر د ۳۰۰ تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی.

په دې سر بیره یو شمیر پو پلزي په کابل او د هیواد په شمالي ولایتونو لکه بلخ، فاریاب، سرپل، جوزجان، کندز او بغلان کې هم میشته دي.

یو شمیر پو پلزي د سهيلي پښتونخوا په کوټیټه، چمن او نورو سیمو کې هم ژوند کوي. د پاکستان د ملتان او کراچی په بنا رو نو کې هم پو پلزي شته.

بايد زياته کړو چې یو شمیر پو پلزي کو چیا نی ژوند لري او له یوې سیمې نه بلې ته لیردي، خو شمیر یې زیات نه دی.

ماخوډ د [49، 50] نه .

37 ترکا نې (ترکلا نې)

ترکا نې (ترکلا نې) د پښتنو یوه ډیره مشهوره قبيله ده چې د سربن په ټولنیز گروپ پورې تړلې ده. ترکا نې د پښتنو د نورو قبیلو په لړ کې یوسفزیو، مندرپرو او گگیا نیو ته ډیر نږدې او دغه درې واړه قبیلې د ترکا نیو په گډون د بناخي خیلو یا خو بنی خیلو په نامه سره یادېږي.

دغه قبيله په پخوا نیو متونو کې او له هغې جملې نه داخوند درویزه په "تذکرت الابرار والا شرار" کې د ترکا نې په نامه یاد شوی ده، خو اوس معمولاً د ترکا نې په لیکدود لیکله کیږي.

49 معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل سرحدی کشور، ۹۷-۹۸ مخونه، د کابل چاپ

50 د کابل سلطنت بیان، دویم ټوک، ۸۷ مخ، د کابل چاپ

يو سفزي، مندړ، گگيا نېي او تر کا نېي چې په مجمو عي ډول د بنا خي خيلو په نامه ياد پېري د د وې اصلي او لو مړ نې ټا ټو بې د کند هار د ار غستان د سيمې په حد ود و کې د غو نډان او سره غره په شا او خوا کې هغه ځمکه ده چې د غورې مړ غې په نامه ياد پېري. د وې چې د ترينو پښتنو په گا ونډ کې او سيد ل د ترينو د فشار له کبله يې خپله سيمه پر يښوده او د غو ريا خيلو له خوا د مقر په کڅې کې په ور کړل شوې ځمکه باندي د خه وخت له پاره ميشته شول، خو له غور يا خيلو هم خو ابد ي شول او هغه ځمکه يې هم پر يښوده چې په نتيجه کې د کابل خواته را و خو خيد ل-کابل- د راتگ په وخت کې اتما نخيل هم ورسره ملگري شول او بيا د کابل په شا او خوا ورشو گا نو کې ميشته شول.

په هغه وخت کې په کابل کې د تيموري کو رنې مرزا ابو سعيد واکمن و چې ور پسې يې زوی مرزا الغ بيگ د همد غو پښتنو په مرسته په کابل او غزني کې په ۱۴۶۹ ميلادي کال کې واکمن شو. له دغه ځايه د دې خبرې اټکل کيد اي شي چې بنا يې بنا خي خيل پښتانه به د کابل ورشو گا نو ته د پنځلسمې عيسوي پېړۍ د لو مړۍ نيما يې په ورو ستيو کلونو کې را غلي وي.

مرزا الغ بيگ چې تر څو پورې کمزوری و د همد غو پښتنو نه يې مرسته غو بنته او په همد غو پښتنو به يې ځان ساته، خو کله چې په خپلو پښو ودريد او پياوړی شو د پښتنو سره يې په مخالفت لاس پورې کړ. په پای کې للغ بيگ وپتېيله او هوډ يې وکړ چې د د وې پياوړی ځواک مات کړي. هما غه و چې د بنا خي خيلو پښتنو مشرانو ته يې د وکه ورکړه او هغه دا چې د بنا خي خيلو پښتنو مشرانو ته يې يوه ميلمستيا جوړه کړه او په ډير چل ول سره يې د هغوی د ۹۰ تنو په شا او خوا کې يې په يوه شپه له تيغه تير کړل چې اديره يې د کابل د مر نجان د غو نډې د سپاه سنگ د غره په لمنه کې پرته ده. دا پېښه په غالب گو مان د ۱۴۸۰-۱۴۹۰ عيسوي کلونو تر مينځ رامينځ ته شوې ده.

تر دې خو نړۍ او خو اشينوونکې پيښې نه وروسته بنا خي خيل پښتانه د کابل نه د ننگرهار خواته وليږد يدل، خو ترکانو په لغمان کې واړول. يو سفزي، گگيا نېي او اتما نخيل په ننگرهار کې او سيد ل چې بيانو موړې د رې قبيلې په سوات کې ميشته شوې، خو ترکانې چې په لغمان کې استوگن شوي وو د لغمان خلکو د د وې له لاسه په کابل کې مغولي واکمن ته د د وې له لاسه شکايت وکړ چې بيا د مغولي پوځو نو د فشار په وجه دې ته اړ ايستل شول چې د لغمان سيمه پر يږدي او با جوړ ته لاړ شي چې له هما غه وخته د با جوړ په سيمه کې استوگنه لري چې د افغانستان د کونړ ولايت سره گډه پوله لري.

37.1 قبيلوي جوړښت

ترکانې په لاندنيو بناخونو باندي ويشل شوي دي: سالارزي، ماموند، ابراهيمزي، اسوزي، او اسماعيلزي.

1. سالارزي: چې د با جوړ په لړ امدك، بر امدك، لړ سد ين، بر سد ين، بنار، ناوه گي، كو ټكي، اليكي، چار منگ، بابو قره اورود كې ميشته دي. په سالارزيو كې د برم او لاده برم خيل او هلال خيل د د انگام او اسمار د تاريخ سره نه شليد ونكي تر او لري. په با جوړ سر بيره د افغانستان د كو نړ ولايت كې هم پير شمير سا لارزي استوگنه لري او د د وي د استوگني خا يو نه په لاندې ډول دي:

a. د انگام، شو نكړي، اغز باغ، اسمار، ساو خوړ، نارې، شو كى، بار گام، ازير گل بېر يكوټ، همبرو، حصاره، كراړه، دم كلي، نر ننگ، كنجگل، د و نايي او ټا نكو د ره كې ميشته دي

2. ما موند: ما موند په د وو مهمو بنا خو نو ويشل شوي دي. لوى ما موند چې كا كازي هم ور ته وايي او وارهما موند.

د ماموند لوى اكثريت په با جوړ كې او سيږي. د د وي ختيز ته سا لارزي، شمال ته يې د انگام، شمال لويديز ته يې شوړ تن او د مروړې د رې، لويديز ته يې چار منگ او سهيل ته يې د بنار ريا ست پروت دي. لوى مامو ند د ما موند و په شمال او لويديز كې ميشته دي. په ختيز كې د لويو ماموند و او سا لارزو تر مينځ بر يد (حد) د ملا سيد غر دى او د لويو او وړو مامند و تر مينځ بر يد لوى خوړ دى. د لويو ماموند و د خا نگو او خيلو نو نو مونه د اد ي: مسعود خيل، عمر خيل، يو سف خيل، سليمان خيل او خلوزي. د وړو ماموند و خيلونه بېروزي، اوريازي او برم كازي دي.

د لويو ماموند و كلي د اد ي: غابښى، شبنتر، ذكي كوټ، گيري، زري او تر خو. د وړو ماموند و كلي د اد ي: خپري، موصى، كگى، وړوكى خركى، بانډه، شاهي تنگى، لوى خركى، بدان، ډمه ډوله او ډبر.

3. ابراهيم خيل: په ټوله تر كانهي قبيله كې ابراهيم خيل د مشر توب او اعتبار څښتن دي. د وي په اصل كې په سا لارزيو وړ گډ يږي، خو له كومه وخته چې ابراهيم نو مى د با جوړ د سالارزيو مشر د خپلې سيمې د ازادى له پاره د مغو لو د امپراتورۍ سره ډيرې جگړې وكړې او د با جوړ د سيمې خپلواكي يې په ډيرې ميرانې سره وساتله، نو د هغه خاى د پښتنو له خوا ده ته د خان لقب وركړ چې دغه مشري تر ډيرې مو دې له پاره د ده په كورنى كې پاتې شوه او او لاده يې د ابراهيم خيلو په نامه سره ياده شوه.

4. اسوزي: په ميدان او براول كې استوگنه لري.

5. اسما عيل زي: چې په ميدان او براول كې استوگنه لري.

د باجوړ نه بر سیره تر کاهي په دیر او د افغانستان د کو نړ په ولایت کې هم استوگنه لري چې په دیر کې
میشه تر کاهي په بر اول، مید ان او جند ول کې استوگنه لري.

تر کاهي زړور، میلمه پا لو نکي او غیر تي خلک دي. په باجوړ کې د تر کاهي شمیر د ۱۸ تنو په شا او خوا
کې بنودل

شوي دي، همداراز په دیر کې ۸ تنه او د افغانستان د کو نړ په ولایت کې د تر کاهي شمیر د ۴۵ تنو په شا
او خوا کې بنودل شوي دي.

ماخوذ د [51، 52، 53، 54، 55] نه .

38 تره خیل

تره خیل په اصل کې غلجي پښتانه او د احمد زیو قبیلې پورې تړلی بناخ دی چې د کابل ولایت د د ده سبز
ولسوالۍ په تره خیلو کې، د لغمان ولایت د تې کونج او تره خیلو په سیمو او یو شمیر هم په کو هد امن کې میشته
ي.

د د ده سبز ولسوالي چې د کابل په شمال ختیځه اته کیلو مترې کې پرته ده د خلکو مجموعي شمیر یې (۱-۱۳۶
تنه دی چې په سلو کې ۷۰ خلک یې پښتانه او زیا تره تره خیل دي.

د د ده سبز ولسوالي د شکر درې، میر بچه کوټ، کلکانو او د قره باغ سره گډه پوله لري. د د ده سبز ولسوالي
مرکز د تره خیلو په پل سنگي کې موقعیت لري. د د ده سبز ولسوالي د لاند نیو کلیو او بانډو نه جوړه شوې ده : تره
خیل، ده یحیی، بختیاران، خواجه چاشت، د پای منار یا چا صاحب، خاص د ده سبز، اب دره، قلعه شاه محمد، کټه خیل،
نوار، سورخي، ابد ره بالا، جارو او د ده سبز بالا. په افغانستان باندې د روسانو دیر غلپه د وران کې د دغې
ولسوالۍ زیا تره خلک اوله هغې جملې نه تره خیل له خپلې سیمې نه مها جرت ته اړ شول او پېښور ته ولیر د یدل او

51 د پښتنو ټولنیز-اقتصادي جوړښت، د پښتو څیړنو بین المللي مرکز، د افغانستان د علومو اکا ډمي، ۱۳۶. کال

52 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، پېښور، پښتو اکیډمی، ۱۹۷۱ کال

53 تذکرت الابرار والاشرار، داخوند در ویزه تالیف، اداره اشاعت سرحد، پېښور، ۱۹۶. کال

54 تاریخ حیات افغانی پښتو ژباړه، د محمد حیات خان تالیف، د پېښور چاپ، ۲۳۴ مخ

55 پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد، د پېښور چاپ ۷۵-۷۶-۷۷ او ۷۸ مخونه

زیاتره بیې د اکورې او زا خیلو په کیمپو نو کې او سیدل- د اسی ویل کیږي چې د تپل شوې جگړې په ترڅ کې د دوی په سلو کې ۸۰ کورونه ویجاړ او د کر نې ځمکې یې شاپې شوي.

تره خیل زیاتره د کر کیلي او باغو نو په چارو بوخت دي. د کر نې محصولات یې غنم، جوار، خټکي او هند وانې دي. دوی په خپلو بڼو نو کې د توت، زرد الو، انګور او بادامو ونې لري، خو د پنبه گل په نامه د تاکو نونا روغي د دوی د انګورو حاصلاتو ته ډیر تاوان رسوي. په پخوا وختو نو کې د دوی ځمکې د کابل د سیند او هم د کاریزونو په ذریعه خړوبیدلې، خو د دیرش کلن تباہ کونکې جگړې په ترڅ کې د دوی د اوبو لگولو سیستم بیخي ویجاړ شو، په تیره بیا پر له پسې وچکا لیدو د دوی کر نې او ونو بوټو ته ډیر زیات زیانونه وپارول او اوس د ژورو شاه گانو په ذریعه خپل د کر کیلي چارې پر مخ بیا یې، خو اوس یې هم ډیرې ځمکې د اوبو د نشتوالي له کبله شاپې پر تې دي. حیوانات یې پسونه، وزې او غواگانې دي.

تره خیل زیاتره د کر کیلي او باغداري په چارو بوخت دي، خو لږ شمیر یې د بیلابیلو کارونو د ترسره کولو له پاره کابل ته ځي. د ده سبز ولسولي په عمومي ډول او په تیره بیا د تره خیلو سیمه په ځانګړي توګه کوم روغتون نلري، خو یوازې دوه روغتیا یې کلینیکونه لري چې د ډاکټرانو او نرسانو مجموعي شمیر یې ۸ تنوته رسیږي چې د دوی د سیمې له پاره کفایت نه کوي. د ده سبز ولسوالي په مجموعي توګه ۲ لیسې او د ګوتو په شمیر لومړني ښوونځي لري.

تره خیل غیر تې، میلمه پالو نکي، نرم مزاجه او د ښو اخلاقو او کړو وړو څښتنان دي. د روسي یرغلګرو په وړاندې ښه په میړانه جنگیدلي او خپل هیوادنی رسالت یې ترسره کړی دی. دوی د علم او ښوونې او روزنې له چارو سره هم ځانګړې مینه لري. د دوی قومې مشران او سپن ږيري هم ډیر د رانه خلک دي.

د تره خیلو خلک د سپورټ سره هم ځانګړې مینه لري لکه غیږه نیونه، تیره اچول او په ځانګړي توګه توره وهل یا شمیر بازی پکې زیات رواج لري چې د لوبې په وخت کې د مخصوصو ډالو نو نه پکې کار اخلي او په دې کار کې خورا مهارت لري.

په او سني وخت کې لاندیني بهرنی موسسې ده سبز ولسوالی د بیا ودانولو په چارو کې مرسته کوي:

1. UNOPS - د ده سبز د ده یحيي د لیسې او د سړکو نو د جوړولو په برخه کې مرسته کوي.

2. KOHINOOR - چې د کاریزونو په برخه کې مرسته کوي.

3. CARE-چې د روغتيايي چارو او پوهنې په برخه کې مرسته کوي.

4. UNICEF-د پوهنې او ښوونې او روزنې په برخه کې.

5. DACAAR- د اوبو او پاکوالي په برخه کې.

6. IAM-د خوړو او روغتيا په برخه کې.

7. SCA- د روغتيا او ټولنيزې سو کالۍ په برخه کې.

8. WFP- د خوړو په برخه کې.

9. PAYANA- د تره خيلو د ښوونځي په برخه کې.

10. ARKAR- د کاريزو نو په برخه کې.

11. ICRC-د پاپيونو په برخه کې.

په دې وروستيو وختونو کې د افغانستان د بيارغا ونې وزارت پتيلې د ه چې په د ه سبز کې به يو ښار گو ټی چې د ښار جوړولو په نړيوالو معيارونو سره به برابر او د ۲- زره تنو له پاره به کورونه ولري جوړ کړي چې د ا په خپل ذات کې د د ه سبز د ولسوالۍ په غورځيدو او اد پر مختگ کې ستر رول لوبولای شي.

39 ترکی

د پښتنو د عنعنوي شجرو له مخې تره کي د غلجيو په ټولنيز گروپ پورې اړه لري. تره کي د موسی زوی د ابراهيم لمسی او د غلجي کړوسی دی. تره کي زياتره د غزني ولايت د مقر، ناوي، گيلان او اب بند په ولسواليو کې ميشته دي چې ۲ پر ۳ برخه خلک يې په کليو او بانډو کې او يوه برخه خلک يې په پو ونده او کوچيانې ډول ژوند کوي چې د دوی د شمير په تناسب د هغوی سيمه وړه او کوچنی ده. د دې په وجه چې د مقر د سيمې زياتره برخه د علي خيلو او خدو زيو (خد رزيو) په لاس کې ده نو ځکه د ځمکې د لږوالي له کبله يې يو پر ۳ برخې خلک په شپو نتوب او د پسونو، ميرو، وزو او غواگانو په روزنه او پالنه ژوند کوي.

د تره کي قبيلې جنوب او جنوب ختيز ته د سليمان خيلو او توخي قبيلې، ختيز ته يې سليمان خيل، شمال ته يې علي خيل، اندر او هزاره او جنوب ته يې سيمه د ډيورنډ پر کر بنه د کاکړو پښتنو سره نښتي ده.

د تاريخ حیات افغاني مؤلف ډپټي محمد حیات خان په خپل دغه تاريخي اثر کې چې ۱۴۴۱ کلو نه د مخه يې کېښلی دی د تره کو پښتنو په اړه وند داسې ليکلي دي: "په افغانستان کې د تره کو د قبيلې شمېر پنځلس زره کو رنيو ته رسېږي چې له ۲ پر د ريو نه زيات خلک يې د ايمي استوگنځي لري او يوه دريمه برخه خلک يې په پوونده او کوچي ډول ژوند کوي. د دوی اصلي ټاټوبی د مقر او ناوې سيمه ده چې د دوی د سيمې په پر تله د هغوی سيمه وړه ده. د دغې قبيلې خلک د مني مو سم په پيل کې د ژمي د تيرولو له پاره کندهار ته ځي او په پسرلي کې بيرته د مقر سيمې ته راستنېږي چې د دوی د دې تگ راتگ په اړوند د پښتو يو مشهور متل دی چې داسې وايي:

[چې چو نگېښي وايې قر، تره کي وايې مقر چې چو نگېښي وايې غار، تره کي وايې کندهار]

د دې متل مقصد د ادې چې کله د گرمی د موسم په پيليد و سره چو نگېښي د قر غر پورته کوي، نو په دغه وخت کې تره کو کو چيانو ته خپل وطن او ټاټوبی ور په ياد شي، نو د دوي د تيرولو له پاره بيرته مقر ته راځي، خو کله چې چو نگېښي د يخني د رارسيدلو له کبله د غار نارې وهي نو تره کي د ژمي د تيرولو له پاره کندهار ته ځي چې دغه متل ډير شهرت لري.

د تره کي قبيلې بناخونه

د تره کي قبيله په لاندنيو بناخونو ويشله شوې ده:

بادين خيل، ناخيل، ساک خيل، تسويل خيل، گربز خيل، بارک خيل، مصري خيل، حسن خيل، حاتم خيل، لالو خيل، جمال خيل، گربز خيل، حريف خيل، گلان خيل، شباب خيل، تراب خيل، سليم خيل، کنجو خيل، ميري خيل، کلو خيل، نوروز خيل، تاجو خيل، اناري خيل، صابر خيل، نازک خيل، دلدار خيل، شيکي، المري، قدرت خيل، دوران خيل، خجل خيل، شاگل خيل، شيرين خيل، سدو خيل، شيخ نور خيل، نور خان خيل، سدو خيل، خيرو خيل، کبير خيل، سالي خيل، قتال خيل، اکبر خيل، زرین خيل، تري خيل، بستم خيل، لاجمير خيل، شهباز خيل، قباد خيل، سيني زي، نورزي، ملک دین خيل، موسی خيل، گران خيل، بر اهم خيل، زلو خيل، خان خيل، صاحب د خيل، فراق خيل، بيگو خيل، شاه عبدال خيل.

39.1 د تره کي قبيلې د استوگني سيمې

1. د غزني په ولايت کې: لکه چې په پيل کې مو يا د ونه وکړه چې د د غې قبيلې اصلي ټاټوبي د غزني ولايت د مقرر، ناوې، گيلان او اب بند ولسوالۍ دي. په تيره بيا په مقرر او ناوه کې زيات شمير تره کي ژوند کوي.
2. د زابل په ولايت کې: تره کي د زابل ولايت په مرکز کلات او هم د شاه جوی په ولسوالۍ کې ژوند کوي.
3. د کندهار په ولايت کې: د د غې قبيلې کو چيان په عمو مي تو گه په ژمي کې د کندهار ولايت د ريگ او او اڅکز يو په سيمو کې او همداراز د کندهار په نورو برخو کې ليدل کېږي، د دوی يو شمير د ډيو رنډ له کر بنې تير يږي او د کاکړو د قبيلې سيمې ته ليردي او تر پشينه پورې ځي.
4. د هلمند په ولايت کې: د تره کيو د قبيلې يو شمير خلک د دغه ولايت د ناد علي او گر مسير په ولسوالۍ کې هم ژوند کوي.
5. د بادغيس په ولايت کې: د بادغيس په ولايت کې تره کي د دغه ولايت د مرغاب ولسوالۍ د بوکن په کلي کې چې مشر يې ملک عبدالرحمن خان دی استوگنه لري. پردې برخه سيره د نو موري ولايت د غورماج د ولسوالۍ په څو کليو کې هم تره کي استوگنه لري.
6. د فارياب په ولايت کې: د دغه ولايت د قيصار او پښتون کوټ په ولسوالۍ کې هم تره کي شته، چې يو شمير يې کو چياني ژوند لري.
7. د سرپل په ولايت کې: د دغه ولايت په ځينو کليو کې هم تره کي استوگنه لري.
8. د کندز په ولايت کې: د دغه ولايت په ځينو ولسوالۍ کې هم تره کي استوگنه لري.
9. د ننگرهار په ولايت کې: د دغه ولايت د چپرهار د ولسوالۍ د تره کو په کلي کې هم زيات شمير تره کي استوگنه لري چې شمير يې ۳۰۰ تنو ته رسېږي.
10. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا په کوټه، پشين، ژوب، سيوی او کچلاغ کې هم يو شمير تره کي استوگنه لري، چې په سهيلي پښتونخوا کې د دوی ځيني نامتو مشران دادي: تادين خان تره کي، چارگل خان تره کي، الحاج شير محمد خان تره کي، حاجي عبدالغفور تره کي، محمد يو سف خان تره کي او حاجي گلاب

خان تره کی-

39.2 د تره کو د قبیلې نومیالی او مشران

د تاریخ حیات افغاني په قول ۱۴۴۰ کلو نه وړاندې په مقر او ناوه کې د دوی مشران او نومیالی خان تره کی، محمود خان تره کی، زمان خان تره کی، هارون خان تره کی، مرتضی خان تره کی او میر احمد خان تره کی ول.

د افغانستان د خلک ډیمو کراتیک گوند مشر او د انقلابي شورا رئیس نور محمد تره کی چې د ۱۹۷۸ کال د ثور د کو د تا په نتیجه کې یې ځواک ترلاسه کړ هم د غزني د مقر ولسوالۍ د سور کلي تره کی و.

سر بیره پر دې عبدالقدیر تره کی د افغانستان د سترې محکمې لومړنی رئیس و، چې د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه له خوا پر دغه دنده گومارل شوی و.

د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي پخوانی استاد او سیاستپوه بناغلی د کتور روستار تره کی هم د تره کی قبیلې ته منسوب دی.

تره کی غیر تي، میلمه پاله، هیواد پالو نکي او په پښتني ننگ او پښتواله باندې ټینگ خلک دي. د انگریزي یرغلگرو سره په دري گوونو جگړو کې یې بڼې تورې و هلي دي چې بڼه بیلگه یې د ستر غازي صاحب خان په مشرۍ د دوی دغه ویاړلې مبارزې وې چې زموږ د گران هیواد افغانستان په ویاړلې تاریخ کې ثبت دي.

د روسي یرغلگرو او د دوی د لاسپو شو پر خلاف هم د تره کو د قبیلې مبارزې د ستاينې او شایسي وړ دي.

40 ترين

ترین په سربني پښتنو کې یوه مشهوره قبيله ده چې په افغانستان، سهيلي پښتونخوا، پښتونخوا او په پاکستان کې استوگنه لري. د پښتني روایاتو او د نسب د شجره نه جو تیري چې ترین د شرخون زوی او د سربني لمسي د رې زمان درلودل چې ابدال، سپين او تور نومیدل چې د سپين او تور اولاده د خپل پلار په نامه په ترین سره مشهور شول. د ترین هغه زوی چې تور وزمه و هغه په تور ترین او هغه بل زوی یې چې سپين رنگی و په سپين ترين مشهور شو چې د دوی دهر یوه اولاده د سپينو او تورو ترينو په نامه یادېږي.

40.1 بنابونه

د حیات افغاني مؤلف ډپټي محمد حیات خان د تور ترين او سپين ترين په اړه د اسي ليکلي دي:

40.1.1 تور ترين

تور ترين د د رانيو د ملک سهيل ته په پشين کې او سيږي چې لويدیخ ته يې د شور اوک سيمه چې د بر يڅو قبيلې ټاټوبی دی او سهيل ته يې د شال سيمه چې د تکتو غر د دغو سيمو تر مينځ پوله جوړوي. د پشين سيمه تقریباً ۸ ميله او برد والی لري او دغه او برد والی د شمال ختيز نه د تو بې ختيز خواته غزیدلی دی، چې تر ټولو سورور ځای يې ۴ ميله پلنوالی لري.

د پشين سيمه د بر يڅو د سيمې يعنې شو راوک نه لوړه ده او سطحه يې هم د شور اوک نه ډير لوړ والی او ژور والی لري، خو د شور اوک په پر تله ډيره اباده او شنه ده. دلته د ځمکې يوې کولو له پاره د او بنا نو په پر تله له غوايانو نه زيات کار اخيستل کيږي، که څه هم په يوې کولو کې کله ناکله د او بنا نو نه هم گټه اخلي، نو ځکه د دوی په سيمه کې او بنان هم روزل کيږي. که څه هم تور ترين زياتره په کر نې او مالدارۍ باندې خپله گوزاره کوي، خو يو زيات شمير يې د سنده او کندهار تر مينځ په سو د اگری بوخت دي. د دغې قبيلې ځيني د ودونه او روا جو نه د رانيا نو ته ورته دي او د دوی خان د د رانيو د خان سره يو شان حيثيت لري.

د کابل امير او د کندهار حاکم پخوا د دغو خانانو په چارو کې لاسوهنه کوله، خو دغو خانانو په ټاکلي شمير سپاره د کابل د امير د ربار چو پر ته استول، چې دغه کار به د قلنگ په بدل کې تر سره کيده او کله کله به هم د دوی خانان د ربار ته ورغو بختل کيدل.

د پنين د ټولو او سيد ونکو شمير تخمیناً کورنی ۱. کورنی شميرل شوي دي، چې په دغه سيمه کې سيدان هم او سيږي، چې په دغو سيدانو کې ډير تکړه سو د اگران هم شته دي. د تور ترينو شمير تقریباً ۶۰۰۰ کورنی بنودل شوی دی.

40.1.2 سپين ترين

دغه قبيله په شمير کې له تورو ترينو نه لږدي، دوی په څلورو بناخو نو بيل شوي دي او د ژوره په نامه وادي کې چې د ټل او چو ټيالي په ميداني برخه کې پرته ده او سيږي. د دوی او تورو ترينو تر مينځ يو څه د

کاکړو ملک پروت دی، خو دوی په دود او دستور کې له تورو ترینو سره یو والی لري. دوی قوی او متور خلک دي. د دواړو ترینو یعنی هم د تورو ترینو او هم د سپینو ترینو مشري او ریاست سره له دې چې سره لیرې پر اته دي د یوه خان په لاس کې ده او د پښته پښته مشري او خاني د تورو ترینو د بټي زي په بناخ پورې اړه لري. د دې خبرې د ثبوت له پاره دغه لاندینی متل مشهور دی :

خاني ده په دوه کوره --- په ترین کې په بټي ده --- په لو حاني کې پر کټي ده

د دې متل مقصد دادی چې خاني په د ووکو رنیو پورې اړه لري، د لو دیا نو په لو حاني قبیلې کې د کټي زیو په بناخ کې او بل د ترین د قبیلې د بټي زي په بناخ، چې دا خبره پوره ثابته ده چې په دواړو ترینو کې یو خان دی او نو موړی هر کال د سپینو ترینو سیمې ته د قلنگ د راټولو له پاره ځي او که څوک ونه غواړي نو کړي وکړي، نوله هغه نه د دغه کار په بدل کې پیسې اخلي، کله چې د کابل په دربار کې بې نظمي را مینځ ته شي، نو پر دوی هم دغه بې نظمی او فساد ونه تاثیر کوي او خپلسري کيږي. اوس د کندهار حاکم د پشین له سیمې نه په ټا کلی انداز ه نغدې روپی اخلي.

د سپینو ترینو د رې واره سیمې سره نښتې دي. ژوره چې د وادی نه په پورتنی سیمه کې د خپر د غره له نږدې سیمو نه بیلیري، د غرونو په مینځ کې تنگه، خو کوزې خواته پر اڅه ده، تردې ځایه چې ابادي هم پکې ده او دوه لوی کلی هم پکې شته. ټل بیا د دغه ځای په پر تله لږ څه پر اڅه دی او د بوري او چو تیالي میدا نونه هم ور سره یو ځای کيږي. د ټل او چو تیالی سیمه د سیوی له سیمې سره پرتله کیدای شي، خو هو ایې له سیوی نه یوه لنډه ازه بڼه ده.

د او د ترین د قبیلې په اړوند د ډپټي محمد حیات خان لیکنه چې ۱۴۴ کلونه ترې تیر یري او په بنکاره توگه معلو مېږي چې په هغه وخت کې د ترین سیمه او پشین د افغانستان د خاورې یوه برخه وه چې د کابل امیر او د کندهار حاکم پرې تسلط درلود.

40.1.3 نور بنابڼونه

د ترینو د قبیلې بناخونه دادی: وزیر، جم، سلیمان، او مچي، بابو، ملمو ني، مندیزي، منگل زي، نیک ختاني، بټي زي، تورل زي، هارون زي، سیکمي، ملکيار، اسما عیل زي، باروزي، حیدر زي، یعقوب زي، احمد زي، هیکل زي، خانخیل، ترینزي، بد لزي، فیروززي، لالا زي، ملیزي، شادي زي، سخي زي، بلوزي، اغا خیل او نور...

40.2 د ترين د قبيلې د استوگنې او سني سيمې

1. په سهيلي پښتونخوا کې

ترين د سهيلي پښتونخوا په پشين، ژوب، کوئټه، کلاي عبد الله، زيارت، هر نايي، سنخاوي، لور لايي، گلستان، سيوي، شراکه، خوست، دوکي، اوستا محمد، جهل مگسي، گند او ه، مستو نگ، کلات او کزد ارکې استوگنلري. د لورلايي او زيارت اکثره پښتانه ترين دي.

2. په افغانستان کې

يو شمير ترين په کند هار، هلمند او اوروزگان په ولايتو نو کې ميشته دي. د اسي ويل کيږي چې د ارزگان ولايت مرکز تيرين کوټ د ترينانو په وجه په تيرينکوټ باندې ياد پري.

3. په پښتونخوا کې

د پيښور د پچگي په کلي کې هم گن شمير ترين او سيږي چې ويل کيږي د پشين نه د لته رالير د يدلي دي. په دي بر سيره په هر پپور او هزاره ډويژن کې هم زيات شمير ترين او سيږي دي. د اسي ويل کيږي چې د هزاره د ضلعي ترينان د کند هار او ژوب له سيمي نه هزاره ته لير ديدلي دي. هغه وخت چې لوي احمد شاه بابا پر هند باندې برید کاوه نو د هزاره د سيمي ترين مشرانو لکه نجيب الله خان ترين، سعادت خان اوزبر د ست خان د ده په پوخ کې لوږې پوځي دندې درلودې. همدارز د سکھانو سره په جگړه کې د هزاره د سيمي مشرانو لکه محمد خان ترين او بوستان خان ترين د ميراني ډبرې کار نامې له ځانه پر يښي دي. په او سني وخت کې د هزاره سيمي په ترينوکې عبد الرحمن خان ترين او د هغه زوی جهانگير خان دي چې سياسي او ديپلوماټيکي دندې لري.

د پاکستان پخوانی جمهور رئيس فيلډ مارشال ايوب خان ۱۹۷۴-۷۱۹، د ده زوی گوهر ايوب خان او لمسی يې عمر ايوب خان د هر پپور بټي زي ترين پښتانه دي.

41 تېي

که چيري د تتيو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څيرل شي نو جو ته به شي چې د وي په اصل کې کرلاني پښتانه دي. تېي د شيتک زوی دی او د غه قبيله په د ريو عمد ه خانگو و یشلې شوې ده يعني ار يوزي، مر يخيل او سينکي.

تېي په عمو مي ډول د افغانستان د خو ست و لایت د تتيو په ولسوالۍ کې چې د خو ست جنوب ته مو قعیت لري استوگنه لري. د تتيو سهيل ته گوربز او مده خيل وزير پر اته دي چې د ډيو رنډ کر بنه مده خيل او تېي سره جلا کوي، لويديز ته يې خدران، شمال ته يې د شمل سيند او اسما عيل خيل او ختيزې بر خې ته يې هم گوربز پر اته دي.

د تتيو قبيله پر ۱۱۲ سترو او کوچنيو کليو و یشلې شوې ده. د د وي لويديز خواته غر ډير لمباد او زياتره خلک يې په غرونو کې او سيري.

د حیات افغاني د تاريخ مؤلف ډپټي محمد حیات خان په خپل دغه مشهور اثر کې چې ۱۴۴ کلونه د مخه يې کښلی دی د تتيو په اړوند داسي ليکلي دي [63]:

تېي د خو ست په لويديز او جنوب کې ميشته او زياتره په غرونو کې او سيري، خو ځيني خلک يې د غرونو په لمنو کې هم استوگنه لري. د د وي لوی کلی د درگي په ميدان کې دی چې ۵۰ کوره لري. ويل کيږي چې د د وي د وسله والو کسانو شمير ۱۰۰۰ تنو ته رسيږي. د درگي پرته چې د د وي د سيمې خورالوی کلی دی دالاندې کلي هم مشهور دي: حصارک، گوخه، نرخی او اتمان. تېي په مسقفو يا چت لرونکو کورونو کې ژوند کوي. د د وي

56 پښتني قبيلي، د دكتور لطيف ياد اثر، ۸۱-۸۲-۸۳ او ۱۶. مخونه، د پېښور چاپ

57 د پښتنو قبيلو شجرې او مينې، د پوهنوال محمد عمر روند ميا خيل تاليف، ۲. مخ د کابل چاپ

58 <http://www.khyber.org/pashtotribes/t/tarin.shtml>

59 تاريخ حیات افغاني، د ډپټي محمد حیات خان تاليف، ۱۷-۱۷۱-۱۷۲. مخونه، د پېښور چاپ

60 د کابل سلطنت بيان، د مونت سټوارټ الفنسټن تاليف، پښتو ژباړه، ۱۲۱ او ۱۲۲. مخونه، د کابل چاپ

61 تواريخ خورشيد جهان، د شير محمد خان گنډاپور تاليف، ۲. مخ

62 <http://en.wikipedia.org/wiki/Tareen>

63 حیات افغاني، پښتو ژباړه، د پېښور چاپ، ۴۳ او ۴۴. مخونه

لو يد يز غر بنه شين دى، گن سيورى لري او دلته ډير بنكاري بازان هم شته. د تنپو ټول شمير ۱۲... زره تنه دي، چې له دغه شمير نه يې ۳... تنه وسله وال دي. د دوى د ټو پكو شمير د دوى وسله والو كسانو په پر تله ۱/۴ لږ دي. د دوى ۳... تنه تورې لري. په تنپو كې هغه خلك چې ټو پك نه لري، نو تورې او سپر ونه ضرور له خا نه سره ساتي. تنپي ډير زړور او جنگيالي سر تيري دي. د خوست د سيمي په گوند يو كې دوى په سپين گوند كې شامل دي. تنپي زياتره د كر كيلې په چارو بوخت دي، ځمكې يې للمي، خو يوه اندازه يې د اوبو په ذريعه خړو بيري. د دوى ځيني خلك د بنو تر سيمي پورې د تنباكو او نورو شيانو سو د اگري كوي، خو له خپلې سيمي نه يې بهر زياتره تگ راتگ نه خو بيري، كه څه هم دوى د خوست د سيمي د حاكم رعت بلل كيري او د كال ۱... روپي ماليه ور كوي. سره له دې چې د و مره لږه ماليه وركوي، خو بيا هم د خپل غرور، زړور تيا او سختو غرونو د شته والي له كبله كله كله د خوست د حاكم نه يا غي كيري. كه څه هم د تنپو تر مينځ كوړنى د بنمنۍ نشته، خود د غي قبيلې بنا خو نه په دوو گوندونو ويشل شوي دي چې اريوزي او سينكي يې په يوه گوند او مريخيل يې په بل گوند پورې اړه لري چې د شمير له مخې د مريخيلو او بيا په مريخيلو كې د اتني خيلو شمير زيات دي. په مريخيلو كې د رې نامې په يوه خوا او خيبي خيل، اتما نزي او خبر زي په بله خوا دي. گل خان او گل هيبت د دې نامې په بناخ، اسما عيل او داد گل د خيبي خيلو په څانگې او خان، فقير، شير احمد او دلواز د تنپو د قبيلې ملكان دي

په او سني وخت كې د تنپو ستر كلي دادې: حصارك، گو خه، نر خي، ايتمان، كو چون، ډبر، وريخي، دير ملكه، سنگراي، تور خيل او ور ژله.

تنپي په عمومي توگه لوړې ونې، غنم رنگه او بنايسته څيري لري. دوى زړور او جنگيالي خلك دي. د هيواد د خپلو اكي په دريو جگړو كې چې د انگر يزي بنكيلا كگرو پر خلاف شوې ده د تنپو ونډه هيره درننه ده. د روسي يرغلگرو په وړاندې هم دوى د مقاومت سنگر ونه تاوده ساتلي وو.

41.1 د تنپو د قبيلې بنا خو نه

لكه چې د دې مقالې په لومړني برخه كې وويل شول چې تنپي كرلنډي پښتانه دي او په دريو عمده بناخو نو ويشل شوي دي، د دوى د پاتي بناخو نو نومونه په لاندې ډول دي: د رېنومي، اريوزي، مريخيل، سينكي، گديو خيل، جنگي خيل، تر خيل، عبد الخيل، اتني خيل، نو كور خيل، عيس خيل، زنده خيل، شبو خيل، حا جي خيل، سره، بنده خيل، كول كهول، خندگي، منتگ، روشانه، دك خيل، خيدود خيل، پيزن خيل، ميدود، ډبري، وتك خيل، اتونزي، ميمي خيل، سيټ خيل، گويدا خيل، مينه خيل، خبر زي، تور خيل، ايدل خيل، بريم خيل، ارگند خيل، حصاركي، سپيركي، چيچكي، كامل خيل، لجي خيل، ميران، زرک، شهداد خيل، لاجمير خيل، انډي خيل، شارزي خيل، پايك خيل، ارشه خيل، بكر خيل، خو جي خيل، ترين خيل، رشيد خيل، ابراهيم خيل او نور...

41.2 د تڼيو د قبيلې شمير

لکه چې د مخه مو ولو ستل د حیات افغاني مؤلف ۱۴۴۰ کلو نه د مخه د تڼيو مجموعي شمير ۱۲... زره تنه ښو د لي وو، خو د ورو ستيو د سر شمير نو او سر وي گانو له مخې د دوی او سنی شمير تر ۳- زرو تنو زیات ښو د ل شوی دی.

41.3 د تڼيو د قبيلې مشهور کسان

تڼي په مجموعي توگه د علم او پوهې سره زيات مينه لري چې د علم او پوهې په ډگر کې د يو شمير کسانو نو مو نه اخیستلای شو.

1. استاد حکيم تڼيوال

چې په يو وخت کې د کابل پوهنتون استاد و. د ده د پښتنو او پښتنو د ټولني په اړوند زياتې مقالې ليکلي او يو اثر يې چې د بنا غلي پوهاند ر سول امين په ملگر تيا ليکلی و د " پښتنو ټولنيز - اقتصادي جوړښت " نو ميري چې په ۱۳۶۵ لمريز کال د افغانستان د علو مو اکاډمي د پښتو څيړنو د نړيوال مرکز له خوا د بنا غلي د سر محقق د مرستيال جلات خان حکمتي په سر يزي او اديت خپور شوی دی چې د پښتنو د قبيلوي جوړښت په اړوند يو گټور کتاب دی. استاد حکيم تڼيوال د پکتيا د والي په توگه هم دنده سرته رسوله، چې بيا ورو ستمپه شهادت ور سید.

2. استاد گلداد

په پيل کې د ننگرهار د طب په پوهنځي استاد و چې خپلې زده کړې يې په شوروي اتحاد کې سرته رسولي وي، وروسته د لوړو زده کړو وزير او بيا د افغانستان د علو مو اکاډمي د رئيس په توگه يې هم دنده سرته رسوله.

3. استاد وزېر تڼيوال

د هند په عليگره پوهنتون کې يې د ژبپوهنې په برخه کې خپله ماسټري اخيستي وه، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د پښتو ډيپارټمنټ استاد و او وروسته د افغانستان د علو مو په اکاډمي کې د خپرونو د

یرو، څه مو ده یې د المان د برلین په پوهنتون کې د پښتو ژبې استا د هم پاتې شوی و، چې د ژبپوهنې په برخه کې یې زیا تې مقالې لیکلي دي.

4. د سر محقق مرستیال مولانا جان تنیوال

د کابل په پوهنتون کې یې د لیسانس او المان کې یې د ماسټرۍ تر کچې پورې زده کړې کړي دي. د دی همد اوس هم د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو په مرکز کې علمي غړی دی او د پښتو د گرامر او ژبپوهنې په اړوند په څیړنو بوخت دی او په ژبپوهنه کې یې ډیرې مقالې لیکلي دي.

5. احمد جان تنی

د کابل پوهنتون د فلسفې د څانگې فارغ دی، وروسته یې د ژورنالیزم سره مینه پیدا شوه، د ملي دفاع وزارت په نشراتي برخو او هم د باختراژانس کې یې خپلې دندې ترسره کړي دي. د هیواد په ډیرو ورځپاڼو او مجلو کې یې گڼ شمیر مقالې خپرې شوي دي.

6. شهنواز تنی

د افغانستان د اردو صاحب منصب و، په شوروي اتحاد کې یې زده کړې کړي دي، وروسته یې د ډاکټر نجیب الله په وخت کې د افغانستان د دفاع د وزیر په توگه دنده سرته رسوله.

ماخوډ ده [64، 65، 66] نه.

42 توخي

توخي د غلجيو پښتنو په ټولنيز گروپ کې يوه مشهوره قبيله ده. د پښتني رواياتو او شجرو پر بنسټ توخي د هوتک بابا (۶۱۱-۷۴ هجري قمري) ورور، د بارو زوی، د تولرلمسی او د غلجي کروسی دی، چې دتوخي قبيله ده په نامه مشهوره ده. [67]

64 معلومات مختصر در باره اقوام و قبائل سرحدی کشور، د شیررحمن د وړتالیف، ۶۷ مخ، کابل

65 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهادر شاه ظفر کا کاخیل تالیف، پېښور. ۱۳۹۶ مخ

66 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد، ۸۳-۸۴ او ۸۵ مخونه، د پېښور چاپ

67 پټه خزانه، محمد هوتک بن داؤد، ۹ مخ، د ۱۳۳۹ کال چاپ، کابل

د تو خو قبیلې د هو تګو تر عروج وړاندې د غلجیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې لو مړ نی مقام او خای در لود او سلطان ملخی تو خی چې د هند د مغو لي امپراتور اورنگزیب عالمگیر (1068-1118هجري) معا صر و، د تو خو د قبیلې ډیر مشهور مشر او سردار تیر شوی دی. [68] نو موړی د میر ویس خان بابا د مور نازو انا پلارو.

د تو خو سیمه د کندهار ولایت لمر خا ته ته په ۸۵ میله واټن کې موقعیت لري چې په کلات غلجایي سره مشهوره ده او د تو خو صدر مقام گنل کیږي. تو خي د تر نک د رود پر څنډو د پل سنگي نه نیولې تر شیباره پورې استوګنه لري [69]

مشهور انګرېز مؤرخ مونټ سټوارټ الفنسټن په خپل کتـاب (An Account of The kingdom of Caubul) کې چې د افغانستان د علو مو اکا ډمی، د پښتو څپر نو د نړیوال مرکز له خوا د کابل سلطنت د بیان تر عنوان لاندې په پښتو ژبه ترجمه شوی دی:

په هغه وخت کې د تو خو د قبیلې شمیر ۱۲ زره کورنۍ بنو دلي دي، په داسې حال کې چې د حیات افغاني د تاریخ لیکوال ډیټي محمد حیات خان ۱۴۴ کلونه وړاندې د تو خو شمیر ۱۵ زره کورنۍ بنو دلي دي [70]

د زابل ولایت د ارغنداب د وادی په شمالي برخه کې چې د هزاره گانو د سیمې تر څنګ پرته ده او هم د میزان سیمه د تو خو په ولکه کې ده. همداراز یو شمیر تو خي د ناوې د وادی په جنوبی او بنکتنۍ برخه کې استوګنه لري، پاتي یې په شیباره، هلتاغ، ارغنداب، باغر، دای چو پان، جلدک، کاکړ، نو بهار، کلات، شاه جوی، شملزي او شینکي کې میشته دي.

42.1 د تو خو د قبیلې بنا خونه

د تو خو قبیله په لاندنیو بنا خو نو ویشلې شوې ده: رهمند، ایوبزي، حسن زي، رستم خیل، پوپل خیل، مغدود خیل، یونس خیل، باټا خیل، بسو خیل، بامیو خیل، اکازي، محمد زي، شملزي، جلالزي، با بکر زي، میرانزي، جعفر زي، پیروزي، پیر خیل، کشیا نې، نتوزي، موسی خیل، حسن خیل، عاشو زي، سوري زي، سید خیل، عرفی، برانخیل، خویدا خیل، نظر خیل، شکی خیل، مامی خیل، علیشیر زي، انه زي، مته خانخیل، کالو خیل، فقیر زي، بېري، موسی زي، شاه حسن خیل، سیکاک، ادم زي، هوتکزي، اقر بی زي، پیرکزي، عیسی زي، برهان خیل، پلنو

68 تاریخ حیات افغاني، ۲۸۵ مخ، د پېښور چاپ، ۱۳۸۶ کال

69 هو تګي ها، عبدالرؤف بینوا، ۵-۶ مخونه، کابل ۱۳۳۵ کال

70 مونټ سټوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، ۱۲۴-۱۲۵ مخونه، د کابل چاپ

زي، کر مو نخيل، پيروي خيل، حسن خيل، خان خيل، بارکزي، عمر خيل، الي زي، مين خيل، مغلزي، نور الدين زي، هوازي، ختي زي، فيروز خيل، دعوت خيل، بهرام خيل، سيان زي، ناز خيل، بهلول خيل او نا جو خيل

42.2 د استوگنې سيمې

په بيلا بيلو ولايتونو کې د دوی د استوگنې سيمې او شمير په لاندې ډول دی :

1. د زابل په ولايت کې :

- a. د دغه ولايت په مرکز کې ۲- زره تنه
- b. د شاه جوی په ولسوالۍ کې ۳- تنه
- c. د ارغنداب په ولسوالۍ کې ۲۲ زره تنه
- d. د شينکې په ولسوالۍ کې ۶ نیم زره تنه
- e. د شملز يو په ولسوالۍ کې ۳۲ زره تنه
- f. د ميزان په ولسوالۍ کې ۵- زره تنه

2. د کندهار په ولايت کې

- a. د کندهار ولايت په مرکز کې ۱۱ زره تنه
- b. د شاه ولي کوټ په ولسوالۍ کې ۷ زره تنه
- c. د ارغنداب په ولسوالۍ کې ۵- زره تنه

3. د ارزگان په ولايت کې

په دغه ولايت کې هم ډير شمير توخي استوگنه لري، خو د شمير په اړوند مې کوم معلومات رلاسه نه کړل

4. نيمروز په ولايت کې

د دغه ولايت د کنگ په ولسوالۍ کې کې هم يو شمير توخي استوگنه لري چې شمير يې د ۳... زره تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي.

د هرات ولايت په بيلا بيلو ولسواليو کې هم يو شمير توخي استوگنه لري

د حيات افغاني د مؤلف په قول د توخو يوه محله د کابل په ده افغانانو کې هم شته.

د امير عبد الرحمن خان د واکمنۍ په وخت کې توخو ډيره شديده ضرر به وليده او يو شمير يې د خپلې سېمې نه د افغانستان نورو برخو ته تبعيد شول.

توخو د تاريخ په اوږدو کې د بنکيلاکگرو څو اکونو پر خلاف له وياړه ډکې مبارزې کړي دي. د مغولي تيري کونکو، صفوي يرغلگرو، انگرېزي بنکيلاکگرو او روسي ناتار پر خلاف د دوی د وياړه ډکې مبارزې زموږ د هيواد د تاريخ ځلانده بابونه دي چې موږ پرې وياړو.

42.3 د توخو د قبيلې نو ميالي

1. سلطان ملخي توخي

سلطان ملخي توخي د هند د مغولي واکمن عالمگير اورنگزيب (۶۸۱-۱۱۱۸ هجري) معاصر و. نو موږ يې د مير ويس خان هوتکي د مور نازو انا پلار و. ده ته د غلزيو د قبيلې مشري ور په غاړه وه. ده د جلدک په حدودو کې د گرم اب وادي او ځمکي د ابدالي قبيلو د مشر خداداد سلطان سره د غلزيو او ابداليو تر مينځ پوله وټاکله او نو موږ يې ځمکې يې د دواړو اړخونو تر مينځ وويشلي چې تر اوسه هم دغه ويش معتبر دی. سلطان ملخي توخي په هغه جگړه کې چې د انځرگي او سرخ سنگ تر مينځ وشوه ووژل شو او دده تر مړينې وروسته دده زوی حاجي عادل او د هغه زوی بابي خان د قبيلې مشري کوله او پر کلات او ملحقا توپي واک ټينگ و. دوی د کلات او چغتران په کلاوو کې چې د ترنک پر غاړه ول او سيدل، چې وروسته بائي خان هم ووژل شو. تر هغه وروسته د علي خان زوی شاه عالم خان چې د سلطان ملخي وراره و او د هغه زوی خو شال خان هم تر يوې مودې پورې د توخيو د قبيلې مشري کوله، چې د دې کورنۍ وروستي کسان اشرف خان او الهيار خان دي چې د خو شال خان زامن ول چې اشرف خان د لوی احمد شاه بابا له خوا د کلات نه د غزني تر سيمو پورې حکمران ټاکل شوی و او پر هند باندي د برید پر وخت هم د احمد شاه بابا ملگری و. د تيمور شاه په وخت کې د اشرف خان زوی امو خان د غلجيو حکمران و.

2. ملا باز تو خي

د پټې خزانې د مؤلف محمد هو تک په قول ملا باز تو خي د اتغر د سيمې او سيد ونکې و چې د غه سيمه د زابل ولايت د مرکز کلات جنوب ختيزې بر خې ته پر ته ده. نو موړې په شعر کې استاد و او غزلې او ربا عې لري. محمد هو تک نو موړې خپل همراز بللی دی. نو موړې خپلې زده کړې په هند وستان کې کړې وې او په فقه، منطق او حکمت کې تکړه و او خپلو شاگر دانو ته به يې در سو نه ورکول.

3. نور محمد غلجی

دی په اصل کې غلجی او په غلجيوکې تو خي و. پلار يې ملا يار محمد نو ميد ه. د پټې خزانې د مؤلف په قول دی په عمر پوخ او اتيا کلن و او په پنجو ابي کې او سيد. د مير ويس نيکه مير منې او کو چنيانو ته يې د يني تد رېس کاوه. دی شاعر هم و او د نافع المسلمین په نامه يې يو کتاب هم کښلی و چې شر عي احکام پکې بيان شوي وو او د فقه او اخلاقو د معتبرو کتابو نو نه گڼل کيد ه. ده په پنجوايي کې خپلو شاگر دانو ته مشکات شريف، بخاري شريف، هد ايه، کنز، طريقه محمد يه او نور کتابو نه تد ريس کول. د ده د شعر يوه نمو نه چې مخمس دی په دې ډول ده:

نه مؤمن ژوندی په دین يې زما ياره نه فر باد ژړا کوه په شوکو کاره
استغفار توبه کوه د خا دپاره ته هم خان سا ته پناه غواړه مله ناره

بيداري کره په سهار کې زما دل

اره

4. نازو انا

نازو انا د مير ويس نيکه مور او د سلطان ملخی تو خي لور وه چې په ۱۱۰۱ هجري کال په تازي نو مي خای کې زيږيدلې ده. پلار يې سلطان ملخی تو خي په هغه وخت کې د غزني تر جلا که د غلز يو د قبيلو مشر و. نازو انا په کو چنيوالي کې د علم او پوهې سره مينه در لوده. نازو انا په کو چنيوالي د پښتنو مير منو او عالمانو نه لو ست زده کړه. کله يې چې پلار د سور غره په جگړه کې ومړ او ورور يې عادل خان د خپل پلار د انتقام له پاره جنگ ته روان شو، نو نازو توره تر ملا وتر له او د نورو جنگياليو سره يې د کور او کلا ساتنه کوله. نازو انا ډيره ميلمه پاله پښتنه وه او هر کله به چې د مساپرو قافلې د وی سيمې ته راغلې نو د دوی د ډوډۍ بند و بست به يې کاوه او چابې چې کالي نه در لودل کالي او جامي به يې ور کولې. نازو انا د بنالم خان هوتک ميرمن وه چې نو موړې د کرم خان زوی و. نازو انا خلور زامن در لودل چې عبارت و له حاجي مير خانه (مير ويس نيکه)، عبد العزيز خان، يحيي خان او عبد

القادر خان. نازو انا عابد ه او صالحه مير من وه او ټول عمر يې خپلو او لا د ونو ته په او داسه شيدې ورکړې. هغه وخت چې مير ويس نيکه و زيږيد نو يوه شپه د پښتنو ستر ستانه بيت نيکه يې په خوب کې وليد چې ورته وايې:

د ازوی بڼه تر بيت کا، چې لوی شي ستر کارونه به وکا او په حج د بيتالله به مشرف شي او له نسله به يې پيدا شي پا د شاهان چې دین به رو بنان کا

په رښتيا هم چې نازو انا داسي زوی ور وزه چې د بنمنان د وطن يې ورک کړل او دده له نسله واکمنان پيدا شول چې پر اصفهان باندي يې واکمني کوله. نازو انا شاعره او د ديوان خاونده وه. ديوان يې دوه زره بيتونه د رلودل. د نازو انا د شعر بيلگه په لاندې ډول ده:

سحرکه وه، د نر گس ليمه لاند ه خاڅکی خاڅکی يې له سترگو خڅيد ه
ما وييل شه دي بنکله گله ولې ژاړې؟ ده ويل ژوند مې دی يوه خوله خنديد ه

همدراز د توخيو نور نو ميالي چې د هيواد او د ملي نو اميسو په ساتنه کې يې سر بنندې کړي دي نو مو نه يې دا دي: شهاب الدين خان توخي، عبدالرحمن خان، سلطو محمد خان، دوست محمد خان، صمد خان، گل محمد خان، مير علم خان، مهتر موسی خان، عزيز خان، محمد شريف خان او نور.

نور ماخوډ د [71] نه.

43 توري

توري د پښتنو يوه لرغونې قبيله ده چې د کرلاڼي په ټولنيز گروپ پورې اړه لري. توري په کورمې ايجنسي کې ژوند کوي چې مساحت يې ۳۳۱ کيلو متر مربع دی او ۱۹۹۸ زيږدیز کال د سر شميرنې له مخې د دغې ايجنسي د وگړو شمير ۴۸۳۱ تنه ښودل شوي دي.

کورمه تر ۱۸۷۹ زيږدیز کال پورې د افغانستان د خاورې يوه برخه وه، خو وروسته پر نگانو جبراله افغانستانه جلا کړه.

د دوی د سيمې شمالي برخې ته سپين غر، لويديز ته يې د پکتيا ولايت، جنوب ته يې ټل او بنگښ او د

71 شيررحمن د وړ، معلومات مختصر د باره اقوام و قبایل ولايات سرحدي کشور، ۸۸ مخ، کابل

ختيز خواته د اورکز يو د قبيلې سره گډه پو له لري. د کورمې ايجنسی په د ر يو بر خو ويشلې شوې ده يعنې پو ر تنی کور مه، بنکتنی کور مه او منحنی کور مه. پاره چنار د کور مې ايجنسی هيډ کوار ټر يعني مرکز دی. دکورمې ايجنسی مشهور بنا رونه سده، علم شير، باغن، تالو کنج او با گز ايي دي..

په لر غو نو تاريخي متو نو له هغې جملې نه په ريگو ید اکې د کورمې د سيمې او د کورمې د سيند ياد ونه شوې ده. د هند مغولي واکمنی بنسټ ايښو د و نکي ظهير الدين محمد با بر هم د ۱۵-۵ زير د يز کال په پيښو کې دکور مې د سيمې او د توري قبيلې يا د ونه کړې ده.

د تاريخ حیات افغاني ليکوال ۱۴۴۱ کلو نه وړاندې د توريو په اړوند د اسې ليکلي دي: [توري د خوست د سيمي شمال او د سپين غره په جنوب کې د کورمې سيند په د وارو غارو او د کورمې په نامه سيمه کې او سپري. د غه سيمه د مخه د بنگينو د قبيلې په لاس کې وه، خو وروسته د وی د غه سيمه له د وی نه ونيو له. د توريو قبيله په پنځو بنا خو نو ويشلې شوې ده چې د هغوی نو مو نه، د وسله والو کسانو شمير او د هر بناخ د ملکانو نومونه په لاندې ډول دي:

1. حمزه خيل چې د رې زره تنه وسله وال جنگيالي لري او ملک يې او مک نو ميري.
2. مستو خيل چې د وسله والو جنگياليو شمير يې د وه زره تنه دي او فقير علي او شنبک يې ملکان دي
3. د وپري د رې زره تنه جنگيالي مير ونه لري او د اروابند محمد علي خان ورور غلام د د وی ملک دی.
4. علي زي چې د وسله والو کسانو شمير يې د وه زره تنه او د وست محمد او زيد علي يې ملکان دي.
5. غو نډي خيل د وه زره تنه جنگيالي لري او د ملکانو نو مو نه يې نور علي او الله نور دي.

د توريو د وسله والو کسانو مجموعي شمير ۱۲ زره تنه بنودل شوي دي. د وی د کر نې په چارو بوخت دي، خو ځيني د ميوو په خر خولو او نورو شيانو سو د اگري هم کوي. د توريو په سيمه کې وريجي، جوار، غنم او اور بشي ډيرې پيدا کيږي، خو مڼي او نورې ډول ډول ميوې هم پکې شته.

د حمزه خيلو د بناخ د وه سوه کورنۍ په کوچيانې ډول ژوند کوي چې د ژمي په موسم کې بلند خيلو او ټل ته خپل مالونه د خر خلاو له پاره بيايي او د تود وخی په موسم کې سپين غره ته ځي. د کورمې په سيمه کې د کابل واکمن يوه کلا جوړه کړې ده او يو شمير پو ځيان پکې شته، نو ځکه توري د کابل د واکمن رعيت گڼل کيږي او د وی ته په هر جر ييب ځمکې د کابل يوه نيمه روپی مالیه ورکوي. همداراز د کابل واکمن د توري قبيلې نه د هر کور په

سر د لو گي په نامه يوه رو پي، ما ليه اخلي. د توريو د کر نې ټو لې نهري ځمکې د کو رمې له سينده خړو بيري، د وی شيعه مذهبه دي او په ميلمه پالنه او پښتني ننگ او دود او د ستور ټينگ خلک دي. د دوی په سيمه کې کو مې بد رگې ته اړتيا نشته او دوی له سيمې نه کاروانو نه پرته له کوم خطر ه تير يري.]

لکه چې وړاندې وويل شول توري شيعه مذهبه دي او د مذهبي احکامو په تر سره کو لو کې ډير ټينگ دي. دوی د خپل قبيلوي دود او د ستور له مخې د سيدانو ډير درناوی کوي او هر يو تن يې د سيدانو مريدان دي. د غې قبيلې سيدان په څلورو ډلو ويشل شوي دي چې دوی ورته ډير معتقد دي دغه سيدان عبارت دي د تيراه سيدان، احمد زي سيدان، د کر مان سيدان او د ماوره سيدان.

هغه توريان چې د تيراه په سيدانو پورې اړه لري د ميا مريد په ټينگ واندې او پاتې نور يې د سست واندې په نامه ياد بري چې درې واندې د ميا مريد په مقابل کې سره يو دي. شهيد علامه عارف حسين الحسيني په کورمې ايجنسی کې ستر مذهبي لار بنود و چې د ۱۹۸۸ زير ديز کال د اگست د ميا شتې په ۵ نيټه د نامعلو مو کسانو له خوا شهيد شو.

په دې برسېره توريان په سپين گو ندي پورې اړه لري. لنډه دا چې توري د پښتنو زوروره، غير تي او په پښتو او پښتو نواله باندې ټينگ خلک دي

44 جبار خېل

جبار خيل په غلجيو پښتنو کې يوه مشهوره قبيله ده چې د ننگرهار ولايت د سره رود او حصارک غلجايي په ولسواليو، د لغمان ولايت د کڅ عزيز خان په سيمه، لوگر او د کابل او جلال اباد تر مينځ سيمو لکه گندمک، جگد لک، تيزين او د کابل ولايت په خاک جبار کې چې د جگد لک او خور د کابل تر مينځ مو قعيت لري ميشته دي.

که د جبار خيلو د نسب شجره په غور سره وگورو نو دوی د احمد زيو غلجيو يوه پښه ده، چې د خپل نيکه جبار بابا د نامه په وجه په جبار خيلو ياد بري. د جبار بابا مزار د کابل د خاک جبار په ولسوالي کې دی، له همدې کبله دغه ولسوالي د خاک جبار په نامه سره ياد بري چې د جگد لک او خور د کابل تر مينځ مو قعيت لري.

د لوی احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجايي د جبار خيلو مشر لنگر خان نو ميد چې نو مورې د جبار خيلو د قبيلې نامتو مشر تير شوی دی. د امير دوست محمد خان د واکمنۍ په وخت کې د جبار خيلو د قبيلې مشران د احمد خان زوی عزيز خان و چې د جبار خيلو د مريم خيلو په څانگې پورې يې اړه درلوده. د عزيز

خان پلار احمد خان د ډيرې مودې له پاره د امير د و ست محمد خان د مشر ورور فتح خان د نردې مقر بينو نه و چې هغه ور ته د لغمان د كڅ په سيمه كې ډير جاگيرونه ور كړل چې بيا وروسته نو موږې سيمه د هغه د زوى عزيز خان د نامه له كبله تراوسه پورې د عزيز خان د كڅ په نامه سره يادېږي چې د ننگرهار د د رونتې سيمې ته نردې پرته د ه او د پښتو د ژبې د مشهور ليكوال او شاعر ارواښاد استاد گل پاچا الفت مزار هم د كڅ عزيز خان په سيمه كې دى.

له بلې خوا د امير د و ست محمد خان او عزيز خان جبار خيل تر مينځ خپلوي هم موجوده وه، هغه دا چې د عزيز خان خور د امير د و ست محمد خان ميرمن وه. د افغان-انگريز په لومړۍ جگړه كې عزيز خان، امير د و ست محمد خان ته وفا د اړه پاتې شو، خو وروسته په ۱۸۴۱ او ۱۸۴۱ ميلادي كلو نو كې نو موږې د محمد شاه خان با بكر خيل سره چې هغه هم د انگريزي بنكيلاكگرو سرسخته د بنمن و و يو ځاى شو او د انگريزانو پر خلاف د هغه په ملگر تيا په ډيرې زړورتيا او ميرانې و جنگيد. كله چې امير د و ست محمد خان د د و يم ځل له پاره د افغانستان واکمن شونو عزيز خان د حج د مباركې فر يضيې د ادا كو لو له پاره مكې معظمې ته لاړ او د حج تر مراسمو وروسته د هغې نارو غۍ له كبله چې ور پيښه شوې وه په ۱۸۵۵ ميلادي كال كې هورې وفات او بنځ شو.

د عزيز خان تر مړينې وروسته د هغه ورور كريم خان جبار خيل د امير د و ست محمد خان پر خلاف پورته شو، نو موږې د غازي محمد شاه خان با بكر خيل په ملگر تيا پر چار باغ بريد وكړ او د كابل-جلال اباد لاره يې بنده كړه. په دغه وخت كې د دوى د مبارزې مركز اوزبين و.

د امير شير علي خان د واکمنۍ په وخت كې د عزيز خان جبار خيل زوى غازي عصمت الله خان جبار خيل د جبار خيلو غلجيو مشر و. هغه ته د امير شير علي خان له خوا د حشمت الملك لقب ور كړل شو او په د ربار كې يې د وزير معادل صلاحيتونه درلودل او د كابل او د كابل د شا او خوا د سيمو د امنيت مسؤل و. په دغه وخت كې امير شير علي خان د جبار خيلو د قبيلې يو بل مشر د محبت خان زوى ار سلا خان جبار خيل خپل سلاكار او د بهرنيو چارو وزير وټاكه او د زرمته، خو ست او كټواز د سيمو د چارو مسؤل لیت يې د هغه زوى معز الله خان ته و سپاره. د عصمت الله خان جبار خيل په څير ار سلا خان د امير شير علي خان په دربار كې د ډير ځواک او نفوذ خاوند و. همدې كبله وه چې امير شير علي خان د حصارك غلجا يي سيمه د ماليې د ورکو لو نه معافه كړه.

جبار خيل په پښتني ننگ او غيرت ټينگ، زړور، ميلمه پاله، هيوادپالو نكي او په علم او پوهې مين خلک دى. هما غسې چې د انگريزي استعمار او بنكيلاك پر خلاف يې زړورې مبارزې كړي او توري يې وهلي دي او د بر ايډن لښكرې يې ماتې كړي دي، د روسي سورا ستبدادې بنا مار پر خلاف هم په ميرانه جنگيدلي دي.

په حصارك غلجا يي كې د جبار خيلو مشهور كلي د ادې: اب زنگياني، غوريزه، نادر، گلا خيل، حليم خيل، ظريف خيل، سياب، چار توت، سرونه، برجنه، خنجر او كڅي. مشهور خيلو نه يې مريم خيل، نوگيا نې خيل او نور د

جبار خيل زيا تره د کر کيلي په چارو بوخت دي، غنم، جوار او نور حبو بات پکې کرل کيږي. د حصارک غلجايي د جبار خيلو شمير د ۲- زرو تنو په شا او خواکې اټکل شوی دی.

44.1 د جبار خيلو نامتو مشران

1. جبار خان با با چې د جبار خيلو مشر نيکه و او مزار يې د کابل د خاک جبار په ولسوالي کې دی او ده د نامه له کبله د غه ولسوالي په خاک جبار سره يادېږي
2. لنگر خان چې د احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجايي د جبار خيلو مشر تير شوی دی
3. احمد خان جبار خيل د جبار خيلو مشر او د عزيز خان جبار خيل پلار و.
4. عزيز خان جبار خيل چې د لغمان د کڅ سيمه ده په نامه سره مشهوره ده
5. کریم خان جبار خيل چې د خپل ورور عزيز خان جبار خيل تر مړينې وروسته د جبار خيلو مشر و.
6. ملي مبارز او د انگر يزي استعمار پياوړی د بنمن غازي عصمت الله خان جبار خيل چې د غازي محمد شاه خان با بکر خيل په ملگر تيا يې د انگر يزانو سره ډيرې جگړې کړي دي او د ملي مبارزينو مشر و.
7. محبت خان جبار خيل چې د حصارک غلجايي د جبار خيلو غلجيو مشر و.
8. ار سلا خان جبار خيل چې د امير شير علي خان په دربار کې د لوړه موقف خاوند او د انگر يزانو سره سخته د بنمن و.
9. معزالله خان جبار خيل چې د ار سلا خان زوی او امير شير علي خان د زرمته، خوست او کټواز د سيمو مسئول ټاکلی و.
10. ارواښاد عبدالمجيد خان حکمران چې د اعليحضرت محمد ظاهر شاه په وخت کې د کاپيسا حکمران و.

11. اروا بناد وکیل عبد الو هاب خان چې د ملي شورا وکیل و.

12. اروا بناد عبد الله مشهور په لعل اغا چې په سره رود کې او سید او حاکم او وروسته د سره رود د خلکو وکیل و.

13. شیرین جان اغا چې د لعل اغا ورور و.

14. د کابل پوهنتون پخوانی رئیس او استاد پوهاند طاهر عنایت.

ماخوذ د [72، 73] نه

45 جدون

جدون چې د گدون په نامه سره هم یادېږي د پښتنو په غرغښتي ټولنیز گروپ پورې اړه لري چې د پښتونخوا په جنوب صوابی، ایبټ اباد، هزاره او هر پپور کې چې د مهاجن د غرونو جنوبی لوري ده استوگنه لري. د تاریخي روایاتو سره سم دا خلک له پیل نه د خاښي خیلو په گوند کې شامل شوي او د قبایلي لیږد په زما نه کې د یو سفز یو مند پرو سره دې سېمې ته راغلي دي [74]

د مغولي واکمن نورالدین جهانگیر د دربار مؤرخ خواجه نعمت الله هروي په خپل مشهور اثر تاریخ خانجها نې و مخزن افغانې کې چې په ۱۶۱۲ میلادي کال کې کښلی دی جدون غرغښتي پښتانه او په غرغښتیو کې د پښي او لاده بولي.

سراولف کیرو په خپل مشهور اثر The Pathan کې جدون غرغښتي پښتانه او د پښي پښتنو یو بناخ گڼلی دی [75]

د تاریخ حیات افغانې لیکوال ډپټي محمد حیات خان ۱۴۴ کلونه وړاندې د جدون قبیلې په اړوند د اسې لیکلي دي:

ی:

State and Tribe in Nineteenth-century Afghanistan, by Christine Noelle, Christine Noelle-Karimi 72

73 د اروا بناد لعل اغا سره زما (د دې مقالې لیکوال) هغه مرکه چې په ۱۳۶۷ لمریز کال کې مې په کابل کې کړې وه

74 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهادر شاه ظفر کا کا خیل لیکنه، یو نیور سټي بک ایجنسي، ۱۹۶۲ کال

75 تاریخ حیات افغانې، د ډپټي محمد حیات خان تالیف، پښتو ژباړه، د پېښور چاپ

داخر گنده خبره ده چې دغه خلک خپله قبيله د کاکړو يو بناخ بولي، دوی په پيل کې په دوو لویو بناخو نو چې د منصور او سالار په نامه يادېږي ويشل شوي دي چې بيا دغه بناخو نه په نورو څانگو ويشلي شوي دي.

1. د سالار بناخ څانگې په دې ډول دي: مست خوازي، اتو زي، سليمان زي، عيسى خيل، عبدالرحيم زي، محمد خيل، عيشير خيل، قلندر خيل، علي خيل، دولت خيل او اود و خيل.

2. د منصور د بناخ څانگې دادي: متي زي، دوله زي، خدرزي، عمرزي، گوا خيل، يعقوب خيل، عيسى خيل، کرم خيل، قمبر خيل، باره خيل، ولي خيل، قاسم خيل، شاهي خيل، الهداد خيل، خواجه رستم کور، اديزي، شائب زي، مامازي، خليل زي، امرزي، يعقوب زي، شامان زي، حسن زي، بهلول زي، عيد و خيل، توره خيل، زکريا خيل او عباس خيل

تاريخ حيات افغاني زيا توي

زياتره جدون په ځانگړي ډول سالار د هزاره غرونو د دور په نامه ويالې په دواړو غاړو د اورشتر سيمې پورې ميشته دي. د هزاره سيمې د جدونو بنکتنی برخه ډېره بڼه شنه او زر خيزه سيمه ده. د مغولي واکمن جها نگر په وخت کې کله چې د دلازاک قبيله لوټ او تباه شوه، نو دغه سيمه په تدریجي توگه د جدونو لاس ته ورغله، خو دلته هغه جدون تر زياتر حده د يادونې وړ دي چې د ابا سين په لويديز او د مها بن غره په سهيلي برخو کې ميشته دي. مها بن يوه لرغونې هندي کلمه ده چې ريښه يې سنسکريټ ته رسيږي. په سنسکريټ کې مها=لوی او بن= ځنگل دی يعنې لوی ځنگل او د دې غره د تسميې وجه بيخي صحيح ده. د جدون د قبيلې د واره بناخونه يعنې منصور او سالار د دې غره له شوکې نه تر کبنتيو برخو پورې قبضه لري. که څه هم د دوی د کوچنيو با ندو شمير تقریبا شلو ته رسيږي، خو د دې لوی کلي لري. په گندپ کې تقریبا له شپږ سوو زيات کورونه دي چې دغه ځای د سالار بناخ لوی او مشهور کلی دی او د اتو زيو تقریبا ټولې څانگې پکې ميشته دي. دغه بناخ په دوولسو يو کليو گندپ او د الوړې باندي واک لري، چې اوس مير باز عيسى خيل، جها نگر عيشير خيل، نواب قلندر خيل، خانې محمد خيل او طوطي علي خيل د دغه ځای مشران او ملکان دي.

د سالار د بناخ د مست خوازي څانگه په بابيني نومې ځای کې چې د انگر يزي سرکار په سيمه کې مؤقعيست لري او سيږي. د سالار بناخ د سليمان زيو څانگې خلک په پاده، شني، کولاک او پولاچيلي کې چې کورني کلي دي او د مها بن په سيمه کې پرته دي استوگنه لري.

د منصور د بناخ لوی کلی بيسک دی چې تقریبا د دې سوه کوره خلک پکې ميشته دي. د بيسک مشهور ملک عيسى خان ولي خيل دی چې جرگو او نورو معلو ته خلک له هغه نه مرسته غواړي او د جرگو او مرکو په کارو

نو کې ډیر مهارت لري. همداراز هاشم علي قاسم خیل، قابل خان شاهي خیل، میر خان الله د اد خیل، غلام شاه او صحبت د دغې څانگې ملکان دي. فتح خان د وله زی هم یو معتبر ملک دی. خدرزي په ملکا گړی کې او سپری چې زنگی او هوس د دې څانگې ملکان دي.

د گندپ او بیسک زیاتره د کر نې وړ ځمکې د انگر یزي سر کار د میدان په سیمه کې پرتې دي. گندپ، بیسک او ملکا گړی د غره په لمنه کې د میدان د علاقې تر څنګ مؤقعیته لري. د دغو کلیو زیاتره ځمکې للمی دي، خو هغه ځمکې چې د غرونو په دننه کې پرتې دي هغه زیاتره شنې، ابی او حاصلخیزه دي.

په مها بن کې غنم، جوار او وریجی ډیری پیدا کیږي. د جدون قبیلې زیاتره خلک د کر نې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. د مها بن مینې مشهورې او پیوری دي. د دوی د وسله والو کسانو شمیر اتلس زره تنه بنودل شوي دي [76]

پته دې نه وي چې یو شمیر جدون په کشمیر او د کیمبل پور په سیمه کې هم میشته دي.

جدون په پښتني ننگ او غیرت ټینګ خلک دي. د میلنو عزت او درناوی کوي. همداراز دوی په خپلواکۍ مین خلک دي. کله چې په ۱۸ عیسوي پېړۍ کې سکھانو دوی پر سیمه برید وکړ نو دوی په ډیر میرانه ورسره و جنګیدل، په دغه وخت کې د جدونو مشر سخي جان جدون و چې د خپلې سیمې نه یې په میرانه د فاع وکړه او بیا د سکھانو له لاسه شهید شو. همداراز د انگر یزي بنکیلاکرو په وړاندې هم د دوی مبارزې د پښتنو د تاریخ ویاړلي او د قدر وړ بابونه دي.

په او سني وخت کې د جدون قبیلې مشهور کسان عنایت الله خان جدون، امان الله خان جدون او سلطان خان جدون دي. سلطان خان جدون په ۱۲۰۲ کال کې د جدون قبیلې په اړوند یو کتاب هم په انگر یزي ژبې کښلی دی.

46 جلال زي

که چیرې د غلجیو پښتنو د نسب شجره په غور سره وڅیړو، نو دا به ترې جوته شي چې جلالزي د اندرو یو بناخ شمیرل کیږي. جلالزي د غزني ولایت د اندرو او شلگر په ولسوالیو او واغز نومي سیمه کې میشته دي. همدا راز د پکتیا ولایت د زرمته په ولسوالۍ چې د زرملې په نامه سره هم یادېږي یو شمیر جلالزي استوګنه لري. د پکتیکا ولایت په کتواز سیمه کې هم جلالزي میشته دي.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Jadoon> 76

جلالزي ډير غيرتمن او په پښتو او پښتو نولۍ باندي ټينگ ولاړ خلك دي. همداراز د وي د علم او پوهې سره ډيره مينه لري. د د وي حجرې تل د ميلمنو پر مخ خلاصي وي.

جلالزيو تل د خپلو نورو پښتنو په خير په هيواد او خپلو اكي مين خلك دي، همدا وجه ده چې د انگر يزي بنكيلا كگرو پر خلاف د افغان - انگر يزي په دري گو نو جگړو كې يې د وي ته خو له ماتوو نكي گو زارونه ور كړي دي. همداراز د سره بنكيلا كگرو يعني د روسي استعمار او د د وي د ير غلگر پوځ په وړلندي د د وي مبارزي زموږ د گران هيواد افغانستان د وياړلي تاريخ زرین با بونه دي چې موږ تل پري وياړو او د درناوي سر ونه ورته ټيټوو.

جلالزي زياتره د كركيلي او باغداري په چارو بوخت دي. د كرنې محصولات يې غنم، جوار او همداراز د بهنو محصولات يې انگور، مڼي، زرد الو او نورې ميوې دي چې زياتره د كاريزونو د اوبو په ذريعه خړو بيري.

46.1 د جلالزيو د قبيلي خيلونه

لكه د نورو پښتني قبيلو په خير جلالزي هم په بيلا بيلو بناخونو، خانگو او خيلو نو ویشل شوي دي چې د ځينو نومونه يې په لاندې ډول وړاندي كيري:

سليمانزي، خيرو خيل، امران خيل، شايب خيل، عيد و خيل، حيدر خيل او، شالي خيل.

هغه جلالزي چې د غزني و لايت په واغز كې ميشته دي د د وي خيلونه په لاندې ډول دي:

الله يار، خاني خيل او مسري خيل.

47 جلاوڼي

كه چيري د جلاوڼيو د نسب ونه يا شجره په غور سره و خپرو نو خر گنده به شي چې د وي سربني پښتانه او د شيرانيو پښتنو له نسله دي. جلاوڼي د شيرانې زوي د شرخبون لمسي او د سربن كروسي دي. كه څه هم د غه قبيله د شيرانيو اولاده ده، خو نن د يوې جلا قبيلې په نامه سره ياد يري.

جلاوڼي په افغانستان، پښتونخوا او هندوستان كې ميشته دي. په افغانستان كې كه څه هم د د وي شمير زيات نه د

ی، خو د د وی یو شمیر د کند هار، غزني، زابل او پکتیکا په و لا یتو نو کې میشته دي. جلوانې د شیر انیو په غر نیو سیمو کې پر اته دي، د سلیمان غرد د وی په سیمه کې مؤ قعیت لري. د د وی د سیمې شمال ته د گومل دره او د وزیرو او مسید و سیمې، جنوب ته یې ستور یانې او زمري قبیلې او لویدیز ته یې هر پیال، کاکړا و د مند و خیلو پښتني قبیلې پر تې دي.

جلوانې منځنۍ ونې، ډنگر، غښتلي غیر تمن، سخت سرې او تکره او فعاله خلک دي. که څه هم کر و ندي یې لږې دي، خو د د وی په ځمکو کې غنم، جوار، اوربشي، وریجې او تماکو کرل کېږي. هغه جلوانې چې په غرونو کې استوگنه لري د غو ایانو نه سر بیر ه د پسونو او وزو رمې ساتي.

د د وی رواجونه او دودونه کت مټ د شیر انیو په څیر دي. جلوانې د نورو پښتنو په څیر د خپلو کلیو مشر ته په درنه ستر گه گوري او د کلي مشر د د وی شخړې او لانجې په بڼه ډول حل او فصل کوي، چې د د غو مشرانو فیصلې د واپرو خواووته د منلو وړوي او د احترام او درناوي په ستر گه ور ته گوري. جلوانیان په خپلو منځو کې د و مره شخړې او لانجې سره نه کوي.

جلوانې مذهبي لار بنود ونکو، دیني عالمانو او ملایانو ته په درنه ستر گه گوري، د هغوی عزت او درناوی کوي او هم د خپلو کر نیزو محصو لا تو عشر یا لسمه برخه د غو ملایانو ته ور کوي. ملایان د جومات د امانت نه پر ته نکاح گانې تړي، هلکانو ته لمونځ او نور مذهبي فرایض ور بنیي او مړو ته غسل ور کول د ملا او د هغه د میرمنې دنده شمیر له کېږي.

جلوانې د شیر انیو په څیر د قران کریم تلاوت کوي، خو ملایان یې په پښتو ژبه خلکو ته هغه کتابونه ور زده کوي چې په مذهبي مسایلو پورې اړه لري. خلک یې په عمومي ډول لمونځ او روژه نه قضا کوي او په مذهبي چارو کې ډیر ټینګ خلک دي.

یو شمیر جلوانې د لودي او سوري پښتني واکمنانو په وخت کې چې په هند و ستان یې واکمني چلوله افغانستان او پښتونخوا نه هند و ستان ته تللي او د د وی یو زیات شمیر د لودي او سوري پښتني واکمنانو په دربارونو کې لوړ پوځي منصبونه او دندې درلودې.

بايد وويل شي چې هند و ستان ته د لېږد په وخت کې د وی د شیر انیو سره یو ځای هلته لېږدیدلي چې تر او سه هم د هند په بنگال، بیهار، اترپردیش، راجستان او گجرات کې ډیر شمیر جلوانې د شیر انیو سره یو ځای استوگنه لري، چې مور یې دلته په ځینو ایالتونو کې د استوگنې سیمې در پیژنو:

1. دراجستان د ناگور په سیمه کې د بر نیل، بهینیا، د انته، حمید پور او د و نگاری په کلیو کې د نورو شیرا نیو سره میشته دي.

2. د هند د گجرات د واد نگر او شیمبیر واد په سیمه کې.

همد ار از ویل کیږي چې د هند مغولي واکمن نصیر الدین هما یون او جلا الدین محمد اکبر د جلو انیو او شیرا نیو پښتو د تور زو په زور او متو د و دیا را چپو تو ته دراجستان او گوجرات پو لو ته نږدې سخته ما تښې ور کړې وه.

47.1 د جلو انیو د قبیلې بنا خو نه

هغه جلو انی چې د شیر انیو د سیمې په غرنیو برخو کې استوگنه لري نو د دوی مشهورې څانگې او خیلو نه په لاندې ډول دي:

سالار خیل، مروت خیل، سپند زي، کو نکري، نیکی خیل او مهار .

ماخو ذده [77، 78] نه

48 جمر یانې

په کاسیو پښتنو کې یوه پښه د جمر یا نې په نامه یادېږي چې په زیاترو تاریخي کتا بو نو کې د زمر یانې او ژمر یانې په بڼه هم راغلي دي. کاسی پښتا نه د سربن په ټولنیزې ډلې کې راځي او د بنر خبون په بنا خ ور گډ ېږي. د حیات افغاني لیکوال ډپټي محمد حیات خان او د تواریخ خور شید جهان مؤلف شیر محمد خان گنډا پور له نن نه ۱۹۸۰ کلو نه د مخه په افغانستان کې د جمر یا نیو شمیر تقریبا یو زر کوره ښودلی او د ایې هم زیاته کړې ده چې جمریا نې د توخو (توخیو) ستانه دي.

د دغې قبیلې خلک د توخو په سیمه کې میشته دي، خو له کابله تر کند هاره پورې په زیاتره کلیو کې یو یا دوه کوره استوگنه لري. د دوی ځیني خلک د کر نې په چارو او ځینې یې هم په سو د اگری او نورو چارو بوخت دي.

http://encyclopedia.jrank.org/SHA_SIV/SHERANI_or_SHIRANI.html 77

<http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani> 78

ي. د تاريخ حيات افغاني په قول د وي د سو د اگري، په چارو کې پر مختگ کړي او د بنو شتو خاوندان دي.

ار وابتاد علامه اکاد مسين عبد الشکور رشاد د افغان ياد د مقالو د مجموعې په ۱۵ مخ کې په خپلې هغه مقاله کې چې جمر يا نې افغان نو ميږي او د ارواښاد مولوي غلام محي الدين افغان په اړه يې چې د افغانستان د لو مړ نيو مشرو طه غو بنتو نکو له ډلې و او د د ه د قبيلې يعني جمر يا نيو په باب د اسي کبلي دي :

په جمر يانيو کې حسين خيل ستانه دي. په حسين خيلو جمر يا نيو کې په اوو مه هجري سدي کې د شعيب جمر يا نې زوی حسين لوی بزرگ او ستانه تير شوی دی. دی په تو رانو غلجيو (هو تک، تو خي) کې ميشت و. د شيخ متي خليل رحمته الله عليه (۲۲۳-۱۸۸ هجري قمري) د زوی يو سف ظا هر بين سره يې مکا بره پيښه شوې ده او للی تره کی د ده له خليفه گانو نه و. للی زي تره کی د هم د غه للی نيکه او لاده گنل کيږي.

د حسين نيکه زيارت په کوندر کې دی. کوندر د وازې خوا په ختيز کې د وزيرو او مندو خيلو پښتونوتر مينخ پروت دی. کله چې د کندهار کوچيان ديره اسما عيل خان ته ځي له گو متو چې بار شي په کوندر کې اړوي او له کوندره چې بار شي په چچندي کې اړوي. دغه کوچيان د ده د ارواد خو بنی له پاره قرباني کوي او خپل د رانه وري (بارونه) هم په دغه زيارت کې پريږدي. په زيارت کې دغه مالونو ته هيڅوک هم لاس نه شي ور وړای او د خپلو خاوندانو تر راتگه پورې امانت پر اته وي. د اسي ويل کيږي چې د شيخ حسين نيکه له زيارت نه څوک لښته هم نه پري کوي.

لکه چې د مخه هم وويل شول د ده حسين نيکه او لاده د حسين خيلو جمر يا نيو په نامه شهرت لري. همداراز د لوگر د موسي فيض محمد اخو نزاده (۱۳۱۹ هجري قمري) هم حسين خيل جمر يا نې و او د ده او لاده چې په هغه کلی کې او سي نو هغه کلی حسين خيل په نامه سره يادېږي.

په حسين خيلو جمر يا نيو کې زموږ د هيواد يو ستر شخصيت، اديب، عالم او د لو مړ نې مشرو طيت د غړو نه يو هم مولوي غلام محي الدين افغان و چې دی هم حسين خيل جمر يا نې و.

د علامه استاد رشاد په قول نو موږي په ۱۲۷۹ هجري قمري کال د کندهار په احمد شاهي ښار کې وزيريده. دی لا کوچنی و چې پلار يې وفات شو او د ده روزنه او پالنه د ده د تره له خوا کيده. د ده اکا وروسته د ديونددنا متواتل سردار محمد ايوب خان په دربار کې پيشخدمت و. وروسته چې غازي محمد ايوب خان مجبور شو چې ايران ته لاړ شي نو مولوي محي الدين افغان او تره يې هم ورسره يو ځای ايران ته لاړل او پوره اووه کلونه هلته پلټي شول. په پای کې د انگر يزانو د فشار په وجه هغوی له بغداد پر لارې هندوستان ته وليږل شول. افغان د هندوستان په کالجو نو کې خپلې زده کړې وکړې. د امير حبيب الله خان د واکمنۍ په وخت کې غلام محي الدين تر ۲۵ کلونو تبعيد

وروسته بیر ته خپل هیواد ته ستون شو. هیواد ته تر راستنید و وروسته په حبیبیه د ارالعلوم کې د بنونکي په توگه و ټاکل شو. دی په پښتو، فارسي، عربي، سانسکریت، اردو، هندي او گور مکهي ژبو پوهید. دده پښتو او فارسي مقالې په سراج الافغان کې چاپیدلې.

غلام محي الدين افغان وروسته د کاکا سيد احمد خان لودي، مولوي محمد سرور خان واصف الکوزي، مير سيد قاسم خان لغماني، محمد ظفر خان مروت بنوخي، مولوي محمد حسين خان اورمرجلاند هري، ډاکټر غني پنجا بي او دده وروڼو نجفعلی او چراغعلی غوندي خلکو سره چې د مشروطیت د غورځنگ د نامتو لارښودونکو نه وټینګې اړیکې لرلې.

غلام محي الدين افغان د ۱۳۳۹ هجري قمري کال د زمري د میاشتې په ۱۲ نیټه په کابل کې وفات او په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

ماخوډه [79، 80، 81] نه

49 خاخي

که چیرې د خاخيو پښتنو د نسب شجره په غور سره وڅیړو نو جوته به شي چې دوی د پښتنو د کرلاني پښتنو په ډله کې راځي. د پښتنو ستر اتل او د تورې او قلم خاوند خوشال خان خټک په خپل بیاض کې د توري او خاخي بناخونه د کرلان له نسله گڼلې دي.

خاخيان د پکتیا ولایت له مهمو قبیلو نه شمیرل کېږي. شمال خواته یې غلجیان، د لوگر د ازبې او د ننگرهار د حصارک ولسوالۍ او لږڅه د خوریا نیو قبیلې، لویدیخ ته یې احمدزي، جنوب ته یې مقبل، خمکني، منگل او توتا خیل او ختیز ته یې د ډیورنډ کرښه پرته ده چې د کورمې ایجنسی سره یو له لري او د پیوار مشهورا و تاریخي کوتل د دغې قبیلې په سیمه کې موقعیت لري.

خاخيان په پکتیا کې په اریوب، د خاخيو په ولسوالۍ، د خوست ولایت په خاخي میدان او د خمکنیو په ولسوالۍ کې او هم په ډنډ پټان کې استوگنه لري. یو شمیر خاخيان د کابل په شاه شهید، نوې کارټې، رحمن مینې او

79 د افغان یاد، د مقالو مجموعې، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ۱۳۶۱ کال، ۱۵-۲۵ مخونه

80 تواربخ خورشید جهان، د شیر محمد خان گنډاپور تالیف، د لاهور چاپ، ۱۸۶۷ع-۲۲۲ مخ

81 جنبش مشروطیت در افغانستان، د علامه عبدالحی حبیبی اثر، ۳، ۳۱، ۳۲ او ۳۳ مخونه

سمت خانې او ده خد ایداد په سیمو کې هم استوگنه لري. د کندز او بغلان په ولایتونو کې هم یو شمیر ځایي میشته دي. د پښتونخوا د کورمې او اورکز یو په ایجنسیو او په تیره بیا په پاره چنار، کوهاټ، هنگو، درسمند او پېښور کې هم ځایان استوگنه لري. د تاریخ حیات افغاني لیکوال محمد حیات خان له نن نه ۱۴۴۱ کلونه وړاندې د ځایو د وسله والو کسانو شمیر ۵۰۰ زره تنه بنو دي وو. [82]

49.1 د ځایو د قبیلې خیلونه

احمد خیل، حسن خیل، هاشم خیل، علي خیل، هده خیل، لیو نی، بیان خیل، ډبزي، تعدی خیل، سکندر خیل، با دین خیل، ماما خیل، کوټکي، خان خیل، میر خیل، خوازي خیل، غونځي احمد خیل، مصري خیل، کټه خیل، شو خیل، همزه خیل، مری خیل، ساتي خیل، ندو خیل، خرمنه.

د ځایو د قبیلې خلک په عمومي ډول د کرنې په چارو بوخت دي، خو یو شمیر یې په سوډانگرېزو کارونو او په تیره بیا د ترانسپورتي کارونو په سبب خپله گوزاره کوي. د منډهیر مشهور ځنگل هم د دوی په سیمه کې موقعیت لري. ځایي میلمه پال، غیر تمن، هیواد پالو نکي او په علم او پوهې باندې مین خلک دي. د انگریزي بنکیلا کگرو پر خلاف یې ډیرې تورې وهلي دي او هر ځلې یې د خپلو نورو هیواد پالو نکو په څیر خپله میرانه او زهر تیا ثابته کړې ده. د روسي بلو سگرو او تیري کونکو څو اکو نو په وړاندې یې هم خپله ملي او اسلامي دنده په ښه توگه ترسره کړې ده او د دوی ته یې خو له ماتوونکي گوزارونه ورکړي دي.

49.2 د ځایو ځیني علمي او ملي څیرې

ځایي سر بیره پر دې چې د تورې په ډگر کې یې له ځانه ډیرې میرانې بنو دي د علم او پوهې په ډگر کې یې هم یو شمیر کسان ټولنې ته وړاندې کړي دي چې دانه یوازې د ځایو د قبیلې له پاره د ویاړه ډک کسان دي، بلکې موږ ټول افغانان پرې ویاړو. زه به په دې لړ کې دلته د یو شمیر کسانو نومونه یاد کړم:

1. د کتورانجنیر جمعه محمد محمد ي

خدای بخښلی د کتورانجنیر جمعه محمد محمد ي د پکتیا ولایت د ځایو ولسوالۍ د شاه محمد په کلي کې نړۍ ته سترگې پرانیستلې. لومړنۍ زده کړې یې د خپلې ولسوالۍ په یوه ښوونځي کې ترسره کړې او بیا وروسته په کابل کې د رحمن بابا په لیسه کې شامل شو. د رحمن بابا په لیسه کې د زده کړو تر پایه رسو وروسته د یوه سکا

82 تاریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، د پېښور چاپ، ۲۰۰۴ مخ

لر شپ په اخیستلو سره چې د ده د بنه استعداد په وجه ده ته ور کړل شوی و، لندن ته لاړ او خپله BSC یې د London School Of Economics نه تر لاسه کړه. ورپسې خپله Ph.D د Sussex د پوهنتون نه واخیسته. کله چې افغانستان کې جمهوري نظام را مینځ ته شو نو انجنیر جمعه محمد محمد یې د شهید د اود خان په کابینه کې د اوبو او برابنا وزیر په توګه وټاکل شو. کله چې د غوښتو کوونکو د تاوشوه نو خدای بخښلی محمد یې د څه مودې له پاره زنداني و. د حامد کرزي په وخت کې نو موږی د افغانستان د کانونو او صنایعو د وزیر په توګه وټاکل شو، خو د ۲-۳ کالو د فبرورۍ د میاشتې په ۲۴ نیټه په یوه هوایي پیښه کې د ده الوتکه راوغورځیده او ده له دې فانی نړۍ نه سترګې پټې کړې. خدای بخښلی یو هیواد پال، با تقوا او په هیواد او خلکو باندې مین شخصیت و.

2. د کتور نبی مصداق [83]

په خټه د پکتیا ځای دی. خپلې زده کړې یې د کابل د رحمن بابا په لیسه کې سرته رسولې دي. وروسته د یوه سکالر شپ په ترلاسه کولو سره لندن ته لاړ او Bs.C Hon یې د London School of Language کې ترسره کړې او خپله Ph.D یې د Sussex د پوهنتون نه ترلاسه کړه. وروسته یې په اتیا یمو کلونو کې BBC راډیو ته لاره وموندله او دی په BBC راډیو کې د پښتو څانګه تاسیس کړه. ده پر افغانستان باندې د روسانو د تیري په اړوند کتابونه هم کښلي دي. نوموړی په ۲-۱ کال کې امریکي ته لاړ او د George Minson په پوهنتون کې یې د Diplomatic language د نصاب په اړوند د School سره په کار بوخت دی.

همداراز د افغانستان د علومو اکاډمۍ د فلسفې څانګې غړي بناغلی سر محقق د کتور خواجه الدین صدیقی او د همدې اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو د انستیتوت غړي بناغلی سر محقق نورالله ولسپال او بناغلی سر محقق محمد عارف غر وال چې د پښتو ژبې خوږ ژبی شاعر هم دی د ځای قبیلې ته منسوب خلک دي چې هر یوی یې د پښتو ژبې او ادب ته د قدر وړ خدمتونه کړي دي. د همدې قبیلې ته یو بل منسوب شخص بناغلی نور یالی تور ځای دی چې دی هم په پښتو ژبې او ادب مین سړی دی او ده د هیواد په مطبوعاتو کې خپلې ژبې ته د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي.

ماخوډه [84، 85] نه

http://en.wikipedia.org/wiki/Nabi_Misdaq 83

<http://en.wikipedia.org/wiki/Zazi> 84

85 معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور، ۵۵ مخ

50 خُد ران

خُد ران د پښتنو يوه مشهوره او نو ميالۍ قبیله ده چې ز مور پښت پوهان د وی د پښتنو د کرلاڼې په ټولنيز گروپ کې شمیري. خُد ران د پکتیا، خو ست او پکتیکا په ولايتو نو کې استوگنه لري. د پکتیا ولايت خُد ران په وزه خُد ران او زرمته په ولسوالیو، د خو ست خُد ران د دغه ولايت د سپیره او تېي په ولسوالیو او د دغه ولايت په مرکز کې او د پکتیکا ولايت خُد ران د دغه ولايت د ارگون، گیان، زیړوک او نکه په ولسوالیو کې میشته دي.

د خُد ران په شمال ته منگل، احمد زي، گر ديز او زرمته مؤقعت لري، لويديز ته يې زرمته او د خرو ټو قبیله، جنوب ته يې پير گو تي او يوه برخه يې د ډيورنډ د کر بنې سره د مده خیلو وزيرو سره پوله لري. همداراز ختيز لوري ته د خو ست، تیبو او منگلو سره پوله لري.

د تاريخ حیات افغاني ليکوال ډیټي محمد حیات خان له نن نه ۱۴۱۰ کلونه وړاندې د خُد ران په قبیله کې په اړوند د اسې کنبلي دي: [86] د خُد ران د قبیله د استوگنې سیمه د خو ست لويديز او د زرمته ختيز ته يوه شنه غرنۍ سیمه ده. د دوی په دغه شنه غرنۍ سیمه کې رنې او به، شنه واښه، د نګې د نګې ونې، د مرغانو او زونه او سپره هوا انسان ته خوښي او خوشالي ور بخښي، خو سره د دې بنې اب و هوا د کر نې وړ ځمکه پکې لږه ده او دغه د ځمکو کمو الی تر دې اندازې پکې محسوس دی چې خلک تېري په ځانګړي ډول اواروي او خاورې ورباندې اچوي او د کر نې له پاره يې چمتو کوي. له همدې کبله ده چې د دغې سیمې پيداوار د نو مورې قبیله د خلکو له پاره بسنه نه کوي او دوی د مزد وريو له پاره ګاونډيو سیمو ته ځي. خُد ران د شاه ګانو په کيندلو او ژورولو او همداراز د خټينو ديوالونو په جوړولو کې ځانګړی مهارت لري.

خُد ران په خوړو کې د غنمو، جوارو او وريجو نه ګټه اخلي او خپلې خوراکي اړتياوي د گر ديز او خو ست د بناړونو نه لاس ته راوړي. د دوی په غرنیو سیمو کې ډول ډول میوې لکه مېڼې، مند تې، غوزان (چار مغز)، بادام او ځنغوزي پيدا کيږي. چې ځنغوزي د دغه ځای له غوره پيداوارو نه ګڼل کيږي. په دوی کې مالداري هم شته او وزی، پسونه او غوايي ساتي.

مشهور انګريزي تاريخپوه مورنټ سټوارټ الفنسټن په خپل مشهور اثر An Account of The kingdom of Cabul کې د خُد ران د قبیله د خلکو په اړوند د اسې ليکلي دي: [87] د دوی جامې د وزيرو د قبیله د خلکو

86 تاريخ حیات افغاني، پښتو ژباړه د پېښور چاپ ۳۴۸-۳۴۹ مخونه

87 د کابل سلطنت بيان، د کابل چاپ، ۷۴ مخ

په خیر دي او د خر و ټو په لور د ځنغو زيو ډکو ځنگلو نو په مينځ کې د رومي." -

50.1 د ځدر اڼو د قبيلې بنا خو نه، څانگې او خيلو نه

که چيري د ځدر اڼو د قبيلې د شجرې په اړوند څير نه و کړو نو لکه چې د مخه وويل شول د وی کرلانې پښتانه دي. په پښتني عنعنوي شجره کې ځدر اڼ د برهان زوی، د ککي لمسی او د کرلان کړوسی دی، نن ورځ د د غې قبيلې خلک د ځدر اڼ د نامه په وجه په ځدر اڼو سره شهرت لري. د ځدر اڼو د پاتې بناخونو، څانگو او خيلونو نومونه په لاندې توگه درپيژندل کيږي:

تولا خيل، احمد خيل، شير خيل، زنگي خيل، سوري خيل، بر اهم خيل، پيرو خيل، بازید خيل، سلطانه خيل، بهيکار خيل، ايسپ خيل، اختون خيل، ابو خيل، الله خيل، بازکي، ویدي خيل، ديري خيل، هوس خيل، خوی خيل، موس خيل، بيه خيل، زني خيل، غرزي، سپيره کي، مده خيل، شاه خاني، يحيي خيل، غيبت خيل، ميزابي، باروم خيل، شريک خيل، پراڼگي، خان خيل، جنيا ت خيل، توري خيل، مرشن خيل، هوني خيل، خوز خيل، زودين، ملک دین او نور خو په عمومي توگه په ځدر اڼو کې دغه لاندینې بناخونه او څانگې مشهور دي: پيرداد خيل، زني خيل، ختین خيل، بيه خيل، علي محمد خيل، سپاهي خيل، زني خيل، گر مو بني، سپرغه خيل، دري خيل او ميرزليبي. د ۱۳۵۴ کال د مرکزي احصائېي د سرشميرنې له مخې د پکتيا او پکتیکا په ولايتونو کې د ځدر اڼو د قبيلې د خلکو مجموعي شمير ۱۵۴۱۲۲ تنه بنودل شوي وو چې بنايې د اشمير به اوس ډير شوي وي.

ځدر اڼ غير تمن، په هيواد او خپلو اکي مين، جنگيالي، ميلمه پال، دینداره او په پښتو او پښتو نولي باندي مين خلک دي. د تاريخ حیات افغاني د ليکوال په قول د وی ډير جنگيالي خلک او تقریبا هر بالغ تن يې په خپل کور کې وسله لري، خو د بهرني يرغل په وخت کې د خپلې قبيلې د خلکو او سيمې نه ساتنه او دفاع وکړي. نوموړي مؤرخ ۴۱ کلو نه وړاندې د دوی د وسله والو جنگياليو شمير له ۱۵ زرو تنو نه زيات بنودلی دی. په رښتيا هم چې د وی د هر تيري کوونکي ځواک په وړاندې په ډير ميرنتوب سره جنگيدلي او سترې حماسې يې زيږولي دي. د افغان - انگریز په دريگو نو جگړو کې د نورو افغاني شاه زلميانو تر څنگ يې په ډيره ميرانه توري وهلي دي، چې د بيلگي په توگه د غازي بېرک خان ځدر اڼ نوم يادولای شو چې د افغانستان د حماسو تاريخ د ده په وياړلي نوم فخرکوي.

د روسي يرغلگرو په وړاندې هم ځدر اڼو د ملي مقاومت سنگرونه تاوده ساتلي وو او د هغوی په وړاندې په ميرانه جنگيدلي دي چې په دغو جنگياليو کې د مولانا جلال الدين حقاني او گل زرك ځدر اڼ نومونه د يادونې وړ دي. د ځدر اڼو بل قومې مشر باچا خان ځدر اڼ دی چې د ځدر اڼو په قبيله کې ډير نفوذ لري. نوموړي اوس د

افغانستان په پارلمان کې د خپلې سیمې منتخب استازی دی.

همد ارزیو شمیر خد رانو د شهید د اؤد خان په رژیم او د ثور تر کو د تا ورو سته رژیم کې پو ځي د ندي د لودې چې په هغو کې د پا چا گل وفادار او سید محمد گلابزوی نو مو نه یا د و لای شو. پا چا گل و فادار د اؤد خان په وخت کې د سر حد و نو چارو وزیر او د ثور تر کو د تا وروسته په هند کې افغانی سفیر و. همد ار از سید محمد گلابزوی د کارمل په رژیم کې د کور نیو چارو وزیر او اوس د افغانستان د پارلمان او ملي جبهې غړی دی.

50.2 د خد رانو د قبیلې علمي او اکا ډمیکې څیرې

1. پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانی خد ران

نوموړی هستوي فزیکپوه او د افغانستان د اتومي انرژي د سازمان AAEC پخوانی مسئول مشر و. دده ډیر اثار او مقالې څپرې شوي دي چې زه یې دلته د ځینو مقالو نومونه وړاندې کوم: د اتوم انرژي بنسټیز فو رمول، د چرنوبیل د پېښې شل کلن تاریخ، د گا ونډیو هیوادونو هستوي ازموینې، اتومي بمونه او مذهبي نومونه، د مسلمان پښتون او د اتوم بم د کار پوه عبدالقدیر لنډه پیژندنه، د ویني د سرطان ناروغی، پیژندنه، درملنه او مخنیوی، په هیواد کې د اتومي پاتې شونو خبرتیا، د سرطاني ناروغیو کلینیکي فورمول TNM او نور...

2. پوهاند دکتور الف شاه خد ران

د کابل پوهنتون د ټولنیزو چارو استاد او څه موده د کابل پوهنتون د علمي چارو د مرستیال په توگه یې دنده درلوده. نوموړی دیو شمیر زیاتو علمي اثارو خاوند دی.

3. سر محقق عبدالرحیم خد ران

دی د افغانستان د علومو اکاډمۍ یو تکړه محقق دی. دده زیات شمیر مقالې د کابل په مجله، د زیری په جریدې او د هیواد په نورو معتبرو مجلو او جرېدو کې څپرې شوي دي. دده یو مهم اثر د رو هیله پښتانه په نامه سره یادېږي چې په هند او په تیره بیا د رو هیلکهنډ د سیمې پښتانه نو ابان پکې معرفي شوي دي.

4. سراج الحق ببرکی خد ران

حقو قپوه او قانوپوه دی. دی یو شمیر اثار او مقالې لري چې د ځینو مقالو نومونه یې دادی: افغانستان

او نړيواله جزايي محکمه، يو نسکو، د بشر حقوق او مورنۍ ژبه، د عربو سياسي نظامونو سيستم او په افغانستان کې د ژبو سياست او ملي تر مینا لوجي نو ميري.

5. عبد القادر خُدران

د بنا غلي خُدران مقالې او ژباړې د هيواد په مطبو عا تو کې خپرې شوي دي چې ما د د ه مقالې د کابل په مجلې او په زيري کې لوستې وي. بنا غلي خُدران په جرمني ژبه کې وارد دي.

ماخوډه [88، 89، 90] نه

50.3 خُمند

د پښتني عنعنوي او دوديزو رواياتو له مخې د سپين زوی خر بنبون د رې زمان د لودل. يو پي کندنو میده چې د د ه د ريم زوی غری يا غوريا نو میده او اولاده پي د غور يا خيلو په نامه سره ياد پري چې د موندو، خيلو، د اؤدزو، زيرانو او خو کنو قبيلې د دوی اولاده گنله کيري. د خر بنبون د ویم زوی خُمند يا جمند و چې د د ه اولادې نه خيشکي، کتاني، او مهمزي ډير مشهور دي. همداراز د خر بنبون د ريم زوی کاسی يا کاسي و چې د غه قبيله به په خپل خای کې وروسته و خپر له شي

د خُمند د قبيلې سيمه په پيل کې د کندهار په شا او خوا د ارغستان د غورې مرغی سيمې ته نږدې پرته وه او د (۸-۹ هجري) کلو نو تر مينځ د وی د پشين سيمه چې په هغه وخت کې د پشنگ په نامه ياديد له هم تر لاسه کړه. وروسته خُمند يا جمند چې ستر بناخ پي خيشکي و په دغه خای کې ډير په تنگ شول. د خُمند د قبيلې نه خيني خلک ملتان ته لاړل او هوري ميشته شول او د خيشکي بناخ خلک د غزني له لارې کابل ته او د کابل له لارې د غور بند د رې ته لاړل او دغه خای پي د او سيد لو له پاره غوره کړ چې تر او سه پورې يوزيات شمير خُمند او خيشکي هلته مېشته دي.

په هغه وخت کې چې مغولي ظهير الدين محمد بابر کابل ونيوه او خه موده وروسته پي پر هند باندي د يرغل تکل وکړ، نو خيني خيشکو او خُمند و چې په غور بند کې او سيدل ورته گران بنکاره شول د هندوستان خواته رهي شول او ډير شمير خيشکي او خُمند د خپلو کورنيو سره د پيښور له لارې هندوستان ته وليږديدل چې په دغه

88 <http://www.khyber.org/pashtotribes/trees/zadran.shtml>

89 <http://benawa.com/kandahar/ariki>

90 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل سرحدی کشور، ۴۹ مخ

وخت کې سلیم خان ځمند د دغې قبیلې مشر او سردار و. [91]

د وی د لاهور جنوب ختیز ته په هغه ځای کې میشته شول چې نن د قصور ښار پروت دی او د وی-نن ورځ د قصور په پټا نا نو په نامه سره یادېږي. په دغه وخت کې له بده مرغه د وی د سلیم خان ځمند تر مشرۍ لاندې د بابر پاچا په لښکرو کې د ندي درلودې او په هغه جگړه کې چې د هندوستان د پښتون واکمن سلطان ابراهیم لودي او مغولي بابر شاه تر مینځ په پانې پت کې وشوه په هغه وخت کې د ځمند د قبیلې (۷-۷) تنه ځمند چې د بابر شاه په پوځ کې یې د ندي درلودې ووژل شول. له همدې کبله و چې بابر او هما یون پر دوی ډیره مهر باندې کوله. هغه وخت چې خیشکي او ځمند په قصور کې میشته شول، نو د سپره په نوم یو تن بلوڅ د خپلې قبیلې له یوې ډلې سره د وی سیمې ته راته او په لوټ او تالان به یې لاس پورې کاوه چې د دغو بریدونو د مخنیوي له پاره د بټک زي، عارف زي، حسن زي، شابنزي، کرلاني او سلمهک چې د دغې قبیلې بناخونه دي په برکلي کې میشته شول او د دې له پاره چې سپره به له دغې لارې پر دوی یرغلو نه کول نو دغه لاره یې بنده کړه او بیا سپره له دغې لارې نور لوټ او تالان نه شو کولای. همداراز د دغې قبیلې د عزیز زي، جنوزي او ابراهیم زيو بناخونه په لر یا بنکتنی کلی کې میشته شول او پاتې ځمند په مطلق ډول د شمال خواته پر یو تل-تر هغه وروسته ابراهیم زي د جنوزي د بناخ سره د د بنمنی له کبله له دغه ځایه ولیږدېدل او د هندوستان د اتر اپردیش د ایالت د خور چې په باره بستی کې میشته شول چې نن د خورجه ښار د پټا نا نو ښار دی. همداراز زیاتره سلمهک چې د امچو زيو او حسین زيو سره یې د مقابلې توان نه درلود د تانده سیمې ته لاړل او یو شمیر یې په قصور کې پاتې شول او د بټک زيو یو شمیر هم د کورنیو شخړو له کبله په هیرو وال کې میشته شول.

د ځمند د قبیلې خلک د کندهار په ارغنداب کې چې هلته یو کلی هم د خیشکو په نامه شته، پشین، د پروان ولايت د غور بند ولسوالۍ د تیخان، یخدري او د سیدانو په درو، پېښور، اشغر، نو ښار، چارسده، مو مند و ایجنسی، د خیبر د تاریخي درې تر مینځ، د پاکستان د پنجاب په قصور، تانده او هیرو وال او د هندوستان د اتر اپردیش د ایالت په خورجه کې استوگنه لري.

50.4 ښابنونه او خانګې

د ځمند د قبیلې بناخونه او خانګې په لاندې ډول دي

خیشکي، مهمن زي، عزیز زي، بټک زي، سلمهک، امچو زي، کرلاني، زيراني، عمر زي، غیبي زي، نکبي زي، زيمل، باجو زي، جمیل زي، منصور زي، امچي زي، بټي زي، شور ياني، خلفزي، وټوزي، جنوزي، شبن زي، عارف

91 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهادر شاه ظفر کا کا خیل، یونیورسټي بک ایجنسي، پېښور، ۱۳۲۶ مخ، ۱۹۶۲ ع کال

زي، ابراهيمزي، اشوزي، شموزي، عمر زي، ملازي، لازي، عيسى زي او نور---

د غور بند ولايت د خمند د قبيلې د خيشكو بنا خو نه د ادې :

شاهي خيل، ملي خيل، علم خيل، بار خيل، سليمان خيل، خليل خيل او ياروم خيل-

ماخوډ ده [92، 93، 94] نه

51 خوليزي

که چيري د خوليزو د نسب شجره په غور سره و خپرو نو خوليزي د غلجيو په ټولنيز گروپ پورې يوه تړلې قبيله ده چې زياتره يې کو چيانې ژوند پر مخ بيايي، خو د خوليزو د قبيلې نه يو شمير يې کليوالي ژوند هم غوره کړی دی-

خوليزي چې په سليمان خيلو غلجيو ور گډيري ډير شمير خلک يې د ننگرهار ولايت د چپرهار و لسوالی د خوليزو په کلي کې استوگنه لري، چې دغه کلي د دوی د استوگنې په وجه د خوليزو د کلي په نامه سره مشهور شوی دی. د ننگرهار په ولايت کې ميشته خوليزي د کرني او مالدارۍ په چارو بوخت دي. که څه هم د دوی د استوگنې سيمه وچه او په پوره او کافي اندازه او به نه لري، خو دوی ميري، پسونه، وزی او او بنان هم ساتي. ځيني خلک يې د سو د اکر يو په چارو هم خپلې شپې او ورځې تيروي-

خوليزي د هنداره، غيرتي او په هيواد او خپلو اکي مين خلک دي. د روسانو د يرغل په وخت کې د روسي تيري کوونکو سره په نره جنگيدلي او دوی ته يې خو له ماتوونکي گوزارونه ورکړي دي-

د خوليزو د قبيلې يو شمير خلک د کابل د بگر اميو په سيمه کې هم استوگنه لري. د دغې قبيلې په مشرانو کې ارواښاد ملک نور جان مشهور سړی تير شوی دی. د ننگرهار ولايت د خوليزو مجموعي شمير د ۴۰۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوي دي

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur> 92

<http://www.khyber.org/pashtotribes/k/kheshki.shtml> 93

94 حیات افغاني، د ډپټي محمد حیات خان اثر، پښتو ژباړه ۲۴۵-۲۴۶ او ۲۴۷ مخونه

52 ځينزي

ځينزي د غلجيو پښتنو په مينځ کې يوه مشهوره قبيله ده. د دغې قبيلې زياتره شمير د ننگرهار ولايت په حصارک غلجايي ولسوالۍ کې مېشته دي چې د دوی مجموعي شمير د ۱۰۰ تنو په شا او خوا کې ښو دل شوي دي. همداراز د ځينزي يو د قبيلې يو شمير خلک د لغمان ولايت د قرغيو په ولسوالۍ او د عزيز خان کڅ په سيمه کې هم استوگنه لري.

ځينزي زياتره د کرکيلې او سو د اکر يو په چارو بوخت دي. دوی د ښو کروړو څښتنان دي. په دوی کې ميلمه پالنه ډيره ده او د پښتني عنعنو او دودونو ته ډير درناوي لري. ځينزيو هم د خپلو نورو پښتني قبيلو په څير خپلو اکي غوښتنو نكي خلک دي. دوی د انگر يزي ښکيلاکگرو سره د افغان - انگر يزي په دروگو نو جگړو کې په مېرنتوب سره جنگيدلي او خپل هيوادنی رسالت يې په ښه توگه سرته رسولی دی. د روسي يرغلگرو په وړاندې هم د ځينزيو د قبيلې شاه زلميو خپله پښتو نواله او افغانيت په ښه توگه ثابت کړی ده.

پاتې دي نه وي چې يو شمير ځينزي په ټول افغانستان او په تيره بيا د غلجيو پښتنو په سيمه کې په خواره واره ډول ژوند کوي.

53 حسين خيل

حسين خيل په غلجيو پښتنو کې يوه نامتو قبيله ده. د دغې قبيلې خلک د لغمان ولايت مرکز مهترلام ته نږدې په يو شمير کليو په تيره بيا د ه زيارت په کلي او يو شمير يې د کابل د بگراميو د ولسوالۍ د شيوه کيو په شا او خوا سيمه کې ژوند کوي. د پيران و ولايت په يو شمير ولسواليو په تيره بيا په قره باغ او مير بچه کوټ کې هم يو شمير حسين خيل او سپري. همداراز د ميدان او وردگو ولايت مرکز ته نږدې او هم د نرخ په ولسوالۍ کې يو شمير حسين خيل غلجي ميشته دي. د ننگرهار ولايت د چپرهار ولسوالۍ د ماڼو په کلي کې هم يو څو کوره حسين خيل شته چې ويل کيږي د ميدان ولايت نه ډيره موده پخوا د غې سيمې ته ليرديدلي دي. پاتې حسين خيل د افغانستان په بيلا بيلو برخو کې په خواره واره ډول استوگنه لري.

حسين خيل ميلمه پالو نكي، په علم او پوهې مين خلک، پر مختگ غوښتنو نكي، غيرتي او په هيواد او خپلو اکي مين خلک دي. دوی زياتره د کرکيلې او سو د اکرې په چارو بوخت دي. يو شمير خلک يې د وکانو نه لري،

ځينې حسين خيل د ولتي د ندي هم لري.

54 ځينې، بنځي، خوخي، ځاينې خېل، بناخي خېل

د پښتنو په عنعنوي او دوديزو شجروکې راغلي دي چې سر بن نيکه د وه زمان د رلودل يو يې شر خبون او بل يې خر شبون نو ميدل. خر شبون د رې زمان د رلودل چې کاسي، کند او ځمند نو ميدل. کند د وه زمان د رلودل چې يو يې بنځي يا خوخي نو ميد چې او لاده يې د ځاينې خيلو په نامه سره يادېږي او دويم زوی يې ابراهيم-نو ميد چې غري يا غوريا نو ميد او او لاده يې د غوريا خيلو په نامه سره شهرت و مو ند.

د پښتنو نازکخيال شاعر حميد ما شو خيل د پښتنو د دغو د واپرو قبيلو په اړوند د خپل شعر په يوه بيت کې د اسي وايي:

چې داستا د نامې بوی اخلي حميده! څه به نه وي خوش د ماغه غوري، ځينې

يوسفزي، مندړ، گگياڼي او تر کلانې چې په مجموعي توگه د ځاينې خيلو په نامه يادېږي د دوی اصلي-ټا ټوبی د کندهار د ارغستان په حد و د وکې د غو نډان او سره غره په شا او خوا هغه ځمکه ده چې د غورې مرغي په نامه يادېږي. ځاينې خيل چې د ترينو د قبيلې په گا ونډ کې او سيدل د ترينو د فشار او زور زياتی په وجه دغو مورې سيمې پر يښودلو ته اړ شول او د غوريا خيلو له خوا د غزني د مقر په کڅی کې په ورکړل ځمکې او ورشو با ندي د يو څه وخت له پاره ميشته شول، خو وروسته بيا له غوريا خيلو نه خو ابدې او خپه شول، نو هماغه و چې نو مورې سيمه يې هم پر يښوده او د کابل خواته راولير ديدل. د راتگ په وخت کې اتمان خيل هم ور سره ملگري شول او د کابل په شا او خوا ورشو گانو کې ميشته شول.

په همدې وخت کې د سلطان ابو سعيد زوی ميرزا الغ بيگ چې کوچنی و د ماورالنهر نه کابل ته راغلی و، نو د ځاينې خيلو د قبيلې مشري ملک سليمان شاه ته ور په غاړه وه چې د ملک تاج الدين زوی او د ملک رخر لمسی و. ملک سليمان شاه د کوچني الغ بيگ سره ډيره مينه کوله. يوه ورځ ميرزا الغ بيگ د سليمان شاه په غير کې ناست و، قد وه المکاشفين شيخ عثمان د موتي مليزي زوی چې د هغې زمانې د وليا نو نه و او د يو سفر يو خلک دده معتقد يان وو پرې ورغی. شيخ عثمان قدس سره چې کوچنی ميرزا الغ بيگ د ملک سليمان شاه په غير کې ناست وليد ورته يې وويل چې ملکه! دا څه کرې؟ ملک سليمان شاه ورته وويل چې دا شهزاده دی لویوم يې که پاچا شي نو سلطنت به يې زما شي او قوم به مې پرې عزيز او دروند شي.

شیخ عثمان ورته و فر ما یل چې: " د دې ما شوم ستر گې لکه یزید هسي د ی چې صحابه (رض) یې قتل کړي او هلاک کړي وو د غسي به ستا قوم هم هلاک کا "

ملک سلیمان ورته وویل چې :

' شیخه د اسی مه وایه تا ته د اسی نه بنایي، چیرې نه چې په دې خبره بل څوک خبر شي، خو پا چایان د چا احسان نه ورکوي. د ی شهزاده د ی چې لوی شي پا چا به شي قام به مې پرې محترم شي "

شیخ عثمان ورته وویل چې بنه ملکه! خبر مې کړې، بیا به وایي چې ما ته دې نه و ویلي، نور دې اختیار خپل د

ی

همد ا خا بنی خیل وو چې د مرزا الغ بیگ سره یې د کابل د تخت په نیولو کې ډیره ډیره مرسته وکړه او هغه یې د کابل واکمن کړ. میرزا الغ بیگ تر هغه پورې چې کمزوری و، په همدغو پښتنو به یې ځان ساته، خو کله چې په خپلو پښو ودرید او پیا وړی شو، نو د پښتنو پر خلاف یې په مخالفت لاس پورې کړ. الغ بیگ د یو سفزیو او گگیا نیو تر مینځ یې اتفاقي واچوله. وروسته بیا یې د خا بنی خیلو پښتنو مشرانو ته یوه میلمستیا جوړه کړه چې ۹۰ تنو پکې گډون کړی وو، بیا یې د میلمستیا او ډوډۍ خوړلو په وخت کې په نا ځوانمر دانه توگه یې دغه ۹۰ تنه له تیغه تیر کړل چې هدیره یې د کابل په سیاه سنگ کې مؤ قعیت لري. دا پېښه د ۱۴۸۰ او ۱۴۹۰ عیسوي کلو نو په شا او خوا کې پېښه شوې ده.

تر دې خونړۍ او خواشینونکې پېښې وروسته خا بنی خیل پښتانه د کابل نه د ننگرهار پر خواروان شول، تر کلانیو په لغمان کې واپرول او یو سفزی، گگیانې او اتمان خیل په ننگرهار کې او سیدل چې وروسته نورو مورې د رې قبیلې په سوات، دیر او باجوړ کې میشته شوې. وروسته تر کلانې هم د لغمان د خلکو د شکایت له کبله چې د الغ بیگ د ربارته یې کړې و د لغمان نه باجوړ ته ولیږدیدل چې تر او سه پورې هما غلته میشته دي.

د خا بنی خیلو د تر کلانې د قبیلې بنا خونه د ادی: سالارزی، ما موند، ابراهیم خیل، اسوزی او سمیل زی.

د خا بنی خیلو د مندر د قبیلې بنا خونه د ادی: ابا خیل، عمر خیل، بهزاد خیل، خدو خیل، رځر، لکوزی، خضر زی، محمود زی، مانوزی،

د خا بنی خیلو د یو سفزیو د قبیلې بنا خونه د ادی: حسنزی، مداخیل، اکازی، چفرزی، نورزی، لکزی، خواجوزی، باچی زی، رانیزی، مالیزی، سلطانخیل، نصرالدین خیل او پانده خیل.

55 خاكو اني

خاكو اني چې د خا وگاني او خاگو اني په بنو هم راغلي دي د پښتنو د سر بن د ټولنيزې ډلې او د پنج پاى په بناخ پورې يوه تړلې قبيله ده او بايد دا قبيله د هغو خوگياڼيو سره چې د ننگرهار ولايت په خور يا نيو ولسوالۍ كې استوگنه لري او په اصل كې كرلاني پښتانه دي اشتباه نه شي او يو ونه گڼل شي.

د دغې قبيلې د وگړو شمير ډير لږ دى، خو د قبيلوي پلوه په د و و بر خو ويشل شوي دي چې يوه برخه يې ستر خاكو اني او بله برخه يې كوچني خاكو اني دي چې په كندهار او د نور زيو د قبيلې په سيمو كې ميشته دي.

همدراز يو شمير خاكو اني په هرات او د هرات په بيلا بيلو ولسواليو كې ميشته دي. د غزني په ولايت او د غه ولايت په بيلا بيلو ولسواليو كې هم د خاكو انيو د قبيلې خلك استوگنه لري او داسي ويل كيږي چې د دوى خوگياڼي د ماكو د كليو تر څنگ پر اته دي چې خلك دوى د خاكو انيو ماكو انو په نامه سره يادوي.

خاكو اني زيار كښه او رښتيني خلك دي. دوى په ميلمه پالنه او پښتني ننگ او غيرت باندې ولاړ خلك دي. په ټول افغانستان كې د دوى شمير د لسو زرو تنو په شا او خوا كې ښودل شوي دي.

تاريخ حيات افغاني چې له نن ورځې نه ۱۴۴ كلونه وړاندې ليكل شوى او مؤلف يې ډپټي محمد حيات خان دى په ديره اسماعيل خان كې د خاكو انيو د مشرانو په اړوند داسي ليكي: [98]

د خكو اني په قبيله كې غلام سرور خان خاكو اني چې د ديره اسماعيل خان او سيد ونكى دى د خلكو په مينځ كې د ډير قدر وړ او په درنه سترگه ورته كتل كيږي. د ده زوى عطا محمد خان هم ډير ښه او بختور سپرى دى. حيات افغاني په ديره اسماعيل خان كې د خاكو انيو شمير په هغه وخت كې اتيا كورنۍ ښودلې دي.

په اتلسمه عيسوي پيړۍ كې خاكو انيو پر ملتان باندې حكم چلولى دى او نوابي يې درلوده چې په دغو

95 پښتني قبيلې، دكتور لطيف ياد، د پېښور چاپ، ۷-۱-۸ او ۹-۱ مخونه

96 تاريخ حيات افغاني، ۲۴۷ مخ

97 تواربخ حافظ رحمت خاني، د پير معظم شاه تاليف، پښتو اكيډمي، پېښور ۱۹۷۱ كال، ۶-۷ مخونه

98 تاريخ حيات افغاني، د پېښور چاپ ۱۶۹ - ۱۷ مخونه

نو ابا نو کې يو هم نواب علي محمد خان خا کو انې و چې د ملتان د سيمي مقتدر گورنر او نواب و چې افغانستان د ستر ټولو لاک احمد شاه بابا د فرمان له مخې د ملتان گورنر ټاکل شوی و. دده د نوابي او گورنري په وخت کې ملتان د کرنې او زراعت په برخه کې ډيره وده و کړه او د هغه ځای خلک په ډير امن، خوشالي او سوکالي کې شپې او ورځې تير ولې. همداراز نو مورې په کال ۱۷۵۷ع کال کې په ملتان کې يو ستر جو مات هم و دان کې چې تر ننه پورې دغه جو مات شته.

د ملتان د خا کو انيو د دقيق شمير په اړوند مې معلومات تر لاسه نه کړای شول، خو په او سني وخت کې د ملتان د خا کو انيو نه د دوو مشهورو کسانو نومونه د يادونې وړ دي. يوه مشهور وکیل او قانونپوه محمدنديم خان خا کو انې او بل هم د کرنې د چارو ما هر او متخصص محمد سهيل خان خا کو انې دي. [99، 100، 101]

56 خټک

خټک د پښتنو يوه مشهوره او لرغونې قبيله ده چې د کرلاڼيو پښتنو پورې اړه لري، چې د خپل لوی نيکه لقمان په وجه چې په خټک سره مشهور شو اونن ورځ د خټکو په نامه سره يادېږي.

د تاريخي روایتونو له مخې په پيل کې خټک د جنوبی و زیرستان د شوال په غره کې چې د سليمان د غره شمال لويديځه لري، ده استوگنه درلوده. د شوال وادي د بنو په لويديز کې پرته ده چې اوږد والی يې شپاړس ميله او پلن والی يې ۸ ميله دی. داسي ويل کېږي چې دوی ۶۰ کلونه وړاندې له هغه ځایه د پښتونخوا د بنو سيمي ته راغلل او هلته يې د هني او منگلو د قبيلو سره چې د دوی په خير کرلاڼي پښتانه وو استوگنه غوره کړه. څه موده وروسته د کرلاڼيو يوه بله قبيله چې شيتک نومیده او اوس د بنو څيو په نامه سره يادېږي د شوال خوا ته وليږدېدل او له هغه ځایه يې د هني او منگل قبيلې و شړلې او پخپله په هماغه سيمي کې ميشته شول. په دغه وخت کې خټک هم له دوی سره استوگن شول چې د سدراون نهرو او د هغه د شا او خوا سيمي د خټکو په لاس کې وې، خو تر څه مودې وروسته خټک د شيتکو سره د د بنمنی په وجه له هغه ځایه وليږدېدل او د کوهاټ په شمال ختيزو برخو کې ميشته شول. د کوهاټ دغه برخې د چو ترې، تيرې، لاجي، کربو غې، شکر د رې، چراټ او نورو واديو او سيمو نه عبارت دي. چو تره د او سني کوهاټ د غره (چې په کوهاټ کې د مالگې د غره جنوب لويديزه لري ده) او د لو اغر په مينځ کې يوه زر خيزه وادی ده. د دغې وادې مشهور ځای او د مالگې منډي کرک نو ميري-تيري د کوهاټ له

<http://www.answers.com/topic/multan> 99

<http://en.wikipedia.org/wiki/Multan> 100

<http://encyclopedia.stateuniversity.com/pages/15513/Multan.html> 101

بناره د ۳۶ ميلو په واټن د جنوب خواته يو مشهور خای دی او د کوهاټ د ټيږې تحصیل د همدې کبله په دغه نوم بيا ندي مشهور شوی دی. لاچي د کوهاټ له بناره د ۱۷ ميلو په واټن د جنوب خواته د سرک پر غاړه پروت دی.

کر بوغه د ټيږې د سيمې په شمال لويديز او د ټيږې د قصبې په لويديز کې لږ څه د شمال خواته يوه وادي ده، چې په دغه خای کې په همدې نامه سره يو کلی هم شته، دغه ټولې سيمې د کوهاټ د ضلعي د ټيږې په تحصیل پورې اړه لري او د دې ضلعي په سهيل او سهيل لويديزو برخو کې مو قعيت لري. د شکر د رې په سيمه کې په همدې نامه يو کلی هم شته چې نوموړې سيمه د کوهاټ د ضلعي په جنوب ختيږې برخې باندې مشتمله ده. په هغه وخت کې کله چې خټکو پر پورتنۍ سيمې قبضه وکړه او په هغې کې يې استوگنه غوره کړه، نو د کوهاټ د او سني ضلعي ځمکې چې دغه خای شمال ختيږې برخې هم پکې شاملې وې د اورکز يو پښتنو په لاس کې وې چې هغوی هم کرلاندې پښتانه شميرل کيږي.

د گود ټيمور تر يرغل ۱۳۹۸ ع وروسته په اغلب گومان د پنځلسمې پيړۍ په پيل کې د پښتنو يوې بلې قبيلې يعنې بنگښ چې هغوی هم کرلاندې پښتانه دي د کورمې له وادې نه چې د کوهاټ په شمال لويديز کې پروت دی د کوهاټ لوري ته په ليرد پيل وکړ او د دغې ضلعي د لويديزو پو لونه تير شول او د دغې قبيلې خلکو کوهاټ ته تگ راتگ پيل کړ. څه موده خو په خير او خيريت سره تيره شوه، خو په پای کې د بنگښو او اورکزو تر مينځ شخړې رامینځ ته شوې چې په دغو جگړو کې خټک د بنگښو ملگر تيا وکړه چې په دغو جگړو کې محمد زيو او ټپي ته نږدې دوه فيصله کوونکې جگړې پېښې شوې چې په دغو جگړو کې بنگښ او د دوی ملگري خټک بریالۍ شول او اورکزي د کوهاټ شمالي غرونو ته پر شا وتمبول شول چې تر اوسه پورې هم هلته استوگنه لري. د دغو جگړو په نتيجه کې چې اورکز يو کو مې سيمې له لاسه ورکړې وې يوه هم د ريسي سيمه وه چې خټکو پرې قبضه وکړه. دغه خای د کوهاټ په شمال ختيږه برخه کې مو قعيت لري. خټکو پر دغو ټولو سيمو باندې د ۱۵ پيړۍ په پای يا د ۱۶ پيړۍ په لومړيو وختونو کې تسلط وموند چې په دغو سيمو کې پښتانه، زيږي، توره خيږي، هم شاملې وې. همداراز خټکو پر شمال ختيږې برخې باندې خپله پراختيا جاري و ساتله او د زيږه پر ټولې وادې او د خوږه نيلاب پر وادې يې هم خپله قبضه ټينگه کړه چې د نيلاب وادې يوه برخه په کوهاټ او لږه برخه يې په پېښور کې پرته ده. دغه وادي د چرات د غره د لړۍ او د نيلاب د غره تر مينځ مو قعيت لري. د نيلاب غر د اپرديو له سيمې نه پيل کيږي او د ختيږه خواته د سند د ريباب تر پورې غاړې پورې رسيږي. نيلاب په عمومي توگه د کوهاټ په ضلعه کې شامل دی. د خوږه شمالي برخه د پېښور په ضلعي او جنوبی برخه يې د کوهاټ په ضلعه کې شامل دي.

تر هغه وروسته کله چې د خټکو قبيلې په شمير کې زياتوالي راغی نو په هماغه تناسب يې خپلو مقبوضه سيمو ته پراختيا ورکړه او اوس هغه پراخه سيمه د دوی په لاس کې ده چې د يوسفزيو د سيمې او د کابل يا لنډې سيند له شمالي څنډو نيولې تر کالاباغ، عيسی خيلو، مر وټو، بنو، وزيرو او د سند د ريباب تر لويديزو څنډو

پورې غځیدلې ده.

د خټکو شمال ته یو سفزي، لمر پر یو تو ته یې خلیل، اپریدي او بنگېن، جنوب ته یې د بنو سیمه او ختیز ته یې ابا سین مو قعیت لري.

د خټکو د سیمې اوږد والی شاوخوا سلو میلو او پلن والی یې پنځوس میلو ته رسیږي. د خټکو سیمه پر د و و بر خو ویشلې شوې ده چې یو یې شمالی خټک او بل یې جنوبي خټک دي. د جنوبي خټکو په سیمه کې د ما لگې کما نو نه شته. د دې سیمې ځمکه میداني او شگلنه ده. غرونه یې شنه او اباد نه دي. ټیږي، لاجي، کرک او شکر د ره د د ی سیمې مشهور ځایونه دي.

د شمالي خټکو سیمه هم غرنۍ ده چې د دې غرونو نه کو مه استفاده نه شي کیدلای. اکوړي، شید و، نظام پور، امیر او امیر کلان د دې سیمې مشهور او لوی کلي دي.

د خټکو د سیمې په لوړو بر خو کې ځینې وړې وړې او سمسورې د رې هم شته چې په ځینو بر خو کې د بنونو ځنگلي ونې شته. د خټکو په سیمه کې د بهادر خیلو د ما لگې کان یا د رنگ ډیر مشهور دي چې د دغه کان د عا ید اتو په وجه ډیرې پیسې لاس ته راځي.

56.1 د خټکو مشهور بنا خونه

هغه خټک چې د کوهات په شمال ختیز کې اباد دي او د کابل د سیند ه پورې استوگنه لري د اکوړه خټکو په نامه سره یادېږي. اکوړي د پیښور او نو بنار نه ختیزې لور ته د کابل سیند په جنوبي خنډو کې مو قعیت لري. خټک په اصل کې په د وولو یو بنا خونو یعنی تري او بولاق ویشل شوي دي. د هند پر نیمې وچې باندې د انگر یزانو د واکمنۍ نه وروسته خټک په دریو نو نو اکوړه، ټیږي او ساغري سره یادېږي. ساغري خټک بولاق دي، خو ملک اکوړي چې ذکر به یې وشي تري خټک و.

د پښتونخوا مشهور لیکوال ارواښاد قاضي احمد جان د پښتو په مجلې (ستړي مشي) کې په ۱۹۳۲ع کال کې د خټکو د قبیلې د بنا خونو په باب د اسې لیکلي دي :

"د خټکو د و ه لوی لوی بناخونه دي. یو د ټیږي خټک او بل د اکوړي خټک. د ټیږي خټک د کوهات په ضلع، او په بنو، او پنډی کې اباد دي. او د وی او وه قامونه دي: خورم، سینی، ټیږي، بارک، ساغري، بنگي خیل، نصر وټي. د اکوړي خټک د پیښور ضلع کې سهیل اړخ ته او د کوهات ضلع کې لمر پر پواته ته اباد دي. د لکوړي خټک ټول

سرونه خريځي.. ښې د هغو نه چه د كوهات په ضلع كې د ي.

د 1931ء په مردم شماري كې د دې د واره شاخونو د نارينه و شمېر و ۶.

په دې خټكو كښ د رې قسم خلق د نورو نه زيات معتبر د ي.

1. خان خيل

په دې نامه د خټكو او د ټيري د د واره ټبرو خانان ياد پري. او د وي د سپاهيگرت د صفتونو او د ملك د انتظام د قابليتونو نه ډك د ي. په سول كې ډير په لويو لويو عهد و باندې مقرر د ي او ډير په رسالو پټرو كې سرد اران د ي.

2. كاك خيل

د وي د خټكو د زيږي كاك يعني د شيخ رحمكار صاحب اولاد د ي. د هغه زيارت نوښهرته نژدې دې او د زيارت كاك صاحب په نوم باندې مشهور دې. د كاك خيلو مياگانو په ټولو پښتنو باندې كه په رعيت كې د ي او كه په غيرو علاقو كې ډير لوی عزت او زور د ي. او د پښتنو لويه ستانه ده او وله خلق ډيري ډيري شكرانې او منوتني وركوي.

3. فقير خيل

د اد خوشحال خان خټك د مشر ورور اولاد د ي. خلق ورته د بزرگي په سترگه گوري او ډير تعظيم يې كوي.

خټك خلق عام د پولې پټي كار (زمينداري) كوي او گډې ريري وغيره ډيري ساتي ليكن اكثر پكې چې زمكې يې خرابې او غير آبادې وي نو د مالگې كړيبي يعني چلن كوي او سود اگري پسې لري لري ځي او په پوخ كې بهرتي كېږي. دا وخت هم په پوخ او مليشه كې د د ريو زرو نه زيات نوكران د ي او په سود اگري او نوكرې كې د وي اكثر مسافري كړې وي نو ځكه يې د نورو نه خوي خصلت او سپريتوب ښه وي. د وي ډير سخت خوارې كښ او چست چابك او خنده روي خلق د ي. د وي د سندرو او د نڅاډير شوقيان د ي او د خټكو د بنگري او د بلبلي نوم خو هر چا اورېد لې د ي. د پټنري سپاهيان يوه تيله د اړه كلاه او زري واسكت واغوندي.

د خټكو نور بنا خو نه د اد ي:

امندی، نداخیل، بلبلخیل، بشبلیخیل، درغانخیل، گنډاخیل، سمندرخیل، بهرام، خواجهخیل، نصرتی، لگاری، عبدلی، لوگرخیل، بدینخیل، کشیدخیل، گلدینخیل، چرگیخیل، علیخانخیل، عالمخانخیل، لشکرخیل، میرگلخیل، اللهدادخیل، اشرفخیل، داورخیل، کاملخیل، حسنخیل، محمودخیل، بادینخیل، شیخعلیخیل، اتمانخیل، درپیخیل، بارکخیل، انوخیل، امیرجانخیل، تاتارخیل، دورانخیل، اونور۔ دختکو یو بناخ د ابا سین نه بله خوا په مکو دکې استوگنه لري۔

دختکو اکثره ځمکې د بنجر والي له کبله د کرنې وړ نه دي۔ دختکو په سیمه کې غنم، باجرې، چنې اوباجرې کرل کېږي۔ همداراز دوی د نارنجو، لیموگانو او انگورو باغو نه هم لري۔

دختکو د سیمي معدني پيداوار مالگه، پتکری او د ډبرو سکاره دي۔

ختک د نورو پښتنو په خیر غیر تي، زړور، ننگیالي، میلمه پال او د علم او زده کړې سره زیاته مینه لري، همداسب د یو چې زیاتره خلک یې باسواده او بڼه تکړه ډاکتران، د پوهنتون استادان، انجیران او دکمپیوټر ماهرین لري۔ په پوځ کې هم ډیر ختک په دندو بوخت دي۔

دختکو د قبیلې یوه بڼه ځانگړتیا د اده چې لانجمنې مسالې د جرگو او ننواتو له لارې ااروي او په عمومي توگه د جرگو د فیصلو او پرېکړو ډیر درناوی کوي۔

ختک په عمومي ډول د شعر او شاعرۍ او موسیقۍ سره ډیره مینه لري، همداراز ده چې د اوچتې پایې شا عران او د موسیقۍ فنکاران پکې ډیر دي۔ دوی د موسیقۍ په الاتو کې رباب، هارمونیم، طبله او د موسیقۍ نور الات استعمالوي۔ په پښتنو کې دختکو اتن ډیر مشهور دي۔ په اوسني وخت کې بناغلی بختیار ختک دختکو دقبیلې نه د پښتو ژبې تکړه سندرغاړی دی۔

د پښتونخوا د ایالت د کوهات نه سر بیره ډیر شمیر ختک د انگلستان په پلازمینې لندن، برمینگهم، مانچستر او ایلسبري کې او سیري۔ همداراز یو شمیر ختک د خلیج په عربی هیوادونو لکه د وبی، قطر او همداراز په ملیشیا کې استوگنه لري۔

د ۱۹۶۱ع کال د سر شمیرنې له مخې د دوی شمیر ۴۳۷۸۳ تنو په شا او خوا کې بنودل شوی و چې بنا یې دا شمیر به اوس ډیر زیات وي چې اکثره یې په کوهات کې او سیري۔

56.2 نو ميالي خلک

د خټکو مشهور او نو ميالي خلک دا دي

1. ملک اکوړې

د خو شال خان غور نيکه د هند د مغولي واکمن جلال الدين محمد اکبر ۱۲۹۶۳/۱ ع معاصر چې د مغولي دربار له خوا د خير اباد قصبه او تر نو بناره پورې سېمې ده ته د جاگير په توگه ورکړل شوې وې. ده د لويې پاچاهي لارې ساتنه کوله. سرای اکوړه چې د اکوړه خټکو صدر مقام دی هم د ملک اکوړې له خوا ودان شوی دی.

2. يحيي خان

د ملک اکوړې مشر زوی چې د خپل پلار تر وفات وروسته د هغه پر ځای د خټکو د قبيلې مشر و.

3. شهباز خان د خو شال خان خټک پلار

4. خان عليين مکان ستر خو شال بابا چې د توري او قلم خاوند و. د مغولو پر خلاف بېدېرې مبارزې کړي

دي

د ديوان خاوند او ویر کتابونه يې کښلي دي. مشهور اثار يې د خو شال کليات، د خو شال خان ديوان، سو اتنامه، طب نامه، بازنامه، د ستار نامه، فراقنامه، فضل نامه، هدايه، ائينه، صحت البدن، بياض، زنجيری او نور دي.

[102]

5. اشرف خان هجري

چې مغولي واکمن او رنگزيب بندي کې او د هند د بيجا پور په زندان کې تر ۱۴ کلونو زندان وروسته وفات شو. دی شاعرو او ديوان خاوند هم و.

6. افضل خان خټک

د اشرف خان هجري زوی او د خو شال خان خټک لمسی و د تاريخ مرصع ليکوال چې د افغانو تاريخ او انساب

102 خو شال خان خټک په اردو ژبه د دوست محمد خان کامل اثر، پښتو ژباړه د دکتور لطيف ياد، د پېښور چاپ ۳۹-۵۱ مخونه، ۲-۶ کال

پکې راغلي دي.

7. عبدالقادر خان خټک چې د دیوان خاوند دی

8. مشهور مبارز او د پښتو ژبې تکړه او وتلی شاعر بناغلی اجمل خټک

چې مشهور پښتو اثار یې د غیرت چیغه، باتور، گل پر هر، تکلونه، د ازه پاگل وم، ژوند او فن، کچکول، د افغان ننگ، د وخت چیغه، د ژوند چیغه، کیسه زما د ابدی ژوند او په اردو کې جلا وطنی کې شاعری دي.^[103]

9. مشهور لیکوال او محقق ارواښاد پریشان خټک.

57 خدوزي

د نولسمې عیسوي پېړۍ مشهور و مؤرخینو هر یوه د پټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تاریخ حیات افغاني او د تواریخ خورشید جهان مؤرخ شیر محمد خان گنډاپور چې د واره نسلا پښتانه دي د خدوزي د قبیلې ذکر او یادونه کړې ده. خدوزي په اصل کې غلجي پښتانه دي چې زیات شمیر خلک یې د غزني ولایت د مقر په سیمه کې د علي خیلو غلجیو سره یوځای پرته دي او په دغه سیمه کې د ملکیت او ځمکو خاوندان دي. د کندهار ولایت مرکز ته نږدې په ده خواجه نومې کلي کې هم خدوزي استوګنه لري چې د تاریخ حیات افغاني د لیکنې سره سم ۱۴۴ کلو نه وړاندې د دوی شمیر په نوموړي ځای کې ۲۰۰ کورنیو ته رسیده.

د تواریخ خورشید جهان او حیات افغاني په حواله دوی خپل نسب کله سیدانو او کله هم د رانیو پو پلزیو ته منسوبوي، خو په اصل کې دوی غلجي پښتانه دي.

د تاریخ حیات افغاني په قول ۱۴۴ کلو نه وړاندې په ټول افغانستان کې د خدوزیو پښتنو مجموعي شمیر ۲۰۰۰ کوره ښودل شوی و چې زیاتره خلک یې د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي

(ماخذونو په حقله د خرڅنو برخه ولټوئ)

http://en.wikipedia.org/wiki/Ajmal_Khattak 103

58 خد وزی و خرڅین

خر څین یوه کو چنی، قبيله ده چې په اصل کې کرلاڼې پښتانه او د شمالي وزیرستان د وړو د سیمې د زا نگیټي او وژگي په کلیو کې استوګنه لري چې په زانگیټي کې یې شمېر ۶۰۰ کورنیو او په وژگي کې ۱۶ کورنیو ته رسیږي. د دوی یو کلی د مده خیلو د تنګي او پیپلي تر مینځ پروت دی چې خر څین نو میږي.

خر څین په قبیلوي اتحاد کې پخوا د وړو سره متحد وو، خو نن ورځ د مده خیلو وزیرو سره په یوه اتحاد کې شامل دي.

د دوی رواجونه او دودونه کت مټ د دوی د ګاونډیو د وړو او وزیرو په څیر دي. خر څین زړور او جنگیالي دي او په پښتني ننگ او غیرت ټینګ خلک دي.

د خر څین د قبیلې ځیني بناخونه او څانګې په لاندې ډول درپیش نو:

تیر سم خیل، لیو نی، لادود خیل، ملیاګي، سیره خیل او سنگر خیل.

د خد وزو و خرڅنو په حقله ماخذونه: [104، 105، 106، 107، 108]

59 خروټي

زموږ پښت پوهان او توکم پيژندونکي خروټي د پښتنو د غلجې د ټولنيزې ډلې پورې اړونده قبيله گڼي چې ډیره مشهوره او هم د شمیر له مخې یوه پیاوړې قبيله شمیر له کيږي چې د افغانستان په بیلابیلو ولایتونو لکه پکتیکا، پکتیا، غزني، میدان او وردگو، زابل، کندهار، هیلمند، هرات، کندز، بغلان، مزار شریف، پروان، کاپیسا، کابل، لوگر او لغمان کې استوګنه لري.

104 د پښتنو قبیلو شجرې او مېنې، د پوهنوال محمد عمر روند میا خیل تالیف، میوند خپرندویه ټولنه، ۲۰۰۶ مخ، ۱۳۸۳ کال

105 تاریخ حیات افغاني، د محمد حیات خان تالیف، پښتو ژباړه د محقق فرهاد ظریف او د کتور لطیف یاد، ۳- مخ، د پېښور چاپ، ۲-۷ کال

106 توار بیخ خورشید جهان، د شیر محمد خان گنډا پور تالیف، ۲۲۲ مخ، ۱۸۶۷ عیسوي کال، د لاهور چاپ

107 پښتني قبیلې، د دکتور لطیف یاد تالیف، ۱۱۷ مخ، د پېښور چاپ، ۲-۷ کال

108 اضلاع، ایجنسیا و قبایل ایالت پښتو نستان، د قومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۱۱ مخ، ۱۳۶۴ کال، د کابل چاپ

د خرو ټو اصلي ځای ځایګی او ټاټوبی د ګو مل سیمه ده چې له اداري پلوه د پکتیکا ولایت پورې یوه اړوند ه ولسوالي ده. همداراز د دغه ولایت په سروبي، اورګون او سر رو ضه کې هم خر وټي استوګنه لري.

ډپټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تاریخ حیات افغاني کې چې له نن نه یې ۱۴۴ کلونه وړاندې کښلی دی د خرو ټو د سیمې په اړوند داسې لیکلي دي: "خرو ټي په هغو غرونو کې او سیري چې د کټواز په ختیز د سلیمان د غره د اړوند و سیمو نه تر برمل پورې پرته دي. د خرو ټو د سیمې یوه برخه د ارګون سیمه ده چې په هغې کې د پرملیانو قبیلې خلک هم استوګنه لري. خرو ټي په ځینو هغو تنګو میداني سیمو باندې هم ولکه لري چې په مینځ کې یې د ننگ د ننگ غرونه پرته دي. د وی څلور کلي لري چې په دغو کلیو کې سر رو ضه لو مړنی مقام لري" [109]

د خرو ټو د قبیلې لویدیز، شمال لویدیز او جنوب لویدیز ته سلیمان خیل استوګنه لري، شمال ته یې د زرمتم سیمه او ختیز ته د وزیرو د قبیلې سره پوله لري.

خرو ټي د کرني او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو ځیني یې په پوښه ډول هم ژوند کوي یعنې کوچیا نی ژوند لري. د خرو ټو پوښه اوس هم د شلګر او وانې په سیمه کې د کال نیمه برخه تیروي. د تل په کوچیانو کې د خرو ټو مشهور مشر ملک محمد کریم خان راجي و چې د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې یې اعزازی معاش او رتبه هم لرله. د بنو او دیري په خر وټو کوچیانو کې مشهور کسان امیر خان یحیی خیل، سلطان محمد، روزي خان، موسی خان ادی خیل او اصحابي امند خیل وو. یو شمیر خر وټي په سو د اګر یزو چارو هم بوخت دي چې په هندوستان، کراچۍ، دوبي، اروپا او امریکې کې بیلابیل سو د اګریز کارونه سرته رسوي. په کراچۍ کې د وی یوه کمیټه هم لري چې د سرو ضې د کمیټې په نامه یادېږي او حاجي امیر گل خر وټي مشري کوي. همداراز په کراچۍ کې د خر وټو د قبیلې یو بل مشر حاجي جمعه خان خر وټي دی چې په افغانستان کې د خپلې قبیلې د بیوزله خلکو سره مالي مرستې هم کوي.

په ګو مله کې له پخوانه د خر وټو د وی ډلې مشورې وې چې یوه ډله یې پانسني یا کابلي خر وټي بلل کیدل چې لوی مشر یې خواجه ګی نومید، بله ډله بنکتنی خرو ټي وو چې مشر یې مخامد نومید چې لوی خان یا شیر خان د قطن نایب الحکومه هم له دغې د وی ډلې نه و. داسې ویل کېږي هغه وخت چې نادر شاه افشار د غلجیو ځواک مات کړ نو ډیر شمیر خرو ټي یې ایران ته فراره کړل، خو کله چې بیا شیر خان د قطن نایب الحکومه شو د وی ته یې د زابل په شاه جوی، هیلمند او کندز کې ځمکې او جايدادونه ورکړل.

هغه خرو ټي چې په کابل کې استوګنه لري نو د وی یو شمیر په پغمان، خاک جبار او خورد کابل کې استوګنه لري. د لغمان ولایت خر وټي د دغه ولایت په مرکز او د قرغیو په اوسوالی کې ژوند کوي. همداراز د پروان ولایت

خر وټي په باگرام کې هو ايي ډگر ته څير مه استوگنه لري.

خروټي غير تمن، علم خو بنونکي، ميلمه پال او د پنداره خلک دي. د انگر يزانو سره يې په دريو تاريخي جگړو کې ډېرې توري وهلي او هم درو سي سور بنامار په گوډو کو لو کې يې هم خپل تاريخي رسالت په بڼه توگه سر ته رسولي دي. په او سني وخت کې په ټول افغانستان کې د خر وټو مجموعي شمير د يو مليون تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي.

59.1 د خرو ټو د قبيلې بنا خونه او څانگې

خروټي د نورو پښتني قبيلو په څير په لاندنيو بنا خونو او څانگو باندې ويشل شوي دي :

زکو خيل، يا خيل، اد يخیل، امند خيل، شمو خيل، سلیمان زبي، الو خيل، اد و خيل، مد و خيل، سند و خيل، علي خيل، غوري خيل، علي زبي، خدر خيل، باند زبي، کند اخيل، يحيي خيل، کاکل زبي، جمال خيل، مالي خيل، للي خيل، خر منځي، مارزک، زوبي خيل، عباس خيل، شهباز خيل، ازغر خيل، بهادر خيل، نوروز خيل، اشرف خيل، عیسی خيل، سلطانه خيل، بهرام خيل، عصمت خيل او نور...

59.2 د خرو ټو د قبيلې مشهور کسان

1. د لوی احمد شاه با په وخت کې د خرو ټو د قبيلې لوی ملک او مشر ملک شمس الدین نومیده چې ځيني وختونه يې د وزيرو، خدرانو او پرمليانو د قبيلو سره د مخالفتو په وجه کوچني لانجې او شخړې هم رامينځ ته شوي دي
2. د امير د وست محمد خان په وخت کې د خرو ټو مشران ملک بنادي خان او سرور خان نوميدل چې د خرو ټو د قبيلې ټولې لانجې او شخړې د همدوی له خوا حل او فصل کيدلې.
3. د امير عبدالرحمن خان د واکمنۍ په وخت کې ملک نظر شاه، عمر خان، کریم خان، احمد خان، سرور خان، خواجه گي، ملا گل خان، ملک سمندر او ملک روزي خان د خرو ټو د قبيلې ملکان او قومې مشران وو چې وروسته ملک سمندر د امير عبدالرحمن خان له خوا اعدام کړل شو.
4. د اعليحضرت الغازي امير امان الله خان په وخت کې د خرو ټو د قبيلې يو جيد عالم ملا گل خان خر وټي

وچې د امير امان الله خان د سپار بښنې له مخې يې د کابل د عبدالرحمن خان په سرای کې يوه د ارا لو کاله هم لرله او مفتي هم وچې بيا د ده تر مړينې وروسته ده زوی عنایت الله مفتي زاده خر وټې چې د کابل پوهنتون د شرعياتو په پوهنځي کې يې زده کړې کړې وې د نوموړي د دارالو کالې چارې پر مخ بيولې چې بيا نوموړی د روس د گوداگيانو له خوا په شهادت ورسيد.

همداراز د اعليحضرت امير امان الله خان د واکمنۍ په وخت کې د هغو خروټو غازيانو نه چې د خپلو اکې په سپيڅلې جگړه کې د انگرېزي بنکيلاگرو او بلو سگرو په وړاندې جنگيدلي دي داد ي :

1. غازي اصحابي خان امند خيل

2. غازي ملک روزي خان امند خيل

3. غازي ملک مشتاق باندزی

4. غازي ملک کندا خيل

5. غازي ملک شير محمد اد بخيل

6. غازي ملک امير خان يحيي خيل

7. غازي ملک شير جان کاکلزی

همداراز په معاصره دوره کې د خر وټو د قبيلې د نامتو کسانو، قومې مشرانو او علمي او فرهنگي شخصيتونو او ديني عالمانو نه چې ځينو يې له دې فاني نړۍ نه سترگې پټې کړې او ځينې يې لا ژوندي دي په لاندې ډول دي :

1. د غازي ملک روزي خان لمسی او د حاجي دراني خان زوی حاجي صفر محمد خادملوی خان او مخور ملي شخصيت.

2. د ملک نور محمد خان زامن ملک جلالزی او ملک جمالزی.

3. د ملا محمد انور زوی ملا عبد الحی مطمئن
4. د قریشي جان خان زوی حاجي وکیل محمد معصوم خان د قوم مشر او ټولنيز شخصیت
5. د زابل په ولایت کېد حاجي مراد خان زوی حاجي عبد الر شید مشهور په سید جلال چې سیا سبي او علمي شخصیت دی.
6. د قره باغ په ولسوالۍ کې حاجي احمد خان
7. د پکتیکا په اورگون کې ملک اغا محمد مارزک
8. د کندهار د ولایت ملي سو د اگرد حاجي عمر خان زوی حاجي محمد ایوب خان
9. د پکتیکا ولایت د ینی عالم او ملي شخصیت د حاجي محمد اعظم خان زوی مو لوی عبد الر حیم
10. پخوانی صدراعظم او د افغانستان د اسلامي گوند مشرانجنیر گلبدین حکمتیار
11. د هرات په ولایت کې خوان مخور او ملي شخصیت نصیر احمد خان بانزی
12. په کراچی کې قومې او ملي شخصیت نصر الله خان خر وټی
13. په کراچی کې قومې مشر حاجي امیر گل خر وټی
14. په کراچی کې قومې مشر حاجي جمعه خان خر وټی
15. د شهزاد خان امد خیل زوی قاري عطاالله
16. د مولوي محمد رفیق خان زوی مولوي محمد نور
17. د مولوي محمد نور زوی فیض الله نوري
18. د ملا عبد الر حمن زوی ملا گل باران

19. علمي او ټولنيز شخصيت عبد الر حمن حميد ي

20. سند رغاړې رحمان خروټي

21. د افغانستان د خلک د ډيمو کراتيگ گو ند عمو منشي او جمهور رئيس حفيظ الله امين چې د رو سا نو له خوا ووژل شو

22. د اتحاد اسلامي مشر استاد عبد الرب رسول سياف

23. مولوي ار سلا رحمانې رو حاني شخصيت

24. شير خان خروټي چې په لوی خان سره هم شهرت لري او د اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په دوره کې د قطغن نائب الحکومه و چې د شېر خان بندر د همدغه په نامه دی

25. غلام سرورنا شر چې په کندز کې د خروټو مشر او د سپين زر د فابريکې رئيس و.

26. د الحاج غلام جيلاني ناشر زوی حاجي احمد جان

27. د الحاج مفتي ملا گل خان خروټي زوی حیات الله مفتي زاده خروټي

28. د پکتیکا د ولايت نه سنا تور شهنواز خان

29. د غزني ولايت نه د پارلمان وکیل خالد فاروقي

30. د خروټي د قوم د سراسري شورا بنسټ ايښودونکی او مؤسس انجنير مطيع الله مطيع چې ليکوال هم دی.

31. د وانه د انگور هډې نه د حاجي محمد کريم زوی حاجي درگی

32. د لغمان ولايت نه قومې مخور ملک سيد ملا خروټي

33. انجنير نجيب الله راعي

34. څار نپوه محب الله خر وټی
35. پو هیالی نور ضیا د رابعه خر وټی د بنیاد مشره
36. د افغانستان د نړیوالو څیړنو او ستراتیژی د مرکز رئیس صدیق الله سا هل
37. د پکتیکا د سر رو ضې نه اکبر جان
38. ر ئیس محمد صدیق خان خروټی خورد کا بلی
39. د پروان د ولایت نه الحاج غلام نبی خر وټی
40. د لغمان د ولایت نه د کتور احمد الدین خروټی
41. د پکتیکا د ولایت نه د سید جان خان زوی الحاج محمد ایوب خان خر وټی
42. پکتیکا د ولایت نه د ملک اغا محمد زوی حاجی خاگی
43. د پکتیکا د ولایت نه د حاجی محمد غنی خر وټی زوی ملا سپین
44. د کندز ولایت نه سید محمود ها شمی
45. د کندز ولایت نه د حاجی جمعه خان زوی رئیس محمد گل
46. د کتور نسیم خر وټی
47. مو لوی عبد الر حمن
48. نا جیه سا حل خر وټی
49. انگیزه خر وټی
50. جنرال جسیم خان

51. پخوانی عدلیہ وزیر معراج الدین خان خر وټی

52. الا هه خر وټی

53. مدیر سید رحمن

54. حاجی حارث خان

ماخوذ د [110] نه

60 خلیل

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدی یم نه مو مند (رحمن با با)

که چیرې د خلیلو د قبیلې د نسب شجره په غور سره تر خپرې نې لاندې و نیسو نو جوته به شي چې دغه
قبیله د سر بني پښتنو د ټولنیز گروپ پورې اړه لري او د غور یا خیلو له پښته را وتلې ده او د دوی لوی نیکه
غری یا غوریا نو مید. غوریا خلور زامن درلودل. لو مړی دولت یار چې د هغه او لاده مو مند او داؤدی دي، د
ویم خلیل، د ریم څمکنی او څلورم زیړان چې زیړانې یې هم بولي.

غور یا خیل په مجموع کې د خپلو پورتنیو بناخو نو په گډون په لو مړي سر کې د کندهار په شا او خوا کې
مېشته وو. بیا وروسته د ۱۴۵۰ میلادي کال په شا او خوا کې د غزني لوییدیز ته د ترنک سیند په خوا کې یې استو
گنه درلو ده په هند کې د مغولي واکمنۍ بنسټ ایښود و نکي ظهیر الدین محمد بابر په خپل مشهور اثر توزکبیا
بري کې په مجموع کې د غور یا خیلو د او سید و ځای د مشد او سمگانه سیمو په شا او خوا کې بنو دلی دی چې دا
سیمې د غزني په جنوبی برخه کې پرته دي.

کله چې د غور یا خیلو په شمیر کې ډیر والی راغی نو دوی له غزني نه کابل او بیاننگرهار ته لاړل اوله
ننگرهاره د خیبر د تاریخي درې له لارې پیښور ته ولیریدل.

110 د خروټي قبيله، د انجنير مطيع الله خر وټي مقاله، د خاوران ويب پاڼه

د تاريخ حيات افغاني مؤلف ډېټې محمد حيات خان له نن نه ۱۴۴۰ کلو نه وړاندې د خلیلو د قبیلې په اړه وند د اسی لیکلي دي :

" د د غې قبیلې شمېر ۶... کوره او د وسله والو کسانو شمېر یې ۱۲... تنه بنودل شوي دي. د وی د پېښور په میداني برخه کې استوگنه لري. د د غې قبیلې څو کوره د مو مند و د قبیلې او همداراز د برو د رانیو له نورو څو کورونو سره یو ځای په کندهار کې او سپري او دلته یوازې د وی د برو د رانیو په نامه یادوي او غالبه د وی د رانیو احمد شاه په وخت کې هلته میشت شوي وي. د کندهار په بنار کې یوه بیله محله د برو د رانیو له پاره موجود ده "

اروا بناد علامه عبدالشکور رشاد هم د حيات افغاني د کتاب د پښتو ژباړې په ۲۴۲ مخ کې د خلیلو د قبیلې په لمن لیک کې د برو د رانیو په باب لیکلي دي : د کندهار په احمد شاهي بنار کې یو بازار او یوه د روزه دبرو په نامه نومولې شوې ده چې برو د برو د رانیو مخفف دی.

د پښتونخوا مشهور لیکوال اروا بناد قاضي احد جان د پښتو مجلې (سترې مشي) کې چې په ۱۹۳۲ میلادي کال کې خپره شوې ده د خلیلو د قبیلې په اړوند د اسی لیکلي دي : د وی د سیمې ځمکې د کابل او بارې په سیند ونوځرو بیږي. د دې قبیلې معتبر خلک اربابان دي چې د مټاخیلو په بناخ پورې اړه لري. ویل کیږي چې د خطاب شاه جهان پاچا د وی ته ورکړی دی. د وی غښتلي او پیاوړي خلک دي او زیاتره په پوځ او ملیشا کې دندې ترسره کوي، ځکه چې د وی د خپلو پیاوړو او غښتليو اندامونو له وجې د پوځي چارو له پاره موزون دي. د دې قبیلې زیاتره خلک د پېښور بنار او چوڼی ته نږدې او سپري.

خلیل په پېښور کې د د اؤدزیو د قبیلې لوی دیز او جنوب لوی دیز ته پراته دي. د وی سیمه شلمیله او بردوالی او لس میله پلن والی لري چې برتهکال، کوزتهکال، سپینه وړی او لنډی د وی مشهور کلي دي چې د بارې په بنی غاړه مؤقعت لري.

خلیل زړور، جنگیالی، علم خو بنوونکي، میلمه پالونکي او په پښتو او پښتو نولۍ باندې ولاړ خلک دي.

د دې قبیلې ځینې بناخونه او څانگې په لاندې ډول دي : مټاخیل، باروزي، اسحاقزي، تلرزي، سالارزي، افوزي، نورزي، متي زي او اکازي او لکه چې د مخه وویل شول د خلیلو مشران د اربابانو په نامه یادېږي.

د خلیلو په نامتو کسانو کې یو هم د پښتو ژبې مشهور لیکوال، محقق او شاعر بناغلی همیش خلیل دی چې د ډیر شمیر علمي اثارو خاوند دی. همداراز د دې قبیلې یو بل تن ارباب فتح محمد خان چې د پېښور یونیورسټي د

نیو په ولسوالۍ کې ډول ډول مېوې پیدا کيږي چې مشهورې مېوې یې انار، انځر، تو تان، او انګور دي.

د ننگرهار بله ولسوالي د شېرزاد ولسوالي ده چې په دغې ولسوالۍ کې د خور یا نیو د قبیلې ټول شمېر ۶۶۳۹۲ تنو ته رسېږي او اشراف پکې مشهوره سېمه ده.

د ننگرهار د ریمه ولسوالي چې خوریاڼې پکې مېشته دي هغه د پچیر او اګام ولسوالي ده چې هلته د خور یا نیو شمېر ۳۹۲۸ تنو ته رسېږي. د گيري خیلو او تورې بورې سېمې هم د پچیر او اګام په ولسوالۍ کې پر تې دي. د شجرو له مخې خوریاڼې د وې میرمنې د رلودې او زمانې څر بون، شېرزاد او وزېر ول چې د شېرزاد او لاده د شمېر له مخې د نورو خوریا نیو په پر تله زیاته ده. د خوریا نیو د قبیلې نور ښاخونه په لاندې ډول دي: څربوني، وزېر، شېرزاد، پر به، خدر خیل، پراخي خیل، احمد خیل، ذخه خیل، ابراهیم خیل، کودلي، مرکي خیل، لقمان خیل، شیرزاخیل، شیخان، گلي خیل، ملي خیل، مېر گت خیل، شمن خیل، پیرالي خیل، هلال خیل، بنادي خیل، عیسی خیل، علي خیل، بارک، عبد الرحمن، مند وزی، گیر یخیل، یحیی خیل، سلیمان خیل، لنډه خیل او بامه خي.

د دغې قبیلې په اړوند بیلابیلو مؤرخینو ډېر څه لیکلي دي چې په دغو کتابونو کې د لاندنیو تاریخي کتابونو نومونه یاد ولای شو: د ډپټي محمد حیات خان تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱۴۴۱ کلو نه وړاندې لیکل شوی دی. د زردار خان ناغر تاریخ، صوت افغاني او تواریخ خورشید جهان د شیر محمد خان گنډاپور اثر. انگرېزي مؤرخ مونت سټوارټ الفنسټن هم په خپل اثر د کابل سلطنت بیان An Account of Kingdom Of Cabul او نورو گڼ شمېر افغاني مؤرخینو لکه ارواښاد علامه استاد حبیبی او استاد احمد علي کهزاد هم د دغې قبیلې ذکر او یادونه کړې ده. لکه څنگه چې د مخه وویل شول چې د خوریا نیو د قبیلې په اړوند ډېرې تاریخي لیکنې شوي دي چې په دغو لیکنو کې چې د دغې قبیلې په اړوند شوي دي یوه هم د ډپټي محمد حیات خان لیکنه ده. دی په خپل تاریخي اثر کې چې ۱۴۴۱ کلو نه یې وړاندې یې په اردو ژبه لیکلی او بیا د اردو نه په انگرېزي او وروسته د افغانستان د علومو د اکېډمي له خوا په پښتو هم ژباړل شوی دی د خوریا نیو د قبیلې په اړوند داسې لیکلي دي:

خوریاڼې د ننگرهار په لوېدیځو برخو کې استوګنه لري چې په دوی کې د شېرزاد د اولادې شمېر زیات دی. د هند د مغولي واکمن شاه جهان ۱۵۹۲-۱۶۶۶ میلادي د تخت کینا ستلو په لومړي کال د بنادي خیلو او د بارک د اولادې لقمان تر مینځ یو لړ شخړې او لانجې را مینځ ته شوې چې په دغو شخړو او لانجو کې د لقمان ښاخ د خدر خیلو په مرسته بنادي خیل و خپل چې بنادي خیلو بیا د غلجیو پښتنو سیمو ته پناه یووړه او له هغوی نه یې مرسته وغوښته. غلجیو د دوی مرستې ته ملا وتړله او د کابل د مغولي صوبه دار سید خان په ملګرتیا یې د دوی د مخالفینو سره سختې جګړې وکړې چې په دغو جګړو کې د بارک د اولادې نه ۹۰۰۰ زره تنه ووژل شول.

پاتې دي نه وي چې د خوریا نیو د قبیلې ځینې ښاخونه د خوست په ولایت کې هم استوګنه لري چې په دغو قبیلو کې د پر به او مند وزی قبیلو نومونه یادونې وړ دي، خو اوس پر به او مند وزی له پاتې خوریا نیو نه د مره لېرې دي چې دوی پخپله هم په دې نه پوهیږي چې د خوریا نیو سره کومې قبیلوي اړیکې لري که نه. یو

شمېر خو بريا نېي د ننگر هار د ولايت په مرکز جلال اباد، کابل او کندز کې هم استوگنه لري.

خو بريا نېي په عمومي توگه د کر نېي او مالدارۍ په چارو بوخت دي. د دوی په ځمکو کې غنم، جوار او د کر نېي نور محصولات تولید يري. په دوبي کې يې هوا معتدل، خو په ژمي کې سره او واوره پکې اوري. د مېلمې مشهور او تاريخي بڼ هم د خو بريا نېي ولسوالۍ کې موقعيت لري. خو بريا نېي زړور، غير تمن، جنگيالي، په هېواد مين او ميلمه پالو نکي خلک دي. د انگر يزي ير غلگرو سره په د رې گو نو جگړو کې يې ډېرې توري وهلي او د روسي ير غلگرو په وړاندې هم په نره جنگيدلي دي او خپل هيواد نسي رسالت يې په بڼه توگه سر ته رسولي دي.

61.1 نامتو خلق

د خو بريا نېي په مشهورو کسانو کې چې د انگرېزانو او روسانو پر خلاف جنگيدلي دي دغه کسان مشهور دي:

1. ملک قيس چې د خپلواکۍ په جگړو کې د انگرېزانو سره جنگيدلی و.

2. د روسي ير غلگرو په وړاندې د مبارزې يو مشهور مشر مولوي محمد يونس خالص

3. قومانده ان زمان

د خو بريا نېي مشهور پيژندل شوي سياسي شخصيتونه، ليکوالان او شاعران دادي:

1. ارواښاد يو سف ميرني د افغان ملت د گوند د رهبري هيات غړی چې د روس د مز د وړانوله خوا شهيد شو.

2. بنا غلی فاروق ميرني په پارلمان کې د خلکو استازی.

3. ارواښاد والی حاجي محمد اصف خان چې د هېواد د پوهنې او معارف په برخه کې يې هم د قدر وړ خد متونه تر سره کړي وو.

4. بنا غلی عبد الرؤف قنیل خو بريا نېي مشهور ليکوال، ژور ناليست او شاعر.

5. بنا غلی استاد غلام د ستگير ږنگ چې د پوهنې په برخه کې يې د قدر وړ خد متونه کړي دي.

6. بنا غلی عبد اللطيف منت بار خو بريا نېي د پښتو ژبې شاعر

7. بنا غلی اقا محمد گرندي شاعر او د پوهنې د ډگر يونکړه خد متگار

8. د پښتو ژبې شاعر او ليکواله کبرا مظهري

9. د پښو ژبې شاعره او لیکواله بلقيس مکېز

10. بنا غلی متین خو ریاڼی شاعر او لیکوال

11. بناغلی قتیلزوی

12. بنا غلی ارواښاد سنا تور محمد امین خو ریاڼی چې د هېواد تکړه لیکوال او محقق.

13. د هېواد سیا سې شخصیت بنا غلی عبد الصمد حامد چې د محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د صد

ارت مرستیال و.

ماخوډ د (113، 114، 115، 116، 117)

62 خوندی

ز مور پښت پوهان او نسب پېژندونکي خوندی د غر غښتې پښتنو د ټول لښکر پورې اړونده قبېله بولي او داسې ویل کېږي چې دوی د د اوي قبېلې یوه وصلي څانگه ده. د خوندی په اړوند داسې روایتونه هم شته چې د د اني زوی د اوي چې د غر غښت لمسی و د یوې سیدې کو نډې سره نکاح و ترله چې د خپل زوی او څلورو لمسیو سره یو ځای د خجند نه ملتان ته د خپلې خور د لېدلو له پاره په سفر راوتلې وه. د غې بنځې د خپل پخواني مېړه نه چې کوم زوی درلود د هغه نوم سید حسین و، چې سید حسین بیا د بلبل، سکندر، موسی او علي په نومو څلور زامن درلودل چې دوی په وصلي ډول د د اوي په قبيله کې شامل شول. د دې له پاره چې د غه بنځه، زوی او لمسیان یې له دې سره یو ځای د خجند له سېمې نه راغلي ول نو پښتنو ورته خجندیان ویل چې د وخت په تېرېدو سره دوی د خجند نوم په خپلې ورځنۍ محاوره کې په خوندی بدل کړ، نو ځکه یې خوندی بولي.

خوندی تر یوې مودې پورې د د اوي د قبېلې او نورو غر غښتیا نو سره په گټه او تاوان کې شریک ول، خو د شمېر د ډېر والي له کبله یوه جلا قبېله ترې جوړه شوه چې اوس یې خوندی بولي. خوندی زیاتره د کندهار په شا او خوا سېمو کې استوگنه لري، خو شمېر یې د و مره ډېر نه دي.

113 تاریخ حیات افغانی، د محمد حیات خان لیکنه، پښتو ژباړه، ۳۵۲ مخ، د پېښور چاپ

114 پښتني قبېلې، د د کتور لطيف ياد اثر، ۱۲۱-۱۲۳ مخونه، د پېښور چاپ

115 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهادر شاه ظفر کاکا خیا تالیف، ۱۳۸۸-۱۳۸۹ مخونه

116 معلومات مختصر د ر باره اقوام وقبا ئل ولا یات سر حدی کشور، ۳۹ مخ

117 د پښتنو قبیلو شجرې او مېنې، د پوهنوال محمد عمر روند میا خیل اثر، ۳۶-۳۶۱ مخونه، میوند خپرندویه ټولنه

ماخوډ ده (118، 119، 120) نه.

63 خيسوري

خيسور په اصل کې متوزي پښتانه دي چې په غلجيو پښتنو وړ گډيږي او ځانونه د لودي او لاده گڼي. تاريخ حيات افغاني او تواريخ خور شيد جهان د خيسور د قبيلې په اړوند متفق الرايه دي او گډ ليد لري او وايي چې د خيسور قبيلې خلک ځانونه د لودي د لمسي پر انگي او لاده بولي. خيسور د عمر خيلو په نامه سره هم مشهور دي.

د خيسور قبيلې سېمه د سند د ريب لويد بز ته پرته ده. د دوي د سيمې شمال ته د عيسى خيلو سېمه، لـو بد بز ته يې يو کوچنی غر چې پښياله او يا پليانه نو ميږي او د مر وتو سېمه پرته ده. د دې ځای د خلکو ونې ټپټې، غم رنگه او ډنگر دي. د تاريخ حيات افغاني چې له نن نه ۱۴۴ کلو نه وړاندې ليکل شوی دی د دوي شمېرپه هغه وخت کې د ۳۰۰ کورنيو په شا او خوا کې ښو دلی دی. د دوي په سېمه کې د خر ما ډېرې ونې شته.

ماخوډ ده (121، 122، 123) نه.

64 خېشکي

خيشکي يا خويشکي په پښتنو کې يوه مشهوره قبيله ده. که چېرې د دغې قبيلې د نسب ونه (شجره) په غور سره وگورو، نو جوته به شي چې دوي د پښتنو د سربن په ټولنيز گروپ او ډلې پورې اړه لري او په همدې ټولو لنيز گروپ کې د ځمند اولاده ده.

تاريخ حيات افغاني د خيشکو د قبيلې په اړوند د اسې ليکلي دي (124):

"د ځمند قبيله په پيل کې د کندهار په شا او خوا ارغستان ته نږدې مېشته وه او د ۸-۹ هجري کلو نو تر

118 تاريخ حيات افغاني، د ډپټي محمد حيات خان اثر، پښتو ژباړه، ۳۱۵، ۴۵۳ او ۴۵۴ مخونه، د دانش چاپ، پېښور، ۷-۲ ميلادي کال

119 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف يادتاليف، د وليم چاپ، ۱۲۴، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخونه، د پېښور د دانش د مطبعې چاپ ۷-۲ ميلادي کال

120 تواريخ خور شيد جهان، د شير محمد خان گنډاپور ليکنه، ۲۲۹ مخ، ۱۸۶۷ کال، لاهور

121 تاريخ حيات افغاني، د ډپټي محمد حيات خان اثر، پښتو ژباړه، ۳۱۵، ۴۵۳ او ۴۵۴ مخونه، د دانش چاپ، پېښور، ۷-۲ ميلادي کال

122 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف يادتاليف، د وليم چاپ، ۱۲۴، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخونه، د پېښور د دانش د مطبعې چاپ ۷-۲ ميلادي کال

123 تواريخ خور شيد جهان، د شير محمد خان گنډاپور ليکنه، ۲۲۹ مخ، ۱۸۶۷ کال، لاهور

124 تاريخ حيات افغاني، پښتو ژباړه د محقق ظريفي او دکتور لطيف ياد، پېښور، د دانش چاپ، ۲۴۵-۲۴۶ مخونه

مینځ د پښین یا پشین سیمه چې پشنگ هم بلل کید له د همدې قبیلې په لاس کې وه، چې روسته بیا د پښتنویوې بلې قبیلې ترین دغه سیمه په زور له دوی نه ونېو له او دوی یې له دغې سیمې نه بېواکه کړل. په دغه وخت کې د ځمند او لاده خیشکي هم چې د لته او سپدل کډوالی او مهاجرت ته اړ ویستل شول. په دغه وخت کې د خپشکو د قبیلې یو شمېر خلک د پشین نه ملتان ته لاړل او هغه ځای یې د خپلې استوگنې له پاره غوره کړ، خو یو شمېر نور خیشکي غزني او بیا پر هغې لار کابل ته راغلل او له دغه ځایه بیا د غور بند د رې ته ولېږدېدل او دغه سیمه یې د خپلې استوگنې له پاره غوره کړه چې تر اوسه پورې هم ډېر شمېر خیشکي د پروان ولایت د غور بند د ولسوالۍ په بېلا بېلا د رو کې مېشته دي.

هغه وخت چې د هند مغولي واکمن ظهیر الدین محمد با بر ۹۳۲-۹۳۷ هجري کابل ونېو او تر څه مودې وروسته یې پر هند باندي دیر غل تکل وکړ، یو شمېر هغو خیشکو ته چې په غور بند کې ورتله او سپدلگران بنکاره شول نو د خپل یو پیر په لارېنوونه د هندوستان خواته رهي شول. د افسانوي روایتونو له مخې د دوی پیر دوی ته د او سپنې یو میخ ورکړ او ورته یې وویل په هغه ځمکه کې چې دغه میخ ننوزي، نو هغه به ستا سو سیمه او ملک وي. کله چې زیاتره خیشکي او ځمند په ډله ایزه توګه له کابله پېښور او له هغه ځایه هندوستان ته روان شول، نو په دغه وخت کې د دوی د قبیلې مشر سلیم خان ځمند نو مید او په هغه وخت کې چې بابر د هندوستان د لودی پښتني واکمني د وروستي واکمن سلطان ابراهیم لودی سره په پانې پت کې په جګړه بوخت و، نو دغو خیشکو د سلیم خان ځمند تر مشرۍ لاندې د بابر په پلوی جګړه کوله چې ویل کېږي چې په دغو جګړو کې د دوی ۷۰ تنه ووژل شول، همدو اوجو په چې بابر او د هغه زوی هما یون پر دوی ډېره لورېښه درلودله. دوی بیا په هغه ځای کې مېشته شول چې نن ورځ د قصور بنار پروت دی او د لاهور ختېزې برخي ته مؤقعت لري او نن ورځ یې د خلکو شمېر ۲۳۷۶... تنو ته رسېږي چې زیاتره یې خیشکي پښتانه دي.

دغه خیشکي چې په قصور کې او سپرې نو دوی ته افاغنه قصوریان یا د قصور پتانان وایي چې د تاریخي روایتونو سره سم دوی د ۱۵۲۶ میلادي کال راهیسي په دغه سیمه کې او سپرې چې د دوی د سیمې رقبه ۱۸۹۱ کیلومتر مربع بنودل شوې ده. دغو خیشکو یا قصوریه پتانانو تر ۷۱۸ میلادي کاله پورې پر دغې سیمې واکمني او راج کاوه چې شهنواز خان خیشکی د مغولو په پوځ کې ستر جنرال تېر شوی دی. بیا وروسته کله چې رنجیت سنگ د قصور سیمه ونیوله نو دوی ته وویل شول چې د ستلج د سیند کپنه برخه پرېږدې.

هغه وخت چې خیشکي او ځمند په قصور کې مېشته ول، نو د سپره په نامه یو تن بلوڅ د خپل قوم له یوې ډلې سره د دوی سیمې ته راته او د دوی په سیمه کې به یې لو تماري کوله، د دغې لو تماريو د مخنیوي له پاره د دوی ځینې څانګې او خیلو نه لکه بتهک زي، شهابن زي، سلماک او کز لاني د قصور د سیمې لوید بز ته مېشته شول او دوی د دغه لو تمار د برېدو نو مخه ونېوله چې وروسته یې دوی ته د بریا پور تني کلي استوګن وبل.

خیشکي زړور، جنگیالي، میلمه پال او په علم او پوهې باندي مین خلک دي.

64.1 د خیشکو د استوگنې سېمې

په او سني وخت کې خیشکي په لاندنيو سيمو کې استوگنه لري :

1. د افغانستان د پروان ولايت د غور بند په ولسوالۍ کې

په دغه ولسوالۍ کې خیشکي د تيخان، یخد رې او سيدانو په درو کې استوگنلري چې په دغه ولسوالۍ کې د خیشکو شمېر د ۲۵۰۰۰ تنو په شا او خوا کې بنو دل شوي دي. خلک يې اکثره د کر کيلې په چارو بوخت دي او د بادامو، منو، زرد الو، توتانو، گيلا سو او الو بالو باغو نه لري.

2. په غور بند کې د خیشکو بنا خو نه:

شاهي خيل، ملي خيل، علم خيل چې بيا علم خيل د بار خيل، سليمان خيل، خليل خيل او ياروم خيل په خا نگو ويشل شوي دي.

3. په کندهار او پېښور کې:

که څه هم په نوموړو ځايونو کې د دوی شمېر زيات نه دی، خو دوی هلته زياتره د سو د اگری په چارو بوخت دي. د کندهار ولايت د ارغنداب ولسوالۍ په پورتنۍ برخه کې د خیشکو په نامه يو کلی شته چې د مشهور ستانه بابا ولي صاحب د مزار نه چې د خاصو و عاموز يارتځی دی څلور کيلو متره واټن لري چې تقریباً د لسو کورنيو په شا او خوا کې خیشکي هلته مېشته دي.

4. په پښتونخوا کې :

خیشکي د پښتونخوا په لاندنيو ځايونو کې استوگنه لري:

1. د پېښور په گينته گهر کې چې هلته د خیشکو په نامه يو ه محله شته.

2. په چارسده کې هم د خیشکو څو کورنۍ شته.

3. په هزاره کې هم د خیشکويو شمېر کورنۍ مېشته دي.

4. په خیشکي پايان او خیشکي بالا کې.

5. د نوشهره کلان په شمال کې د لنډي د سيند پر غاړه د خیشکي په نامه کلی شته.

6. په اشغر کې هم د دوی يو کلی شته چې د شجاعت خان شموزي له خوا اباد شوی دی.

7. د کابل سيند شمال ته د مومندو په غرنیو سيمو کې هم يو شمېر خیشکي مېشته دي.

8. د خیبر د تاريخي درې په مینځ کې هم يو شمېر خیشکي استوگنه لري.

9. په د بره اسما عيل خان کې.

10. په بنو کې.

11. په لکي مروت کې.

5. په پنجاب کې:

1. خيشکي د لاهور په قصور کې مېشته دي چې هلته ورته قصوریه افغانان يا پتلانان وليې چې د پاکستان يو پخوانی د بهر نيو چارو وزير خو رشيد احمد خان قصوري هم د همدې قصوریه پتانانو ځيني يو پښتون دی چې د خيشکي په قبيلې پورې اړه لري.

2. په ملتان کې.

3. په هير و وال کې.

4. په تانده کې.

6. په هند و ستان کې

يو شمير خيشکي هند و ستان کې هم ژوند کوي چې سيمې يې په لاندې ډول دي :

1. په خورجه کې چې د هند د اترا پراديش په ايالت کې موقعيت لري.

64.2 د خيشکو مشهور نو ميالي

جنرال محمود خان، جنرال شاه نظر خان او شهنواز خان خيشکي د مغو لو په پوځ کې مشهور جنرالان تېر شوي دي. همدراز سليم خان ځمند هم د قصوري خيشکو مشر وو.

64.3 د خيشکو ستر عارفان او صوفيان

عبدالله خيشکی قصوري چشتي چې عبدي تخلص يې کاوه او د زوکړې نېټه يې ۱۰۲۰ لمريز کال دی. دی د خپل وخت ستر عارف، صوفي او ستانه تير شوی دی. ده د ۷۰ په شا او خوکې کتا بو نه کښلي وو. دده د مهمو اثارو نه يو هم (اخبار الاوليا من لسان الاصفيا) نو ميري چې د ۱۲۳ تنو خيشکي صوفيانو تذکره ده.

د خيشکو نور صوفيان دادي: حاجي گگن شورياني خيشکی، شيخ يحيی، مولانا احمد، خواجه اويس، شيخ محمد، عبدالله، شيخ نبوکي، حاجي ميا، شيخ متو، شيخ دراني، شيخ الله داد، شيخ بايزيد، ابراهيم، شيخ سدو، حاجي محمد چولي، شيخ مبارک، شيخ پاينده، شيرخان، پير رحمت، محمد خان، پير رحيمداد خان، پير آدم حسين، شيخ

ملهي، شيخ حره، شيخ احمد اتوزی، شيخ وتو خيشکی، نتمو، اخوند سعيد، میان الحق، حاجي رحيمد اد، عبد الخالق، حاجي مير، شيخ عالم، شيخ با بر، شيخ بو چه، شيخ هناک، شيخ صاحب، شيخ رکن الدين، شيخ يو سف، شيخ شمس الدين، شيخ خالو، شيخ حسن، حاجي احمد، شيخ لا لو، شيخ عيسى، شيخ ضحاک، معري خان، شيخ حلو، محمد خان، شيخ با يزید، شيخ ميرک، شيخ جهان، شيخ اسما عيل، شيخ سنگو، شيخ عمر، شيخ ابراهيم، محمد خان، يار محمد، عالم خان، شيخ مردان، شيخ جانو، مو لا نا خواجه شيخ محمد، شيخ داؤد، مو لا نا عبد الو احد او شيخ ډانگ مار۔

د پښتو ژبې مشهور شاعر او صوفي او د ديوان خاوند ارزاني چې د بايزيد انصاري (پير روښان) همعصره و هم د خيشکو د عزيززي د څانگې پورې يې اړه درلوده۔

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د پښتو څانگې استاد بنا غلی محمد صاحب خيشکی چې يو وخت د افغانستان د علو مو اکاډمي علمي غړی او د کابل د مجلې مسئول مدير و هم د غور بند د سېمې خيشکی دی چې پښتو ژبې، ادب، گر امر او ژبپوهنې ته يې د قدر وړ علمي خدمتونه کړي دي۔

ماخوډ د (125، 126، 127، 128، 129، 130، 131) نه۔

65 د اوډزي

زه عاشق يم سروکار مې دی له عشقه

نه خليل، نه د اوډزي يم، نه مو مند

(رحمان بابا)

زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي) د اوډزي د سربني پښتنو ټولنيز گروپ پورې يوه اړونده قبيله گڼي چې له غوريا خيل دي۔ د نسب د شجرې سره سم غوريا څلور زامن درلودل چې دولت يار، خليل، څمکني او زيږاني نوميدل۔ دولت يار د ووه زامن درلودل چې يو يې مو مند او بل يې د اوډنو مېدل چې بيا د اوډ او لاده په د اوډ زيو سره مشهوره او تر نن پورې په همدې نامه سرميادېږي۔

125 پښتني قبيلې، د دكتور لطيف ياد تاليف، د پېښور چاپ، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخونه

126 توارياخ خورشيد جهان، د شير محمد خان گنډا پور ليکنه، د لاهور چاپ

127 د غور بند د سيمې يو تن تکړه ژورناليست بنا غلی محمد الدين خيشکي نه تر لاسه شوي معلومات

khyber.org128

treearth.com/gallery/Asia/Pakistan/West/North-West_Frontier/Kheshki_Payan/photo825542.htm129

130 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۳۲۵-۱۳۲۶ مخونه

http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur_District131

د پښتانه د تاريخ په رڼا كې د كتاب بناغلی مؤلف سيد بهاد رشاه ظفر كا كا خيل د د او د زيو پښتنو په اړوند د اسي ليكلي دي:

"د او د زيو هم سر بني پښتانه دي او د غور يا خيلو پښتنو له ډلې شمېرل كيږي. د او د زيو د پېښور په ميداني برخه او د كابل سيند په سهيلي برخه كې مېشته دي. شمال ته يې مهمزي او جنوب لويديز ته يې خليل پراته دي. د غور يا خيلو د مهاجرت په وخت كې د دوي كردار واضح نه دي. ويل كيږي چې د وي د خان گجو (132) مرسته حاصله كړې وه او دهغه په برکت د سېمې په علاقه كې د كليا نې پر غاړه استوگن شوي دي، خو په پای كې د وي د پېښور په قطبي علاقه كې د كابل سيند د بناخونو په مېنځ كې اباد شول چې د دوي دغه سېمه ډېره زر خېزه ده. (133)

65.1 د او د زيو د قبيلې بناخونه او خانگي

د او د زيو قبيله په لومړي سر كې په د زيو بناخونو باندې ويشلې شوې ده چې لومړي يې منديا منديا، دويم يې مامور او درېيم يې يوسف دي. د منديا او لاده د بابوزي، حسين زيو او نيكوزي په خانگو ويشلې شوې ده. همداراز د مامور او لاده د تاجو خيلو، محمد خېلو، سيد خيلو، يوسف خيلو، بازيد خيلو، علي زيو، بي بي زيو او پها گلزيو په خانگو ويشلې شوې ده. د يوسف او لاده هم د مندر، وفا خېلو او صفازي په خانگو ويشلې شوې ده.

تاريخ حيات افغاني د او د زيو په اړوند د اسي ليكلي دي (134):

"د اسي ر وايت موجود دی چې د او د لومړني زوی مند د وي ميرمنې د رلود لې چې د لومړني مېرمنې نه يې د حسين او له دويمې مېرمنې نه يې د نيكو او بابو په نامه زامن د رلود او كله چې مند له دې فاني نړۍ نه

132 گجو خان رانيزی د پښتنو يو خورا نو ميالی مشر و چې د علم او پوهې څښتن و چې نامتو انگرېزي ختيز پېژندونکي راورتي د ده يو کتاب چې د پښتنو تاريخ نومېږي او په 1494 ميلادي يا په 9 هجري کال کې ليکل شوی دی ليدلی و چې له ده مرغه اوس ورک دی او بنا يې چې د برېتانيې په کوم ميوزيم کې به خوندي وي، ځکه د لوی استاد ارواښاد علامه حبيبي په قول د راورتي ټول کړي کتابونه د ه تر مړينې وروسته نه دي ضايع شوي او زياتره د لندن په ميوزيمونو کې خوندي دي. د اسي ويل كيږي چې خان گجو په خپل عصر کې تر ټولو لوی مقتدر او غښتلی ملک و. تاريخ حيات افغاني گجو خان رانيزی د هند د ستر پښتون ټولواک سوري شير شاه معاصر بولي او هغه جگړه چې په شيخ ټپور (زاره نو بنار) کې پېښه شوې ده خان گجو يې قائد و. خان گجو د ټولو خبني، محمد زيو، اتمانخيلو، گدون او تر کلا نيو قبيلو مشر و او د شيخ ټپور په جگړه کې چې په کال 957 هجري کې وشوه د سلو زرو تنو ځوانانو يو غښتلی پوځ يې جوړ کړی و او د باجوړ او د يو سفر يو اوسنی ټول له سېمه يې نولې او د د لا زاکو قبېله يې له دغو سېمو نه بې واکه کړې وه او د شيخ ملي قوانين يې د ځمکو په ويش کې جاري کړي وو. د استاد علامه حبيبي په قول (د پښتواد بياتو تاريخ لومړی او دويم ټوک 627-628-629 مخونه د پېښور چاپ) د خان گجو قبر اوس هم د سوابی او مردان تر مينځ پر يوې لويې غونډۍ باندې دی چې خلک يې د د گجو غونډۍ بولي او د شاه منصور نه شپږ ميله واټن لري. د ده او لاده تر اوسه هم د کلابت په سېمه کې شته

133 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، 1324-1325 مخونه

134 حيات افغاني، پښتو ژباړه 241-242 مخونه، د پېښور چاپ

ستر گې پټې کړې، نو لومړني زوی حسين ته يې د پلار ميراث لاس ته ورغی، له همدې کبله نېکو او باسو د خپل ورور حسين د وژلو نيت وکړ، خو په خپل دې نيت کې بریالي نه شول چې په پای کې د نېکو او لاده په هندوستان کې مېشته شوه او د باسو او لاده د تيراه په شااو خواکې په خواره واره ډول ژوند کوي او د حسين او لاده په هغه سېمه کې خای پر خای پاتې شوه چې همداسې هم پکې استوگنه لري.

د اودزي زړور، مېلمه پالونکي او په پښتو او پښتنو اله باندې مين خلک دي.

يو شمېر د اودزي د افغانستان د ننگرهار ولايت د چپرهار ولسوالۍ د اودزيو په کلي کې چې د هغه خای خلک ورتله د اوزيې وايې مېشته دي. د کابل ولايت د قره باغ په ولسوالۍ کې هم يو ډېر شمېر د اودزي مېشته دي.⁽¹³⁵⁾

د افغانستان د ټولو اعلیٰحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان د سترې محکمې غړی او د تمیز د عالی د پوان رئیس ارواښاد مولوي عبدالصير خان چې د هېواد يو جيد عالم او پاک نفسه قاضي و، هم د اودزي پښتون و چې د د کابل ولايت د قره باغ د ولسوالۍ او سيدونکی و.

حيات افغاني له نن نه ۱۴۴ کلو نه وړاندې په پښتونخوا کې د اودزيو شمېر د لس زره کورنيو په شا او خوا کې بنو دلي دي.

66 د اوي

زموږ پښت پوهان (توکم پېژندونکي) د اوي د غر غښتي پښتنو په ټولنيز گروپ پورې اړونده قبېله گڼي. د وي په اصل کې د کاکړو پښتنو يوه پښه گڼل کېږي چې په کندهار او د سهيلي پښتونخوا په ژوب، کوئټه، چمن او د پشين د سيمې په اجيرم او کر بلانو مي سېمو کې مېشته دي. همداراز د پښتونخوا د ايالت په ځينو سيمو لکه کتلانگ، د هېرې ليکپانې، بابو زايې، سوال د هير او مردان کې هم استوگنه لري.

د تاريخي روایتونو له مخې د اوي پلار د اني نو مېده او د اوي قبېله په دې ډول څانگو وېشلې شوې ده چې د مر، همې او خوندي نو ميري چې خوندي د اوي و صلي زوی و. د خوندي په اړوند د اسې روايتو نه هم شته چې د اني زوی د اوي چې د غر غښت لمسی و د يوې سيدې کو نډې سره نکاح و تر له چې د خپل زوی سره يو خای د خچند نه ملتان ته د خپلې خور د لېدلو له پاره په سفر راوتلې وه. د غې بنځې د خپل پخواني مېړه نه چې کوم زوی د رلود د هغه نوم سيد حسين و، چې نو موري سيد حسين بيا په و صلي ډول د اوي په قبيله کې شامل شو. د دې لاره چې د غې بنځه او زوی يې د خچند له سېمې نه راغلي ول نو پښتنو ورته خچنديان ويل چې د وخت په تېرېدو سره د وي د خچند نوم په خپلې ورځنۍ محاوره کې په خوندي بدل کړ، نو ځکه يې خوندي بولي. خوندي تر يوې

135 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف ياد تاليف، ۱۲۹-۱۳۰ مخونه، د پېښور چاپ

مودې پورې د د اوي د قبيلې او نورو غر غبنتيا نو سره په گټه او تاوان کې شرېک ول، خو د شمېر د ډېر والي له کبله يوه جلا قبيله ترې جوړه شوه چې اوس يې خوند ي بولي. خوند ي زياتره د کندهار په شا او خوا سېموکې استوگنه لري، خو شمېر يې د و مره ډېر نه دی.

همد ار از تاريخ حيات افغاني د د اوي د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي دي (136):

د د اوي قبيله په دريو خانگو ويشلې شوې ده چې د همر، د مړ او خوند ي په نامه ياد بري. د د اوي د قبيلې د ريم بناخ چې خوند ي نو ميري د مخزن افغاني په روايت د د اوي له اصلي نښه نه دي، بلکې هغه په دې ډول ورسره يو ځای شوي دي چې د داني زوی د اوي د خپل پلار په ژوندانه کې د اسو نو د سوداگرۍ لپاره په سفر تللي و. په دغه سفر کې د د اوي سره يوه ښکلې ښځه چې د سيد حسن په نامه يو زوی ورسره و يو ځای شوه. د اوي له نوموړې ښځې نه د هغې د اصلي ځاي ځايگي او ټاټو بي په اړوند پوښتنه وکړه. هغې ښځې د اوي ته په ځواب کې وويل چې له خجند ه راغلې ده او د اهلک د سيد زوی دی. هغې همد ار از وويل چې په خجند کې کاختي (قحطي) راغلې وه او زه غواړم چې د خپلې مشرې خور سره ملتان ته لاړه شم. د اوي هغوی ملتان ته ورسول او نو موږ يې ښځې په ملتان کې د خپلې خور په سلا او مشوره د د اوي سره نکاح و تر له. د اوي له نوموړې ښځې نه څلور زامن درلودل او څرنگه چې حسن خجند ي ورسره و نو پښتنو په خپلو ورځنيو خبرو اترو کې خجند ي په خوند ي بدل کړ چې د ي په خوند ي سره مشهور شو. بايد زياتره چې خوند ي د بلبل، سکندر، موسی او علي په نامه څلور زلمن درلودل.

د اوي زياتره د سو د اگری په چارو بوخت دي. د وی ميلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونوالي باندې خورا ټينگ خلک دي.

د د اوي د قبيلې نه ستر عالمان او په پوهې مين شخصيتو نه راوتلي دي. په دغو شخصيتو نو کې يو هم ستر مشر و طه غو بنتو نکي، ليکوال او شاعر ارواښاد عبدالهادي د اوي دی چې پر يشان تخلص يې هم کاوه. نو موږ ي د ارواښاد عبدالاحد اخونزاده طبيب کند هاری زوی دی چې ۱۲۷۴ش کال کې د کابل په باغ عليمر د ان کې يې نړۍ ته سترگې پرانيستلې دي. نو موږ ي د حبيبي په لېسه کې د رشد يې تر درجې پورې زده کړې وکړې او د پښتو او د ري ژبو شاعر او ليکوال و. په اردو، عربي، ترکي او انگرېزي ژبو هم پوهېد. نو موږ ي د پريشان په تخلص سره په سراج الاخبار کې ډيرې ټولنيزې، سياسي او انتباهي مقالې او مضامين وليکل او د مشر و طيت د غورځنگ د نامتو مشرانو عبدالرحمن لو دین، مولوی غلام محي الدين افغان او مولوي عبدالرب نردي ملگري و. د افغانستان د خپلواکۍ اتل غازي امان الله خان او محمود طرزي نو موږ ي له نردي پېژانده له همدې کبله و چې نو موږ ي ته د امان افغان د جرېدې مسئول مديریت هم ور سپارل شوی و. نو موږ ي په ۱۹۲ع کال کې د لماني د ولت لخوا د هند د ميسوري په کنفرانس کې هم د افغاني هیئات غړي توب درلود. ده د سفير، مستشار، مختار وزير، د خلکو د استازي او

د مشرانو د جرگې د رئیس په توگه لوړې د ندي سر ته رسولي دي. د ه ۱۳ کلونه زندانو نه هم گاللي دي او په پای کې د ۱۹۸۲زېږد پز کال کې چې د ۱۳۶۱ لمريز کال د زمري د میاشتې د ۲۷ نېټې سره سمون خوري په کابل کې د ۸۸ کلو ن و پ و ه عم ر و ف و شات و.

د ارواښاد عبد الها د دي د اوي پښتو او د ري اثار د ادي : زما رسول پاک، تجارت ما با روسيه، غيا صه، لالي رېخته، نغمات، گلخانه، رجال و وطن او زیست نامه. (137)

نور ماخوځونه د (138، 139) نه.

67 د رمان

د وئي د افغانستان د خوست په ولايت کې استوگنه لري و په کرلاڼيو پښتنو پورې تړلې قبېله ده. د رمان د عبد الرحمن د قبيلې د نوم لنډه بڼه ده.

د پښتنو د عنعنوي او د و د پزې شجرې يا د نسب د ونې سره سم د رمان يا عبد الرحمن قبېله کرلاڼي پښتانه او د خورپاڼيو قبيلې چې يادونه يې د همدې قبيلو د پېژندلو په لړ کې د مخه شوې ده يو بناخ شمېرل کيږي.

پښتانه د تاريخ په رڼا کې د د رمان د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي دي (140):

د شجرې مطابق د وې کرلاڼي پښتانه او د خورپاڼيو د قبيلې يو بناخ شمېرل کيږي او حاجي خان خيل، سودي خيل، اصلي احمد خيل، مدي خيل، کونډي او منگس يې بناخونه دي چې د غو شپرو بناخونو ته مموزي هم وايي او د متون په نامه سره هم شهرت لري.

متون په اصل کې د خوست ولايت يوه ولسوالي ده چې د خوست ختيزې برخې ته پرته ده چې په لويديز خواکې د مند و زيو او د نادرشاه کوټ د ولسواليو، په شمال لويديز کې د موسی خېلو د ولسوالۍ سره، شمال خواته د سبريو د ولسوالۍ سره، په شمال ختيز کې د تيري زيو د ولسوالۍ او پاکستان د هېواد سره او په جنوب لويديز کې د گربزو د ولسوالۍ سره گډې پو لې لري او په ۲-۶ زېږد پز کال کې يې د ټولو وگړو شمېر ۱۶-۲۱۴ تنه ښودل شوی دی. (141)

د تاريخ حيات افغاني مؤلف ډپټي محمد حيات خان ۱۴۵ کلونه وړاندې د د رمان د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي

137 جنبش مشرو طيت در افغانستان، د علامه عبدالحی حبيبي تالیف، د ویم چاپ، ۱۲۸-۱۳۲ مخونه، کابل، ۱۳۶۳

138 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد، ۱۲۸-۱۲۹ مخونه

139 http://en.wikipedia.org/wiki/Davi_tribe

140 ظفر کاکا خيل، سيد بهادر شاه، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، پېښور يو نېور سټي بک ايجنسي، ۱۳۸۹ مخ، ۱۹۶۲ ع

141 [http://en.wikipedia.org/wiki/Khost_\(Matun\)_District](http://en.wikipedia.org/wiki/Khost_(Matun)_District)

د ي (142):

متون په اصل کې د خوست د يوې سېمې نوم د دی چې د دغه ځای او سيد ونکو ته متون يا متونې وايي. حيات افغاني په هغه وخت کې د دوی مجموعي شمېر ۱... تته بنو د لي و وچې د کر کيلې په چارو بوخت دي. متون زړور، ميلمه پالو نکي او په پښتو او پښتو نواله باندي مين خلک دي.

68 د رې کوټې

د وټي د افغانستان د خوست په ولايت کې استوگنه لري و په غلجيو پورې تړلې قبېله ده.

د تاريخ حيات افغاني د مؤلف د لېکنې پر بنسټ چې د پښتنو قبيلو په اړوند يې هر اړخيز معلومات درلودل د د رې کوټې قبيلې وگړي هم د افغانستان د خوست په ولايت کې استوگنه لري او په سليمان خيلو غلجيو ورگډيږي. د همدې مولف په روايت د سليمان د ويم ورور علي نو ميد چې اولاده يې علي خيل دي چې بيا د علي خيلو د مند وزي د بناخ يوه څانگه اسما عيل زي دي چې د وې کوټې څانگې يې بدا خيل او چندن خيل دي چې د د رې کوټې په نامه سره ياد يږي. (143)

تاريخ حيات افغاني له نن نه ۱۵۰۰ کلو نه وړاندې د دوی شمېر ۴... کورنۍ بنود لي دي چې بنايې اوس به د دوی ټول شمېر تر دې هم لا ډېر زيات وي.

69 د له زاک

د پښتنو د عنعنوي او د وديزې شجرې له مخې د لزاک د پښتنو د کرلاهي پښتنو په ټولنيزې ډلې کې شميرل کېږي، خو د تاريخي پلوه دوی د ساکي پښتنو يوه څانگه ده چې د سليمان د غرونو د لړۍ نه د خپلې استوگنې او سني سېمې ته لير ديدلي دي.

د تاريخي رواياتو سره سم د لزاک لو مړني پښتانه دي چې د پېښور په وادي کې د ابا سين تر غاړو پورې استوگن شوي وو او داسي ويل کيږي چې دوی پر دغه سېمې باندي د هندو شاهانو په وخت کې قبضه کړې وه. د لزاک د غزنوي سلطان محمود ۹۹۷-۱۰۰۱ ع د واکمنۍ په وخت کې د هغه سره د هند په بريدونو کې ملگري او د خپل يوه مشر ملک يحيي په مشرتابه د سومات په حمله کې يې گډون درلود. (144)

142 تاريخ حيات افغاني، د محقق فرهاد ظريفي او د کتور لطيف ياد ژباړه، د پېښور د دانش چاپ، ۲۰۰۵ مخ

143 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد، د دانش چاپ، پېښور، ۱۳۳-۱۳۴ مخونه

144 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۳۷۵ مخ

د اسي رو ايتو نه هم شته چې د لازاکو د لاهور د راجا د کمزورتيا په وجه د خيبر د تاريخي درې له لارې پر پېښور باندې چې په هغه وخت کې بگرام ورته ويل کېده⁽¹⁴⁵⁾ پر غل وکړ او د تورې په زور يې د غه سيمه په خپله ولکه کې راوسته، ان چې د سند لويديزې برخې يې هم تر ليرې ليرې ځايو نو کې په خپلې قبضې کې راوستې او خپل تسلط يې ورباندې ټينگ کړ.

تاريخ حيات افغاني چې له نن نه ۱۴۵ کلو نه وړاندې ليکل شوی دی د د لازاکو پښتنو په اړوند د اسي کښلي د

ي :

د د غې قبيلې ځيني سپين ريري د خپلو پلرو نو او نیکو نو په اړوند د اسي روايت کوي کله چې په پيل کې د د لازاک قبيله د افغانستان ختيځو برخو ته د اخله شوه، نو تر دې وړاندې په پېښور او د سند درياب په لويديزو او ختيزو غاړو کې سره کافر او سيد ل او هغو خلکو ته يې سره کافر ويل چې د گر يک او بکترين له نسله وو. په پيل کې د يگان او د اصلي سواتيو نیکو نه هم د پېښور، راولپنډۍ او د جلال اباد تر حدودو مېشته وو چې بيا د د لازاکو د قبيلې خلکو په تدريجي توگه د غه خلک پر شا و تمبول او خپله قبضه يې پرې ټينگه کړه. لنډه دا چې د غه قبيله د کابل د واکمن مرزا الغ بيگ تر وخته ډېره مشهوره وه، خو کله چې د وی خپل زور او ځواک باندې مغوره شول، نو لومړی د خپلو او مومندو له خوا چې پېښور ته راتلل مات او د پېښور پرېښودلو ته اړ شول. ه په هغه وخت کې پېښور، د وابه، باجوړ، ننگرهار، کلپانې او د هزاره تر سېمې پورې ټولې سېمې د د لازاکو وي. په دغه وخت کې يو سفزي هم په کابل کې د مرزا الغ بيگ له خوا ټکول شوي وو او پېښور ته راغلي وو.⁽¹⁴⁶⁾

د يو سفزيو مشر ملک احمد د د لازاکو نه د يو سفزيو لپاره د يوې سېمې غوښتنه وکړه، هماغه و چې د د لازاکو د يو سفزيو سېمه د وی ته ورکړه. وروسته بيا يو سفزيو د د لازاکو نه د نورو سيمو غوښتنه وکړه او ورته يې وويل چې يوازې د وابه لږه ده په هغې سېمې مو گو زاره نه کيږي، چې بيا د د لازاکو ورته د د انشکول، عنبر او د باجوړ سېمې هم ورکړې او د د لازاکو ته يې وويل چې اشغر هم په د وابه پورې دی که څه زور او قوت مو وشي اشغر هم په خپله توره له شلمانيو نه واخلي.⁽¹⁴⁷⁾

وروسته بيا د يوسفزيو او د لازاکو تر مينځ د ځمکو په نيولو سختې او خونړي جگړې وشوې چې له د واپرو خواوو ډېر کسان ووژل شول. په پای کې د يو سفزيو د مشر ملک احمد او د د لازاکو د قبيلې د مشر ملک محمد خان د د لاک تر مينځ سو له وشوه.

د د لازاکو يو شمېر کورني د مغولي واکمن جهانگير د واکمنۍ په وخت کې د هند بيلا بيلو برخو ته وليږل شوي چې زيات شمېر د لاک لاتر او سه هم هلته مېشته دي.

145 تاريخ حيات افغاني، د دانش چاپ، پېښور، ۳۲۳ مخ

146 نو موړې اثر ۳۲۳ مخ

147 تواريخ حافظ رحمت خاني، د پير معظم شاه اثر، پېښور، ۳-۳۱ مخونه

69.1 د لاکو قبیلې بناخونه

د لاکو د قبیلې مشهور بناخونه دادي: لوري خیل، یعقوب خیل، احمد خیل، وک زي، عمر خیل، يحيی زي، زکر یا خیل، سمرزي، شمشیر خاني، نصرت خیل، عنایت خیل او نور۔۔

69.2 د لاک په پښتونخواکې

د لاک د پښتونخوا په چارسدې، مردان، سوات، او همداران په حسن ابدال، تکسیلا، راولپنډی، هریپور، چچ، هزاره، اټک او ایبټ اباد کې مېشته دي۔

د هر پور د سیمې د لاک په لاندنیو کلیو او بانډو کې مېشته دي:

سرای صالح، شاه محمد، لبن بانډې، مراد اباد، مونن، غیبه، بگرا، شاه مقصود، چور، پوراناباکه، هرې، اخون بانډې، تېر، تالوکیر، بهیرا، کولیان، کلنوان او چمبه کې اوسېږي۔

همداران د اټک د سیمې د لاک د دغې سیمې په لاندنیو کلیو او بانډو کې ژوند کوي:

د اټک په کلی، د ولیا په کلی، د فور ملي په کلی، د حمید په کلی او غورغشتي کلی کې ژوند کوي۔⁽¹⁴⁸⁾

69.3 په هندوستان کې

د هندوستان د اترپرادیش د ایالت د میرټ د ولسوالۍ (د سترکت) کې هم ډېر شمېر د لاک پښتانه او سیري چې تر اوسه پورې د دغې قبیلې ځیني خلک په پښتو ژبې خبرې کوي۔

د شاهجهانپور د سیمې یو مشهور پښتون لیکوال چې د لاک په قبیلې پورې اړه لري بناغلی مرغوب احمد خان دی چې د لاکو د قبیلې په اړوند یې پراخه څیړنې کړي دي چې د سرخ مناري، شیوگی، مصري خیلو، جلالپور، رسولپور د سیمو د لاک یې چې د میرټ د سترکت د شاهجهانپور په سیمې پورې اړه لري مورته را پیژندلي او همداران یې په دغه سیمه کې د لاک د قبیلې ځیني تاریخي شخصیتونه یې مورته رامنځته کړي دي چې په دغو کسانو کې یو هم محمد عباس خان د لاک و چې د مغولي واکمن جهانگیر په وخت کې د خپلو پنځه زره پوځونو سره هندوستان ته راغلی او بیاد شاهجهان د واکمنۍ په وخت کې همدلته مېشته شوی و او د شاهجهان له خوا ورته شاهي منصب هم ورکړل شوی و۔

دوهم نامتو پښتون چې د لاک په قبیلې پورې اړه درلوده هغه محمد خان و چې د مغولي واکمنۍ له

خوا ورته د اوږيسه د سيمې صو بد اري ورکړل شوې وه او د هو گلي، بنگا پور او د بيهار پر سيمو يې راج کاوه چې د د ه او لاده په هو گلي کې استوگنه لري، خود د ه مزار د شاهجهانپور د سيمې په شهيد والا باغ کې دی او د اسي ويل کيږي چې په کو مې جگړې کې شهيد شوی و۔

همد ار از بل نامتو پښتون چې د شاهجهانپور په سېمه کې مېشته شوی و دولت خان و چې د د لاک ه قبيلې پورې يې اړه د رلوده د لاک پښتون و چې د د ه او لاده او س هم د شاهجهانپور په سيمه کې استوگنه لري۔

جنيد خان بل پښتون د لاک و چې د رسولپور سيمې ته رالير د يد لي و او اوس د غه خای د ننيور په نامه ياد ېږي چې د ا سېمه هم په شاهجهانپور پورې يوه تړ لې سېمه ده۔

بل پښتون د لاک د لاور خان و چې هغه هم د ي سېمې ته رالير د يد لي و او د شاهجهانپور په د لاک محله ياجلا پور کې يې استوگنه غوره کړې وه۔

همد ار از د او رنگزيب په وخت کې د د لاکو د قبيلې يو شمير مشهور شخصيتو نه چې سر کاري پو خي منصبو نه يې د رلودل په هغو کې مصري خان، عنایت خان او نهر خان مشهور دي۔⁽¹⁴⁹⁾

پا تي د ي نه وي چې د هند په بنگال، د اند راپراديش په باري، د پنجاب په جلندر، د راجستان په د لاکي او خينو نورو سيمو کې هم د لاک پښتانه استوگنه لري۔⁽¹⁵⁰⁾

د د لاکو د قبيلې يوه مشهوره اتله شاه بوري نو ميده چې د عبد الر حمن عمر خيل د لاک لور وه چې د نو مورې د اتلوالی کارنا مې د پښتو ژبې په کيسو کې شته۔⁽¹⁵¹⁾

70 د ستو خيل

د ستو خيل په اصل کې غلجي پښتانه دي او په سلیمان خیلو پښتنو ورگډيږي۔ د وی په پخوا وختو نو کې کو چياني ژوند د رلود او د وزو، پسونو، ميرو او اوبنانور مې او گلې يې د رلود لې، خود ډېرې مودې را پد پخوا يې کليو الي ژوند غوره کړی دی۔ د د غې قبيلې زياتره خلک د ننگرهار ولايت د سره رود د ولسوالی په پورتني برخه کبنک او خير اباد کې ژوند کوي او هلته ډېرې حُمکې او بر جورې کلاگانې هم لري۔ د سره رود د ولسوالی نه سر بېره د ننگرهار ولايت په مرکز جلال اباد، پېنور او د کابل په ششدرک او بينې حصار کې هم ډېر شمېر د ستو خيل استوگنه لري۔

<http://en.wikipedia.org/wiki/Dilazak149>

<http://www.freewebs.com/ishaat/detail.htm150>

<http://pukhtunwomen.org/node/308151>

د ستو خیل زیا تره د سو د اگری په چارو بوخت دي او د چایو، ټو کرانو، صابونو، غوړیو او نورو ډول ډول شیانو سو د اگری کوي. د وی د ځینو هیوادونو لکه جاپان، چین، هندوستان، د وې، مالیزیا، تایوان، کوریا، تایلینډ، انگلستان او ځینو نورو هیوادونو سره د سو د اگری اړیکې لري. ځینې ځوانان یې په لندن کې هم ژوند کوي. د ستو خیل میلمه پالو نکي او په پښتو او پښتو نواله باندې مین خلک دي. د وی خپلو پخوانیو دودونو او رواجونو ته چې د پلرونو او نېکونو نه ورته په مېراث پاتې دي اوس هم ټینګ دي.

د ستو خیلو د قبیلې یو مشهور مشر ارواښاد حاجي الله نظر خان د ستو خیل و چې د المتو کل علی الله محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په دوره کې د ولسي جرګې په دود لسمه دوره کې د ننگرهار ولایت د کونړ وکیل او استازی و. دی خورا حلیم، زړه سواند، میلمه پال او په پښتو او پښتو نواله باندې ټینګ پښتون او یو منلی مشر و چې د محمد داود خان د واکمنۍ په وخت کې سیاسي بندي و. د ستو خیلو د قبیلې ټولې لانجې او شخړې به دده له خوا حل کیدې او د یوه محترم قومې مشر په توګه دده پرېکړې او فیصلې ټولو خلکو ته منظورې وې. دغه مشري اوس دده په کورنۍ کې دده زمانو خداي نظر او مولانظر ته پاتې ده.

د ستو خیلو د قبیلې د نورو مشهورو کسانو نه د حاجي جان باز، حاجي امیر زاده، حاجي گلزاده، حاجي چنار، حاجي انار او ځینو نورو نومونه یادولای شو.

د یوې احصائې له مخې د ستو خیلو د قبیلې د خلکو مجموعي شمېر د ۵۰۰ تنو په شا اوخوا کې اټکل شوی د

ی

ماخوډونه ده (152، 153، 154) نه.

71 د وتانې

که چېرې د پښتنو د نسب عنعنوي او دود بزه شجره وگورو نو جوته به شي چې د وتانې یا د فتانې د متو زیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې د لودی اولاده ده. ابراهیم چې په لودی سره یې شهرت درلود د رې زمان د رلود چې سیانې، نیازی او د وتانې نومیدل. د د وتانیو د قبیلې زیاتره خلک پوونده یعنې د مالونو او رمو څښتنان او کوچیان دي. ځینې خلک یې د سو د اگری په چارو بوخت دي او دوی په دې برخه کې ډېر زیارګالو نکي دي. په پخوانیو وختونو کې به د دوی هغه شمېر خلک چې د سو د اگری په چارو بوخت ول د سو د اگری له پاره تر بخارا پورې تلل. همداروجه وه چې دوی د نورو پوونده وو تر مینځ ډېر شهرت درلود.

152 پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد، د دانش چاپ، پېښور، ۱۴ مخ.

153 معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل سرحدی کشور، د شیر رحمن د وړ لیکنه، ۱ مخ، د قومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳۶۳ کال

154 د ستو خیلو د قبیلې په اړوند زما (د مقالې د لیکوال) شخصي معلومات او یادښتونه

71.1 د د وتا نيو د قبيلې بنا خو نه او خانگي

د د وتا نيو د قبيلې مشهور بنا خو نه او خانگي په لاندې ډول دي (155):
حسن خيل، عمرزي، مچر خيل، سد و خيل، ابراهيم خيل، بد ين خيل، احمد زي، نسو خيل، سرکي زي، راتا خيل، محمد خيل، بازار خيل او نور---

تاريخ حيات افغاني ۱۴۵ کلو نه د مخه د د وتا نيو د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي دي (156):

"د د وتا نيو د استوگنې اوليرد څرنگوالی د نورو پوونده وو په څېر دی، خو ځيني د وتا نيو د ولنه په سيمه کې مېشته دي. د غه سېمه د شېرانيو د قبيلې د هرپيال د خانگي شمال خواته د يوه ميدان له پاسه په هغو غرو نو کې پرته ده چې د گو ملې خواته زور والی يا نشيب لري. د وانه زياتره د وتا نيو د کرکيلې او کرنې په چارو بوخت دي."

حيات افغاني په هغه وخت کې په وانه کې د دوی شمېر اتيا کورنۍ بنودلی دی او زياتوي چې د دوی د شمېر د کموالي سره هم د وزيرو قبيله نه شي کولای چې دوی له دغه ځایه بېواکه کړي.

خود تاريخي شو اهد و له مخې د نو لسېمې سدې په نيمايې کې دوی د احمد زيو وزيرو له خوا د لانجو او شخړو له کبله په تدریج سره د بته اړ ایستل شول چې پوونده ژوند غوره کړي. د وتا نيو د وزيرستان نه برسېره په ديره جاتو، د گو ملې په درې، غزني، پکتیکا، زابل، کندهار، هلمند، پکتیا او د کندز د دشت اړچي په ولسوالۍ کې استوگنه لري. يو شمېر د وتا نيو په ايران، پاکستان او هندوستان کې هم استوگنه لري.

د وتا نيو زياتره د ډيورنډ د کر بنې د واپرو خواووته په تگ او راتگ کې وي او خپلې رمې پيايي. په پخوا وختو نو کې به دوی خپلې رمې تر هزاره جاتو پورې بيولې چې هلته د دوی د مالو نو او رمو له پاره بنې ورشوگانې او څر ځايونه وو. د اسي ويل کيږي چې ځيني وختو نه د کاکړو د قبيلې شپانه خپلې رمې او گلې د دوی جنوبي او لويديزو سيمو ته ورولي خو دوی د ميلمنو په توگه د هغو درناوی کوي او د څر ځايونو نه يې نه منع کوي.

هغه د وتا نيو چې په پوونده يا د مالو نو او رمو څښتنان دي د دوی د ود او د ستور د نورو پوونده په څېر دی، خو هغه د وتا نيو چې په وانه کې ژوند کوي د دوی خوراک او پو بڼاک د وزيرو د قبيلې خلکو ته ورته دی.

د اسي ويل کيږي چې کله ناکله د د وتا نيو او سلیمان نخیلو پښتنو تر مینځ شخړې او لانجې را مینځ ته شوي دي چې يوه ستره لانجه چې د دوی او سلیمان نخیلو تر مینځ د شلمې پيړۍ په لومړۍ نيمايې کې را مینځ ته شوې وه بيا د پښتني د ود او د ستور سره سم اواره شوه، خو د وزيرو سره بيا د دوی کومه لويه شخړه او لانجه نه ده را

155 د پښتنو قبيلو شجرې او مينې، د پوهنوال محمد عمر روند ميا خيل تاليف ۲۶۸-۲۶۹ مخونه

156 تاريخ حيات افغاني، د پېښور چاپ ۱۳۰۳ او ۳۱۵ مخونه

مینځ ته شوې.

د دوتا نیو کو چیانو لوی خان خد اید اد خان نو مید چې اولاد ه یې اوس هم د هلمند په ولایت کې د لو یو جا ید اد ونو او شتمنیو خاوندان دي او ویل کیږي چې د ارواښاد غلام شاه خان د و تانې تر مړینې وروسته د هغوی زلمن په هغه ولایت کې د دوتا نیو د قبیلې د کو چیانو د مشرۍ پر گدی ناست دي.

د و تانې زړور، جنگیالی، میلمه پا لو نکي او په پښتني ننگ او غیرت ټینگ خلک دي. د روسي بنکیلا کگرو په وړاندې یې د نورو پښتني قبیلو په څېر د ویاړه ډ کې کار نامې تر سره کړي دي چې زموږ د هېواد تاریخ به یې هیڅکله هم له یاده ونه باسي. د دوتا نیو د قبیلې په با تورو مبارزینو کې د حاجي اهل الله خان د و تانې نوم ییاد ولای شو چې په حاجي عبیدي سره مشهور دی. نو موږي د روسي بنکیلاکگرو یو سر سخته د بنمن او د لـوړو زده کړو او پوهې خاوند دی چې د خپل قوم او قبیلې په مینځ کې د بڼه نوم خاوند دی. همدراز د کندز ولایت د دشت ارچي په ولسوالۍ کې حاجي وکیل د و تانې چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه په وخت کې د ولسي جرگې وکیل و او د هغه کورنۍ د دوتا نیو په قبیله کې د بڼه نوم او عزت خاوندان دي.

د ۱۹۷۸ کال د یوې سروې له مخې په ټول افغانستان او پښتونخوا کې د دوتا نیو مجموعي شمېر ۱۲۱۵ کورنۍ ښودل شوی و، چې بنا یې اوس به په دغه شمېر کې په زیاتره کچه زیاتوالی راغلی وي.

ماخوډونه ده (157، 158، 159) نه.

72 د وړ

زموږ پښت پوهان او نسب پیژندونکي د وړ له اړه کر لاني پښتانه گڼي چې تر وزیرو وروسته د شمالي وزیرستان د ویمه لویه پښتني قبېله ده. د وړ د شمالي وزیرستان د توچي سین په دواړو غاړو کې د غلیمي نه نیولې د شینکي تر درې پورې اباد دي. توچي د یوه وادي په څېر د لویدیز نه ختیز لورې ته پرته ده چې د توچي سین پکې بهیږي او د وړ د توچي سین په دواړو غاړو په سترو او کوچنیو کلیو کې استوگنه لري او چارچا پیره څلور خواوو ته یې د وزیرو د قبیلې خلک مېشته دي. همدراز د وړ د ختیز نه د خجورې نه نیولې په لویدیز بڼه کې تر څر کمر پورې چې څلو یښت مېله او برد والی لري په یوه شنه او سمسوره سېمه کې پرته دي او د کر نې ډیرې بڼې حاصلخیزه ځمکې لري.

د وړ په دواړو خواوو ویشل شوي دي یعنې ښکنتني د وړ او بر د وړ. هغه د وړ چې د ټل د درې ختیز لورې ته

157 پښتني قبیلې، د دکتور لطیف یاد تالیف، ۱۳۴-۱۳۵ مخونه

<http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dotani.shtml>158

<http://www.scribd.com/doc/6192578/A-Dictionary-of-the-Pathan-Tribes>159

د مير انشاه نه تر خجورې پورې مېشته دي هغوی د بنکننيو د وړو او هغه د وړ چي د د ټل درې لويديز لوري ته د ميرانشاه او په لويديز کي تر خر کمره پورې استوگنه لري د برو د وړو په نامه يادېږي. په دوی کې يوبل ډول قبيلوي وېش هم شته چې د تپي ډوت د تور گوند ي او مل ډوت د سپين گو ندي په نامه سره يادېږي.

د وړو سېمه د تاريخي پلوه هم ډېره مشهوره ده. د دوی په سېمه کې د پخوانيو، زړو او وړانو د انيو د کنډوالو نښې نښانې پاتې دي چې له هغو نه داسې اټکل کيدای شي چې د هند وانو يا يونانيانو د واکمنيو په وخت کې لويديز افغانستان ته له دغه ځايه يوه عامه لاره تللې وه. همداراز هغه زړې سکې چې د دغې سېمې نه ترلاسه شوي دي د اښيي چې دغه سېمه ډېره پخوانۍ او د پوځي اهميت نه خورا برخمنه وه.

تاريخ حيات افغاني له نن نه ۱۴۵ کلونه وړاندې د وړو د قبيلې په اړوند داسې کښلي دي :

" د وړو د شيتک اولاده ده او له هغه وخته چې د کيوي او سور انهي او لاده چې په بنو څيو سره شهرت لري د شوال نه د بنو سيمې ته راغله، نو له هغې نه تقریباً ۵۰۰ کلونه تېر شوي دي او د وړو قبيله هم د توچي د سين په د وړو غاړو کې مېشته شوه، خو د زياتو معلوماتو سره سره هم د احوال څرگند نه شو چې په هغه ځاي کې چې اوس د وړو د قبيلې د سيمې په نامه يادېږي د مخه څوک او سيدل."

په هغه وخت کې چې مغولي محي الدين عالمگير او رنگزيب د هند وستان واکمن و نو په ۱۱۱۲هجري کال چې د ۱۶۹۶ عيسوي کال سره سمون خوري د شهزاده بهادر شاه په مشرۍ يو پوځ د بنو خواته وليږه او غوښتل يې چې د پښتنو سيمې ايل او لاندې کړي، هماغه و چې څه موده يې سيد حسين نومی د وړو د سيمې د حاکم په توگه وټاکه او د وړو په سېمه يې هر کال د ولس زره روپۍ مالیه وټاکله. بيا وروسته د دغې سيمې انتظام او امنيت مخ په خرابيدو شو او د وړو بېرته ازاد او خپلواک شول.

څه موده وروسته د دراني واکمنانو په وخت کې بېرته تابع او ايل شول، ځکه د سېمه د افغانستان پورې يوه تړلې سېمه وه او د دراني زمانه تر وخته پورې يې دراني دولت ته د ولس زره روپۍ مالیه ورکوله، خو دراني دولت په دغه سېمه کې کوم ځانگړی حاکم يا ولسوال يې نه درلود. تر يوه يا دوه کلونو وروسته به يو تن دراني افسر د يو شمېر پوځونو سره د دوی سيمې ته ورته او د ولس زره روپۍ مالیه به يې ترې راټولوله. د بارکزيو او سدوزيو د شخړو په دوران کې دوی بيا د ماليې نه ځان ازاد کړ او هغه د اچي شاه زمان د يوه سيد پېر په غوښتنه دوی ته کلنی د ولس زره روپۍ مالیه ور وېخېله چې د هغې په بدل کې به په کال دوی خپلو ځمکو په سړيوه اندازه غله دانه د دغه سيد کوړنی ته ورکوله.

بايد ووايو چې د وړو سېمه که څه هم د ۱۸۹۳ ميلادي کال پورې د افغانستان د خاورې يوه برخه وه چې د ډيورنډ د تورې او منحوسې معاهدې او تړون ترلاسيک وروسته چې د امير عبدالرحمن او انگرېزانو تر مينځ وشوه د وړو سېمه له افغانستانه جلا شوه او د بريتهش انډيا تر واک لاندې راغله او په دې توگه د افغانستان د خاورې د نورو برخو په گډون چې د ډيورنډ د پولې هاخوا ته پرته دي او زموږ پښتانه وروڼه پکې او سي زموږ

د غه د وړ پښتانه ورونه هم زمو نره جلا شول، خو سره له دې هم د غه سپمه تر ۱۸۹۵ پورې د فغانستان تر واکمنۍ لاندې پاتې وه.

د وړ ډېر جنګیالي، میلمه پالو نګي او په پښتو او پښتنو الې با ندې مین خلک دي. د وی د علم او پوهې سره هم مېنه لري، همداسې د یوې یوزیات شمېر خلک یې د ولتي ملازمتونه او د ندې هم سر ته رسوي. د وی په هر وخت کې د بلو سګرو او تاراکګرو په وړاندې په مېرانه جنګیدلي دي. تاریخ حیات افغاني ۱۴۵ کلونه وړاندې د د وړو د وسله وللو میروندو او جنګیالیو شمېر ۱۲... تنه بنسټ لای دی. د اسی ویل کېږي چې د تورګو ندې د وسله والو شمېر یې ۳... تنه او د سپین ګو ندې د وسله والو کسانو شمېر ۹... تنه وو.

د وړ منځنی ونې لري او غنم رنگه دي چې زیاتره د کر کیلې او سو د اګری په چارو بوخت دي. د وی د سیمې هوا په د وېي ې توده او په ژمي ې سړه ده. غنم، جوار، ګني، تماکو، کور کمن او اد رک یې غوره حاصلات دي. د میرانشاه بنار او د میر علي بازار هم د وړو په سیمه کې موقعیت لري.

72.1 قبیلوي جوړښت

لکه چې د مخه وویل شول د وړ په دوو برخو ویشل شوي دي چې یو ته یې بنګتني د وړ او بل ته یې بر د وړ وایې. د برو د وړو بناخونه په لاندې ډول دي :

ملخ، همزاني، د رپه خیل، نصرت خیل، لنډ، بویه، طوایف خیل، زیراخیل، ابراهیم خیل، مریم خیل، علي زای، گر بزای.

د بنګتنيو د وړو بناخونه دا دي :

مبارک شي، عيدک، خدي، سو خیل، حیدرخیل، تپي، خدری، سلیمان. هر مز، حکیم خیل، پیران، شمل، بیباکي، بارقوم، ملکان، ایسوري، زیروکي، نصر خیل، علي خیل، قیمت خیل، ایبي، نانه خیل، زو خیل، توري یل، پلالي.

په میرانشاه کې د وړو ځیني بناخونه دا دي :

اتمان، لقمان، کتي خیل.

د ۱۹۶۱ کال د احصائیې له مخې د وړو د قبیلې مجموعي شمېر ۵۸۱۴۴۸ تنه ښودل شوي دي.

73 دولت خیل

زموږ پښت پوهان او نسب پيژندونکي دولت خیل د پښتنو د متو زيود ټولنيز گروپپورې يوه ټپلي قبیله بولي چې په لو د يو پښتنو ور گډيري.

تاريخ حیات افغاني چې له نن نه ۱۴۵ کلو نه وړاندې کښل شوی دی د دولت خیلو پښتنو په اړوند د اسي کښلي دي:

"د نسب د شجرې تر څپر لو وروسته د اسي جو تیري چې د لوآني يا نو حاني د زوی ماما په د ريو زمانو کې د يا سين د اولادې نه د دولت خیلو قبیله را مينځ ته شوه. د ماما د نورې او لادې په پر تله د دولت خیلو بناخ د شمېر او واک له مخې د و مره پر مختگ وکړ چې د ماما د اولادې نورې کو چنی، څانگې د دولت خیلو پورې اړوندې څانگې گڼلې کيږي. تر دولت وروسته چې اولاد ه يې د دولت خیلو په نامه ياد بري په پنځم پښت کې کټي خان مينځ ته راغی چې اولاد ه يې د کټي خیلو په نامه سره ياد بري. تر دې د مخه چې چې د لوآني بنا خونه لکه کټي خیل، دولت خیل، ميا خیل، مروت، تتور او نور د ټانک په سېمه کې مېشته شي ټو لو په پوونده ډول ژوند کاوه او لږه انداز ه سوداگري يې هم کوله. که څه هم د دوی زياتره شمېر خلک په کټواز کې اوسيدل، خو د دغې سېمې په سهيلي يا جنوبي برخه کې يو شمېر د کرنې وړ ځمکې يې هم درلودلې، خو د وانه په غره او نورو سيمو کې چېرته چې ډېر بڼه څر ځایو نه موجود وو هلته د مالدارو لو آنيو کيږدی وې او کله کله به د ژمي د تيرولو لپاره د ټانک سېمې ته هم راتلل. کله چې بيا د کټواز سېمه د سليمان خیلو له خوا د لوآنيو نه ونيو له شوه نو له هماغه وخته په اوږدې کې په وانه او په ژمي کې د د امان د سېمې ټانک ته د هغوی تگ راتگ پيل شو. په دغه وخت کې د لو آنيو د قبيلې هر يو بناخ يو تن مشر درلود چې خان به ورته کيده او د دغو خانانو به د هر خیل اوزي ملکان او مشران تر لاس لاندې درلودل، چې د دغو خانانو او ملکانو په لار بڼوونه به د اړوند ه بناخونو او څانگو چارې سر ته رسېدې، و دلوآني د قبيلې ټوله مشري يا حاني د کټي خیلو په کورنۍ په لاس کې وه چې د دولت خیلو يوه څانگه شمير له کيده له."

د اسي ويل کيږي چې د دولت خیلو د قبيلې او نورو څانگو وړاندې د ټانک په سېمه کې پراگيان چې د لود

160 اضلاع، ايجنسيها و قبایل ایالت پښتو نستان، د شیر رحمن د وړ تالیف، ۱۱۳-۱۱۴ مخونه

161 تاریخ حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۴۲۸-۴۲۲ مخونه

162 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد رشاه ظفرکا کا خیل تالیف، د پېښور چاپ، ۱۳۹۵-۱۳۹۶ مخونه

163 پښتني قبيلې، د دكتور لطيف ياد تالیف، د پېښور چاپ، ۱۳۷-۱۴۰ مخونه

<http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dawarh.shtml> 164

http://en.wikipedia.org/wiki/North_Waziristan 165

ي قبيلې يو بناخ دى استوگنه د رلوده او د دغه ځمکې او ملکیت د دوى په لاس کې و، خو څرنگه چې د لوانې د قبيلې پوونده د ژمي په موسم کې د ټانک سېمې ته راتلل نو زیاتره به د هغوى څارویو د پرانگیانو د قبيلې د کرنې ځمکو ته زیان رساوه، نو همدارنگه و چې د دوى تر مینځ شخړې او لانجې رامینځ ته شوې شو په پای کې پرانگیان او نور په هند کې د مغولي واکمن بابر د غضب وړ وگرځیدل. په دغه وخت کې د کټي خیلو د بناخ نه شهباز خان نومى چې د خانزمان لقب ورکړل شوى و د لوانې د بناخ ټولې څانگې یعنې د ولت خیل، تتور، یاخیل، مروت او نور له ځا نه سره یو کړل او د پرانگیانو نه یې د ټانک د سېمې د ترلاسه کولو نیت وکړ. نو مورې د ټول لوانې بناخنه لښکرې راټولې او همداراز له هغو پوونده وو چې په تنگ شوي وو مرسته وغوښتله او د ټانک د سېمې پر او سیدونکو پرانگیانو یې یرغل وکړ او ترڅو جگړو وروسته لوانیان د شهباز خان یا خانزمان په مشرۍ پر پرانگیانو باندې یرغلي شول او د کرنې ټولې ځمکې یې د اب سیاه په گډون په څلورو برخو باندې وویشلې په دې ډول چې یوه برخه یې د ولت خیلو، یوه برخه یې تتور، یوه برخه یې مروت او یوه برخه یې هم میا خیلو ته ورکړه او هغه وخت به چې کال پای ته ورسید نو د مروتو او میا خیلو خانان به د ولت خیلو د کټي خیلو د څانگې مشر خانزمان حضور ته ورتلل او هغه به په مناسبه اندازه د څلورمې برخې له مخې هر یوه ته خپله برخه ورکوله او رخصتول به یې.

په پای کې مروتو د څلورمې برخې په ویش باندې د خانزمان کټي خیل سره شخړې رامینځته کړې او د خپلې برخې د نیولو له کبله یې پر ټانک باندې یرغل وکړ او په هغه جگړه کې چې د دواړو غاړو تر مینځ پېښه شوه د ولت خیلو ماتې وخوړه او هغوى یې له خپل مشر خانزمان سره د ټانک د سېمې نه بې واکه کړل او پخپله یې پر ټانک باندې قبضه ټینګه کړه، خو د کټي خیلو مشر له جبیل خان نه چې د گنډاپور یانو مشر و او په هغه وخت کې یې د امان ته په پونده ډول تگ او راتگ کاوه مرسته وغوښته، خو څرنگه چې مروتو له ده سره د مقابلې توان نه لاره نو ځکه یې د ټانک سېمه خوشي کړه. که څه هم خانزمان د مروتو څلورمه برخه پر دوى باندې بنده کړه، و سره له دې هم د مروتو کوم خان به چې خانزمان ته ورغى نو هغه به یې تش لاس بېرته نه لېږه.

تر لږې مودې وروسته خانزمان د میا خیلو څلورمه برخه هم پر هغوى باندې بنده کړه او د تتور د څانگې د برخې پرته د ټانک پورې ټولې سېمې د ولت خیلو لاس ته ورغلې چې اوس هم د دوى په لاس کې دي. نامتو انگریزي مورخ په خپل مشهور اثر (an account of kingdom of caubul) کې د دوى شمېر اته زره کورنۍ ښودلې دي. د نوموړي مولف په قول د ولت خیلو د قبيلې یو شمېر وگړي په کارنده، زیمه، کافر کلا او د کابل په شا اوخوا کې هم استوگنه لري. (166)

د ولت خیلو د قبيلې بناخونه او مشهور کسان چې د دغې قبيلې ځینې څانگې هغو ته منسوبې دي :

عیسی خان، موسی زى، مندوزى، پلنگ، اسماعیل، زکو، لقمان، تاجي زى، بند زى، جلال خان، موسی خان،

یحیی زی، کتبی خیل، بهدین، خواجه خضر، موسی خان، فیروز خان، برمزید خان، دولت خان، شهباز خان، غازخان، حیات خان، محمد خان، شیر خان، دلیل خان، سلیم خان، قتال خان، خمریز خان، صاحب خان، اکبر خان، شهباز خان، هبیت خان، الله داد خان، خداداد خان، صاحب داد خان، سرور خان، نواب شهنواز خان او محمد اکبر خان.

73.1 د دولت خیلو په قبیله کې د مشري څرنگوالي

مور د مخه وویل چې د دغې قبیلې مشري له پخوانه د کتبی خیلو د کورنۍ په لاس کې وه، خو هر یوه مشر د خپلې څانګې یعنی د دولت خیلو سره بڼه او د ورور ګلوی چلند کاوه، خو کله چې مشري د سلیم خان زوی قتال خان ته ورسیده، نو هغه په خپلې قبیلې باندې سختي راواخیسته او څرنگه چې نو مورې یو تند مزاجه سړی و نو له دې کبله د دولت خیلو د قبیلې، کتبی خیلو سره سلا او مشوره وکړه او قتال خان او د هغه زوی اکبر خان یې ووژل او د قتال خان مشر زوی سرور خان له دې پېښې نه بچ پاتې شول او د ګل خان د ورور ظفر خان په ملګرتیا د مر وټو سېمې ته راغی او څو زره روپۍ یې د خپل پلار د یوه ملګري نه یې پور کړې او په کابل کې د افغانستان واکمن ته په عرض ورغی. د افغانستان واکمن د غلجی عبدالرحیم خان هوتک په مشري د سرور خان مرستې ته څلور زره پوځ او څو توپونه یې د هغه مرستې ته وګومارل. کله چې سرور خان د کابل د شاهي ځواکو نو په مرسته د ټانک سېمې ته نږدې شو نو ګل خان د سرور خان سره د د بنمنۍ سره د دولت خیل و پوهول چې د سرور خان ملاتړ وکړي او سرور خان هم سوګند وکړ چې پخوانۍ خبرې به هیروي او چاته به زیان نه رسوي. دولت خیلو د سرور خان ځای نیو او مشري ومنله، خو د سرور خان لوړې او سوګند تر هغو پورې د وام وکړ ترڅو چې د دولت خیلو معتبران او ملکان د سرور خان حضور ته راغلل او په هغه وخت کې سرور خان هغه اتلس تنه مشران چې زیا تره یې د هغه د پلار قتال خان او ورور اکبر خان په وژلو کې سره سلا او مشوره کړې وه و وژل، خو ګل خان ونه وژل شو، خو سرور خان څه موده وروسته هغه وواژه. کله چې یې د بنمنان له منځه ولاړل او د سرور خان ځای نیو او مشري ټینګه او پیاوړې شوه او بیا نو هیچا هم د هغه سره د مقابلې توان نه درلود. هغه د خپل پلار قاتلین په تدريجي توګه او کله به هم چې یو یو لاس ته ور تلل وژل به یې. نو مورې له ځانه سره پنځه سوه سپاهیان وټاکل او د ټانک په سېمه کې یې یوه کلا او باغ جوړ کړ. سرور خان به د ملک په چارو کې د عدل او انصاف نه کار اخیست. که څه هم غریب او بیوزله رعیت له هغه ځینې خپه او ناراضه ول، خو سره له دې هم هغه داسې بند و بست وکړ چې هیچا هم ترې سر نه شو پورته کولای. د ټانک د سېمې هر ډول عاید د هغه شخصي مال ګڼل کیده، خو هغه د دولت خیلو نه هېڅ ډول محصول او مالیه نه اخیستله. سرور خان په سخاوت کې ډېر مشهور و. له چې د ګنډاپور یانو او میا خیلو په لښکرو برلاسۍ شونو ځواک یې لاپیا وړی او پخپلو سیالانو کې ډېر مشهور شو.

سرور خان په ۱۸۹۲ بکر ما جیتی کال کې چې د ۱۸۳۵ عیسوي کال سره سمون خوري مړ شو او پر ځای یې زوی الله داد خان مشر وټاکل شو. په ۱۸۹۳ بکر ما جیتی کال کې چې د ۱۸۳۶ عیسوي کال سره سمون خوري کنورنو نهال

سنگه د سکهانود پو خو نوسره د يره جاتو او د د امان سپمې ته راغی او بيا يې د ټانک د سپمې خو اته پو خو نه وليدل. کله چې الله د اد خان د نو نهال سنگ د راتلو نه خبر شو او په دې متيقن شو چې خپلو سردارنو او ملا زمانو يې ورسره بيو فاپي کړې ده نو د خپلو زمانو او خپلې منقو له شتمنيو سره يې د مسيد و او وزيرو ملک ته پناه وروړه او په دې توگه د ټانک سپمه د سکهانو لاس ته ورغله. دى بيا وروسته د افغانستان امير د وست محمد خان ته ورغی او له هغه نه يې د مرستې غوښتنه وکړه. ترخو مودې وروسته بېرته د مسيد و او وزيرو غرو ته راستون شو او څرنگه چې کنور نو نهال سنگه د ټانک سپمه د ملتاني افغانانو پاينده خان خواجهک زي، حیات الله خان سدوزي او عاشق محمد خان عليزي ته د جاگېر په ډول ورکړې وه، نو الله د اد خان تر ډېرې مودې پورې د سکهانو او ملتانو نيانو سره و جنگيد او تل به يې د ټانک پر سپمې باندي برید ونه کول چې نو مورې خپل ټول عمر په جگړو يې تېر کړ ترخو په پای کې مړ شو. د الله د اد خان تر مړينې وروسته يې د د و تنو زمانو نه يو يې چې محمد شاه نواز خان نوميد د پلرني مشري د بيا تر لاسه کولو له پاره ډېرې هلې ځلې وکړې چې بيا د انگرېزي سرکار په وخت کې د ټانک موروثي مشري شاهنواز خان ته ورکړل شوه چې هلته نواب وټاکل شو.

بايد ويل شي چې د ټانک سپمه د پښتونخوا په ايالت کې مو قعيت لري. ټانک پخوا په دېره اسما عيل خان پورې اړوند ډيسټرکټ يا ولسوالي وه.

دولت خيل ميلمه پالو نكي، جنگيالي او په پښتو او پښتو نوالي باندي مين خلک دي. دوى د سکندر د دتا راکونو، چنگيزيانو، مغولو، سيکهانو او انگرېزانو په وړاندې په ميرانه جنگيدلي دي.

ماخوځونه ده (167، 168، 169، 170، 171) نه.

74 دولت زي

د دغې قبيلې خلک غلجې پښتانه دي او ځانونه په سليمان خيلو ورگډوي. دولت زي د ننگرهار ولايت د چپرهار ولسوالۍ د دولت زيو، بي بي مهرو او چينې په کليو او د مومند د رې په ولسوالۍ، د پکتيا ولايت د مرکز گر ديز بنار ته نږدې د دولت زي په کلي او د زرمته په ولسوالۍ، د سمنگانو ولايت د مرکز د ايبکو په بنار، د بغلان ولايت په مرکز، د بلخ ولايت د بلخ په ولسوالۍ، د ميدان او وردگو په ولايت او د کابل بنار د چهاردهي او بگر اميو د ولسوالۍ په شينه او د ده سبز ولسوالۍ په بختيارانو کې استوگنه لري. يو شمير د ولتزي د کابل او جلال اباد تر

167 تاريخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، د پېښور چاپ ۸۰۳-۳۱۱ مخونه

168 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۳۴۹ مخ

169 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف ياد تاليف، د پېښور چاپ، ۱۴-۱۴۳ مخونه

<http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dolatkhel.shtml> 170

http://en.wikipedia.org/wiki/Tank_Pakistan 171

مینځ د کابل د سیند په د واپرو غاړو کې د الیا س خیلو پښتنو سره په گا ونډ کې ژوند کوي او د کر کیلي په چارو بوخت دي (172).

د ننگرهار ولایت د چپرهار ولایت د ولتزو د کلي او سید و نکي د ولتزي د روپش خیلو، الله د اد خیلو او زاري خیلو په څانگو ویشل شوي دي. د دوی مشران وايي چې د دوی نیکو نه ډېر کلو نه وړاندې د کندهار او غزني د سیمو له شا او خوا نه دې سیمې ته رالیږدیدلي او دلته یې ژوند غوره کړی دی. د ننگرهار ولایت د ولتزو، بي بي مهر و او چيني د کلیو زیاتره د ولتزي په کر کیلي اخته دي او د کر نې حاصلات یې جوار، غنم او نور حبوبات دي، خو دوی د خیلو کر نیزو ځمکو لپاره ډېرې او به نلري نو ځکه یې ډېر شمېر خلک په بیو زلی، کې شپې او ورځې تیروي. په افغانستان باندې د روسي یرغلګرو تر تیري وروسته د نورو پښتني قومونو او قبیلو د خلکو په څېر د ولتزي هم د خپل ټاټوبي او ځای ځایګي نه کډوالی ته اړ ایستل شول او زیاتره یې پېښور ته مهاجر شول چې هلته د کچه ګر هی، اکوړې خټک، جلو زیو، هنگو، متنیو، کوهاټ، شین ډنډ او مانسهره کې په کمپونو کې او سیدل او زیاتره په مز د وریو او شافه کارونو بوخت ول. د روسانو تر وتلو وروسته دوی ډېرې کورنۍ بېرته خپلو اصلي ټاټوبو ته راستنې شوې.

د سمنګانو، بغلان او بلخ ولایتونو د ولتزي هم زیاتره د کر کیلي او سو د اګریو په چارو بوخت دي، خو په هېواد کې د تنظیمي جګړو وروسته دوی زیات شمېر مهاجرت ته اړ ایستل شول او په شمال کې د نورو پښتنو په څېر د دوی ځمکې او جايدادونه، کورونه او نورې منقولې او غیر منقولې شتمنۍ د یو شمېر جنگسلا رانو له خوا ونیول شوې چې تر اوسه هم د هغوی په ولکه کې دي.

په پخوا وختونو کې یو شمېر د ولتزيو کوچیانې ژوند درلود او د اوبانو، پسونو، وزو او غوایانو رمي او گلې درلودلې، خو د وخت په تېریدو سره دوی کلیوالي ژوند غوره کړی دی، خو یو شمېر یې لاتر او سه پورې کوچیانې سرگردانه ژوند تیروي.

د ولتزي میلمه پالونکي، په علم او پوهې مین، زړور او په پښتو او پښتو نولۍ باندې ټینګ خلک دي. د روسي بنکیلا ګرو په وړاندې په میرانه جنگیدلي او ډیرې قربانۍ یې ورکړي دي.

د ۱۳۶۱ کال د سر شمیرنې له مخې د ننگرهار ولایت د چپرهار په ولسوالۍ کې د دوی شمېر د ۱۶۵۹ تنو په شا او خوا کې او د مومند درې په ولسوالۍ کې د دوی شمېر د ۱۴۰۳ تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی چې بنایي د شمېر به اوس تر دې لاریات وي. د هیواد په پاتې نورو ولایتونو کې د ولتزيو د قبیلې د ژوند او شمېر په اړوند مې بشپړ او دقیق معلومات تر لاسه نه شول کړای (173).

172 پښتني قبیلې، د دکتور لطيف ياد تاليف، ۱۴۳-۱۴۴ مخونه، د پېښور چاپ

173 د اهغه معلومات دې چې ما پخپله د ساحوي ريسرچ په نتيجه کې تر لاسه کړي دي

75 د ینار خیل

د ینار خیل له اړه غلجی پښتانه د یو او د سلیمانخیلو پښتنو یوه څانگه گڼل کیږي. د کند څار ولایت د ارغنداب په ولسوالۍ او همداراز د دغه ولایت په مرکز د کند څار په ینار کې هم یو شمېر د ینار خیل استوگنه لري. د کند څار په ولایت کې د د ینار خیلو د قبیلې مجموعې شمېر د ۱۳۶۰ کال د سر شمېر نې له مخې ۳۳۸۸ تنه ښودل شوي دي (174) چې بنا یې په دغه شمېر کې به اوس ډېر زیاتوالی راغلی وي.

د د ینار خیلو د قبیلې یو شمېر د پکتیکا ولایت په شر نه او یو شمېر هم د پکتیا ولایت د مرکز د گردیز ښار ته خپر مه د رباط په سېمه کې هم ژوند کوي. هغه د ینار خیل چې په کند څار کې استوگنه لري نو د وډونه او رواجونه یې کت مټ د هغه ځای د خلکو په خپر دي.

د ینار خیل، زړور، میلمه پالو نکي، په هېواد مین او په پښتو او پښتو نولۍ باندې ټینګ خلک دي.

76 رتن زي

که چیرې د رتن زیو د قبیلې د نسب شجره په غور سره وڅیړو نو جوته به شي چې د وی د بیتني قبیلې یوه څانگه ده چې د جنوبي وزیرستان او د ټانک په سېمو کې استوگنه لري. بیت نېکه په پښتنو کې ډېر مشهور نېکه تېر شوی دی او په پښتني عنعنه کې هم بیت نیکه خورالوی پښتون، ستانه او مشهور نېکه گڼل کیږي. د دهنوم په تار ریخو نو کې بیتني او بېن هم راغلي دي چې له خیلو د وروړونو سرېن او غر غښت نه په عمر کو چنی و، خو د خپل نیک خوی، زهد او تقوا په وجه یې ډېر شهرت ترلاسه کړ.

لوی استاد ارواښاد علامه عبدالحی حبیبی رحمت الله علیه د پښتو ادبیاتو د تاریخ په دوهم ټوک کې لیکلي دي:

"د بیت نېکه احوال مور ته نه دی معلوم او نه ده ژوند مور خانو تصریح کړی دی، یوازې د پټې خزانې د لیکنې پر بنسټ ښکاري چې اسما عیل د بیت نېکه زوی د خر ښبون معاصر و او دغه سړی په ۱۱ هجري کال کې مړ شوی دی. نو چې د اسما عیل د ژوند وخت د ۴ هجري په حدودو کې وي بنا یې چې پلار او اکا یې هم د ۳۵ هجري په حدودو کې ژوند یې وي" (175)

د بیتني قبیلې یوه څانگه رتن زي دي، خو ځینې بیتني داسې عقیده هم لري چې په بیتنيو کې د بو بک په

174 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل سرحدی کشور، ۲۹-۳. مخونه
175 عبدالحی حبیبی، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دویم ټوک، ۱۰۱ مخ، د کابل چاپ

نامه د يوه تن زوی علي يو کو چنی ما شوم و موند او رتن نوم يې پرې کېږي او هغه نسل چې د ه له پښته رامینځ ته شوی دی د رتن زي په نامه سره یادېږي. د رتن زيو ټول د ود و نه او رواجونه د بیتنیو د قبیلې نورو خانگو او بنا خو نو ته ورته دي.

77 رځر

رځر په اصل کې سر بني پښتانه او د مند ږ او لاده گهل کيږي او د پښتونخوا په صوابی، مردان او سوات کې ژوند کوي. که چېرې د د غې قبیلې د نسب ونې يا شجرې ته وگورو نو مند ږ د رې زمان د رلودل چې منور، خضرا و رځر نو میدل. رځر په پنځو کو چنیو خانگو ویشل شوي دي چې ملکزي، ما نيزي، اکوزي، خضر زي او محمود زي نو مېرې چې ملکزي په يار حسين، شیر د ره او يعقوب بي کې، ما نيزي په په ډاگي، ترلاندې، بر مولې او ادينه کې، اکوزي په د وبيانو، سره چينه او اسما عليه کې، خضر زي په شيوه، کالو خان او شيره غونډ کې او محمود زي په نوي کلي، شيخ جانا، اسو ټا او نارنجي کې مېشته دي. (176)

78 زاخېل

زاخېل له اړه سر بني پښتانه دي او په سر بنيو کې غوري يا غوريا خېل دي چې پر د ولت يار ورگډيږي او په د ولت يار کې د مو مند و سترې قبیلې ته منسوب او د مو مند و د ويزيو د بناخ يوه څانگه گهله کيږي. غوري يا غوريا خېل هغه پښتانه دي چې د چنگيز (۶۳۴ هجري قمري مړ) په تاراكو نو و د چنگيزيانو په ناتا رو نو کې له خپلې اصلي مېنې غور نه ليرد او مهاجرت ته اړ شوي دي. د غوريا پښتنو نوم د ستر خو شال (۲۲.۱) - ۱۱ هجري قمري) په د پوان کې د اسې راغلی دی :

هند ته يې روان کړ بد رگه مې مستجاب

هم ملک، هم خان، هم همه غوري ارباب

د اورنگزېب عالمگېر (۱۱۶۸ - ۱۱۱۸ هجري قمري) د زمانې يو بل شاعر حسين پکلي وال ويلې دي :

د رقيب د نا کرد و به مې خلاص نه کا

که جنبه مې شي تمام غوري خبني

د پښتنو نازکخيال شاعر حميد ما شو خيل هم د اسې وايې :

176 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۳۲۲ مخ

چې داستاد نامې بوی اخلی حمید ه!

خه به نه وي خوش د ما غه غوري، خبني

ارواښاد علامه استاد عبد الشکور رشاد رحمته الله عليه د راحت یاد په نامه د مقالو په هغه ټو لگه کې چې په ۱۳۶۴ لمریز کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او د بیاتو د پوهنځي له خوا خپره شوې ده په خپلې یوې مقاله کې چې د راحت زاخيلي په اړوند یې کښلې ده د زاخيلو د قبيلې په اړوند داسې ليکلي دي :

"د ويزي او خويزي د مومندو د وې نامتو څانگې دي چې د گند او او کو ډا خيلو تر مينځ مېشته دي"

زاخيل زياتره کو چيان دي، ديشين (177) او غر شين (178) هم پکې شته.

د ننگرهار ولايت د روداتو د ولسوالۍ د کان او کتر غي تر مينځ سېمو کې مېشته دي. د ننگرهار ولايت د کامې ولسوالۍ او ثمر خيلو د کلي تر مينځ هم د زاخيلو څو کلي شته دي. د ډکې ختيز ته د کابل سيند پورې خواته هم زاخيل پراته دي. د ننگرهار پر زاخيلو برسېره د کندز په ولايت کې هم زاخيل مېشته دي (179) او د کورنيو شمېر يې تقريباً د ووزرو ته رسېږي او مشهور کلي يې په لاندې ډول دي (180):

1. زاخيل کلی: د سپين زر شرکت شاته.

2. خواندان کلی: د چاردرې د سيند پر غاړه.

3. پاچا قلندر کلی: د زر خريد په سېمه کې

د کندز د ولايت په مرکز د کندز په ښار کې هم زاخيل شته. د دغې سېمې نامتو بډای حاجي نازکميز خان زاخيل وچې د زاخيلو نامتو قبيلې ته منسوب و.

د افغانستان نامتو ليکوال استاد عبد الرؤف بينوا هم د پېښور په ښار کې د زاخيل په نامه د يوه کلي يا د ونه کې ده او زياتې کړې يې ده چې د پښتو، فارسي، عربي او اردو ژبو ليکوال او شاعر راحت زاخيلي په دغه کلي کې زيږيدلی دی (181) خو پخپله اړواښاد راحت د پېښور د ښار په سېمه کې د زاخيلو د رې کلي ښو دلي دي.

(182)

177 پښتانه په مجموعي توگه ديشين هغو خلکو ته وايي چې کو چيان نه وي او د مالونو د روزنې پر ځای کښت او کر وکړي او په کليو او ښارونو کې اوسي

178 غر شين هغه پښتانه دي چې په غرونو کې مېشته دي. د پښتنو يوه قبيله هم د غر شين په نامه شته

179 کندز د افغانستان د شمالي ولايتونو نه يو ولايت دی چې د امو سيند يې له تاجکستانه بيلوي، ختيز ته يې تخار، لوېدېز ته يې بلخ او سوېل ته يې د بغلان ولايتونه پراته دي

180 د پاچا قلندر زيارت او مرقد هم همدلته واقع دي

181 وگورئ او سني لېکوال ۱-۲۱؛ د عبد الرؤف بينوا تاليف، کابل، د و لتي مطبعه، ۱۳۴۰ کال

182 وگورئ لغات افغاني، د راحت زاخيلي تاليف، ۱۳۴۰ مخ، د لاهور چاپ

مشهور انگرېز محقق او ختيز پيژندونکی هينري جيورج راورټي د نو بنار د زاخېل کلي د ازي خېل په نامه يادوي، خو د هند و ستان جيو گرافیکل سو سائيتي د دغه کلي نوم زاخيل ليکلی دی. اروابناد راحت زاخېلی هم کبلي دي چې د نو بنار په سېمه کې د زاخان با جوړي د رې زامنو، د ري کلي ودان کړي دي چې د رې واړه د زاخېلو په نامه سره يادېږي. د زاخېلو کلي د نو بنار په جنوب لويديز کې پر اته دي. د زاخېلو او نو بنار تر مينځ د پير پا پي کلي پروت دي. پير پا پي له نو بناره دوه نيم کروه واټن لري (183) او زاخېل له پير پا پي نه يو نيم کروه لږې دي. په دې حساب نو د نو بنار او زاخېل تر مينځ خلور کروه لاره ده. د پيښور او اټک تر مينځ پا چاهي لار د زاخېلو شمال ته تيرېږي. د پيښور بنار او زاخېلو تر مينځ يوولس کروه واټن دي. نو بنار د زاخېلو کلي د پيښور بنار شمال ته لږ مایل ختيز لور ته پروت دی او د مشهور شاعر او لېکوال راحت زاخېلي د ټاټوبي له کبله د پښتنو په ادبي کړيو کې د ځانگړي شهرت نه برخمن دی. اروابناد راحت زاخېلي په خلورو ژبو (پښتو، فارسي، عربي او اردو) کې د شپږ ويشتو تاليفاتو او ترجمو څښتن دی. (184)

د استاد راحت زاخېلي او حاجي نازکمېر خان برسېره د بناغلي کرزي په او سني کا بېنه کې د افغان ستان د هاليپي وزير بناغلي عمر زاخېلو او د پښتو ژبې د مشهور شاعر او موسيقي پوه اروابناد استاد محمد دین زاخېل نو مو نه يا د ولاي شو چې د زاخېلو قبيلې ته منسوب خلک دي. (185)

79 زموخت، زمبنت، زويمشت

زموخت چې د زمبنت يا زويمشت په نامه سره هم يادېږي د پښتنو د کرلاني گروپ پورې يوه اړونده قبېله ده چې د دغې قبيلې خلک د پښتونخوا ايالت د اورکزيو ايجنسي په جنوب کې د کوهات پو لې ته څېرمه غرونو کې د ميران زي او کور مې د درې تر مينځ پر اته دي. ختيز ته يې او رکزي او بنگېن، شمال ته يې اورکزي، لويديز ته يې د توريو قبېله او جنوب خواته د بنگېنو پښتنو سره پوله لري.

د قبيلوي وېش له مخې زموخت يا زمبنت په دوو لويو اصلي څانگو وېشل شوي دي :

1. مموزي يا لويديز زموخت.

2. خويداد خېل يا ختيخ زموخت.

مموزي يا لويديز زموخت د منتهوال، مندان، وټي زي، دولت زي او د اود زي په څانگو باندي وېشل شوي دي

183 اوگورئ تواريخ خورشيد جهان په ۱۹۸ مخ کې چې ازي خيل د ځمکنيو يوه پښه بنودل شوې ده، ځمکنې هم غوري پښتانه دي
184 د کابل رود چې په پيښور کې يې لنډې بولي د نو بنار په مينځ کې تېر شوي دي، شمالي برخه يې د اشغر په نو بنار شهرت لري او محمد زي پښتانه پکې اوسي، جنوبي برخه يې د خالصه نو بنار په نامه يادېږي گډوله خلک پکې اوسي
185 زاخېل، د راحت ټاټوبي، د راحت ياد، د کابل پوهنتون فرهنگي شورا، کابل ۱۳۶۳، کال، ۲۵۴-۲۵۶ مخونه

ي-

خویداد خیل یا ختبخ زموخت د حسین خیلو، بیی خیلو، ټپی او خد و خیلو په شانگو ویشل شوی دی.

د زموخت د قبیلې د سېمې مجموعې مساحت ۱۰۰ مربع مېله ده. د وی په په یوه غرنی سېمه کې استوگنه لري چې تکه شنه او ډول ډول ونې لري. خلک یې د نګې د نګې ونې او ډېرې بنا یسته خېرې لري. زموخت زړور، مېلمه پا لو نکي، جنگیالی او په پښتو او پښتو نولې باندې مین خلک دي.

د انگرېزانو د راج او حکمرانۍ په وخت کې د وی د جنگیالیو میرونو شمېر ۳۰۰۰ تنو ته رسید ه.

د وی او سنی شمېر د ۶۰۰۰ تنو په شا او خوا کې بنودل شوی دی. د وی سنی مذهبه دي او د سمل په گوند ی یا گروپ پورې اړه لري، خو نن ورځ د اورکزي قبیلې یوه برخه گنله کېږي.

ماخوځونه ده (186، 187، 188، 189) نه.

80 زیرک، خیرک

د رانیان یا ابد الیان چې د پښتني قبیلو په لړ کې د مخه پرې بحث شوی دی د سربن په ټولنیز گروپ او ډلې پورې اړه لري او په دوو سترو بناخو نو ویشل شوي دي چې یو یې زیرک (خیرک) او بل یې پنج پای نو میږي.

د ابد الیانو د قبیلې په مبحث کې مو ولو ستل چې د اسلامي د ورې په تاریخ کې لو مړنی سپری چې د (البد = اودل) په نامه یاد شوی دی د پښتني قبیلو یو مشهور نېکه و چې د خپل نامتو کهو له سره د سلیمان په غره کې او سید ه. نوموړی د ترین زوی، د شرخبون لمسی او د سربن کړوسی دی او د ده نوم په پښتواد بیاتو او پخو انیو نسخو کې (اودل) او د جمع منسوب په بڼه (اودلی = ابدالی) ضبط دی چې د (۴۴۰ هجري یا ۸۰۱ زیږد پز) کلو نو په شا او خوا کې یې پښتانه قبایل پر ځان راټول کړي ول او د ده له توکمه ملک سلیمان د عیسی زوی چې په زېرک سره مشهور و پښتني قبیلې یې د سلیمان له غره نه د کندهار سېمې ته بوتلې او هلته یې مېشته کړې او د خپل ژوند په پای کې یې ملک بارک په مشرۍ کښیناوه او تر بارک وروسته د زیرک بل زوی (ملک پو پل) د خپل نفوذ ساحه د اوسني بلوچستان تر شال او ژوبه پورې وغزوله او تر ۶۵ کلو نو تر مشر توب وروسته د ۸۹ کلو نو په عمر مړ شو. (190)

ویل کېږي چې د ابدال تر مړینې وروسته رځرځ د خپلې کورنۍ مشر شو او د خپلو زمانو د ډلې نه یې خپل

186 اصلاع، ایجنسي ها و قبا ئل ایالت پښتو نستان، ۹- مخ

187 پښتني قبیلې، د دکتور لطيف ياد تاليف، ۱۷-۱۴۸ مخو نه، د پېښور چاپ

<http://en.wikipedia.org/wiki/Zaimukhts188>

<http://www.reference.com/browse/wiki/Zaimukhts189>

190 د افغانستان نو میالی، د استاد عبد الروف بېنوا تاليف، لو مړی ټوک، ۳۴ مخ

مشر زوی عیسی خپل خای ناستی و ټا که- (191)

د عیسی په زمانو کې سلیمان تر ټولو پوه او هو بنیار و نو ځکه په ځیرک مشهور شو، چې تر او سه پورې هم پښتانه په مجمو عي تو گه هو بنیار سړي ته ځېرک وايي. که څه هم عیسی د میرک په نامه مشر زوی د رلود، خو سلیمان یې د هو بنیاری او ځیر کتوب په وجه خپل خای ناستی و ټا که- د ځیرک په څلورو زمانو کې یې مشر بارک نو مید ه او پلار دی د کورنۍ مشر ټا کلی و، خو تر څه مودې ورو سته مشري د مک پو پل لاس ته ورغله.

لنډه دا چې ه په پای کې ستر غازي اعليحضرت احمد شاه با با عليه الر حمه چې د پو پلزيو د بناخ د سد و زیو د څانگې نه و د ۱۷۴۷ میلادي کال نه ۱۷۷۲ میلادي کاله پورې یوه لویه امپراتوري جوړه کړه (192) چې په تاریخ کې د رانیانو د امپراتورۍ په نامه یاد یږي.

د رانیانو د ځیرک او پنج پای په دوو لویو بناخو نو ویشل شوي دي. د ځیرک د بناخ نورې قبیلې په لاندې ډول دي:

بارکزي، اشکزي، پوپلزي، الکوزي، محمدزي او سدوزي. (193)

د غه قبیلې بیا په ډېرو نورو څانگو ویشل شوي دي.

81 زېر ماني

زېر ماني په اصل کې غلجي پښتانه دي او زیات شمېر وگړي یې د توخو په سېمه کې استوگنه لري، خو د کابل تر کندهاره پورې په ځینو کلیو او بانډو کې یو یا دوه کوره مېشته دي. زېر ماني زیاتره د کرکيلې په چارو بوخت دي، خو ځینې یې سوداگري هم کوي (194).

د دوی دود او دستور زیاتره د نورو غلجیو قبیلو په څېر دی. د ډېرو هلو ځلو په نتیجه کې مې نه د دوی د شمېر په اړه کوم معلومت تر لاسه کړل او نه یې هم د خیلو نو وېش راته څرگند شو.

د زېر مان کلمه د او ستایي عصر او دورې سریمان را په زړه کوي چې د سلیمان د کلمې سره یې رېښه یوه او د سلیمان یعنی د (روه) د سېمې معنی یې لرله.

191 تاریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، ۱۴۳مخ، د پېښور چاپ

192 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۸۱ مخ

193 پښتني قبیلې، د دکتور لطيف ياد تالیف، ۱۴۸-۱۴۹ مخو نه

194 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهاد رشاه ظفر کا کا خیل تالیف، ۱۳۴۶ مخ، پېښور یونیورسټي بک ایجنسي، ۱۹۶۲ میلادي کال

82 زېراني

زېراني په اصل کې سسر بني پښتانه دي او د غو ریا خیلو پښتنو او لاده ده. زېراني ځانونه په مو مند و هم ورګډوي. غوریا خلور زامن د رلودل یعنی د ولت یار، خلیل، څمکنی او څلورم زوی یې زېران نو مېد چې او لاده یې د زېرانیو په نامه سره مشهوره ده او د ننگرهار ولایت مرکز جلال اباد ته نږدې د زېرانیو په کلي کې چې د سره رود د ولسوالۍ په اداري واحد پورې اړه لري مېشته دي.

د پښتنو د تاریخ مؤلف ارواښاد قاضي عطاءالله خان لیکي: غو ریا خیل تقریباً د (۱۴۵) میلادي کال په شا او خوا کې د غزني لوییدو ته د ترنک د سېمې په شا و خوا کې او سېدل. څرنگه چې د دوی په شمېر کې زیاتوالی راغی نو دوی د غزني نه کابل او د کابل د ننگرهار خوسته وکوچیدل. (195) د تاریخ حیات افغاني لیکوال ډیپټي محمد حیات خان لیکي: زېراني د ننگرهار په شا و خوا کې د تاجکو سره یو ځای او سیري او زیاتره خلک چې د دوی د نسب د شجرې سره اشنا نه دي دوی تاجک بولي (196)

لکه چې اخوا ند د روپزه هم په خپل مشهور اثر تذکره الابرار والا شرار کې لیکلي دي چې د زېراني بناخ له خپلو نورو وروڼو نه بېل او د ننگرهار د سېمې له تاجکانو سره او سیري (197). خو باید وویل شي چې دوی سل په سلو کې پښتانه او د دوی په پښتو نولۍ کې هیڅ د شک او تردید ځای نشته.

د زېرانیو پښتنو د قبیلې ځینې څانګې لکه بهار خیل، د ولت خیل، احمد خیل او تار خیل د برو مند و سره په غم او بناد کې شریک دي. همداراز د دغې قبیلې یو شمېر خلک د لغمان ولایت د الینگار او قرغیو په ولسوالیو کې هم استوګنه لري. (198)

زېراني زیاتره د کرکيلې په چارو بوخت دي. یو شمېر یې په سو د اګرېزو کارونو او د وکانداریو بلنډې هم بوخت دي. زېراني میلمه پالونکي او په علم و پوهې مین خلک دي. په پخوانیو وختونو کې د دوی ځمکې ډېرې اوبه نه د رلودلې، خو کله چې په ۱۳۴۵ هجري کال د ملت د با با خدای بخښلي اعليحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننگرهار د کانال پروژې جوړه شوه نو د دوی د سېمې کر وندې یې خړوبه کړې. اوس د دوی د کرنې ځمکې ډېرې حاصلخیزه دي. د ننگرهار ولایت د زېرانیو د کلي یو د روند مشر خدای بخښلي ملک عطا و چې د بنو کرو ورو او بڼه چلند خاوند و. (199)

195 د پښتنو تاریخ، د قاضي عطاءالله خان تالیف، لومړی ټوک، کابل، ۱۳۵۶ لمریز کال

196 تاریخ حیات افغاني د پېښور چاپ، ۲۴۴ مخ

197 تذکره الابرار والا شرار، د روپزه اخون، پېښور، ادره اشاعت سرحد، ۶۹ مخ

198 پښتانه، لومړی ټوک، ۱۱۸ مخ

199 د دکتور لطيف ياد شخصي يادداشتونه

83 سافي، ساپي

سا پي يا سا پيان د پښتنو د غرغښت په ټولو لږز گروپ کې يوه مهمه او لر غو نې قبيله ده چې وگړي يې په کو نر، لغمان، کاپيسا، پروان، ننگرهار، پکتيا، خوست، بادغيس، بلخ، فارياب، کندز، کابل، د پښتونخواپه مو مند و ايجنسی، دره خيبر، د سهيلي پښتونخوا په مرکز کو ئيټه، پښين، ژوب، سيبي او همداراز په لټک او د پاکستان د پنجاب ايا لت په فيصل اباد کې استوگنه لري.

د سا پيو قبيله د تاريخ په اوږدو او بېلابېلو پړاوونو کې په مختلفو او بېلابېلو نو مو نو سره ياد ه شوې ده، د بېلگې په تو گه: ساپي، صافي، سا پين، سا پيس، سا پيت، سا فيست، سا فیت، سا پينگ، سا پيټه، سا پيسته، اسا پنتيه، سپينته، سو پتا او نور (200).

د اسي روايتو نه شته چې سا پيان يوه لر غو نې اريا يې قبيله ده چې يو ناني کلا سيکو مؤرخينو په خپلوتا ريخي کتا بو نو کې د د غې قبيلې يا د ونه او ذکر کړې دي او پخپله مقدوني اسکندر د کو نر او لغمان په ځمکو کې د غو خلکو سره مخامخ شوی دی او ډېرې جگړې يې هم ورسره کړې دي. د دې خلکو څه برخه د مو مند و او باجوړ د سېمو په شا او خوا کې هم د لوی اسکندر سره په جگړو کې ښکيل شوي دي (201).

لغمان او کو نر ته د سا پيانو د راتلو په اړه د اسي ويل کيږي چې د ميلاد نه ۲۰۰ کلو نه وړاندې باختري اريا نيان د شمېر د زياتوالي او د ځای د تنگوالي له کبله په ليرد پيل وکړ چې د پکته د قبيلې نور بنا خونه او د هغو په لړ کې سا پيان هم شامل ول. کله چې سا پيان د هند و کش له درونه د کاپيسا په حوزه کې ښکته شول او له دې ځايه يې تفر بېاد سيند و نو طبيعي مجرا گانې په مخه نېولې چې د هغوی نه يې يوې ډلې د کابل سيند په مخه نېولې او د نجراب، تگاب، سروبي او لغمان له لارې د کو نر د سيند حوزې ته ورسېدل.

په دې کې د هېڅ شک او ترديد ځای نشته چې سا پيانو د ميلاد نه ۲۰۰ کلو نه د مخه په ليرد او مهاجر تو نو پيل کړی دی او اوس په کاپيسا، کو هستان، کوه ساپي، پروان، لغمان، کو نر، جندول، پشات، سوات او باجوړ کې مېشته دي (202).

83.1 قبيلوي جوړښت

سا پيان په لومړي سر کې په شپږو مهمو بنا خو نو ويشل شوي دي چې ودير، گوربز، کند هاري، مسود، بنا د

200 عبد المالك کو لکوال ساپي، سا پيان او د هغوی قبيلوي وېش، د جرگې مجله، ۳۵ مخ، ۱۳۶۵ کال، کابل

201 مطيع الله چمبيلي، بيا هم سا پيان وپېژنئ، د کابل مجله، ۴۴ گڼه، ۱۳۳۶ کال

202 تاريخ حيات افغاني، ۲۳۶ مخ، د پېښور چاپ

يخيل او گاگي زي نو ميري (203) چې بيا وروسته په نورو څانگو وېشل شوي دي چې دغه څانگې په لاندې ډول دي :

امري، شيخي، بار ميري، بيا نخيل، کته سر، غيبي خيل، حبيب زي، کاکا زي، خا د يخيل، سليمان زي، با دين زي، ادم زي، پاينده خيل، نور خيل، خيرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي، عطا خېل، سين زي، بري زي، شمسو کور، مدور کور، غلجی کور، ابه خېل، سپان، مرزاخېل، کمال خېل، امر ويې، بدین زي، خادي خېل، رحيمداد خېل، حيدر خېل، شابول خېل، سليمان خېل. مولاتم کور، ملايان، گاگي، شهزاده او ټنگه گوربز.

83.2 د سا پيانو د استوگنې سېمې

1. د کونړ په ولايت کې

د سا پيانو د قبيلې زيات شمېر وگړي د کونړ په ولايت کې استوگنه لري او په نوموړي ولايت کې د سا پيانو د استوگنې ځايونه په لاندې ډول دي: اسد اباد، نرنګ، بريكوت، سرکانې، د انگام، شوکي، نورگل، پيچ، چپه دره، باډيل، د بوه گل، د مزار دره او شو نکرې. د کونړ په ولايت کې د سا پيانو مجموعي شمېر تقریباً د ۱۵۰۰ تنو په شاوخوا کې بنودل شوی دی.

2. د لغمان په ولايت کې

د لغمان په ولايت کې سا پيان په عمر زيو، شکور اباد، علي خيلو، پاچا خيلو، احمد زيو، بار پزيو، سالو، گاگر، کوتالی، دروېش اباد، دولت شاه، اتوک، چکله او دوگل کې ژوند کوي چې په نوموړي ولايت کې سا پيان د ۵۰۰۰ زرو تنو په شاوخوا کې اټکل شوي دي.

د لغمان ولايت د عمر زيو سا پيانو مشهور بناخو نه تور خېل، خېرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي او عطا خيل دي.

3. د کاپيسا په ولايت کې

سا پيان د کاپيسا په ولايت کې د دغه ولايت د تگاب او نجراب په ولسواليو کې استوگنه لري.

4. د پروان په ولايت کې

سا پيان د پروان ولايت په کوه ساپي، سيد خيلو، کوه امن او کوهستان کې استوگنه لري. د پروان ولايت سا پيانو دې لپاره چې دوی د تاجکو ورو نوسره د ډېرو کلو نو په اوږدو کې او سيدلي دي نو خپله ژبه پښتو يې له لاسه ورکړې ده.

5. د ننگرهار په ولايت کې

د ننگرهار ولايت د خېوې ولسوالۍ په دره نور کې هم د دوی يو کلی شته چې د بوډيالی په نامه يادېږي.⁽²⁰⁴⁾ دا هغه بوډيالی ده چې شاعرانو په خپلو شعرونو او سندرونو او په خپلو سندونو کې ترې يادونه کړې ده او ويلې يې دي:

اد کې مورې ما ښه له ځمه

د بوډيالی تو تان رلی و هلې د ښه ما ښه له ځمه

6. د بلخ په ولايت کې

د دغه ولايت په مرکز او د بلخ او د ولت اباد په ولسوالۍ کې هم سليمان خېل سا پيان استوگنه لري.

7. د فارياب په ولايت کې

د دغه ولايت د قيصار په ولسوالۍ کې هم سليمان خېل سا پيان استوگنه لري.

8. د بادغيس په ولايت کې

د غورماچ په ولسوالۍ کې هم سليمان خېل سا پيان مېشته دي.

9. د پښتونخوا په مومند و ايجنسۍ کې

د پښتونخوا د مومند و په ايجنسۍ کې يو زيات شمېر سا پيان چې د کند هاري، مسود، گوربز او د بېر په بنا خو نو پورې اړه لري استوگنه لري او د اسې ويل کيږي چې د ۱۹۶۱ زېږدیز کال د سر شمېر نې له مخې د دوی شمېر ۵۳... تنه ښودل شوي دي چې بنا يې د اشمېر به او س لاتر دې ډېر زيات وي ځکه چې د دغې سر شمېر نې نه اوس پوره ۴۹ کلو نه تېر شوي دي.

کند هاري سا پيان د مومند و ايجنسۍ په ويد انشا، کرېل، چينه گي، کند و کوهي، امروي او چناري کې استوگنه لري چې په مجموعي توگه د دوی سېمه د سره کمر په نامه سره يادېږي. د سوات اخوند صاحب ملا عبدالغفور هم کند هاري سا پي و.

گوربز سا پيان په تره کي تنگي، لکړي، کمر کلا او کټه سر کې مېشته دي.

مسود سا پيان په چيناري، زيارت، خزينه او کور پان کې مېشته دي.

همداراز د ډېر سا پيان دکونړ د سيندپه جنوبې برخه کې استوگنه لري⁽²⁰⁵⁾ بايد وويل شي چې د مومند و ايجنسۍ د سا پيانو کلتور کټ مټ مومند و ته ورته دي.

<http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Pakistan/Tribes/Safi.pdf>204

205 ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ۴۹ مخ

10. په سهيلي پښتونخوا کې

يو شمېر سا پيان د سهيلي پښتونخوا په سيوي، ژوب او کوئېته کې هم استوگنه لري چې مير زايي او کمال زي يې بنا خو نه دي، خو خر گنده دې وي چې د غو سا پيا نو پښتو هېره کې دې او د سند يا نو کلتوري حاکميت يې پر ځان منلی دی (206).

11. په پاکستان کې :

د پاکستان د پنجاب په فيصل اباد کې هم يو شمېر سا پيان استوگنه لري.

83.3 د سا پيا نو د قبيلې اقتصادي جوړښت

د کونړ سا پيان له دې کبله چې د کرنې ځمکې يې لږې دي، نو د هغې تر څنګ غولګانې، پسونه، ګډيان او مېښې هم روزي چې د غوښو، شيدو او نورو حاصلاتو نه يې گټه اخلي. د وی د کرنې ځمکې زياتره للمي دي چې اوبه نه ورسيږي او يا د اوبو رسيدل ورته ناشو ني دي. زياتره بزگران يې په بيوزلی کې ژوند تيروي، په تېره بيا هغه بزگران چې د بادارنو (د ځمکو د خاوندانو) ځمکې کړي نو مجبور او مکلف دي چې د تخم نه پرته نورې ټولې ستونزې لکه غوايان، د بزګرۍ الات، د ځمکې وهل، کرل، رېبل، راټولول او ميده کول پخپله غاړه واخلي. ان د ځمکې د خاوند کورته د حاصلاتو وړل هم د بزګر پر غاړه دي. بزګر مجبور دي چې دې نورو کارونو تر څنګ د خپل بادار، خره، غواګانې او مېښې هم وساتي. همداراز بزګر خپل بادار ته د غره نه وړيا لږگي راوړي. د بزګر مېرمن بايد ه دې چې د ځمکې د خاوند د مېرمنې اوامرو ته غاړه کښيږدي. لنډه دا چې زياتره خلک يې بېوزله او نېستمن دي.

83.4 خوراک

د وی په خوړو کې زياتره د جوارو، اوربشو، غنمو او وړبجو نه گټه اخلي. خرنگه چې د وی د بزګرۍ تر څنګ په مالدارۍ هم بوخت دي، نو زياتره يې د غواګانو او مېښو د شيدو نه هم گټه اخلي او غوړي يې يا په شتمنو خلکو پلوري او يا يې د ننگرهار سېمې ته د پلورلو لپاره راوړي.

83.5 جامې

د وی زياتره د وړيو او وزو د وژغونو نه ځانته مخصوصې جامې جوړوي چې د ريشې ته ورته دي، خو

206 ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، 49 مخ

تهې نلري. بنځې يې تور پروني او اوږده کميسو نه لري. د دوی پر تو گو نه چين د اړه وي. نارينه يې د خمتا له ټو کر نه هم ځانته کالي جوړوي او اکثره يو ډول ټو پي، چې پکو لونه يې هم بولي او د وړيونه جوړ شوي وي په سروې.

83.6 مېلمه پالنه

د اقتصادي تنگسې او بې وسې سره سره سا پيان مېلمه پال خلک دي. دوی د مېلمنو لپاره حجرې لري چې په دې کار کې يو له بله سره سيالي کوي. په دوی کې د مېلمنو قدر زيات دی. د دوی په حجرو کې د موسيقي الات لکه سيټار، رباب، منگي او نور شته.

83.7 پښتني ننگ

سا پيان د قام په ننگ کې غير تمن خلک دي. دوی د خپل هېواد د ازاد ولو لپاره د انگرېزي غلگرو په وړاندې

خو خو ځلې جنگيدلي او ډول ډول قربانۍ يې ورکړي دي. همداراز د سرو روسي يرغلگرو په وړاندې دوی د اسي تورې وهلي دي چې زموږ د گران هيواد افغانستان تاريخ د دوی د مېړانې کارنامې نه شي هېرولای. همداسبب دی چې د کورنۍ په ولسي ژوند کې د وسلو د رلودل او ساتل ډېر اهميت لري او د سا پيو په اړه وايي چې يوه ورځ د يوه سا پي په کور کې نارېنه ما شوم وزېږېد. څرنگه چې په اکثر و پښتنو کې د ارواح شته چې دنارينه ما شوم تر زېږېد و وروسته د ټوپک ډزې کوي. څرنگه چې دغه سړي ټوپک نه د رلودنو لار چې يو ټوپک پيدا کړي او د خپل زوی د پيدا کېدو په خوشالۍ ډزې وکړي، خو چا خپل ټوپک ورنکړ. کوم وخت چې بېرته خپل کور ته راستون شو نو چاورته ويل چې راشه زوی دې وگوره که نه نو کبر به وشي. هغه په ځواب کې ورته وويل چې زما زوی د لو مړي ځل لپاره بايد زما مخ ونه ويني ځکه زه د و مره نامرد يم چې د خداي په دې لويه دنيا کې يو ټوپک هم نلرم چې د زوی د زېږېدو اعلان پرې وکړم نو که غه زما مخ گوري بنايي چې د هغه نه به هم زما غوندې بې همته سړي جوړ شي. نو ه به د اوي چې د يوه نارېنه او با همته سړي مخ وگوري.

سا پيان د غيرت او ننگ په ټکي سر او مال ورکوي. په دوی کې بنځو ته طلاق ورکول سخته بې ننگي ده. څوک چې د چا په بنځه تورن شي نو د هغه ژوند بيا په مرگ شمېرل کېږي. د چا په کور کې چې څوک مړ شي نو که نېستمن هم وي نو هغه مجبور او مکلف دی چې خيرات ورکړي. په دوی کې د خيرات نه پرته د مړي بنځول شرم گڼل کېږي. همداراز دوی ملايانو او مياگانو ته د خيرات، صدقې او سر ساپي نه هيڅکله هم غاړه نه غړوي. دوی د عذر

او ننواټې په وړاندې د ډېرې لويې گناه نه هم تير يري. لنډه دا چې د وي په پښتني ننگ کې ډېر ټينگ دي. (207)

83.8 مشهور شخصيتونه

په سا پيانو کې ډېر ستر مبارزين، استادان، پوځي منصبداران، ليکوالان او شاعران تېر شوي دي چې ځيني يې په حق رسيدلي او ځيني يې اوس هم ژوندي دي د لته د هغوی یادونه ضروري ده.

1. غازي محمد عثمان خان ساپي چې د تگاب و او د انگرېزانو پر خلاف د ۱۸۷۹ ميلادي کال د سمبر د مياشتې د پاڅون د رهبرانو نه و.
2. د خپلواکۍ د لارې ستر مبارز غازي ميرز مان خان کونړی.
3. ارواښاد غلام حسن خان ساپي
4. ارواښاد شهيد قاضي عبید الله ساپي
5. ارواښاد شهيد امان الله سيلاب ساپي
6. قاضي مطيع الله چمبيلي
7. د کتور ود پر ساپي
8. سر محقق زلمی هېواد مل
9. ارواښاد جنرال محمد اصف ساپي
10. د پښتونخوا مشهور صحافي سليم ساپي
11. پوهاند د کتور ضمير ساپي
12. جنرال رحمت الله ساپي
13. مفتاح الدين ساپي
14. د کابل پوهنتون استاد لطف الله ساپي
15. د دانش د خپرندويي ټولني مشر اسد دانش ساپي
16. د ساپي د کتاب چاپولو د موسسې مشر امام الدين ساپي
17. عظم الدين علمي

207 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد، ۱۵۱-۱۵۵ مخونه، د پېښور چاپ

84 سالار زي

که چېرې د سالارزيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅېړو نو څر گنده به شي چې سالارزي لسه اړه سربني پښتانه او د تر کا نيو (تر کلا نيو) د قبيلې د پنځو بنا خونو نه يو مشهور بناخ گنل کيږي. د تر کا نيو نور مشهور بنا خونه ما موند، ابراهيم خيل، اسوزي او شمل زي دي. سالارزي د باجوړ په لرامدک، برآمدک لرسدين، برسدین، بناړ، ناوه گي، کوټکي، اليکي، چار منگ، بابو قره اورود کې مېشته دي. (208) همداراز د پښتونخوا د ايالت د نوبنار په بره بانډه کې هم يو شمېر سالارزي استوگنه لري. په سالارزيو کې د برم اولاده برم خېل او د هلال اولاده هلال خېل د د انګام او اسمار د تاريخ سره نه شلید و نکي اړيکي لري.

د باجوړ نه پرته د افغانستان د کونړ په ولايت کې هم زيات شمېر سالارزي استوگنه لري او د دوی د استوگنې خايو نه په لاندې ډول دي:

د انګام، شونکړي، اغذ باغ، اسمار، ساو، ساو خوړ، نارې، څوکی، بارګام، ازېر گل، بريکوټ، ډمبرو، حساره، کرهاله، دم کلی، نرنګ، کنجگل، د ونايي او ټانګو دره. (209)

په سالارزو کې د قبيلې مشري د ابراهيم خېلو (برم خېلو) په لاس کې ده. داسې روايت هم شته چې په يوه وخت کې د سالارزو د لرامدک په غونډۍ نو مي کلي کې د کامران په نامه يو سړی اوسېده. په دې کلي کې د ده د يوې مېرمنې نه د وه زامن د هلال او ابراهيم (برم) په نامه وزېږېدل. د زلميتوب په وخت کې دوی د خپل پلار سره بزگري کوله او د پلار تر مړېنې وروسته هم د بزگري په کارونو بوخت ول. يوه ورځ برم په پټي کې يوې کوله او يو ملنگ چې پر اس سپور و د پټي تر څنگ ودرېد. ملنگ برم ته وويل: "لار شه اوگره راته راوړه" (په شپو مېو کې پخې وريجي چې يو ځای شي او گرته ورته وبله کيږي). برم لار او له کورنه يې اوگره ورته راوړه. ملنگ د اوگرې کونډۍ (د لرگي کاسه) په لاس کې ونيو له اواوگره يې پر ځمکه توی کړه. برم له کوره درې ځلې اوگره راوړه او ملنگ درې ځلې اوگره پر ځمکې تويه کړه، خو برم هيڅ ډول عکس العمل ونه بنود. ملنگ سر را پورته کړ او په دعا کې يې وويل: "برمه! خداي دې د ټولو سالارزيو خان کړه!" له دغانه وروسته ملنگ لار او برم په خپلې يوې بوخت شو. د يوې کولو په وخت کې برم د سرو زرو خزانه وموندله. هلال چې ته راغی نو برم ورته ټوله کپسه وکړه. هلال په ملنگ پسي وزغا ستل. ملنگ ورته وويل: د سالارزو خانې مې برم ته ورکړه، ستا په خو له دې خداي برکت کړي. ولسي جرگې دې ستا په خو له فيصله کيږي او په کومه جرگه کې چې ستا اولاده نه وي هغه دې نه فيصله کيږي و په کومه جرگه کې چې ستا اولاده نه وي هغه دې نه جوړيږي. (210)

208 پښتني قبيلې، ۱۵۶ مخ، د پېښور چاپ

209 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبايل ولايات سرحدي کشور، ۱۶ مخ

210 د پښتنو ټولنيز - اقتصادي جوړښت، د پښتو څېړنو بين المللي مرکز ۲۱۹-۲۲ مخونه

همد اسبب دى چې اوس د ده اولاده هلال خېل په سالارزيو کې ولسي شخړې او لانجې حل او فصل او اواروي.

د سالارزيو يو بل بناخ د سدین او امدک په دوو لویو خانگو پشل شوي دي.

د سدین خانگې د ادې:

سین خېل، کتکې خېل، عالي خېل، قلندر خېل، خیر خان خېل، کندریان.

د امدک خانگې د ادې:

ابراهیم خېل (برم خېل)، هلال خېل، مېر د اد خېل، شومه خېل، اکا خېل، محمود خېل، بدل زي، گبري، فتح خان خېل، حیدر خېل، تور خېل، خرگند خېل اوتاران.

د ۱۹۶۱ زېږد پزکال د سر شمېر نې له مخې په باجوړ کې د سالارزيو مجموعي شمېر ۷۰۵۰۰ تنه او د افغانستان د کونړ په ولايت کې د دوی شمېر ۳۹۹۸۲ تنه ښودل شوی و. اوس چې د دغې سر شمېر نې نه پوره پنځوس کلو نه تېر شوي دي بنايې د دوی په شمېر کې به ډېر شمېر زياتوالی راغلی وي.

د ډيورنډ د ناولې کر بنې تر لاسليک کېدو يعنې د ۱۸۹۳ زېږد پز نه د مخه د باجوړ سېمه د افغانستان د خاورې يوه برخه وه.

سالارزي په پښتني ننگ او غيرت او پښتو نوالې باندې ټينگ خلک دي. دوی ميلمه پالو نكي، په علم او پو هې باندې مين او جنگيالي خلک دي. دوی د برې او حجرې تل د ميلمنو پر وړاندې خلاصې وي. د هند په نېمه وچه باندې د انگرېزي يرغلگرو په وړاندې يې د انگرېزانو پر خلاف ډېرې توري وهلي دي او همداراز د پاکستانې د يکتا توري حکو متو نو په وړاندې يې ډېرې د قدر وړ مبارزې کړي دي چې د همدې مبارزو په پايله کې د دوی سېمې خوځوځلې بمبار شوي دي او ډېر تاوانونه يې گاللي دي، ځکه چې د دوی په خټه کې د خپلو اکې غو بنسټنې روحيه ډېره پياوړې ده.

د سالارزيو د قبيلې يو شمېر ليکوال او مشهور علمي شخصيتونه په لاندې ډول دي:

1. د افغانستان د علو مو اکیډمې د ژبو او ادبياتو د انستيتوت پخوانی غړی سر محقق بنا غلی محمد نعیم سالارزی چې د پښتو ادبياتو د پياوړتيا او د پښتو قامو سو نو په ليکلو کې يې د قدر وړ خدمتونه کړي دي.

2. په کابل کې د يو ناما د دفتر وياند بنا غلی نظيف الله سالارزی

85 سهاک

سهاک يا ساک د پښتنو هغه قبيله ده چې د نامه رېښه يې ډېره لرغونې و د حضرت مسيح عليه السلام د زېږېدو نه ۵۰۰ کلونه وړاندې هغو ساکانو ته رسېږي چې د سيستان و هېلمند په حوزه کې اوسېدل چې د دوی اصلي ټاټوبی ساکستان يا سگستان و چې عربو ورته سجستان وايه و په فارسي کې ورته سيستان ويل کېږي. دغه ساکان په اصل کې کوچيان وو او د مسيح د مېلاد نه ۶ پېړۍ وړاندې د امو د سيند، فرغانې او د چيني ترکستان د سنکيانگ د حوزې نه يې په لېږد پيل وکړ او د سيستان سيمې ته يې خا نونه ورسول چې وروسته د افغانستان په نورو سيمو کې هم خواره شول.

په پښتني دود بزه شجره کې ساک (سهاک) د موسی زوی، د ابراهيم لمسی او د غلجي کړوسی دی چې د نسب د شجرې پر بنسټ يې اند را و ترکي وروڼه گڼل کېږي. (211)

85.1 سهاک د قبيلې بناخونه

د ساکو يا سهاکو قبيله په لاندنيو بناخونو باندې ويشلې شوې ده:

حسن خېل، يعقوب خېل، خدر خېل، بختو، يوسف خېل، الوزی، توتا خېل، اوريا خېل، گدا خېل، اسماعيل خېل و چغ پای (212). د تاريخ حیات افغاني په قول چې له نن نه ۱۴۵ کلونه وړاندې کښل شوی دی د دوی مجموعي شمېر اووه زره کورنۍ ښودل شوي دي چې بنايې دا شمېر به اوس ډېر زیات وي.

د سهاکو په قبيله کې د يوسف خېلو د بناخ شمېر د سهاکو د قبيلې د پاتې بناخونو په پرتله زیات دی.

85.2 سهاکو د قبيلې د استوگنې سيمې

1. د پکتيا ولايت د زرمټ په ولسوالۍ کې.
2. د لوگر د ولايت په خروار نومې سيمه کې.
3. د ننگرهار ولايت د حصارک غلجي او د سره رود په ولسوالۍ کې چې په دغه ولسوالۍ کې يې شمېر ۲۲۶۸ تنه ښودل شوي دي.
4. د کابل ولايت د پغمان ولسوالۍ په بيکتوت کې.

211 پښتني قبيلې، ۱۵۸ مخ د پېښور چاپ

212 تاريخ حیات افغاني، ۲۹۱ مخ، د پېښور چاپ

5. د کابل ولایت د سروبي په ولسوالۍ کې او همداراز د دغې ولسوالۍ د اوزبېن په سېمه کې.
6. د کابل ولایت د بگرامي د ولسوالۍ په شيو کيو او سهاکو کې.
7. د کاپيسا ولایت د تگاب په ولسوالۍ کې.
8. د لغمان ولایت په مرکز د گل بېله په کلي کې.
9. د پروان په ولایت او په تېره بيا د هند وکش د غره د لړۍ په سهيلي د روکې.

کله چې زه د دې مقالې لېکوال په ۱۳۵۶ لمريز کال کې د فارياب ولایت مرکز ميمني ته تللی وم نو د دغه ښار په شمال لويديز پنځه کيلو مترۍ کې مې د پښتنو کوچيانو کېردي وليدلې او کله چې هلته ورغلم او د دوی نه مې وپوښتل نو ځانونه يې ساک يا ساکزي کو چيان را وپيژندل او ويل يې چې د وې اوړي او ژمي همدلته تيروي او د نورو کوچيانو په څېر نورو ځايونو ته لېږد نه کوي.⁽²¹³⁾

سهاک ميلمه پالو نکي، غير تمن، په هيواد او علم او پوهې مين او په پښتني ننگ او غيرت باندې ټينگ او ولاړ خلک دي. د انگریزي يرغلگرو سره په درې گونو جگړو کې يې له ځانه ډېره مېړانه ښودلې او د سره روسي ناتار په وړاندې په زړورتيا سره جنگيدلي دي او د خپل هيواد د ژغورنې له پاره يې ډېرې قر باني ورکړيدي.

86 ستانکزي

که چېرې د ستانکزيو د قبيلې د نسب ونه يا شجره په غور سره وڅېړو نو جوته به شي چې دغه قبېله له اړه غلجي پښتانه دي او په احمد زيو چې د پښتنو خورا ستره او پياوړې قبېله ده ورگډېږي. د دغې قبيلې خلک زياتره خلک د لوگر او ننگرهار په ولايتونو کې مېشته دي.⁽²¹⁴⁾ ستانکزي هم د نورو پښتنو په څېر ميلمه پالونکي، په علم او پوهې مين او په پښتو او پښتونولۍ او پښتني ننگ او غيرت خورا ټينگ خلک دي. د وې هيواد پالونکي او د گران هيواد افغانستان د خپلواکۍ په لار کې يې ډېرې سربندنې کړي دي. د انگریزي ښکېلاکگرو سره په درې گونو جگړو کې ستانکزيو ډېرې توري وهلي او همداراز د سره روسي ناتار په وړاندې يې هم له ځانه ډېره مېړانه ښودلې ده.

86.1 ستانکزيو د استوگنې سېمې

د مخه مو وويل چې د ستانکزيو د قبيلې زياتره خلک د لوگر په ولایت کې او سپري. د لوگر ولایت نه سر بېره

²¹³ د مقالې د ليکوال شخصي يادښتونه

²¹⁴ پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد تاليف ۱۶- مخ، د پېښور چاپ

د ننگرهار، کابل، میدان او وردگو، لغمان، بغلان، کندز، بلخ، سمنگانو، هرات او هیلمند په ولایتونو کې هم یو شمېر ستانکزي استوګنه لري.

1. د لوگر په ولایت کې د ستانکزيو د قبیلې د استوګنې سیمې:

○ د لوگر ولایت په مرکز د حصارک په کلي کې.

○ احمدزي کلا

○ د محمد اغې لوېدېز ته د مغول خپلو په سېمه کې.

○ شاهي کلا

○ تاج خان کلا

○ کتب خېل

○ غزني خېل

○ ابده خېل

○ کندهاري پل

○ شاه مزار

○ ابازک

○ بني شروگان

2. د کابل په ولایت کې د ستانکزيو د قبیلې سیمې په لاندې ډول دي:

○ د موسهي په ولسوالۍ کې

○ د چهاراسياب ولسوالۍ په اليا س خپلو او نمو نیاز کې

○ د پغمان په ولسوالۍ کې

○ د سروبي ولسوالۍ په تيزين او جگد لگ کې

3. د میدان او وردگو په ولایت کې د ستانکزيو د قبیلې د استوګنې سیمې په لاندې ډول دي:

○ د نرخ په ولسوالۍ کې

4. د کندز په ولایت کې ستانکزي په لاندنيو ولسواليو کې ژوند کوي:

○ د امام صاحب په ولسوالي کې

○ د خان اباد په ولسوالي کې

5. د بغلان په ولايت کې د ستانکزيو د قبيلې د اوسېدو و سيمې په لاندې ډول دي:

○ د پلخمرې په ولسوالۍ کې

○ د نهرين په ولسوالۍ کې

○ په بلا د وري کې-

6. د سمنگانو په ولايت کې ستانکزي د دغه ولايت د مرکز د ايکو په بناړ کې ژوند کوي.

7. د بلخ په ولايت کې ستانکزي د دغه ولايت د بلخ په ولسوالۍ کې استوگنه لري.

8. د هرات په ولايت کې

9. د هېلمند په ولايت کې

10. د لغمان په ولايت کې (215)

11. د ننگرهار په ولايت کې ستانکزي د دغه ولايت په لاندنيو ولسواليو کې استوگنه لري:

○ د سره رود په ولسوالۍ کې

○ د چپرهار په ولسوالۍ کې (216)

د ستانکزيو قبيلې په خپلې غير کې يو شمېر استادان، پوهان او ليکوالان او د کريکټ د لوبې اتلان روزلي دي چې کولای شو د هغو په لړ کې د لاندنيو بناغلو نومونه ياد کړو:

1. د کابل پوهنتون د ژورناليزم د پوهنځي استاد بناغلی پوهندوی نصر الله ستانکزی چې تکړه ژورناليست او ليکوال او د څو علمي کتابونو مؤلف دی.

2. د لوی غر د ويپانې چلوونکی او د پښتو ژبې لېکوال بناغلی رفيع الله ستانکزی.

3. د نگاه تلویزیون اوند اراډيو وياند بناغلی محمد نسيم ستانکزی.

4. بناغلی اسد الله ستانکزی

5. د افغانستان د ملي کريکټ د ډلې لوبغاړی بناغلی اصغر ستانکزی.

215 ستانکزي څوک دي؟ د لوی غر ويپانې، د رفيع الله ستانکزي مقاله

216 معلومات مختصر د باره اقوام و قبایل ولايت سرحد ي کشور، ۳۲ مخ، د کابل چاپ

87 ستانيزي

ستانيزي هم د پښتنو د غلجيو په ټولنيز گروپ او ډله کې يوه پېژندل شوې قبېله ده چې د سلیمانخيلو د قبيلې يو ښاخ گڼل کېږي. ستانيزي د ننگرهار ولايت د غلجايي حصارک او د سره رود په ولسواليو او همدارز د وردگو په شمالي برخه کې استوگنه لري. د اسې روايتونه هم شته چې جبار خېل او با بکر خېل پښتانه د ستانيزيو مشهورې خانگې دي چې د کابل او جلال اباد تر مينځ سېمو کې مېشته دي. (217)

ستانيزي هم د نورو پښتنو په څېر توريالي او غيرتمن خلک دي. که څه هم د کرنې لږې ځمکې لري، خو يو شمېر يې په کوچنيو سوداگريو او يو شمېر هم په دولتي ملازمتونو بوخت دي.

د ستانيزيو د قبيلې يو وتلی ليکوال، کيسه ليکونکی او ژورناليست ښاغلی محمد نسيم ستانيزي د ۱۹۷۰مې زېږديزې لړۍ د امريکې غږ راډيو د پښتو خانگې وياند هم دی.

همداراز د ستانيزي د قبيلې پورې اړوند يو بل نامتو ليکوال او سياسي شنونکی ښاغلی ډاکټر احسان اذري ستانيزي دی.

88 سبري

د سبري قبېله چې ځېني وختونه د صبري په بڼه هم راغلې ده د پښتنو په کرلاڼي ټولنيز گروپ پورې يوه اړونده قبېله ده چې خلک يې د خوست ولسوالۍ د سبريو په ولسوالۍ کې چې د دغه ولايت شمال ته پرته ولسوالۍ د استوگنه لري. ختيز ته يې باک او تریزايي، جنوب ته يې د خوست د ولايت مرکز او لويديز ته د منگلو د قبيلې سره گډه پوله لري. د سبريو د ولسوالۍ مرکز د يعقوبيو ښار گوټی دی.

سبري غيرتمن، ميلمه پالو نكي او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. دوی د انگرېزي يرغلگرو سره د افغان - انگرېز په دري گوټو جگړو کې په ميرانه جنگيدلي او هم د روسي ښکيلاکگرو په وړاندې يې خپله مېرانه او پښتو نولي په اثبات رسولي دي او د خپلې خاورې او هېواد ساتنه يې په مېرانه سره کړې ده.

د سبري د قبيلې خلک په عمومي توگه د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. زيات شمېر ځولندان يې د غريبي او مز د وريو لپاره د خليج عربی هيوادونو لکه: د وبي، شارجه، قطر او همداراز په سعودي عربستان کې شپې او ورځې تيروي. د دغه ځای خلک د مزرونه پوزي، پري، جاي نمازونه او ټوکري گانې او شکرونه جوړوي.

د سبريو سېمه ډېره ښه شنه، حاصلخېزه او اباد ده. د سبريو د قبيلې شمېر په تخميني ډول ۱۹-۲۶ تنه ښودل

217 پښتني قبيلې، ۱۶. مخ

شوی دی-

د سبريو د قبيلې مشهور بنا خو نه او خيلو نه په لاندې ډول دي :

- بازو خيل
- صالح خېل
- ابو خېل
- غزني خېل
- خود اخېل
- انتو خېل
- سنکي خېل
- د رنامي

ماخوډ د (218، 219، 220) نه.

89 ستورياني

د ستورياني قبېله چې کله کله په ځينو پخوانيو تاريخي کتابونو کې د استرياني په بڼه يې هم نوم راغلی دی د سربني پښتنو په ټولنيز گروپ کې په و صلي توگه شامله قبېله ده او د پښتونخوا په دېره اسماعيل خان کې استوگنه لري. د دوی د سېمې شمال ته شيراني، لويديز ته يې زمري، ايسوت او موسی خېل کاکړ او جنوب ته د کسراني او بلوڅو بزدارو او په ختېز کې د گنډاپور و پښتنو سره پوله لري.⁽²²¹⁾

ستورياني په عمومي توگه د سليمان غره په ختيزه برخه او د گومل د سيند په جنوب کې مېشته دي. د دوی لوی کلی د کوی بهاره په نامه ياد يږي.

مشهورا و نامتوانگريزي مؤرخ مونټ سټوارټ الفنسټن په خپل مشهور لشر (An Account of the Kingdom of Cabul) کې چې د بناغلي پوهاند د کتور محمد حسن کاکړ او بناغلي سر محقق نصر الله سو بمن له خوا

http://en.wikipedia.org/wiki/Sabari_District218

219 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل ولايات سر حدی کشور ۵۹ مخ، کابل، ۱۳۶۳

220 پښتني قبيلې، ۱۵۸-۱۵۹ مخونه، د پېښور چاپ

221 د وړ، شیر رحمن، اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتو نستان، ۹۸ مخ، د قومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳۶۳ کال

د کابل سلطنت بیان تر نامه لاندې یې په گډه تر جمه او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړېوال مرکز له خوا په ۱۳۶۱ لمريز کال کې چاپ شوی دی د ستوریا نیو د قبیلې په اړوند د اسې کښلي دي :

" ستورياني تر دغو وروستيو وختونو پورې ټول کوچيان وو. د دوی سېمه په حقيقت کې د کرنې لپاره د ومره مساعده نه ده. ډېر وخت تير يري چې دوی د غه سېمه د امان د بلوڅانو نه ونېوله او ژمی به يې هلته اړول او په دوی کې به يې خپلې مېنې او رمې د موسی خېلو کاکړو سېمو ته بېولې. د غه لېر ديدنې د هغې جگړې له کبله چې د دوی او د کاکړو د يوې قومي څانگې تر مينځ شوې وې ناراحته کوونکې ثابتې شوې، په دې چې دوی مجبور وو د هغوی له سېمو نه واوړي، نو د ستوریا نیو د قبیلې نیما يې بر خې خپلې رمې وپلورلې او په کر نې يې پيل وکړ. هغې بلې بر خې يې د پخوا په څېر خپل عادت ته د وام ورکړ، خو ډېر ژر د پته اړ ويستل شول چې د هغو نورو په لاره روان شي. د نويو او پخوانيو مېشته شوو ستوریا نو تر مينځ له څو جگړو وروسته ټوله قبيله کر وند گره شوه. يوازې د وه څانگې يې تر او سه هم کو چيانې ژوند ته د وام ورکوي او اوس هم په پسر لي کې خپل مالونه سپو ستا ته چې د سليمان تخت په جنوب لويديز کې دي خپروي. سره له دې هم ډېر ستوریا ني تر او سه پورې سو د اکر او د مالونکو وړونکي پاتې شوي دي او د اهغسي ژوند دی چې د گره ځنده پوونده وو ژوند ته نږدې دی. دوی معمولاً په خرو او غوايانو مالونه وړي او نږدې څلور زره کورنۍ شميرل شوي دي." (222)

د ستورياني قبيله په ډېرو نورو بناخو نو او څانگو باندې ويشلې شوې ده چې مشهورې څانگې يې دادي : حسن زي، خان زي، شبي زي، اسما عيل زي، احمد زي، خواجه خيل، تور خيل، اکو زي، کاره زي و گدار زي.

(223)

ويل کيږي چې د غه پوونده قبيلې د کندهار او بنگال تر مينځ هم سو د اگري کوله. نن هم يو زيات شمېر ستوریا ني په هندوستان کې استوگنه لري او د دې لپاره چې د نږدې ونې او بنايسته څېرې لري نو يو شمېر يې د پوليسو په توگه د نږدې تر سره کوي.

ستورياني په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. دوی د ودونه او رواجونه د نورو گاونډيو پښتنو په څېر دي.

د روسي مشهور اتنوگرافر ستانيسفسکي د اتنوگرافيکو معلوما توله مخې چې د شلمې پېړۍ په پيل کې يې کړي وو د ستوریا نیو د قبیلې د وگړو شمېر يې د ۳۵ زرو تنو په شا او خوا کې ښودلې دي. (224)

222 د کابل سلطنت بیان، دویم ټوک ۶۳-۶۴ مخونه

<http://www.pashtunforums.com/pashtun-history-8/pashtun-tribes-521223>

224 پښتني قبیلې، د دکتور لطيف ياد تالیف، ۱۶۱-۱۶۲ مخونه، پېښور، د دانش خپرنډو په ټولنه

90 سد وزي

سد وزي له اړه سر بڼې پښتانه دي او د پوپلزيو د قبيلې يوه څانگه گڼل كېږي. د دغې قبيلې مورث اعلى-يا ستر نېكه اسد الله خان و چې په ۹۶۵ لمريز كال زيږېدلى او په ۲۱.۱ لمريز كال يې له دې نړۍ نه سترگې پټې كړي دي. نوموړى په عوامو كې په ملك سد و مشهور و او د ده د نامه له كبله د غه قبيله په سد وزيو سره مشهوره شوه.

تاريخ حيات افغاني د سد وزيو د قبيلې په اړوند د اسې كښلي دي :

" سد وزي د پوپلزيو يوه څانگه ده. سد وزيان تر ډېره وخته پورې نه يوازې د پوپلزيو د قبيلې، بلكې د رانيو د ټولې قبيلې خانان او مشران شمېرل كېدل او جوته ده چې سد وزيان د راني قبيلو په ټولو څانگو كې د څانگې د رناوي نه بر خمنه قبيله گڼله كېدل، دا ځكه چې د افغانستان بنسټ ايښودونكى او واكمن لوى احمد شاه بابا عليه الرحمه د سد وزي د ټبر نه و نو ځكه سد وزيان يوه بېله قبيله گڼله كېږي، خو په اصل كې د غه قبيله د پوپلزيو د قبيلې يوه څانگه ده. " (225)

ملك سد و يو ډېر پوه او هوښيار سړى و چې د خپل قوم لپاره يې ډېر خدمتونه وكړل او په پاى كې د خپل عمر په ۷۵ كلنۍ كې يې د دې فاني نړۍ نه سترگې پټې كړې. د ملك سد و نه پنځه زامن پاتې شول چې خواجه خضر خان، مود و د خان، زعفران خان، كامران خان او بهاد رخان نو ميدل، چې بيا خواجه خضر خان د ولس او خپلې قبيلې د خلكو په خوبه په مشر تابه وټاكل شو او شل كاله يې د خپل قوم خدمت وكړ. خواجه خضر خان د وه زامن د رلودل چې يو يې خداداد سلطان او دويم يې شير خان نو مېدل. (226) تر پلار وروسته خداداد سلطان د خپلې مشر شو چې يو باتدبيره او ځيرك انسان و او د قبيلې ټولې شخړې او لانجې يې د جرگو له لارې اوارولې. خداداد سلطان د غلجيانو او ابداليانو تر مينځ پو لې د ورور گلوبزو او اړېكوپر بنسټ و ټاكلې او بيا يې د قبيلې مشري خپل ورور شېر خان ته وسپارله.

شېر خان د خپلې مشرۍ په وخت كې د ايران د بيگلر بيگي يا سياتي استازي سره په كندهار كې په مخالفت لاس پورې كړ. ده هم د خپل عمر په ۶۵ كلنۍ كې له دې نړۍ نه سترگې پټې كړې. تر شير خان نه وروسته يې زوى سرمست خان د سد و زيو قبيلې مشر و ټاكل شو او د يرش كاله د دغې قبيلې د مشر په توگه پاتې شو، چې بيا د هغه ځاى ناستى د هغه زوى د ولت خان و، خو د دې له پاره چې نو موړى په عمر كو چنى و نو د قبيلې د مشر تابه چارې به د ده اكا حيات سلطان پر مخ بيولې. وروسته د ولت خان او د هغه زوى نظر محمد خان په كندهار كې د ليران د بيگلر بيگي گورگين د تو طيو له مخې ووژل شول. د ولت خان تر مړينې وروسته د ده نه د وه نور زامن پلستې شول چې يو يې رستم خان او بل يې زما نخان ول. كله چې رستم خان د خپل پلار تر وژل كيد و وروسته د سد و زيو

225 تاريخ حيات افغاني، دويم چاپ ۱۴۲ نه تر ۱۵۲ پورې مخونه، پېښور، د انش

226 پښتانه د تاريخ په رڼا كې، ۱۲۷۸-۱۲۷۹ مخونه

د قبیلې مشر شو، نو دی هم د ظالم گورگین له خوا ووژل شو. په دغه وخت کې د سد و زیو قبيله بې مشره پاتې شوه.

په ۲۹۱ هجري کال کې د حیات سلطان زوی عبد الله خان او د هغه زوی اسد الله خان چې ملتان ته تللی ول له ملتان نه بېرته کندهار ته راغلل او عبد الله خان د دغې قبیلې مشري یې په غاړه واخیستله. عبد الله خان او زوی یې اسد الله خان بیا هرات ته ولاړل، خو د هرات گورنر عباس قلبي خان د واره بندیان کړل. په دغه وخت کې د هرات قزلباشانو د عباس قلبي خان پر خلاف بغاوت وکړ او عباس قلبي خان هم مجبور شو چې له هراته وتبتي. په دې وخت کې عبد الله خان او زوی یې اسد الله خان چې د عباس قلبي خان په بند یخانه کې بندیان ول د عباس قلبي خان د تېبني سره سم له بند یخاني وتبتيدل او غرونو ته وختل او په بغاوت یې لاس پورې کړ او بیا د هرات د نیولو لپاره د بنار په لور وروځو خیدل. له بناره یو فرسخ لیرې د سد و زیو او ایرانیا نو تر منځ جگړه ونېسته چې په نتیجه کې ایراني حاکم جعفر خان نیول شو او سد و زیانو بنار محاصره کړ او په دې توگه د هرات بنار سد و زیو ته په لاس ورغی. وروسته اسد الله خان سد و زیو د فراه په جگړه کې د محمود له خوا ووژل شو.

تر دې پېښو وروسته عبد الله خان سد و زیو هم وفات شواو بیاد خلکو په اتفاق سره زمانخان د سد و زیو د قبیلې مشري پر غاړه واخیسته او د ایراني پوځو سره په مېرانه و جنگېد. د ده زوی ذوالفقار خان هم د ایرانیا نو سره ډېرې جگړې وکړې.

تر هغه وروسته د سد و زیو په قبيله کې لوی احمد شاه بابا د ۱۷۴۷ نه تر ۱۷۷۳ زېږدیزه پورې د افغانستان واکمن شو او یوه ستره امپراتوري یې جوړه کړه چې په تاریخ کې د درانیانو د امپراتوري په نامه سره مشهوره ده چې د دې امپراتوري لمن په لویدیز کې تر اصفهان او نیشاپور، په ختیز کې تر کشمېر، لاهور پنجاب او ډیلي پورې او په شمال کې تر مروې او بخارا پورې پراخه وه.

پته دې نه وي چې سد و زیان، درانیان او ابدالبیان په مجموع کې سره توپیر نلري او د یوټبر او یوه پلار اولاده گنل کېږي، خو یوازې د اچې سد و زیو د پوپلیو د قبیلې یوه څانگه ده. لوی احمد شاه بابا په تاریخ کې کله د سد و زیو، کله د ابدالبیان او کله د دراني په نومونو او لقبونو سره یاد شوی دی. (227)

نن ورځ د سد و زیو د قبیلې پورې اړوند خلک په کندهار، هرات، فراه، هیلمند، زابل، کابل، ایران، پېښور، پښتونخوا، کوپتېه، لاهور، ملتان، کر اچي، ډېره جاتو، کشمیر، هند او ډېرو بهرنیو هیوادونو کې استوگنه لري.

91 سرکانې

زموږ پښت پوهان او نسب پېژندونکي د سرکانې قبيله د پښتنو په سربني ټولنيز گروپ پورې يوه اړونده

227 پښتني قبيلې، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴ مخونه، د ویم چاپ، پېښور، د انش

قبيله گنهي چې په الكوزيو ور گډيږي. د اسې ويل كيږي چې د د وې اصلي ټاټوبي كندهار و، خو وروسته بيا د ځينو عواملو په وجه يې خپل اصلي ټاټوبي پريښي اوكونه ته راغلي دي او د دغه ولايت د سرکانو په ولسوالۍ كې مېشته دي چې د دغې ولسوالۍ نوم هم د د وې د قبيلې په وجه د سرکاني د ولسوالۍ په نامه سره يادېږي. د سرکانو ولسوالي د كونه په مركزي برخه كې پرته ده چې په جنوب كې د پښتونخوا سره گډه پوله لري. په دغې ولسوالۍ كې ۲۴۲ تنه او سيږي چې زيات شمېر يې په سرکاني قبيلې پورې تړلي خلك دي. د غې ولسوالۍ مركز د سرکانو كلي دي. (228)

د سرکانو شمال ته د كونه سيند بهيږي چې د دغې ولسوالۍ ډېرې لږې برخې خړوبوي. په دغه سيمه كې وچكالي او د اوبو نشتوالی د خلكو ډېره لويه ستونزه ده او تقریبا په سلو كې ۷ ځمكې يې د وچكالي او د اوبو نشتوالي له كبله شاري او بنجرې پرته دي، له همدې كبله يې گڼ شمېر خلك بېوزله دي. د سرکانو ولسوالي د كونه ولايت د مركز اسعد اباد نه ۱۱ كيلو متره واټن لري. د د وې په ولسوالۍ كې اووه لوی كلي شته. (229)

د دغې ولسوالۍ خلك سره له دې چې ځمكې يې لږې او بې اوبو دي نو په كرنې او مالدارۍ باندي خپل ژوند مخ ته بيايي. د د وې څاروي غواگانې، پسونه، وزی او خره دي. سرکاني ميله پالونكي، د علم او پوهې مېنه وال او د خپل گران هېواد افغانستان سره ډېره مېنه لري. د وې د انگرېزي بنكيلاگرو سره د افغان-انگرېز په دري گونو جگړو كې په ميړانه جنگيدلي او هم د روسي بلوسگرو په وړاندي يې خپل ټېرونه د هېواد د ساتنې لپاره سپر كړي او خپله هيوادني دنده يې په زړورتيا او پښتو نولۍ سره سرته رسولې ده. د د وې د هېواد پالنې يوه ستره بېلگه ده چې د روسانو سره په جگړې كې د د وې په سلو كې ۹ كورونه بمبار شوي او له مينځه تللي دي. د دغې ولسوالۍ ډېر خلك اوس هم په پښتونخوا او پاکستان كې د مهاجرت شپې اووړځي تيروي، په تېره بيا ډېر ځوانان يې په پاکستان او پښتونخوا كې په مزد وريو او غريبو اخته دي.

د سرکانو په ولسوالۍ كې يوه ليسه او څولو مړني بنو نځي شته، خود بنو ونكو شمېر يې لږ دی. د دغې ولسوالۍ خلك د څښاك پاكې او به نلري او په سلو كې ۸ خلك يې د سيند له اوبو نه د څښاك او پخلي لپاره گټه اخلي.

د سرکانو د ولسوالۍ سر بېره يو شمېر سرکاني د كونه ولايت په اسمار كې هم استوگنه لري. (230) همداراز د كونه په ولايت سر بېره، سرکاني د الكوزيو د قبيلې د يوه بناخ په توگه د افغانستان په لويديز او جنوب لوېديز كې ستوگنه لري. (231)

http://en.wikipedia.org/wiki/Sirkanay_District228

http://www.aims.org.af/afg/dist_profiles/unhcr_district_profiles/eastern/kunar/sirkanay.pdf229

230 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل سرحدی کشور، ۲۲ مخ

231 پښتني قبيلې، ۱۶۵ مخ، د و هم چاپ، پېښور. د دانش خپرنديويه ټولنه

92 سرواڼې يا شېرواڼې

زموږ پښت پو ښان او نسب پيژندونکي سرواڼې د پښتنو د بيټنيو په ټولنيز گروپ پورې تړي. د پښتني د ود پزې شجرې پر بنسټ بيټ نيکه ډېر مشهور نيکه تېر شوی دی او له پخوا زمانې نه مؤرخانو د د ه نوم او حال ليکلی دی. په پښتني عنعنه کې هم بيټ نيکه خورالوی پښتون او مشهور ستانه او نيکه گڼل شوی دی. (232)

د سرواڼې قبيلې خلکو ته په هندوستان او پاکستان کې شېرواڼې هم وايي. د سرواڼيو د قبيلې يادونه او ذکر د هند د مغولي واکمنانو هر يوه جلال الدين محمد اکبر (۹۲۳ .. ۱۴۱) هجري، نورالدين جهانگير (۱۴۱ .. ۳۷۱) هجري و شاهجهان (۳۷۱ .. ۶۸۱) هجري د د وړې په مهمو تاريخي کتابونو لکه تحفه اکبر شاهي يا تاريخ شير شاهي کې چې مؤلف يې پښتون عباس خان سرواڼې دی او د مغولي واکمن جلال الدين محمد اکبر په امر يې په ۹۹۴ هجري کال کښلی دی، په تاريخ خانجواني و مخزن افغاني کې چې مؤلف يې پښتون نعمت الله هروي نورزی دی، په تاريخ د اودې کې چې مؤلف يې يو تن پښتون عبد الله دی او هم د شاهجهان د وړي (۳۷۱ .. ۶۸۱) هجري په مهم تاريخي کتاب تاريخ شاهي کې چې په تاريخ سلاطين افغانه سره شهرت لري او د يوه تن پښتون تاريخپوه احمد يادگار له خوا چې د هند د بنگال وروستي پښتون واکمن د اود شاه کرلاڼې (۹۸۱ .. ۹۸۳) هجري په امر يې کښلی دی راغلی دی.

په هندوستان کې د پښتنو واکمنانو يعنې لوديانو او سوريانو د واکمنۍ په وخت کې هم يو ډېر شمېر لوړ پوړي افسران، چارواکي او امراد سرواڼې په قبيلې پورې اړه درلوده چې په هغو کې د ملو خان سرواڼې، فتح خان سرواڼې، دريا خان سرواڼې، د اود خان سرواڼې، سکندر شاه سرواڼې او ابراهيم سرواڼې نومونه د يادولو وړ دي. (233)

تاريخ حيات افغاني د سرواڼې قبيلې په اړوند داسې کښلی دی :

"ويل کيږي چې د شهاب الدين غوري د واکمنۍ يا تر هغه لږ وروسته د سرواڼې قبيلې د درابن او چود هوان شا او خوا سېمې ونيولې او د دغه ځای ځمکې يې په خپله قبضه کې راوستلې او د دغه قوم مشري د سريپال کورنۍ په تېره بيا د شيخ مليح قتال کورنۍ ته ورکړل شوه. درابن له ډېرې مودې راهسې ږنگ پروت او هغه د رابن چې اوس اباد دی شيخ قتال سرواڼې و د ان کړی دی چې په شمالي د روزه کې يې تر اوسه پورې د نوموړي شيخ نښان موجود دی. په پخوا وختونو کې د درابن ښار اباد او ډېرې بنايسته او ښکلې ودانۍ يې لرلې چې اوس د روانو اوبو او شنو ونو نه پرته بله کومه ښکلا نه ده ورته پاتې. سرواڼيو ډېره موده پر دغه ځای باندې ولکه درلودله، خو د هند د مغولي واکمن همايون د واکمنۍ په وخت کې له دغه ځايه ووتل او د دوی د وتلو لپاره دوه لاملونه موجود ول

232 پښتني قبيلې، ۵۹ مخ، د دانش چاپ، پېښور

233 تاريخ شاهي يا تاريخ سلاطين افغانه، د احمد يادگار تاليف، رابيل ايشياتيک سوسائټي اف بنگال، ۱۹۳۹ ميلادي کلکته، د فهرست الرجال

برخه

لومړی د دوی د شمېر لږوالی او کمزوري، د ویم د دوی ماتې. لومړی علت یعنې د دوی د کمزوري علت د او چې د ستوریو د قبیلې او سروانیو تر مینځ د پښتني ننگ او غیرت په وجه لاندې را مینځ ته شوه چې په نتیجه کې په جگړې بد له شوه او په زاړه د رابن کې د د اوړو خواو و تر مینځ خونړی جگړه پېښه شوه چې له د اوړو خواوو نه پکې ډېر کسان ووژل شول او کله چې د د اوړو خواوو پاتې کسانو د غه حالت او مړي ولیدل و ډېر پښیمان او نوره یې جگړه مناسبه ونه گڼله او د یو او بل له وژلو نه یې لاس واخیست او هرې قبیلې خپل مړي چې په زرگونو تنه ول په کوچنیو کوچنیو قبرونو کې بنځ کړل او بېرته خپلو استوگنځایونو ته ستانه شول. د د غې جگړې نتیجه دا شوه چې له هغې ورځې نه د ستوریو او سروانیو شمېر ډېر لږ او تر هغې اند ازې پورې کمزوري شول چې د خپل هیڅ مخالف قوم او قبیلې سره یې سیالي نه شوه کولای. تر هغه ورسته د همایون پاچا د واکمنۍ په پیل کې کله چې د میاخیلو لوجانې (لوانې) بناخ او بختیارو په پاتې سروانیو یرغل وکړ، چې تر لږې مقابلې وروسته یو شمېر سروانې ووژل شول او پاتې یې مغلوب او د د رابن له سېمې یې لاس لند شو او د غه سېمه د میاخیلو او بختیارو د قبیلو لاسته ورغله او سروانې چې ډېر لږ پاتې ول ځینې یې خواره او ځینې یې مالېر کوټلې ته چې اوس د هند د پنجاب په ایالت کې سرهند ته نږدې موقعیت لري ولاړل. " (234)

تر هغه ځایه چې ما د دې مقالې لیکوال د سروانیو په اړوند څېړنه وکړه نو دوی د پښتونخوا یا بلتپه د ډېره اسما عیل خان، د کاکا صاحب د زیارت په سپین کانی کې او د خیر اباد د سیمې په امیرو او اټک کې، د پاکستان د پنجاب د واه د سېمې په چکاره نومي ځای کې، د ملتان په افغان کالوني نومي ځای کې، گو جر انواله، د جهيلم په افغان اباد او سیالکوټ کې او د هند و ستان د هر یا نا د ایالت په کر نال او د پنجاب د ایالت د مالیر کوټله په سېمه کې استو گنه لري. (235)

92.1 د هند مالېر کوټله په سیمه میشته سروانې

د مالیر کوټله سېمه د هند د پنجاب ایالت د سنگرور د ولسوالۍ یا ډیسټرکټ پورې یوه اړونده سېمه ده چې د هند د خپلواکۍ ۱۹۴۷ عیسوي کاله پورې د سروانیو پښتنو یو ریاست گڼل کیده او سروانې پښتانه د د غې سېمې نوبان ول. که چیرې د مالېر کوټلې د سروانیو د نسب شجره وگورو نو دوی په اصل کې پښتانه بیټني دي چې لومړی په افغانستان کې او سیدل بیا له هغه ځایه د سلطان شهاب الدین غوري د واکمنۍ په وخت کې یې د د رابن او چود هوان سېمې چې اوس د پښتونخوا په ډېره اسما عیل خان کې دي په خپله ولکه کې راوستلې.

په د غه وخت کې د سروانیو یو مشهور تن چې شیخ صد رالدین نومېد او په صدر جهان مشهور او ډېر علبد او له خدایه یې وېره درلود له په ۱۶۶۹ میلادي کال کې چې د ۷۸۶ هجري کال سره سمون خوري د خپل اصلي ټاټوبي

234 تاريخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، ۳۱۶ مخ، دانش، پېښور

http://en.wikipedia.org/wiki/Sherwani_tribe 235

د رابن نه د هند وستان خواته د سياحت لپاره رهي شو. كله چې د مالېر سيمې ته ورسيد او د ستلج د سيند ديوې ويالې پر غاړه يې چې جهوم يې بولي او اثار يې اوس هم ليدل كېږي يوه خپره وډانه او هلته د خداي په عبادت بوخت شو. په دغه وخت كې د هند پښتون واکمن سلطان بهلول لودي لا واکمني ته نه ورسيدلی.

يوه ورځ سلطان بهلول لودي د سر هند د سيمې نه ډهلي ته روان و چې پر دغه عبادتخي باندې ور برابر شو او د شيخ صدر جهان سر واهي زهد او تقواي پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه کې يې وويل که چېرې زه د ډهلي او اګرې واکمني تر لاسه کړم نو خپله لور به ده ته ور نکاح کړم. ډهلي ته د رسيدلو سره سم د سلطان بهلول لودي ارمان پوره شو او د هند وستان واکمني يې تر لاسه کړه. سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولې باندې ټينګ ولاړ و پر خپلې پخوانۍ ژمنې يې وفا وکړه او خپله لور يې شيخ صدر جهان ته ور په نکاح کړه او د هغه د گوزارې لپاره يې ده ته ۱۲ ستر کلي او ۵۶ کوچنۍ سېمې ورکړې او هم يې د واده لپاره ټول سامانونه اوشيان ورته ور وليږل. شيخ صدر جهان وروسته بيا يو کلی وډان کړ او مالېر يې نوم پرې کېښود چې همد اوس هم په مالېر کوټله سره شهرت لري.

داسي ويل كېږي چې نو موږي شيخ وروسته بيا د کپور تله سېمې د رئيس بهرام له لور سره هم واده وکړ چې د بهلول لودي له لور نه يې د حسن او د بهرام د لور نه يې د عيسی او موسی په نامه دوه زامن پيدا شول.

شيخ صدر جهان په ۱۵۱۵ عيسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له دې نړۍ نه سترگې پټې کړې او په مالېر کوټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زيارت يې اوس هم د خالصوا و عامو زيارتخي دي. د شيخ صدر جهان تر مړينې وروسته دده زوی حسن د خپل پلار په خېر فقيرانه ژوند تېراوه او د خپل پلار د مزار خدمت يې پر غاړه واخيست او عيسی او موسی د مالېر کوټله د سيمې د رياست او نوابۍ چارې پر غاړه واخيستې. موسی کوم او لاد نه درلود او بې او لاده مړ شو. عيسی هم په ۱۵۳۸ عيسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړينې وروسته دده يوازینی زوی شاه محمد خان د مالېر کوټله د سيمې د نوابۍ چارې پر غاړه واخيستې. د شاه محمد خان تر مړينې وروسته په ۱۵۴۵ عيسوي کال کې د هغه مشر زوی معد وډان چې په خواجه اسحق مشهور د مالېر کوټله د سيمې نواب شو.

د خواجه معد وډان تر مړينې وروسته په ۱۵۶۶ عيسوي کال کې د مالير کوټله د رياست چارې دده زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړينې وروسته په ۱۶۱۶ ميلادي کال کې دده زوی نواب محمد بازید خان چې يو ډېر زړور سړی و د مالېر کوټله د سيمې نواب شو. محمد بازید خان خلور زمان درلود ل چې فيروز خان، اختيار خان، سرور خان او حسين خان نومېدل. د محمد بازید خان تر مړينې وروسته د هغه مشر زوی نواب فيروز خان د دغې سيمې د نوابۍ پر گدۍ ډډه ولگوله. د نواب بازید خان نه وروسته نواب شير محمد خان نواب شو. ده هم اووه زامن درلودل چې د هغه تر وفات وروسته دده زوی نواب غلام حسين خان د نواب په توگه دنده تر سره کوله چې بيا تر هغه وروسته نواب جمال خان شو. تر نواب جمال خان نه وروسته په تر تيب سره يو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهيکن خان، نواب بهادر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب

وزير خان، نواب محبوب عليخان، نواب سكندر علي خان، نواب غلام محمد خان او نواب ابراهيم علي خان. ته وسپارل شوي.

په او سني وخت د د غوسه واني نو ابا نو د كورنۍ نه يو هم نصرت اكرام خان د ي چې د پنجاب په كابينه كې د سپورت او بدني و زني وزير دى. (236)

92.2 سر واني د قبيلې خيلونه

د د غې قبيلې ځيني بناخونه او څانگې په لاندې ډول دي: سرپيال، سيني، بلي، جعفري، سوري، حسن خيل، هديا، يونس خيل، ايوب زي، د وي خيل، خضر خيل، زكوزي، يوسف خيل، متاخيل، پوپي زي، ناهر زي، اموت، چنان زي، اجاخيل، هدي زي، ماما خيل، بهدين خيل، هوتي زي، هارون خيل، كزولي، محمود زي، اميك، اليك، احمد خيل گداي، علي خيل، ظهر خيل، اغوك خيل، مموزي او نور. (237)

93 سرپيال

سرپيال له اړه بيټني پښتانه او د سر وانيو پښتنو يو بناخ گڼل كېږي. د اسپ ويل كېږي چې د سر واني قبيلې د سرپيال د بناخ نه شيخ صدرالدين چې وروسته په صدر جهان سره مشهور شو او يو عابد پر هيز گاره انسان و د خپل اصلي ټاټوبي د رابن نه چې د پښتونخوا په دېره اسما عيل خان كې پروت دى په ۱۴۶۹ ميلادي كال كې چې د ۷۸۶ هجري كال سره سمون خوري د هندوستان خواته د سياحت لپاره رهي شو.

كله چې د مالېر سيمې ته ورسيد او د ستلج د سيند د يوې ويالې پر غاړه يې چې جهوم يې بولي او لثاري يې اوس هم ليدل كېږي يوه خپره و دانه او هلته د خداي په عبادت بوخت شو. په دغه وخت كې د هند پښتون واکمن سلطان بهلول لودي لا واکمني ته نه ورسيدلى. يوه ورځ سلطان بهلول لودي د سر هند د سيمې نه ډهلي ته روان و چې پر دغه عبادت ځي باندي وربرابر شو او د شيخ صدر جهان سر واني زهد او تقواي پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه كې يې وويل كه چېرې زه د ډهلي او اگري واکمني تر لاسه كړم نو خپله لور به ده ته ورپه نكاح كړم.

ډهلي ته د رسيدلو سره سم د سلطان بهلول لودي ارمان پوره شو او د هندوستان واکمني يې تر لاسه كړه. سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولۍ باندې ټينگ ولاړ و پر خپلې پخوانۍ ژمنې يې وفا وکړه او خپله لور يې شيخ صدر جهان ته ورپه نكاح كړه او د هغه د گوزارې لپاره يې ده ته ۱۲ ستر كلي او ۵۶ كوچنې سيمې ورکړې او هم يې د واده لپاره ټول سامانونه او شيان ورته ور وليږل.

236میزان، ۶۵ گنه، ۲... ميلادي، د مالېر كوتله د سيمې افغاني نوابان او د دوى رياست، د ډهلي چاپ، هندوستان

237 تاريخ حيات افغاني، ۳۱۷ مخ

شیخ صدر جهان وروسته بیا یو کلی و د ان کړ او مالېر یې نوم پرې کېښود چې همد اوس هم په مالېر کو ټله سره شهرت لري. د اسی ویل کېږي چې نو مورې شیخ وروسته بیا د کپور ټله سېمې د رئیس بهرام له لور سره هم واده وکړ چې د بهلول لودی له لور نه یې د حسن او د بهرام د لور نه یې د عیسی او موسی په نامه د وه زامن پیدا شول. شیخ صدر جهان په ۱۵۱۵ عیسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له دې نړۍ نه سترگې پټې کړې او په مالېر کو ټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زیارت یې اوس هم د خاصواو عامو زیارتخو دی. (238)

د شیخ صدر جهان تر مړینې وروسته د ده زوی حسن د خپل پلار په خپر فقیرانه ژوند تېراوه او د خپل پلار د مزار خدمت یې پر غاړه واخیست او عیسی او موسی د مالېر کو ټله د سیمې د ریاست او نوابۍ چارې پر غاړه واخیستې. موسی کوم او لاد نه درلود او بې او لاده مړ شو. عیسی هم په ۱۵۳۸ عیسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړینې وروسته د ده یوازینی زوی شاه محمد خان د مالېر کو ټله د سیمې د نوابۍ چارې پر غاړه واخیستې. د شاه محمد خان تر مړینې وروسته په ۱۵۴۵ عیسوي کال کې د هغه مشر زوی معد و د خان چې په خواجه اسحق مشهور د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو.

د خواجه معد و د خان تر مړینې وروسته په ۱۵۶۶ عیسوي کال کې د مالیرکو ټله د ریاست چارې د ده زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړینې وروسته په ۱۶۰۱ میلادي کال کې د ده زوی نواب محمد بازید خان چې یو ډېر زړور سړی و د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو. محمد بازید خان څلور زلمن درلود چې فیروز خان، اختیار خان، سرور خان او حسین خان نو مېدل. د محمد بازید خان تر مړینې وروسته د هغه مشر زوی نواب فیروز خان د دغې سیمې د نوابۍ پر گدۍ ډډه ولگوله. د نواب بازید خان نه وروسته نواب شیر محمد خان نواب شو.

د ده هم اووه زامن درلودل چې د هغه تر وفات وروسته د ده زوی نواب غلام حسین خان د نواب په توگه دنده تر سره کوله چې بیا تر هغه وروسته نواب جمال خان نواب شو. تر نواب جمال خان نه وروسته په ترتیب سره یو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهیکن خان، نواب بهادر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب وزیر خان، نواب محبوب علیخان، نواب سکندر علی خان، نواب غلام محمد خان او نواب ابراهیم علی خان ته وسپارل شوې. (239)

په او سني وخت د دغوسر وانی نو ابا نو د کورنۍ نه یو هم نصرت اکرام خان دی چې د پنجاب په کابینه کې د سپورت او بدني و زني وزیر دی.

لنډه دا چې د سر وانیو پښتنو د سر بیال بناخ اوس هم هند د پنجاب ایالت د مالیر کو ټله په سېمه کې استوگنه لري. زه د دې مقالې لیکوال د غې سیمې ته د وه ځلې تللی وم. یو ځلې د ۱۹۷۵ میلادي کال د لوی اختر په ورځو کې کله چې هغه مهال مې په پنجاب پوهنتون کې چې د چند یگرهه په بناک کې پروت دی خپلې زده کړې کولې او د مالېر

238 تا ریخ حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰. مخونه

239 میزان، د ۲۰۰۰ میلادي کال د نوامبر ۳، د ډهلي چاپ

کو ټله د نوابانو د کورنۍ سره مې د دوی په محل کې چې په شیش محل سره مشهور و و لیدل او د نواب کورنۍ میلستیا راکړه. د ویم ځل د ۲... میلادي کال د د سمبر په میاشت کې کله چې ماد خپلې کورنۍ سره د هند وستان په پلازمینې ډهلي کې د مها جرت شپې او ورځې تېرولې نو په یوه علمي سیمینار کې د گډون له پاره د پنجاب د پتیالې بنار پنجابي پوهنتون ته تللی و م نو د پنجابي پوهنتون له خوا د مالبر کو ټلې د تللو زمېنه برابره او هلته مویوه ورځ تېره کړه او په هغه وخت کې مو د سروانیو د قبیلې د سرپيال بناخ د نوابانو د کورنۍ د یوتن سره چې نصرت لکرام خان نومېد او د پنجاب په کابینه کې د سپورت وزیر و ولیدل. (240)

94 سربني

د غه قبایل د خپل ستر نېکه سربن په نامه په سربني یا سربنيو پښتنو سره شهرت لري. سربن په پښتنو کې خورا مشهور نېکه تېر شوی دی او له پخوا زمانو نه مؤرخانو د ده نوم او حال لیکلی دی. په پښتني عنعنه کې هم دا سړی خورا لوی پښتون او مشهور نېکه گڼل کېږي. د دې عنعنې تصدیق په پخوانیو مؤرخینو کې ابو الفضل علامي (۱- ۶ هجري) د مغولي واکمن اکبر د دربار مؤرخ په خپل تاریخي اثر ائین اکبري کې په دې ډول کړی دی چې "په پښتنو کې د رې وروڼه بېټنی، سربن او غرغښت ډېر مشهور نېکو نه دي." (241)

د روایتونو له مخې سربن د قیس عبد الرشید زوی او د غرغښت او شیخ بیټني ورور دی. ویل کېږي چې د سربن نوم په اصل کې ابراهیم و، خو په سربن مشهور شو. د دې وجه دا وه چې د ده اولاد نه و او په دې خبره به تل غمجن او پرېشانه و، نو ځکه بېټ نېکه ده ته خپل زوی اسماعیل ورکړ. (242)

سلیمان ماکو په خپل مشهور اثر تذکرت الاولیاء کې چې له (۲۱۲ هجري) وروسته لېکل شوی دی د شیخ بیټني او د ده د ورور سربن ذکر داسې کوي چې "نقل هسې کاندې یارانو چې په روزگار د شیخ بیټني د ده ورور چې سربن نومېد او پر شیخ بیټني هم خورا گران و، سربن نه درلودل زمان او هر کله به یې ویل خپل ورور ته. بیټني خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی سو د سربن پر کاله. خداي مهربان د اسماعیل په برکت سربن ته نصیب کړل د و مره زمان چې اوس سو گڼون د هغو..." (243)

ویل کېږي چې د اسماعیل اولاد ه هم په سربنو ورگډېږي او ذکر یې په "مرات الافاغنه" کې د سربني اولیاوو په لړ کې موجود دی. (244)

240 د مقالې د لېکوال شخصي یاد بڼتو نه

241 ائین اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ

242 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۶۶ مخ

243 عبد الحی حبیبی، د پښتو ادبیا تو تاریخ، د و هم ټوک، ۶۲ مخ، کابل ۱۳۴۲ کال

244 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۶۶ مخ

سړ بن د وه زامن د رلود ل چې د يوه نوم شر خبون يا بنر خبون (شرف الدين) او د بل نوم خر بنبون (خير الدين) و. د بنر خبون (شرف الدين) د ژوند د حالاتو کومه پته نشته، خو د خر بنبون (خير الدين) څه لږ شان حال په پته خزانه کې موجود دی. د پټې خزانه مطابق شيخ خر بنبون په ۱۱ هجري کال کې وفات شوی دی. (245)

خر بنبون هم د خپل تره (اکا) شيخ بيټني په څېر يو نېک او خداي لمانځونکی انسان او د پاک خداي په عبادت به لگياو. ويل کېږي چې دى د کسي په غره کې او سپد ه. د رو ايتو نو له مخې د شيخ خر بنبون د ژوند انه په زمانه کې د هغه پلار او تره (اکا) يعنې (سړ بن او بيټ نېکه) لا ژوندي وو او دوى ټول سره په يو ځای کې او سپدل، خو څه موده وروسته خر بنبون د خپل پلار او اکا په اجازت د خپلو اولادونو سره د کسي د غره نه د غورې مرغی په لور په کچه لاړ او هورې مېشته شو. (246)

لنډه دا چې د سړ بن اولاد ه چې په سړ بنو سره مشهوره ده په لاندنيو قبایلو وېشلې شوې ده :

ابداليان، ترين، شيراني، بابر، هرپيال، جلواني، غرشين، ميانه، بړيخ، پوپلزي، بارکزي، اخکزي، اسحاقزي، موسی زي، نورزي، اليزي، ادوزي، خاکواني، ماکو، يوسفزي، مندر، ترکلاني يا ترکاني، گگياني، مومند، داودزي، غوريا خيل، څمکني، زيراني، محمدزي، ملاگوري، خيشکي، کتاني، مهمنزي، کاسيان، شينواري، ستورياني، سرکاني او نور---

95 سلطان خېل (غلخي)

د سلطان خېلو په نامه د غه قبېله غلخي پښتانه او د سليمان خېلو د قبيلې پهلوي ټبرپورې اړه لري. د افغانستان نامتو محقق بناغلی محمد ولي ځلمی په خپل اثر د غزني تاريخي جغرافيه کې د سلطان خېلو د قبيلې په اړوند داسې ليکي :

سلطان خيل غلجي پښتانه او د سليمان خېلو په قبيلې پورې يوه اړوند ه قبېله ده چې د غزني ولايت د سلطان خېلو په علاقه اري کې استوگنه لري، نو ځکه د غه علاقه اري د سلطان خېلو قبيلې د استوگنې له کبله په همدې نامه نومول شوې ده. د سلطان خېلو د قبيلې زياتره برخه کوچيان او لږ شمېر يې مېشته خلک دي. د سلطان خېلو د قبيلې زياتره برخه خلک ژمی په نورو ولايتونو کې تېروي. دوى ډېر زړر، توريالي او په خپلو دودونو او رواجونو ټينگ دي. (247)

245 پته خزانه، د محمد هوتک بن داؤد تاليف، ۲۲ مخ، ۱۳۳۹ هري، کابل

246 غوره مرغی، د کلات په سهيلي برخه کې د سره غره له جنوبي اړخه پيلېږي او د لويديز خواته تر ارغستانه بيا د کورک تر غره پورې د کاکړستان او کسي او سليمان غره پورې سمه ده. (ليکوال)

247 محمد ولي ځلمی، د غزني تاريخي جغرافيا، ۱۶۸-۱۶۹ او ۱۷. مخونه، د کابل چاپ، ۱۳۶۲ کال

د سلطان خېلو د قبیلې د سیمې شمال ته د پکتیکا ولایت د ډېله او د غزني ولایت د اب بند ولسوالۍ، جنوب ته یې د پکتیا ولایت د زرمټ ولسوالۍ چې پښتانه یې زرمه هم بولي، ختېز ته یې کټواز او او منه او لوید بېز ته یې د مقر ولاړې او به مو قعیت لري.

د سلطانخېلو د علاقدارۍ اب او هوا په اوږې کې معتدله او په ژمي کې یخه ده، واوره پکې اوري. په پسرلي او مني کې یې هوا معتدله او په دوبي کې وچه وي. او به یې د کارپزونو، چينو او رودونو نه برابرېرې چې د خېلو وړ دي. د دې سره سره چې د غه سېمه پرېمانه او به نه لري، خو بیا هم غنم، او ربشي، جوار، مشنگ او می په پوره لاند ازه پکې کرل کېږي.

همدراز په اومه، ډېله او خوشامند کې هم ډېر شمېر سلطان خېلو کو چیان استوگنه لري. (248)

96 سلطان خېلو (نیازي)

د سلطان خېلو په نامه د ویمه قبېله په اصل کې د نیازیو د قبیلې د سرهنگ او لاده ده. تاریخ حیات افغاني او پښتانه د تاریخ په رڼا کې مشهور تاریخي کتا بو نو هم په اتفاق سره وایي چې د سلطان خېلو قبېله د سرهنگ اولاده گڼل کېږي چې په پیل کې د خېلو قبیلې د نورو خلکو سره د میانوالي په سېمه کې مېشته وو، خو ډېر کله د مخه په هغه ځای کې د کورنیو شخړو په وجه د خټکو غره ته نږدې مېشته شول او د عیسی خېلو په سلا او مشوره یې شاړې ځمکې ابا دې کړې. (249)

د سلطان خېلو د قبیلې مشهورې خانگې د ادې:

زنګي خېلو، شهابي خېلو، باجو خېلو، جلو خېلو، خدر خېلو، سامي خېلو، نظم خېلو، نظر خېلو، سنجر خېلو، د او د خېلو، هندال خېلو، میداد خېلو، پهار خېلو، شېر خېلو، گد خېلو او اغزر خېلو. (250)

97 سلېمان خېلو

زموږ پښت پوهان او توکم پېژندونکي سلیمانخېلو د غلجیو د قبیلې د ټولنیز گروپ نه یوه مهمه قبېله گڼي. د غلجیو په ټولنیز گروپ کې د نورو قبیلو په پرتله د سلیمانخېلو قبېله د شمېرا و وگړو له مخې هم یوه لویه قبېله گڼله شوې ده چې د ټولو وگړو شمېر یې ۱۳۰۰۰ تنه بنودل شوی دي. د سلیمان خېلو عنعنوي ټاټوبي د پکتیکا اوسنی

248 پښتني قبیلې، ۱۷ مخ، د پېښور چاپ

249 پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۵۵ مخ او تاریخ حیات افغاني ۱۳۵ مخ د پېښور چاپ

250 پښتني قبیلې، ۱۷۱ مخ، د نسب و نه

ولایت دی او زیاتره سلیمان خیل د دغه ولایت د کتواز، وازی خوا، میتاخان او د او منې په ولسوالیو کې استوګنه لري.

د سلیمانخیلو د قبیلې یو شمېر خلک د پکتیا ولایت په مرکز گرد پز او د زرمتم او څمکنیو په ولسوالیو کې هم استوګنه لري او د اسی ویل کيږي چې د زرمتم ولسوالۍ تقریباً بېلابېله برخه په تېره بیا سهیلی برخه یې د سلیمان خېلو نه ډکه ده (251) د سلیمانخیلو یو شمېر بناخونو او خیلو نو د خپل اصلي ټاټوبي نه مهاجرت کړی او د ننگرهار ولایت د سره رود، حصارک او چپرهار په ولسوالیو او همداراز د لغمان په ولایت کې مېشته دي چې په نوموړو ولایتونو کې دغه بناخونه او خېلو نه د جبار خیلو، معروف خیلو، ستاني زیو، د ولتریزو، احمد زیو او بابکر خیلو په نامه یادېږي (252). همداراز د لوگر، غزني، میدان اووردگو، بغلان، کندز او کابل کې هم ډېر شمېر سلیمان خیل استوګنه لري. په لندن، تیزین، جگد لک، گند مک، الپشنگ، د لوگر په التور، سپیګه، سرخاب او ازره کې هم سلیمان خیل استوګنه لري.

د کندهار ولایت په مرکز د کندهار په بنار کې هم یو شمېر سلیمان خیل غلجی مېشته دي. په تېره بیا د دوی یوه پښه چې د بنار خېل نومېږي او په خپلو نومونو د کندهار د بنار په منځ کې کوچې لري چې شمیرنې هم ۲۰۰۰ کسانو ته رسېږي. د کندهار د سلیمانخیلو کې یو هم ملي پانګوال تیمورشاه خان احمدزی و چې په لومړي ځل یې په افغانستان کې د کاغذ جوړولو فابریکه جوړه کړه. د اسی هم ویل کيږي چې د کندهار سلیمان خیل په اصل کې له کتوازه راغلي او دلته یې اوس شپږم نسل ژوند کوي. د کندهار د بنار خیل پښتانه اوس هم په کندهار کې د ځانګړي شهرت څښتنان دي او د خلکو ترمنځ له عقیدې وي پلوه د ځانګړي درناوي نه برخمن دي. اوس هم د کندهار خلک خپل ماشومان د خورد و او او د و لپاره د بنار خیلو ته بیابې، په تېره بیا هغه ماشومان چې ژبې یې بندېږي او د خبرو کولو ستونزې لري د د بنار خیلو په خورد و یې ژبې پرانېستل کيږي. (253)

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر سلیمان خیل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په بنار کې استوګنه لري.

یو شمېر سلیمان خیل د هندوستان په ختېز بنگال په تېره بیا کلکته (کولکته)، بمبئي (مومباي)، د اسام په لیالت چې سلیمان خیل یې اشام بولي، بیهار او اوږیسا کې استوګنه لري او خپلې سوداګرې چارې او معاملې پر مخ بیابې. (254) باید یادونه وکړو چې ستر بنگالي شاعر او لیکوال او پهاد بیاتو کې د نوبل د جایزې ګټونکي رابیند رانات ټیګور (۱۸۶۱ .. ۱۹۴۱ زېږد پز) چې د کابلي والا کومه کپسه لیکلې ده او بیا په ۱۹۵۶ کال ترې یو فلم جوړ شوی دی د یو تن پښتون رحمت خان کپسه ده چې په اصل کې سلیمان خیل پښتون و. همداراز د یوه بل پښتون سلیمان خیل جانباز

251 تواربخ خورشید جهان، ۲۱۹-۲۲. مخونه

252 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبائل ولایات سرحدي کشور - ۷۴ مخ

253 د بېنواد و بیپانې د مشر او چلوونکي بناغلي خالد هادي حیدري هغه معلومات چې د سلیمان خیلو د قبیلې په اړوند یې زما په واک کې راکړل

254 د سلیمان خیلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یاد د بښتونه

او د هغه د ميرمنې شو سميتا بينر جي نه هم هند يا نو په ۲-۳ کال کې يو فلم جوړ کړی دی. (255)

د سلیمانخیلو د قبیلې ختېز ته د خروټو قبيله، جنوب ته يې د ډيورنډ کر بنه، لوېدېز ته يې تره کي او شمال خواته يې اندر موقعيت لري.

97.1 سلیمانخیلو د قبیلې بناخونه او خیلونه

د سلیمانخیلو قبيله ډېرو څانگو، بناخونو او خیلونو ويشلې شوې ده چې د ځینو نومونه يې دا دي:

احمد زي، صالح خېل، منزي، دینار خېل، شاه توري، علي خېل، نظام خېل، شاه خېل، قلندر خېل، عیسی خېل، معروف خېل، بابکر خېل، جبار خېل، ستانيزي، ستانکزي، موسی خېل، ټغر، کړو خېل، يحيي خېل، باديين خېل، اسماعيل زي، عبد الرحيم خېل، ډاسو، گل خېل، منه خېل، سلطان خېل، نسو خېل، سر خان خېل، مموزي، مندوزي، خواجه خېل، نسو خېل، سدو خېل، د ولتزي، غني خېل، گلااد خېل، ساغري، روکي، لنډيزي، ادین خېل، جلال زي، کلا خېل، محمود خېل، مشن خېل، پاینده خېل، ممار خېل، اتمانخېل، شېرپای، امېر خېل، متا خېل، غیبو خېل، ناخېل، فتح خېل، جاني خېل، حسن خېل، شبکي خېل، پیارو خېل، قطب خېل، مغل خېل او نور... (256)

يو شمېر سلیمانخېل کوچباني ژوند لري چې د ژمي په موسم کې د وزیر ستان شنو او نسبتا تودو سېمو ته ځي او په دوبي کې د وازې خوا په شا او خوا کې کيږدی وهي.

97.2 د سلیمان خېلو د کرنې ځمکې

سلیمانخېل زیاتره د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. په کومه سېمه کې چې دوی استوگنه لري هغه ځمکه ډېره اواره او د اوبو ستونزې يې ډېرې دي، له همدې کبله ډېر خلک يې له کارپزونو نه گټه اخلي. د تېرو څو لسيزو راهیسې د واټر پمپو نوروچ هم پکې شته او خلک د همدې واټر پمپونو په وسيله خپلې ځمکې خړوبوي. د دوی د سيمې زیاتره ځمکې يو فصل حاصل ورکوي. اقليم يې په ژمي کې سوړ او په دوبي کې تود دی. په شرنې او ځینو نورو برخو کې خلک انگور، زرد الو، منې، هند وانې او خټکي کري. که چېرې دولت وغواړي چې د دوی ځمکې د اوبو له پلوه خړوبې شي نو د اوبو د بندونو د جوړولو امکانات پکې شته. (257)

255 د مقالې د ليکوال شخصي يا د بنتونه

256 پښتني قبیلې، د پېښور چاپ، ۱۷۴ مخ

257 نوموړی اثر، ۱۷۳ مخ

97.3 خوراک پي

سليمان خېل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره گټه اخلي. د دې کبله چې د وې په مالدارۍ هم بوخت دي نو د کرو، تو، شېدو، مستو، کوچو او هگيو نه هم استفاده کوي. د ژمي په موسم کې د وچو ميوو استعمال هم پکې رواج لري، خو د وريجو استعمال پکې لږ دی.

97.4 جامي پي

د سلیمان نخبو د قبيلې خلک خورا غټې لو نگی په سروې چې زیاتره ژیر بخون رنگو نه لري. د وې پر خپلو اوږو خادرو نه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د بنخو جامي پي په عمومي توګه سرې او شني دي. په پېغلو نجونو او ځولنو بنخوکې پي د گندونو استعمالول هم شته. د وې په جامو کې ډېرې مری هم استعمالوي چې د کمیسو نولستونې په زرتارو، لیسو او چرمو باندې بنکلي کوي. د وې پر توګونه ۱۴ یا ۱۵ گزو ته رسېږي. بنخې پي په عمومي ډول پښو کې چې د وې پي په خپله لهجه کې کپی بولي. (258)

سليمانخيل په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. د وې ميلمه پا لو نکي او د علم او پوهې سره مېنه لري. د وې د ديني عالمانو او پيرانو ته ډېر د رناوی لري. د افغان - انگرېز په دري گو نو جگړو کې د انگرېزي بنسکيلاکګرو سره جنگيد لي او هم يې د روسي يرغلګرو په گونډو کو لو کې يې خپل هيوادنی رسالت سرته رسولی دی.

97.5 ځيني مشهورې څيرې

د نورو پښتني قبيلو په څېر د سلیمان خېلو قبيلې هم په خپلې غير کې ليکوالان، شاعران او افسران رو زلي دي چې د ځينو نومونه يې په لاندې ډول دي (259):

1. د پښتو ژبې نامتو شاعر او ليکوال بناغلی سلیمان لایق
2. د اعليحضرت محمد ظاهر شاه په واکمنۍ کې د ژاندارم او پوليسو قوماندان بناغلی ارواښاد جنرال عبد الحکيم خان کتوازی چې يو ملي شخصيت و او بيا وروسته په پېښور کې شهيد کړل شو
3. ليکوال او مترجم بناغلی نظام الدين سلیمانخيل چې د محمد هوتک پټه خزانه يې له پښتونه جرمني ژبې ته ژباړلې ده

258 د بناغلي محقق نظام الدين سلیمانخيل ياد د بنتونه چې زما په واک کې يې راکړي ول

259 د سلیمان خېلو د قبيلې په اړوند زما شخصي ياد بنتونه

4. د محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننگرهار والي بناغلی محمد گل سلیمانخېل
5. متقاعد جنرال بناغلی حی گل سلیمانخېل
6. د پکتیکا پخوانی والي بناغلی محمد اکرم خپلواک
7. په ولسي جرگه کې د پکتیکا ولایت د خلکو استازی بناغلی ناد رخان کټوازی
8. د پښتو ژبې شاعر او لیکوال بناغلی خیال محمد کټوازی

98 سنټیا

سنټیا له اړه غرغښتي پښتانه دي او د پښتنو کاکړو یو مشهور بناخ گڼل کېږي. د تاریخي روایتو نو پر بنسټ د وی د سنټ نېکه او لاده دي.

د سهيلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فولکلوريست پرو فیسور ولي محمد خان سیال کاکړ په خپل مشهور اثر پښتو او پښتانه په سهيلي پښتانه کې د سنټیا کاکړو په اړوند داسې کښلي دي :

"په کاکړو کې د شمېر له پلوه ترسنځر خېلو وروسته د سنټیا کاکړانو شمېر زیات دی. د وی د سهيلي پښتونخوا په هند و باغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غورگی، سره خوله، نو حصار، غبرگ، غوڅکي، خانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنگ او په خېنو نورو ځایونو کې مېشته دي." (260)

سنټیا کاکړ په لاند نیو خیلونو او بناخونو باندې وېشل شوي دي :

پانيزي، مهترزي، بازيان، سارينگ زي، شهزي، ملازي او عیسی خېل.

سنټیا کاکړ زیاتره د کرکيلې په چار و بوخت دي. یو شمېر یې د سوداگری چارې هم سر ته رسوي. د سنټیا کاکړو د ود او د ستور د کاکړو نورو خیلونو او بناخونو ته ورته دي. د وی زړور، جنگیالی او په پښتني ننگ ولاړ خلک دي.

د تاریخ په اوږدو کې سنټیا کاکړانو توري وهلي او تاریخي شخصیتونه او رجال یې پیدا کړي دي.

هیبت خان کاکړ چې د خانجهان لودي له خوا د هندوستان د پنجاب د سامانا د سیمې حاکم و هم د سنټیا کاکړو نه و. (261) باید وویل شي چې په سهيلي پښتونخوا برسېره ډېر شمېر سنټیا کاکړ په هندوستان کې هم استوگنه لري. سامانا

260 پرو فیسور ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ٦٥ مخ، کوټېټه، ١٩٧٦ کال چاپ

261 پښتني قبيلې، ١٧٥-١٧٦ مخونه، د پېښور د دانش چاپ

اوس هم د هند د پنجاب ایالت د پتیالی د ولسوالی یو بنار گوټی گنل کیږي. (262)

99 سنځر خېل

ز مور پښت پو هان او تو کم پېژند ونکي سنځر خېل له اره د کاکړو یوه پښه بولي چې د غر غښتو پښتنو په ټولنیز گروپ پورې اړه لري. د روایتونو له مخې سنځر نېکه یو تورزن مشر او منلی روحاني شخصیت و چې د مغولو پر خلاف یې اوږدې مبارزې کړي دي او ویل کیږي چې د ده مزار په کوه سې کې دی او ډېر شمېر خلک د ده زیارت او مزار ته ورځي. کوه د سهيلي پښتونخوا د کاکړ ستان د سیمې په ژوب کې مو قعیت لري. (263)

د سهيلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فولکلوریست بناغلی ولي محمد خان سیال کاکړ په خپل اثر "پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" د سنځر خېلو کاکړو په اړوند د اسې لیکلي دي :

"د کاکړو د قبیلې نوابي او سرداري له پخوا زمانو نه د سنځر خېلو په لاس کې ده او دوی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبره زیات دي." (264)

سنځر خېل په لاند نیو بناخونو او خانگو ویشل شوي دي:

علي زي، عبد الله زي، کب زي، برن خېل، سنخېل، اتمانخېل، هر مزي، تیمني، عرب خېل، پښون، نیسي، کد یزي او د وهران. (265)

سنځر خیل تورزن، میلمه پالونکي، په علم او پوهې باندې مین او په پښتني ننگ او غیرت ټینګ خلک دي. دوی په هروخت کې د ظلم او تیري او بهر نیو یر غلگرو او بلو سگرو په وړاندې جنگیدلي دي په ټبره بیاد مغولو او انگرېزانو پر خلاف د دوی مبارزې د پښتنو د تاریخ زرین بابونه جوړوي چې مور پښتانه پرې ویاړو.

100 سوري

سوريان یا زوریان د پښتنو یوه لرغونې قبيله ده چې د اوسیدو اصلي ځای یې د غور تاریخي سېمه ده چې په مرکزي افغانستان کې پرته ده. دغه قبيله په اصل کې د لود یو پښتنو یوه پښه ده او د پښتنو د نسب په عنعنوي شجره کې کښل شوي دي چې د لودی زوی سیانې د وه زمان د لودل چې یو یې اسماعیل او بل یې پړانگی نومېدل

<http://en.wikipedia.org/wiki/Samana262>

263 پښتني قبیلې، ۱۷۱ مخ، د پېښور چاپ

264 پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ۱۵ مخ

265 پښتني قبیلې، ۱۷۱ مخ

چې د اسماعیل له د ریو زمانو نه یې مشر سور نومېده چې د ده نسل د سور، سوري او یا زوري په نامه یادېږي.
(266)

د غه خلک په پیل کې د مرکزي افغانستان د غور په غرونو کې اوسیدل، خو وروسته د شمېر ډېروالي او باهم جگړو او ځینو نورو عواملو د پته اړایستل چې یو شمېر خلک یې له د غې سیمې نه په لېږدېد پیل وکړي. ځینې یې د هرېږود په واد یو کې مېشته شول، ځینې یې غزني ته ولېږدېدل او ځینې یې هم د سلیمان د غره ختیز د د لمان-په سیمه کې مېشته شول. همد اوس هم د د امان په سیمه کې سوري پښتانه استوګنه لري. د د غې قبیلې خلک په غور مباد غیس او هرات کې د زوریانو په نامه سره مشهور دي چې اوس هم ډېر شمېر زوریان یا سوریان په د غو ولایتونو کې مېشته دي. ځینې یې هندوستان ته ولېږدېدل. د سوري واکمنانو لړۍ چې له اړه له غوره پیل شوې ده په هندوستان کې یې یوه ستره واکمني رامینځ ته کړه چې سوري شېرشاه یې بنسټ ایښود و نکی گنل کېږي.

د افغانستان نوميالی مؤرخ او مشهور لیکوال لوی استاد ارواښاد علامه عبدالحی حبیبی د "پښتواد بیاتو تاریخ" په نامه اثر کې د سوري پښتنو په اړوند د اسې کبلي دي :

"سوري یا زوري د پښتنو شاهانو یوه لرغونې کورنۍ ده چې له دوی نه د پښتو ژبې د اسلامي دورې ډېر آثار موندل شوي دي او د غه سوریان د پښتنو په تاریخ کې ډېر اهمیت لري. سوري د غور یوه مشهوره قبیلله ده چې اوس هم شته او زوري یې بولي او د انوم خورازوړ او لرغونۍ دې او عربو تاریخ او جغرافیا لیکونکو هم سور د زور یا زوري په بڼه راوړی دی." (267)

په اسلامي دوره کې لو مړنی مؤرخ چې د سوري زور د نامه یادونه یې کړې ده احمد بن یحیی مشهور په البلاذري دی چې د ۲۵۵ هجري کلو نو په شا او خوا کې او سېده. ورپسې نورو مؤرخینو لکه احمد بن سهل بلخي (مړ ۳۲۲ هجري) په خپل اثر کتاب الاشکال یا صور الاقالیم کې چې په ۳-۹ هجري کې یې کښلی دی، اصطخري په ۳۴- هجري کې په خپل کتاب المسالک والممالک کې او یاقوت په معجم البلدان کې د سور او زور یادونه کړې ده. (268)

د اسلام د مخه هم سوریان د غور واکمنان تېر شوي دي چې د دوی یوه کورنۍ د شنسیانو په نامه یادېدلې، ځکه چې د شنسیانو د شاهي کورنۍ لوی نېکه شنسب نومېده چې د خرنگ زوی و.

پر دې سر بېره د اسلام په پیل کې د سوري کورنۍ یو بل واکمن ماهوي سوري نومېده چې په مرو کې واکمن و او د ساساني امپراتورۍ وروستنۍ واکمن د ریم یزدگرد یې چې عربان یې یزدگرد بولي وواژه.

د مخه مو یادونه وکړه چې په غور کې د سوريانو د شنسب کهول د اسلام په پیل کې د غور په غرونو کې واکمني کوله چې په د غو واکمنانو کې یو هم امیر پولاد و چې د ابو مسلم معاصر او د هغه ملگری پاتې شوی دی چې

266 تاریخ حیات افغاني، ۳-۴ مخ، د پېښور چاپ

267 عبدالحی حبیبی، د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی او دویم ټوک، ۳۲۲ مخ، د دانش خپرندویه ټولنه، ۲-۵ کال، پېښور

268 نوموړی اثر، ۴۳ مخ

مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني هم د منتخب تاريخ نا صري په حواله كښلي دي چې امير پولاد د لېسو مسلم ۱۳۹ هجري معاصر و. د امير پولاد زوی امير كروړ نومېد چې د جهان پهلوان په نامه يادېده چې د تاريخ سوري ليكوال محمد بن علي البستي هم د ده ستاينه كړې ده او ليكي چې امير كروړ جهان پهلوان ډېر زړور، اديب او د قلم او تورې خښتن و.

كه څه هم تاريخ سوري اوس نشته، خو د پټې خزانې مؤلف محمد هوتك د شيخ كټه متي زى غورياخېل د "لر غوني پښتانه" په حواله د امير كروړ سوري په اړوند د اسې ليكلي دي :

"امير كروړ د امير پولاد سوري زوی و چې په ۱۳۹ هجري كال د غور په مند پش كې امير شو او جهان پهلوان يې باله او د غور كلا گاني او د بالشتان، خيسار او تمران ماڼۍ او بر كو شك يې ونېول او د رسالت له كهوله يې په خلافت كې ډېر كوميكو نه وكړل. امير كروړ ډېر غښتلی پهلوان او په يوه تن له سلو جنگياليو سره جنگېده، نو ځكه يې كروړ باله چې معنی يې ده كهلك او سخت. امير كروړ په ۱۵۴ هجري كال د پو شنج په جگړو كې ووژل شو. "

د لته به بېخايه نه وي چې د امير كروړ جهان پهلوان د هغې وياړنې لومړني بيتونه رانقل كړو چې د خپلو سوبو په اړوند يې ويلې ده (269) :

زه يم زمري پردې نړۍ له ما اتل نسته
په هند و سندر و پر تخار او پر كابل نسته
بل په زابل نسته، له ما اتل نسته

100.1 د غور د شاهي كورنۍ نو ميالي

د غور په سوري واكمنانو كې د الاند يني كسان ډېر مشهور واكمنان او نو ميالي تېر شوي دي (270):

1. شنسب د خرنك زوی د ۴- او ۸- هجري په شا او خوا كې
2. امير پولاد د شنسب زوی د ۱۳- هجري په شا او خوا كې
3. امير كروړ جهان پهلوان د امير پولاد زوی ۱۳۹-۱۵۴ هجري
4. امير ناصر د امير كروړ زوی د ۱۶- هجري په شا او خوا كې
5. امير بنجي د نهاران زوی د ۱۷- هجري په شا او خوا كې
6. امير سوري د ۲۵۳ هجري په شا او خوا كې

269 محمد هوتك، پټه خزانه، ۳۴ مخ، د ۱۳۳۹ كال چاپ كابل

270 عبدالحی حبيبي، تاريخ مختصر افغانستان از ما نه های قدیم تا استقلال، ۱۶۵-۱۶ مخونه، كابل ۱۳۶۸.

7. امير محمد سوري د ۵۴ هجري کال په شا او خوا کې
8. امير بو علي د محمد سوري زوی د ۴۲۵ هجري ه شا او خوا کې
9. عباس د شيش زوی او د بو علي وراره د ۴۵ هجري په حد و د و کې
10. امير محمد د عباس زوی د ۴۵ هجري په شا او خوا کې
11. قطب الدين حسن د محمد زوی د ۴۶ هجري په شا او خوا کې
12. ملک الجبال عزالدین حسین د قطب الدين حسن زوی د ۵۱ هجري کال په شا او خوا کې
13. قطب الدين محمد د عزالدین زوی مړ ۵۴۱ هجري کال
14. بهاؤالدین سام د عزالدین زوی (۵۴۴ - ۵۵۴ هجري)
15. ملک شهاب الدين خرنک د عزالدین زوی د ۵۵ هجري په شا او خوا کې
16. ملک شجاع الدين د عزالدین زوی د ۵۵ هجري په شا او خوا کې
17. سلطان علاؤالدین حسین جهانسوز عزالدین زوی (۵۴۴ - ۵۵۱ هجري)
18. سلطان سيف الدين د عزالدین زوی (۵۴۳ - ۵۴۴ هجري)
19. ملک فخرالدین مسعود د عزالدین زوی د ۵۴ هجري کال په شا او خوا کې
20. سيف الدين محمد د جهانسوز زوی د ۵۵۱ هجري کال په شا او خوا کې
21. سلطان غياث الدين محمد سام (۵۵۸ - ۵۹۹ هجري)
22. سلطان معزالدین محمد سام (۵۶۹ - ۶۰۶ هجري)
23. سلطان غياث الدين محمود د غياث الدين محمد زوی (۵۹۹ - ۶۰۶ هجري)
24. سلطان بهاؤالدین سام د محمود زوی ۶۰۶ هجري
25. علاؤالدین اتسز د جهانسوز زوی (۶۰۶ - ۶۱۱ هجري)
26. علاؤالدین د رغور (۵۹۹ - ۶۱۲ هجري)
27. ملک ناصر الدين کزيبو د شهاب الدين خرنک زوی د ۶۱۸ هجري کال په شا او خوا کې
28. سلطان شمس الدين محمد د فخرالدین مسعود زوی د ۶۰۵ هجري کال په شا او خوا کې
29. سلطان بهاؤالدین سام د شمس الدين محمد زوی (۵۸۷ - ۶۰۶ هجري)

30. جلال الدين ابو علي د بهاؤالد ين سام زوى (٢٠٦ - ٦١٢ هجري)

31. علاؤالد ين مسعود د بهاؤالد ين سام زوى (٢٠٦ - ٦١٢ هجري)

32. علاؤالد ين مسعود د شمس الدين محمد زوى د ٦١١ هجري په شا او خوا کې

د سوريانو د قبيلې مشهور مؤرخين، ليکوال او شاعران :

د سوريانو قبيلې په خپلې غير کې پياوړې مؤرخين، ليکوال او شاعران روزلي دي. د لته به بيخايه نه وي چې

د حينو مشهورو کسانو يادونه يې وکړو:

1. محمد بن علي البستي د تاريخ سوري مؤلف:

• دغه تاريخ او مؤلف يې مور ته د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک د لرغوني پښتانه په حواله راپيژني. په دې تاريخ کې د لرغونو پښتنو په اړوند په تيره بيا د امير پولاد او د هغه د زوى د امير کروړ جهان پهلوان ١٣٩ هجري په اړوند ډېر ښه معلومات لري.

2. شيخ اسعد سوري مړ ٤٢٥ هجري:

• د پښتو ژبې يو ډېر ښه شاعر و. د پلار نوم يې محمد و. دى په غور کې اوسيده او د غور په سوري شاهي کورنۍ کې د ډېر درناوي نه برخمن و. نو مورې د امير محمد سوري په وير نه کې دا قصيده ويلې ده چې يوازې يو بيت يې رااڅلو:

د فلک له چارو څه وکړم کوکار

ز مولوي هر گل چې خاندې په بهار

3. بنکارندوى غوري ٥٨ هجري:

• بنکارندوى د غور و او پلار يې احمد د غور د فيروز کوه کوټوال و ده يوه بوللې په لاندې ډول ده (271):

د پسر لي بنکلونکو بيا کره سينگارونه

بيا يې ولونل په غرونو کې لالونه

4. د دې کبله چې غوريان سوري پښتانه ول د دوى اولاده وروسته د غور د غرونو نه د افغانستان په بېلابېلو برخو کې مېشته شول او حينو يې په هندوستان کې سترې سوبې کړې دي چې يو له هغو نه هم سلطان شهاب الدين غوري و چې د ٥٧١ هجري کال نه يې د ٢٠٦ هجري کلونو پورې يې په هندو

ستان باندې يې هم خپل راج چلاوه.

100.2 بناخونه او خانگي

د سوري د قبيلې د ځينو بناخونو او خانگو نو مو نه په لاندې ډول دي : (272)

شاهو خېل، الاخېل، يونس خېل، تره کي، محمود زي، شېر خېل، د ولت خېل، شادي خېل، داؤد خېل، اتمان، کوټي، بهرام، نورا خېل اونور...

100.3 استوگنې سيمې

لکه چې د مخه مو وويل په پيل کې د سوريانو د قبيلې اصلي ټاټوبي د غور تاريخي سيمه وه چې وروسته د شمېر د ډېر والي او ياهم د نورو يرغلگرو ځواکونو د بريدونو او ياهم د نورو عواملو له کبله نورو ځايونو ته وليږدېدل. په اوسني وخت کې سوريان د افغانستان د غور، بادغيس او هرات په ولايتونو کې استوگنه لري چې په دغو ځايونو کې يې خلک د زوري يا زوريانو په نامه يادوي. همداراز د سلیمان غره ختيز ته د د امان په سيمه کې د پاکستان د راولپنډۍ په چهچه کې او د هند وستان د پنجاب د ايالت په بيچاره، د هريانا په ايالت او د اتھراپراديش او بيهار په ايالتونو کې هم د دغې قبيلې خلک شته.

بايد ووايو چې د هند وستان په هند وانواو سکھانو کې هم د سوري په نامه قبيلې شته چې د کهتري او کوهکران په کاستونو پورې اړه لري او په پنجاب کې او سېري.

100.4 هند وستان کې د سوريانو واکمني

په هند وستان کې د پښتنو سوريانو د واکمنۍ بنسټ ايښودونکی فرید خان و چې وروسته په شېرشاه سوري مشهور شو ځکه چې د زمري سره په يوازې و جنگيد او زمري يې مړ کړ نو ځکه د شير خان لقب ورکړل شو او کله چې د هند وستان واکمن شو نو بيا يې د شېرشاه سوري لقب غوره کړ. شير شاه د حسن خان سوري زوی او د ابراهيم خان سوري لمسی دی.

په هند وستان کې د پښتون واکمن سلطان بهلول لودي په خت کې ډېر شمېر پښتانه د روه له سيمې نه هند وستان ته راغلل، ځکه دغه پښتون واکمن د روه يا د افغانستان پښتنو ته يو فرمان ليکلی و چې که هر پښتون هند وستان ته ورشي نو دی به منصبونه، خلعتونه او جاگيرونه او په خپل پوځ کې به لوړ لوړ منصبونه ورکوي. هماغه و چې د

272 پښتني قبيلې، ۱۷۸ مخ، د پېښور چاپ

بهلول لودي د دغه فرمان سره سم د فرید خان یا شیر شاه سوري نېکه ابراهيم سوري د خپل زوی حسن خان سوري سره يو ځای د بهلول لودي په واکمنۍ کې د منصبونو د تر لاسه کولو لپاره هند و ستان ته لاړل او څه مود هېڅې د حصار فيروزه په کلا کې تېره کړه. دغه سيمه اوس يوازي د حصار په نامه يادېږي (273) چې د شمالي هند د هريانا د ايالت يوه ولسوالي ده.

هريانا نن ورځ د شمالي هند و ستان يو ايالت دی چې د پنجاب، ډیلي، راجستھان، اتھر کهنډ، هيمآچل پراديش او اتھر پراديش د ايا لټو نوسره گډه پوله لري.

سوري شیر شاه په ۱۴۷۹ عيسوي کال کې په حصار فيروزه کې چې د هند د هريانا په ايالت کې موقعيت لري دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې او پلار يې فرېد خان نوم پرې کېښود. د هند د پښتون واکمن بهلول لودي د واکمنۍ په وخت کې کله چې جمال خان ته د جو نپور حکومت لاس ته ورغی نو هغه د فرید خان پلار حسن سوري ته د خواص پور او ټانډه سيمې د جاگير په ډول ورکړې او د پنځه سوه ژوبله ورو او جنگياليو مېرو مشر يې وټاکه.

فرید خان وروسته بيا اگري ته لاړ او هلته د ولت خان لودي ته چې په هغه وخت کې د سلطان ابراهيم لودي د سترو امرانو نه وورغی. د ولت خان لودي نو موړی سلطان ابراهيم ته وروپېژاند او کله چې د فرید خان پلار حسن سوري مړ شو نو فرید خان ته د خپل پلار د جاگير فرمان ورکړل شو. کله چې لودي سلطان ابراهيم د مغولي بابر له لاسه د پاني پت په جگره کې ووژل شو او پهار خان لوانې چې د لودي سلطان ابراهيم له خواد بيهار د ايالت صوبه دار و او خپلسری او ياغی شوی او خپل ځان ته يې د سلطان محمد لقب غوره کړی و نو فرید خان هغه ته ورغی او د هغه له خوا منصب ورکړل شو. يوه ورځ فرید خان له سلطان محمد سره يو ځای بنکار ته لاړل چې ناببره يو زمري را بنکاره شو.

فرید له زمري سره مقابله وکړه او پخپله توره يې هغه وواژه. سلطان محمد د ده د زړورتوب نه ډېر خوشاله او ده ته يې د شیر خان لقب ورکړ او سلطان محمد ورځ په ورځ د ده موقف لوړ او ه څو چې يې د خپل زوی جلال خان استاد وټاکه. شیر خان وروسته خپل ځواک ډېرکړ او د پښتنو په مرسته يې مغولي واکمن همايون مات کړ. همايون ايران ته وتښتيد او شیر شاه د هند و ستان واکمن شو او د حضرت اعلی لقب يې غوره کړ.

شیر شاه په هند و ستان کې د پښتنو د يوې داسې پياوړې واکمنۍ بنسټ کېښود چې د هند و ستان تاريخ پرې وياړي او د ده تلپاتي خدمتونه يادوي. د شیر شاه له مهمو کارونو نه يود او چې د بنگال د سونارگان نه يې ترافغانستانه پورې سرک جوړ کړ او د سرک په دواړو غاړو ته يې ونې کېښولې څو مساپران ځانونه د گرمۍ نه خوندي کړي. همداراز يې په لارو کې کاروان سرايونه او جوماتونه جوړ کړل او شاه گانې يې وکيندلې چې مساپران ترې گټه واخلي. د شیر شاه بل مهم کار د اوچې د پوستې او ډاگ سيستم يې په داسې ډول تنظيم کړ چې ډېر چټک او گړندی و، ان نن ورځ هم هنديان په دې معتقد دي چې د شیر شاه د ډاگ او پوستي سيستم تر اوسني سيستم هم غوره

و- شیر شاه په هند کې د ځمکو د اسې اصلاحات رامینځ ته کړل چې د ده د ځمکې د اصلاحاتو د سیستم نه اوس هم گټه اخیستله کېږي.

شیر شاه په هند وستان کې تقریباً کلونه په ډېر عدل او انصاف سره واکمني وکړه چې د ده عصر د هند په تاریخ کې یو طلايي عصر گڼل کېږي. په پای کې د ۹۵۲ هجري کال د ربیع الاول د میاشتي په د ولسمه نېټه د کالنجر د کلا د نیولو په وخت کې د باروتود اور له کبله ټپي او بیا وروسته مړ شو او د هند وستان د بهار ایالت په سهرام کې بنځ شو. د ده زیارت ته اوس هم گڼ شمیر خلک ورځي او د ده غه عادل واکمن روح ته د عقیدت تندراني ډالی کوي. د شیر شاه تر مړینې وروسته یې زوی سلیم شاه پاچا شو چې بیا وروسته یې د ولس کلن زوی فیروز خان ته واکمني په لاس ورغله، خو نو موږی د نظام خان د زوی مبارز خان له خوا چې د سوري شیر شاه وراره و ووژل شو او نوموړي د محمد شاه عدلي یا محمد شاه سوري په نامه ځواک تر لاسه کړ. تر هغه وروسته د ده غې کورنۍ نور واکمنان لکه ابراهیم شاه سوري، سکندر شاه سوري او عاد لشاه سوري په هند کې واکمني چلولې ده.

د شیر شاه د زمانې مشهور کسان چې د سوریانو په قبیلې پورې یې اړه درلوده (274):

احمد خان سوري چې د شیر شاه میرنی ورورو، قطب خان سوري، بر مزید خان سوري او کمال خان سوري چې د شیر شاه د واکمنۍ ستر امیران ول. جلال خان سوري، سکندر خان سوري، سید خان سوري، غازي خان سوري، مبارک خان سوري، فتح خان سوري، محمد خان سوري، نظام خان سوري، مبارز خان سوري، مدا سوري د شیر شاه میرنی ورورو

100.5 سوریانو د واکمنۍ په اړوند مشهور کتابونه

1. تاریخ د اودی چې مؤلف یې عبد الله له اړه پښتون او د مغولي واکمن جهانگیر معاصر دی. (275)

2. تاریخ شیر شاهي د عباس خان سرواڼي لیکنه چې ډې کلونه وړاندې په پښتو ټولنه کې د ارواښاد د کتور د ولت محمد لودین له خوا ژباړل شوی و.

3. تاریخ شاهي د احمد یادگار اثر چې ماد دې مقالې لیکوال تر جمه کړی، خو لا چاپ شوی نه دی.

4. شیر شاه اور ان کا عهد د پروفیسر کالکار نجن قانونگواثر په اردو ژبه. (276)

274 احمد یادگار، تاریخ شاهي، د بینګال ایشیا ټیک سوسائټي، د اسمالرجال فهرست، ۹۴-۹۶ مخونه، کلکته، هند وستان

275 د کتاب ماد دې مقالې لیکوال د ۱۳۶۸ لمریز کال د لړم په میاشت کې له اردو نه پښتو ته ژباړلی و چې بیا په ۱۳۷۰ لمریز کال د افغانستان د علومو اکیډمۍ د پښتو څیړنو د نړیوال مرکز له خوا د اریانا په مطبعه کې د ۴۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شو، خو په ۱۳۷۲ لمریز کال کې د کابل په تنظیمي جگړو کې وسوځید او څه ټوکونه چې پاتې ول نو په هټیوکې د وکاند ارانو د پوړیو کار ځیني اخیست. دغه اثر وروسته بیا د ویم ځل لپاره د انش څیړند و یې ټولني په ۲-۷ عیسوي کال کې په پېښور کې د ۱۰۰ ټوکو په تېراژ خپور کړ.

276 دغه اثر ما په کابل کې تر جمه او یوه کاپي مې د افغانستان د علومو اکیډمۍ د پښتو څیړنو بین المللي مرکز ته ورکړه، خو کله چې

101 سادات يا سپدان

ز مور په گران هېواد افغانستان کې د بېلا بېلو قو مونو تر مينځ سيدان هم استوگنه لري او هيڅ يو د اسپ کلي، بانډه او سپمه به نه وي چې هلته شو کوره سيدان پکې نه وي. دغه سيدان د افغانستان په بېلا بېلو سيمو کې په بېلا بېلو نو مو نو سره يادېږي. د بېلگې په توگه د افغانستان په ختيځو ولايتونو ننگرهار، کونړ او لغمان کې د پاچايانو او يا پاچا صاحبانو او د سيدانو يا ساداتو په نامه يادېږي. په ځينو ځايونو کې ورته اغا صاحب او د افغانستان د خوست په ولايت کې ورته سيدگي وايي. په پښتونخوا کې يې باد شاه يا باد شاه صاحب بولي. (278)

په عمومي توگه د افغانستان په هره سيمه او په تېره بيا د پښتنو په سيمو کې دغه سيدانوته خلک ډېر د رناوی کوي، ځکه چې د اسلام د ستر پيغمبر محمد (ص) د لور بې بي فاطمې (رض) اد د حضرت علي کرم الله وجهه او لاده گنل کېږي. پښتانه د وی پير خانه بولي او ډېر د رناوی او عزت يې کوي.

همداراز که څوک ناروغه شي نو د دم د عا او تعو يذونو لپاره سيدانو ته ورځي او هغه پښتانه چې د کوم سيد تر تعويذونو لاندې وي نو د کندهار په اصطلاح هغوی ته د روږيان وايي او د دوی نه څا بنتونه او خوردې هم اخلي. په پښتني سيمو کې د دغو سيدانو يا پاچايانو سره پښتنو خپلوی او خيښی کړي دي او دوی د پښتنو سره د اسپ نږدې اړيکي لري او د اسپ سره اخېنل شوي دي چې گواکې هيڅ پښتون هم دوی له ځانه جلا نه گڼي. د دغو سيدانو نه پښتانه تل د خپل منځي شخړو او لاجو په اوارولو کې مرسته غواړي او هره فيصله چې دوی وکړي نو د واپرو غاړو ته د منلو وړوي.

تاريخ حیات افغاني چې له نن نه ۱۵۰۰ کلو نه وړاندې ليکل شوی د سيدانو په اړه وند د اسپ ليکي :

"د بني هاشمي قريشو نه د حضرت امام حسن (رض) او حضرت امام حسين (رض) او لادې ته چې د پيغمبر (ص) لمسيان ول سيدان ويل کېږي. د افغانستان هيڅ يو لوی کلی نشته چې يو ياد وه کوره سادات دې پکې نه وي. په افغانستان کې سيدانو ته د خپل معمول نوم نه پرته خواجه، سيد، ميا، اغا، پاچا، صاحب، صاحبزاده او مير هم وليي او

تنظيمي ټوپکيان پر کابل مسلط شول نو د چايونو د مولو لپاره يې سوځولی و او له بده مرغه ما يې بله کاپي نه درلودله، خو خبر شوم چې بناغلی د کتور نثار احمد صمد هم دغه اثر له اردو نه پښتو ته ژباړلی دی.

277 دغه اثر چاپ شوی نه دی، يوازې يوه قلمي نسخه يې د بریتانیا په بریتش ميوزيم کې خوندي ده مولف يې محمد کبير د شيخ اسماعيل زوی دی. کله چې زه په هند وستان کې وم زما يوه دوست د دغه کتاب د قلمي نسخې مايکرو فيلم زما په واک کې راکړ. کله چې استراليا ته راغلم نو د کتاب مې ژباړه اوس راسره دی او که خداي کول ډېر ژر به چاپ ته چمتو شي

278 زما شخصي ياد د بنتونه

101.1 افغانستان کې د پښتنو سیدانو د استوګنې سیمې

1. د کونړ ولایت د پشد د سیمې سیدان: د غه سیدان ډېر مشهور او خلک ورته ډېر د رناوی لري
2. د ننگرهار ولایت د روداتو د ولسوالۍ د مزینې د سیمې پاچایان
3. د ننگرهار ولایت د سره رود د ولسوالۍ د سیدانو کلی
4. د ننگرهار ولایت د خوریا نیو د سیمې پاچایان
5. د لغمان ولایت د عزیزخان کڅ او د تیر گریو د کلي پاچایان
6. د کاپیسا ولایت د تگاب د ولسوالۍ سیدان چې د تگاب میاگل جان اغا هم د همدې سیدانو نه و
7. د پکتیا د ولایت سیدان چې په گردیز او زرمتم کې اوسي. د ستر سید شیخ شاه محمد روحاني مزار هم په زرمتم کې دی چې ډېر ارادتمندان لري
8. د خوست ولایت سیدان چې د وی ورته په خپله لهجه کې سیدګي وايي او د خوست په ډبکي کې استوګنه لري
9. د پکتیکا ولایت د ارګون د برمل د سیمې سیدان
10. د میدان او وردگو ولایت سیدان
11. د کابل ولایت د ده سبز ولسوالۍ د پایمنار پاچایان چې د پایمنار د پاچا صاحب زیارت هم هلته دی. همداراز د کابل په لویدېز کې د کلای قاضي په سېمه کې د شاه اغا زیارت هم ډېر مشهور دی چې ډېر شمېر خلک یې زیارت ته ورځي
12. د لوگر ولایت د محمد اغې، خرخ او کلنگار د سیمې سیدان
13. د بغلان ولایت سیدان
14. د کندز ولایت سیدان
15. د بلخ ولایت سیدان
16. د پروان ولایت د هوفیان شریف سیدان چې سید جان اغا پکې مشهور شخصیت تېر شوی دی

17. د غزني ولايت سيدان چې زياتره يې په واغز کې استوگنه لري

18. د زابل ولايت سيدان

19. د ارزگان ولايت سيدان

20. د هېلمند ولايت سيدان: د هيلمند ولايت د گرمسير سيدان چې د خاص روحاني فيض نه برخمن دي او په نو مورې سېمه کې عام پښتانه ورته ډير د قدر په سترگه گوري. د دې ترڅنگ بېا د سياه بند سيدان چې اکثر خلک يې تور حلقي سيدان هم بولي د ولسي محبوبيت نه برخمن دي اولويه پيرخانه لري. (280)

21. د فراه ولايت سيدان

22. د هرات ولايت سيدان: چې په اصل کې د کونړ د پشد نه تللي دي او د وې نېکه مرواريد اغا هلته بنځ دي او زيارت ته يې ډېر شمېر خلک ورځي. د د وې د کورنۍ نه يو مهم تن توراغا نو میده. همداراز د هرات ولايت د کرخ د ولسوالۍ سيدان او د هرات ولايت د انجيل ولسوالۍ د نوين د کلي سيدان هم مشهور دي

23. د بادغيس ولايت سيدان.

24. د کندهار ولايت سيدان: د دې سيمې سيدان تذکره لاندې په بله برخه کې ورکړ شوي ده.

لنډه دا چې د افغانستان په هر ولايت، ولسوالۍ او سيمو کې سيدان شته دي.

101.2 د کندهار ولايت سيدان

د کندهار په ولايت کې د پښين سيدان ډير مشهور دي. په کندهار کې سيدان د ارغنداب، پنجواڼې، شاه وليکوټ، ميوند، ډنډ، معروف، ارغستان او بنور اوک په ولسواليو او د کندهار د بنار په مرکز کې ميشته دي چې په ارغنداب کې يې ځانگړې سيمې د سيدانو کلاچه، صوف، ده ماسوس او د ارغنداب د سيدانو لنگر دي د دې ترڅنگ په کندهار بنار کې د سيدانو په نوم کوچې هم لري. که څه هم د کندهار د ده ماسوس سيدان، خلک له اړه صاحبزاده خپل بولي خو اوس په سيدانوسره ياد يري.

101.2.1 کندهار د سيدانو ځينې مشهورې کورنۍ

1. په کندهار کې د نوميالي غازي شاه اشرف اغا کورنۍ: سيد شاه اشرف اغا د افغانستان د خپلواکۍ هغه

280 د بېنوا د ويبپاڼې مشر بناغلي خالد هادي حيدري رااستول شوي معلومات

نوميالی دى چې کله غازي امان الله خان د سقاوي اړود وړ په ترڅ کې کند ډار ته راغی نو دغه نوميالی او باتد بيره پښتون سيد پي ملا وروتر له او د شاه امان الله بيرغ پي پورته کړ او ترغزني پوري د ټولو سيمو په نيولو کې پي د شاه امان الله خان مرسته وکړه.

2. د کند ډار د پنجواڼي د سيد محمد اغا کورنۍ چې په پنجواڼي او شاوخوا سيمو کې يوه نوميالی کورنۍ ده او د دغې کورنۍ زياتره غړي اوس هم په کند ډار او پنجواڼي کې ميشته دي.

3. د شاه وليکوټ د ژوندي شاه اغا کورنۍ چې په کند ډار او شاوخوا سيمو کې خاص ارادتمندان لري.

4. د کند ډار د مشهور جهادي شخصيت ارواښاد حميد اغا کورنۍ.

5. په کند ډار کې د يعقوب جان اغا کورنۍ چې د کند ډار د سپيڅلې خرقې ته څيرمه ميشته ده او هغه کوڅه چې د کند ډار ميوند عمومي واک او د سپيڅلې خرقې د شمالي د روزه سره نښلوي د يعقوب جان اغا په نامه ياد پري.

6. د کند ډار د سيد عظيم اغا کورنۍ چې د بناړ په څلورمه ناحيه کې پي اوس هم يوه غټه کلاچه شته چې اوس د نیک محمد اغا په کلاچې سره ياد پري. د دغه سيد عظيم اغا يو ځوی سيد محمد نسيم اغا د د جنوبی زون تنظيمه رئيس و.

7. د کند ډار د اوسني قومي مخور سپين ريري سيد عبد الظاهر اغا کورنۍ چې په ډيرو جرگو کې پي د کند ډار د خلکو استازيتوب کړی دی د دې کورنۍ زيات شمير کسان اوس په جنوبی پښتونخوا کوټه کې ميشته دي.

8. د کند ډار د ارغنداب د حسام الدين جان اغا علمي او سياسي کورنۍ چې په سيمه کې د پوره شهرت نه برخمنه ده. د دغه حسام الدين جان اغا زوم محمد سرور خان د کند ډار نائب الحکومه و.

9. د کند ډار د مشهور روحاني شخصيت سيد عبد الرحمن شاه اغا کورنۍ چې په کند ډار کې د خاص د رنوي نه برخمنه ده. ويل کېږي چې د سيد عبد الرحمن شاه اغا غورنيکه سيد ادم اغا پښين د عمرزي سيدانو نه و چې وروسته د ملي قائد اعلي حضرت احمد شاه بابا په وخت کې په کند ډار کې ميشته شوي و او د هغه زوی سيد غلام جان اغا د کند ډار يو د لويو قومي مشرانو څخه و او د هغه زوی سيد عبد الروف اغا د کند ډار د سيدانو مشر او خان پاتې شوي و. د سيد عبد الروف اغا زوی سيد عبد الرحمن شاه اغا چې د کند ډار د لويو روحاني شخصيتونو نه و او نوموړی لومړی کس و چې په کند ډار کې پي يو عام ميلستون، گلبن، د حيوانانو يو ژوبن او په لومړي ځل يو شخصي ميوزيم جوړ کړی و. ويل کېږي چې نوموړی ډير سخي سړی و او د قادر په طريقې پيرو هم و. د کند ډار مشهور روحاني شخصيت پيرمرچ اغا د ده د ارادتمندانو نه و او اعلي حضرت محمد ظاهر شاه د هغه ژوبن او ميلستون

ته د سيل لپاره راته . د د ه كوټې، اوس هم د سيد عبد الرحمن شاه اغا په نامه د كند هار په نوي بناړكې موجوده ده او دې ته ورته يوه لويه كوټې، يې د كند هار په د هيمراسي كې هم شته. د وې اصلي ځای په كند هار كې د باميزو كوڅه ده چې د بابيانو د كلا په استقامت يې يو لوی احمد شاهي سرای اوس هم هلته ده په نامه شته.

10. د ه خواجه د سيد قدوس اغا علم پالونكې كورنۍ چې د كند هار د كاروان او منار كوڅو په مينځ كې ميشته ده .

11. د ارغنداب د لنگر د سيدانو كورنۍ چې په سيمه كې د سيدانو يو د لوی نفوذ لرونكي كورنيونه ده، د لنگر سيدان چې عام كند هاريان ورته ځانگړی د رناوی لري د كند هار په ارغنداب، ميوند او كند هار بناړ كې ميشته دي .

12. د كند هار د مشهور تاجر سيد حبيب الله جان اغا كورنۍ چې د كند هار په ډنډ او نوي بناړ كې ميشته ده .

13. د زلخان د سيدانو كورنۍ چې د روسانو په وړاندې ملي پاڅون كې يې هم د پام وړ ونډه درلوده د د غې كورنۍ يو غړی سيد فضل الدين اغا د يوې جهادي جبهې مشر پاتې شوی و .

14. د تابين د غازي سيد حيدر اغا كورنۍ چې د كند هار د ارغنداب په سيمه كې ميشته ده، سيد حيد راغا د ميوند په غزا كې د غازي ايوب خان ترڅنگ د انگرېز سره په پوره مېړانه و جنگيد او په هماغه ورځ په شهادت ورسيد. نوموړی د سيدانو د حيدرزو قبيلې ته منسوب و او د هغه زوی سيد عبد الغفار اغا د تابين د مشرانو نه و. د سيد عبد الغفار اغا زوی ډگروال سيد نجم الدين اغا د سردار د او د خان شهيد لـه نژدې پوځي ملگرونه و او د جمهوري نظام په راوستلو كې يې د سردار د واد خان سره پوره ملتيا درلوده. نوموړی لومړنی تن و چې په ارغنداب كې يې به خپلو هڅو سره د سيند پر غاړه د شاه اشرف بنونځی په عصري ډول جوړ كړ، د سيد نجم الدين اغا زوی سيد خالد هادي حيدري د پښتو ژبې ليكوال او شاعر دی چې د بېنوا انټرنېټ پاڼې بنسټ يې ايښی او د غه پانه چلوي.

15. د د يلاوور د سيد سرور اغا كورنۍ: د غه كورنۍ د روسانو په وړاندې په ملي پاڅون كې ډيري قربانۍ وركړې دي او د سيد سرور اغا زوی شهيد امين الله اغا مشهور په لاملنگ د كند هار له مشهورو غازيانو نه و چې په يوازي ډول به يې د روسانو پوره محاصره ماتوله. د كند هار چريكان نومي تاريخي اثر كې د د غه غازي ډيري زياتې كارنامې راغلي دي او په ۱۹۸۲ زېږد پز كال كې د كند هار په ميانجوي سيمه كې د روسانو لخوا په مخامخ جگړه كې په شهادت ورسيد او د ميانجوي په جومات كې بنځ دی. د لاملنگ يو وروړو سيد طيب اغا نوم يري.

16. د كند هار د فقير روحاني شخصيت پيرمرچ اغا كورنۍ چې په هېلمند او كند هار كې ميشته ده .

17. د معروف د سيدانو كورنۍ: د غه كورنۍ د كند هار په معروف ولسوالۍ كې ميشته ده چې په سپمه كې اڅكزي او علي زي خاص د رناوې ورته لري.
18. د بازگل اغا او سيد گل اغاكورنۍ: چې د كند هار د سيدانو يوه مشهوره كورنۍ ده او د اڅلويښت كاله كېرې چې په سعود يي عربستان كې ميشته ده او په مدينه منوره كې استوگن دي-ويل كېرې چې د غه كورنۍ د افغاني حاجيانو سره هر كال معنوي مرستي هم كوي.
19. د سپين كوڅي صاحبزاده كورنۍ چې زيارت يې د كند هار بنار په دوهمه ناحيه كې دي او خلك ورته ډېر د رناوې لري.
20. د تور اغا كورنۍ چې زيارت يې د سپيڅلې خرقې سره نږدې دي او ډېر شمېر د روبريان لري.
21. د كند هار په دهلې كې د سيد محسن اغا كورنۍ چې اوس په معصوم اغا سره شهرت لري-ويل كېرې چې د دغو سيدانو كورنۍ خپلې ډېرې ځمكې د دهلې د بند جوړولو ته ډللي كېرې وې او د اهم مشهوره ده چې سيد محسن اغا ته اعياحضرت غازي امان الله خان ډېر د رناوې درلود او هغه به يې خپل پېر او مرشد باله. په هرو د ريو مياشتو كې به يې يو ځل كابل ته ورغوښت او دده د روحاني فيوضا تونه به يې گټه او چتوله. د سيد محسن اغا نيكونه سيد ابدال اغا او سيدال اغانو ميدل چې لوي احمد شاه بابا هغوی ته ډېر د رناوې درلود او كله يې چې د كند هار د بنار چې په هغه وخت كې د احمد شاهي بنار په نامه يادېده د جوړېدو اراده او تكل وكړ نو ابدال اغا او سيدال اغا يې چې د واپره وروڼه وو راوغوښتل او د دوی په متبر كولاسونو يې د دغه بنار د بنسټ ډېره كېښو دله، د دوی كورنۍ اوس هم د بنار په باميزو كوڅه كې ميشته ده.
22. د سيد حسين اغا كورنۍ چې د كند هار په ديمراسۍ كې ئې غټه كلا او س هم د سيد قاسم جان اغلپه نامه سره يادېږي.
23. د ده ماسوس د غني جان اغا كورنۍ.
24. د ذاکر شريف د جهادي شخصيت سيد محمد جان اغا كورنۍ.
25. د گلجه اباد اوسېزكار د سيدانو كورنۍ.
26. د مېر بازار سيدان چې د كند هار خلك ورته ډېر د رناوې لري او خپله پير خانه يې بولي.

101.2.2 كند هار سيدانو مشهور شخصيتونه

1. غازي شاه اشرف اغا چې په دويم ځل يې په كند هار كې د غازي امان الله خان بيرغپورت ته كډه او ترغزني پورې يې ټولي سيمې بيرته د غازي امان الله خان تر ولکې لاندې راوستلې.

2. غازي سيد حيد راغا چې د ميوند په تاريخي غزا کې د افغان غازيانو سره يوځای په شهادت ورسيد .
3. غازي شهيد سيد امين الله اغا چې په لالا ملنگ مشهور و او په کند هاريانو کې د د جهاد د يو وتلي اتل په نوم شهرت لري.
4. سيد محمد نسيم اغا چې د تنظيمه رئيس و.
5. موسی کلیم اغا چې د مشهورو جهادي شخصیتونو نه و او د کوټې په سرياب کې بنځ دی .
6. روحاني شخصیت پير مرچ اغا چې اوس هم ژوندي دی او په جنوبي افغانستان کې د خلکو د ځانگړي د رناوي نه برخمن دی.
7. روحاني شخصیت شهيد سيد عبد الرحمن شاه اغا چې په کند هار کې يې ژوبن او ميوزيم د رلود او هم هلته بنځ دی .
8. د کند هار وتلی ولسي شاعر سيد عبد الخالق اغا
9. ډگروال سيد نجم الدين اغا چې د سردار د اود خان د نږدې ملگرونه و او د هغه سره د جمهوري رژيم په رامینځ ته کولو کې يې مهمه ونډه د رلوده. نوموړي د جهاد په دوره کې هم د کند هار د مجاهديد نو په فوځي روزنه کې د پام وړ ونډه د رلوده .
10. خالد هادي حيدري چې د پښتو ژبي يو ځوان ليکوال، شاعر او ژورنالست او د بڼوا د ويپانې مسئول چلونکی دی.

101.3 پښتونخوا د سيمې سيدان

1. د سوات د بونير د سيمې سيدان چې سيد علي تېر مذي چې په پير بابا سره شهرت لري هورې بنځ دی او ټول پښتانه ورته زيات ارادت او د رناوی لري.
2. د باجوړ د سيمې سيدان
3. د چترال د سيمې سيدان
4. د دير د سيمې سيدان
5. د خيبر ايجنسی سيدان
6. د کورمې ايجنسی سيدان چې پښتانه او شيعه مذهب دي او د احمد زيو، د کرمان د سيدانو، د تېراه د سيدانو او د ماوړه د سيدانو په نامه شهرت لري.

7. د اورکزیو ایجنسی سید ان

8. د د پره غازي خان سید ان

9. د پېښور د سیمې سید ان

10. د بنگینو د سیمې سید ان

11. د لکي مروت سیمې سید ان: چه د شېخ شاه روحاني اولاد گنل کېږي و د ابا خېل، مټوري، و میچن خېل کلو کښې استوگن لري. د دې نه علاوه د تاجي زو سپد ان هم په علاقه کښې قدر لري. نامتو لیکوال و تاریخپوه ډاکټر سپد چراغ حسین چه کوم نه گن شمېر کتابونه لکه د ود چراغ، تذکره پیر سبک، انوار چراغ، و د قیصو کتاب نالید لې بلا منصوب دي، هم دې سیمې نه دي.

12. د شمالي وزیرستان سید ان (281): د شمالي وزیرستان سیدانو ته په سېمه اېزه اصطلاح سید گي وايي چې د وی د د غې سیمې په حوی، د ویگر، ډنډ، ورغر، رباط او شوال کې استوگنه لري او نن د پښتونو یوې قبیلې په توگه موجود دي. سید گي په پیل کې په دوو برخو ویشل شوي دي چې ملکا خېل او ذکر خېل نو مېږي او د قبیلوي اتحاد له مخې ملکا خېل د ابراهیم خېلو وزیرو سره متحد او یو موټی دي. د سید گي د قبیلې د خیلو نو او د استوگنې د سیمو نو مونه په لاندې ډول دي:

- ذکر خېل، شاد خېل، ابا خېل، شومېر خېل، مولی خېل او مصري خېل چې په ډنډ او رباط کې استوگنه لري
- شودي خېل، لاده خېل، جبر خېل، ټول بیگ خېل، کېډي خېل، اتک خېل، رومي خېل، مدک خېل، سرور خېل، زوبر خېل، نظر بیگ خېل او اخوند خېل چې په د ویگر او حوی کې استوگنه لري
- میاگل خېل چې په د ویگر، ورغر، ډنډ او شوال کې او سیري
- کاکا خېل، سره گنډه، تره کي گنډه، غوټي گنډه چې په ډنډ کې او سیري
- ملکا خېل، بودر خېل، مسیري خېل، ایبار خون خېل، گري خېل، خدری، گرر خېل، میسون خېل او خره شوپه چې زیات شمېر یې په حوی او لږ شمېر یې په د ویگر کې استوگنه لري
- همداراز حکیم خېل په ډنډ او رباط کې استوگنه لري

13. سهېلي پښتونخوا سید ان: د سهېلي پښتونخوا سید ان په پشین، ژوب، چمن، لورلایي، او کوئټه کې استوگنه لري چې مشهور بنا خونه یې بناد یزي، عمرزي، حید رزي او ابراهیمزي دي.

- د کوټېټې په سیدانو کې د سید عبدالنافع اګا کورنۍ چې شاد یزید سیدان د یو ولسوور د یو چې زیات شمیر مریدان یې په کوټېټه، پښین چمن او نورو سیمو کې شته.
- په پښین کې د سیدانو یوه بله مشهوره کورنۍ هم شته چې مشر یې د سرانانو علی اګا دی چې یو ستر عالم، مدرس او د کوټېټې، پښین او کراچۍ په پښتنو او غیر پښتنو کې ډېر شمېر مریدان او ارادتمندان لري.

باید زیاته کړو چې سیدانو د هند په نیمې وچې باندې د ۱۴۱۴ میلادې کال نه تر ۱۴۵۱ میلادې کاله پورې واکمني کړې ده چې د دوی واکمني د سیدانو د واکمنۍ په نامه سره یادېږي چې د ځینو مشهورو واکمنانو نومونه یې په لاندې ډول دي:

خضر خان، سلطان مبارک شاه، سلطان محمد شاه او سلطان علاؤالدین (282)

101.4 افغانستان و پښتونخوا کې د سیدانو مشهور شخصیتونه

افغانستان و پښتونخوا کې د سیدانو مشهور شخصیتونه په دې ډول دي (283):

1. د ختیز نابغه علامه سید جمال الدین افغاني
2. د پښتو ژبې لیکوال، شاعر او فیلسوف ارواښاد استاد بناغلی گل پاچا الفت.
3. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د عدلیې وزیر او وښاد بناغلی سید شمس الدین مجروح
4. د کابل پوهنتون استاد ارواښاد شهید سید بهاؤالدین مجروح.
5. د قبایلو د وزارت پخوانی معین بناغلی سید مسعود پوهنیا
6. د کورنو پخوانی والي بناغلی سید فضل اکبر
7. د کورنو او سنی والي بناغلی سید فضل الله واحدی
8. سیاسي شخصیت او لیکوال شهید بناغلی سید یوسف میرني
9. په ولسي جرگه کې د خوریا نیو پخوانی استازی بناغلی فاروق میرني
10. د پښتو ژبې لیکوال بناغلی سید حسین پاچا

282 هندوستان پر اسلامي حکومت، د مفتي شوکت علي فهمي اثر ۳۵-۳۶. مخونه، د هلي

283 زما شخصي یاد د بنتو نه

11. د پښتو ژبې شاعره، لیکواله او ویند ویه اغلې میر من مستوره شال
12. د پښتو ژبې لیکواله او ویند ویه اغلې میر من پروین علي
13. ستر روحاني شخصیت سید علي تر مذي مشهور په پیر بابا
14. د افغانستان د ملي محاذ مشر بنا غلی پیر سید احمد گیلاني
15. بناغلی سید اسحق گیلاني
16. بناغلی مېرمن فاطمه گیلاني
17. د ننگرهار د لیسې پخوانی مدیر بناغلی سید مقصود سعیدي
18. د ننگرهار د سره رود قومي مخور ارواښاد معشوق جان اغا
19. بناغلی د کتور کبرا مظهری مایار
20. د بېنوا د ویب پاڼې بنسټ ایښودونکی او مشر بناغلی خالد هادي حیدري
21. د پښتو ژبې مشهور شاعر بناغلی سید محمد طاهر بینا
22. د پښتو ژبې شاعر او لیکوال بناغلی سید نورالله حل

102 شلماني

ز مور پښت پوهان او نسب پېژندونکي شلماني له اړه سر بني پښتانه گڼي چې د مومند وپړ سترې قبيلې ورگډيږي. د وی د پښتونخوا د خیبر ایجنسی کې د شلمان په دره کې د تاتري په شا او خوا کې استوگنه لري او د وی سېمه په لوی شلمان، کم شلمان ویشلې شوې ده او د لنډي کوتل نه ۲۵ کیلو متره واټن لري او مشهور بناخونه یې الیم زي، ترکزي او کم شلمان دي (284).

د د وی په گاونډ کې شینواري، اږیدي او ملا گوري مېشته دي. د خیبر ایجنسی نه پرته ځیني شلماني په سوات، الا ډنډ، د پر، باجور، بو نیر، سنگله، هرپور، ملکنډ، ډارگی، سخاکوټ، صوابی، چارسده او عمر زیو (هشتنگر) چې مانا یې اته بنارونه دي او پښتانه یې په خپله ورځنۍ محاوره کې اشغر بولي مېشته دي. د اسپ ویل کيږي چې د شلمانیو ځینې کورنۍ د ننگرهار ولایت د سپین غر په لمنه کې د پچیر او اگام د ولسوالۍ د توري بوري په سیمه کې هم شته.

284 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد، ۱۸. مخ د دانش چاپ، پېښور

102.1 استوگنې سيمې

په پښتونخواه كښې د شلمانو د استوگنې سيمې په دې ډول دي (285):

1. په خيبر ايجنسۍ كې د وى د شلمان په دره كې استوگنه لري چې پېښور ته نږدې موقعيت لري.
2. په صوابى كې
3. په چارسده كې د عمرزيو او تور لنډي په كليوكې چې نوبنار ته نږدې موقعيت لري.
4. د ملکنډ ايجنسۍ په سخاکوټ، ډارگى، بټخېله، الا ډنډ، ډهيري، تهانه او گات كوټې كې.
5. د سوات په بريكوټ، مېنگوره، شېر پالم، جورا، خاري راى، سيچبان، بولكراى، برتهانه، پښتوناي، باربارو او سواتيه كې (چې د سوات او د پر تر مينځ پوله ده)
6. د شانگله په كوټكى او نورو كليوكې.
7. د د پر په ټايمر گره، بلمبات، ناوه گى او چكد ره كې.
8. د هزاره په هريپور كې
9. په بونېر كې

د شلمان كلمه د سلم، سريمان او سليمان سره ډېره ورته ښكاري چې د پښتنو د يوې لرغونې سيمې (روه) نوم دى او د تاريخ حيات افغاني د روايت نه هم د شلمان او سليمان اړيکه ښكاري.

تاريخ حيات افغاني د شلمانيو په اړوند داسي ليكلي دي :

"شلماني په پيل كې د كورمې د سيند په غاړو كې او سپدل چې د شلمان د سيمې له كبله د وى په شلمانيو باندې مشهور شول. تردې وروسته د وى له دغه خايه تېراه ته لاړل او بيا له دغه خايه يې هم ولېږدېدل او بيا د پېښور په شااو خواكې په هشتنگر (اشنغر) كې مېشته شول. په پنځلسمې ميلادي پېړۍ كې يوسفزيو د وى له دغه خايه بې واکه او وشړل. اصلي علت يې د او چې كله يوسفزيو د افغانستان نه پښتونخوا ته مهاجرت وكړ او د پېښور حدود و تهورسېدل نو د دلازاكو د قبيلې نه يې د خپلې گوزارې لپاره يوه اندازه ځمكه وغوښتله هغوى هم يوسفزيوته ځمكه وركړه، خو كله يې چې د شلمانيو نه يې د خپلو ځمكو د خړوبولو لپاره د اوبو غوښتنه وكړه نو شلمانيو هغوى ته مثبت ځواب ورنكړ. په پاى كې يوسفزيو د د و اېې سيمې ته راغلل او د شلماني قبيلې سره يې چې له پخولنه يې د هشتنگر په سيمه كې يې خپل واک ټينگ كړى و په جگړې لاس پورې كړ. د جگړې په نتيجه كې شلمانيو ماتې وخوړه او د شلمانيو د قبيلې مشر چې خالو نومېد و وژل شو، خوبيا وروسته سلطان اويس سواتي هغوى ته د سوات

http://www.shalman.iwarp.com/whats_new.html285

د سیمې په الا ډنډ کې خای ورکړ چې اوس هم یو شمېر شلماني د یو سفز یو په سېمه کې مېشته دي. (286)

شلماني ډېر میلمه پال او غیرتي خلک دي. د وی د میلمنو لپاره بڼې حجرې لري او د میلمنو ډېر قدر کوي. شلمانيو په تاریخ کې ډېرې توري وهلي دي. د وی د مغولو او انگرېزانو په وړاندې په مېرانه جنگیدلي او خپل پښتني رسالت یې سرته رسولی دي. شلمانيانو د مغولو پر خلاف د ایمل خان مومند او د ریخان اړیدي د مبارزو ټینګه ننگه کړې ده. (287)

شلماني خوار پکښه خلک دي او زیاتره د سو د اګریو په چارو بوخت دي، ځکه چې سېمه یې غرنۍ او کرکېله پکې کمه ده. په ټوله پښتونخوا کې د شلمانيو مجموعي شمېر ۳۰۰۰۰ تنه خلک بنودل شوي دي.

102.2 نامتو شخصیتونه

شلمانو کېنې نامتو شخصیتونه په دې ډول دي (288):

1. راحت خان شلماني چې د هند د نیمې وچې تر خپلواکۍ د مخه د شلمانيو نامتو مشر و او ویل کیږي چې د ال انډیا د کانګریس د گوند د مشر او د هند د لومړي وزیر پنډیت جواهر لال نهرو سره یې د هغه سفر په ترڅ کې چې پښتونخوا ته یې کړی و لیدلي و او د پښتنو د راتلونکي برخلیک په اړه یې ورسره خبرې اترې کړې وې. نو موږی د ملکنډ ایجنسی د سخاکوت د شلمانيو نه و.
2. اروابناد نیک عمل خان شلماني
3. اروابناد حاجي زبیر شاه شلماني
4. اروابناد ملک حضرت شاه شلماني
5. اروابناد حکیم شاه شلماني
6. اروابناد نیک شاه شلماني
7. اروابناد شا کر الله شلماني
8. اروابنادر رحمن الله شلماني چې په بابو مشهور و او د سرکایې بالا او سید ونکی و.
9. اروابناد ملک رحیم شاه شلماني
10. اروابناد گلستان خان شلماني

286 تاریخ حیات افغاني، ۴۸، مخ، د دانش چاپ، پېښور

287 پښتني قبیلې، ۱۸، مخ

<http://en.wikipedia.org/wiki/Shilman288>

11. اروابناده زيبانشاه شلمانی
12. اروابناده زيرن شاه شلمانی
13. اروابناده محمد نثار شلمانی چې د ملکنډ ایجنسی د سخاکوټ د بازار او سید ونکی و.
14. متوکل خان شلمانی د بهاما ډهیرې او سید ونکی.
15. گران باچا شلمانی
16. حبیب الله خان شلمانی
17. محمد سعید غمگین چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسی د بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی دی.
18. بابا عبدالرحمن شلمانی چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسی بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی دی.
۳-حیات افغانی، د دانش چاپ، پېښور، ۵۱-مخونه.
19. شیخ گل صاحب شلمانی
20. اروابناده ملک غازي گل شلمانی وزیر خېل
21. فرېد شهزاد خان شلمانی د مټه د سچبان او سید ونکی سید کریم خان شلمانی
22. قاضي عبدالحي شاه شلمانی
23. شهید قاضي عبدالکریم شاه شلمانی چې د انگرېزانو سره په جگړه کې په ۱۸۹۵ میلادي کال شهید شوی
واو مزار يې پای پاس تهاڼې ته نږدې دی.
24. محب گل شلمانی
25. عمر رحمن شلمانی
26. سید احمد خان شلمانی
27. فضل کریم شلمانی
28. پروفیسر خورشید روشن شلمانی
29. ډاکټر احمد خان شلمانی
30. فضل غفار شلمانی
31. جمیل تاج شلمانی
32. ارشد کریم شلمانی

103 شلمزي

ز مور پښت پو هان او نسب پيژندونکي د شلمزيو يا شمولزيو د قبيلې خلک غلجي پښتانه او دتو خو د قبيلې يو بناخ گڼي. د شلمزيو د قبيلې خلک د زابل ولايت د شلمزيو په ولسوالۍ، د غزني په ولايت، د پکتيا ولايت د زمرت په ولسوالۍ کې چې زرمه يې هم بولي او د نيمروز ولايت د کنگ په ولسوالۍ کې استوگنه لري.²⁸⁹

د زابل ولايت د شلمزيو ولسوالي د همدې قبيلې د نامه له کبله د شلمزيو د ولسوالۍ په نامه سره يادېږي. د شلمزيو ولسوالي د زابل ولايت د درېو نورو ولسواليو يعنې اتغر، شينکې او نو بهار سره گډه پوله لري. همداراز د شلمزيو ولسوالي د ډيورنډ د کر بنې سره هم گډه پوله لري او د شلمزيو د ولسوالۍ د خلکو مجموعي شمېر ۳۳۳۵۱ تنه ښوول شوي دي. په دغې ولسوالۍ کې د ناصرو د قبيلې خلک هم استوگنه لري.²⁹⁰

شلمزي غير تي، مېلمه پالو نکي، زړور او په پښتو او پښتو نوالي باندې مين خلک دي. شلمزيو يو دنورو غلجيو قبيلو سره يو ځای د مغولو پر خلاف په زابل کې د وياړه ډکې مبارزې کړي دي. همداراز د افغان - انگرېز په د روگونو تاريخي جگړو کې هم د شلمزيو ونډه درنه ده. د روسي بنکېلاکرو او بلو سگرو ځواکونو پر خلاف د شلمزيو او په مجموعي توگه د توخيو مبارزې زموږ د وياړلي هېواد په تاريخ کې په زرينو کرښو ثبتې دي.

د شلمزيو د قبيلې خلک د زابل ولايت د نورو پښتنو په څېر د کرکيلې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. د وې په سيمه کې غنم او نورې غلې دانې کرل کيږي. همداراز بادام، انگور، مڼې او نور ډول ډول ميوې هم پکې شته. ځمکې يې زياتره د کاپزونو په اوښوونې کې او بوخړو بېرې، خو په وروستيو وختونو کې خلک د خپلو کرني د ځمکو لپاره د واټر پمپونو نه هم گټه اخلي. د دوی د ودو نه او رواجو نه کټ مټ د هغې سيمې د نورو پښتنو قبيلو په څېر دي.

د شلمزيو ولسوالي د زابل ولايت د مرکز د کلات نه ۷۰ ميله واټن لري. له بده مرغه د افغانستان د ولت د غې سيمې ته هيڅ ډول پاملرنه نه ده کړې. نه پکې کوم روغتيايي مرکز شته چې خلک د خپل ناروغيانو علاج پکې وکړي او نه هم د ولت د غې سيمې ته د بریښنا، ښوونې او روزنې او نورو برخو کې کومه پاملرنه کړې ده، نو ځکه يې زياتره خلک ډېر بېوزله او د پوهې له نعمته بې برخې دي. که څه هم چې د دغې قبيلې خلک د علم او پوهې سره مېنه لري او زيات شمېر ليکوالان او شاعران يې په خپلې غېره کې روزلي دي. د دغې د لېکوالو او روښانفکرانو نه يو هم ښاغلی حليم شلمزي دی. برسېره پردې چې د پښتو ژبې يو ښه او تکړه لېکوال دی، په دېني او مذهبي او دېني برخه کې هم د بشپړې پوهې خاوند دی. د شلمزيو د قبيلې ځينې نور مشهور کسان حاجي عزيز الله خان شلمزي،

289 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف ياد تاليف، ۱۸۱ مخ، د پېښور د دانش خپرندويه ټولنه.

http://en.wikipedia.org/wiki/Shamulzayi_District 290

104 شیتک

د پښتنو قبیلو په ډله کې د کرلانیو په ټولنیز گروپ کې د شیتک قبیلې ډېره مشهوره ده. د شیتک د قبیلې نه په مجموعې توگه مقصد د وړ، بنوڅي او تټي د ی.

ویل کېږي چې د د غې قبیلې مشر نیکه شاه فرید نومید چې وروسته په شیتک سره مشهور شو. نوموړی د ککې زوی او د کرلان لمسی د ی. په پیل کې د شیتک د قبیلې خلک د سلیمان د غره په یوې لړۍ کې چې شوال نومېږي استوگنه د رلوده چې اوس هم په دغه غره کې د خلکو پخوانی استوگنځی په ککې میله²⁹² مشهور د ی. ویل کېږي چې د شیتک د میرمنې نوم بانو یا بنو و او له همدې کبله د وی په بانوزو یا بنو زیو باندې مشهور شول چې وروسته د وخت په تېرېدو سره دغه کلمه د زیات استعمال په وجه په بنو څیو بدله شوه.²⁹³

شیتک د رې میرمنې د رلودلې. د یوې میرمنې اولاده یې تټي او د وړد ی، د د ویمې میرمنې یعنی بانو (بنو) اولاده یې کیوي او سوراني او د رپیمې میرمنې اولاده یې جیم یا زیلم او هوید نو مېدل چې د د وی اولاده ډېره لږه او په کیوي او سوراني کې شامله ده.²⁹⁴

د وی په پیل کې د توچي په جنوب کې د غره په لمنه کې او سپدل، خو د سلطان شهاب الدین غوري د واکمنۍ په وخت کې شیتکو د بنو په سېمه باندې برید ونه پیل کړل. د بنو د سیمې د تسمې وجه په اغلب گومان سره د هماغې بنځې یعنی د بنو د نوم له کبله د ی. کله چې شیتکو پر دغه ځای برید وکړ نو په هغه وخت کې د لته منگل او هني پښتانه او سپدل. د دې حملو په نتیجه کې د شیتک په اولاده کې د کیوي او سوراني اولس برید ونه جاري وساتل چې بیا وروسته منگل او هني له دغه ځایه ولیر د بدل. د هني د قبیلې لږ شمېر خلک د هندوستان خواته لاړل او یو شمېر د منگلو د قبیلې سره یو ځای د سپین غره په جنوب کې اباد شول. د هني او منگلو د قبیلې تر وتلو وروسته د د غې قبیلې خلک د خپل پېر په لار بنوونه د بنو سېمه په خپل منځ کې په دې ډول سره وویشله چې د میری د مشر زوی کیوي اولاد یې ته یې سهيلي برخه چې اوس په میری سره مشهوره ده ورکړه، د ککې اولاد یې ته یې تر ختیځو برخو پورې چې په هغه وخت کې زیاده اباده او بنه سېمه وه ورکړه، د کیوي د ویم زوی سمې ته یې تر نار پورې منځنۍ برخه ځمکه او د سوراني اولاد یې ته یې د کورمې د رود شمال ته تر ټل پورې سیمې ورکړل شوې.²⁹⁵

291 د شملزیو د قبیلې په برخه کې د دې مقالې د لیکوال شخصي یاد بڼتو نه.

292 مېله = (مېنه = ځای = ټا ټوبی) لیکوال

293 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۳۶۹ مخ

294 پښتني قبیلې، د دانش چاپ، پېښور ۱۸۱-۱۸۲ مخونه.

295 حیات افغاني، د دانش چاپ، پېښور، ۵۱. مخو نه.

د شیتکو د اولادې یعنی د وړو، بنو ځیو او تییو ذکر د مخه په خپلو خپلو رد یفونو کې راغلی دی.

105 شیرانې

که چیرې د شیرانیو د قبیلې د نسب شجره په غور سره وڅیړو نو جوته به شي چې د غه قبيله د سربن په ټولنيز گروپ پورې يوه اړونده قبيله ده. د شیرانیو د قبیلې شمال ته د وزیرو قبيله، لویید یخ ته یې ژوب او د مند و خیلو د قبیلې سېمه، جنوب ته یې د کاکړو قبيله او ختیز ته یې هغه قبایل مېشته دي چې په دېره اسماعیل خان کې استوگنه لري.²⁹⁶

د روایتونو پر بنسټ شرحون پنځه زامن د لودل یعنی شیرانې، ترین، پانه، پریخ او اورمې. ویل کیږي چې شیرانې د شرحون مشر زوی و، خو پلار یې د مشرې پگړۍ ترین ته ورپه سرکېږي وه،²⁹⁷ له همدې کبله شیرانې د خپل پلار او وروڼو نه خپه او یو پیغام یې کاکړ ته چې د ده مورنۍ نېکه و په دې شرحه ورواستاوه:

"زه دلته ډېر په تنگ شوی يم، راشه او ماله ځانه سره بو ځه!"

کله چې کاکړ ته د غه پیغام ورورسیده نو د خپلو څو تنو زامنو سره د شرحون کورته ورغی او ورته یې ویل چې شیرانې پرېږده چې زما سره لاړ شي. شرحون پر دې خبره راضي نه و، خو کله چې شیرانې په تللو باندې ټینگار وکړ نو په دغه وخت کې ترین په غوسه شو او شرحون ته یې ویل چې شیرانې پرېږده چې د کاکړ سره لاړ شي او که چیرې هغه دلته نه وي نو څه به وشي. په پای کې کاکړ، شیرانې له ځانه سره بوت او شیرانې هم ژمنه وکړه چې د ده اولاده دې هیڅکله هم په سر بنیو پښتنو کې نه شمېرل کیږي.²⁹⁸ او په دې توگه د خپل مورنۍ نیکه یعنی د کاکړو په کورنۍ کې چې غر غښتي پښتانه دي شامل شو او اوس په بنو او بدو کې د غر غښت د ټولنیزې ډلې سره اړیکې لري.

شیرانې د سهيلي پښتونخوا د شیرانیو په ډیسټریکټ یا ولسوالۍ کې استوگنه لري چې د دغه ډیسټریکټ د خلکو ژبه پښتو ده. د شیرانې د ډیسټریکټ د ژوب، دیره اسماعیل خان او موسی خیلو د ولسوالیو سره گډه پولې لري. د شیرانیو سېمه د گومل جنوب ته پرته ده چې د سلیمان غر هم د دوی په سېمه کې موقعیت لري. د وزیرستان په څېر د دوی سېمه هم غرنۍ ده. شیرانې زیاتره د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. که څه هم د کرنې ځمکې یې لږې او او به هم چندانې پکې ډیرې نه دي خو خلک غنم، جوار، اوربشي، وربجي او تنباکو کري. هغه شیرانې چې په غرنیو سیمو کې ژوند کوي دوی د غرونو لمنې په لمنې ډول سره کري. د دوی حیوانات غوايي،

296 اضلاع، ایجنسي ها و قبایل ایالت پښتونستان، ۹۲ مخ.

297 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۷۷ مخ.

298 حیات افغانی ۱۷۳-۱۷۶ مخونه.

پسونه او وزې د يـ.

د د وى په غر نيو سيمو کې د جنغوزيو او انارو ونې هم شته چې خلک يې ټولوي او په بازارونو کې يې پلوري. همداراز د د وى په غر نيو سيمو کې ډول ډول وحشي ځناور، ژوي او مرغانه شته چې په دغو ځناورو او ژوو کې وحشي گدان، سوي، وحشي پيشوگانې، وحشي ليوان، گيدرې، وحشي وزې او هو سى شته.

105.1 مشهور کلي يې

شيرانې د پښتونخوا ايالت په دېره اسماعيل خان او د سهېلي پښتونخوا د شيرانيو په ډيسټريکټ کې استوگنه لري، خو ځينو خلکو يې د موسى خيلو د ډيسټريکټ د سنغر سيمې ته چې اوس ورته تونسې شريف وايي ليرې ديدلي او د دغې سيمې د درنگ په تحصيل کې ژوند کوي. شيرانيو د قبيلې مشهور کلي د ادې²⁹⁹ :

- لهار کلی
- کازا مليزي
- ستانور اغه
- چچوبي (خخو بى)
- مير علي خېل
- مانې خوا
- سور لکى
- شنه پونگه
- احمد ي درگا
- لاوارا
- مرغ بل
- تور راغه
- د ب شيخان
- مغال کوټ

<http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani299>

• شين غر

105.2 مشهور بناخونه او خانگې

د شيرانيو قبيله په لاند نيو بناخو نو او خانگو ويشلې شوې ده

- حسن خيل
- اوبه خيل
- كپپ
- کرمانزي
- محمد زي
- سالار خيل
- مروت خيل
- سپند زي
- جوهر خيل

105.3 ميلمه پالنه

شيرانې ميلمه پالونكي خلك دي. د وى د خپلو ميلمنو ډېر قدر كوي. د وى خپلو ميلمنو ته ډول ډول خوند ور خواره تياروي. د وى په خوړو كې د لاندې د غوښو، كرايي كباب، سره كړو غوښو، سابو او اوگرې نه گټه اخلي.

105.4 بنوونه او روزنه

كه څه هم شيرانې د علم او پوهې سره مينه لري، خو له بده مرغه د هغه ځاى چارواكي د غې مهې مسالې ته كو مه ځانگړې پاملرنه نه كوي، نو ځكه د بنونځيو او تعليمي موسسو د كموالي په وجه د دغه ځاى ډېر خلك او په تېره بيا ځوانان او نجونې د علم او پوهې له نعمته بې برخې ساتل شوي دي او خلك مجبور دي چې خپل اولاد ونه او زامن د پني او مذهبي مدرسو ته وروليږي.

شيرانې په عمومي توگه غريب خلك دي. د دوى خلك زياتره د كرنې په چارو بوخت دي، خو يو شمېر خلك يې د خليج په عربي هېوادونو كې هم مزدورى كوي.

شیرانې زړور او په خپلواکۍ مین خلک دي. د انگریزي یرغلګرو په وړاندې یې له ویاړه ډکې مبارزې کړي دي. د دغې قبیلې په نامتو مبار زینو کې یو هم ماشو خان شیرانې و چې د انگریزانو سره په جګړه کې د ژوب د سیمې په سلپازي نو مې سیمه کې شهید شوی دی.

د دې پره اسماعیل خان او د سهيلي پښتونخوا سر بېره یو شمېر شیرانې د هند و ستان د راجستان ایالت د ناګور شیرانې اباد په سېمه کې استوګنه لري چې د دوی سیمې په څلورو محلو باندې ویشل شوي دي یعنې، صو فیه، غو ټیه، نجمیان او نوري. همدارز هلته څو کلي هم شته چې شیرانې پکې استوګنه لري. د دغو کلیو نو مو نه په دې ډول دي :

- برنیل
- بهینیا
- د انتا
- حمید پور
- ډونګاري

مشهور لیکوال حافظ محمود خان شیرانې او د هغه زوی اختر شیرانې د راجستان د ناګور د سیمې شیرانې دي. ویل کېږي چې شیرانې هند و ستان ته لو مړې ځل د مغول واکمن همایون په وخت او د و هم ځل د اکبر پاچا په وختو نو کې راغلي دي. د هند د راجستان ایالت د شیرانیو نه سر بېره یو شمېر شیرانې د هند و ستان د ګجرات د ایالت د واد نګر، کالیګام او احمد د اباد کې هم استوګنه لري.³⁰⁰ په عمو مې ډول شیرانې قبیلوي خصوصیات لري او د قوانینو تابع نه دي.

106 شینواري

شینواری د پښتنو یوه مشهوره قبيله ده چې د سربن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري او د سپین غره په شمالي لمنو او د ننگرهار په جنوب ختیځ کې مېشته دي. د دوی یوه برخه د پښتونخوا ایالت په لوړګی، څو کورنۍ یې د کوهات په ځنګلونو کې، پېښور، د کونړ ولایت په سره کمر، د پروان ولایت د شینوارو په ولسوالۍ او کشمیر کې هم استوګنه لري.

پښتانه د تاریخ په رڼا کې د شینوارو د قبیلې په اړه لیکي دي:

لکه چې د دغې قبیلې د شجرې نه معلومېږي چې کاسیان په یو ولسو څانګو وپشل شوې دي چې د شینوارو

http://en.wikipedia.org/wiki/Sherani_District300

قبيله هم په د وى كې شامله ده. لكه چې د پټې خزانې د روايت نه معلومېږي د خرشون په اولاده كې د كند او ځمند اولاده د غورې مرغى نه د غزني، كابل او پېښور د وادې له لورې مهاجرت پيل كړ، نو په دغه وخت كې كاسيان بېرته د سليمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول. البته د كاسيانو يوې قبيلې (شينوارى) د خابني خېلو سره مهاجرت وكړ او د خيبر په شمال او جنوبې غرونو كې مېشته شول.³⁰¹

د شينوارو شمال لوېديځ ته د خوگياڼيو قبيله، شمال ته يې د كابل سيند او د مومند و قبيله، ختيځ ته يې د ډيورنډ كرنه تر لواړگى پورې امتداد لري او د اړېدو د قبيلې سره پوله لري او جنوب خواته يې سپين غر موقعيت لري. د وى د ننگرهار ولايت د هسكې مېنې (ده بالا)، مومند د رې، نازيانو، اچين، د وريابا، غني خيلو، سپين غر، رود اتواو د چپرهار په ولسواليو كې استوگنه لري.

د شينوارو قبيله په لومړۍ سر كې په دوو پلارو وېشله كېږي چې يوه ته سه پاى او بل ته عبد الرحيم خېل وايي. چې سه پاى مشر ورور او عبد الرحيم خېل كشر ورور دى. مشر ورور په خپل منځ كې اووه تپى دى؛ حسن خېل، حمزه خېل، الياس خېل (لياس خېل)، ريند اد خېل، حيد رخېل، بابر خېل، سليمان خېل او كشر ورور يې په دې تپو وېشل شوي دي او هغه علي شېر خېل، عدل خېل او سنگو خېل دي.

106.1 استوگنې سيمې او ځايونه

- حسن خېل: حسن خېل د هسكې مېنې د ولسوالۍ په اوغز، گورگورۍ، پايې، شيخ ميدان، ياغى بند، شپوله او گيزاره كې پراته دي. يو شمېر حسن خېل په غوښت د ره كې هم استوگنه لري. ويل كېږي چې د حسن خېلو شمېر به (۱۶...) تنه وي.
- حمزه خېل: د وى په خپل منځ كې د وه تپي دي چې يوه احمد خېل او بل يې مغد و د خېل دي. احمد خېل اكثره په هسكه مېنه او لږ شمېر يې په تنگى، شرمينى او لرو احمد خېلو كې او سپري. مغد و د خېل په گاگره، گچنه، مريز، سنگوټا او راوگى كې استوگنه لري.
- الياس خېل: الياس خېل چې لياس خېل يې هم بولي اكثره په هسكې مېنې، گيزاره، لږ شمېر يې د هسكې مېنې په تنگى او يو شمېر په نرى او بو كې او سپري او د جعفريانو په نامه خو كورنۍ يې بيا د كوچيانو په ډول ژوند كوي.
- ريند اد خېل: د مامند په تنگى، باغ، اچين او گردى كې پراته دي. د ا بناخ په څلورو څانگو وېشل شوى دى او د پاخېلو، اليكه خېلو، بام خېلو او خليفه خېلو نه عبارت دي.
- حيد رخېل: د ا تپه په خپل منځ كې د وه پلاره دي چې يوه ته ((نيمې د ر)) او بل ته ((ممه خېل)) وايي. ممه

301 بستانه د تاريخ په رڼا كې ۱۳۲۶-۱۳۲۷ مخونه.

خېل په لنډې، مورگي چينه، د اوښې، اسد خېلو، تريلي، ميد انك، سره كلا او هجوم كلي كې مېشته دي.

• سيلمان خېل: په توتگي، وچكتوت او د كوشتل په كليو كې او سپري.

• بابر خېل: د ايوه كوچني خانگه ده چې يو شمېر يې په صندوق، بټن او چهل گزي كې او سپري.

• علي شېر خېل: د ا د عبد الرحيم خېلو يوه خانگه ده چې خه برخه يې په لواړگي او خه يې په افغانستان كې مېشته دي. د وي په اوو تپونو باندې وېشل شوې دي او هغه له عيسي خېلو، باخېلو، تر خېلو، پيرو خېلو، اش خېلو، خوگا خېلو او شون خېلو نه عبارت دي.

• عدل خېل: د ا هم عبد الرحيم خېلو يوه پينه ده. د ا تپه په خپل منځ كې د وه پلاره دي يعنې عثمان خېل او كرگو خېل.

• سنگو خېل: سنگو خېل په درېو پلرونو باندې وېشل شوې دي؛ گدو خېل، خلوړپلاري او غني خېل، سنگو خېل د مند تي نه تر غني خېلو پورې د نازيانو په درو كې پراته دي.³⁰²

له دې كبله چې د شينواري يوه برخه د خيبر د تاريخي درې په شاوخوا كې استوگنه لري نو د خيبريانو په نامه سره هم يادېږي چې اوركزي او اړېدې هم په همدې نومونو مشهور دي. دتورخم او شمشاد سيمي هم د عليشېر خېلو شينواريو د استوگنې سيمي دي. د لواړگي شينواري په خپلو خېلونو كې وېشل د حجري له مخې ترسره كوي چې اوس د هر خېل حجري په لاندې ډول دي:

• خوگا خېل (۱۷۲) حجري

• شېخ مل خېل (۶۸) حجري

• اش خېل (۲۳) حجري

• مختار خېل (۲۱) حجري

• غني خېل (۳۵) حجري.

د لواړگي شينواري اكثره د سوداگري په چارو بوخت دي او هغه ترانسپورتي تجارتي لارې چې د كابل او پېښور تر منځ چلېږي د همدې خلكو په لاس كې دي.³⁰³ د لواړگي شينواري د افغانستان د شينواريو سره بڼې اړيكي لري. د لواړگي د شينواريو شمال خواته شلمان، ختيځ ته يې ملاگوري او جنوب ختيځ ته يې اړېدې موقعيت لري. د لواړگي سيمه د تورخم نه د خيبر د اړېدو تر پوله شپږ ميله اوږده او د درې خلوړ ميله پلنه ده. شينواري په مېلمنه پالنه كې مشهور دي. د دوي حجري تل د مېلمنو او مساپرو پر مخ خلاصې وي. د حجرو تر څنگ يې جوماتونه هم

302 پښتني قبيلې، د دكتور لطيف ياد تاليف، ۱۸۶-۱۸۷ او ۱۸۸ مخونه، د پېښور چاپ

303 اضلاع، ايجنسي ها و قبايل ايالت پښتو نستان، ۵۷ مخ.

شته، په دوی کې د جرگې سستم ډېر قوي دي او اکثره خلک خپلې لانجې د قومي جرگوله لارې اواروي. د لوارگي شينواری اکثره خپلې جرگې په سپين جومات کې چې د لوارگي تر منځ د لويي هد يري سره موقعيت لري جوړوي.

په شينواریو کې د نورو پښتني قبيلو په څېر د ننواټی د ود هم ډير قوي دي چې ارو مرو يې قبلوي او مني يې. په دوی کې د سولې کولو د ود هم د پخوا په شان په خپل حال پاتې دی چې (تیره) يې بولي او اړېدې ورته (کاهي) وايي³⁰⁴

همد اراز د باجوړو په الينگار، چمرکنډ، څاوگی، شېخ بابا او سره کمره کې هم شينواری استوگنه لري. د شيگل شينواری تقريباً د رې سوه کاله پخوا د ځينو عواملو له کبله د سره کمره خواته تللی دي او د شيگل ځمکه يې له نورو قومونو څخه چې په هغه وخت کې کافران وو نيولی وه. د شينواریو راگ شيگل ته او د نورو قومونو څخه د شيگل نيول د شيخ بابا په مشرۍ چې اصلي نوم يې (ذکريا) دی تر سره شوې دي. د دوی سره د شيگل په نيولو کې ماموند و هم ملگرتيا وکړه. شينواری د کافرانو د سخت مقاومت سره مخامخ شول په تېره بيا هغه وخت چې د کنډرو کلا محاصره شوه نو شيخ بابا امر وکړ چې ټول شينواری دی د کلا د سوځولو لپاره يوه يوه گډې لرگي راوړي نوموړي کلا و سوځل شوه او شينواری بريالی شول چې وروسته شيخ بابا د شينواریو تر منځ شيگل و وېشه چې په دې وېش کې اد رم (عبد الرحيم خېلو) ته کټه سيد، امان کوټ، گربوړی، کنډرو، زېربت ډاگ، ملاعلم کلی، شينکی، غرتنگی او شنگر شا ورسېدل. سليمانخېلو ته چاکوړی، شينگرگل، نيم لاچي، سيمه لام، بنوديت، سورمل، برگلهيی او ساتينه ورسېدل.³⁰⁵

په لوارگي کې د عليشېر خېلو خانگي دادي؛ خوگاڅېل، شېخ مل خېل، پيرو خېل، ميرد اد خېل، اش خېل، مختار خېل، غني خېل، پتمی خېل، بسی خېل، طالب خېل، سيد خېل، اشرف خېل، طوطی خېل، شربې خېل، بابی خېل، شدان خېل، مادور خېل، مياخېل او عالم خانۍ. د ننگرهار په ولايت کې د شينواریو شمېر (۱۵۵۲۷) تنه، د کونړ په ولايت کې (۵۰۰) تنه د لوارگي شينواری (۱۲۷۷). تنه او د سره کمر شينواری (۱۳۰۰) تنه بنود له شوې دي.

د ننگرهار ولايت پر شينواریو سر بېره يو شمېر شينواری د کندز ولايت په مرکز، د دشت ارچي، امام صاحب او خان اباد په ولسوالیو کې مېشته دي. د پروان په ولايت کې هم د شينواریو په نامه يوه ولسوالۍ شته چې د او سيد ونکو شېر يې ۵۷-۳۹ تنه بنودل شوي دي، خو په مجموعي ډول په ټول افغانستان کې د شينواریو د قبيلې شمېر ۴۰۰۰ تنه بنودل شوي دي. همد اراز د غزني ولايت په قره باغ ولسوالۍ کې هم يو شمېر شينواری استوگنه لري. د کابل په سمټ خانه، کلاي زمانخان، ششدرک او ده خد ايداد کې هم ډېر شمېر شينواری استوگنه لري.

شينواری په هېواد مين خلک دي. دوی د تاريخ په اوږدو کې د هېواد د هر غليم او ير غلگر په وړاندې په مېړانه جنگيدلي دي او د خپل گران هېواد افغانستان د دفاع لپاره يې خپل هېوادنی رسالت سر ته رسولی دی.

304 پښتانه، ۱۸-۱۸۶ مخونه، کابل، ۱۳۴۹ کال.

305 د پښتنو ټولنيز - اقتصادي جوړښت، ۲۸، ۲۹ او ۳۰ مخونه، کابل

106.2 نامتو شخصيات

د شينوارو قبيلې په خپلې غيږ کې په افغانستان او پښتونخوا کې ډېر نامتو شخصيتونه روزلي دي. په دغو شخصيتونو کې شاعران، ليکوالان، انجنيران، ډاکتران، محققين، پوځي جنرالان او صاحبمنصبان، قاضيان او ځينې مشهور قومې شخصيتونه په لاندې ډول دي.

1. د پښتو ژبې نامتو شاعر بناغلی ارواښاد امير حمزه خان شينواری چې پښتانه ورته د د ر ناوي له کبله حمزه بابا وايي.
2. ارواښاد بناغلی سر محقق د وست شينواری چې د پښتو ژبې د ادبياتو، گرامر او ژبپوهنې په برخه کې يې ستر خدمتونه کړي دي.
3. ارواښاد بناغلی سر محقق محمد اکبر معتمد شينواری چې نامتو محقق او مترجم و.
4. ارواښاد بناغلی محقق خير محمد ساد چې په پښتو ژبه يې ډېر اثار ليکلي دي.
5. ارواښاد بناغلی محقق شهزاده زيارنچې په پښتو فولکلوريکه برخه او په تېره بيا د شينواریو دقبيلي د نړخونو، رواجونو او څلو په برخه کې يې ډېرې مقالې ليکلي دي.
6. ارواښاد بناغلی ډاکتر جگر شينواری چې يو علمي شخصيت و او په پښتو ژبه يې ډېر اثار کښلي دي.
7. بناغلی ډاکتر ماه خان شينواری چې د پښتو ژبې يو تکړه محقق او څيړونکی دی.
8. ارواښاد بناغلی رفيق شينواری چې د پښتو موسيقي ته يې د قدر وړ خدمتونه کړي دي.
9. بناغلی حبيب الله زړه سواند چې د پښتو ژبې ښه شاعر دی.
10. بناغلی سلطان جان کليوال
11. بناغلی انجنير ستانه مير زهير شينواری
12. بناغلی قاري استاد برکت الله سليم چې په افغانستان کې د سپيڅلي قران نامتو قاري دی.
13. بناغلی مثل خان شينواری
14. بناغلی عبدالوکیل سوله مل شينواری
15. بناغلی چټک شينواری چې د پښتو ژبې شاعر دی.
16. ارواښاد بناغلی فضل هادي شينواری چې په شينواریو مولوي صاحب باندې مشهور او د سترې محکمې رئيس و.

-و-

17. بناغلی د کتور محمد ابر اهیم شینواری چې بڼه لیکوال، د سیاسي مسایلو شنونکی او ژورنالیست دی.

18. ارواښاد بناغلی ماما زرغون شاه شینواری چې مجرب عسکري صاحب منصب و.

19. په ولسي جرگه کې د شینوارو د خلکو استازي بناغلی ببرک شینواری.

20. په ولسي جرگه کې د خلکو استازي اغلې ملالی شینواری.

21. د افغانستان د کریکیت د بورډ غړی بناغلی سمیع الله شینواری.

22. بناغلی هنر غیرت

23. بناغلی ډاکټر برهان الله شینواری

24. بناغلی شمله دار خان شینواری

25. بناغلی غلام نبي شینواری

26. بناغلی اجمل شینواری

27. د محاکمو پخوانی رئیس ارواښاد حبیب الله خان شینواری

28. ارواښاد قاضي شیندي گل خان شینواری.

29. بناغلی قاضي محب الله خان شینواری

30. انجنیر هو بنیار شینواری.

31. په ولسي جرگه کې د شینوارو د خلکو استازي بناغلی ډاکټر عصمت الله شینواری³⁰⁶

32. د افغانستان مشهور لیکوال، ژورنالیست او مبتکر کارتونیست بناغلی هژبر شینواری.

33. بناغلی مراد شینواری

34. بناغلی عبدالمحمد شینواری

35. بناغلی قاضي کمال شینواری چې د پښتو ژبې بڼه لیکوال او مترجم و.

په پښتونخوا کې د شینوارو مشهورې څیرې په لاندې ډول دي:

1. بناغلی انجنیر اعظم خان شینواری د ورسک د ډیم مشر انجنیر

2. د وفډا مشر بناغلی ډاکر شینواری

3. سیا ستوال بناغلی ناظر خان شینواری

306 زما (د دې مقالې د لیکوال) شخصي یاد د بنتونه.

4. بناغلی بریگیډر قیوم شېر شینواری

5. سیا ستوال بناغلی شهباز گل شینواری

6. د پولیسو افسر بناغلی اسرار خان شینواری³⁰⁷

د ۱۳۸۳ کال په پیل کې یو شمېر شینوارو د کابل د ښار د باغ علیمردان په سېمه کې غونډه وکړه او د یوې قومي شورابنسټ یې کینود چې د شینوارو د قومي شورا په نامه ونومول شوه چې نوموړې شورا بیا د همدې کال د چنگاښ په میاشت کې په رسمي توګه د عدلیې وزارت د سیاسي ګوندونو او ټولنیزو سازمانونو په ریاست کې ثبت اوراجستر او په فعالیت یې پیل وکړ. نوموړې شورا خپل یو ځانګړی ویب سایټ (ویبپاڼه) هم لري چې پته یې په دې توګه د www.shinwari.org د دې شورامرکزي دفتر د کابل ښار د قوای مرکز د اریانا کارتې د شینواری مارکیټ په د ریم پور کې دی او ولایتی دفتر یې د ننگرهار ولایت د مرکز جلال اباد د ښار د پوهنتون روغتون ته مخامخ موقعیت لري. د اشوراځانته یوه اساسنامه او نشان هم لري.

107 طوطا خېل

د پښتني قبیلو د پېژندنې په لړ کې د اخل ګرانو لو ستونکو ته د تو تاخېلو قبېله چې د طوطا خېلو په بڼه هم راغلې ده د رېښم-د توتا خېلو قبېله په اوسني وخت کې د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو نه شمېرله کیږي. د پښتني عنعنوي او روایتی شجرو پر بنسټ تو تاخېل له اړه د پښتنو د غلجیو په ټولنیز ګروپ او ډلې پورې یوه اړونده قبېله ده او د اندرو د قبیلې یو ښاخ ګڼل کیږي.³⁰⁸

د توتاخېلو د قبیلې خلک د پکتیا ولایت د سید کرم په ولسوالۍ کې د احمد زیو د قبیلې د خلکو ترڅنګ ژوند کوي. د اسې روایتونه شته چې توتاخېل په لو مړي سر کې د غزني ولایت د اندرو په سېمه کې ژوند کاوه، چې وروسته د ځینو بېلابېلو عواملو په وجه د خپلې استوګنې او سني سیمې ته لیږد یږي د یې.³⁰⁹

توتا خیل زړور، جنگیالی، غیر تي، میلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونولۍ باندې مین خلک دي. د هېواد د خپلواکۍ په دري ګونو جګړو کې یې د پکتیا د نورو پښتني غیرتمنو قبیلو په څېر یې د انګریزي یرغلګرو ځواکونو پر خلاف د ویاړه ډکې مبارزې کړي دي او کله چې روسي ښکیلاګرو او بلو سګرو زموږ په ټاټوبي ګران افغانستان باندې د وحشت نه ډک برید وکړ نو د توتاخېلو د قبیلې شاه زلمیو هم خپل هیوادنی رسالت په بڼه توګه تر سره کړ.

http://en.wikipedia.org/wiki/Shinwari_tribe³⁰⁷

³⁰⁸ معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل سرحدی کشور، ۵۳ مخ.

³⁰⁹ پښتني قبیلې، د دکتور لطیف یاد تالیف، ۱۹-مخ د پېښور د دانش چاپ.

د تو تا خیلو د قبیلې خلک زیاتره خلک د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو ځینې یې د سود لگري چارې هم پر مخ بیا یې. هغه خلک یې چې د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي نو د وی غوايي، غولگانې، پسونه، وزې او مېرې هم ساتي.

د تو تا خیلو د قبیلې رواجونه او د ودونه کت مټ د هغو قبیلو په څېر دي چې د وی ورسره ژوند کوي په د وی کې پښتني د ودونه او په تېره بیا د جرگې سیستم پیاوړی دی او خلک خپلې لانجې دقومي جرگوله لارې اواروي.

د د غې قبیلې ځینې کورنۍ د پکتیا ولایت په مرکز گرد بز او ځینې یې په کابل کې هم استوگنه لري.

107.1 مشهور شخصیتونه

د توتا خېلو قبیلې په خپلې غیر کې ځینې نامتو شاعران، استادان او د علم او پوهې لارویان روزلي دي چې د ځینو نومونه یې په لاندې ډول دي:

1. د کابل د پوهنتون استاد بناغلی پوهند وی نسیم گل توتاخیل

2. د کندهار د پوهنتون رئیس بناغلی ډاکټر حضرت میر توتاخیل³¹⁰

د ۱۳۵۴ لمریز کال د سر شمیرنې له مخې د پکتیا په ولایت کې د توتا خېلو د قبیلې د خلکو شمېر ۲۲۳۴ تنه ښودل شوي دي چې ښایې اوس به یې په شمېر کې څو برابره زیاتوالی راغلی وي.³¹¹

108 علي خېل

که چیرې د پښتنو د نسب شجره یا د نسب ونه په غور سره تر څیړنې لاندې ونیوله شي نو جوته به شي چې علي خېل د غلجیو پښتنو په ټولنیز گروپ کې یوه مهمه قبېله ده، ځکه چې سلیمان چې او لاده یې د سلیمان خېلو په نامه سره یادېږي د هغه د ویم ورور علي نو مید چې اوس د هغه او لاده په علي خېلو سره مشهوره ده.

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱۴۶ کلونه وړاندې لیکل شوی دی د علي خیلو غلجیو په اړوند د اسپ لیکلي دي:

"د زرمتم سېمه چې پښتانه یې زرمه هم بولي نیمایې او سید ونکي یې علي خېل دي. پاتې علي خېل په مقرر او نورو سېمو کې استوگنه لري. د علي خېلو د مند وزې د بناخ یوه څانگه اسما عیليزي دي چې د وې وړې خانگې یې

310 د توتا خېلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یاد د اښتونه

311 پښتني قبیلې، ۱۹- مخ.

پيدن خېل او چندن خېل نو مېرې چې د د رې کو ټي په نامه سره هم ياد بري چې د خوست په سېمه کې د د وی څلور سوه کورنۍ مېشته دي.³¹²

د علي خېلو د قبيلې نورې څانگې د ادې :

موزي، مش خېل، يوسف خېل، علي خان خېل، علي شېر خېل، مندوزي، کریم خېل، مشي خېل، نوروز خېل، باړي خېل، ازاد خېل، کړو خېل، خيري خېل، جباري خېل، ادم خېل، جانو خېل، اخوند خېل، سرمست خېل، ازار خېل، بنگي خېل، فرار خېل، فتح خېل، دريا خېل، نيکنام خېل، ميرزاخېل، گيدازي، زيبا خېل، عمر خېل، پارو خېل، سلطاني، اسماعيلزي، پيراخېل، مقرب خېل، تتي خېل، شکي خېل، ملکي، شالي خېل، شهباز خېل، فاطمه خېل، نیک زرخېل، تاو خېل، کشي خېل، هبت خېل، محمد خېل، مقام خېل، پيرخې، جوري زي، غورگي، مير خانخېل، د وري خېل، کمال خېل، اعظم خېل، سني خېل.³¹³

يو زيات شمېر علي خېل د پکتیکا ولايت په مرکز شرنه کې هم استوگنه لري چې د د وی شمېر د ۱۳۶ لمرېز کال د سر شميرنې له مخې ۳۶۸۴۸ تنه دي چې بنايې اوس به يې شمېر تردې لا نور هم زيات وي.

د غزني په ولايت کې د علي خېلو د قبيلې خلک د دغه ولايت په مرکز او هم د مقر، گيلان، قره باغ او د اب بند په ولسواليو کې استوگنه لري چې په نو مورې ولايت کې د ۱۳۶ لمرېز کال د سر شميرنې پر بنسټ د د وی مجموعي شمېر ۳۲۸۴۸ تنه بنودل شوی دي چې بنايې اوس به يې شمېر دېروي.³¹⁴

د ننگرهار د ولايت مرکز جلال اباد بنار ته نږدې د علي خېلو په نامه يو کلی شته. همداراز د هند د پنجاب ايالت په جلندهر کې هم د علي خېلو د قبيلې خلک شته. د سهيلي پښتونخوا د ژوب په سېمه کې هم د علي خېلو په نامه يو بنارگو ټي شته، خو هغه علي خېل چې د پکتيا ولايت د خاخيو په ولسوالۍ کې استوگنه لري هغه د خاخيو په قبيلې پورې اړه لري. هغه علي خېل چې په وزيرستان کې استوگنه لري هغه د وزېرو د قبيلې يوه څانگه ده.³¹⁵

علي خېل زړور، جنگيالي، ميلمه پالونکي او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. د وی چېرې به اس څغلوونکي دي او په نېزه بازی او سانگې وهلو کې مشهور دي.

لنډه دا چې په ټول افغانستان کې د د وی شمېر د ۸۳۵۴۳ تنو په شا او خوا کې اټکل شوي وو چې بنايې اوس به يې شمېر خورا زيات وي.

312 تاريخ حيات افغاني، ۲۸۷-۲۸۸ مخونه، د دانش چاپ، پېښور.

313 د ياد شوی اثر د ۲۸۶ مخ د نسب ونه.

314 پښتني قبيلې، ۱۹۱-۱۹۲ مخونه، د دانش چاپ، پېښور.

315 د دې مقالې د لېکوال شخصي يادداشتونه.

109 عمر خېل

د پښتني قبيلو د پيژندلو په لړ کې د اخل يوه بله قبيله د ريپژنو چې عمر خېل نو ميري او د غلجيو پښتنو په ټولنيز گروپ پورې اړه لري.

د عمر خيلو د قبيلې خلک د لغمان ولايت د مرکز پورې اړوند ه چهار د هي او همد اراز د ميدان ولايت د نـرخ په ولسوالۍ، د کندز ولايت د علي اباد په ولسوالۍ او د بلخ ولايت د شولگرې او بلخ په ولسواليو کې هم استوگنه لري. عمر خېل زياتره د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو څرنگه چې د دغې قبيلې خلک د علم او پوهې سره زياته مېنه لري نو زياتره يې د ولتي د ندي هم لري.³¹⁶

عمر خېل د نورو پښتنو قبيلو په څېر ميلمه پالونکي، په هېواد مين او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. د عمر خېلو قبيلې ډېر پوهان، ډاکټران، انجنيران، ليکوال او د علم او پوهې د دگر نامتو کسان ټولني ته وړاندې کړي دي.

د عمر خېلو د قبيلې نامتو کسان دادي:

1. ارواښاد عبد الکریم عمر خېل چې د لغمان ولايت د چهار د هي د سيمې د عمر خيلونه و او د اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې يې د حکمرانۍ او ولايت د ندي تر سره کړي دي.
2. د کتور عبد الکبير رنجبر چې د ارواښاد عبد الکریم عمر خېل په کورنۍ پورې اړه لري. نوموړی مورخ، ليکوال او ډېرو علمي مقالو خاوند دی. د دکتور نجيب الله د حکومت په وخت کې د افغانستان د علومو د اکيډمۍ رئيس او په تېره د وره کې د ولسي جرگه کې غړی هم و.
3. د کتور عبد البصير رنجبر چې د افغانستان بانک رئيس و.
4. عبد الصمد ازهر چې په هند کې د افغانستان د دولت سفير و.³¹⁷

د ۱۳۵۴ کال د مرکزي احصائې د سر شميرنې پر بنسټ د لغمان ولايت د عمر خېلو د قبيلې د خلکو شمېر ۲۱۸۸ تنه ښودل شوی و چې بنايې اوس به يې په شمېر کې ډېروالی راغلی وي.³¹⁸

316 د کتور لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۱۹۲ مخ، د پېښور چاپ.

317 د مقالې د ليکوال (لطيف ياد) شخصي ياد ښتونه.

318 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبائل سر حدي کشور، ۴۲۵ مخ، د کابل چاپ.

110 عیسی خېل

عیسی خېل له اړه د پښتنو د لودی قبیلو پورې یوه اړونده قبیله ده او د لودی د زوی نیازی اولاده گنله کیږي. نیازی د خپلو د ریو مېرمنو نه د ری زامن د رلودل چې باهي، جمال او خاکو نو مېدل. عیسی په اصل کې د خاکو زوی و چې د ده اولاده د عیسی خېلو په نامه سره یاد یږي.³¹⁹

په پیل کې د نیازیو قبېله چې عیسی خېل یې یوه خانگه گنله کیږي د افغانستان د غزني ولایت د شلگر په سېمه کې مېشته ول چې وروسته د اندرو او نورو غلجیو قبیلو د غلبې په وجه له دغه ځایه لېږد یږي او ته اړ بېستل شول او د سلیمان د غره ختیزو بر خو او د ټانک په سېمه کې مېشته شول. د شلگر د سیمې نه د دوی د لېږد یږي و اصلي وجه د اوه چې د دوی شمېر لږ وو او د غلجیو قبیلو سره یې د مقابلې توان په ځان کې نه لېږد ه. په دغه وخت کې د دوی زیاتره د پوونده او سود اګرو په ډول ژوند کاوه او لږه اندازه د کر کیلې په چارو هم بوخت ول.³²⁰

هغه وخت چې بهلول لودی په ۱۴۵ زېږدیز کال کې د هندوستان واکمن شو، نو د خپل ځواک د پیاوړتیا لپاره یې د افغانستان یا روه نه د خپلې قبیلې خلک او نور پښتانه د نوکری او نورو پوځي دندو د تر سره کولو لپاره هندوستان ته ور وغوښتل او په هندوستان کې یې د پښتنو د مېشته کېدو لپاره یو ځانګړی فرمان جاري کړ. په دغه وخت کې د نیازیو د قبیلې ډېر بناخونه او خانګې هندوستان ته وکوچېدل او د لودیانو په د ربار کې یې لوړ لوړ منصبونه او دندې تر لاسه کړې. همداراز د هندوستان د بل پښتون واکمن سوري شېر شاه په وخت کې هم ډېر نیازی پښتانه په شاهي د ربار کې لوړ لوړ منصبونه تر لاسه کړل چې د هغوی له ډلې نه هیبت خان نیازی او عیسی خان نیازی چې اولاده یې په عیسی خېلو سره شهرت لري د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې د خپل لیاقت او پوهې په وجه د امارت رتبې ته ورسېدل او د ویره شهرت یې تر لاسه کړ چې هیبت خان نیازی ته د سوري شېر شاه له خوا د اعظم همایون خطاب وشو او د پنجاب صوبدار یې وټاکه او عیسی خان نیازی د شېر شاه سوري د د ربار ځانګړی سلاکارو چې وروسته د سلیم شاه سوري سره په جګړه کې ووژل شو.³²¹

110.1 د عیسی خېلو د قبیلې بناخونه

د عیسی خېلو د قبیلې ځینې مشهور بناخونه دادي:

اپو خېل، زکو خېل، میرزو خېل، سنځله خېل، خواجه خېل، علي خانخېل، لنډو خېل، خانې خېل، د لو خېل، کربوس خېل، ممون خېل، بادین زی، پیرالي خېل، پهار خېل، یعقوب خېل، فتح خېل، صاحبو خېل، بیرم خېل، او ریپه

319 تاریخ حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۳۱۴ مخ.

320 د کتور لطیف یاد، پښتني قبیلې، د دانش چاپ، پېښور، ۱۹۳ مخ.

321 تاریخ حیات افغاني ۲۲۷-۲۲۸ مخونه.

خېل، ملتاني خېل، عمر خېل، سيد خېل، سارنگ خېل، چهنګي خېل، شيخ عمر خېل، غازي خېل، صابو خېل، شيخ احمد خېل، عثمان خېل، د رپه خېل، عمر خېل، احمد خېل، شيخ مهلي خېل، احمد خېل، سيد خېل، حرز اخېل، سکندر خېل، خضر خېل، شيخ فريد خېل، عمر خاني، شېر خاني، سليم خاني، جلال خاني، بهايي خاني، ماچهي خاني، پهار خېل، شمسي خېل، نورنگ خېل، سيد و خېل، سرور خېل، غالي خېل، سهالت خېل، زمان خېل، بهادر خېل، همل خېل، جهته خېل، د رویش خېل.³²²

110.2 د قبيلې حال د تاريخ په رڼا کې

لکه چې د مخه وويل شول په پيل کې عيسی خېل د افغانستان د غزني ولايت د شلگر په سېمه کې او سېدل چې بيا وروسته د اندرو او نورو غلجيو د غلبې په وجه يې خپله سېمه پرېښودله او د سليمان غره په ختېزو لمنواو ټانک کې مېشته شول. تر هغه وروسته د نيازيو او له هغې جملې نه د عيسی خېلو د قبيلې ډېر خلک په ۱۴۵۰ زېږد پز کال کې د هغه فرمان له مخې چې لودي ټولوک سلطان بهلول پښتنو ته د هندوستان د تلو لپاره جاري کړې وډېر شمېر يې هلته ولېږدېدل او هېيت خان نيازي، قطب خان نيازي او عيسی خان نيازي د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې لوړلوړ منصبونه ترلاسه کړل، خو وروسته بيا هېيت خان او عيسی خان نيازي د سليم شاه سره مقابله وکړه، خو هغوی ماتې وخوړله او د نيازيو قبيله د عيسی خان او هېيت خان تر مشرۍ لاندې وټکېدل او د دهن کوټ سيمې ته چې د سنده د ريباب په لويديزه څنډه کې پرته ده ورغلل.

د تاريخ حيات افغاني ليکوال محمد حيات خان له نن نه ۱۴۶ کلونه وړاندې په دې اړوند داسې ليکلي دي :

"په ۹۵۴ هجري کال کې خواجه اويس سرواڼې چې د سليم شاه سوري د پوځ پر مشرۍ مقرر و او د نيازيو د ټکولو لپاره رورغلی و په لومړي ځل يې د هېيت خان نيازي او عيسی خان نيازي د زړورتيا له کبله ماتې وخوړله، خو د ویم ځل يې د تازه د موبلنکرو په ملگر تيا هغوی له دهن کوټ نه پر شا وتمبول او عيسی خان نيازي او هېيت خان نيازي د خپلو ملگرو سره د راولپنډۍ په شمالي غرونو کې د گهگر و قبيلې ته پناه يووړه، خو شاهي پوځ او لښکرو په دغه ځای کې هم د هغوی د تعقيب نه لاس وانه خيست او تر دوو کلونو پورې گهگر و هم د شاهي لښکرو سره جگړې وکړې. کله چې گهگر و هم ماتې وخوړه نو نيازيو د ځمکو او ځايونو د ترلاسه کولو لپاره کشمير ته لاړل او کله چې د کشمير واکمن پوه شو چې دوی د ډهلي د سوري واکمن سليم شاه د قهر او غضب وړ گرځيدلي دي نو د هغوی مخه يې ونېوله او دوی تر مينځ سخته جگړه وشوه چې په پای کې عيسی خان او هېيت خان نيازيو د خپلو څو تنو زامنو او وروڼو سره ووژل شول او د هغوی سرونه په ډېرې بېر حمۍ نه د دوی د تنو نو جلا او د نورو بند يانو سره د سليم شاه سوري د ربار ته ولېږل شول."³²³

322 نوموړی اثر، د ۶۳- مخ د نسب ونه (شجره)

323 تاريخ حيات افغاني، ۶۲۸ مخ.

د دې الو گو لو په پای کې چې کوم نیازی او په تېره بیا عیسی خېل بچ پاتې شول هغوی په ټانک کې د خپلې قبیلې سره یو ځای شول، خو تر څو کلو نو وروسته په دغه سېمه کې د لو حانې (لوانې) د قبیلې د غلبې په وجه د نیا زیو د قبیلې بنا خو نه له دغه ځایه د د امان سېمې ته چې اوس یې مروت بولي لاړل او تقریباً دېرش کلونه د مروتو په تهل کې او سېدل. د پهار خېلو د سیمې تر څنګ د کورمې د رود او د گمیله د ویالې تر مینځ د نیا زیولوی کلي پر اته وواو د مدي سره هنگ په نامه یو تن د دوی مشر او لوی شتمن و.

په دغه وخت کې د نیازیو قبیلې د سیمې ځمکې سره ووېشلې، خو د مهیار بناخ ترې یې بر خې پاتې شو د مهیار بناخ په دغه خبرې سخته واشیې وبنود له او د مروتو نه یې د مر ستې غو بنتنه وکړه او پر دغې پلمې مروتو پر نیا زیو یر غل وکړ او د نیازیو لاس یې له دغې سیمې نه لند کړ او د تهل په سېمه کې چې د وی یې اوس مروت بولي د وی پخپله استو گن شول او نیازی په متفرق ډول سره خواره واره شول. عیسی خان نیازی اته زامن د رلودل. کله چې د عیسی خان او لاده د نیازیو د پاتې قبیلې سره د تهل مروت نه د ټاک سیمې ته تلل، نو د وی پر هغې سیمې باند یې قبضه وکړه چې اوس هلته د لکي روت سیمه ده چې د گمیل د رود شمال او د کورمې د رود سهیل ته موقعیت لري. کله چې نیازی د مروتو له خوا د دغه ځایه وایستل شول نو په هغه وخت کې د د ر ه تنگ نه راووتل اولومړۍ په ممیت کې په یوه ځای کې مېشته شول او بیا یې د کورمې د رود په سهیلي برخه کې یو کلی جوړ کړ چې په ټیټې مینې سره مشهور و.

همد ار از د وی د سند د دریاب پر غاړه نور کلي هم اباد کړل. کله چې بیا د عیسی خېلو د د و و څانگو ممو خېلو او زکو خېلو تر مینځ د بنمنې را مینځ ته شوه نو عیسی خېل سره خواره واره شول او بیا په ۱۸۸۵ بکر ماجیټي 324 کال کې د عیسی خېلو د قبیلې مشر احمد خان د عیسی خېلو په نامه نوې قصبه جوړه کړه او د وی سېمه د عیسی خان نیازی د نامه په وجه په عیسی خېلو سره ونو موله شوه. کله چې عیسی خېل د لو مړي ځل لپاره د عیسی خېلو په نامه نوې سیمه کې مېشته شول، نو هیڅ ویاله د کورمې د رود نه وه ورايستل شوې او د لوړو ځمکو نه به ټیټو ځمکو ته د یوه لرگي په ذریعه چې د وی ترنا باله او به بهید لې او ځمکې به یې خړو بولې، نو ځکه په دې سیمه کې د ترنا په نامه یاد ېد له چې په عامو خلکو کې د تر نه په نامه مشهوره وه. هغه وخت چې عیسی خېلو پر دغې سیمې خپلې واگې ټینګې کړې نو شیخ فرېد چې د شیخ مهلي زوی او د عیسی خېلو د ممون خېلو په بناخ پورې یې اړه د رلوده او د ډېر بڼه خاوند او خداي پالونکی انسان و د عیسی خېلو د ټولې قبیلي بناخونه راوغو بنتل او د عیسی خېلو ټوله سېمه یې په لاندې ډول د وی تر مینځ وويشله:

ممون خېلو ته یې یوه برخه، بادین زیو ته یې یوه برخه، زکو خېلو ته یې یوه برخه او اپو خېلو ته یې یوه برخه ورکړه چې دغه ویش پر څلورو بناخو نو باندې عملي شو.

324 بکر ماجیټي سنه د هند د اوچین د راجاد بکر ماجیت د نوم له کبله ده. نوموړي په ۵۷ قبل المیلاد کې پر ساکانویری وموند. د لټر عیسوي سنې ۵۷ کاله مشره ده. (یاد)

که څه هم د عیسی خپلو اصلي بنا خونه پورتنی بنا خو نه ول، خو د وی په پلو منځو نو کې بیا په شپاړ سوو بر خو باندي د غه ویش د کو چنیو خانگو تر مینځ تر سره کړ.

د افغاني واکمنانو په تېره بیا د د راني واکمنانو په وخت کې به چې لښکر ته اړتیا لید له کېد له نو عیسی خپلو به د د غو څلور و بنا خو نو لښکر ورته برابر او ه.

که څه هم عیسی خپلو د پخوانیو زمانو نه د مروتو سره شخړې او لانجې د رلود لې، خو سره له دې هم چې عیسی خپل د شمېر له مخې تر مروتو لږ ول د مروتو له لاسه مات نه شول ځکه چې د شخړو او جگړو په وخت کې په مجموع کې ټول نیازی او د هغې نه د عیسی خپلو د قبیلې ټول بنا خونه سره یو موټی کېدل.

همد ار از که څه هم په پیل کې د عیسی خپلو د قبیلې د بناخونو تر مینځ شخړې او لانجې لږې وې او خلکو د شخړو او لانجو نه ډډه کوله، خو د د راني احمد شاه د واکمنۍ په زمانه کې د د وی تر مینځ د قبیلې د سرداری او مشرۍ بر سر اختلا فونه ر او ټوکېدل او د وی په خپلو منځو نو کې پر د وو گوند ونو و ویشل شول یعنې سنځله خپل، ممون خپل او بادین زي په یوه گوند کې وو او زکو خپل په بل گوند کې.

د د راني واکمنۍ په وخت کې د عیسی خپلو مشهور مشران او سردارن په لاندې ډول وو:
د لیل خان، خان زمان او اشپړ خان.

همد ار از د انگرېزانو د واکمنۍ په وخت کې د د وی مشهور مشران عالم خان، سرفراز خان، عبد الله خان، غازي خان، شېر خان، حسن خان، محمد خان، نواز خان، خان زمان او حسین.

په او سني وخت کې عیسی خپل د پاکستان د پنجاب د میانوالی د ډسټرېکټ (ولسوالی) یو تحصیل دی او د عیسی خپلو بنار د د غه تحصیل مرکز دی. همد ار از کمر مشاني او کالا باغ هم همد لته موقعیت لري.

میانوالی تر ۱۹۱۹ عیسوي کاله پورې د پخواني صوبه سرحد او اوسنی پښتونخوا یوه ولسوالی وه چې بنویسې مرکز و، خو بیا د بنو نه جلا او په پنجاب پورې وتړل شوه. د عیسی خپلو د تحصیل د وگړو شمېر ۷۶۳ تنه دی او ۴۳ کلي لري. همد ار از د کالا باغ د وگړو شمېر ۵۸۲۴ تنه بنودل شوي دي. د عیسی خپلو د تحصیل خلک د پښتو ژبې سر بېره په سرائیکي ژبه هم گریزي.³²⁵

د عیسی خپلو سېمه د ابا سین یا سند د ریاب په اوږد و کې تر د پر شو میلو نه زیاته غځیدلې ده، سورپې د ولس میله دی او په دریو خواوو کې لوړو غرو نو په غېږ کې نیولې ده. د وی سیمه ډېره حاصلخېزه ده چې پرېمانه او به او گڼ شمېر نفوس لري او ډېر بڼه کښت پکې کيږي.³²⁶

http://en.wikipedia.org/wiki/Isakhel_Tehsil 325

326 مونډسټوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، د پوهاند محمد حسن کاکړ او سر محقق نصرالله سوېمن ژباړه، د ویم ټوک، ۴۷ مخ

111 غلجی یا غلزی یا غرزی

غلجی په افغانستان کې تر د رانیو ورسته د پښتنو د ویم سترټولنیزگرو پ د ی چې د پښتنی شجرو اور وایتونو له مخې د بی بی متو او لاده گنل کیږي چې د بیت نیکه لور وه. د غلجی د قبیلې نوم د خلجی، غلزی او غرزی په بڼو سره هم راغلي دي.³²⁷

د غلجیانو په اړوند تاریخ پوهانو او ختیځ پیژندونکو بېلابېلې لیکنې کړي دي. ځینې د وی ترکان او غزان بولي چې د غزنویانو او سلجوقیانو د واکمنیو په وخت کې افغانستان ته راغلي او د غزنی او زابلستان په سیمو کې مېشت شوي دي. ځینو بیا د وی د مغولي چنگیز خان د زوم خالچ خان د نامه له کبله د وی خلجیان گڼلي دي او ځینو هم د وی د هفتا لیانو بقایا او پاتې شوني بللي دي.

د افغانستان نامتو مؤرخ ارواښاد علامه عبدالحی حبیبی د پښتواد بیاتو په تاریخ کې د غلجیو پښتنو په اړوند د اسی کبلی دي:

"خلجی، غلجی یا غلزی په اصل کې غرزی دی چې په د ری ژبه کې یې کو هزاد بولي یعنې د غرو خلک چې د کلمه په غرچ، غرچه، غلچه او نورو ډېرو تاریخي کلمو کې شته او کله (غ) په (خ) هم او بنسټی دی او غلجی، خلجی شوی دی او غلجی له لرغو زمانو د غزنی په غرو او رغو کې اوسی او د زاولستان یا اوسني زابل پخواني خلک دي."³²⁸

بار تولد وایي:

"د غرچ، غرچ یا غرش کلمه یوه پخوانی اریایي کلمه ده چې د مرغاب په ټاپو کې د اریایانو استوگنځي ته ویل کیږي."

تو ماشک عقده لري چې:

د گر Gar یعنې غر کلمه لرغونې باکتریکلمه ده او غرچه د غزنی د اریایي او سپدونکو نوم دی او له دې کبله خلج، غرچ او غرچ د غره زوی یا غرزی دی. غر اوس هم په پښتو کې یوه ژوندی کلمه ده. د اوستا په "هوم یشت" کې غر د گيري په بڼه راغلی دی چې په خرده اوستا کې هم لیدل کیږي او په سنسکرت کې هم گیر او گيري د غره په مانا دی. ان عربانو پخواني گر شاه ته د (ملک الجبال) لقب ورکړی و چې په عربي کې جر شاه دی. په پښتو کې غر څه، غر څنی د غزنی په مانا دی چې د غرچه، غلچه او غلجی نوم هم له هغه ځایه راوتلی دی.

عربي جغرافیا لیکونکو هم دې ټکي ته اشاره کړې ده چې غر د جبل په مانا د غر شستان او غر جستان په

327 د کتور لطیف یاد، پښتنی قبیلې، ۱۹۷ مخ، د پېښور چاپ.

328 علامه پوهاند عبدالحی حبیبی، د پښتواد بیاتو تاریخ لومړی او د ویم ټوک، ۵-۴ مخ، د پېښور چاپ.

تاريخي نو مو نو کې د خيل و- ياقوت د البشاري په حواله وايي: چې غرج په اصل کې د غره په مانا دی او خراساني مؤرخينو چې د اکلمې له خپلو هېواد والو نه اوریدلي دي هم د غر جستان نوم په اصلي بڼه غرستان ليکلي دي چې غرستان د غره د اوسيدونکو او دوی د استوگنې د ځای نوم دی.

زموږ د هېواد مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني د عربي مؤرخينو پر خلاف د غر جستان او غر شستان پر ځای غرستان ليکلی دی او د طبقات ناصري په زړو نسخو کې هم شو واره غرستان ليدل کېږي.³²⁹

په هر حال غلجی يا غلزی يو پخوانی او لرغونی نوم دی چې مانا يې د غره زوی دی او د پښتنو غلجيانو لومړنی نېکه غلجی با با و چې د رې زامن يې د رلودل چې توران، تولر او بولر نو مېدل چې د زمانو نو مونه يې هم زړو او لرغو نو اريايي نو مونه ورته والی لري. د تور کلمه په اوستا کې هم شته او د انوم تر او سه هم په پښتو ژبه کې په بېلا بېلو بڼو (تور، تورانی، تورک، توری او توره کي) شته. همداراز بولر يا بلور يوزور تاريخي نوم دی چې د گېلگته نيولی د نورستان تر سېمو خلکو باندې اطلاقېد او د بارتولد په وينا تر اوسه پورې هم د هغه ځای ځينې تور پوښه قبایل ځانونه بلور بولي او د اکلمه تر اتلسمې پېړۍ پورې په چيني کتابو کې ليدل کېدل.

د افغانستان په تاريخ کې د غلجيو قبيله ځکه د زيات اهميت نه برخمنه ده چې دوی د اتلسمې عيسوي پېړۍ په پيل کې د ميرويس خان هوتکي ۹۱۷-۱۱۵ عيسوي تر مشر تابه لاندې وشول کولای چې په کندهار کې د صفويانو بېلگې گرگين له مينځه يوسي او د يو خپلواک ملي دولت بنسټ کېږدي.

همداراز د همدې کورنۍ يو بل واکمن شاه محمود هوتکي په ۱۷۲۲ عيسوي کال کې ايراني شاه حسين صفوي د واکمنۍ نه راوپرزاوله او پخپله د اصفهان پر تخت کښيښاست.

غلجيانو په هند کې هم واکمني چلولې ده چې بنسټ يې د سلطان جلال الدين غلجی له خوا په ۱۲۹۹ عيسوي کال کې ايښودل شوی واورپسي د دغې کورنۍ نورو واکمنانو لکه:

سلطان علاؤالدین غلجی، سلطان قطب الدين مبارکشاه غلجی، محمود غلجی او غياث الدين غلجی په خپل وار سره پر هند وستان واکمني کړې ده.

د پښتو ژبې مشهور شاعر او د توري او قلم خاوند ستر خوشال خټک په خپل کلیات کې په هند کې د غلجيانو د واکمنۍ بنسټ ايښودونکی سلطان جلال الدين ۱۲۹۹-۱۲۹۶ عيسوي په زغرده او صراحت سره غلجی بللی دی لکه چې وايي:

بيا سلطان جلال الدين پر سرير کښيښاست چې په اصل کې غلجی د ولايت و³³⁰

329 قدرت الله حداد، غلجی او غلجی د تاريخي هانو له نظره، د کابل مجله، ۳ گڼه، ۴۱ مخ، ۱۳۳۸ کال.

330 د خوشال خان خټک کلیات، ۶۶۹ مخ، د کندهار چاپ.

111.1 د غلجيو د قبيلې وپش

لکه چې د مخه وويل شول د غلجيو د ټولنيز گروپ لوی نيکه غلجی بابا و. د غلجيو ټولنيز گروپ په لو مړي سر کې په د و و سترو بنا خو نو ويشل شوي دي چې لو مړی يې توران او د ویم ابراهيم دی.

د دې لپاره چې توران د غلجي مشر زوی و نو ځکه د غه بناخ لو مړی د رجه گهل کيږي. د توران بناخ په د و و خانگو ويشل شوی دی چې لو مړی يې هو تک او د ویم يې تو خی دی چې د غه د وه عمد ه بنا خونه بيا پر نورو پرو خانگو باندې ويشل شوي دي.

د غلجي د ویم زوی ابراهيم د وه زمان د رلودل چې د هغه د شپږولمسيانو نه شپږ لوی بنا خونه رامینځ ته شوي دي يعنې: سليمانخېل، علي خېل، اكا خېل، سهاک، اندر او تره کي.

د غلجيو د ټولنيز گروپ مهمې قبيلې په لاندې ډول دي:

هو تک، توخي، اندر، سليمانخېل، احمد زي، ابراهيم خېل، تره کي، اټوال، ادین خېل، اکاخېل، الياس خېل، خروټي، امر خېل، اوريا خېل، حسين خېل، هو د خېل، بابکر خېل، جبار خېل، کرو خېل، معروف خېل، ستانکزي، ستاني زي، پيارو خېل، دولت زي، د ستو خېل، خلوزي، زاري خېل، تفر، جلال زي، ځينزي، خدرزي، دري کوټي، د فتاهي (د وتاهي)، د ينار خېل، زير ماني، ساک، سلطان خېل، شملزي، توتا خېل، اد ريمزي، علي خېل، عمر خېل، عيسی خېل، قلندر خېل، کورم خېل، گاري، ملا خېل، ملک زي، ناصر، يو سف خېل، رستم خېل.

111.2 د غلجيو د قبيلې د استو گنې سيمې

په اوسني وخت کې غلجي قبایل په افغانستان کې يوه پر اخه سيمه په ولکه کې لري چې د دوی د استو گنې سيمې زابل، غزني، پکتیکا، ميدان وردگ، لوگر، کابل، پروان، د پکتيا ځينې ولسوالی، د کابل او ننگرهار تر مينځ وادي او لغمان او ننگرهار دي. همداراز د افغانستان په شمالي ولايتونو لکه بغلان، کندز، بلخ، تخار، سمنگانو، جوزجان، فارياب، سرپل، بلخ او هم د بادغيس او هرات په شاوخوا کې هم غلجي پښتانه استوگنه لري.

د افغانستان سر بېره ډېر شمېر غلجي په نورو هيوادونو کې هم استوگنه لري. د تاريخ حیات افغاني په قول: د ابران په کرمان، نرمان، شمير جنس، اصفهان، د ازبیکستان په بخارا، هندوستان او روسیې په د اغستان کې هم غلجي پښتانه استوگنه لري، خو دوی خپل دود، دستور او ژبه له لاسه ورکړې ده³³¹

په افغانستان باندې د روسانو تر يرغل وروسته ډېر شمېر غلجي پښتانه پښتونخوا، سهيلي پښتونخوا او پاکستان ته لير دي دي چې ډېر شمېر يې په پېښور او کوئټه کې د افغاني کډوالو په پنځغالو اوياهمپه

331 تاريخ حیات افغاني، ۲۹۱ مخ، د پېښور چاپ

شخصي او کرايي کورونوکې ژوند کوي. نور شمېر يې د پاکستان په نورو لو يو بنارونو په تېره بيا په کراچي کې په مزد وريو او خواريو او غر ييو اخته دي.

د غلجيو د ټولنيز گروپ د هرې قبيلې پېژند نه په خپل خپل رد يف کې شوي ده.

112 غر غبنت

غر غبنت د پښتنو په قبيلو کې يو مشهور ټولنيز گروپ د دی چې په دغه ټولنيز گروپ پورې يو شمېر قبيلې، بناخونه، خانگې، خيلونه او پښې تر لې دي چې پښتانه يې غر غبنتيان هم بولي. غر غبنت په پښتنو کې يو مشهور نيکه تېر شوی دی او له پخوا زما نو نه مؤرخانو د ده نوم او حال ليکلی دی. په پښتني عنعنه کې هم غر غبنت يو خورا لوی پښتون او مشهور نيکه گڼل کيږي. د دې عنعنې تصديق په بهرنيو مؤرخينو کې ابو الفضل علامي (۱۰ هجري) چې د مغولي واکمن جلال الدين محمد اکبر د دربار نامتو مؤرخ اکبر او د شيخ مبارکناگوري زوی او د مغولو د دربار د ملک الشعرا ابوالفيض فيضي ورور دی په دې ډول سره کوي:

"په پښتنو کې د رې ورونه بيټني، غر غبنت او سربن ډېر مشهور نيکونه دي." ³³²

د تاريخي روايتونو پر بنسټ غر غبنت د ۳۸۸ هجري کال په شا او خوا کې ژوندی و.

پرو فيسور ولي محمد خان سيال کاکړ په خپل مشهور اثر "پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" د غر غبنتي پښتنو په اړوند داسې کښلي دي:

"غر غبنت په اصل کې له دوو کلمو نه مرکب دی چې غر او غبنت دي او دغه زړه اريايي کلمه د گور گبنت، گر گبنت او غر گبنت نه راوتلې ده چې مانا يې د غرو گر حيد ونکي يا په بله ژبه د غرو او سيد ونکي او مور غر غبنتيان د غروال او غر زيو په نومونو سره هم ياد ولای شو." ³³³

د روايتونو له مخې غر غبنت نيکه د رې زمان د لودل يعنې د انبي، بابي او مند و چې په دوی کې د د انبي د اولاد ي شمېر د نورو په پر تله زيات دی او د د انبي په اولاد کې د کاکړو قبيله ډېره مهمه گڼله کيږي. ³³⁴

غر غبنتي پښتانه نه يوازې د ا چې په افغانستان، سهيلي پښتونخوا او پښتونخوا کې مېشته دي، بلکې د پاکستان د پنجاب په چهچه او هزاره او هندوستان کې هم ډېر شمېر غر غبنتيان مېشته دي.

332 ابو الفضل علامي، ائين اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ.

333 پرو فيسور ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ۳۷ مخ.

334 تاريخ حيات افغاني، ۲۴۹-۲۵۰ مخونه.

په مجموعي ډول د غر غبنتي پښتنو په ټولنيز گروپ کې د الاند يني قبيلې ډېرې مشهورې دي:³³⁵

1. ساپيان
2. کاکړ
3. ناغر
4. د اوي
5. گدون يا جدون
6. بابي
7. مند و خيل
8. پڼي
9. خوندي
10. لودين
11. مشواڼي

113 غر شين

غر شين د پښتنويوه مشهوره او ستانه قبيله ده. د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان له نن نه ۱۴۶ کلونه وړاندې د غر شين قبيلې په اړه د اسې کښلي دي:

"د غر شين د قبيلې د تسميې د وجې په اړوند د اسې ويل کيږي چې د د غې قبيلې ستر نېکه يو ډېر منلی او خداي لمانځونکی انسان و چې د خپلې د عاله کبله يې يو وچ غر شين کړ، نو له همدې کبله د ده اولاده په غر شين سره مشهوره شوه. غر شين زياتره د کندهار په غر نيو سيمو کې مېشته دي او دوی ته خلک په درنه سترگه گوري. د غر شين د قبيلې څوکورنې د راولپنډۍ د برهان د سيمې په غر شين نو مې ځای کې هم استوگنه لري. چې د د غې قبيلې نه لعل شاه يو ډېر بڼه او منلی سړی و."³³⁶

د پښتنو د غر شين قبيلې پورې تړلې يو ستر شخصيت ملکيار غر شين دی چې د ۵۸ هجري په شا او خوا کې يې ژوند کاوه چې د پښتنو مؤرخانو د ده نوم په خپلو مشاهيرو کې راوړی دی او مشهور مؤرخ نعمت الله هروي په

<http://en.wikipedia.org/wiki/Gharghasht> 335

336 تاريخ حيات افغاني، ۱۷۸ مخ، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.

خپل تاريخ مخزن افغاني کې ليکلي دي چې ملکيار غر شين د شيخ ابو بکر طوسي معاصر و او په ډيلي کې يو ځای د رلود چې سلطان شهاب الدين غوري د ملتان د يرغل په وخت کې ده ته ور بخښلی و او د ده مرقد هم هلته دی.³³⁷

د نعمت الله هروي د دې روايت نه خو سوه کاله د مخه سليمان ماکو ۶۱۲ هجري چې د پښتو ژبې له پخوانيو ليکوالو او نشر ليکو نکونه دی د ملکيار غر شين په اړوند اسې ليکلي دي:

"نقل کاوه شي چې په روزگار د غازي شهاب الدين چې په ډيلي کې هغه ستر واکمن تا توبي ورو بنانده او هم هورې مړ شو. نقل کاوه شي چې په جوبله (جگړې) کې مسلمانان تر شا ولاړل او کفارو بری وکړ. ليرې نه وه چې مسلمانان شي د کفارو په کتارو (نېزو) پو پنا او د بننه (د بنمن) بری وکړي، ناڅا په شيخ ملکيار راغی او پر د بنمن يې يرغل وکاوه او ډېر زښت يې ووژل. نرو مسلمانانو هم د ملکيار تر اړخ تورې وکښې او سره و مروړل يې د بننه، ستر خښتن دی ته په مېرانه د شيخ ورکړله سو به او بری چې پخوا هم نه وه په برخه شوې د چا، هيڅکله په هيڅ ځای کې"

د سليمان ماکو له دې بيانه جو تيري چې ملکيار غر شين يو غښتلی او توريالی سپری و چې د توري او ادب له خښتنانو نه و او د سلطان شهاب الدين سره يې په جگړو کې ملگر تيا کوله. سره له دې چې ملکيار غر شين د جگړو د ډگر اتل و ادبي ذوق يې هم درلود. نوموړی پخپله هم شاعر و او د نورو پښتنو شاعرانو اشعار يې هم لوستل.

ويل کيږي چې د جگړې په ډگر کې کله چې شيخ مکيار غر شين د سلطان معزالدين د لښکرو سره يو ځای جنگېده او نږدې و چې د سلطان لښکرې ماتې و خوري نو دې توريالي ادیب د لښکرو د مورال د لوړلو لپاره يوه د ننگ او غيرت نه ډکه سندره و ويله چې ژوبله ور راوپارېدل او پر د بنمن يې بری تر لاسه کړ. سليمان ماکو ليکي: په جوبله کې ملکيار د اپارکي وويل چې غا زيان و پارېدل او په خېر د زمر يو ورتوی شول.³³⁸

خښتن مو مل دی اوس مو يرغل دی

هېواد د بل دی غازيانو گورئ

خښتن مو مل دی

تورې تېرې کړئ د بنن مو پرې کړئ

منگولې سرې کړئ خله به تښتو

خښتن مو مل دی

که ټينگ کړو زړونه پر بري يونه

337 پوهاند علامه عبدالحی حبيبي، د پښتو ادبياتو تاريخ، لومړی او دویم ټوک، ۵۱-مخ، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور

338 د سليمان ماکو تذکرت الاوليا، د ملکيار غر شين حالات.

چې زمري يو نه اسلام راڅخه دى
 خبنتن مو مل دى
 غازيانو راشئ ټول شا او خواشئ
 د شهاب په ملاشئ د بنن مو غوڅ كړئ
 خبنتن مو مل دى

ملكيار غرشين په ډيلي كښې اوسېد ه او هماغلته مړ شو او په دغه ښار كې د شيخ ابوبكر طوسي له مزاره سره يو ځاى ښخ دى. د شيخ ابوبكر طوسي مزار په اوسني وخت كې د پورانا كلا او د پرگتېهي ميدان تر مينځ په يوه لـوړ ځاى كې موقعيت لري.³³⁹

114 غوريا خېل

چې د استا د نامې بوى اخلي حميد ه!
 څه به نه وي خوش د ماغه غوري، خبني

(حميد بابا)

ز مور پښت پوهان او تو كم پيژندونكي غوريا خېل سړبني پښتانه گڼي او د پښتنو د عنعنوي شجرو پـر بنسټ غوريا خېل د سړبن د زوى خر شبن اولاده ده. ويل كيږي چې خر شبن د رې زمان د رلودل كند، جمنديا ځمند او كاسي. كند بيا د وه زمان د رلودل يو پي غري يا غوريا نو مېد چې د هغه اولادې ته غوريا خېل ويل كيږي او د ويم زوى پي خبني يا خوخي نو مېد چې د خبني او ښاخي خېلو په نامه سره هم ياد پري چې يوسفزي، مندړ او تر كلاڼي پي اولاده ده.

د روايتونو پر بنسټ غوريا څلور زمان د رلودل: لومړى د ولت يار چې د نوموړي له اولادې نه د مو مند و او د اوډ زيو د وه مهم ښاخونه مينځ ته راغلي دي، د ويم زوى پي خليل و، د ريم پي څمكنى او څلورم پي زيرانـنو مېد چې اولاده پي د زيرانيو په نامه ياد پري.³⁴⁰

د اسې مستند او تاريخي روايتونه شته چې په پيل كې غوريا خېل د كندهار په ارغستان كې مېشت ول چې وروسته بيا د غزني سهيلي او لوېدو بړخو ته وليږدېدل چې غالبا به دغه وخت د ۹۱ هجري كال په شا او خوا كې

339 د ځينو پښتو زړو لغاتو معناوې په قوسونو كې توضيح شوي دي (ياد)

340 پښتني قبيلې، دكتور لطيف ياد، ۲- مخ.

وچې په کابل کې د بابر د واکمنۍ لومړۍ شپې او رځې وې. د اسپ وېل کېږي چې په هغه وخت کې د دغې قبیلې ټول خلک پوونده او د مالدارۍ په کارونو بوخت ول، خو څرنګه چې وروسته د دغې قبیلې د خلکو په شمېر کې زیاتوالی راغی نو د وی بیا له غزني نه د کابل شا او خواته راو لېږد بدل.³⁴¹

د پښتنو د تاریخ مؤلف ارواښاد قاضي عطا و الله خان د غوريا خېلو پښتنو په اړوند د اسپ لیکلي دي:

"مومند و، خليل او د اوډ زيو ته غوريا خېل وايي. غوريا خېل د ۱۴۵۰ عيسوي کال په شا او خوا کې د غزني لويديز ته د تر نک سيند پر غاړو او سپدل چې بابر په خپل تزک کې د غوريا خيلو د قبيلې د استوگنې ځايونه د مشد او سمگانه کلي بنود لي دي او تر څېړنو وروسته د اجوته شوه چې نو موږي کلي د غزني جنوب ته پراته دي. کله چې بابر د غلجيو د سيمې د ویش لپاره په ۱۵۰۷ عيسوي کال کې غزني ته روان شو او د سرده په مقام کوزشو (سرده ۲۵ يا ۳۰ ميله د غزني سوېل ته موقعيت لري) نو بابر وايي چې ما ته خبر وشو چې د مومند و ځينې قبيلې په مشد او سمگانه کې پرتې دي. اميرانو ماته وويل چې د دوی لوټ کول په کار دي، خو بابر وايي چې ما ورته وويل چې موږ خپل رعيت ته نقصان رسول مناسب نه گڼو."³⁴²

لکه چې د مخه وويل شول غوريا خېل لومړی د کندهار په ارغستان کې او سپدل بيا له هغه ځايه غزني او له غزني نه کابل ته راو لېږد بدل.

د تاريخ حيات افغاني د ليکنې پر بنسټ وروسته بيا غوريا خېل له کابل نه ننگرهار ته ولېږد بدل او ننگرهار ته تر تلو وروسته يې چې کله په شمېر کې نور هم زياتوالی راغی د خيبر د تاريخي درې له لارې پېښور ته ولېږد بدل او د دلا زاکو د قبيلې سره چې لا د مخه يې پر پېښور باندې قبضه تېنگه کېږي وه د سلطان پورې په سپمه کې چې خلکو ورته په هغه وخت کې جنگ پوره هم و يله د غوريا خېلو او د پښتنو د دلا زاکو تر مينځ خو نړۍ او سخته جگړه پېښه شوه. د يوه روايت له مخې ميرزا کامران د دې لپاره چې د غوريا خېلو ځواکمنه قبيله د همایون سره د جگړې لپاره د ځان ملگري کېږي په دغه جگړه کې يې د غوريا خېلو سره مرسته وکړه چې په پایله کې د دلا زاکو ماتې وخوړله چې ځينې خلک يې د جگړې په ډگر کې ووژل شول او ځينې يې هم د هزار خانې په نهر کې ډوب شول. که څه هم د غه نهر د ومره ډېرې او به نه درلودلې چې څوک دې ډوب کړای شي، خو د تصادف له مخې په دغه ورځ د دغه نهر په پورتنۍ برخه کې د ومره ډېر باران او ريدلی و چې د دلا زاکو جنگيالي يې ډوب کړل.³⁴³

پر دلا زاکو باندې د غوريا خيلو تر دغې سوېې او برياليتوب وروسته د غه سيمه د مومند و، د اوډ زيو او خيلو لاس ته ورغله او د دلا زاک د لنډې سيند نه پورې وتل او د ننگر کوټ په ميره او نورو ځايونو کې مېشته شول. بيا وروسته هغه وخت چې د يوسفزيو مشر خان کجو و نو د غوريا خېلو او يو سفزيو تر مينځ د شيخ ټپور په سيمه

341 حيات افغاني، ۲۳۶-۲۳۷ مخونه، د پېښور چاپ.

342 د پښتنو تاريخ، قاضي عطا و الله خان، لومړی ټوک، کابل ۱۳۵۶

343 حيات افغاني، ۲۳۷ مخ.

کې سخته جگړه شوه او غور يا خېلو ته سخت زيان ورسيد، په تيره بيا د غوريا خيلو د قبيلې د خيلو د بناخ خلک چې ډېر جنگيالي وو زيات شمېر کسان يې ووژل شول، خو د دوی د ماتې سره سره بيا هم يوسفزيو د دې جرئت ونکړ چې د دوی پر سيمو باندې قبضه وکړي. د دغې قبيلې ملک يا خان ته په پېښور کې غوريا خېل ارباب وايي.³⁴⁴

د پښتنو ستر شاعر رحمن بابا (۱۶۵-۱۷۱۵)، ستر مؤرخ او قانونپوه ارواښاد قاضي عطا و الله خان (۱۸۹۵-۱۹۵۲)، او د خداي خد متگارو د تحريک غړی ژبپوه او فيلا لو جيست ارواښاد حسين بخش کوثر غوريا خيل (مړ ۱۹۹۰). د غوريا خيلو پښتنو قبيلې ته منسوب ول.³⁴⁵

د اخبره هم د ياد ونې وړ ده چې د خپل اصلي ټاټوبي نه د غوريا خېلو د لېږد په وخت کې د دوی يو شمېر په غزني، لوگر، کابل او ننگرهار کې پاتې شول چې د ځينو اولاده تر اوسه هم په دغو سيمو کې شته.

د غوريا خېلو د سترې قبيلې د بېلا بېلو پناخونو لکه مومند و، خليلو، څمکنيو، د اوډ زيو او زير انيو يادونه د دې مقالو په لړ کې په الفبايي توگه سره شوې ده.

115 کاسي

زموږ پښت پوهان او توکم پيژندونکي، کاسيان د پښتنو د سربن په ټولنيز گروپ پورې يوه اړونده قبيله گڼي. د پښتنو د عنعنوي شجر و له مخې کاسي د شر خبون زوی او د سربن نيکه لمسی دی. شر خبون د رې زلمن د رلودل چې کند، زمند (خمند) او کاسي نو میدل.³⁴⁶

د کاسيانو د قبيلې زياتره خلک د سهيلي پښتونخوا په مرکز کوئټه او کچلاغ کې اوسي.

د پښتونخوا نامتو مؤرخ سيد بهاد رشاه ظفر کاکا خيل په خپل مشهور اثر "پښتانه د تاريخ په رڼا کې" د کاسي پښتنو په اړوند داسي کښلي دي:

"د پټې خزانې د روايت نه معلومېږي چې د خر شون په اولاده کې د کند او زمند (خمند) اولاده د غورې مرغی نه لومړی د غزني او ورپسې د کابل او پېښور د وادي په لور مهاجرت وکړ. په دغه وخت کې کاسيان بېرته د سليمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول، البته د دوی يوه قبيله چې شينواري دي د خابني خيلو سره مهاجرت وکړ او د خيبر په غرنیو سيمو کې ميشته شول چې تر اوسه پورې هم هماغلته اوسېږي."³⁴⁷

"د پښتنو قبيلو د شجرې او مېنې" په نامه اثر کې د کاسيانو پښتنو د قبيلې په اړوند داسې راغلي دي:

344 نوموړی اثر ۲۳۷ مخ.

345 http://en.wikipedia.org/wiki/Ghoria_Khel

346 د کتور لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۲-مخ.

347 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۳۲۷ مخ.

"د تاريخونو په حواله ويل كيږي چې كاسيان نږدې اووه سوه كلو نه پخوا د سليمان له غره نه د كچلاغ په سيمه كې مېشته شول او ورپسې د كوئېټې ښار ته راو ليږد يدل. د كاسيانو لو مړني خانان د عرب خيلو مشران وو. ورپسې د انگرېزانو د واكمنۍ په وخت كې د كاسيانو د قبيلې مشري ارباب خيلو ته وليږد يد له چې اوس په كوئېټه كې ډېر مشهور دي."³⁴⁸

په كوئېټه كې د كاسيانو كلي د دوى د ښاخونو او خيلونو په نومونو سره شهرت لري د بيلگې په ډول د علمو چوك چې د ملك عالم خان كاسي د نامه په وجه د علمو د چوك په نامه سره يادېږي او يا هم سمن گلي چې مشري يې عثمان خان كاسي و او همداراز احمد خان زي چې پخوانى ارباب يې نواز كاسي و.

د كاسي د قبيلې خلك خپل مشران د ملكانو او اربابانو په نامه سره يادوي. د سمنگلي كلي چې د كاسيانو د يوه مشر نيکه سمن خان په نامه سره په سمن گلي سره يادېږي او د كاسيانو د ۸۱ په شا وخوا كې كورنۍ پكې ژوند كوي.³⁴⁹

په ۱۸۹۵ ميلاد ي كال كې چې په كوئېټه كې كومه زلزله وشوه او د كوئېټې په ښار كې يې لويه تباهي راوستله نو د بده مرغه د كاسيانو د قبيلې خلكو ته پكې د سر د رانه زيانونه ورسيدل چې ويل كيږي د دوى د نفوس اوومه برخه ژوند ي پاتې شول او پاتې نور يې د زلزلي قرباني شول.

كاسيان په عمومي توگه ميلمه پالونكي، ننگيالي، توريالي او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلك دي. دوى د بنو كړو وړو څښتنان او په علم او پوهې ډېر مين خلك دي او د نورو پښتنو په تناسب د علم او پوهې كسان پكې ډېر دي.

تاريخ حيات افغاني تقریباً ۱۴۶ كلونه وړاندې د كاسي د قبيلې د بناخونو شمېر ۱۱ ښودلي دي چې د ځينوونو مونه يې په لاندې ډول دي:

الوزي، ژمرياني، محمد زي، موسيغ، سيرون، كيتران، سام، سلېت، همېر، شينواري.³⁵⁰

د كاسي قبيلې د ځينو مشهورو كسانو نومونه دا دي:³⁵¹

1. ارباب عبد الظاهر كاسي

2. مير ايمل كاسي

3. شهيد غلام حسين كاسي

348 د پښتنو قبيلو شجرې او مېنې، د پوهنوال محمد عمر روند ميا خيل تاليف، ۲۱۳، ۲۱۴ او ۲۱۵ مخونه.

349 د دې مقالې د ليكوال (دكتور لطيف ياد) شخصي ياداشتونه.

350 تاريخ حيات افغاني، د دكتور لطيف ياد او فرهاد ظريفي پښتو ژباړه، د پيښور چاپ، ۲۴۷-۲۴۸ مخونه.

351 http://wiki.answers.com/Q/Kasi_tribe_of_pashtun

4. نواب ارباب محمد عمر کاسي
5. نواب ارباب خد اید اد خان کاسي
6. ارباب عبد القادر کاسي
7. د محمد کاسي
8. ډاکټر عبد القیوم کاسي
9. ډاکټر عبد الملک کاسي
10. ملک گل زمان کاسي

116 کاکازي

کاکازي چې لوی ماموند یې هم بولي له اړه تر کلانې یا تر کانې پښتانه دي او د ماموند و د قبیلې یو بناخ گنل کيږي او تر کانې په اصل کې بناخي خیل پښتانه دي چې د پښتنو د سربن په ټولنیز گروپ پورې اړه لري.

د تاریخي روایتونو پر بنسټ یوسفزي، مند ږ او تر کانې یا تر کلانې په مجموعي ډول د بنخي یا بناخي خیلو پښتنو په نامه سره یاد کيږي. د اسي ویل کيږي چې د دوی اصلي ټاټوبی د کندهار د ارغستان په حدود و د وکې د غونډان او سره غره په شا او خوا کې سیمه وه چې وروسته بیا د ځینو ټولنیزو عواملو په وجه له هغه ځایه لومړی د غزني د مقر سیمې ته او تر هغې وروسته د کابل شا او خوا ته ولیږدیدل. په هغه وخت کې مغولي میرزا المځ بیگ د کابل واکمن و. تر څه مودې وروسته د بناخي خیلو او میرزا الغ بیگ تر مینځ اړیکې مخ په خرابېدو او ترینګلي شوې. همداروڅه و چې میرزا الغ بیگ د یوسفزيو او په مجموع کې د ټولو بناخي خپلواته سوه تنه مشران میلمانه او وروسته تر هغوی یې د وی بې وسلې او بیا یې ټول له تیغه تېر کړل.³⁵²

تر دې خواشینونکي او زړه بوگونکې پېښې وروسته بناخي خپل د ننگرهار خواته ولیږدیدل. تر کلانې په لغمان کې واپړول او یو سفزي، گگیانې او اتمانخیل³⁵³ په ننگرهار کې او سپدل. وروسته دغه درې واړه قبیلې د خیبر د تاریخي درې له لارې لومړی پېښور او بیا د خپلو استوګنې په اوښو سیمو، سوات، دیر او باجوړ کې مېشته شوې. تر کلانې هم څه موده وروسته میرزا الغ بیگ ته د لغمان د خلکو د شکایت په وجه له هغه ځایه ولیږدیدل او باجوړ ته لاړل چې تر اوسه پورې هماغلته مېشته دي.³⁵⁴

352 د کتور لطیف یاد، پښتني قبیلې، ۱۸۱ مخ، د پېښور چاپ.

353 اتمانخیل په اصل کې کرلاني پښتانه دي.

354 پير معظ شاه، تواربخ حافظ رحمت خاني، ۶-۷ مخونه.

په لغمان کې د ترکلاښو د مېشته کېدو او بیا له هغه ځایه د دوی د لیرېدو په اړوند ډېر تاریخي مستند روایتونه شته، د بېلګې په ډول ابوالمحمود مولوي هدایت الله سودروي وزیر ابادي په خپل کتاب هدایت افغاني³⁵⁵ کې او خان روشن خان په تذکره خان روشن خان کې³⁵⁶ د کاکازيو او په مجموع کې د ترکلاښو د قبیلې یادونه کړې ده او ویلي یې دي چې دوی د لغمان په سره کلا او سه صده کې او سیدل چې د سه صده په نامه کلی تر او سه هم د لغمان په ولايت کې شته.

لکه چې د مخه مو ویل کاکازيو ته لوی ماموند هم وایي. لوی ماموند د ماموند د سیمې په جنوب ختیځ او جنوب لویږ کې مېشته دي. په ختیځ کې د لویو ماموندو او سالارزيو تر مینځ برېد (حد) د ملا سید غردی او د لویو او وړو ماموندو تر مینځ برید لوی خوړ دی.³⁵⁷

د لویو ماموندو یا کاکازيو د مشهورو خیلو نومونه په لاندې ډول دي:³⁵⁸

دولت خېل، خلوزي، مسعود خېل، عمر خېل، یوسف خېل، سلیمان خېل او مغدود خېل.

1. په افغانستان کې د کاکازيو یا لویو ماموندو د استوګنې سیمې دادي: کاکازي یا لوی ماموند د افغانستان د کونړ ولایت په مروري، شوپرتن، برکانې، د انګام او پیچ دره کې او سیري.

2. په پښتونخوا کې: کاکازي یا لوی ماموند د پښتونخوا د باجوړ ایجنسی په غابني، شینتر، ذکي، کتوت، گيري، زري، ترخو، لغري، کالوزي، کره، موخه او میانه کې او سیري. همداراز په پېښور او ایبټ اباد کې هم استوګنه لري.

3. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا په کونړ او پښين کلي کاکازي کې.

4. په پاکستان کې: یو ډېر شمېر کاکازي د پاکستان په لاهور، کراچي، کشمير، جهيلم، بهلوال، سرګودا، سیالکوټ، دیره غازي خان، چکوال، عیسی خیلو او موسی خیلو کې استوګنه لري.

5. په هندوستان کې: په هندوستان کې کاکازي د پنجاب ایالت په گرداس پور، بابل چاک، فیض الله چاک، ستکو ها، وزیر چاک او د هاریوال کې استوګنه لري.

د کاکازيو د ځینو مشهورو کسانو نومونه په لاندې ډول دي:³⁵⁹

1. د پاکستان ډیپټي اډیټور جنرال ریحان ملک

355 هدایت افغاني معروف په تاریخ کاکازي، د مولوي هدایت الله سودروي وزیر ابادي تالیف، په اردو ژبه ۷۱-۱۱۷ مخونه، ۱۹۳۳ کال، د وزیر اباد چاپ، لاهور.

356 تذکره خان روشن خان، ۱۷۶-۱۷۷ مخونه.

357 د پښتنو ټولنیز-اقتصادی جوړښت، ۳۲۵ مخ، د پښتو څیړنو نړیوال مرکز، ۱۳۶۲ کال، کابل.

358 <http://en.wikipedia.org/wiki/Kakazai>

359 http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Kakazai_people

2. بهادر ريار خان سياسي شخصيت او د محمد علي جناح ملگري

3. غلام احمد بلور

4. منير احمد خان

5. ډاکټر اشفاق احمد

6. جستيس عبد الو حيد خان

7. اسما جها نگر

8. شعیب ملک د پاکستان د کر بکیت ټیم پخوانی کپتان

9. ډاکټر رضوان ملک

117 کاکړ

ز مور پښت پوهان او توکم پيژندونکي کاکړ د پښتنو د غر غښت په ټولنيز گروپ پورې يوه اړوند هقبيله گڼي. د پښتنو د عنعنوي شجر ورواياتو له مخې د غر غښت د زوی د اني په څلورو زامنو کې کاکړ تر ټولو مشر و چې اولاده يې نن په يوه لويه او پراخه سيمه کې پراته دي.

د يوه بل روايت پر بنسټ کاکړ د کاک نيکه او لاده ده چې دهغه د نامه له کبله په کاکړو سره مشهور شوي دي او د اسپ ويل کېږي چې کاک نيکه يو زاهد او نیک انسان و چې د سلطان غياث الدين غوري د واکمنۍ په وخت کې وفات شو او مزار يې د هرات د جامع جومات ته څېر مه دی.³⁶⁰

په پخوانيو زرو تاريخي متونو کې د کاکړو اصلي او پخوانی ټاټوبی د کاکړ ستان په نامه ياد شوی دی او تر اوسه پورې د سهيلي پښتونخوا خلک د ژوب او بورې تاريخي ناوې د کاکړ ستان په نامه يادوي.

په تاريخ حیات افغاني کې د کاکړو د سيمې په اړوند د اسپ راغلي دي:

"د کاکړو د ملک شمالي خواته د غلجيو د سيمې جنوبي برخې پر تې دي، شمال لويديز ته يې د ارغستان سيمه او هم د توبې هغه برخه موقعيت لري چې اڅکزي د رانيان پکې او سيږي لويديز او سهيل ته يې د بلوچستان سيمه د سپينو ترينو د علاقې يوه برخه او د سليمان غره يو بناخ پروت دی. د کاکړو ټوله سيمه له هرې خوانه د سلو ميلو په اندازه پلنوالی لري او ټوله سيمه يې غرنی او د غرونو له خوا احاطه شوې ده او تر ټولو لوړ غر يې د شمال نه جنوب خواته غځيدلی دی. که چيرې د دغه غره د لويديزي خوانه څوک شمالي خواته راشي نو لومړی به د سپو

360 د کتور لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۲، مخ.

ناداغ سيمې ته راوړسېږي چې يو لوړ ميدان دى چې يوازې د څارويو د څرولو لپاره مناسب گڼل كېږي، خو لويديز ته يې ډېرې لويې وادي گانې چې د غرونو تر مينځ پرتې دي شته چې په هغو کې د تورې مرغې، برشور، ترين، توگي او هغه وادي گانې ډېرې مشهورې دي.³⁶¹

ارواښاد استاد عبدالرؤف بينوا په خپل مشهور اثر پښتونستان کې د کاکړو سيمې د اسې راپيژني:³⁶²

1. د برشور وادي يا دره: دغه وادي له لوړې چينې نه پيل او د پشين تر سيمې پورې غځيدلې ده، شمال ته يې د توبې سيمه ده. په دغې درې کې د کاکړو د قبيلې د تره غري او سنتيا بناخونه او سيږي.
 2. د هغه دره: د هغه وادي د شال د علاقې سره لگيدلې ده. د علاقې د افغانستان د ټولواک اعليحضرت احمد شاه بابا ابدالي له خواد قلات والي نصير خان ته د ده د هغه خدمتونو په بدل کې ورکړل شوې وه چې ده ورته سرته رسولې ول.
 3. د کنچوغي دره: د ايوه تنگه دره ده چې د کنډ د غره لويديز ته پرته ده چې ډېرې بڼې ځمکې لري او زياتره ځايونه يې بڼه اباد دي. د پسرلي په موسم کې د دغې درې غرنې سيمې شنې او له گلانو نه ډکې وي. د کنچوغي وادي پورتنۍ برخه تنگه، خو کښتنۍ برخه يې په تدريج سره پراخېږي او تقریباً د پسرش ميله اوږد والی لري. په دې سيمه کې د کاکړو د قبيلې د سنتيا بناخ استوگنه لري او د دې سيمې خان په ورگس کې او سيږي.
 4. د بوري سيمه: د ايوه بڼه اباد او زرخبزه سيمه ده. يورود هم پکې بهيږي. د دغه ځای ځمکې په غرنیو ويالوسره خړوبېږي په دې سيمه کې د کاکړو د قبيلې د ولس بناخونه او سيږي چې په دغو د ولسو بناخونو کې د اري خيلو د بناخ د خلکو شمېر زيات دی.
- په پورتنیو سيمو سر بېره توره مرغه، ترين او توگي يې هم مشهورې درې او سيمې دي.
- پر دې برسېره د سهيلي پښتونخوا په لاندنيو سيمو کې هم کاکړ ژوند کوي:³⁶³
1. د کوئټې په هغه، غبرگ، کچلاغ، سره غورگي، نوی کلی او کوټوال کې. د
 2. د زيارت په ږنډه، ورچوم، احمدون، گوگي، چونگي، کڅ، منه، چينه، سنځاوی، ريگوره، سملن او پوی. بفاوه کې.
 3. د مسلم باغ په کان مهتر زی، تور غبرگی او چرميان کې.
 4. د کاريات په خانزی، بلوزی، شرنه، گوال، خانى، زرغون او رود ملازی. کې.

361 تاريخ حيات افغاني، پښتو ژباړه د لطيف ياد او فرهاد ظريفي، ۲۵ مخ.

362 پښتونستان، د ارواښاد عبدالرؤف بينوا اثر، ۱۳۷ مخ، ۱۳۳. کال، د کابل چاپ.

363 د پښتني قبيلې شجرې وپيژنئ په فيس بوک کې د بناغلي محمد فاروق خان کاکړ مقاله "د کاکړو قبيله"

5. د سيوي په کرک، خجک، زرد الو او کهوست کې.
6. د روب په شیرک کلا، مرغه کبزی، شاهيغالو، پلن کلی، بند ات موسی زی، قمر دین، لاکا بند، لغبرگی، سورکڅ، مینا بازار، زاروزي، زرد او مسافر پور کې.
7. د کلاي سيف الله په گوال حید رزی، شرن جوگیز، تریخ کلی، سیب زی، باران کلی. چارگل برج، تانیسپه، تنگی زیرت، کلی چینه، سنخل بند. باغ او انخرگی کې.
8. د لورلایي په بوری، پتانکوټ، زنگی واله، پوټی. ټاټی، باور، درگی شوزي، میختز، کینگری، راراشم، بر کاریز، رود لین، خانکی، اصغر لون، اونوا کلی کې.
9. د پشین په سرانان، یارو برشور او توبه کاکری گانگزی کې.
10. د چمن په نورک سلیمانخیل، می زی، حبیب ز، عبد الرحمان زی او مجک کې.

117.1 د کاکړو د قبیلې بناخونه

د کاکړو قبيله په ډېر زیاتو بناخونو او خانگو باندې یشلې شوې ده خو د لتهبه د دغې قبیلې د ځینو مشهورو بناخونو یادونه وکړو:

117.1.1 سنخر خېل

د روایاتو له مخې سنخر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحاني شخصیت و چې د مغولو پر خلافیې اوږدې مبارزې کړې دي او یل کبزي چې د ده مزار د ژوب په کوسه نومي ځای کې دی چې ډېر شمېر خلک د ده مزار ته ورځي.

پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ د سنخر خېلو کاکړو په اړوند په خپل کتاب "پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" کې داسې لیکي:

"د کاکړو نوابي او سرداري له پخوانه د سنخر خېلو په لاس کې ده او دوی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبر زیات دي."

د سنخر خېلو بناخ په لاند نیو خانگو او خیلو نو باندې ویشل شوی دی:

علي زی، عبد الله زی، کب زی، برن خېل، سنخېل، هر مز ئی، تیمني، عرب خېل، پنیزون، نیسي، کد یزي او د ومړان.

117.1.2 سنتيا

د اهم د کاکړو يو بناخ دی. د تاريخي روايتو نو له مخې د وی د سنت نيکه او لاده دي. د تاريخ په اوږد و کې سنتيا کاکړانو ډېرې تورې وهلي او تاريخي رجال او شخصيتونه يې پيدا کړي دي. په کاکړو کې د شمېر له پلوه لسه سنځر خيلو وروسته د سنتيا کاکړو شمېر زيات دی. هببت خان کاکړ چې د خانجهان لودي له لوري د سمانا حاکم او د مخزن افغاني په تاليف کې لويه برخه لري د سنتيا کاکړو نه و.

د وی په هند و باغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غورگي، سره خوله، نو حصار، غبرگ غو خکي، خانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنگ او په ځينو نورو ځايو نو کې ميشته دي.³⁶⁴

د کاکړو د سنتيا بناخ په لاند نيو خيلو نو ويشل شوي دي: پانيزي، مهتر زي، بازيان، سارينگ زي، شموزي، ملازي او عيسی خېل.

117.1.3 تره غري

د کاکړو د غه بناخ د کاکړ ستان د بوري د تاريخي ناوې په موسی خېل تحصيل کې مېشته دي. په کند هار، زابل، سيوی او د غزني په ولايت کې له پخوانه موسی خېل کاکړ استوگنه لري.

117.1.4 کسايي

کسايي د کاکړو بناخ دی چې د شال په دره کې استوگنه لري، خو احمد شاه ابدالي د ادره د بلو خو مشر نصير خان ته د هغه د خدمتو نو په بدل کې ورکړې وه. اوس د غه دره د بلو چستان يوه برخه گڼله کېږي.³⁶⁵

همد اراز په بيلا بيلو تاريخي منابو او اثارو کې د کاکړو د قبيلې شجرې کښل شوي دي چې د ځينو بنا خو نو مو نه يې د ادبي: سام خېل، يونس خېل، موسی زي، تره غري، سر گړي، درپي خېل، جلال خېل، ختن خېل، چرمي خېل، زبغوزي، سپن، سوران، عيسی زي، يعقوب زي، شادي خېل، باجو خېل، ليوب خېل، مندوزي، شادي زي، انگوزي، فاطمه زي، انوزي، الياس زي، تاجوزي، ماما خېل، باجو خېل، سالار خېل، سودان زي، علي خېل، برات خېل، هرم زي، اتمان خېل، کيوي، خضر خېل، عبد لزي، شادي، زکوزي، مرزي، غوري زي، ملي زي، اميزي، ابراهيم زي، انوزي، محمد زي، رجر زي، حسن خېل، يا سپن خېل، احمد زي، کمالزي، ابو سعيد زي، مردان زي، ادو خېل، شکور خېل، سنتيا، پانيزي، مهترزي، بازيان، سارينگزي، شموزي، عيسی خېل، موسی خېل، سنځر خېل، تره غري، کسايي،

364 پرو فيسر ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې ۷۷-۷۸ مخونه.

365 قاضي عطاؤالله خان، د پښتنو تاريخ، ۲۸ مخ، د کابل چاپ.

117.2 د کاکړو قبيلې ته يوه خُفلند ه کتنه

په سهيلي پښتونخوا کې د کاکړو د قبيلې خلک په مجموعي توگه د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو د دوی د کرنې ځمکې د دوی ورځنۍ اړتياوې نه شي پوره کولای. ځينې کاکړو کو چياني ژوند لري او د خپلو رمو او گلو په درلودلو خپل ژوند پر مخ بيايي. ځينې خلک يې د سو د اگريو په چارو هم بوخت دي. د دوی د ودونه او رواجونه کت مټ د دوی د نورو پښتنو گاونډيو قبيلو په څېر دي.

کاکړو زړور، غيرتي او په پښتني ننگ او ناموس ټينگ خلک دي. دوی همداراز ميلمه پالو نکي دي. دوی سپين زړي اد د زړه او خو له خبره يې يوه وي. د کاکړو خلک د اتنونو او موسيقي سره ډېره مينه لري. د دوی کاکړي غاړې ډېرې مشهورې دي.

کاکړو په علم او پوهې مين خلک دي له همدې کبله ده چې د دوی په قبيله کې ستر عالمان، پوهان، شاعران، مورخين او ليکوالان تير شوي او اوس هم شته دي.

د سهيلي پښتونخوا نه پرته ډېر شمېر کاکړو په افغانستان، پښتونخوا، پاکستان، هندوستان او ايران کې هم استوگنه لري.

په افغانستان کې کاکړو د افغانستان په بېلابېلو ولايتونو لکه کندهار، هيلمند، زابل، هرات، غور، فراه، بادغيس، فارياب، سرپل، مزار شريف، کندز، تخار، کابل، پروان، ننگرهار او لغمان کې استوگنه لري.

1. د کندهار ولايت کاکړو: د دغه ولايت په مرکز کندهار، پنجوايي، ارغنداب، پاشمول او ځينو نورو ولسواليو کې استوگنه لري.

2. د هرات ولايت کاکړو: د دغه ولايت په مرکز هرات او همداراز د اوبې، پښون زرغون، کرخ، گذرې، اد رسکن او انجيل په ولسواليو کې استوگنه لري.

3. د هيلمند ولايت کاکړو: د دغه ولايت په مرکز لشکرگاه، ناوې، نادعلي، مارجې او ځينو نورو ولسواليو کې او سېري.

4. د بادغيس ولايت کاکړو: د مرغاب په ولسواليو کې د کاکړو په نامه يوه سيمه شته چې زه د دې مقالې ليکوال هلته تللی يم او له نږدې مې ليدلې ده چې خلک يې زياتره د پسونو او رمو له لارې خپله گوزاره کوي او د کرنې د لږو ځمکو په درلودلو سره خپل ژوند مخته بيايي.

366 حيات افغاني، پښتو ژباړه، د ۱۵ مخ شجره.

5. د فارياب کاکړ: د فرياب او سر پل د ولايت په بيلا بيلو ولسواليو کې هم يو شمېر کاکړ استوگنه لري.
6. د کندز ولايت کاکړ: د کوندوز په مرکز د امام صاحب، خان اباد، د شت ارچي، چاردره، علي اباد او کلاي ذال په ولسواليو کې هم ډېر شمېر کاکړ استوگنه لري. چې د ځينو مشرانو نو مو نه يې غلام محمد خان، صالح الدين خان، وکيل ميرزاو رئيس عبد الله دي.
7. د تخار ولايت کاکړ: د دغه ولايت په مرکز او د خواجه بهاولدين، درقد او خواجه غارپه ولسواليو کې استوگنه لري.
8. د ارزگان ولايت کاکړ: د دغه ولايت په مرکز او ځينو نورو ولسواليو او په تېره بيا د چارچينو په سيمه کې استوگنه لري.
9. د زابل ولايت کاکړ: د دغه ولايت په ځينو ولسواليو او له هغې جملې نه د شهر صفا په ولسوالۍ کې استوگنه لري.
10. د پروان ولايت کاکړ: د دغه ولايت د غور بند په ولسوالۍ کې د خيشکو د قبيلې په گاوند کې استوگنه لري.
11. د غور ولايت کاکړ: د دغه ولايت په مرکز او ځينو نورو ولسواليو کې استوگنه لري.
12. د کابل ولايت کاکړ: د کابل ولايت د سروبي په ولسوالۍ کې هم يو شمېر کاکړ پښتانه استوگنه لري.
13. د لغمان د ولايت کاکړ: د دغه ولايت په مرکز د مهترلام د بنار پورې اړوند د ديوې او عمر زيو په کليو کې استوگنه لري چې د افغانستان ستر مورخ پوهاند محمد حسن کاکړ د همدې سيمې کاکړ پښتون دي.
14. د ننگرهار ولايت کاکړ: د دغه ولايت د سره رود، بهسود و او چپرهار په ولسواليو کې استوگنه لري. د چپرهار کاکړو ته خلک په درنه سترگه گوري او د ستانه وو په نامه د دوی د رناوی کوي.

117.3 د هندوستان کاکړ

په پښتنو کې به يوه د اسپ لوويه او کونچنې قبيله نه وي چې د هندوستان په بيلا بيلو سيمو کې د شتون ونه لري د دې له کبله چې پښتانه د لرغو نو زمانو نه د سوداگريزو چارو د ترسره کولو او نورو خواريو او مزد وريو لپاره دې هېواد ته تلل او له بلې خوا هند د افغانستان په گاوند کې يو هيواد و چې مورتل ورسره بڼې اړيکي د رلودل. له بله پلوه د تاريخ په اوږدو کې ډېرو پښتنو واکمنانو پر هندوستان واکمني کړې ده چې بڼې بيلگې يې غلجيان (خلجيان)، لوديان او سوريان دي. د دغو واکمنيو په وخت کې ډېر پښتانه د منصبونو او د پوځي دندو د ترلاسه کولو لپاره دې هيواد ته تللي دي چې ځينو يې نو موږو پښتني واکمنانو ته د چوپړ په بدل کې ډېر جاگير ونه هم ترلاسه کړي دي.

د پير نگیانو نه د هند و ستان د خپلواکۍ تر وخته یعنی د ۱۹۴۷ زېږدیز کاله پورې یوازې په هند و ستان کې ۵- پښتني ریا ستو نو شتون د رلود چې د د غو ریا ستو نو مشري به یوه پښتون نواب ته ورپه غاړه وه چې د د غو ریا ستونو په لړ کې کولای شو چې د بهو پال، ټونک، فرخ اباد، رامپور، ملیر کو ټلې او ځینو نورو نو مو نه واخلو.

کاکړ هم د نورو پښتنو په څېر د هند و ستان په بېلا بیلو برخو کې میشته دي. لکه د تاریخ حیات افغاني په قول چې له ننه ۱۴۶ کلو نه وړاندې لیکل شوی دی د هند و ستان د هاریانا د ایالت د رھتک د ضلعې په کو هانه نومې سیمه کې د کاکړو د اولادې د علي خیلو له بناخ نه د ابو سعید زي خانگه او نور کاکړ استوگنه لري. ویل کیږي چې په هند کې د پښتون واکمن سلطان ابراهیم لودی د واکمنۍ په وخت کې د عبدالمالی یا عبد العلي ابو سعید زي کاکړ د سهيلي پښتونخوا د بورې له سیمې نه له خپلو د ریو روڼو سره هند و ستان ته لاړ او په کو هانه کې میشته شو. د سلطان ابراهیم لودی تر مړینې وروسته نو مورې بېرته خپل اصلي ټا ټوبي بورې ته ستون شو، خو د هغه د وه نور وروڼه له نورو کاکړو سره هلته پاتې او هماغلته میشته شول چې په هغه وخت کې د وی شمېر ۳۰۰ تنه ښودل شوي دي.

همد ار از د تاریخ حیات افغاني د لیکنې پر بنسټ د هند د اتھر پرادیش د ایالت د بلند شهر په ولسوالۍ کې هم د پښتنو ۹۶ سیمې شته چې په هغو کې ۱۲ سیمې یې زیاتې مشهورې دي او هلته هم گڼ شمېر پښتانه کاکړ اوسي، په تېره بیا د وی زیات شمېر په خورجه نو مې سیمه کې هم میشته دي چې شمېر یې د ۴۰۰۰ کسانو په شا او خوا کې اټکل شوی دی.³⁶⁷

همد ار از د هند په بینگال، د کن او د راجسټان د مرکز په جیپور کې هم کاکړ استوگنه لري.

په دې وروستیو کې د هند و ستان د جیپور په ښار کې د هندي پښتنو له خوا د 'کاکړي گلد ان' په نامه یوه ټولنه هم رامینځ ته شوه چې موخه یې په دغه سیمه کې د پښتو ژبې او د پښتني دود او دستور ژوندي ساتل او وده ده. د دې ټولنې بنسټ اېښودونکې شیلیپي بتراده چې ځان پښتنه کاکړه بولي او د پښتو ژبې او د کاکړو پښتنو دود او کلچر را ژوندي کول غواړي.

117.4 د کاکړو د قبیلې مشهور شخصیتونه

1. مولوي حبيب الله مشهور په محقق کند هاري.
2. د پښتو ژبې ستر لیکوال، محقق او نو ماند مورخ ارواښاد علامه عبدالحی حبیبي چې په سلگو نو کتابونه او په زرگو نو علمي مقالې یې کښلي دي.
3. د پښو ژبې شاعر پير محمد کاکړ.

367 نوموړی اثر، ۲۶۵ مخ.

4. د پښتو ژبې شاعر دوست محمد کاکړ.
5. د پښتو ژبې شاعر شمس الدين کاکړ.
6. د پښتو بوستان منظومه شاعره زرغونه کاکړ.
7. د افغانستان وتلی مؤرخ پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ.
8. ارواښاد پوهاند عبدالغفار کاکړ.
9. عبدالعلي اخوندزاده کاکړ.
10. د افغانستان د خپلواکۍ د لارې ملي مبارز حاجي محمد ايوب کاکړ.
11. شهيد ملک احد کاکړ چې په ۱۸۹۳ زېږدیز کال کې په پښين کې د انگرېزانو له خوا شهيد شو.
12. ميا عبدالحکيم کاکړ مشهور په نانا صاحب.
13. سخي خان احمد خان د سهيلي پښتونخوا د کچلاغ د سيمې پانيزی کاکړ.
14. د سهيلي پښتونخوا نامتو ليکوال او مؤرخ پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ.
15. د پښتو ژبې ليکوال خانزمان کاکړ.
16. د پښتو ژبې ليکوال محمد فاروق خان کاکړ.
17. شهيد مولوي عبدالغفار بريالی کاکړ.
18. عبدالسلام جوگيزی.
19. ډاکټر کرام الدين کاکړ.
20. خان محمد سرور خان کاکړ.
21. د ميرويس خان هوتکي د پوځ مشريو نس خان کاکړ.
22. ملک حاجي نورعلي کاکړ.
23. ملا دادالله کاکړ.
24. ډاکټر فيض الله کاکړ.
25. ملا بورجان کاکړ.
26. سردار شاه وزير کاکړ.

27. ایډوکیټ عزیز الله خان کاکړ مشهور په عزیز ما ما.
28. عبد الغني خان غنو کاکړ پا نیزی.
29. خان محمد سرور خان کاکړ.
30. ملا محمد رباني.
31. د افغانستان د پوځ پخوانی جنرال هاشم خان کاکړ.
32. د پیرنگیا نو پر خلاف مبارز شهید شیر جان کاکړ چې په ژوب کې اعدام شوی و.
33. سردار شیرک کاکړ.
34. سردار شاه وزیر کاکړ.
35. ډاکټر صادق فطرت ناشناس.
36. جنرال عبد الو حید کاکړ.
37. فرید احمد کاکړ.
38. عبد الله احسان کاکړ (د لراوبر پښتو ویب پاڼې مسول چلونکی)
39. فریبا احمدی کاکړ (په ولسي جرگه کې د کندهار د خلکو استازې)³⁶⁸

118 قلندر خېل

ز مور پښت پوهان او توکم پیژندونکي قلندر خېل د سلیمان خیلو د لوی تېر پورې یو اړونده بناخ گڼي. د قلندر خېلو د قبیلې زیاتره خلک د کټواز په سېمه کې استوگنه لري چې د غزني په سهیل کې د دېرشو میلو په واټن پرته ده.³⁶⁹

د کټواز شمال ته د اندرو سېمه، جنوب ته یې اورگون، ختیز ته یې گردیز او زرمټ او لویدیځ ته یې د غزني لویه ناوه پرته ده.

د کټواز د ځمکو لسمه برخه په کاریزونو او به کیږي او پاتې ځمکه یې د دېنت او مال خر په بڼه ده چې په دې وروستیو وختونو کې د ځینو سو د اگرو او هغو کسانو له خوا چې په هند کې یې پیسې بندې کړي دي د کټواز د

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kakar> 368

369 مونږ ستوارټ الفښتن، د کابل سلطنت بیان، پښتو ترجمه د پوهاند محمد حسن کاکړ او نصرالله سوېمن، د ویم ټوک، ۱۳۶ مخ.

خُموکيوه برخه يې د ژورو شاه گانو او واټر پمپونو په لگولو سره تر کرني لاندې نيولې ده او د ډاډ وړ حاصل خيني اخلي. مهم حاصلات يې غنم، جوار او پاليزونه دي.³⁷⁰ د قلندر خپلو خُموکيو زياتره يو فصله دي يعنې په يوه کال کې يو ځل ترې حاصل اخلي. د دوی د سيمې هوا په ژمي کې خورا سړه او په دوبي کې خورا توده ده. ميوې يې انگور، زرد الو، منږي، هند وانږي او خټکي دي.

قلندر خپل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره گټه اخلي. د دې کبله چې دوی په مالدارۍ هم بوخت دي نو د کور تو، شېدو، مستو، کوچو او هگيو نه هم استفاده کوي. د ژمي په موسم کې د وچو ميوو استعمال هم پکې رواج لري، خو د وريجو استعمال پکې لږ دی.

د قلندر خپلود قبيلې خلک خورا غټې لونگي په سروې چې زياتره ژير بخون رنگونه لري. دوی پر خپلو اوږو خادرونه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د بنخو جامې يې په عمومي توگه سړې او شنې دي. په پفلو نجونو او خولنو بنخوکې يې د گنډونو استعمالول هم شته. دوی په جامو کې ډېرې مړۍ هم استعمالوي چې د کميسو نولستونې په زرتارو، ليسو او چرمو باندې بنکلي کوي. بنخې يې په عمومي ډول پښې په پښو کوي چې دوی يې په خپله لهجه کې کپي بولي.

قلندر خپل په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. دوی ميلمه پالونکي او د علم او پوهې سره مېنه لري. دوی د يني عالمانو او پيرانو ته ډېر درناوی لري.

د افغان - انگرېز په دري گونو جگړو کې قلندر خپل د انگرېزي بنکيلا کگرو سره جنگيدلي او هم يې دروسي يرغلگرو په ماتولو او گونډو کولو کې يې خپل هيوادنی رسالت سرته رسولی دی. يو شمېر قلندر خپل کوچيانې ژوند هم لري.

له بده مرغه چې د افغانستان يوه رژيم هم د کټواز سيمې ته پاملرنه نه ده کړې چې هلته دهغه ځای د خلکو لومړنۍ اړتياوې لکه: روغتون، کلينیک، سړکونه، د اوبو بندونه او د نجونو او هلکانو ښوونځي جوړ کړي چې خلک تر اوسه پورې د ژوندانه د دغو ټولو لومړنيو اړتياوو د درلودلو نه بې برخې دي.

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر قلندر خپل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په ښار کې استوگنه لري.

يو شمېر قلندر خپل د هندوستان په ختېز بنگال په تېره بيا کلکته (کولکته)، بمبئي (مومباي)، د اسام په ايالت چې دوی يې اشام بولي، بيهار او اوږيسا کې استوگنه لري او خپلې سوداگرېزې چارې او معاملې پر مخ بيايي.³⁷¹

370 د غزني تاريخي جغرافيا، د محمد ولي خلمي تاليف، ۱۶-۱۱۱ مخونه، ۱۳۶۲ کال، کابل.

371 د قلندر خپلو قبيلې په اړوند د دې مقالې د ليکوال (د کتور لطيف ياد) يادداشتونه.

119 قوال خېل

لکه څرنګه چې د یوسفزیو، ګګیا نیو او ترکلا نیو پښتنو د پیژندنې په برخه کې راغلی د ی په هغه وخت کې چې خابني خېل او غو ریا خېل په مجموع کې او په تیره بیاد یوسفزیو قبیلې په ځانګړي توګه د کند څار د شاوخوا سیمو نه د کابل خواته راو لیږد یډل و په هغه وخت کې مغولی واکمن سلطان ابو سعید د کابل د حکومت واکدار و. په همدې وخت کې د خابني خیلو لوی مشر ملک سلیمان شاه و چې د ملک تاج الدین زوی او د ملک رځر لمسی و. کله چې مرزا الغ بیګ پاچا شو، ملک سلیمان شاه خپله لور مرزا الغ بیګ ته په نکاح کړه. په پیل کې د یوسفزیو او میرزا الغ بیګ تر مینځ اړیکې ښې وې خو وروسته بیا ترینګلې شوې او ورپسې د یوسفزیو او میرزا الغ بیګ تر مینځ مخالفتونه رامینځ ته شول.

میرزا الغ بیګ هم د یوسفزیو پښتنو پر خلاف پلمې لټولې تر څو یوه ورځ یې د یوسفزیو پښتنو اته سوه تنه مشران میلمانه کړل او په ډېر چل او د وکې سره یې د خپلو کسانو له خوا د وی بې وسلې کړل او غو بنتل یې چې د غه ټول کسان له مینځه یوسي چې په پای کې یې همداسې وکړل.³⁷²

د تواریخ حافظ رحمت خاني مولف پیر معظم شاه په خپل کتاب کې د یوسفزیو د مشرانو د بندې کیدو وپه اړوند داسې لیکلي دي :

"کله چې د یوسفزیو د غه مشران په هغه میلستیا کې چې میرزا الغ بیګ ورته جوړه کړې وه بې وسلې او بند یان شول نو د دغو بند یا نوپه ډله کې یو تن قد و ت المکاشفین شیخ عثمان بن موتي مولیزی هم شامل و. نوموړی د هغه وخت له لویو ولیانو نه شمیرل کیده او د یوسفزیو ولس ورته ډېر عقیدت او ارادت درلود. په دغه وخت کې چې مېرزا الغ بیګ د غه کسان بې وسلې او بند یان کړي ول نو د یوسفزیو یو تن نامتو شیخ او د رویش (تورقوال) چې د یوسفزیو د مولیزی بناخ نه و او کند څار ته د سیاحت لپاره تللی و هم په دغه وخت کې د ربار ته راغی، په دغه وخت کې شیخ عثمان غږ کړ چې تور قوال هم راغی او په دغه پېښه کې راسره شریک شو."³⁷³

لنډه دا چې میرزا الغ بیګ د ملک احمد په پرته د یوسفزیو پښتنو د غه اته سوه تنه مشران ټول له تیغه تېر کړل.

چې ویل کېږي د کابل په سیاه سنگ کې د یوسفزیو له دغو وژل شوو مشرانو د مړو نه یوه لویه هدیره جوړه شوه. هغه یوسفزیو چې له دغه مغولي ناتاره بچ پاتې شول له کابل ننگرهار ته او بیا له غه ځایه د خیبر د تاریخي درې له لارې پېښور او بیا له هغه ځایه د سوات په سیمه کې میشته شول.

372 حیات افغاني، ۱۲۶ مخ، د دانش چاپ، پېښور.

373 تواریخ حافظ رحمت خاني، د پیر معظم شاه تالیف، ۲۴ مخ، پښتو اکیډمي، پېښور یونیورسټي، پبلیک اربټ پریس، پېښور، ۱۹۷۱ع کال.

په اوسني وخت کې هم د يوسفزيو د موليزي په خانگه کې يوه ډله شته چې د همدې تورقوال اولاد ه ده او د قوال خېلو په نامه سره هم يادېږي.³⁷⁴

د افغانستان د لغمان د ولايت د مرکز مهترلام پورې يو اړوند ه کلي شته چې د قوال خيلوپه نامه سره يادېږي.³⁷⁵

120 کړو خېل

کړو خېل له اړه غلجي پښتانه دي چې ځانونه په احمد زيو ور گډوي چې زياتره يې د کابل ولايت په شا اوخوا سيمو لکه خور د کابل، خاک جبار، چکړيو او د بت خاک په شا اوخوا کې تر سروبي ولسوالۍ پورې ميشته دي.

د کړو خيلو قبيله پر پنځو خيلو نو ويشلې شوې ده او دغه خيلونه په دې ډول دي: عنايت خېل، عبد الله خېل، د وران خېل، شريف خېل او ولي خېل.

عنايت خېل چې د کړو خېلو د قبيلې تر نورو خيلو نو په پر تله يې شمېر زيات دي او د مشر زوی اولاد ه گڼل کېږي هم په پنځو کو چنيو څانگو ويشله شوي ده چې نو مونه يې د اد ي:

فتح خېل، رحمن خېل، د لوړ کورنۍ، د طلب کورنۍ او د نذير کو رنۍ چې دغه څانگې زياتره د کابل ولايت د خاک جبار په ولسوالۍ کې استو گنه لري، خو د دوی نه يو شمېر يې د لوگر، کندز او تخار په ولايتو نو کې هم استو گنه لري. همداراز د کړو خيلو د قبيلې د شريف خيلو څانگه هم پر د وو خيلو نو ويشل شوي دي چې فقير خېل او گودر خېل نو مېږي.³⁷⁶

د اسې مستند روايتو نه شته چې کړو خېل د امير شير علي خان د واکمنۍ له زمانې نه د مخه په نيمه کو چي ډول ژوند کاوه او ځمکې يې نلرلې. په هغه وخت کې جبار خېل په هغه سيمه کې او سپدل چې نن ورځ يې خاک جبار بولي. هماغه و چې د کړو خېلو او جبار خېلو تر مينځ چې هغې هم د غلجيو پښتنو يوه قبيله وه خپل منځي اختلافات را مينځ ته شول. د دغو اختلافاتو خبر امير شير علي خان ته ورسيد.

امير شير علي خان د کړو خيلو او جبار خيلو د قبيلو مشران چې سعد الله خان کړو خيل او غازي ې او اړې کړي، چې د واپرو غاړو د امير شير علي خان امر ومانه او سوله يې سره وکړه. د دې سولې د تړون له مخې د خاک جبار سيمه کړو خيلو ته ورکړل شوه او د هغې په بدل کې يې د ننگرهار ولايت پورې اړوند ه سيمو جوکان او حصارک کې يې جبار خيلو ته ځمکې ورکړې.

374 پښتني قبيلې، د دکتور لطيف ياد اثر، ۲-۳ مخ.

375 د دکتور لطيف ياد شخصي يادداشتونه.

376 لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۲۱۴ مخ، د پېښور چاپ.

خر ننگه چې په هغه وخت کې د کړو خیلو د قبیلې خلکو په خپل مینځ کې ډېر ټینګ یو والی د رلود نو د امیر شیر علي خان موخه او مقصد د او چې په خاک جبار کې د انگر یزي بنکیلاکګرو په وړاندې یوه پیاوړې د فاعی کر بنه رامینځ ته کړې او د انگریزانو په ټکولو کې فعاله ونډه واخلي چې همداسې هم وشول. کړو خیلو د انگریزي بنکیلاکګرو سره ډېرې جګړې وکړې او د کابل په بالا حصار کې یې د نورو پښتنو ملي مبارزینو سره یو جځای د کیوناري په وژلو کې هم ستره ونډه واخیستله.

120.1 دوه وروستیو پیريو کې کړو خیلو مشران

لکه چې د مخه وویل شول چې د کړو خیلو د قبیلې یو بناخ عنایت خېل و چې په کړو خیلو کې د قبیلې مشر توب تل د عنایت خېلو د بناخ په یوې خانګې فتح خېلو پورې اړه د رلود له چې په دوه وروستیو پیريو کې د د غې قبیلې ځینې مشران په لاندې توګه د رپېژ نو:

علي مد د کړو خېل، د هغه زوی سعد الدین کړو خېل چې په سعد و کړو خېل سره یې شهرت د رلود، د سعد الدین کړو خېل زامن هریو محمد رحیم کړو خېل او محمد شاه خان کړو خېل ول (چې د افغانستان په تاریخ کې په غازي محمد شاه خان) سره هم شهرت لري او د انگریزي بنکیلاکګرو یو سر سخته د بنمن و. د محمد رحیم زوی بیرګد عمر اخان او د غازي محمد شاه خان کړو خېل زوی کر نیل میرد اد خان کړو خیل. د پورتنیو مشرانو وروسته د د غې قبیلې مشري د محمد رحیم خان کړو خیل د لمسیانو او د میرد اد خان کړو خیل د زمانو په لاس کې وه.³⁷⁷

د ضیا الملت والدین امیر عبد الر حمن خان ۱۸۸ - ۱۹۱۹ زیږدیز د واکمنۍ په وخت کې کړو خیل تبعید او فرار شول، ځکه چې هغوی امیر عبد الر حمن خان د واکمن په توګه ونه مانه او هغه ته یې بیعت ونکړ. د د غې قبیلې یو شمېر د پښتنو نخوا د تیراه د د وتوی سیمې ته ولیږدیدل.

همدراز یو شمیر کړو خیل د ارګون په میرزکه او د ننگرهار په شینوارو کې هم د امیر عبد الر حمن خان د پوځ سره وجنګېدل، خو کومه سو به یې په برخه نه شوه او د ماتې سره مخامخ شول.

د امیر عبد الر حمن خان تر مړینې وروسته یې چې زوی سراج الملت والدین ۱۹۱۹ - ۱۹۱۹ زیږدیز واکمني تر لاسه کړه د کړو خیلو د قبیلې خلکو ته یې فرمانو نه ولېږل چې باید بېرته خپلو اصلي سیمو او مېنو ته راستانه شي چې د نو موړي فرمان له مخې کړو خیل د خپلې استوګنې اصلي سیمو ته راستانه شول.

کړو خیل غیر تي، میللمه پالونکي او په علم او پوهې مین خلک دي. د وی د هیواد په خپلو لکۍ مین او د پښتو او پښتنو نولۍ سره زیاته مینه لري. د افغان - انګرېز په دري ګو نو جګړو کې د وی ځلانده او تاریخي کار نامې څرګندې دي. د کړو خیلو د قبیلې زیاتره خلک د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي، خو یو شمېر خلک یې

377 د اغلې نو شیروان کړو خېل نه د کړو خیلو د قبیلې په اړوند معلومات.

د ولتي د ندي هم لري.

د کړو خيلو د قبيلې يو شمېر نامتو کسان په لاندې ډول دي:

1. د کړو خيلو د قبيلې قومې مشر بناغلي ولي خان کړو خيل.
2. د افغانستان په ولسي جرگه کې د کابل د خلکو استازې اغلې شينکې کړو خيل.
3. افغان ژورناليست بناغلي د انش کړو خيل.
4. د بنخو د حقو قومد افغه اغلې نو شيروان کړو خيل³⁷⁸

دلته به بيخايه نه وي چې د کړو خيلو د قبيلې د ملي اتل او د انگرېزي بنکيلا کگرو پير خلاف د ملي مبارز غازي محمد شاه خان په اړوند هغه شعر ولولو چې د ده په ستاينه کې ويل شوي دي او د هغه وخت سند ر غاړو به هم وايه:

کوزله لندنه گورکيان³⁷⁹ راغلل
 محمد شاه خان غازي ورماتې رسالې کړې
 په پښتو نخوا کې يې حملې کړې
 د کړو خيلو پير خولنانو يې نارې کړې

غازي محمد شاه خان

ورونو راپاڅي په وطن يې سترگې سرې کړې
 محمد شاه خان غازي چې الل اکبر نارې کړې
 بيا پرې خولنانو د ټوپکو سرې لمبې کړې
 د باجوړ اوبه يې بيا په وينو سرې کړې

غازي محمد شاه خان

په هغې ورځې يې ورگډې رسالې کړې
 له سينه پورې يې خيمې د ود او لمبې کړې

378 د کړو خيلو د قبيلې په اړوند زما (لطيف ياد) شخصي ياد بڼتونه.

379 گورکه چې کله کله د گورکه په بڼه هم ليکل شوي دي له اړه د نيپال هېواد د گورکه قبيلې ته منسوب دي او په همدې نامه په نيپال کې يوه ولسوالۍ هم شته چې د همدې خلکو د استوگنې اصلي ځای گنل کېږي. کله چې انگرېزان د هند په نيپې وچې واکمني کوله په ۱۸۵۷ زيږديز کال د هند وستان ټول ولسونه او پرگنې که هند وان ول او که مسلمانان په گډه سره د پرنگيانو پر خلاف پاڅون وکړ چې ډېر شمېر يې شهيدان شول چې د ۱۸۵۷ کال پاڅون ته د هند وستان په تاريخو نو کې ايام غد ر هم ويل کېږي. گو رکه چې ډېر جنگيالي او د نښې په ويشلو کې مهارت درلود انگرېزانو په خپل پوځ کې برتې يا استخد ام کړې و. همدغو گورکه وو د ۱۸۵۷ کال په پاڅون کې د انگرېزانو په گټه ډېر خلک ووژل. گورکه و نه يوازې په هند وستان کې د انگرېزانو لپاره وجنگيدل، بلکې انگرېزانو په افغانستان، پښتو نخوا، برما، بوتان او ان د ترکيې په هېواد کې هم د خپل ځان په گټه وجنگول. په لومړۍ نړيواله جگړه ۱۹۱۴-۱۹۱۸ کې دوه سوه زره تنه گورکه د انگرېزانو په پوځ کې شتون درلود. د گورکه پوځيان د هند تر خپلواکۍ ۱۹۴۷ کاله پورې په هند وستان کې انگرېزانو ته بڼه خد متونه وکړل او هغوی هم پرې ډېر باور درلود. د هند تر خپلواکۍ وروسته د گورکه و پوځيان اوس هم د هند په پوځ کې شته چې گورکه ريجمنټ يابلې پوځ يې بولي.

له انگریزانو نه یې میمې³⁸⁰ را ستنې کړې له پر نگیانو سره یې نرمې بیا پنچې کړې

غازي محمد شاه خان

د پر نگیانو په چو نیو یې حملې کړې نوی یې وړ تشې بیا تو برې کړې
د مشهد یو، د کلد ارو یې ولجې کړې د بابوگانو خیتي یې خیرې په نیزو کړې

غازي محمد شاه خان

د باجوړ له سینه یې پورې چې حملې کړې د پر نگیانو یې پلتنې وړ ستنې کړې
د شنو زمیانو یې سواتیانو نندارې کړې د گورکیانو په خیمو یې ولولې کړې

غازي محمد شاه خان

121 کرلاڼي

د پښتنو یو مهم ټولنیز گروپ کرلاڼي پښتانه دي چې ډېرې مشهورې پښتني قبیلې په دغه ټولنیز گروپ پورې اړه لري. د کرلان نوم په هغو تاریخونو کې چې د هندوستان په مغولي دورې پورې اړه لري لکه د عباس سرواڼي (۹۴۷ هجري) په شیر شاهي تاریخ یا تحفه اکبر شاهي کې، د شیخ رزق الله د هلوي (۸۹۷ – ۹۸۹ هجري) په واقعات مشتاقی کې، د جهانگیر د دورې د مؤرخ عبد الله (۱۰۳۷ هجري) په تاریخ د اودې³⁸¹ کې، د احمد یادگار (۱۰۵۴ هجري) په تاریخ سلاطین افاغنه کې چې په تاریخ شاهي سره هم شهرت لري، د خواجه نعمت الله (۱۰۲۴ هجري) په تاریخ خانجهاني کې او د محمد کبیر په افسانه شاهان هند³⁸² کې د کران کران او کراني په بڼه هم راغلی دی.

380 د انگرېزانو میر منې

381 تاریخ د اودې د عبد الله تالیف دی چې د هندو مغولي واکمن نورالدین جهانگیر د واکمنۍ ۱۰۴۱ – ۱۰۳۷ په وخت کې لیکل شوی دی. دغه کتاب ما د دې مقالې لیکوال په ۱۳۶۸ لمريز کال کې د افغانستان د علومو اکیډمۍ د پښتو خپرندويي مرکز د سپارښتنې له مخې په کابل کې د سوري شیر شاه د زوکړې د ۵۱۰ کلیزې د نړیوال سیمینار لپاره وژباړه چې په هماغه کال د اریانا په مطبعه کې د ۴۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شو. دغه کتاب د دویم ځل لپاره د دانش د خپرندويي ټولنې له خوا په ۲۰۰۷ لیز د یز کال کې د پښتو نخوا په مرکز پېښور کې د ۱۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شو.

382 افسانه شاهان د محمد کبیر اثر دی چې مورنۍ نیکه یې د پښتنو د سوریانو په قبیلې پورې اړه لري. دغه اثر په هند کې د سوري او لودي پښتني واکمنانو او په بېنگال کې د پښتني کرلاڼي واکمنانو په اړوند لیکل شوی دی او تر اوسه لا چاپ شوی نه دی. د قلمي نسخو مایکرو فلمونه یې د لندن په بریتیش میوزیم، د هندوستان د علیگر د پوهنتون په کتابتون په ۱/۹ شمېره او په نوي ډیلي کې د ایران د علم او فرهنگ د خونې په نور مایکرو فلم سینتر کې شته. ما د دغې مقالې لیکوال دغه کتاب د علیگر د پوهنتون د مایکرو فلم نه رانقل او پښتو ته یې ژباړلی دی، خو لاتر اوسه چې چاپ کړی نه دی. چې د دغه اثر د کتابت کال ۱۱۸۹ هجري دی. (لطیف یاد)

د کرلانیو په اړوند په بیلابیلو تاریخي کتابونو کې مختلف افسانوي روایتونه شته دي، د بیلګې په توګه تاریخ حیات افغاني په دې اړوند د اسی لیکي :

"د د لاکو د قبیلې خلک چې د کرلاني پښتنو یو پیاوړی ښاخ ګڼل کېږي په دې اند دي چې د کرلان پلار سید قاف نومید چې د نسب شجره یې په اتم پښت کې حضرت امام حسین (رض) ته وررسيږي. د خټکو د قبیلې خلک د کرلان پلار هوني بولي او خپله شجره هم د سربني پښتنو سره ګډوي. شیتک عقیده لري چې کرلان د کوم شهزاده زوی و. همداراز د خوریاڼیو د قبیلې خلک عقیده څرګند وي چې کرلان د عبد الله اورمې زوی و. د کرلاني د اولادې ځینې خلک وایي هغه وخت چې کرلان نومی ماشوم دې نړۍ ته سترګې پرانیستلې نو په هغه ځای کې کوم لښکر یوه شپه تم شوی او بیا له هغه ځایه تللی و او دغه ماشوم بیا د اورمېو د قبیلې د یوه تن له خوا چې عبد الله اورمې نومید د اوسپنې تریوې کړایي لاندې وموندل شو، نو ځکه د کړایي د نوم په وجه یې کرلانی نوم پرې کیښود³⁸³ او د دې لپاره چې عبد الله اورمې کوم نارینه اولاد نه درلود کرلانی یې په زویتوب ونيو او د ده روزنه او پالنه یې وکړه چې د کرلان نه بیا دوه زامن پیدا شول چې یو یې کودی او بل یې ککی و خو لکه چې د مخه وویل شول چې پورتنی روایتونه افسانوي بڼه لري او یو روایت له بله سره هیڅ ورته والی نلري.

د افغانستان نومیالی مؤرخ لوی استاد ارواښاد علامه عبدالحی حبیبی په خپل اثر د "افغانستان لنډ تاریخ" کې لیکي:

"په پښتني نسب نامه کې د کرلان یا کرلاني په نامه یوه بله څانګه هم شته چې د وی د پښتنوله هغو د ریو نورو څانګو سربین، غرغښت او بیتنیو سره خپلوي لري او سوچه پښتانه دي." ³⁸⁴

د پښتو ستر شاعر خوشال خان خټک هم د کرلانیو او په مجموع کې د ټولو پښتنو ترمینځ د خپلوی د اړیکو په اړوند د اسی یو شعر لري:

پښتون په اصل سربني دی
یا غورغښتی دی یا بیتنی دی
لودی، غلجی دی بیت له لوره
په سربین پورې بیا کرلانی دی
(خوشال خان)

زما (د دې مقالې لیکوال) په اند کرلاني هغه پښتانه دي چې د نورو پښتني ټولنيزو ګروپونو لکه (سربین، غرغښت او بیتنیو) سره خپلوي لري او هم کرلاني پښتانه هغه پښتانه دي چې د کرکيلې او کرنې په چارو بوخت دي،

383 حیات افغاني، پښتو ژباړه د دکتور لطيف ياد او فرهاد ظريفي، ۳۲۱ مخ، د پيښور چاپ.

384 پوهاند عبدالحی حبیبی، د افغانستان لنډ تاریخ، ۱۸۴ مخ.

له همدې كبله د كرلانيې كلمه د كر او كرنيې سره اړخ لگولای شي.³⁸⁵

په تاريخ حيات افغاني کې چې د كرلانيېو د نسب كومه شجره راغليې د منو د بناخونو، خيلونو او خانگو نومونه يې په دې ډول راغلي دي:

كودى، ككى او بيا موسى زى، منگل، توري، هني، وردگ، د لزاك، اوركزي، موسى خيل، جاني خيل، لوري خيل، يعقوب خيل، ذكريا خيل، امازي، ياسين خيل، مند يزي، ماني زى، موني زى، حيدر زى، حسني زى، حسبي زى، احمد خيل، وتك زى، عمر خيل، يحيي زى، سمر زى، سلطان خيل، امبره خيل، لښكري خيل، حاجي مير خيل، مير وعظ خيل، بډا خيل، ناغه خيل، برهان، خوگياڼي، سليمان، شيتك، اپريدي، خټك، خدران، اتما نخيل، ميرل خيل، خوچره، موگى، كمال خيل، علي زى، مسوزي، دولت زى، اسماعيل زى، لشكر زى، محمد خيل، ستاري خيل، فيروز خيل، نپيرونې، سه پاى، عبد العزيز خيل، ماني خيل، بر احمد خيل، بيداد خيل، اصغر خيل، صبوره خيل، احمد خيل، ساوزي، مست علي خيل، سلار خيل، خويداد خيل، علي خواجه خيل، سيد خيل، مير زاي خيل، رابيا خيل، ممازي، ابا خيل، خدي زى، علي شير زى، ماموزي او پارې.³⁸⁶

په او سني وخت کې كرلانيې پښتانه پر ډېرو قبيلو ويشل شوي دي چې د ځينو مهمو قبيلو نومونه يې دا دي:

د لزاك، اوركزي، منگل، هني، وردگ، اپريدي، خټك، خدران، اتمانخيل، خورباڼي، پر به، عبد الرحمن ياد رمان، خاڅي، توري، وزير، مسيد يا مسعود، گوربز، د وړ، تني، شيتك، بنوڅي، بنگښ، مقبل، سبري، مندوزي، اسماعيل خيل، زموخت يا زويمشت او سبري چې د غې قبيلې بيا په ډېرو خيلونو، بناخونو او خانگو باندي ويشل شوي دي.³⁸⁷

كرلانيې پښتانه نه يوازې په افغانستان کې اوسي، بلكې په پښتونخوا، پاكستان او په هند کې هم استوگنلري. كراڼيې پښتانه په عمومي ډول د ډيورنډ ډولې د واپرو غاړو ته په داسې سيمو کې پراته دي چې د پوڅي او سوق الجيشي پلوه ډېر اهميت لري، له همدې كبله ده چې كراڼيې قبيلې د پولې د واپرو خو اووتنه د واپرو هيوادونو افغانستان او پاكستان په برخليک کې مهم رول لوبوي چې دغه واقعيت همداوس هم موږ په عملي توگه گورو او انكار ترې نه شو كولاى.

كرلانيې پښتانه په مجموع کې تورزن خلك دي. دوى د خپل هيواد افغانستان سره ژوره مينه لري د سكندر، چنگيز، انگرېز، روس او تر او سني وخته پورې واخله دوى د بلو سگرو او تيري كو نكو ځواكونو پر خلاف په ميراني راپورته شوي دي. له همدې كبله د دوى رول د دې هيواد په سياسي او ټولنيز برخليک کې له پامه نه شو غور ځولاى او ډېر مهم گڼل كېږي.

385 وگورئ، پښتني قبيلې، د دكتور لطيف ياد تاليف، ۲۱۱ مخ، لمن ليك.

386 حيات افغاني، ۳۲۳ مخ د كرلانيېو شجره.

387 پښتني قبيلې، ۲۱۲ مخ.

121.1 د هند په بنگال کې د کرلاڼي پښتنو واکمني

که څه هم په هند کې د پښتني لود يانو په وخت کې کرلاڼيو پښتنو يو شمير پوځي د ندي د رلودلې، خو د وې په هغه وخت کې د ومره مشهور نه وو. د دوی د شهرت انگازې هغه وخت خپرې شوې چې په هند کې سوري واکمنانو واکمني د رلوده او په اصل کې په هند کې د کرلاڼي قبيله د خپلو د و و نامتو شخصيتونو يعنې تاج خان کرلاڼي ۱۵۶۴ زيرد يز او سليمان کرلاڼي ۱۵۵۵-۱۵۶۱ زيرد يز چې د جمال خان کرلاڼي زامن وو له کبله مشهوره شوه.³⁸⁸

121.1.1 تاج خان کرلاڼي

تاج خان کرلاڼي د هند په بيهار او بنگال کې د کرلاڼي پښتنو د واکمنۍ بنسټ ايښودونکی و.

د هند په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره د تاج خان کرلاڼي او سليمان کرلاڼي نومونه چې د سوري شير شاه پوځي جنرالان وو د قنوج په جگړه کې ليدلای شو. دا هغه جگړه وه چې شير شاه د مغولي واکمن همايون پر خلاف گټلې وه او د غو د ووتنو کرلاڼيو د هغه خدمت په بدل کې چې شير شاه ته يې کړي وو د شير شاه له خوا د وې ته په خواص پور، ټانډه او د جنوبي بيهار په سيمو کې جاگيرونه ورکړل شول.

د غه د واره وروڼه ډېر هو بنيار او څيرک او د ډېرې پوځي او سياسي تدبير خاوندان ول او شير شاه د واره و قدر او د رناوی کاوه او په تيره بيا د تاج خان کرلاڼي وړتيا او بيسارې پوهې پر شير شاه ډېره اغيزه کړې وه او نو موړې يې د خپل زوی جلال خان چې وروسته يې د اسلام شاه لقب د رلود بنوونکی او استاد ټاکلی و.

د اسلام شاه د واکمنۍ په وخت کې هم تاج خان د ډېر ځواک څښتن و او ډېر اعتبار يې پرې کاوه ان تردې چې د خپلې مړينې په وخت کې يې هم نو موړې ته د خپل نابالغ زوی فيروز شاه روزنه او پالنه سپارلې وه. دې له کبله چې پر اسلام شاه باندې تاج خان ډېر گران و او پرده يې ډېر اعتماد کاوه، نو هغه اميران چې د اسلام شاه سره جوړ نه وو د تاج خان په مخالفت کې ولاړ وو. کله چې بيا عادل خان د اسلام شاه پرتخت کښيناست نو د تاج خان کرلاڼي لپاره خبره نوره هم گرانه شوه. د دې لپاره چې تاج خان يو مدبر او د ستر ځواک څښتن و، نو عادل شاه په څرگنده توگه د هغه سره د خپلو اړيکو خرابول نه غوښتل، خو په پټه او په زړه کې يې نوموړی نه خوښيد ه.

وروسته بيا چې د ده په وړاندې د عادل شاه او نورو اميرانو په کړو وړو کې بدلون رامينځ ته شو نو دې هم په چو په خو له د عادل شاه له د رباره و تښتيد او جنوبي بيهار ته لاړ. په ۱۵۵۷ زيرد يز کال کې چې د محمد شاه سوري زوی بهاد رشاه د عادل شاه پر خلاف برید وکړ نو تاج خان يې ملگر تيا کوله.

د عادل شاه تر مړينې وروسته چې بهاد رشاه په خپله ولکه کې راوست، نو تاج خان يې د د غې صوبې گورنر وټاکه.

388 سيد بهاد رشاه ظفر کا خيل، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۶۴-مخ.

په کال ۱۵۶۴ زېږدیز کې تاج خان کرلانی پر بینګال برید وکړ او د بینګال او بیهار صوبې د د ه په ولکه کې راغلې او په دې ډول یې د هند په ختیز کې د کرلانیو پښتنو د واکمنۍ بنسټ کېښود.

لکه چې د مخه وویل شول چې تاج خان کرلانی یو مدبر پښتون او د سیاست په رموزو پوه سړی و. هغه په دې پوهیده چې مغولي واکمن جلال الدین محمد اکبر د بیهار او بینګال د نیولو سره سومره ډېره لیوالتیا لري، له همدې کبله نوموړي له پیله د ا پالیسي غوره کړه ترڅو په بیهار او بینګال کې خپله واکمني ټینګه او مستحکمه نکړي نو د مغولو سره ډغرې وهل څه اساس نه کار نه دی. همداروڅه و چې نوموړي د مغولو د ختیزو صوبو د وایسرای خانزمان سره د وستانه اړیکې ټینګ کړل، خوژوند ورسره ملګر تیا ونکړه او د بینګال تر سوبې وروسته په ۱۵۶۵ زېږدیز کال کې مړ شو.

باید زیاته کړو چې مؤرخینو د تاج خان کرلانی د پوهې، زړورتیا او تدبیر ډېره ستاینه کړې ده. د هند د مغولي واکمن جلال الدین محمد اکبر د د وړې د مشهور مؤرخ او د منتخب التواریخ د مولف ملا عبد القادر بدایونی ۹۴۷ - ۱ - ۳ هجري په قول تاج خان کرلانی په پښتنو کې یو پوه، مدبر او فاضل شخصیت تیر شوی دی.³⁸⁹

121.1.2 سلیمان کرلانی

د تاج خان کرلانی تر مړینې وروسته د هغه ورور سلیمان کرلانی (۱۵۶۵ - ۱۵۷۲ زېږدیز) د بینګال او بیهار د واکمنۍ پر گدۍ کېښاست.

په ختیز هندوستان کې د سلیمان کرلانی د واکمنۍ د وړه یوه روښانه او ځلانده دوره گڼل کېږي. سلیمان کرلانی هم د خپل ورور تاج خان کرلانی په څېر یو مدبر او هوښیار سیاستپوه و. دی د تاج خان کرلانی د پالیسي لاروی و او هغې پالیسي ته یې نوره هم وده ورکړه. سلیمان کرلانی د خپل ورور تاج خان کرلانی په څېر د مغولو د وایسرای خانزمان سره خپلې اړیکې خوږې کړې. ده په بینګال کې د پښتنو د یوې پیاوړې واکمنۍ په جوړولو کې ستر رول ولوبول. سلیمان کرلانی په داسې وخت کې د چارو واگې ونيولې چې د سوري قبیلې بیلابیل ښاڅونه او څانگې لومړی د خپل منځي جگړو او بیا د مغولو سره د جگړو له کبله خپل شوې وې او پښتانه په عمومي توګه بې مشره پاتې ول او دغه د سیاسي واک نه یې برخې پښتانه چې د یوه لیډر شپ په تلاش کې ول د سلیمان کرلانی پر شا او خوا راټول شول او نه یوازې یې د هغه په دربار کې یې منصبونه ترلاسه کړل، بلکې د سلیمان کرلانی سیاسي او پوځي قوت یې نور هم پیاوړی کړ.

سلیمان کرلانی یو ډېر پرمختللی ګاره، په علم او پوهې مین او نیاو من واکمن و. د ده د عصر ټول مؤرخین په دې خبرې سره یوه خوله دي چې نوموړی یو پرمختللی ګاره او عادل واکمن و او د عالمانو او پوهانو ډېر د رنځور او قدرې کاوه او تل به د عالمانو او پوهانو په ټولې کې ناست وو او د دوی د عالمانه ارشادونو نه به یې خوند اخیست.

http://en.wikipedia.org/wiki/Taj_Khan_Karrani 389

د بد ايوني په قول کله چې اکبر پاچا د دې خبرې نه خبر شو چې سلیمان خان کر لانی په د و مره زیاته اند ازه د عالمانو قدر او درناوی کوي، نو د هغه په زړه کې هم د اتلو سه او لیو التیا پیدا شوه چې هغه دې هم یو د اسې خای جوړ کړي چې عالمان او پوهان پکې راغونډ او ناسته پاسته ولري او په فلسفې او مذهبي مسائلو بحثونه وکړي.

د واکمنۍ په چارو کې هم سلیمان خان کر لانی یو بې تعصبه انسان و. ده د مسلمانانو او هندوانو سره مساوي چلند کاوه. ده د واکمنۍ په وخت کې هندوان په ډېرو مهمو د ولتي دندو وگومارل شوي وو. یو بنگالی هندو رامنند اگوها او د هغه زامن بهیا نندا، گونندا او سباندالوړې د ولتي څوکی د رلودلې او ان چې د وزارتونو دندې یې هم تر لاسه کړې. د بهیا نندا زوی سري هاري د سلیمان د زوی د اوډ خان کر لانی د کوچنیوالي ملگری او دوست و. کله چې د اوډ خان کر لانی د واکمنۍ د چارو واگې تر لاسه کړې نو د سري هاري رتبه او منصب نور هم لوړ شو. د اوډ خان هغه ته د وزیر اعظم دنده ورکړه او د هغه سلا او مشوروته به یې په درنه سترگه کتل.

1. د اوړیسا سوبه

د سلیمان خان کر لانی د واکمنۍ د وخت یوه مهمه پېښه د اوه چې اوړیسا فتحه شوه او د بینگال په واکمنۍ کې یې شامله کړه. په هغه وخت کې د اوړیسا صوبه یا ایالت د یوه هندو راجا په ولکه کې وه او ابراهیم خان سوري چې د هر خای نه نا هیلې شوی او د سیاسي ځواک نه یې برخې ساتل شوی وهغه اوړیسا د صوبې واکمن یا راجا ته پناه وړې وه او د هغه خای راجا هم نو موړي ته په دې شرط پناه ورکړې وه چې د سلیمان خان کر لانی پر خلاف به جگړه کوي او بینگال او بیهار به ورته فتحه کوي. سلیمان کر لانی هم دې وضعې او حالت نه ښه خبر و او د یوه مناسب وخت په لټه کې و.

په ۱۵۶۷ زیږ دیز کال چې مغولي واکمن جلال الدین محمد اکبر د راجستهان پرچتو رگر بلندې پریوځي عملیاتو بوخت و سلیمان کر لانی د خپل زوی بایزید مړ ۱۵۷۲ زیږ دیز او خپل یوه جنرال کالا پهار تر مشرۍ لاندې پر اوړیسا برید وکړ او تر یوې خو نړۍ جگړې وروسته سلیمان کر لانی ته د اوړیسا سوبه ور په برخه شوه او دغه صوبه یې د بینگال په واکمنۍ کې شامله کړه. د دې سوبې په ترسره کولو سره نه یوازې د سلیمان کر لانی د واکمنۍ لمنه پراخه شوه، بلکې له مالي پلوه هم ډېر پیاوړی شو. سلیمان کر لانی په اوړیسا کې خپل یو وفاداره وزیر میا لود ی چې په لودی خان سره هم مشهور و د اوړیسا د گورنر او خپل بل جنرال قتلو خان لوانی (لوهانی) یې دپورې د سیمې گورنر وټاکه.

لکه چې د مخه وویل شول اکبر پاچا د خپلې واکمنۍ له پیله دا هوډ کړی و چې په هر ډول کیدای شي باید په هند کې پښتانه د سیاسي ځواک او برم نه یې برخې کړي او د همدې موخې د تر لاسه کولو لپاره یې موقع لټوله.

د سلیمان کر لانی واکمني د اکبر پاچا په سترگو کې یو اغزی و او دی یې نشو زغملای. له بلې خوا سلیمان کر لانی هم یو مدبر او د سیاسي پوهې خاوند و او تر څو یې وسه رسیدله د پوځي زور ازموینې نه یې ځان لیرې ساته او په دې لړ کې یې ډېره محتاطانه پالیسي غوره کړې وه، سره له دې چې د هغه په واکمنۍ کې د بینگال، بیهار

او اوږيسا په خېر زر خيزه سيمې او صو بې شامې وې او د هغه مالي وسايل او پو ځي ځواک ډېر پياوړی و.

په ۱۵۶۷ زير د يز کال کې کله چې د هند د ختيزو سيمو لپاره د مغو لي حکومت وایسرای خانزمان ووژل شو، نو سليمان کرلانی له دې کبله خپه شو چې د د ه سره يې خوږې اړيکي درلودلې، خو سليمان کرلانی بيا هم د خپل پوه او تجرب به لرونکي وزير لودي خان په سلا او مشورې سره هغه زړې پالیسي ته د وام ورکړ او د مغولو د نوي وایسرای منعم خان سره يې هم د وستانه اړيکي ټينگ کړل او تر هغه پورې چې ژوندی و د خپل تدبير او سياسي پوهې په وجه يې په بينگال کې يې د پښتنو لپاره يوه پراخه او پياوړې واکمني رامینځ ته کړه او پښتنو اميرانو ته يې د چارو اگې سپارلې وې، تر څو چې د مغولو د ربار ته لار نه شي او د ستر خو شال بابا په خبره د مغولو د منصبو نو په هوس نه شي. دا يو حقيقت دی چې د سليمان کرلانی تر مړينې وروسته د پښتنو يو والي ته سخت زيان ورسيد، ځکه د د ه تر مړينې وروسته يې زامنو هر يوه بايزيد خان کرلانی او د اوډ خان کرلانی د خپل پلار د پالیسي پر خلاف گامونه او چت کړل.³⁹⁰

2. د کوچ بيهار سوبه

د سليمان خان کرلانی په وخت کې د کوچ بيهار د نيولو لپاره نو موږي خپل لوی پو ځي افسر کالاه پهار وليږه. کالاه پهار د براهما پور تراد سيند نه هم ورتير شو او د کاماتا جنرال شوکلاد هواجا چې د کوچ بيهار د واکمن وشو او سنگها د ريم زوی يې مات کړ او تر تيجپور پورې يې چې اوس يې د ينا چپور بولي او د بنگله ديش هېواد يوه ولسوالي ده پر مختگ وکړ او په دې توگه کوچ بيهار هم فتحه شو.³⁹¹

لنډه دا چې سليمان کرلانی يو عادل او سوله خو ښوونکی واکمن و چې د د ه د واکمنۍ په وخت کې د بينگال او بيهار خلک خو شاله وو. نوموړی په ۱۵۷۲ زير د يز کال کې له دې فاني نړۍ نه سترگې پټې کړې.

121.1.3 بايزيد خان کرلانی

هغه وخت چې سليمان خان کرلانی د ۱۵۷۲ زير د يز کال د اکتوبر په مياشت کې وفات شو نو د هغه پر ځای بايزيد خان کرلانی (۱۵۷۲ زير د يز) د بينگال پر تخت کښيناست. تر تخت کښينا ستلو وروسته هغه د خپل پلار سليمان خان کرلانی پالیسي او تگلاره پر يښودله او خطبه او سکه يې په خپل نامه جاري کړه. بايزيد خان کرلانی نه يوازې د واکمنۍ په چارو کې د خپل پلار تگلاره پر يښودله، بلکې د هغو پښتنو اميرانو سره يې هم مخالفت پيل کړ چې د د ه د پلار د واکمنۍ په وخت کې يې ستر ستر منصبونه درلودل. د دې پايله دا شوه چې ټول پښتانه اميران له د ه نه په ډار

کې شول او د د ه پر خلاف يې ساز شو نه او منصوبې جوړې کړې چې مشري يې د سليمان خان کرلانی يوه

http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/S_0593.HTM 390

http://en.wikipedia.org/wiki/Sulaiman_Khan_Karrani 391

جنرال قتلو خان لوآڼي (لوآڼي) ته ور په غاړه وه. د همدې سازشونو په نتيجه کې بايزيد خان د خپل اوښي هنسو نو مې له خوا د خپلې واکمنۍ په اتلسمه ورځ ووژل شو. د بايزيد وژنې د پښتنو اميرانو تر مينځ قبيلوي شخړو او تعصباتو ته لمن ووهله او اميران په خپلو کې په جلا جلا ډلو سره وويشل شول او د تخت د نيولو لپاره د رې تنه کلنديدان ودریدل چې د غو شخړو او لانجو ته د سليمان خان کر لآڼي وفاداره وزير ميا لودي د پای ټکی کيښود او هغه د اچې د سليمان خان کر لآڼي د ویم زوی د اؤد خان يې د واکمنۍ لپاره مناسب تن وباله او په دې توگه د اؤد خان کر لآڼي د بينگال د پښتون واکمن په توگه د واکمنۍ پر گدۍ کښيښاست³⁹²

121.1.4 د اؤد خان يا د اؤد شاه کر لآڼي

لکه چې د مخه وويل شو د اود خان کر لآڼي (۱۵۷۲-۱۵۷۶) د خپل ورور بايزيد خان تر وژلو وروسته د بينگال د کر لآڼيو پښتنو پر تخت تکیه وکړه چې په دې برخه کې لودي خان د ده سره مرسته وکړه او نور پښتانه اميران يې په دې خبرې قانع کړل چې د اؤد خان د واکمنۍ لپاره يو مناسب شخص دی.

لودي خان يو ريښتيني پښتون و چې د ټولو پښتنو يو والی يې غوښت. د ده د تدبير او پوهې په وجه تر ډېره حده پورې په پښتنو کې يو والی رامینځ ته شو. د اؤد خان کر لآڼي هم تر يوې مودې پورې د لودي خان سلا او مشورو ته غوږ نيوه، خو دې حالت ډېر د وام ونکړ. د اؤد خان يو احساساتي ځوان و او ويل به يې چې زه د موره پر اڅه واکمني لرم او بيهار، بينگال او اړيسازما د واکمنۍ په ولکه کې دي نو زه د اکبر پاچا نه په څه کې کميم. هماغه و چې د خپل ورور بايزيد خان په څير يې خطبه او سکه په خپل نامه جاري کړه او د مغولو د حکومت په څپر خپلو وزيرانو او اميرانو ته يې القاب ورکول او ځان يې په هندوستان کې د يوه جلا او خودمختاره واکمن په توگه اعلان کړ.

اکبر پاچا چې د ده د پلار سليمان کر لآڼي له وخته د پښتنو واکمني نه شوه زغملی نو ځکه يې خپل وایسرای منعم خان ته امر وکړ چې پر بيهار برید وکړي. لکه چې د مخه وويل شول د بايزيد خان کر لآڼي تر وژلو وروسته په پښتنو کې يو والی کمزوری شوی و، که څه هم د لودي خان د تدبير او سياسي پوهې په برکت دغه پښتانه سرملر شاته راغونډ او يو موټی شوي وو، خو د ځينو اميرانو تر مينځ لا هم مخالفتونه او تر بگنيو شتون درلود. دې مخالفتونو د اؤد خان کر لآڼي په زړه کې شکونه راپيدا کړل او په پايله کې يې لو مړی د لودي خان زوی او تر هغه وروسته يې د هغه پلار لودي خان وواژه. د لودي خان او د هغه زوی وژنې سره د مغولو په وړاندې يو لوی خنډ هم له مينځه ولاړ او د ايو د اسې حقيقت دی چې د مغولي دربار مؤرخ ابو الفضل هم پرې اعتراف کوي او ايي:

"د اکبر پاچا نيکمر غي وه چې د هغه د بنمن د اود خان کر لآڼي پخپله لودي خان وواژه او د هغه کار و چې

د اکبر پا چاپو ځيانو د ډېرو هلو ځلو سره سره هم نه شو تر سره کولای. ³⁹³

د پو رتنی، خبرې نه دا جوتیرې چې لودی خان د څو مره ستر شخصیت خاوند و چې مغولي واکمن اکبر هم د هغه نه ویره د رلوده او د هغه د ځپلو په فکر کې و. د تاریخي مستند و روایتو نو پر بنسټ د اؤد خان کر لاهی، میالودی یا لودی خان د قتلو خان لوانی، گجر خان کر لاهی او سري هاري چې د د اؤد خان د کو چنیوالي ملگری وپه لمسون وواژه. د لودی خان تر وژنې وروسته قتلو خان لوانی ته د وزارت دنده او سري هاري ته د وکالت دنده ورکړل شوه. قتلو خا لوانی او سري هاري نه یوازې چې د لودی خان په وژنه کې لاس د رلود، بلکې دغو د وارو امیرانو په ډېرو نازکو شیبو کې د ځپلو شخصي گټو لپاره د مغولي د ربار سره سازشو نه هم وکړل او د اؤد خان کر لاهی د واکمنی بېرې یې ډوبه کړه.

د د اؤد خان کر لاهی له خوا د لودی خان وژنې په پښتنو کې ډېره ستره بې اتفاقي رامینځ ته کړه. اکبر پا چا خو هسي هم پښتنو ته په او بو کې خولې خولې کیده او د اسپ بڼه وخت په لاس ورغلی و چې باید له هغه نه یې گټه اوچته کړې وای. همد او چې اکبر پا چا د جو نیور گورنر منعم خان په دې کار وگوماره چې بلید د د اؤد خان سره جگړه وکړي. ویل کیږي چې د اؤد خان ۱۴... تنه پلي س تیري، ۴... تنه سپاره، ۲... ټوپک او توپونه او ډول ډول وسلې، ۳۶... جنگي هاتیان او په سلگونو جنگي بېرې د رلودې او په خپل پو ځي ځواک ډېر نازیده او ځان یې د دې جوگه گانه چې د اکبر پا چا سره و جنگیږي. هماغه و چې منعم خان په ۱۵۷۳ زیږدیز کال کې د یوه لوی پوځ سره پر بېهار برید وکړ.

که څه هم د اود خان کر لاهی د مغولو سره د مقابلي لپاره یو ستر پوځ د رلود، خو هغه پټنې ته لار اوپه پوځي کلا اوچاونه کې پاتې شو. مغولي پو ځونو کلا محاصره کړه، خو مغولي پو ځونو دغه محاصره نه شوه ما تولى.

په پای کې په ۱۵۷۴ زیږدیز کال کې پخپله اکبر پا چا په داسې حال کې چې د وه نور جنرالان تود رمل او مان سینگ هم ورسره ملگری ول پر حاجي پور برید وکړ، ځکه چې د اؤد خان او د پټنې د کلا محصورینو ته به خواړه او د جگړې سامان الات د حاجي پور نه رارسیدل. اکبر پا چا د حاجي پور سیمه تر یوې سختې خونړۍ جگړې نه وروسته فتحه کړه چې د حاجي پور په نیولو سره د پښتنو زړونه مات شول، خو سره له دې هم د اؤد خان کر لاهی د کلا پر بڼو د لو ته تیار نه و. ویل کیږي چې هغه په نا خبرۍ کې نشه کړل شو او په هماغه شپه یې د کلا نه راویو ست او د بینگال خواته یې بوتله. ویل کیږي چې د کلا د خالي کولو کار گوجر خان کر لاهی ته سپارل شوی و او په دې کار سره پښتنو ته ډېر زیان ورسید. هغه د اچې مغولو د شپې په توره تیاره کې د سیند بند مات کړ او د و مره او به ډېرې شوې چې د پښتنو د پوځ ډېر شمېر هاتیان او اسونه د مغولو د پوځ لاس ته ورغلل او ډېر شمېر پښتانه په سیند کې لا هو شول او ډېر شمېر هم د مغولو د تورو په گوزارونو ووژل شول او پاتې یې ژوند ی و نیول شول.

393 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۶۴۹ مخ.

د مغولو له خواپتهني د کلا ترنيو لو وروسته په ۱۵۷۴ زير د يز کال کې مغولو له پښتنو نه سراج گرهبه، مو نگرير، بهاگلپور او کول گنک او نورې ډېرې سيمې ونيولې.

تر دې ماتې وروسته د اوډ خان کر لاني بينگال ته لاړ او د بينگال د خوند ي ساتلو لپاره يې د تيلو گرهي د ره پياوړې کړه. دا د ره د لرغو نو زما نو راپدېخوا د شمالي هند نه بينگال ته د ور ننوتلو د روازه گنله کيد له. د دې د رې د خوند ي ساتلو لپاره سوري شير شاه د خپلې واکمنۍ په وخت کې يوه کلا هم جوړه کړې وه. مغولي واکمن اکبر اگري يعنې خپلې پلازمېنې ته د بېرته ستند و په وخت کې منعم خان د بيهار او بينگال گورنر و ټاکه او تود رمل يې هم ورته پرېښود خو له ده سره مرسته وکړې. په دغه وخت کې د مغولي پوځ مشر منعم خان هم د اوډ خان تعقيب او د خپلو پوځو نو سره يې ځان د تيلو گرهي د رې ته ورورس او، خو منعم خان ته پردې د رې باندې تيريدل څه اسانه خبره نه وه. د منعم خان په دغې ستونزې کې د سيمې ځينو ځمکه والو مرسته وکړه او هغه ته يې بينگال ته د ننوتلو لپاره يوه بله پته لاره ور وښودله. منعم خان هم خپلې پوځي ډلگۍ له دې لارې د بينگال خواته وليدلې. کله چې د تيلو گرهي د رې د ساتنې پوځيانو چې د اوډ خان کر لاني له خوا په دې دندې گومارل شوي وو دا حالت وليد نو د تيلو گرهي د ره يې پرېښودله او د تيلو گرهي د ره د کو مې جگړې پرته د مغولو د پوځ په ولکه کې راغله. د مغولو له خوا د تيلي گرهي د رې نيول په حقيقت کې د ټول بينگال د نيولو په مانا و. د اوډ خان کر لاني چې د دې حالاتو نه خبر شو نو خپله پلازمېنه يې د ټانډې نه ستگاون ته وليږدوله، خو منعم خان د ۱۵۷۴ زيږد يز کال د سپتمبر په مياشت کې يې ټانډه او ستگاون هم ونيول او په بينگال کې يې خپل وړاندې تگ ته دوام ورکړ.

په کال ۱۵۷۵ زيږد يز کال کې د توکاري په سيمه کې چې اوس د بينگال د ميد ناپور په ولسوالۍ پورې اړه لري د مغولو او پښتنو تر مينځ يوه خونړۍ جگړه وشوه او سوبه د پښتنو په برخه شوه چې په دې جگړه کې د اوډ خان پوځي جنرال گو جر خان بڼه وځليد، خو له بده مرغه پښتانه پوځيان د غليم د پوځ په ولجو راټولولو بوخت شول. مغولي پوځ چې د دوی دغه حالت وليد نو بيا يې پر دوی بريد وکړ چې په پايله کې ډېر پښتانه پوځيان ووژل شول او ډېر شمېر د مغولو پوځيانو ته ژوندي په لاس ورغلل چې د پښتنو د ټول جنګي بنديان د منعم خان په امر ووژل شول او د دوی د ککړيو او سرونو نه يې اتيا لوړې منارې جوړې کړې.

دې ماتې د پښتنو پوځي او جنګي مورال او د اوډ خان پوځي پياوړتيا ته سخت زيان ورساوه. مغول چې د پښتنو او د اوډ خان کر لاني په حال بڼه خبر وو، نو د اوډ خان ته يې د يوې شيبې لپاره د ساه ايستلو مجال او وخت نه ورکاوه او تر دې ماتې وروسته د اوډ خان کر لاني د کتک کلا ته لاړ او هلته يې پناه يوړه او د مغولو سره يې د سولې د خبرو غوښتنه وکړه او د سولې خبرې اترې پيل شوې. که څه هم مغولو جگړه گټلې وه، خو جگړو دوی هم خپلې وونو دوی هم مجبور شول چې د اوډ خان سره د سولې خبرو ته غاړه کېږدي. په پای کې د دوی تر مينځ يو تړون لاسليک شو چې د هغې له مخې د اوډ خان کر لاني د بيهار او بينگال صوبې مغولو ته ورکړې او د اوږيسا صوبه د اوډ خان سره پاتې شوه، خو پښتنو اميرانو په بيهار او بينگال کې د مغولو ځواک ونه مانه او په دغو سيمو کې يې له

مغولو سره جنگونه کول، په تېره بيا د بينگال شمالي او د بيهار جنوبي برخې د پښتنو په لاس کې وې.

تر دې تېرون شپږ مياشتې وروسته منعم خان د ۱۵۷۵ کال د اکتوبر د مياشتې په ۲۳ نېټه مړ شو. د منعم خان

تر

مړينې وروسته د اؤد خان بيا د بيهار او بينگال د نيولو هوډ وکړ، هغه په ډېرې چوپتيا سره مېر بينگال برید وکړ او خپله زړه او پخوانۍ پلازمېنه ټانډه يې بيا په خپله ولکه کې راوسته او د تيلو گرهي دره يې هم بنه پياوړې کړه. د اؤد خان کرلاهي دې نابره برید ونو په بينگال کې مغولي پوځونه وويروول او هغوی د جگړې نه پرته بينگال

اکبر پاچا چې په خپلې دارالخلافة يا پلازمېنې اکره کې د دې پېښو نه خبر شو نو د خان جهان او تودر مل تر مشرۍ لاندې يې يو ستر پوځ د بينگال د بيا نيولو لپاره وگوماره او دغه پوځ د ۱۵۷۵ زير د يز کال د نوامبر په مياشت کې د اکرې نه د بينگال په لور وروان شو او بها گلپور ته نږدې د بينگال نه د مغولو تېښتيدلی پوځ هم ورسره يوځای شو، خو دې تېښتيدلی پوځ د ويره ويري اخيستی و چې د نوي پوځ سره په سختۍ د بينگال د تلو لپاره چمتو شو.

د اخلې د اؤد خان کرلاهي د تيلي گره يې د پياوړتيا لپاره ۳... تنه پښتانه گومارلي ول، خو د يوه ځونډې جگړې په ترڅ کې مغول په دې وتوانېدل چې دامهمه دروازه ونيسي. خانجهان د ټانډې خواته مخه کړه او د اؤد خان د دوه سره د مقابلې لپاره دراج محل دره نيولې وه او دلته د اؤد خان کرلاهي خپل ځواک د ويره پياوړې کړې و چې مغول پوځونه يې پوره اووه مياشتې ايسار او ځای پر ځای تم کړل. دې اووه مياشتني ايسار تيا، د خوړو کموالي او د پرله پسې بارانونو اورښت د مغولي پوځونو زړونه وغورزول.

پر دې برسيره مغولي پوځ چې زيات شمېر يې سني مذهبه ول د حسين قلبي بيگ چې اکبرپاچا ورته د خانجهان لقب ورکړی او شيعه مذهبه و تر مشرۍ لاندې جگړې کولو ته تيار نه ول او دا داسې عوامل گڼل کيدای شي چې د اؤد خان کرلاهي په گټه وو. خانجهان چې د خپل پوځ حالت درک کړ نو سمدلاسه يې د اکبر پاچا نه د خوراكي توکو او پوځيانو د ورليږلو غوښتنه وکړه او اکبر هم هغه ته سمدلاسه خوراكي توکي او سامان الات او پوځيان ور وليږل. له بلې خوا خانجهان د اؤد خان کرلاهي د وه مشهور اميران يعنې سري هاري او قتلو خان لوانې د ځان پلويان کړل. دا دواړه کسان هغه خلک وو چې د اؤد خان د دوی په لمسونه او شيطاني خپل نامتو او مدبر وزير لودي خان وژلی و. په دې حساسه شيبه کې چې د اؤد خان کرلاهي اود تپولو پښتنو ژوند، عزت او ناموس له خطر سره مخامخ و، د اؤد خان د دغو د ووتنو ياد و شوو اميرانو غداري يوه نه بخښل کيدونکي جرم گڼل کيږي. ويل کيږي چې سري هاري د مغولو د پوځ جنرال خانجهان ته د اؤد خان کرلاهي د واکمنۍ مهم سند ونه او پوځي پټ رازونه ورڅرگند کړل او مغولي جنرال د هغه سره د اژمنه وکړه چې په بدل کې به ورته د جيسور سيمه د جاگير په ډول ورکوي. سري هاري نه يوازې د اچې مهم سند ونه او پټ رازونه د مغولو په واک کې ورکړل، بلکې په دې نازک وخت

کې بې د د اؤد خان کر لاني ټوله خزانه په کبنتي کې بار کړه او په پټه بې د خپل جاگير سيمې جيسور ته ورسوله او خپل ورور بې هم له خانه سره بوت. په همدې توگه قتلو خان لواني هم د مغولو سره ژمنه وکړه چې په جگړه کې به د مغولو په گټه کار کوي چې په بدل کې ورته مغولو په اوريسا کې د جاگير د ورکولو ژمنه وکړه.

د مغولو سره د راج محل تر جگړې د مخه د اؤد خان کر لاني ته د اټه ولگيد له چې سري هاري چې د ه پري اعتبار او باور د رلود له ده سره غداري کړې، نو دې په دې خبره د و مره نا هيلي او نا اميده شو چې سمد لاسه د راج محل په ډگر کې د مغولو سره جگړې ته چمتو شو. د ا فيصله کوونکي جگړه د ۱۵۷۶ زيرديز کال د جولای د ميا شتي په ۱۲ نيټه د راج محل په ډگر کې وشوه. د هندي تاريخونو په قول په دغه جگړه کې د اؤد خان کر لاني پخپله د يوه زمري په خير د مغولي د بنمن سره تر پايه و جنگيد.

د راج محل جگړه د کر لاني پښتنو او مغولو تر مينځ وروستني فيصله کوونکي جگړه وه. له بدو مرغه په دغه جگړه کې د د اؤد خان کر لاني د پوځ يو ډېر تو رياتي افسر جنيد خان چې هغه هم کر لاني پښتون او د د اؤد خان کر لاني له تر بورانو نه گڼل کيده هم د جگړې په پيل کې ډېر سخت ژوبل شو، خو سره له دې هم چې ژوبل وپه ميرانې سره و جنگيد، خو وروسته بيا د مغولو له لاسه ووژل شو. همداراز په دغه جگړه کې د د اؤد خان کر لاني د پوځ يو بل نو مياتي افسر کالاهې هم سخت ژوبل شو. د دې پيا وړو افسرانو په وژلو سره د جگړې په ډگر کې د پښتنو پوځيانو مورال کمزوری او پښې بې سستې شوې او ماته بې وخوړه. په دغه وخت کې د اؤد خان کر لاني چې د زمري په خپر جنگيده د مغولي د بنمن لاس ته ورغی. مغولي جنرال خانجهان د ده د وژلو امر وکړ چې تر وژلو وروسته بې سر له تنې غوڅ او د اکبر د ربار ته وليږل شو.

د راج محل جگړې په ختيز هند يعنې بينگال، بيهار او اوريسا کې د پښتنو واکمنۍ ته د پای ټکی کيښود.

د تاريخ خانجهاني ۲۱۱ هجري د ليکوال نعمت الله په قول د راج محل په ډگر کې د پښتنو دماتي سبب د د اؤد خان کر لاني سره د ده د ووتنو اميرانو يعنې قتلو خان لواني او سري هاري غداري وه.

د هند د منځنيو پيريو د تاريخ د يوه زده کوونکي په توگه زما د دې مقالې د ليکوال په اند که څه هم پخپله د اؤد خان کر لاني يو زړور واکمن و خو ځينې سترې تير و تنې بې هم کړې دي چې زه بې ځينې بيلگې په لاندې ډول پر گوته کوم:

1. د اؤد خان کر لاني بايد د خپل پلار سليمان کر لاني پاليسي تعقيب کړې وای او ډېر احساساتي گامونه بې نه وای او چت کړې د مغولو سره بې د سازش او نرمۍ لاره غوره کړې وای.
2. ده بايد پر خپلو د ووتنو لوړ پورو چارواکو يعنې قتلو خان لواني او سري هاري باندې د و مره زيات باور او اعتبار نه وای کړی.
3. د اؤد خان بايد د قتلو خان لواني او سري هاري په لمسونه خپل نامتو امير لودي خان نه وای وژلای، ځکه چې

لود ي خان چې کوم خد متو نه ده ته کړي و هغه يې بايد له ياد نه واي ايستلي.

4. د اوډ خان بايد هيڅکله هم د مغو لو سره د سولې په تړونو باور نه واي کړاي، ځکه چې مغول په هر وخت او شيبه د يې ته چمتو وو چې د پښتنو ځواک وځپي³⁹⁴

122 کسايي

کسايي د کاکړو د قبيلې يو بناخ دی چې د سهيلي پښتو نخوا د شال په دره کې اباد او مېشته دي. ابد الي احمد شاه با باد شال دره د بلو شو مشر نصير خان ته د هغه خد متونو په بدل کې چې ده ته يې کړي وو ورکړه. اوس د غه دره د بلو چستان يوه بر خه گنله کيږي.³⁹⁵ د کسايي د بناخ يا د ونه د مخه د کاکړو د قبيلې په بر خه کې شوې ده.

123 کوټي

محمد حيات خان له نن نه ۱۴۶ کلو نه وړاندې په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې د کوټي د بناخ په اړوند د اسې ليکلي دي:

"د کوټي بناخ خلک له اره سيدان دي خو وروسته په وصلي توگه په بيتنيو کې ورگډ شول، ځکه چې د بيتنيکه لمسی د ورسپون زوی ابراهيم د يوه سيد زوی په زويتوب ونيو ه او هغه يې لوی کړ. د غه ما شوم کوټي نو ميد چې د کوټي بناخ هم د ده په نوم ونومول شو. کوټي د ابراهيم د اصلي زوی د وتاڼي نه نيمه بر خه واخيستله او د بيتنيو د قبيلې په يوې کورنۍ کې يې واده وکړ چې د محسن شاه او او حسن شاه په نامه د وه زمان ترې پيدا شول. محسن شاه د جنگ شاه او فيروز شاه په نامه د وه زمان د رلودل، نو ځکه د بيتني له قبيلې نه وشميرل شو، خو سره له يې هم د وي ته سيدان وايي او په بنو کې يوه سيمه شته چې ورته "کوټي سادات" وايي چې اوس هم د د وي اولاده او نسل هلته استو گنه لري چې څانگې يې د ميري خېل، سيني خېل او د ولت خيلو په نامه سره يا د يږي. ويل کيږي چې د د وي بڼې، وجود او نور فزيکي جوړښت د بيتني قبيلې له نورو بنا خونو او څانگو سره تو پير لري.³⁹⁶

394 د اوډ خان کر لاني د واکمنۍ په اړوند زما (د دې مقالې د ليکوال) يا د د اشته نه

395 قاضي عطاؤ الله خان، د پښتنو تاريخ، لومړی ټوک، ۲۸. مخ، د کابل چاپ

396 محمد حيات خان، حيات افغاني، ۲۷۲ او ۴۵۴ مخونه، د پېښور چاپ

124 کورم خېل

د وی له اړه غلجی پښتانه د یو او خانونه په سلیمان نخیلو ورگډوي. د د وی یو شمېر د ننگرهار په ولایت مرکز جلال اباد په ښار کې استوگنه لري. په نوموړي ولایت کې د ۱۳۶۱ زیز کال د سر شمیرنې له مخې د د وی ټول شمېر ۲۳۴ تنه ښودل شوي دي ³⁹⁷ چې ښایې اوس به یې په شمېر کې د و ه برابره زیاتوالی راغلی وي.

125 گاري

گاري له اړه غلجی پښتانه دي. یو شمېر یې د ننگرهار په ولایت او یو شمېر یې هم د بغلان ولایت په ځینو کلیو کې مېشته دي.

هغه شمېر گاري چې د ننگرهار په ولایت کې مېشته دي نو د دغه ولایت د حصارک غلجی په ولسوالۍ کې استوگنه لري او په نوموړي ولسوالۍ کې د ۱۳۶۱ لمریز کال د سر شمیرنې له مخې د د وی ټول شمېر د ۱۹۸ تنو په شا او خوا کې ښودل شوي دي چې ښایې اوس یې شمېر د هغې سر شمیرنې په پر تله د و ه ځلې زیات شوی وي. د بغلان او ننگرهار ولایت د گارو سر بېره پاتې گاري د افغانستان په بېلابیلو ولایتونو کې په خواره واره ډول استوگنه لري. ³⁹⁸

126 گبري

گبري په اصل کې تر کلانې پښتانه دي، د پښتنو د سربن په ټولنیز گروپ یا ډلې پورې اړه لري او د سالارزیو د قبیلې یو ښاخ شمیرل کېږي، خو د د وی په اړه جلا جلا نظریې هم شته. د پښتنو د ځینو ټولنو په لاند کله چې په شپاړسمې زیږدې پېړۍ کې تر کلا نیو د باجوړ سیمه و نیوله، نو د باجوړ په گبر نومې سیمه کې گبر یا کافران (غیر مسلمانان) او سیدل ³⁹⁹ او څه وخت چې تر کلا نیو د گبر سیمه له د وی نه و نیوله نو د گبر او سیدونکي یې مسلمانان کړل چې او سني گبري د هغو گبر د او سیدونکو اولاده ده، خو د ځینو نورو په اند څه وخت چې تر کلا نیو د گبر سیمه و نیوله د گبر او سیدونکي غیر مسلمانان د باجوړ شمال د انګام او نورو درو ته وتبښتیدل او په گبر کې کافران پاتې نشول.

397 د کتور لطیف یاد، پښتني قبیلې، ۲۱۸ مخ، د پېښور چاپ

398 د کتور لطیف یاد، پښتني قبیلې، ۲۱۸ مخ، د پېښور چاپ

399 د پښتنو ټولنیز اقتصادي جوړښت، ۲۲۹ مخ، د افغانستان د علومو اکیډمۍ، د پښتو څیړنې نړیوال مرکز، کابل، ۱۳۶۲ لمریز کال

د باجوړ د سیمې د ځمکو د ویش په وخت کې د سالار زیو یوه خیل ته د گبر سیمه په ویش کې ورسیدله چې د وخت په تیرېدو سره دغه خیل د دغې سیمې د نامه له کبله د گبر یو په نامه سره شهرت وموند. د پښتني د قبیلوي شجرو پر بنسټ گبري په خټه سالارزي دي، خو د ځای په ارتباط ورته گبري ويل کړي.

ويل کيږي چې گبري د سالارزيو سره یو ځای د کونړ د انگام ته راغلي دي او د سالارزو سره یو ځای او سیري او اکثریت یې خپلې ځمکې لري او سالارزي هم د وی خپل سیلان گڼي.

پاتې دي نه وي چې د لغمان د الینگار په دره کې د دغه ولایت د مرکز پورې یو اړونده کلی شته چې ممکن تر کلا نهي او سي، ځکه چې کله د کابل واکمن مغولي مير زالغ بیگ د یو سفزيو اته سوه مشران په کابل کې له تیغه تېر کړل، نو یو سفزي، گگیانې، اتمانخیل او تر کلا نهي د کابله راو کو چیدل، یو سفزي، گگیانې او اتمانخیل ننگر هار او بیا له هغه ځایه د خیبر په تاریخي لاره پېښور ته لاړل، خو تر کلا نهيو په لغمان کې واپول. څه موده وروسته تر کلا نهي هم میرزا الغ بیگ ته د لغمان د خلکو د شکایت په وجه له هغه ځایه ولیږدیدل او باجوړ ته لاړل چې تر او سهپورې هما غلته مېشته دي.⁴⁰⁰

127 گگیانې

گگیانې له اړه سره بڼي پښتانه دي او په بناخي خیلو ورگډيږي. ويل کيږي چې د اقبيله د خپلې مور گگای نوم په وجه په گگیا نیو سره مشهوره شوې ده. د پښتني عنعنوي او دودیزو روایتو نو پر بنسټ شیخا او مر جانې د وه زمان د رلودل چې یو یې مند نو مید چې او لاده یې یو سفزي او مند ر دي او د بل نوم یې مک و مک یوه لور د رلود له چې گگای نو مید له او د زیر کي په نامه یو تن ورسره واده کړی و چې د گگای او لاده اوس د هغې د نامه له بله په گگیا نیو سره مشهوره ده، خو د مک اولاده ډېره نه شوه او هغه هم په گگیا نیو ورگډيږي.⁴⁰¹

د تاریخي مستند و روایتو نو پر بنسټ د گگیا نیو لو مړنی استو گنځی د کندهار د ارغستان په حدودو کې د غونډان او سره غره په شاوخوا کې د غوړې مرغی سیمه وه. گگیا نهي د خوار لسمې زیر د یزې پیړۍ په پیل کې د یو سفزيو- مندرو او تر کلا نیو (تر کانیو) سره یو ځای چې هغوی هم بناخي خیل ول د تر نیو پښتنو د قبیلې د زور او فشار له کبله د خپلې سیمې پر یښودلو ته اړایستل شول او له هغه ځایه لو مړی غزني او وروسته د کابل ور شو گانو ته ولیږدیدل. په هغه وخت کې په کابل کې مغولي واکمن میر زالغ بیگ د کابل واکدار و.

میرزالغ بیگ په پیل کې په مجموعی توگه د بناخي خیلو قبیلو سره بڼه چلند کاوه، خو په پای کې یې د یو سفزيو او گگیا نیو تر مینځ یې بې اتفاقي واچوله او وروسته یې بیا د گگیا نیو سره پوځي مرسته وکړه او هم یې

400 پیر معظ شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، ۶-۷ مخونه

401 د کتور لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۲۱۹-۲۲۰ مخونه

خپل پوځ ته امر وکړ چې د یو سفز یو په وړاندې د گگیا نیوملگر توب وکړي. میرزا الغ بیگ په دې توگه غو بنستل چې پښتانه په خپلو مینځو کې سره و جنگوي او د دوی یو والی او پوځي ځواک مات کړي. یوسفز یو هم د میرزا الغ بیگ او گگیا نیو سره په جگړې لاس پورې کړ چې په پایله کې میرزا الغ بیگ ماتې و خورځه. په پای کې میرزا الغ بیگ بله چاره ونه لیدله اوڅو تنه سړي یې یو سفز یو ته ور ولېږل او د دوی ملکان یې راوغو بنستل او د هغوی ډېر عزت او درناوی یې وکړ. یوسفزي د میرزا الغ بیگ په دغه چل ول و غو لېدل او هر ه ورځ به یې له ده سره تگ راتگ کاوه.⁴⁰²

میرزا الغ بیگ چې ډېر زیرک سړی و دا ځل یې بله د وکه رامخته کړه. یوه ورځ یې د یو سفز یو د قبیلې اته سوه مشران او ملکان په داسې حال کې میلمانه کړل چې ټول یې وسلې ول. پرته له یوه تن نه چې محمود نو مېد او د محمد زوی او د یو سفز یو د قبیلې د چغري د بناخ نه و له ځانه سره په پټه یوه چاره راوړې وه. د میلستیا په وخت کې محمود د میرزا الغ بیگ په بدنیتي و پوهید او خپلو نورو ملگرو ته یې وویل که ستاسو څو بڼه وي زه به میرزا الغ بیگ ووژنم، خو نورو ملگرو یې دې له دې کاره منعه کړ او ورته یې وویل چې باید د ده د مالگې حقیق ادا کړي، بنایي دې له مور سره بدې ونکړي.⁴⁰³

ویل کېږي چې په دغه وخت کې د چنگا په نوم یو تن گگیانې چې د یو سفز یو سره یې سخته د بنمنې د رلود له د کابل مغولي واکمن میرزا الغ بیگ ته د اسلا او مشوره ورکړه چې په د و مره ډېر شمېر د یو سفز یو مشران چې بې وسلې دي بیا په لاس نه شي د رتلاي باید وخت غنیمت وگڼي او ټول ووژني. میرزا الغ بیگ هم د چنگا دغه سلا او مشوره ومنله او ټول یو سفزي یې ونيول او د یوه تن ملک احمد نه پرته چې هغه هم د نورو وژل شوو مشرانو او ملکانو په غو بنستنه بچ پاتې شو پاتې ټول د یو سفزيو مشران او ملکان یې ووژل او له تېغه یې تېر کړل.

د یو سفزيو د دغو اته سوه ملکانو او مشرانو تر وژل کېدو وروسته یو سفزي، تر کلا نې او گگیانې د کابل له شا او خوانه په ډېر بیوزلي حالت کې وشړل شول او د ننگرهار خواته وکوچیدل.

هغه وخت چې په کابل کې د مغولو د کورنۍ ځواک مخ په زوال شو نو پښتانه ترین په کندهار او د هغه په شااو خواکې ډېر پیاوړي شوي وو چې په نتیجه کې غو ریاخیل⁴⁰⁴ هم د پټه اړ ایستل شول چې د هغوی له لاسه هغه سیمه پرېږدي نو هغوی هم د خا بنې خیلو لاره تعقیب کړه. تر غوریا خیلو وړاندې د ننگرهار په سیمه کې گگیانې او مهمنزي⁴⁰⁵ اباد شوي وو. د غوریا خیلو په راتلو سره گگیا نیو د ځان لپاره د لو پې سیمې د پیدا کو لو هلې ځلې پیل کړې. تر کلا نیو هم په دغو ورځو کې یوه ډله د حالاتو د معلو مولو لپاره باجوړ ته ولېږله. گگیا نیو هم د تر کلا نیو په سیالی

402 پیر معظم شاه، تواریح حافظ رحمت خانی، پېښور، پښتو اکیډمي، ۶-۷ مخونه

403 حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۱۹۶ مخ

404 غوریا خیل په اصل کې سړ بې پښتانه دي او (مو مند و، د اود زیو، خلیلو، ځمکنیو او زیر انیو) ته په مجموعي ډول غو ریاخیل ویل کېږي. (لیکوال)

405 مهمنزي په اصل کې سړ بې پښتانه دي او د خر شون د زوی د زمند اولاده ده. دوی په اشغر کې او سپري

کې ځینې کسان ولېږل، خو د تر کلا نیو له لاسه یې ماتې وخورله او بېرته راستانه شول. کله چې د گگیا نیو لاس د با جوړ نه لند شو نو د مهمنز یو په سلا او مشوره یې خپل سپین ږیري او مشران یو سفز یو ته په ننوټې ورولیږل او د یو سفز یو د ملک احمد نه یې د استو گنې لپاره ځمکه وغو بڼتله. ملک احمد چې د بنا خي خیلو تر مینځ یې اتحاد او یو الی غوره باله نو د دوی ننوټې یې ومنله او دوی ته یې دوی د استو گنې لپاره د د ولېې سیمه په واک کې ورکړه.

گگیا نیو ته چې کله د استو گنې لپاره د د واپې سیمه په لاس ورغله نو دوی په ډله ایز ډول ډلې ډلې او تپې تپې د کړېې له لارې د و ابې ته راغلل او هلته میشته شول. د د و ابې په سیمه کې د گگیا نیو تر میشته کید و وروسته د وی د د لاکو سره د اسې چلند غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شواو د دوی د مر ستې نه یې لاس واخیست. تر دې وروسته د د لاکو او گگیا نیو تر مینځ په گل بیلې نو مي ځای کې چې د د او د زیو په سیمه کې پروت دی جگړه وشوه چې په د غې جگړې کې گگیا نیو د د لاکو له لاسه ماتې وخوره. د گگیا نیو د غه ماتې ملک احمد د پته اړیو ست چې قبا یلي اتحاد او یو والی را مینځ ته کړي او د د لاکو سره یوې وروستی فیصلې ته ور سېږي.

د دې وجه د اوه چې د د لاکو د لاسه یو سفزي هم په تنگ ول او همد او چې ټول یو سفزي، مند ر، گگیانې، مهمنزي او گدانه په یو سلا او مشوره یو لښکر جوړ کړ او د د لاکو پر خلاف یې جگړه پیل کړه چې د د وارو خواوو تر مینځ د کاتلنگ او شهباز گړی تر مینځ جگړه وشوه. دا خون د رویزه په قول په دې جگړه کې اتمانخیلو ډېره میرانه ښکاره کړه او د لاکو ماتې وخوره.⁴⁰⁶

په اوسني وخت کې گگیانې پیښور ته نږدې د خیبر پښتو نخوا د هنگو د و لسوالی یا ډسټریکټ پورې اړونده سیمې د و ابې کې میشته دي چې له پیښوره ۱۱ کیلو متره یا ۶۳ میله واټن لري. د وابه ښکلي غرونه لري چې ډېرې ونې پکې دي. په د و ابه کې د بنا خي خیلو، تور غالي، سور غالي، ترکانې، میري خیل، مند راخیل، مز نړي او حیدر خیلو قبیلې هم استوگنه لري. د ستر روحاني مشر او ستانه غني نیکه مزار هم هلته دی.⁴⁰⁷ تاریخ حیات افغاني ۱۴۶ کلونه د مخه د گگیا نیو د خلکو شمېر پنځه زره کونۍ ښودلي دي.⁴⁰⁸

128 گنده پور

گنډاپور له اره سر بني پښتانه دي او د دوی د لوی یا مشر نیکه نوم ستوری یا ستوریانی دی چې په تاریخي کتابو کې د استریانی یا او سترانی په بڼو هم راغلی دی. د پښتنو د دودیزو شجرو پر بنسټ ستوریانی پنځه

406 سید بهادر شاه ظفر کاکا خیل، پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۳۲۳ مخ

http://en.wikipedia.org/wiki/Doaba,_Khyber_Pakhtunkhwa 407

408 حیات افغاني، ۲۳۳ مخ

زمان در لودل چې تری (گنډا پور)، شیخی، مریړی، امرا او همې نو مېدل چې په دوی کې د تری، شیخی، مریړی او امرا او لادې ته په مجموعې ډول گنډاپور وایي او د ستور یی یا ستور یانې پنځم زوی همې او لاده د خپل لوی نیکه ستور یی د نامه له کبله په ستور یانې سره مشهوره ده.⁴⁰⁹

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر حیات افغانی کې د گنډا پور د قبیلې په اړوند د اسې لیکلي دي:

"په پیل کې د ستور یی د قبیلې ټول بنا خونه د لویدیز افغانستان په ستوریانې (شاه) نومې ځای کې چې د کندهار په شمال ختیز کې د اوو منزل لو په واټن پروت دی استوگنه درلودله او د ستور یی د ټولو زمانوښتو تری (گنډاپور) ډېر بنا یسته و چې پر هغه باندې د شیر انې د قبیلې د مشر یوه پیغله لور مینه شوه او هغه نجلۍ د خپل مور او پلار له خوښې او رضا پرته د گنډاپور کو رته لاره او گنډاپور له هغې سره د نکاح کو لو نیت وکړ، خو د گنډاپور پلار ستور یی او د هغه نورو وروڼو د دی له دې کاره منعه کړ او له گنډاپور نه خپه شول او له هغه سره یې خپلې اړیکې پرې کړې. تردې وروسته چې گنډا پور په ستور یانې (شاه) کې د خپلو وروڼو او پلار نه مرور شونو په تردی نومې ځای کې یې چې د ستور یانې (شاه) نه دوه لنډ منزله واټن لري استوگنه غوره کړه."⁴¹⁰

لنډه د اچې کله گنډا پور په تردی نومې ځای کې استوگنه غوره کړه نو د کر نې په چارو بوخت او کاریز ونه یې جوړ کړل او د خپلې هغې میر منې نه یې چې په مینتوب یې ورسره واده کړی و د د ریو زامنو خاوند شو چې ابراهیم، حسین او عمران نو میدل او څلورم او لاد یې یوه لور وه چې خوبۍ نو مېدل او د خپلې بلې میر منې نه یې د یعقوب په نامه زوی وزیرېد. هغه وخت چې تری یا گنډاپور په تردی کې مړ شو نو د هغه زوی لبر اهییم د گنډاپور یانو مشر وټاکل شو او کله چې بیا شیخی، امرا او مریړی د گنډاپور د نسل او شتو زیا توالی او پر مختگ ولید، نو په ستور یانې (شاه) کې یې خپله استوگنه پرېښوده او په تردی کې د نورو پاتې گنډا پور یانو سره یو ځای شول چې تردې وروسته له دوی سره په گټې او تاوان کې شریک شول.⁴¹¹

د مغولي واکمن شاه جهان د واکمنۍ په وخت کې د پښتنو د یوې قبیلې مروتو او دولت خیلو تر مینځ یوه جگړه وشوه چې مروتو د غه جگړه وگټله او دولت خیلو قبیله د ټانک د سیمې نه په وتلو مجبور شول او دولت خیلو د قبیلې لوی خان خانزمان د گنډاپور یانو نه د مرستې غوښتنه وکړه او مروت یې له خپلو سیمو نه وشړل. تردې سوې وروسته بیاد خانزمان په غوښتنه گنډاپور یان د روهری په سیمه کې استوگن شول. د گنډاپور شمال ته د دولت خیلو قبیله، جنوب ته یې میا خیل، لویدیز ته یې د سلیمان غر او لمر خاته ته یې د یره اسماعیل خان موقعیت لري.⁴¹² د تاریخي روایتونو پر بنسټ دوی په ۱۷ لیر د یزې پیړۍ کې له افغانستانه د خپلې استوگنې او سنی سیمې ته لیر د یدلي دي. یو شمېر گنډاپور اوس هم د افغانستان د غزني په ولایت کې د تره کو د قبیلې تر څنګ استوگنه

409 د کتور لطیف یاد، پښتني قبیلې، ۲۲۲ مخ، د پېښور چاپ

410 حیات افغانی، ۴۴۱ مخ، د پېښور چاپ

411 نوموړی اثر، ۴۴۱ مخ

412 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، ۱۳۹۸ مخ

لري-

گنډاپور زړور او ميرني خلک دي. د وي د ننگې ونې لري او پياوړي او غښتلي خلک دي. په د وي کې د جر گو سيستم شته او خلک خپلې لانجې او شخړې د جرگو مرکو له لارې اواروي. د د راني احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د گنډاپور د قبيلې ډېر خلک د د ه په پوځ کې د ندي د رلود لې او د هغه د واکمنۍ په وخت کې د گنډاپور د قبيلې د وسله والو ميرو شمېر د ولس زرو تنو ته رسيد ه.

گنډاپور په عمو مي ډول د کر نې او سو د اگری په چارو بوخت دي. حاصلات يې غنم، چوار، بجاږي او ډول ډول ترکاری دي. په پخوا وختو نو کې به د وي په د و بي کې له د امانه لويديز افغانستان ته راتلل او دلته به يې د بز گری لارې چارې او د اوبو د بند ونو د جوړولو کارونه زده کول او سو د اگری به يې هم کوله چې په پايله کې گنډاپوريان په روړي کې د ډېرو ځمکو څښتنان شول او په ژمي کې به يې هندوستان ته تگ راتگ کاوه. د وي څاروي او بنان، غوايي، خره، وزی او پسونه دي.

128.1 د گنډاپور د قبيلې خيلونه او خانگې

د گنډاپور قبيله په لاند نيو خيلو نو او خانگو ويشلې شوې ده: ⁴¹³

1. ابراهيم زي	4. يعقوب زي	7. دري پلاره
2. حسين زي	5. راني زي	
3. موسی زي	6. خوبي زي	

128.1.1 ابراهيم زي

ابراهيم زي د گنډاپور د قبيلې يو مشهور بناخ دی چې زياتره په کلاچي، لوني او مادي کې او سپري. نورنگ خان ابراهيم زي د دغه بناخ مشر و. نو مورې په ملتان کې د سکھانو پر خلاف جنگيدلی دی او په لکهي مروت کې د جاگيرونو خاوند و چې سراي نورنگ لکهي مروت د د ه د نامه له کبله په همدې نامه سره يا ديري.

د ابراهيم زي خانگې دادي:

413 تاريخ حيات افغاني د ۴۴ او ۴۳ مخونو شجرې

10. درې پلاره	13. جبيل خيل	16. سيد ان خيل
11. احمد خيل	14. قند و خيل	17. حوت خيل
12. فتو خيل	15. مند ادك خيل	18. عبد لزي

128.1.2 حسين زي

د حسين زي خانگې دادي

1. ډوډ خيل	5. نظام خيل	9. ماني خيل
2. عمر خيل	6. بازيد خيل	10. عالي خيل
3. سکندر خيل	7. زاو لي خيل	11. جلي خيل
4. شهو خانخيل	8. تاجي زي	

128.1.3 يعقوب زي

د يعقوب زيو خيلو نه په لاندې ډول دي

1. شاه خيل	10. نتو زي	19. اختيار خيل
2. دانه خيل	11. پيراخيل	20. شبي خيل
3. سروان خيل	12. راناخيل	21. بهادر خيل
4. پيراخيل	13. شاکي	22. محمد خيل
5. احمد خيل	14. شهزاد خيل	23. اختي خيل
6. خواجي خيل	15. ياکخيل يا يحيي خيل	24. بهلول خيل
7. مريږ	16. قدم خيل	25. دادي خيل
8. موسی زي	17. سليمان خيل	26. حيات خيل
9. ناصر خيل	18. مهتر خيل	

128.1.4 عمران زي

د عمران زيو خيلو نه د ادي

1. عيسى خيل	7. دولت خيل	13. رشيد خيل
2. سلطان خيل	8. شهاب الدين خيل	14. الله داد خيل
3. سيدان خيل	9. باره خيل	15. حيدر خيل
4. عثمان خيل	10. گنډ خيل	16. سيد خيل
5. ميراخيل	11. نصرت خيل	17. غنډ خيل
6. پامک خيل	12. زرنې خيل	

128.1.5 خوبې زي

د خوبې زي خيلو نه د ادي:

1. ضحاک زي	9. جمک خيل	17. ايسپ خيل
2. سکندر زي	10. شداد خيل	18. زرنېخيل
3. خليل خيل	11. علي زي	19. کو هک زي
4. عبدال خيل	12. بهای خانخيل	20. غورانې
5. کمال خيل	13. اندک خيل	21. مر هيل
6. ملا خيل	14. باقر خيل	22. رنارې
7. حیات خيل	15. ميداد خيل	23. نور احمد خيل
8. بابر خيل	16. حفيظ خيل	

128.1.6 درې پلاري

د دې پلاره خيلو نه په لاندې ډول دي:

7. سفر زي
8. نيکال خيل
9. غزن خيل
10. بازید خيل

128.2 د گنډاپور د قبيلې د استو گنې او سنی سيمې

گنډاپوريان په او سني وخت کې د گو مل د درياب پر څنډه په کلا چي کې چې د پښتو نخوا په د بره اسما عيل خان کې مو قعيت لري ژوند کوي چې د ابا سين په لو ډ بزه څنډه، د خيبر پښتو نخوا په جنو بي بر خه او د سهيلي وزير ستان سره پو له لري. حيات افغاني ۱۴۷ کلونه وړاندې د دوی شمېر ۳- زره تنه بنود لي دي او نن ورځ د دوی شمېر د ۷- او ۹- زرو خلکو تر مينځ اټکل شوی دی. د گنډاپو ريانو د استو گنې مشهور ځای کلا چي دی چې وييل کيږي د گنډاپور يا نو د قبيلې د مشر بارا خان په وخت کې ابا د شوی و د کلا چي بنار د ديوالو نو په ذريعه احاطه شوی دی او د پلان له مخې جوړ شوی بنار دی. د کلا چي د بنار د چاکو گانو جوړولو صنعت، لاسي صنايع او د طلايي د اړو څپليو جوړول د ځانگړي شهرت نه بر خمن دي.

د کلا چي د بنار مشهورې محلې د اد ي:

1. د شاکي محله	8. د جعفر زيو محله
2. د ابراهيم زي محله	9. د کمال خيلو محله
3. د حسين زي محله	10. د خدر خيلو محله
4. د يعقوب بزي محله	11. د جتن والا محله
5. د موسی زيو محله (شمالی خوا)	12. د عثمان خيلو محله
6. د موسی زيو محله (جنوبي خوا)	13. د نتو زيو محله
7. د باراخيلو محله	

د کلا چي د بنار نه بهرې محلې د اد ي:

1. د رانا زيو محله	5. محله چو ټي
2. د زرني خيلو محله	6. لوني يا قاسم اباد
3. د بهلول خيلو محله	7. محله هارون اباد
4. د خود بستې محله	

د کلا چي د بنار گيتونه (د روازي):

3. ډاکټر محمد جانخان گنډاپورچي په اټو ميک انر جي کې يې پي.ايډي کړې وه
4. امين الله خان گنډاپور د تاريخ سر زمين گومل مؤلف
5. فقير نو محمد د رساله رو هي ژباړونکی
6. عطاؤ الله خان عطا بهادر خيل د پارسي ژبې شاعر
7. طاهر کلاچوي د پښتو ژبې شاعر چې د مينې غېر، د حسن لمن او مضراب يې ليکلي دي
8. قادر د اد خان د تاريخ گنډاپور ليکوال
9. ثناؤ الله شميم د پښتو ژبې شاعر
10. صلاح الدين ابراهيم زى د اردو ژبې د دوو کتابو نو مؤلف
11. شاه عالم خان گنډاپوري د پښتو ژبې شاعر
12. عبدالرحمن خان گنډاپور کمال خيل
13. سيد احمد اختر د اردو ژبې شاعر
14. الله نواز افق د اردو او سرائيکي ژبو شاعر

129 گوربز

که چيرې د گوربزو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وگورو نو جوته به شي چې گوربز د کرلاڼيو پښتنو په ټوليز گروپ پورې اړه لري او د وزيرو د قبيلې يو بناخ شميرل کيږي. د شجرو پر بنسټ د وزيرو د قبيلې لوی نيکه وزير د سليمان زوی د وه زمان در لودل چې يو يې لالی او بل يې خدری نو ميدل. خدری چې د وزير مشر زوی و د دريو زامنو خاوند و چې تر ټولو کشری زوی يې مبارک نو ميد چې گوربز د مبارک زوی و او دگوربز اولاده دهغه د نامه له کبله په گوربزو سره مشهوره شوه.⁴¹⁵

که څه هم گوربز د وزيرو د قبيلې يو بناخ دی، خو اوس د دې لپاره چې د وزيرو د قبيلې نه جلا استوگنه لري او په دودونو او رواجونو کې يې هم سره لږ شانتي توپيرونه شته نو ځکه د دوی يادونه په جلا ډول سره کوو.

محمد حيات خان په خپل اثر حيات افغاني کې د گوربزو په اړوند داسې ليکلي دي:

415 لطيف ياد، پښتني قبيلې، ۲۲۴ مخ، د پېښور چاپ

"په پیل کې گوربز د مسعود و (مسید و) وزیر و سره یو ځای د هغوی د غره په شمالي بر خه کې میشته ول، لکه چې د شکتو په دره او د بابرو په غره کې تر او سه پورې هم ځینې پخواني سپین ریري وزیر د گوربزو د قبیلې د اوبو د ویالو او د هغوی د کورو نو نښې نښانې بڼې-اوس تر دوه سوو کلونو⁴¹⁶ زیاته موده تیره شوې ده چې گوربز له دغې سیمې نه وتلي دي او له هغه ځایه د دوی د تللو وجه داسې بڼو د لې شوې ده چې د گبر په غره کې لو مړی د بیتنیو پښتنو د ورگاري بناخ استو گنه در لود له چې وروسته بیا گوربزو پر دوی یرغل وکړ او د گبر غر یې ترې ونیوه، تر هغه وروسته د بیتنیو د قبیلې د کجین بناخ پر گوربزو برید وکړ او د دواړو تر منځ تر سختو څو نړیو جگړو وروسته د گوربزو قبیلې ماتې وخوړله او د گبر غر بیا د بیتنیو لاس ته ورغی او د دې لپاره چې گوربز په دغو جگړو کې کمزوري شوي ول، نو له دې کبله د وزیرو د سیمې په لویدیزو او شمالي څنډو کې، د خوست د سیمې د جنوب ختیز او د ورو د سیمې په شمال لویدیزو غرنیو سیمو کې میشته شول چې د دوی په دغې غرنۍ سیمه کې د ژمي په دوه میاشتو کې واورې اوري."⁴¹⁷

گوربز په اوسني وخت کې د افغانستان د خوست ولایت د گوربزو په ولسوالۍ کې استو گنه لري چې نو موړې ولسوالي د تڼیو اومند وزیو د ولسوالیو سره گډه پوله لري. باید وویل شي چې گوربز په ختیزه او لویدیزه برخه کې د پښتونخوا سره هم گډه پوله لري.

که څه هم گوربز بیوزله او غریب خلک دي، خو میرني، جنگیالي او په پښتني ننگ او غیرت کې تکړه خلک دي. د دوی فزیکي جوړښت، بڼې، څیرې او رنگونه د وزیرو د قبیلې د خلکو په څیر دي، که څه هم گوربز وزیرو د قبیلې سره په گټه او تاوان کې شریک نه دي، خو هغوی خپل وروڼه گڼي. گوربزو په پخوا وختونو کې د وزیرو د قبیلې پر نر خونو او څلو باندې عمل کاوه، خو اوس نو موړي نر خونو او څلي د دوی له خوانه عملی کيږي.⁴¹⁸

حیات افغاني افغاني له نن ۱۴۷ کلونه وړاندې د گوربزو د قبیلې د وسله والو میرونو شمیر ۱... تنه او د دې قبیلې مجموعي شمېر یې ۱۱... تنه بنودلی دی، خو په ۲...۶ زیږدیز کال کې د گوربزو د قبیلې مجموعي شمیر ۲۳۲... تنه بنودل شوي دي.

416 محمد حیات خان خپل تاریخ حیات افغاني په ۱۸۶۵ زیږدیز کال لیکلی دی چې په دې حساب سر کال چې ۲...۱۲ زیږدیز کال دی او سنی سیمې ته د گوربزو د قبیلې له راتگ نه تقریباً او خوا ۳۵ کلونه تیريږي

417 حیات افغاني، ۴۲۷ مخ، د پېښور چاپ

418 معلومات مختصر د رباره اقوام و قبایل ولایات سر حدی کشور، ۶۹ مخ، د کابل چاپ

129.1 د گوربزو د قبيلې بناخونه

د گوربزو قبيله د زودين (ضياؤ الدين) او نصر الدين په نامه په دوو تپو (طایفو) ويشلې شوې ده چې بيا دغه د وې تپې په لاندنيو بناخونو ويشل کيږي.

د نصر الدين بناخونه دا دي:

1. سرگلي	3. ماني خيل	5. کاوي خيل
2. شير خيل	4. کدي خيل	6. گلک خيل
- د زودين (ضياؤ الدين) بناخونه په دې ډول دي:
1. نيزي خيل	6. خري خيل	11. جپکه گنده
2. نواب خيل	7. لنډي خيل	12. پيري گنده
3. بياخيل	8. بورپه خيل	13. پيري گنده
4. ژونوال	9. بيکي خيل	
5. گنډي خيل	10. پريت خيل	

129.2 د گوربزو مشهور کلي

انډيرلی، بگي خيل، ملايانو کلی، د پېنانو کلی، شهيد کلی او نور---

129.3 خوراک يې

د گوربزو د قبيلې خلک زياتره په خوړلو کې د جوارو، غنمو، رډنو، کورتو، شيدو، مستو، کوچو او پيروي نه گټه اخلي، خو خلک يې زياتره د جوارو نه پخ شوې ډوډۍ خوښوي.

129.3.1 ميوې يې

د گوربزو د قبيلې په سيمه کې مټک (چار مغز)، منډې، مند تې (زرد الو)، انگور، الوچې، توتان، گورگوري، پورگي او مو مانې ډيرې پيدا کيږي چې له دغو ميوو نه يې ځينې په تازه او ځينې يې په وچ ډول خوړل کيږي.

129.4 د گوربزو جامې

د گوربزو د قبیلې د نارینه وو خلکو پو بناک د وزیرو او د خو ست د خلکو د جا موپه څیر د یې د بنځو کمیسونه یې د ۱- متره نه نیولې تر ۲- مترو پورې گڼ وي. همداراز بنځې یې سره، سپین او تور ټیکري هم په سروی- همداراز د دوی میرمنې د مزرو څپلې هم په پینو کوي.

129.5 لاسي صنعت

د گوربزو د قبیلې خلک د مزرو نه بنکلې او بنا یسته ټو کری گانې (شکرونه)، پري، څپلې، ترنگر، د کت بون او د خرو کتې جوړوي.⁴¹⁹

130 لالی یا لیلی وزیر

لکه چې دنسب له شجرې نه څر گندیږي لالی یا لیلی وزیر د پښتنو په کر لاني ټو لنیز گروپ پورې اړه لري او لالی د خدری ورور او دوزیرو د قبیلې یو بناخ شمېرل کیږي چې د خپلې قبیلې د پا ټې بر خې نه رایله شوې⁴²⁰ او د سپین غره په شمالي او لویدیزه برخه کې او سیري او دوزیرو د قبیلې نه ددوی د جلا والي په اړه داسې ویل کیږي چې لالی دوزیر زوی د خپل پلار سره د شوال په غره کې او سیده چې د هغه له لاسه د شیتکو پښتنو له اولادې نه یو تن ووژل شو.

په دغه وخت کې لالی د بدل اخیستلو له ویرې د شوال سیمه پر پښودله او د خور یانیو سیمې ته لاړ او هلته یې واده هم وکړ.⁴²¹

تاریخ حیات افغاني له نن نه ۱۶ کلونه دمخه ددوی دوسله والو کسانو شمېر پنځه زره تنه بنودلي دي.

همداراز د نوموړي تاریخ د مؤلف د لیکنې پر بنسټ د لالی وزیر اولاده د ننگرهار په سپین غره کې اوسېږي.

422

419 د افغانستان د علومو اکیډمۍ د ژبو اواد بیاتو د مرکز د علمي غړي بناغلي سر محقق میر احمد گوربز له خوا د گوربزو د قبیلې په اړوند

هغه معلومات چې زما په واک کې یې راکړل

420 پښتانه دتاریخ په رڼا کې، ۱۳۹۵ مخ

421 حیات افغاني، ۴۲۸ مخ

422 نو موړی اثر د ۳۵۸ مخ شجره

131 لو اڼي

د لو اڼي قبيله چې نوم يې په تاريخونو کې د لو اڼي، نو هاني او نو حاني په بڼو هم راغلی دی په لودي پښتنو ورگډيږي. د پښتانه د تاريخ په رڼاکې د کتاب ليکوال سيد بهادر شاه ظفر کا کا خيل د لو اڼي په اړوند داسې کښلي دي:

"لو اڼي هم لودي پښتانه دي. د اسماعيل زوی نوحان له خپلو دوو مير منو نه شپږ زامن درلودل او داسې ويل کيږي چې دده اصلي نوم نوح و چې ووسته په نوحان يا لو اڼ سره مشهور شو او اولاده يې نن ورځ د لو اڼيو په نامه سره ياديږي، خو پښتانه يې په خپلو ورځنيو خبرو اترو کې د لو حاني، نو هاني يا لو اڼي په نامه يادوي."⁴²³

131.1 د لو اڼيو د قبيلې بناخونه او خانگي

د پښتنو قبيلو د دوديزو شجرو پر بنسټ لو اڼي دوې مير منې درلودلې چې يوه يې شيری او بله يې توری نو ميد له. د لو اڼي د لومړي مير منې شيری نه يوزوی وزيريد چې مروت نو ميږي او نن ورځ د مروتو قبيله د پښتنو يوه مشهوره قبيله گڼله کيږي چې د مروتو د بناخ خلکو ته سپين لو اڼي هم ويل کيږي چې اوس مروت په لکهي مروت، ټانک او بنو کې او سيږي. لو اڼي دخپلې دويمې مير منې توی نه پنځه اولادونه درلودل چې مياخيل، مياخيل، تتر، هوداو تيج دي چې بيا له دغو پنځو زمانو نه نورې ډيرې خانگي رامينځ ته شوې دي او دوی ته تور لو اڼي هم ويل کيږي، خو دتورو او سپينو لو اڼيو نو مونه او س په دوی کې زيات رواج نلري.⁴²⁴

131.2 د لو اڼيو داستو گڼې سيمې

په افغانستان کې لو اڼي د غزني ولايت د شلگر، اندر و او قره باغ په ولسواليو کې استو گنه لري چې ۵۰ کوره په شلگر او ۳۰ کوره په قره باغ کې او سيږي.⁴²⁵ د زابل او کند هار په ولايتو نو کې هم دوی په خواره واره ډول ژوند کوي. د افغانستان په شمالي ولايتونو لکه بدخشان، تخار او کندز کې هم لو اڼي شته. د سهيلي پښتونخوا په دکي او سيوی کې هم يو شمير لو اڼي ميشته دي. د دوی يو شمير د ځمکو څښتنان او يو شير يې هم کو چياني ژوند لري، ځينې يې په سوداگريزو کارونو بوخت دي. همداراز د پښتونخوا په ټانک، لکهي مروت او بنو کې هم لو اڼي استو گنه لري. په پخوانيو زمانو کې لو اڼيو د هندوستان او مرکزي اسيا تر بخارا او سمر قنده پورې تگ راتگ کاوه او سوداگريز کارونه يې سر ته رسول.

423 حیات افغاني ۶۳-۷۳ مخونه

424 پښتانه د تاريخ په رڼاکې، ۱۳۴۷-۱۳۴۸ مخونه

425 پښتو او پښتانه په سهيلي پښتو نځواکې، ۴۵۶ مخ

په هند کې دلودي او سوري پښتنو واکمنانو په وخت کې لوانيو په هندوستان کې ډير پر مختگ وکړ، په تيره بيا دسلطان بهلول لودي دهغه فرمان له مخې چې پښتنو ته يې وليږه ډير شمير پښتانه چې لواني هم پکې ول هندوستان ته لاړل، هلته يې لوړ لوړ پوځي منصبونه او جاگير ونه ترلاسه کړل چې يو زيات شمير لواني پښتانه اوس ه دهند دگجرات په ايالت او دهند په نورو سيمو کې استوگنه لري. په هندوستان کې دلودي واکمنانو په وخت کې دځينو مشهورو پوځي کسانو نومونه چې دلوديانو دسلطنت په ټينگښت کې يې ورسره مرسته کړې وه دادي:⁴²⁶

1. نصير خان لواني

2. دريا خان لواني

3. شهباز خان لواني

همداراز په پخوانيو وختونو کې دپښتونخوا د ټانک په سيمه کې په لوانيو کې ډير پياوړي مشران تير شوي دي چې نومونه يې دادي:⁴²⁷

1. جلال خان	9. شهباز خان	17. هيبت خان
2. موسی خان	10. غازي خان	18. الله داد خان
3. فيروز خان	11. حيات خان	19. خداداد خان
4. بر مزید خان	12. قتال خان	20. صاحبداد خان
5. محمد خان	13. خمريز خان	21. سرور خان
6. شير خان	14. صاحب خان	22. نواب شهنواز خان
7. دليل خان	15. سليم خان	
8. دولت خان	16. اکبر خان	

همداراز په لوانيو کې دپښتو ژبې دمشهور شاعر دولت لواني نوم هم بابد ياد کړو چې دپښتو ژبې مشهور شاعر او دديوان څښتن و چې ديوان يې له نن نه ۲۵ کلونه وړاندې دافغانستان ددلو مو اکیډيمی چاپ کړی دی. لنډه داچې لواني دافغانستان او هند دنيمې وچې په تاريخ کې يوه مشهوره قبيله ده، په تيره بياپه هند کې دلودي او سوري واکمنيود دورې په تاريخونو کې يې دپام وړ کارونه ترسره کړي.

426 تاريخ شاهي معروف به تاريخ سلاطين افغانه، د فهرست الرجال برخه

427 حيات افغاني، د ۷.۳ مخ شجره

132 لودي

لوديان په اصل کې متوزي پښتانه دي. د پښتنو د تاريخي ر واياتو او دوديزو شجر وپير بنسټ د لوديانو د قبيلې لوی نيکه ابراهيم نوميد چې نو مورې په لودي سره مشهور شو. نوموړی د شاه حسين غوري او د بيت نيکه دلور بي بي متوزی دی. بي بي متوزی دوه زامن درلودل چې يو يې غلجی او بل يې ابراهيم و چې بيا يې په لودي سره شهرت و موند. دا چې ابراهيم ولې په لودي مشهور شو يو روايت شته او هغه دا چې کله چې بيت نيکه عليه السلام حمله د خپل کلي نه دخپلې استوگنې غرنۍ سيمې ته ستون شو نو خپلې مير منې ته يې وويل چې بسم الله کړه او د پخواني نغري نه اور راو باسه او وچوډۍ پخه کړه او ماته يې راوړه چې پخپلو لمسيانو يې وويشم چې راته څر گنده شي چې زما په لمسيانو کې کوم يو ډېر بختور دی؟ کله چې د بيت نيکه مير منې هغه وچوډۍ پخه کړه نو د بي بي متوزی کو چني زوی ابراهيم هغه وچوډۍ واخيسته او په منډه يې خپل نيکه بيت نيکه ته وروړه او په مخ کې يې ورته کينودله. بيت نيکه ډېر خو شاله شو او ورته يې وويل چې ابراهيم لوی دی، همداراز بيت نيکه ابراهيم ته دوعا هم وکړه چې له هغې ورځې نه ابراهيم په لودي سره مشهور شو چې اولاده يې د لودي او يا هم د لوديانو په نامه سره يا ديري.⁴²⁸

132.1 د لوديانو د قبيلې بنا خونه

د لوديانو په بنا خونو کې سياني، نيازي، دوتاني، لواني، پراڼگي، سوري او مروت مشهور دي چې بيا هر بناخ په نورو ډېرو خانگو يشل شوی دی.

لوديان نه يوازې دافغانستان دغزني ولايت په شلگر، اندرو، قره باغ او دزابل په کلات او کندهار کې استوگنه لري،⁴²⁹ بلکې په پښتوخوا، دپاکستان دپنجاب په لاهور او همداراز په کراچۍ او دهندوستان داتهراراديش او بيهار په ايا لتونو کې هم استوگنه لري.

زموږ د گران هيواد افغانستان پياوړی او ستر مورخ ارواښاد علامه عبدالحی حبيبي دپښتو ادبياتو دتاريخ په لومړي او دويم ټوک کې په ختيز افغانستان او ملتان کې د لودي پښتنو د ځينو واکمنانو يادونه کوي او ليکي:

"لوديان هم دپښتنويوه مشهوره کورنۍ ده چې دواکمنۍ او مشرتابه مرکز و او له ۳ هجري نه وروسته په ختيزه پښتوخوا کې ددې کورنۍ دواکمنانو نو مو نه اورېدل کيږي چې د لوديانو دغه کورنۍ نه شيخ حميد لودي پر لغمان، ننگرهار، پيښور او تر ملتانه واکمني درلودله او ترده وروسته نصر لودي چې دهغه زوی و پاچا شو او ملتان يې دسلطنت مرکز و. کله چې غزنوي محمود پر ملتان برید وکړ نو دشيخ حميد لودي لمسی داود لودي دهمدې

428 حیات افغاني، ۲۷۵ مخ، دپيښور چاپ

429 پښتانه دتاريخ په رڼا کې، ۱۳۴۷-۱۳۴۸ مخونه

کورنی نه په ملتان کې واکمن و۔ غزنوي محمود داود ونيوه، غزني ته يې راووست او دغورک په کلا کې يې بندي کړ چې بيا هما غلته مړ شو۔⁴³⁰

همداراز له دغې کورنۍ نه شيخ رضي لودي دشيخ حميد لودي وراره او نصر لودي دپښتو ژبې ښه شاعران ول چې پټې خزاني د هغوی احوال او دشرونو بيلگې راوړي دي۔ په همدې توگه علي سرور لودي ۹۶۔ زيردېز په شاوخوا کې او سېده او دلودي دقبيلې دشا هو خيلو دڅانگې پورې يې اړه درلودله دهندوستان دسترو ادیبانو او عارفانو نه گڼل کېږي چې په ملتان کې اوسېده۔ دلوديانو دلو يو مو رځينو نه يو هم داخبار للودي دکتاب ليکوال احمدلودي دسعيد لودي زوی دی چې د ۱۸۶ زيردیز کال په شا اوخوا کې يې ژوند کاوه چې دملتان دلودي واکمنانو احوال يې ليکلی دی۔

له بلې خوا پښتنو لوديانو په هندوستان کې يوه لويه واکمني درلودله چې له ۱۴۵۱ زيردیز نه تر ۱۵۲۶ کلونو پورې يې پاچاهي کړې ده چې په هند کې ددغې کورنۍ دواکمنۍ بنسټ ايښودونکی سلطان بهلول لودي ۱۴۵۱-۱۴۸۹ زيردیز دی چې تر هغه ووسته سلطان سکندر لودي ۱۴۸۹-۱۵۱۷ زيردیز او تر هغه وروسته بيا سلطان ابراهيم لودي ۱۵۱۷-۱۵۲۶ زيردیزه پورې واکمنان ول۔

ابراهيم خان لودي، تاج خان لودي، خانخانان لودي، دريا خان لودي، دولت خان لودي، مبارک خان لودي، سعيد خان لودي، سيد خان لودي، قطب خان لودي، محمد خان لودي، دسلطان سکندر لودي زوی محمود خان لودي، همایون لودي، ملک کالودي، بارکشا لودي، مبارکشا لودي، عالم خان لودي، نظام

430 د پښتو ادبياتو تاريخ، لومړی او دوهم ټوک، ۴۵۷-۴۵۸ مخونه، د پېښور چاپ

خان لودي، جمال خان لودي، يعقوب خان لودي، فتح خان لودي، موسی خان لودي، جلال خان لودي، حسين خان لودي، اسما عيل خان لودي، خانجهان لودي او اعظم همايون لودي.⁴³¹

د لودي پښتنو د ووستي واکمن سلطان ابراهيم لودي مزار د هند په پاني پت کې

لنډه داچې لودي پښتانه نه يوازې په افغانستان او پښتونخوا کې مشهوره قبيله ده، بلکې په هندوستان کې هم دوی يوه پياوړې پښتني واکمني درلودله.

133 لودين

د پښتني د ودېزو شجرو پر بنسټ لودين غر غښتي پښتانه دي چې دافغانستان په بيلا بيلو سيمو او ولايتونو کې ميشته دي،

دلودين د قبيلې خلک دافغانستان د ننگرهار، کندهار، زابل، کندز، بلخ، هرات، لوگر او کابل په ولايتونو کې استوگنه لري،

د ننگرهار په ولايت کې د لودين د قبيلې خلک ددغه ولايت دکامې او کوز کو نړ په ولسواليو کې او سيپري، همداراز دلوگر ولايت لودين ددغه ولايت دمحمد اغه او پل علم په ولسواليو کې ميشته دي، په همدې ډول دبلخ ولايت لودين ددغه ولايت د مرکز مزار شريف او ددولت اباد په ولسوالۍ کې استوگنه لري،

د لودين د پښتنو پاتې برخه د غلجيو پښتنو په سيمو کې په خواره واره ډول سره او سيپري، يوشمېر لودين د سهيلي پښتونخوا د مرکز کوټي په شا او خوا کې هم استوگن دي،

پاتې دي نه وي چې د ننگرهار په ولايت کې ميشته لودين چې ددغه ولايت په کامې او کوز کو نړ ولسواليو کې استوگنه لري، ددوی شمېر دافغانستان مرکزي سرشميرنې ادارې له خوا چې په ۱۳۶۰ ليرديز کال کې تر سره شو ۱۱۸۹ تنه بنودل شوي دي چې بنا يې او س يې په شمېر کې ډېر يا توالی راغلی وي،⁴³²

دلودين قبيلې پخپلې غېږ کې ډېر پوهان او نامتو کسان روزلي دي چې کولای شو دلاندنيو کسانو نه ياد کړو:

1. بناغلی سر محقق ارواښاد ډاکټر دولت محمد لودين چې د پښتو ژبې هڼې په برخه کې يې دافغانستان ددلو مو په اکیډمۍ کې د قدر وړ کارونه کړي دي، دده د ژباړل شوو کتابونو نه د عباس سرواڼې د شير شاهي تاريخ او هم د ټام ساير نومو نه اخیستلی شو، بايد زياته کړو چې ارواښاد دافغانستان د علو اکیډمۍ د پښتو

431 تاريخ شاهي، داحمد يادگار تالیف، د فهرست الرجال برخه، د ۱۳۳۹ زيرديز کال چاپ، کلکته

432

- خپروندږيوال مر كز رئيس او د علومو اكاډيمۍ د مر ستيال په تو گه هم دندې سر ته رسولي دي ،
2. د لودين د قبيلې پورې اړوند بل تن بناغلي جاويد لودين دي چې اوس دافغانستان د بهرنيو چارو په زارت كې سياسي معين يا مر ستيال دي ، نو مورې په لويې بريتانيا كې په حقوقو او سياسي علو مو كې خپلې لوړې زده كړې پای ته رسولي دي او په كاناډا او ناروې كې دافغانستان د لوی سفیر په تو گه يې هم دندې سر ته رسولي دي ،
3. د لودين د قبيلې پورې اړوند بل تن بناغلي ډاکټر عزيز الله لودين دي چې دهرات ولايت د لودينانو د دینانو د دغه مودې لپاره دافغانستان د ټولټاکنو دخپلواک کمیشن (کمیسیون) مشر و او اوس دافغانستان د فساد سره د مبارزې د ادارې مشر دی ،
4. همداراز د لودين په قبيلې پورې اړوند بل تن بناغلي جنرال عتيق الله لودين دي چې پوځي زده كړې لري او دلوگر ولايت دمحمد اغې دولسوالی د لودين په قبيلې پورې اړه لري ، نو مورې تر څه مودې پورې دلوگر ولايت دوالي په تو گه هم دنده سر ته رسولي ده ،⁴³³
- لنډه دا چې لودين په افغانستان كې يوه مشهوره پښتني قبيله ده ،

134 ماكو

كه چيرې د ماكو پښتنو دنسب شجره وگورو نو دوی سر بني پښتانه او د درانيو دپنچپای په بناخ پورې اړه لري ، ددوی د وگړو شمېر لږ دی ، ددوی يو شمېر په كندهار او يو شمېر هم دنورزيو پښتنو سره يوځای ميشته دي .

يو شمير ماکوان دهرات او غزني په ولايتو نو كې هم استوگنه لري ، په كندهار كې دماكو دقبيلې دخلكو شمېر په ۱۳۶۵ لمريز كال كې ۱۵۵۷۴ تنه بنودل شوي ول ، چې بنايې اوس يې په شمېر كې ډېر زياتوالی راغلی وي ، د كندهار په ولايت كې دماكو دقبيلې خك د دامان او ارغستان په ولسواليو كې استوگنه لري ، دهرات په ولايت كې دماكو دقبيلې خلك ددغه ولايت دانجيل ، كلك او دكرخ په ولسواليو كې ميشته دي چې په نو مورې ولايت كې په ۱۳۶۵ لمريز كال كې ددوی ټول شمېر ۲۶۸۸ تنه بنودل شوي دي چې بنايې اوس به يې په شمېر كې ډير زياتوالی راغلی وي .⁴³⁴

تاريخ حیات افغاني ليکي چې په غزني كې هم د ماكو دقبيلې څو كلي شته چې دځاگوانيو دقبيلې دكليو تر څنگ پرته دي او سيمه ايز خلك دغه د ځاگوانې د قبيلې خلك هم دځاگوانې ماكوانو په نامه يادوي ،⁴³⁵

433 دلو دين دقبيلې په اړوند زما (ډاکټر لطيف ياد) شخصي يادداشتونه

434 پښتني قبيلې ، ۲۳۱ مخ

435 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل سرحدی کشور ، ۱ ، ۹۳ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ مخونه

په ټول افغانستان کې د ۱۳۶۵ کال د سر شمیرنې پر بنسټ ددوی شمېر ۱۸۲۶۲ تنه ښودل شوي دي چې ښایې اوس به یې په شمېر کې دوه ځلې زیاتوالی راغلی وي.⁴³⁶

135 ماموند

د پښتني شجرو پر بنسټ ماموند ښځي يا خوبني يا خاخي خيل پښتانه دي چې دتر کلا ښو پښتنو يو ښاخ گڼل کيږي چې دسر ښي پښتنو په ټولنيز گروپ پورې اړه لري .

ماموند په لو مړي سر کې په دوو مهمو ښاخو نو ويشل شوي دي:

1. لوی ماموند چې کاکازي هم ورته وايي⁴³⁷

2. واړه ماموند

د ماموندو لوی اکثریت د پښتونخوا په باجوړ ایجنسی کې استو گنه لري . ددوی ختیز ته سالارزي او شمال ته یې دانگام او شمال لويديز خواته یې د شورتن او مرورې درې اولويديز ته یې چارمنگ او جنوب ته یې د ښار ریاست پروت دی . لوی ما موند د ماموندو دسیمې په جنوب ختیز او جنوب لويديز ته او واړه ما موند د ماموندو په شمال او لويديز کې میشته دي . په ختیز کې د لویو ما موندو او سالارزيو تر مینځ برید لوند خوړ دی .⁴³⁸

دلویو ما موندو د خیلو نو نومونه دادي:

- 1. مسعود خیل
- 2. مغدو دخیل
- 3. عمر خیل
- 4. یوسف خیل
- 5. سلیمان خیل
- 6. خلوزي

دوړو ماموندو خیلونه دادي:

- 1. بړوزي
- 2. اوريازي
- 3. برم کازي

د ماموندو ځمکې په عمو مي ډول غنم، اور بشي، نسک او مشنگ کري ځکه چې للمي دي . د ماموندو هوا معتدله

436 تاريخ حيات افغاني ۱۵۲ او ۱۵۹ مخونه

437 پښتانه، تومړی ټوک، ۷۳ مخ

438 دپښتنو ټولنيز - اقتصادي جوړښت، ۲۲۵ مخ

ده په کوم ځای کې چې د چینو او به شته نو هلته د شفتالو، توتانو او ما لټو باغونه هم شته. په باجوړ کې د مامونډو شمیر ۸۰۰۰۰ او دافغانستان د کونړ په ولایت کې ددوی شمیر ۱۸۳۹۱ تنه ښودل شوي دي. ⁴³⁹

135.1 استوګن سیمې (لوی مامونډ)

دلویو مامونډو ځینې خیلونه د مروړې په دره کې هم استوګنه لري. دوړو مامونډو ځینې خیلونه په شورتن، دانګام او دپیچ درې په وټه پور کې میشته دي او برسیره پر دې د مامونډو ډیر شمیر کورونه د کونړ ولایت په سیمه کې هم پراته دي.

واړه مامونډ د سالارزیو نه وروسته دانګام ته راغلي دي. دوی د جنوب له خوا د څر ځایونو په هڅه دگوریګا غرونو ته راوختل او دلته یې بانډې جوړې کړې. دمالدارۍ سره یې دگوریګا په دره کې ځمکې واخیستې او دلته میشته شول. دگوریګا مامونډ د ځمکوالۍ نه پرته رمې هم لري. په مامونډو کې او به لږې دي او زیاتره ځمکې یې للمي دي.

135.1.1 افغانستان

په افغانستان کې دلویو مامونډو کلي دادي: کاکازي یا لوی مامونډ دافغانستان د کونړ ولایت په مروړې، شورتن، برکانې، دانګام او پیچ دره کې او سیري ۱

135.1.2 پښتو نخوا

کاکازي یا لوی مامونډ د پښتو نخوا د باجوړ ایجنسۍ په غابني، شبنتر، ذکي، کټوټ، گیري، زري، ترخو، لغري، کالوزي، کره، موخه او میانه کې او سیري ۱ همداراز په پېښور او ایبټ اباد کې هم استوګنه لري.

135.1.3 سهيلي پښتونخوا

د سهيلي پښتونخوا په کونړ او پښين کلي کاکازي کې.

135.1.4 پاکستان

يو ډېر شمېر کاکازي دپاکستان په لاهور، کراچي، کشمير، جهيلم، بهلوال، سرگودا، سيالکوټ، ديره غازي خان، چکوال، عيسی خیلو او موسی خیلو کې استوګنه لري ۱

439 دپښتنو ټولنيز-اقتصادي جوړښت ۲۲۶ مخ

135.1.5 هندوستان

په هندوستان کې کا کا زي د پنجاب ایالت په گورداس پور، بابل چاک، فیض الله چاک، ست کو ها، وزیر چاک او دهار یوال کې استو گنه لري.

135.2 استوگن سیمې (واړه ماموند)

دوړو ماموندو کلي دادي:

1. څپري
2. موضي
3. کگي
4. وړوکی خرکی
5. بانده
6. شاهي تنگی
7. لوی خرکی
8. بدان
9. ډمه ډوله
10. ډبر

135.3 نومبالي

دکاکا زيو دځينو مشهورو کسانو نو مو نه په لاندې ډول دي:⁴⁴⁰

1. ربجان ملک (د پا کستان ډپټي اډيټور جنرال)
2. بهادر يار خان (سياسي شخصيت)
3. غلام احمد بلور
4. منير احمد خان
5. ډاکټر اشفاق احمد
6. جستيس عبد الو حيد خان
7. اسما جها نگیر
8. شعېب ملک (د پا کستان د کريکيټ ټيم پخوانی کپتان)
9. ډاکټر رضوان ملک

440 ويکيپيډيا، کا کا زي قبيله

136 محمد زي

دغه قبيله په افغانستان كښې د محمدزيو، محمدزايې، او محمدزيانو په نومونو سره هميادېږي. كه چيرې د محمدزيو د قبيلې د نسبونه په غور سره وڅيړو نو جوتته به شي چه دغه قبيله د سربن په ټولنيز گروپ كښې شامله ده او د درانيانو د زيرك د بناخ د باركزيو د څانگې پورې اړه لري. وئېل كېږي چه د محمد نيکه مزار د كندهار ولايت دارغستان په ولسوالۍ كې دې.

لكه څنگه چه د درانيانو په مبحث كښې مو ولوستل د پوپلزيو په بناخ كې د سدوزيو قبيلې د ۱۷۴۷ زيږديز كال نه تر ۱۸۱۸ زيږديز كاله پورې په افغانستان كښې واكمني درلودله او كله چې وزير فتح خان په ۱۸۱۸ زيږديز كال كې مړ شو نو د سدوزيو او محمدزيو تر مينځ د افغانستان د تخت د نيولو پر سر جگړې رامينځ ته شوې.

د محمدزيو په قبيله كې د سردار پاينده محمد خان د نامه له كبله د پاينده خيلو كورنۍ ډيره مشهوره وه. نوموړي د حاجي جمال خان زوی و. حاجي جمال خان د ايراني نادرشاه افشار په پوځ كې سردار و. كله چې نادر شاه افشار له مينځه لاړ نودی د افغانستان د تخت لپاره دی ډير هيله من و او حقيقت هم دادی چې نوموړي د سدوزو د حكومت په زمانه كې په دولتي چارو كې لوی لاس درلود.⁴⁴¹

د محمدزيو د واكمنۍ بنسټ ايښودونكی امير دوست محمد خان دی چې په امير كبير (ستر امير) سره هم شهرت لري، او د سردار پاينده خان كشر زوی دې.

د محمدزيو په كورنۍ كې لاندیني واكمنان تير شوي دي:

1. امير دوست محمد خان
2. امير شيرعلي خان
3. امير محمد افضل خان
4. امير محمد اعظم خان
5. امير محمد يعقوب خان
6. ضياء الملت والدين امير عبدالرحمن خان
7. سراج الملت والدين امير حبيب الله خان
8. الغازي اعليحضرت امان الله خان

441 پښتنې قبيلې، ۲۳۵-۲۳۶ او ۲۳۷ مخونه.

9. اعلیحضرت محمد نادر شاه

10. اعلیحضرت محمد ظاهر شاه

11. په افغانستان کې د جمهوري نظام موسس شهید سردار محمد داود خان.

په افغانستان کې دمحمد زیو دقبیلې واکمني ددوست محمد خان په کورنۍ کې د ۱۹۲۹ زیږدیزه پورې دوام وکړ او دویم ځل په ۱۹۲۹ زیږدیز کال کې هغه وخت پیل شو چې دسقاو زوی حبیب الله ماتې و خوړله او پاچاهي او دچارو واگې د اعلیحضرت غازي محمد نادر خان په لاس کې کښیوتې.

تر اعلیحضرت غازي محمد نادر خان وروسته دهغه زوی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه او په هغه پسې دهغه دتره زوی سردار محمد داود خان حکومت کړی دی چې د ۱۹۷۸ زیږدیز کال داپریل په میاشت کې دیوې پوځي کودتا په پایله کې دمحمد زیو د کورنۍ نه دتل لپاره ځواک له لاسه ووت.

محمد زي د افغانستان په بیلا بیلو ولایتونو لکه: کابل، کندهار، هیلمند، هرات، ننگرهار، کنډز، تخار، لغمان، بغلان، فاریاب او بلخ کې استوگنه لري. په عمومي ډول خلک محمد زیو ته سرداران وایي ځکه چې پر افغانستان باندې دغې کورنۍ زیاته موده حکومت کړی دی.

په نوموړو ولایتونو کې دمحمد زیو داستوگنې سیمې دادي:

1. د کندهار په ولایت کې: محمدزي د کندهار ولایت په مرکز او ددغه ولایت د میوند، پنجوايي، ارغنداب، ارغستان او معروف په ولسوالیو کې استوگنه لري. له نن نه ۳۰ کلونه وړاندې په کندهار کې ددوی شمیر د ۳۳ زره تنو په شاوخوا کې اټکل شوی و⁴⁴² چې بنايې دغه شمیر به اوس دوه چنده وي.

2. په کابل کې: یوزیات شمیر محمدزيان په کابل کې هم استوگنه لري، خو د ۱۹۷۸ زیږدیز کال د غوايي تر کودتا وروسته ددوی ډیرې کورنۍ اروپا، امریکې او آسټرالیا ته ولیریدلې.

3. دننگرهار په ولایت کې: محمد زيان دننگرهار ولایت په مرکز دجلال آباد آبادپه بنار او دکامې، سره رود، خوگیانیو او بهسودو په ولسوالیو کې استوگنه لري.⁴⁴³

4. د هیلمند په ولایت کې: محمدزيان دهیلمند ولایت په مرکز لشکرگاه او ددغه ولایت دنهر سراج او نادعلي په ولسوالیو کې استوگنه لري.

5. دهرات په ولایت کې: دهرات په ولایت کې محمد زيان ددغه ولایت په مرکز او داوبې په ولسوالۍ کې اوسېږي.

442 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور. ۹۱-۹۲ مخونه

443 نوموړی اثر ۲۷-۲۸ مخونه

6. دروزگان په ولايت کې: يو شمير محمدزي ددغه ولايت په مرکز تيرين کوټ کې هم استوگنه لري.

پټه دې نه وي چې يو شمير محمدزي په پښتونخوا، سهيلي پښتونخوا، پاکستان او دهندوستان په پنجاب او ددغه هيواد داتهرپرديش ايا لټ دديره دون په بناړ کې هم استوگنه لري. له نن نه ۳۰ کلونه وړاندې په ټول افغانستان کې د محمدزيو شمير ۵۰ زرو تنو ته رسیده .

لنډه داچې محمد زيو د ۱۸۲۸ زيږديز کال نه تر ۱۹۷۸ زيږديز کلونو پورې چې ۵۰کلونه کيږي په افغانستان باندې واک چلولی دی.

137 متون

د متون سيمه دخوست ولايت دبنار په شمال کې پرته ده او اوس متون دخوست ولايت يو اداري واحد يا ولسوالی ده. متون په اصل کې د کومې قبيلې نوم نه دی، بلکې ديوه روحاني شخص نوم دی چې د متون د غونډې پر سر بنځ دی او دهغه دنامه له کبله ددې ځای خلک د متونو په نامه يا ديريږي.

په متون کې مختلفې او بيلا بيلې پښتني قبيلې سره يو ځای او د يوه قبيلوي واحد په توگه رامینځته شوي دي چې هر هره برخه يې د غونډې په نامه بلل کيږي چې د متونوالو دغه وندې په لاندې ډول دريښندل کيږي :

1. درود دبنی غاړې متون : چې پکې ورغه کلی، کورپون، درې کوټي، منډي خيل او موني يوه يوه ونډه لري.

2. درود دکينې غاړې متون : جس خيل، دري خيل، پتوره، احمد خيل او شاري خيل يوه يوه ونډه لري.

همداراز گونډي يوه نيمه ونډه، منگس يوه ونډه، مندي خيل يوه نيمه ونډه او متک يوه ونډه لري.⁴⁴⁴

متون مېلمه پالونکي او په پښتني ننگ او غېرت ټينگ خلک دي. دوئي د علم او پوهې سره مينه لري. يو شمېر خلک ئې سرکاري ملازمتونه لري او يو شمېر ئې هم د خليج په عربي هېوادونو کښې په خواريو مزدورې بوخت دي. د متون د ولسوالی د خلکو مجموعي شمېر ۱۶۰۲۱۴ تنه بنودل شوي دي.

138 متي زي

متي زي په اصل کې سربني پښتانه دي او په غوريا خيلو پښتنو ورگډېږي. د تاريخي روايتونو پر بنسټ شيخ متي د عباس زوی، د عمر لمسی او د خليل کړوسی و. خليل بيا د غوريا او غوريا د کند زوی او د خرښبون لمسی و

444 پښتني قبيلې، ۲۳۳-۲۳۴ مخونه

چې خرنبون د حضرت سربن قدس الله سره له زمانو نه و .

د پټې خزاني د کتاب په روايت شيخ متي په (۶۲۳ ليرديز) کې زيږيدلی او په (۶۸۸ ليرديز) کې د ۶۵ کلونو په عمر د ترنک پر غاړه وفات شوی دی. د ده مزار د کندهار شمال ختيز ته په ۵۰ ميلی کې پر يوې غونډۍ پروت دی چې کلات يې بولي او دی په کلات بابا سره شهرت لري. شيخ متي خپل ژوند د ترنک پر غاړو او د غونډان په غره او د کلات په شا او خوا کې تير کړی دی. د شيخ متي کورنۍ د پښتونخوا په خلیلو غوريا خیلو کې خورا مشهوره ده.⁴⁴⁵

پښتنو مورخینو لکه نعمت الله په مخزن افغاني کې، اخوند درويزه په خپل تذکره الابرار والاشرار کې او ډپټي محمد حیات خان په تاريخ حیات افغاني کې د شيخ متي یادونه کړې ده. د پټې خزاني مولف وايي چې شيخ متي لوی زاهد او عابد او پر خدای مین انسان و، عالم او د دین مرشد و او روحاني ژوند يې کاوه.

شيخ متي په پښتنو کې دخپلو لوړو اخلاقو او عرفاني شهرت له کبله دبابا په لقب يادېږي. شيخ پخپله کورنۍ کې علماو ادب او زهد او تقوا په ميراث پريښود او دده تر مړينې وروسته له دغې کورنۍ نه ستر شاعران او ليکوالان راوتل.

په پښتنو کې د شيخ متي کورنۍ د متي زيو په نامه سره يادېږي او دده له زمانونه حسن او يوسف ډير مشهور ول چې دیوسف زوی شيخ کټه یو ستر ولي او (لرغوني پښتانه) د کتاب مولف د ۷۵۰ ليرديز کال په شاوخوا کې تير شوی دی. ددغې کورنۍ نه بل ستر عالم شيخ قدم بن محمد زاهد بن ميردادبن سلطان دی. شيخ قدم د ۹۶۲ ليرديز کال په شاوخوا کې ژوندی و او دده د پنجاب ايالت په سر هند کې وفات شوی دی او هلته بنخ دی. دده زوی شيخ قاسم مشهور ولي او دتالیفاتو خاوند و چې په ۹۵۶ ليرديز کال کې زيږيدلی و او دده مشهور کتاب تذکره اولیای افغان دی. دشيخ قاسم له زمانو نه شيخ کبير بالاير هم په تقوا او عرفان کې مشهور و چې دنو مورې زوی شيخ امام الدین په ۱۰۲۰ ليرديز کال کې زيږيدلی او تاريخ افغاني او اولیای افغان دده په لاس ليکلي کتابونه دي. دهمدې علمي کورنۍ وروستنی مولف او شاعر ميانعيم و چې په ۱۲۳۰ ليرديز کال کې يې دکندهار په ناکودک کې ژوند کاوه.

دشيخ متي بابا دکلام يوه بيلگه:

پر لويو غرو همپه دښتوکې
په لوی سهارپه نیمو شپوکې
په غاړه غبر او په شپيلکو کې
بيا دويرژلو په شپيلو کې
ټول ستا دياد نارې سورې دي
داسـتا دمـينـې نـنـدارې دي
جنډې زرغون که په بيديادي

445 د پښتو ادبياتو تاريخ، لومړی او دویم ټوک، ۵۳۳-۵۳۴ مخونه، دپېښور چاپ.

دبر بن خواته په خندا دي
 ترنک چې خپر دی په ژرادی
 دتلول اغیز دمنیې ستا دی
 وگرېو! ولې مې ژاړي
 سورې یې اورئ غاړې غاړې
 خه غواړي خه ولې خه باړې
 خپل تون او کور وکلی غواړي
 چونې چې بیل شي نیمه خواشي
 تل یې دبن پر لور ژاړا شي

د متي زيو اولادې وروسته په ليرد پيل وکړ او په پېښور او بدني کې ميشته شول چې له هغوی نه لوی لوی پښتانه را مينخ ته شول⁴⁴⁶، خو تر خه مودې وروسته ددغې قبيلې ځينې خلک له هغه ځايه بيرته دکندهار شااوخوا او دزابل دتر نک غاړو ته راغلل. دشيخ متي کورنۍ په خلیلو غوريا خیلو کې ډیره مشهوره ده. یو شمیر متي زي په زابل، د غزني په شلگر او دکندهار په شااوخوا کې استو گنه لري⁴⁴⁷. په زابل کې دشيخ متي بابا عليه الرحمه په نامه یوه لیسه هم شته .

139 موشیاني

مشاني يا موشیاني په اصل کې دنياز يو پښتنو يوه څانگه ده چې په لودیو پښتنو وگرځي او دپښتنو دمتوزيو پښتنو په گروپ کې شامله قبيله ده. دمشانيو لوی نيکه موسی نوميد چې نوموړی دځاکوزوی او دنيازي لمسی و.⁴⁴⁸ دتاریخ حیات افغاني دليکنې پر بنسټ دموسی نوم په عامو خلکو کې دډیر استعمال او کارونې په وجه په مشاني، موشاني يا موشیاني سره مشهور شو⁴⁴⁹.

مشانی زیاتره د پاکستان د پنجاب ایالت د میانوالي د ډیسټریکټ (ولسوالۍ) د عیسی خیلو په تحصیل کې ميشته دي او دوی زیاتره په کمر مشاني کې او سیري چې دغه ځای دمشانيو قبیلې د لوی نيکه موسی خان دنامه له کبله په همدې نامه سره شهرت لري. دکمر مشاني گرجا پیره کوچنی بنارگوټي راتاوشوي دي چې دغه بنارگوټي مکروال، سلطان خیل،

446 پته خزانه، ۱۲ مخ، ۱۳۵۶ کال، دکابل چاپ.

447 پښتنې قبیلې ۲۳۴-۲۳۵ مخونه، دپېښور چاپ

448 پښتنې قبیلې، ۲۴۹ مخ، دپېښور چاپ .

449 حیات افغاني، ۶۳۵ مخ، دپېښور چاپ

ترک، عیسی خیل، ناصر والا، چیري، کوټ چنډنه، بورزي سيدان والي، منډه خیل او کالاباغ دي. کمر مشاني د منرالونو د سوداگرۍ له کبله هم مشهور ځای دی. همداراز مشاني په، کمر مشاني پکه، خانباغ سراجیه، کوټ چنډنه، کونډیان، ماري، میانوالی بنار، موچ، موسی خیل، جنوبی مظفرپور، نایمال، پایخیل، پپلان، روکړي او شادیه کې هم استوگنه لري⁴⁵⁰.

حیات افغانی لیکي:

مشانی لومړی د سرهنگو د قوم سره چې دسند دریا په ختیزه برخه کې میشته شول لکه چې اوس هم د داود خیلو مشانیو بناخ په داود خیل نومې ځای کې او دموډي بناخ په ټیټي کې چې په میانوالی کې موقعیت لري میشته دي. پاتې مشاني دسند دریا په لویدیزي برخې ته راغلل او هلته میشته شول⁴⁵¹.

مشاني دمر وټو او عیسی خیلو په دېمنیو کې دمر وټو دقبیلې ملگري وو او اوس په دادی خیلو او شادی خیلو سره شهرت لري⁴⁵². په پخوانیو وختونو کې ددوی تر مینځ کورنۍ دېمنۍ ډیرې وې او شادی خیل په یوه گوندی او داود خیل په بله گوندي کې وو.

تاریخ حیات افغانی لیکي: چې مشاني قبیلې خلک لویدیزي ته دختکو تر غره پورې سیمو باندې ولکه لري. ددوی د هغه ځمکو نه پرته چې دسیند پر غاړه پرته دي نورې ځمکې یې بنې نه دي.

دمشانیو دقبیلې ځینې بناخونه په لاندې ډول دي:

داود خیل، شادی خیل، شهباز خیل، تاني خیل، بنگي خیل، وټه خیل، یاروخیل، الله خیل، عمر خیل، منداخیل، ننوزي، کمالزی، موسی خیل، کاسی خیل، لوحان خیل، شموخیل، موندیخیل، نهرخیل، استان خیل، ملندرخیل، عالم شیر خیل، بارکي خیل، نواب خیل، نصیر خیل، سر مست خیل، بانې خیل، غازي خیل، سبحان خیل، میري خیل، نذري خیل، محمو دخیل، ببو خیل، گلشي خیل، احمد خیل، بارگل خیل، مهرگل خیل، یارگل خیل، هاتي خیل، شمل خیل، جهان خیل، جنجو خیل، جبو خیل، عثمانی خیل، جلوخیل، حنان خیل، پهلوان خیل، مرزاخیل، شریف خیل، اسماعیل خیل، زعفر خیل، عبدلي خیل، شاهو خیل، علي خیل، سلیمه خیل، لعل بیگ خیل، محمد خان خیل، گل بیگ خیل، صدري خیل، الله یارخیل، جعفر خیل، بیخاني خیل، گل بیگ خیل، رهنمای خیل او فتح خان خیل.

د مشانیو دقبیلې ټول شمیر داویازره تنو په شاو خواکې اټکل شوی دی⁴⁵³.

450 ویکیپیډیا، کمر مشاني، http://en.wikipedia.org/wiki/Kamar_Mushani

451 حیات افغانی ۶۳۵ مخ.

452 پښتانه دتاریخ په رڼا کې، ۱۳۵۵ مخ.

453 حیات افغانی، دمشاني دنسب ونه (شجره)، ۶۳۶ مخ

140 محسود

مسيد يا مسعود په کرلاڼيو پښتنو کې يوه مشهوره او جنگيالي قبیله ده. که چيرې ددغې قبيلې دنسب ونه (شجره) په غور سره تر څيرنې لاندې ونيسو نو څرگنده به شي چې دوزيرلو مړنۍ زوی خدري درې زلمن درلودل چې موسی، محمود او مبارک نو ميدل چې موسی يې په درویش سره مشهور شو او دمحمود زوی مسعود نومیده چې اولادې ته يې مسعود يا مسيد وزير هم ويل کيږي.⁴⁵⁴

ددغې قبيلې لويديز او جنوب ته احمدزي وزير، شمال ته يې اتمانزي وزير او دختيز خواته دبیتنيو دقبيلې سره پوله لري. ددوی سيمهپه جنوبي وزيرستان کې پرته ده او دافغانستان سره کومه گډه پوله نلري.⁴⁵⁵

د مسيدو دقبيلې اصلي ځای دبر مل غر وچې دسليمان غره يو بناخ گنل کيږي او هغه وخت چې ددغې قبيلې په شمير کې زياتوالی راغی نو په دغه وخت کې ددغې قبيلې دخپل يووالی په زور په خپلو گا ونډيانو باندې بريالی او له دغه ځايه يې پرمختگ ته دوام ورکړ او تر ټولو دمخه دسليمان دغرنیو سيمو نه شوال او دهغه شا او خوا سيمې ددوی لاس ته ورغلې چې تر دې وړاندې هلته شیتکو پښتنو او نور و استوگنه درلودله. په همدې وخت کې داورمېر قبيله چې په کانيگروم او نورو نږدې سيمو کې ميشته وه زياتره دافغانستان دلوگر ولايت او نورو سيمو ته لاړل او لږ شمير يې په دغه ځای کې پاتې شول. په دغه وخت کې مسيدو او وزيرو ته بڼه موقع په لاس ورغله او پر هغوی يې يرغل وکړ او په لومړني برید کې يې دبدر او شهير سيمې ونيولې او په کانيگروم کې هغو اورمېرو چې ددوی سره مقابله وکړه دمسيدو له خواماتې وخورله. وروسته يې دبیتنيو دقبيلې خلک هم دټانک درې او دهغه شاو خوا سيمو ته پور شا وتمبول او پخپله يې پر دغو ځايونو خپله ولکه ټينگه کړه. ددوی سيمه دکوهاټ نه تر ديره اسماعيل خانه پورې غځيدلې ده او دسيمې او ردوالی يې (۱۴۰) ميله دی.⁴⁵⁶

دمسيدو دقبيلې بناخونه، خيلونه او خانگي :

مسيدپه دريو سترو ټپو ويشل شوي دي چې علی زي، شمن خيل او بهلول زي نو ميري .

علی زي په لاندنيو بناخونو ويشل شوي دي :

منزي، شهی خيل، سلطاني، پتوني، خونخيل، بي بي زي، استوني، بارومي، پاتي خيل، شاميري، کانجيري، دراكي، سليمي خيل، گورخيل، مل خيل، بيچي خيل، خونخيل، بهادرخيل، کاروري، گدي خيل، ملک ديني، پريدي، بروی خيل، کی خيل، درې پلاره، لنگر خيل او وزير گي .

454 حیات افغاني، ۳۵۷ مخ . دپيښور چاپ

455 اضلاع، ایجنسیا و قبایل ایالت پښتونستان، ۱۱۶ مخ، د قو مونو او قبایلو چارو وزارت.

456 حیات افغاني، ۳۵۷ مخ.

دشمن خیلو بناخونه دادي : حالي خیل، چار خیل، بودین زي، گالي شي .

دبهلول زيو بناخونه او خیلونه دادي :

ایمل خیل، عبدلي، باند خیل، ملک شي، شینکي، نظر خیل، نانو خیل، درمن خیل، گیگا خیل، هیبت خیل، جلال خیل، گیگاډري او امر خیل .

همداراز ددوی دنورو وځینو بناخونه نو مونه دادي :شمن خیل، بدن زي، قاسم خیل، عبدل خیل، دري خیل، غالب خیل، پهار خیل، جمال خیل، شلیل خیل، پار خیل، رحیمداد خیل، شادی خیل، مریم خیل، تپی خیل، بویکي، عثمان خیل، یوسف خیل، باروند خیل، چهار خیل، گاري خیل، علی خیل، شو ما، هیرال خیل، کاکا خیل، بلبا خیل، بتاجي خیل، خو جی خیل، حیدری خیل، جمال خیل، ووجی خیل، نمبري خیل، مامال خیل، تال خان خیل، پیر محمد خیل، ببری خیل، مالي خیل، قاسم خیل، بنگال خیل، شري خیل، مولی خیل، یار محمد خیل، نظام خیل، ناظم خیل، توري خیل، شاه عالم خیل، غوزي خیل، زری خیل، بجال خیل، ملا خیل، شیر خان خیل، کوی خیل، دتي خیل، ککهي، مرکي خیل، کلکا خیل، میر واش خیل، مټي خیل، ترکي خیل، گلی شاهي، بابا خیل، منگي خیل، ککهای، شعیبي، بختي خیل، ببریخیل، ایدل خیل، حسن خیل، میرا خیل، ساري خیل، عیسی خیل، علي خیل، کیمل خیل، لنډي خیل، خلیل خیل، بیدي وای، سکندر خیل، جعفر خیل، منسري، مینا خیل، میر گل خیل، میر واش خیل، اوساک خیل، شوه وان، عذر خیل، دتورپي، رحمن خیل، میتا خیل، منزري خیل، میر ویس خیل، ووچیک خیل، ذکرې خیل، جندي خیل، سلیمکی، شاه خیل، سر ماشی، سور ماشی، تور سر ماشی، اکاخیل، هیبت خیل، شیر خیل، گیگا خیل، سر مست خیل، شیر دري خیل، مومن خیل، عبدالرحمن خیل، پیر داد خیل، میر داد خیل، سرداري خیل، رحیمداد خیل، بټک خیل، اندک خیل، دور خیل، هیواز خیل، لاډی خیل، شیر علي خیل، خواص خیل، عباس خیل، قادر خیل، رستم خیل، عمر خیل، دورم خیل، ناصر خیل، بختي خیل، شیرین خیل، قاسم خیل، نانا خیل، عبدالرحمن خیل، رحیمداد خیل، شاه بیگ خیل، شوبک خیل، شومر خیل، راجي خیل، لالی خیل، شاه میر خیل، تاگل خیل، عبدالرحمن خیل، میرداد خیل، سوداخیل، ولي خیل، کریمداد خیل، خواجه خیل، پیر داد خیل، ملک داد خیل، نازک خیل، شیر بیگ خیل، جلال خیل، شیراز خیل، بابا خیل، کولي خیل، شمي خیل، میراب خیل، زمر خیل، میرا خیل، شمن خیل، سندرا خیل، خوازخیل، تره خیل، کیکاری، چهار خیل، ممراز خیل، میر خاني، موندډا خیل، ککهارې خیل، علي خاني، کراچه خیل، بهلول زي، عبدالله، پنځه پلاره، عباس خیل، غوزیگي، قیمت خیل، نصري خیل، سلیمکی، شمک خیل، آزدي خیل، گونا خیل، ظریف خیل، لالی خیل، ولیداد خیل، بادار خیل، گلا خیل، کټه خیل، مانیر خیل، تورنگ خیل، ملنگ خیل، ایمل خیل، نظر خیل، عزیز خیل، مومن خیل، شبي خیل، پات خیل، میرخان خیل، خر مچ خیل، بنگا خیل، خان خیل، حسن خیل، تورخیل، خوی خیل، زرگر خیل، ممیا خیل، تاجي خیل، زرکي خیل، ملک شاهي، خویدادی، لنگر خیل، بابر خیل، پیا میر خیل، المار خیل، خدر خیل، کټي خیل، انډي خیل، میر خان خیل، بیزودای، بهلول خیل، میان خیل، پنچي خیل، شهباز خیل، ازبکي، بکشای، اسماعیل خیل، کمال خیل، لوئیس خیل، ممدای، کارون خیل، کارون، کهاني خیل، شایبا خیل، بوی خیل، بلبا خیل، مستي خیل، شا کهال خیل، آشناگی، بوجیا خیل، شوی خیل، سلطان خیل، کر مچ خیل، هیچ خیل، بوبالي، موسی

خیل، سنځر خیل، جلال خیل، عمرا خیل، ممیا خیل، ولي خیل، وجي خیل، ملاي، کر مچ خیل، کمر خیل، شابک خیل، شایباخیل، بیبلی، و وچ خیل، بیجی خیل، عمر خیل، حکیم خیل، نورنگ خیل، بند خیل، نصری خیل، شاکي خیل، ټیټي خیل، عثمان خیل، آیکام خیل، سلطاني، ماروبي، صورت خیل، جنگي خیل، میرزا خیل، احمد خیل، بی بی زي، مغول خیل، دریا خیل، پیس خیل، پو ټیا خیل، تر کي خیل، عثمان خیل، شابي خیل، کمال خیل، با چا خیل، بریام خیل، شیر خیل، مغول خیل، مقبل خیل، حیدر خیل، خوص خیل، بارومي، بایا خیل، میر کا خیل، خیدي خیل، آستاني، بنگش خیل، دودي خیل، ابراهیم خیل، سيني خیل، تا جل خیل، کهای خیل، زریا خیل، کایدار خیل، عمر خیل، لیکی خیل، خان خیل، خوجکي، پالي خیل، شومي خیل، دهاني خیل، بهادر خیل، خون خیل، پري خیل، گریرای، خان خیل، مرسیل، مرسای، موگي خیل، شهاب الدین خیل، شیخای، شوبا کای، ماچي خیل، علم خان خیل، میسید، ممیت خیل، محمود خیل، الیزی، منعی، پوتیا خیل، پالي خیل، دچي خیل، خنجری، درگای، گوري خیل، بلند خیل، دهنی خیل، کریم خیل، کرمي خیل، سبات خیل، سلیم خیل، کسادي خیل، گچي خیل، مده خیل، ناور خیل، مل خیل، ولید خیل، راجي خیل، شمیرای، گوري خیل، حسن خیل، کر ماچ خیل، بای خیل، کجرای، گیدی خیل، خویداد خیل، بارومي، دولت خیل، شاه محمد خیل، علي محمد خیل، شیخ برید خیل، عمر خیل، کاهی خیل، چوند، نکراب خیل، زرگر خیل، لنگر خیل، عبدل خیل، کوټار خیل، عیسی گي خیل، گیدی خیل، کر ماچ خیل، فریدی، امزل خیل، ټيټي خیل، وزیرگی، مکھی خیل، زمانې خیل، ټټکی، تارگدی، پریدی، کای خیل، لنگر خیل، نکراب خیل، عبدل خیل، سلیمونی، شمیرای، ترکیا، خوجری، عبدل، یدانی، مون خیل، ملک دینی، اکزي کچکی، شیتکی، تغی گی او کیرا خیل.⁴⁵⁷

140.1 د مسیدو قبیلې د استوگنې سیمې او کلي

دمسیدو دقبیلې زیاتره خلک دپښتونخوا په جنوبي وزیرستان کې استوگنلري او ددوی دکلیو او سیمو نومونه دادی :

مکین، خیسور، لاډها، دره، نیدون، کاپي گروم، بدر، خلویښتي و شکتوی، وانه، دشرکي سیمه، شهرنه، شم، رزمک، شکي، شوال او نور⁴⁵⁸ یو شمیر مسید دافغانستان د لوگر، وردگو، غزنی، کندز او تخار په ولايتونو کې هم استوگنه لري. یو شمیر مسید په کراچی او پېښور کې هم او سپري ددوی دسیمې رواجونه، نرخونه او څلي کټ مټ دوزیرو دقبیلې دخلکو په څیر دي .

140.2 د مسیدو د قبیلې مشهور سیندونه

گومل، ټاک زوم، خیسور، شکتوی، سپلی توی، وانه توی، شوزه، شنګي، شاهور، بدر توی، توده چینه.

<http://pti-fata.blogspot.com.au/2012/12/mehsud-tribe-of-south-waziristan-agency.htm> 457

458 پښتو نستان، داستاد عبدالروف بینوا تالیف ۲۱۴ مخ.

کونډی غر، توروام، تنګي پرځې، اسپاس، کارامه او نور...

140.3 د مسیدو د قبیلې درې

لادها، بدر، الگا دره، مستنگ، شکتو، شیرانه، ټاک زم او رزمک.

140.4 د مسیدو د قبیلې غرونه

کونډی غر، سپین غر، پری غر، سپین کمر.

140.5 د مسیدو د سیمې آب او هوا او د کرنې حاصلات

جنوبی وزیرستان چې مسید پکې استوګنه لریډژمي په موسم کې سرهاو په دوبي کې توده هواری. دمسیدو دسیمې دکرني محصولات غنم، اوربشي، جوار، وریجې، می، باجرې، بدن او پتاتې دي.

140.6 د مسیدو د قبیلې مشهور کسان

دمسیدو دقبیلې خینې مشهور کسان دادی:

1. دانگریزانو پر خلاف ستر ملی مبارز ملا پیونده.
2. دملا پیونده زوی شاه فضل الدین .
3. ملي مبارز نظم خان مسعود
4. غازی نواب ملک همدان خان مسید.
5. د داودخان په کابینه کې دافغانستان دکورنیو چارو وزیر فیض محمد .
6. دمسعودو دقبیلې ستر شاعرزیب منتظر مسید

140.7 د مسیدو جګړه ایزه پیاوړتیا

که چیرې دمسیدو پښتنو په اړوند دتاریخ پاڼې رااوړو نو دوی ډیر پیاوړي او جنگیالی خلک دي. دپیرو پخوا زمانو راهیسې دوی وسلې لري او دهر دښمن په وړاندې په نره جنگیدلي دي. یوه انگریز تاریخپوه په خپل

مشهور اثر (وزیرستان) کې د مسیدو د جگره ایزې پیاوړتیا په اړوند داسې لیکلي دي :

مسید خورا پیاوړي او جنگیالي خلک دي. دوی د زغم خاوندان او ډیر سخت سړي دي. ددوی هر یو تن وسله وال دی. دوی دخپلو ټوپکو په استعمالو کې داسې مهارت لري چې دخپل دښمن د لږې تیروتنې نه هم لویه گټه او چټوي. په جگرې کې ټولو شیانو ته داسې پاملرنه کوي چې نه یې شوک کلابند (محاصره) کولای شي او نه یې هم دښمن تر اړخه تیریدلای شي. دوی د جگرې په مخکنیو او شاتنیو لیکو کې دومره مهارت لري او په جگرې کې دومره دصبر او حوصلې خاوندان دي چې انسان ورته حیران پاتې شي. په ډیرو جگرو کې ډیر بې وسلې کسان چې یوازې تورې ورسره وي له وسله والو کسانو سره ملگرتوب کوي او که چیرې دلاس او یا تن په تن جگرې ته اړتیا پېښه شي نو دوی دخپلو تورو سره دښمن سره جگره کوي.⁴⁵⁹

مسید دانگریزانو سره دخپلواکۍ په جگرو کې ډیرې قربانۍ ورکړي دي. دوی دانگریزانو سره د ۱۸۵۰ز یردیزه راواخله بیا دهند نیمې وچې نه دانگریزانو تر وتلو پورې (۱۹۴۷ ز یردیزه) پورې لس ځله جنگیدلي دي او هر ځل یې دوی ته په خپله سیمه کې ماتې ورکړې ده. انگریزی مورخ سر ویلیم بارټن په هغه وخت کې ددوی د جنگیالیو شمیر (۱۸۰۰۰) تنه بنودلي وو او هم ددغې قبیلې شمیر د ۱۹۶۱ کال دسر شمیر نې له مخې (۱۸۷۳۳۳) تنه بنودلي وو چې بناېې اوس به یې شمیر ډیر زیات وي.

141 مروت

مروت له آره په لودي پښتنو ورگډیږي او دلوانې (لوحانې) پښتنو یوه څانگه ده. دمروتو د قبیلې خلک د پښتونخوا د ډیره اسماعیل خان دلکي مروت په ډیسټریکټ (ولسوالۍ)، ټانک، پنیاله او بنو کې استوگنه لري. همداراز یو شمیر مروت پدافغانستان د غزني او پکتیکا په ولايتونو کې هم استوگنه لري. دلوانې نوم دهند د منځنیو پېریو په تاریخونو کې دنوحانې، لوحانې او لوهانې په بنو هم راغلی دی.

په تاریخ حیات افغانې کې دمروتو د قبیلې په اړوند داسې راغلي دي:

جوته ده چې ددغې قبیلې لوی نیکه دلوانې یا نوحانې زوی او دلودي زوی سیانې لمسی دی. لوانې (نوحانې) دوی میر منې درلودلې چې یوه یې توری نو میدله چې دینځو زمانو موروه، دویمه یې شیرې نو میدله چې دهغې نه دمروتو د قبیلې لوی نیکه پیداشوی دی او ددغې قبیلې نوم هم دهغه نامه په وجه په مروت باندې مشهور شوی دی.⁴⁶⁰

مروت په سپینو لوانیو سره هم شهرت لري. په پیل کې دوی داوسنی پکتیکا دکتواز په سیمه کې چې اوس د سلیمانخیلو غلجیو پښتنو په ولکه کې ده استوگنه درلودله. که څه هم ددوی اصلی ټاټوبی کتواز و، خو دتودوخی په

459 نوموړی اثر، ۲۴۶ مخ.

460 حیات افغانې، ۵۹۵ مخ.

موسم کې به يې دكو چيانو په خير خپل مالونه او رمې دواڼه په غره کې خړول. دوی يوازې دکتواز په سهيلي برخه کې په کر کيله بوخت ول چې اوس هم هلته يوه وړه سيمه دمروتو په نامه سره يادېږي.

دکتواز له سيمې نه دمروتو دقبيلې دليرديدلو لاملونه:

دکتواز له سيمې نه دمروتو دقبيلې دليرديدلو په اړوند داسې ويل کيږي چې په هغه وخت کې دغلجيو دسترې قبيلې دسلیمان خيلو دبناخ سلطان خيلو د خانگې د لوی ملک آزادخان ميرمن چې و سيلې نوميدله دخپل يوه مريي لـه خوا وتبنتول شوه او هغه مريي دمروتو قبيلې ته په ننواڼي لاړ او هلته يې پناه واخيستله. غلجيو يولبنکر جوړکړ او د مروتو نه يې دخپل مجرم دورسپارلو غو بڼتنه وکړه، خو مروتو دپښتنې اصولو پر بنسټ دغه پناه اخيستونکي دوی ته ورنکړ. همداو چې دغلجيو نورې قبيلې لکه تره کي او اندراو نورو دسلیمانخيلو په ننگ دمروتو او ميا خيلو دقبيلو سره جنگ ته ملا وتړله او ددوی تر مينځ خونړۍ جگړې وشوې چې په دغو جنگ جگړو په پايله کې ډير شمير مروت ووژل شول او غلجيو برياليتوب ترلاسه کړ، نو همدا وجه وه چې مروت مجبور شول چې دکتواز سيمه پريردي چې غالباً به دکتواز نه ددامان سيمې ته به دمروتو دقبيلې ليرد په ۱۵۰۰ زيږديز کال کې شوی وي.

دتاريخي سرچينو پر بنسټ په هغه وخت کې دديره اسماعيل خان ددامان په سيمه کې بلوڅانو استوگنه درلودله او دټانک په سيمه کې هم دپښتنو يوه بله قبيله چې پيرانگيان نوميدل او سيدل چې پر هغو بلندي دپښتنو لوانيو له خوا برید شوی و او هغه سيمه يې په خپله ولکه کې راوستلې وه. په دغه وخت کې چې مروت دې سيمې ته راغلل نو دځمکو يو ویش ترسره شو او ددغه لومړي ویش په وخت کې دمروتو قبيلې ته هم څلورمه برخه ورکړل شوه چې وروسته بيا په مروتو کې هم يو ویش رواج درلود چې دخولې ویش يې ورته وايه او دهغه ویش مطابق په يې ځمکې په خپلو مينځو کې سره ويشلې. تر يوې مودې پورې دا ځای دمروتو په لاس کې و او دتودوڅی په موسم کې به دواڼه دغره ختيزو برخو ته تلل او ديځنۍ په موسم کې به بيرته دټانک سيمې ته راتلل خو په پای کې ددوی او دمسيدو دقبيلې تر مينځ د بنځو دپت له کبله شخړې رامینځ ته شوې. څرنګه چې وزير ددوی دتلو راتلو په پورتنیو او بنکتنيو لارو باندې پراته وو نو ددبڼمنۍ له کبله ددوی دتلو لارې بيخي وتړلې شولې. په همدې وخت کې دټانک دسيمې دلانجو له کبله دلوانې داو لادې تر مينځ دبنمنۍ رامینځ ته شوې، ددولت خيلو ځواک پياوړی شو او تريوې جگړې وروسته يې مروت دټانک له سيمې نه وشړل او ددغې قبيلې خلک دبين ددرې نه نيولې دپيزو تر درې پورې په غرنیو سيمو کې ميشته شول. په دويم کال بيا دولت خيلو دسيمو دنيولو له کبله يرغل وکړ او دټانک سيمه يې ونيوله، خو کټی خيلو دگنډاپور دقبيلې دخلکو نه مرسته وغو بڼتله او دوی يې بيرته بر شاتمبولو ته مجبور کړل. دلکی مروت نوم ځکه دمروتو اوسنۍ سيمې ته ورکړل شوی دی چې مروتو په خپلو جگړو کې يولک (سل زره) پو ځونه درلودل نو ځکه ددوی سيمه هم دلکی مروت په نامه سره يادېږي. بله نظريه داده چې دلکی مروت نوم ديوه هندو لکهي رام دنوم په وجه په لکهي مروت سره مشهور شوی دی.

بايد زياته کړو چې په ۱۸۳۶ زيږديز کال لکی مروت دسکهانو لاسته ورغی، خو د ۱۸۴۹ کال دجنورې دمياشتې

په ۱۱ د انگریزانو تر ولکې لاندې راغی .

مروت غبنتلي، پیاوړي، لوړې او دنگې ونې، پراخه ټنډې، گردې څیرې او بادامي سترگې لري. دوی زیارکینه، دزغم او صبر خاوندان، قانع او دینه استعداد درلودونکي خلک دي. په پخوانیو وختونو کې د مروتو سپرو تورې، لیندې او ډالونه استعمالول او پلویو یې تورې، سپرونه، غشي او لیندې کارولې .

دوی په پخوانیو زمانو کې په پوونده ډول ژوند کاوه او ددې تر څنګ به په سوداګریو هم اخته وو، خو کله چې په اوسنۍ سیمه کې میشته شول نو د ځمکو او کر کیلو په چارو اخته شول او دوی دکر کیلې په چارو کې ډیر مهارت لري .

تاریخ حیات افغانی لیکي: که څه هم د مروتو په سیمه کې د خوراک لپاره غله پریمانه ده، خو د څښاک داوبو لپاره دهغو کلیو نه پرته چې دگمبیله، کورمې یا دلنګر درودونو په غاړه پراته دی په پاتې مروتو کې داوبو تنګسه ډیره ده .

141.1 د مروتو د قبیلې بناخونه

د مروتو د قبیلې په لاندنیو بناخونو ویشل شوي دي :

کاکاخیل: چې داباخیلو. تاجزیو او ماتوره په څانګو ویشل شوي دي .

خدر خیل: چې دخواجي خیلو، حاجي خیلو او نظر خیلو په څانګو ویشل شوي دي .

بهرام خیل: چې دتاتار خیلو، غزني خیلو، عمر خان خیلو، توتازیو، تاجزیو، دلخوزیو، لنډیوه او تپي پر څانګو ویشل شوي دي .

مینا خیل: چې دحکیم خانخیلو او محمد خان خیلو په څانګو ویشل شوي دي .

موسی خیل: چې دتختی خیلو، جانوزیو او پاسني په څانګو ویشل شوي دي .

اچو خیل: چې دبیګو خیلو، عیسی خیلو او احمد خیلو په څانګو ویشل شوي دي .

خوداخیل: چې دسکندر خیلو او ماماخیلو په څانګو ویشل شوي دي.⁴⁶¹

141.2 د مروتو د قبیلې مشهور کسان

دولت لو انبي چې دپښتو ژبې مشهور شاعر او ددیوان خاوند و او ډیر روښان دمريدانو نه و، سرفراز خان،

http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Tribal%20Trees/Marwat_Tribe.pdf 461

انجنير نادر خان دټانک دملازايې مخور مشر، ډاکټر عبدالعزيز خان، انجنير شيردل خان، ډاکټر فضل رحيم مروت دپيښور پو هنتون استاد، ډاکټر باري عبدالرشيد خان، برستپير محمد اسلم خان، محبت خان، خان حبيب الله خان، فيض الله خان، سيف الله خان، انور کما خان، انور سيف الله خان، سليم سيف الله خان، عصمت الله خان، سهيل عصمت خان، وقار عصمت خان، طيب عصمت خان، مطيع الله خان، عرفان الله خان، مير نواز خان، شاهنواز خان، دل جان خان، ډاکټر شير بهادر خان، عبیدالله جان خان، ډاکټر گل امين، عنايت الله خان، سردار بهادر، غلام قاسم خان، مير نواز خان، شيرين جان خان، عبدالرحيم مجذوب، خان مشال خان، شير افضل خان، کليم داد خان سليم داد خان، اختر منير خان، عبدالمجيد خان، زين العابدین، جاويد سيف الله خان، احمد جان احمد، خورشيد مروت، رحمت الله در د.⁴⁶²

142 مشوانې

که چيرې دمشوانيو دقبيلې شجره په غور سره تر خپرې لاندې ونيسو نو جوته به شي چې مشوانې له آره غر غښتي پښتانه دي، خو دوی کله ځانونو ته سيدان وايې او کله هم ځانونه په کاکړو پښتنو ورگډوي او عقیده لري چې لوی ستانه او پير سيد محمد گيسو دراز ديوي کاکړې ميرمنې سره واده وکړ او مشوانې دهغه له نسله دي. مشوانې په افغانستان، پښتونخوا، سهيلي پښتونخوا، او سني پاکستان او ان هندوستان کې هم استوگنه لري.

ويل کيږي چې ددوی داستو گنې اصلي ځای دسليمان غر و چې وروسته په بيلا بيلو وختونو کې له خپل اصلي ځايه ليرديدلي او دافغانستان په بيلا بيلو برخو او هم دپښتونخوا دهرپور په سريکوټ، گند گهر، پيښور، دمردان په صوابي، مومندو ايجنسي، دير، ديره اسماعيلخان او دجنوبي پښتونخوا په کوئټه کې ميشته شوي دي.

142.1 په افغانستان کې ميشته مشوانې

د کونړ ولايت مشوانې د نارې، دانگام او اسمار په ولسواليو کې استوگنه لري. د کونړ په ولايت کې ددوی شمير ۱۰۱۴۷ تنه ښودل شوي دي چې بنايې په دې شمير کې به اوس ډير زياتوالی راغلی وي. د کونړ ولايت کې ميشته مشوانې دساپيانو دکلټور او دودونو تر اغيزې لاندې راغلي دي. همداراز يو شمير مشوانې دننگرهار ولايت دښتي کوټ په ولسوالۍ کې هم ژوند کوي چې ډير کلونه وړاندې ددوی شمير ۲۳۸۸ تنه ښودل شوي دي⁴⁶³. دحيات افغاني دليکنې پر بنسټ دمشوانيو څلور سوه کورنۍ په کوهدامن کې هم استوگنه لري چې دکابل شمال ته په پنځه ويشت ميلۍ کې پروت دی، خو د(حالات مشوانې) دکتاب مولف يې شمير ۵۰۰ کورنۍ ښودلي دي. دکوهدامن مشوانې په کرکيله او ځينې يې هم په سوداگريزو چارو بوخت دي او دوی دخپلو او بنانو په مرسته تجارتي او سوداگريز مالونه او توکي

462 ويکيبيديا، دمروتو قبيله.

463 معلو مات مختصر در باره اقوام و قبایل ولايات سرحدي کشور، ۲۰ مخ

تر بخارا پورې ليردوي او دوی د هوسا ژوند څښتنان دي . حيات افغاني ليکي چې دمشواڼيو څوکورنۍ په کندهار کې شته خو دحالات مشواڼي د کتاب مولف دکندهار سنگ حصار هم دمشواڼيو داستوگنې ځای بللی دی او ليکلي يې دي چې دهيلمند په گرم سیر کې هم مشواڼي او سیري چې شمیر يې ۶۰ کورنيو ته رسيږي. همداراز دغلجيو په سيمه په تيره بيا زابل ولايت دقلات په شا او خوا کې هم مشواڼي شته چې ددوی يوه قبيله لودين نومېږي چې په خواره واره ډول سره ژوند کوي . يو شمير مشواڼي دافغانستان دکنډز په ولايت او يو شمير مشواڼي دخو ستپه ولايت کې هم شته . يوشمير مشواڼي په نيمروز او سيستان کې هم ميشته دي .

142.2 پښتونخوا په هزاره، هريپور، گندگهر او سريکوت کې ميشته

مشواڼي

د پښتونخوا د هزاره په سريکوت کې هم ډير شمير مشواڼي استوگنه لري . سيد يو سف شاه عرف شاه چې په خپل کتاب (حالات مشواڼي) کې چې په ۱۹۳۰ زيرديز کال يې په اردو ژبه ليکلی دی په هزاره ، گندگهر او سريکوت کې دمشواڼيو ټول شمير ۱۲۰۰۰ تنه بنودلي دي چې اوس له هغه وخته ۸۳ کلونه تير شوي دي او س يې شمير پنځوسو زرو تنو دمشواڼيو ته رسيږي . نو موږ لیکوال له نن نه ۸۳ کلونه وړاندې دسريکوت دسيمې لاندیني کلي او بلنډې دمشواڼيو داستوگنې سيمې بللي دي:

گهي ، دوږها، دمرها، عثمان ملږين ، وړوکې دره ، لويه دره ، چونترې ، شنی ، هلکه چونترې ، گړنگ ، باغونه ، سيري ، بيلها ، چونترو ، نور و خاک، شی بټي، چنارکوت ، سنگر ، نيم، پييل ، تهپلو ، کنډرو ، مير ه ، عبد ديکا، سراي ، تنگي ، باسو ، نارگاه ، کهيروچ ، کره ، کنډاونه ، سمبل ، بوکتير ، وړوکي بوکتير ، پلوسو سر ، متاترو ، کوټکي ، وړوکي کوټکي ، شکنډو غار ، چميارانو کورونه ، شير شاه کور ، ميداو ، ټانگدره ، رام دره ، بکرو ، شو ډهنډ ، بو ټيگرام ، وړوکي شتالو ، ډمبرو ، سو پلي ، پورې سو پلي ، پورې گړنگ ، ماهولي کورونه ، غازي پټي ، ډهنکي سر ، پهلواري ، اسیکوت ، سامکوت . همداراز دوی په گنډي ، امرخانه کې چې دوه لوی کلي دي ددې کليو په لاندنيو بلنډو کې استوگنه لري ، گهري مير ه ، صوپر او ، شيره دل کنډاو ، بازي سر ، جولانگانو کورونه ، فيروز بانډه او خوډر کورونه کې استوگنه لري ⁴⁶⁴ .

خو په اوسني وخت کې مشواڼي دسريکوت په آرام دره ، گدواليان ، بسوميره ، شتالو شريف ، سريکوت کلي ، با ټيگرام ، گلي ، غونډ ډهيري ، سراي ، بيلاه ، چونترې ، شانې . چنارکوت ، شای پاتي . کهيروچ ، بگهونا ، دورلاه ، دمرها ، کوټکي ، پلهاري ، ډمکی ، بگنيا ، کوکر چاه ، بيل ، گرهاناو ډهيري ، سنگير ، جبه ، چواي او کيهاري کې او سيري . هغه شمير مشواڼي چې په سريکوت کې ميشته دي نو ددوی زياتره کسان دانگريزانو په پو ځونو کې هم برتهي

464 سيد يوسف شاه عرف شاه جي ، حالات مشواڼي ، ۱۵-۱۴ او ۱۶ مخونه . دلاهور چاپ ، ۱۹۳۰ زيرديز کال

(استخدام) شوي ووخکه مشواني ډير تکړه سرتيري او بنه پو ځيان دي . همداراز دوی دسکهانو او په تيره بيا په ۱۸۱۹ زيرديز کال کې په گندگهر کې درنجيت سنگ درالبرل شوي پوځ سره چې مشري يې ديوان رام ديال ته ورپه غاړه وه او بيا بل ځل په سريکوت کې دسکهانو دمشهور پوځي سردار هري سينگ سره چې دهرپور بنار هم دده دنامه له کبله په هريپور سره مشهور دی ډيرې جگړې کړي دي او په دغو جگړو کې دمشوانيو ملي اتل سليم شاه مشواني و چې دسکهانو له لاسه شهيد شوی و .

142.3 په سريکوت کې د مشوانيو د قبيلې خيلونه، بناخونه او خانگي

دپښتونخوا په سريکوت کې دمشوانيو دقبيلې بناخونه دادي : ماني خيل ، جلال خيل ، صاحب خيل ، سين خيل ، دوراخيل ، حسين خيل ، وارث خيل ، وحدت خيل ، راجي خيل ، باجي خيل ، لودين ، ادم خيل ، موسی خيل ، يوسف خيل ، متکاني ، روغاني ، گنجيان ، مورجان خيل ، جاني خيل ، امانی خيل ، راحت خيل ، بهاتل ، سکهار او سين خيل .

142.4 د يوسفزيو په سيمه کې ميشته مشواني

دحالات مشواني دکتاب دمolf په قول مشواني ديو سفزيو په سيمه کې په اسماعيليه ، مرغز او يار حسين ته نږدې دسوه او توتالی په کلو کې او سيري . همداراز په مردان ، صوابی او کاتلنگ کې هم مشواني استو گنهلري يو شمير مشواني په ديره اسماعيل خان او وزيرستان کې هم او سيري .

142.5 په دير او جندول کې ميشته مشواني

په بنکتنی دير کې مشواني په مسکيني دره ، صدبر کلي ، مايار او ثمر باغ کې استوگنه لري . ددير او جندول دمشوانيو په اړوند دپښتنو ټولنيز - اقتصادي جوړښت کتاب کې راغلي دي : دمشوانيو اکثريت چې ددير او جندول په سيمو کې ميشته دي لومړی ددوی خيلونو دڅر ځايونو په هڅه خپلې رمې د (بنشي کنډو) له لارې له دانگام نه شمالي غرونو ته راوستلې او يو سلو پنځوس کلونه وړاندې يې ددرې په ختيز او شمالي غرونو کې دڅر ځايونو شاوخوا بې بانډې جوړې کړې . دپسرلي تر پايه به هغوي په بانډو کې او سيدل او بيا به درمو سره دجندول درو ته ورښکته کيدل . سل کال مخکې دمشوانو ځينو خيلونو په پای کې خپلې رمې دجندول پر ځای قاسم خان او زور براول ته را بنکته کړې . په دغه وخت کې دغه دواړه کلي نه وو ، بلکې دلته ځينو شپنودلته کورونه جوړ کړل او په ژمي کې په کورونو کې او سيدل او ورپسې يې دکورونو شاوخوا نا آبادې شاپرې ځمکې آبادې کړې . کارينونه (مينې) يې پکې جوړې کړې او تقريباً دلسو کلونو په موده کې څو کورونه په کلو بدل شول . دسلو کلونو راهيسې دوی دشمالي غرونو په لمنو کې په شاپرو ځمکو بانډې بانډې جوړولې چې اوس دقاسم خان او زور براول سربيره دمشوانيو کورونه او کلي

دغره په لمنو کې ددرې تر خولې اسمار ته نږدې رارسیدلي دي .

دغه مشوانې دځینو کورونو نه پرته په عمومي ډول غریب او بیوزله ولس دی . ځینې شتمنې کورنۍ یې دځمکو سره یو ځای مالداري ، سوداګري او سرکاري ملازمتونه هم لري . ددوی غریب او بیوسه خلک دسالارزو او مامونو شپانه او بزګر دي . ځینې یې دغنمو او اوربشو دکرلونه وروسته دتلې (میزان) (سپتمبر – اکتوبر) په میاشتو کې دکار او غریبۍ لپاره جندول ، باجوړ او دکونړ بیلا بیلو سیمو ته ځي . دلته دوی دجوماتونو لرګبانه (دژمي په سپرو کې ولس دجومات دتودولو لپاره لرګبه (جمع لرګبانه) نیسي . لرګبه له غره نه لرګي راوړي او دکلي خلک ورته دیرش منه غله او داوسیدو کوټه ورکوي) او یا په کلیو کې گاونډي (همسایه) کيږي . همسایه مشوانې په کلي کې داوسیدو کوټه پیداکوي ، ددوی نارینه دغرونو نه لرګي راوړي چې یو ه ګیډی (دشا بار) په یوه من جوارواو یا دهغه معادل په خلوپښت افغانیو خرڅوي . دنورو قبیلو په تناسب په مشوانو کې دلیریدنې عملیه ډیره ده . ددوی نیستمن خلک دمني په پای کې دکور لږسامان او دخوراک توکي په خرو باروي او بنځې او نارینه یو ځای دجندول ، باجوړ او کونړ په لور روان وي او دپسرلي په میاشت کې بیرته درې ته راستنېږي⁴⁶⁵ .

په دیر او جندول کې دمشوانو دقبیلې بناخونه او خانګې دادي :

نورتکیان ، گل بابا ، گل زري ، علي خیل ، شنو خیل ، صالح خیل ، جونه خیل ، اکا خیل ، رستم خیل ، ظفر خیل ، اتوخیل ، عثمان خیل ، مغلګي ، میرو خیل .

142.6 په سهيلي پښتونخوا کې میشته مشوانې

یو شمیر مشوانې دسهيلي پښتونخوا دکوټیټې په مضافاتو کې دکاسي په سیمه کې هم استوګنه لري .

په هندوستان کې یو شمیر مشوانې دجنوبي هندوستان ددکن په گلبرګه کې هم استوګنه لري او ویل کيږي چې دوی هلته دډهلی سلطنت په وخت کې میشته شوي دي .

دحیات افغانی په کتاب کې دمشوانو دخیلونو نو مونه داسې راغلي دي :

باجي خیل ، لودین ، متکاني ، سملهاني ، روغاني ، تفض ، کزیوني ، غریب ، خرباري ، یاغن ، کپور ، مومند ، یودور ، ترک ، یوسف خیل ، موسی ، آدم خیل ، منجر⁴⁶⁶ .

په سند کې میشته مشوانې : دحالات مشوانې دکتاب مولف په ۱۹۳۰ زیږدیز کال کې په لارګانه کې دمشوانیو شمیر ۸۰ کورنۍ بنودلي دي چې زیاتره دمشوانیو دحسن خیلو دبنخ پورې اړه لري .

465 د پښتنو ټولنیز اقتصادي جوړښت ، -۲۲۶ ۲۲۷ مخونه

466 تاریخ حیات افغانی ، ۴۵۳ مخ . دپېښور چاپ

142.7 د مشوانو د قبيلې مشهور او نامتو كسان

1. (حالات مشوانې) د كتاب مولف سيد يوسف شاه چې په شاه جي سره مشهور دی ⁴⁶⁷.
2. دسكهانو سره په جگړه كې دمشوانو ملي اتل سليم شاه مشوانې
3. افغان ليكوال او څيړونكی عبدالقيوم زاهد مشوانې .
4. دكونړ او جندول دمشوانيو مشر ارواښاد ملك زرین
5. افتخار علي مشوانې
6. عمر خطاب مشوانې
7. جمعه خان مشوانې
8. حسن خان مشوانې

143 مقبل

مقبل له آره کرلاڼې پښتانه دي چې دافغانستان دپکتيا ولايت د دنډ پټان په ولسوالۍ کې استوگنه لري .جنوب ته يې ځاځي ميدان او سبري ،لويديز ته يې دمنگلو قبيله ، شمال ته يې ځمکني ، شمال ختيز ته يې ځاځي او ختيز ته دپښتونخوا دکورمې ايجنسۍ سره گډه پوله لري چې دپولې نه پورې خوا هم په ستر غوزک ، ميته ، سنگر او کمکي غوزک کې هم مقبل ميشته دي او دافغانستان په دننه کې دمقبلو سره قبيلوي اړيکې او خپلوی لري .

لکه چې دمخه مو وويل چې مقبل دافغانستان په دننه کې دډنډ پټان په ولسوالۍ کې ژوندکوي چې هلته دوی په دوو درو کې چې دوچ زيگار او لوند زيگار په نامه سره يادېږي او سبري . دډنډ پټان په ولسوالۍ کې دمقبلو پښتنو نه پرته منگل او ځاځي هم استوگنه لري ⁴⁶⁸ . دمقبلو ځينې خلک دخوست دلکن په سيمه کې هم ميشته دي ⁴⁶⁹ .

مقبل زياتره دکرني ، مالدارۍ او سوداگرۍ له لارې خپله گوزاره کوي . دغه خلک دلرگيو او چارتراشو دخرخولو له لارې هم خپلې ورځنۍ اړتياوې پوره کوي .

مقبل په لاندنيو بناخونو او خانگو ويشل شوي دي :

467 دمشوانيو دقبيلې دنامتو او مشهورو کسانو په اړوند زما (لطيف ياد) يادداشتونه

468 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولايات سرحدي کشور ، ۵۷ مخ

469 حيات افغاني ، ۳۲۶ مخ

موسی خیل ، حسن خیل ، وړوکی ، احمدخیل ، توري خیل ، مري خیل ، سلتك او بوبکي .

موسی خیل ، مري خیل ، توري خیل او سلتك دلوند زيگار په دره کې استوگنه لري او حسن خیل او وړوکی دوچ زيگار ددرې په سکومان کڅ ، چينې کلي ، کوټ کلي ، سټو کلي ، نري کلي ، تياره لگد او وچ لگد کې استوگنه لري .

144 ملا خیل

ملا خیل له آره غلجي پښتانه دي چې زياتره خلک يې کو چيان دي او دافغانستان په بيلا بيلو ولايتونو کې استوگنه لري . ملاخیل دغزني ولايت په اجرستان ، دکابل په شيوه کيو ، لوگر ، ننگرهار او لغمان کې هم شته دي . ملاخیل کوچيان او پوونده په اتلسمې ، نولسمې او شلمې پيړۍ کې سوداگريز کارونه هم کول چې دهند او افغانستان ، مشهد او بخارا تر مينځ تر سره کيدل او دخپلو او بنانو او کاروانونو سره به تلل او سوداگريز مالونه لکه ټوکران اونور ډول ډول توکي به يې له ځانه سره په او بنانو وړل . ويل کيږي چې په نولسمې پيړۍ کې دملا خيلو قبيلې ۴۰۰۰ او بنان درلودل .

د ملاخیلو دقبيلې ځينې خانگې دادی : شان پيره خیل ، عثمان خیل ، قادر خیل ، خواگاخیل ، شاهزاد خیل ، خواجه خیل او اليا س خیل⁴⁷⁰ .

دغزني داجرستان دملاخیلو دخيلونو او خانگو نومونه په لاندې ډول دي :

لنجر خیل ، ادن خیل ، عباس خیل خوزه خیل ، رضا خیل ، سيد خیل ، عثمان خیل ، قلندر خیل پيرو خیل او چکمک . ددوی شمير پنځه ويشت کلونه وړاندې ۱۵۹۹۶ تنه بنودل شوي و چې بنايې چې اوس په ۲۰۱۴ زيږديز کال کې ددوی په شمير کې نور زياتوالی هم راغلي وي . يو شمير ملا خیل دافغانستان په شمالي ولايتونو کې هم استوگنه لري⁴⁷¹ .

145 ملکزې

ملکزې له آره غلجي پښتانه دي چې دافغانستان د کونړ ، ننگرهار او لغمان په ولايتونو (صوبو) کې استوگنه لري . دکونړ په ولايت کې دوی دکوز کونړ په ولسوالۍ کې ميشته دي ، خو شمير يې لږدی . دملکزې په قبيله کې ډير ليکوال او شاعران هم شته . دوی دعلم او پوهې سره ډيره مينه او ليوالتيا لري اوزياتره يې په سرکاري او شخصي

470 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولايات سرحدی کشور ، ۸۴۰ مخ

471 دملاخیلو دقبيلې په اړوند دلطيف ياد ياداشته نه

دندو بوخت دي. دكونر په ولايت كې ددوی شمير له نن نه ديرش كلونه وړاندې ۲۰۱ تنه بنودل شوی دي.⁴⁷²

146 ملاگوري

ملاگوري په اصل کې سربني پښتانه دي چې په غوري يا غورياخيلو پښتنو ورگډېږي او بيا په غورياخيلو کې دمو مندو په سترې قبيلې پورې اړه لري.⁴⁷³ ملاگوري په عمومي توگه د پښتونخوا په خيبر ايجنسۍ او دفاپا په قبائلي سيمه کې استوگنه لري. په خيبر ايجنسۍ کې دوی په دوو سيمو کې او سيږي چې يو يې او اړه سيمه ده چې بنکته مينه ورته وايي او بله يې لوړه سيمه ده چې لوړه مينه يې بولي. همداراز يو شمير ملاگوري په مونډا کې چې شبقدر ته نږدې پروت دي هم استوگنه لري. دملکنډ ايجنسۍ په بدرگه نومي ځای کې هم ملاگوري او سيږي. په هريچند، زيم او شکور کليو کې چې چارسدې ته نږدې پراته دي هم يو شمير ملاگوري ميشته دي. دمردان دپيرسادوپه کلي او دپيښور په شاه قبول او ډبگري کې چې ددلازاک روډ پرغاړه پراته دي هم ملاگوري ميشته دي يو شمير ملاگوري دافغانستان دننگرهار ولايت دلاپورې په ولسوالۍ او دوربابا دولسوالۍ په څخوبي او دهيلمندپه ولايت کې هم استوگنه لري. دملگورو سيمه داپريديو نه دتاتري دغرونو او دمو مندو دايجنسۍ نه دکابل دسيند په واسطه بيله شوې ده.

دملگورو په اړوند ځينې روايتونه هم شته چې گنې دوی دشهاب الدين محمد غوري (مړ ۱۲۰۶ زير ديز کال) اولاده ده او کله چې شهاب الدين محمد غوري دخپلو دښمنانو له خوا ووژل شونو ددوی دکورنۍ ځينې غړي د پښتونخوا تاتري غرونو ته چې په خيبر ايجنسي کې پروت دي راغلل او هلته يې ديو کلي بنسټ کيښود چې بېره دره نومېږي، خو دا روايت بې بنسټه بنکاري، ځکه ملاگوري په مومندو ورگډېږي اوله افغانستانه اوسنۍ سيمې ته دغورياخيلو او په تيره بيا دمو مندو مهاجرت اوليرد دسلطان شهاب الدين غوري ترمړينې ډيرې پيرې وروسته ترسره شوی دي.

د پښتو ژبې ستر شاعر او ليکوال ارواښاد استاد امير حمزه شينواری (پښتانه) دکتاب په لومړۍ ټوک کې په خپلې يوې مقالې او ليکنه کې دملگورو دقبيلې په اړه داسې ليکلي دي: ((ملاگوري دژبې، لهجې او کړو وړو له پلوه دمو مندو دسترې قبيلې سره تړاو لري، دوی دکمکي سلمان نه دلمر خاته په لور دډبر غر نه لاندې پراته دي او دتاتري د مشهور غره په لمنو کې استوگنه لري او دسيمو نو مونه يې مراد ډنډ، شهيد مينه او لوړه مينه دي. دلته دمرمر و ډبرو يو کان هم شته او ابرک هم پکې پيدا کېږي.⁴⁷⁴

472 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولايات سرحدی کشور، ۸۲ مخ، دقومونو او قبایلو چارو وزارت، کابل.

473 ډاکټر لطيف ياد، پښتنې قبيلې، ۲۵۳-۲۵۴ مخونه، دپيښور چاپ

474 استاد امير حمزه شينواری، پښتانه، لومړۍ ټوک، ۱۸۲ مخ، ۱۳۴۹ زير ديز کال، کابل

146.1 قبیلوی ویش

لکه چې دمخه موو ویل ملاگوري سر بني پښتانه دي او دمومندو دسترې قبیلې سره تر اولرې په پښتنو مورخينو کې ددې خبرې تصدیق دپښتونخوا ستر مورخ ارواښاد سيد بهادر شاه ظفر کاکا خیل په خپل کتاب (پښتانه دتاریخ په رڼا کې) هم کړې دی او ملاگوري يې مومند بللی دی.⁴⁷⁵ دحیات افغاني دتاریخ لیکوال ډپټي محمد حیات خان هم دملاکورو په اړوند ورته نظر لري او هغوی يې دمومندو يو خانگه بللې ده.⁴⁷⁶ دغه قبیلې په لاندنيو خانگو او بناخونو ويشلې شوې ده: احمد خیل، دولت خیل، پار خیل، تار خیل چې بيا په احمد خیلو کې شاه خان خیل او بيکهن خیل هم ورې خانگې دي.

همداراز ددوی ديو شميرنوو خانگو نومونه دادي: میان خیل، چميار خیل په شکور کې، اره خیل او علي خان خیل په پير سادو کې او بيان خیل په افغانستان کې.

په ملاگورو کې تار خیل پنخوس په سلو کې وگړې لری چې په دپښتونخوا په خيبر ایجنسی کې او سیري، په داسې حال کې چې ددغې قبیلې دمشري چارې بيا پار خیل پر مخ بيايي.

په اوسني وخت کې دملاکورو مشهور کلي او ځايونه دادي:

1. شهيد مينه	6. نهر غاړه
2. لوړه مينه	7. پير سادو
3. شير برج	8. مونده
4. مرا ډنډ	9. پينډې للمه
5. تاتره	

146.2 مشهور کسان

دملاکوريو دقبیلې مشهور شخصیتونه دادي:

1. حاجی شیر افضل ملاگوری
2. خان بهادر آدم خیل
3. ملک فضل مولا

475 ارواښاد سيد بهادر شاه ظفر کاکا خیل، پښتانه دتاریخ په رڼا کې، دپيښور چاپ

476 تاريخ حیات افغاني، دډپټي محمد حیات خان ليکنه، دډاکټر لطيف ياد ژباړه، ۲۴۴-۲۴۵ مخونه، دپيښور چاپ، ۲۰۰۷ زيرديز کال

4. حاجي عبدالمنان ملاگوري
5. ملك امداد مير
6. د ملاگورو مشهور شاعر او ليکوال منظر فريادي جي د ملاگورو دادبي جرگي مشر هم دي
7. محمد علم شوگير
8. فضل شاه وقار ملاگوري
9. د تاتري بنايسته شاه کاکا ملاگوري جي د خدايي خدمتگار غورخنگ (تحريک) غري او د باچاخان بابا دملگرونه
- و.
10. مشهور جرناليست (ژورناليست) صفي الله ملاگوري
11. حاجي اختر محمد
12. افضل خاموش
13. آفتاب ملاگوري
14. ابرار احمد ملاگوري⁴⁷⁷

ملاگوري ميله پالونکي ، په علم او پوهي مين او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک دي. دمغولو او انگريزانو پر خلاف يې تورې وهلي دي . ددوی ديري او حجرې تل دمیلنو پر مخ پرانيستلې وي . ددوی په سيمه کې دمیلو لپاره ډير بڼه ځايونه شته چې مشهور ميله ځايونه يې دحضرت معصوم بابا زيارت ، دورسک ډيم او شهيد مينه چې دکابل سيند پر غاړه پرته ده .

دملاگورو سيمه وچه او غرنی ده او اوبه پکې لري دي . ددوی سيمه دمررو دتيرو کانونه لري اوويل کيږي چې دوی په سيمه کې دمررو ۲۵۰ کارخانې شته . ددوی په غرونو کې دگورگوري ونې پيداکيږي . دملاگوريو ټول شمير پنځوس زره تنه بنودل شوي دي .

147 مندڼر

د پښتنو دنسب دشجرو پر بنسټ دمندر و دقبيلې مشر نيکه (مند بابا) نومیده چې دخبني يا خشي زوی و . مند نيکه دوه زامن درلودل چې ديوه نوم يو سف و چې اولاده يې نن ورځ ديو سفزيو په نامه ياديږي او د بل زوی نوم يې عمرو . عمر يوزوی درلود چې مندر نومیده چې اولاده يې د مندر و په نامه ياديږي .

<http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Pakistan/Tribes/Mullagori2.pdf> 477

د تاريخي روايتونو پر بنسټ دمنډر پلار عمر ډير باديانته او دينداره انسان و. ده هند ته هم سفر كړی و او داسې ويل كېږي چې هماغلته وفات شوی دی. دده تر مړينې وروسته دده ورور يوسف هند ته لاړ او خپل ورورونه او خپله ورينداره (دورور ميرمن) يې بيرته خپلې سيمې ته راوستل او كله چې منډر ځوان شو نو يوسف خپله لور ده ته په نكاح كړه.

منډر دوه زامن درلودل. ديوه نوم عثمان او دبل نوم اتمان و. عثمان هم دوه زامن درلودل چې ديوه نوم كمال او دبل امان و. دكمال اولادې ته كمالزي وايي چې په دوو څانگو ويشل شوي دي چې يوه څانگه يې مشران زي او بله يې دكشران زي په نامه يادېږي.

د اتمان اولاده هم په په دوو بناخونو ويشله شوې ده چې ديوه بناخ څانگې لكازي، كنازي او علي زي دي او داباسين په غاړه دمهاين په جنوب كې ميشته دي.

منډر دپښتونخوا ايالت په چمله، كهلا بټ، مانيری، بونير، هند، شاه منصور، پنجتار، يار حسين، مردان او صوابی كې استوگنه لري. دچملې ختيز ته اباسين، لويديز ته يې يوسفزي، شمال ته يې بونير او جنوب ته يې مهاين موقعيت لري. بونير ديوې درې په بڼه ده ځمكه يې نا اواره او غرنۍ ده. په ۱۸۶۳ زيږديز كال كې دلمبيله مشهوره جگړه دانگريزانو او يو سفزيو او منډرو پښتنو تر مينځ هم همدلته پيښه شوې وه. داسيمه دمنډرو پښتنو مركز و.⁴⁷⁸

147.1 د منډرو د قبيلې بناخونه او د دوی د استوگنې سيمې

لكه چې دمخه مو وويل منډر دپښتونخوا په چمله، مردان، صوابی او بونير كې استوگنه لري. دوی داباسين سيند په شمالي برخه كې په اوارو ميداني سيمو كې اوسېږي.

تاريخ حيات افغاني چې له نن ورځې نه يو سلو پنځوس كلونه وړاندې ليكل شوي دي دمنډرو د بناخونو، څانگو او ددوي داستوگنې دسيمو په اړوند داسې ليكي:

((منډر اووه لوي بناخونه لري چې له ټولو نه يې عثمان زي او اتمانزي لوی بناخونه دي. دكمالزي هم په ددو څانگو ويشل شوی دی چې دطورو او سيدونكي مشران زي او دهوتي او سيدونكي كشران زي دي. دكشران زيو ځينې نورې څانگې سکندر خيل، ديگان خيل، سادي خيل، باره خان خيل، محمود خيل، بهايی خيل (باي خيل)، اورستم خيل دي. دمنډرو بل بناخ امازي دي چې دوه څانگې لري چې دولتزي او اسماعيل زي دي چې له دغو امازيو نه يوه څانگه دمهاين په غرونو دچمله وادي په ختيزو غاړو كې استوگنه لري او چارغولی دامازيو يو لوي كلي دي))⁴⁷⁹

د منډرو ددولتزيو څانگه په كپور گره كې استوگنه لري. اتمانزي بيابه څلور و بناخونو ويشل شوي دي. علي

478 لطيف ياد، پښتنې قبيلې ۲۵۴-۲۵۵ مخونه، دپيښور چاپ، ۲۰۰۷ كال

479 حيات افغاني، دډاکټر لطيف ياد ژباړه، پيښور، ۲۰۹-۲۱۰ مخونه، دپيښور چاپ، ۲۰۰۷ كال

زي : چې ددوی له نسله طاهر خيلى خانگه په گند گهر کې استوگنه لري او نور بناخونه يې کنازي ، اکازي او علي زي دي . بل دسدازي بناخ دي چې په پنځو خانگو ويشل شوی دي چې په دوي کې عمر خيل ، مير احمد خيل او بهزاد خيل په هنج ، صوابی ، مرغوز او کهلابت کې او سيري همداراز دمنډرو نور بناخونه په لاندنيو ځايونو کې استوگنه لري⁴⁸⁰

1. اباخيل: په گنډ ، زبده ، هنج ، صوابی او شاه منصور کې او سيري

2. عمر خيل: په کالا دره ، صوابی او مانيری کې او سيري .

3. بهزادخيل : په کهلابت کې استوگنه لري .

4. خدوخيل : په پنجتار ، براکي ، توتابي و باجا او بام خيلو کې استوگنه لري .

5. رخړ: په پنځو خانگوویش ل شوې ده ، ماني زي ، ملک زي ، اکوزي ، خضرزي او محمود زي (ماموزي)

6. ماني زي : په يار حسين ، شيردره او يعقوبي کې استوگنه لري .

7. اکوزي : په دو بيانو ، سره چينه او اسماعيليه کې استوگنه لري .

8. خضرزي : په شيوه ، کالو خان او شيره غونډی کې ميشته دي .

9. محمودزي (ماموزي) په نوي کلي ، شيخ جانا ، اسوتا او نارنجي کې او سيري .

په منډرو کې ستر تاريخي شخصيتونه او اتلان تير شوي دي چې مشهور يې خان گجو بابا دی چې دمنډرو او يوسفزيو مشرو .همداراز دهند مشهورو هيله سردار نواب نجيب الدوله نجيب خان چې دهند دنجيب آباد سيمه دده دنامه له کبله مشهوره ده او دپاني پت په تاريخي جگړه کې داحمدشاه بابا ملگری و هم منډر پښتون و .⁴⁸¹

دمنډرو دود او دستور کت مت يوسفزيو پښتنو ته ورته دی او ويلای شو چې دا دواړه قبيلی سره له دی چې سره نږدې خپلوان دي ټول رواجونه يې هم سره يو دي .

ويل کيږي چې په ټوله پښتونخوا کې دمنډرو پښتنو ټول شمير دوه مليونو تنو په شاو خوا کې دي .

148 مندو خيل

که چيري دمندو خيلو دنسب شجره په غور سره تر څيړنې لاندې ونيسو نو جوته به شي چې دوی په غر غبنتي پښتنو ورگډ يږي . مندو خيل دژوب دواډی په ختيز و برخو کې دگومل او کندر دريابونو په ختيزه برخه کې دژوب دبنار او دهغه تر شاو خوا سيمو پورې پراته دي . دژوب سيند له هندو باغ (اوسنی مسلم باغ) نه پيل او شمال

<http://historyofpashtuns.blogspot.com.au/2015/04/history-of-yousafzai-tribe.html> 480

481 دمنډرو پښتنو په اړوند زما (لطيف ياد) يادداشتونه

ختيزې خواته غزیدلی دی او دسرماغې تر څنگ دگومل د سیند سره یوځای شوی او دجنوب خواته یې مخه کړې ده. ویل کیږي چې دژوب دسیند او به ذکر کیلي لپاره خوراگتورې او به دي چې له ځانه سره داسې مواد لري چې دکرنې لپاره ډیر بنه او گتور دي.⁴⁸²

تاریخ حیات افغاني دژوب دسیند او دمندو خیلو پښتندوسیمو په اړوند داسې لیکي:

هغه ویا له چې دژوب له سینده بیله شوې ده نو میداني سیمو ته بهیږي چې هلته غنم او نورې غلې دانې کرلې کیږي. همداراز دغه میداني سیمه بنه څر ځایونه لري او درمو او څارویو دپوولو او څرولو لپاره هم ترې کار اخیستل کیږي. ددغې ویالې په دواړو غاړو دمندو خیلو کلي پراته دي. دژوب دواډي شمالي برخه دسیوناداغ دجنوبي برخې دغرنیو سیمو سره پوله لري او دگومل ددرې جنوبي غره کې هغه ځای چې دژوب، بوری او سلیمان غره په منځ کې پروت دی دبابل او هریفال (هریپال) دبناخونو ځمکې دي. دژوب په ختیزه او سویلي برخه کې یوه شاړه او غیر آباده سیمه پرته ده چې دایسوت او موسی خیلو بناخونه پکې خپلې رمي څروي. دژوب سیمه حاصلخیزه او زیاتره دنهرونو په ذریعه څروییږي.⁴⁸³

د ژوب سیند (۴۱۰) کیلو متره اوږدوالی لري چې په کجوري کڅ کې دگومل له سیند سره یوځای کیږي.

دژوب وادي یوه تاریخي سیمه ده چې مشهور چینایی سیاح هیون تسنگ هم په دیار لسمې زیږدیزې پیړۍ کې له دې ځایه لیدنه کتنه کړې ده او په خپل یونلیک کې یې دژوب دتاریخي وادی یادونه کړې ده. همداراز دگورگاني امیر تیمور (مړ ۱۴۰۵ زیږدیز) لښکرې هم دلته راغلي دي او دژوب میړنیو پښتنو دژوب ددفاع او ساتنې لپاره ورسره جگړې کړي دي. ایرانی نادر شاه (۱۷۳۶-۱۷۴۷ زیږدیز) هم پردې سیمې یرغلونه کړي دي او ددې ځای پښتنو دایرلني غلیمانو سره هم په نره جنگیدلي دي.

ددرانی احمد شاه بابا (۱۷۴۷-۱۷۷۲ زیږدیز) په وخت کې داسیمه دهغه په پاچاهۍ کې شامله وه او بیکر نیکه چې جوگی زی پښتون و دیوه فرمان له مخې داحمد شاه بابا له خوا دژوب واکمن ټاکل شوی و.⁴⁸⁴

دژوب دیسټریکټ (ولسوالۍ) بنسټ په ۱۸۹۰ زیږدیز کال کې دانگریز رابرت سنډیمن له خوا ایښودل شوی دی. دژوب لرغونی نوم هم اپوزي و، خو کله چې انگریزان په ۱۸۸۹ زیږدیز کال دې سیمې ته راغلل ددغه ځای نوم یې بدل کړ او فورټ سنډیمن نوم یې پرې کیښود. په ژوب کې زیاتره مندوخیل، کاکړ، شیرانی، ناصر، داوي، خوستي، لهون، سایبان، بابل او هریفال (هریپال) او سیري، خو دمندو خیلو شمیر پکې تر نورو پښتنو زیات دی.

دمندو خیلو قبیله په لاندنیو بناخونو ویشلې شوې ده:

کاريزي، ایرب زي، اپوزي، سون خیل، ممی زي او شیخان، خوپه مندو خیلو کې دکاريزي بناخ ددغې قبیلې

482 ډاکټر لطيف ياد، پښتنې قبيلې، ۲۵۶-۲۵۷ مخونه. دپېښور چاپ، ۲۰۰۷ کال

483 حیات افغاني، دمحمد حیات خان تالیف، داردونه پښتو ته ژباړه دلطيف ياد. ۲۶۱ مخ، دپېښور چاپ، ۲۰۰۷ زیږدیز کال

484 ویکیپیډیا، دژوب ډیسټریکټ (ولسوالۍ)

مشران پاتې شوي دي. په ژوب کې نن ورځ تقریبا پنځوس زره خلک استو گنه لري.

مندو خیل سپین زړي ، سپیڅلي ، میلمه پال ، دینو کړو وړو خاوندان او په پښتو او پښتونواله ټینگ خلک دي . ددوی زیاتره دودونه او رواجونه کاکړو ته ورته دي . زیاتره خلک یې دکرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي ، خوله نیکه مرغه نن ورځ پکې دعلم او پوهې سره تړلي کسانهم پکې شته .

مندو خیلو دانگریزي تیري کوونکو پر خلاف له ویاړه ډکې مبارزې کړي دي او تاریخي شخصیتونه یې په خپله غیبه کې روزلي دي چې کولای شو ددغې قبیلې دکاریزي دبنخ دسیدال خیلو له خانگې نه دلاندنیو تاریخي شخصیتونو نومونه واخلو :

سیدرحمت ، ظریف خان ، خانان ، اختر خان ، اکرم خان ، شیرخان او از میر خان په دغو پورتنیو تاریخي شخصیتونو کې یو هم غازي از میر خان و چې دمندو خیلو دسیدال خیلو خانگې ته منسوب و . نوموړی په ۱۸۹۳ زیږدیز کال کې داختر خان په کور کې دې نړۍ ته سترگې پرانیستلې . د از میر خان پلار ته دخان لقب دافغانستان دهغه وخت د واکمن سراج الملة والدین امیر حبیب الله خان له خوا ورکړل شوی و . هغه وخت و چې ده په کابل کې دامیر حبیب الله خان سره ولیدل نو هغه ده ته یو جرمنی ټوپک هم دسوغات په توگه ورکړ او ده ته یې دخان خطاب وکړ .

سردار اختر خان بو زړور او بهادر انسان و . ده دانگریزي بنکیلاکگرو نه ژوره کرکه درلودله . دامیر حبیب الله خان تر مړینې وروسته هغه د غازي امان الله خان دلیدلو لپاره کابل ته لاړ شو دامیر امان الله خان سره دانگریزانو پر خلاف مشورې وکړې ، خو دبیرته راتگ په وخت کې دمکاویر په سیمه کې دخپل آسه راولوید او وفات شو . دده داتلوالی کیسې نه یوازې په ژوب کې مشهورې وې ، بلکې دده داتلوالیو او میرنتوب دکیسو نه د افغانستان پښتونخوا پښتنی قومونه لکه سلیمان خیل ، خروټي ، مسید او وزیر هم خبر وو .

خان اختر خان او په تیره بیا دده زوی از میر خان دانگریزانو پر خلاف دوياړه ډکې مبارزې وکړې ، خواز میر خان د ۱۹۱۹ زیږدیز کال داکتوبر دمیاشتي په یوولسمه نیټه دخپلو نورودریو ورونو هریو ه شاه مرادخان ، وزیر خان او سردار خان په گډون دانگریزانو سره په جگړه کې دشهادت جامونه وڅښل . همداراز ددوی سره په دغه جگړه کې دده دولس تنه نور خپلوان هم شهیدان شول .⁴⁸⁵

همداراز دژوب دسیمې په چاکوند نومي سیمې کې دافغان - انگریز په دریمه جگړه کې چې دافغانستان دخپلواکۍ داتل غازي امان الله خان په وخت کې وشوه دژوب ډیر شمیر نور پښتانه هم شهیدان شول چې قبرونه او ادیره یې اوس هم هلته شته دي .

په اوسني وخت کې دمندو خیلو دقبیلې مشهور کسان په لاندې ډول دي :

1. عبدالرحیم مندوخیل

485 گمنام مجاهد شهید وطن غازي از میر خان مندو خیل و شهید برادران ، دنورخان مندوخیل مقاله په اردو ژبه

2. نقیب اللہ مندو خیل
3. صالح محمد خان مندو خیل
4. شیخ جعفر خان مندو خیل
5. ملک شیخ محمد یار خان مندو خیل
6. صوبدار خیل مندو خیل
7. ډاکټر ایاز مندو خیل

149 مندو زي

که چیرې دمندوزیو دنسب شجره په غور سره ولولو نو جوته به شي چې دوی په خوریاڼیو ورگډیري اوله آره کرلایې پښتانه دي . مندو زي په پخوا وختونو کې دخپلې اصلي قبیلې نه جلا شوي دي ، دخواست سیمې ته تللي دي او هلته استوگنه لري .

مندو زي دخواست دولايت په لويديزه برخه کې استوگنه لري . ددغې قبیلې لويديزې خواته دځدرانو قبيله، جنوب ته يې دشمل سیند پروت دی چې اسماعيل خیل او مندو زي يې سره جلا کړي دي، ختيز خواته داسماعيل خیلو سره گډه پوله لري او دشمال خواته هم دځدرانو دقبیلې سره نښتی دی.⁴⁸⁶

دمندوزیو دقبیلې زیاتره خلک دکرکیلې په چارو بوخت دي ، خو به دوی کې یو زیات شمیر خلک دولستی او سرکاري دندې هم لري .

مندو زي زړور، میلمه پالونکي او په پښتني ننگ او غیرت ټینگ او ولاړ خلک دي .

دمندوزیو دقبیلې ځینې نورې خانگې او بناخونه په لاندې ډول دي :

حسن زي ، درې نومي ، شيايي خیل ، اسماعيل زي او درې کوټي .⁴⁸⁷

150 منگل

که چیرې دمنگلو دقبیلې دنسب شجره په غور سره ولولو نو دوی په اصل کې کرلایې پښتانه دي . د پښتنو

486 معلومات مختصر دربار اقوام وقبايل ولايات سرحدي کشور ، ۶۲ مخ . دقومونو او قبایلو چارووزارت ، دکابل چاپ

487 ډاکټر لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۵۷ مخ ، دپېښور چاپ

ددودیزو شجر و پر بنسټ منگل دکرلان دزوی کودی ددویمې میرمنې دویم زوی دی .

منگل دا فغانستان دپکتیا او خوست په ولایتونو او همداراز دپښتونخوا دقبایلي سیمې په کورمې ایجنسی، داورکزیو په ایجنسی او دهنکو په ولسوالۍ کې ژوند کوي .

هغه شمیر منگل چې دپکتیا په ولایت کې ژوند کوي نو دوی ددغه ولایت په لاندنیو ولسوالیو کې اوسیږي :

1. دجاني خیلو په ولسوالۍ کې

2. دډنډ او پتآن به ولسوالۍ کې

3. د سید کرم په ولسوالۍ کې

4. دڅاڅیو په ولسوالۍ کې

5. دځمکنیو په ولسوالۍ کې

هغه شمیر منگل چې د خوست په ولایت کې ژوند کوي ددغه ولایت په لاندنیو ولسوالیو کې میشته دي :

1. دموسی خیلو په ولسوالۍ کې

2. دقلندر په ولسوالۍ کې

3. دڅاڅي میدان په ولسوالۍ کې

4. د خوست په بنار کې

150.1 دپښتونخوا دکورمې په ایجنسی کې میشته منگل :

هغه شمیر منگل چې دپښتونخوا دکورمې ایجنسی په قبایلي سیمه کې ژوند کوي نو دوی ددغې ایجنسی په لاندنیو برخو کې اوسیږي :

1. تري منگل ، کور تري منگل ، گوبرانه ، حقداره ، گیدو ، سور سورنگ ، تنگی ، پیوار او شلوزان .

2. دهنکو دولسوالۍ په ټل کې .

3. د اورکزیو په ایجنسی کې .

سربیره پر دې ډیر شمیر منگل په کابل کې هم میشته دي اویو شمیرې دسعودي عرب او دخليج په نورو هیوادونو کې په غریبو او مزدوریو اخته دي .

منگل دپکتیا و خوست ولایتونو دسترو پښتني قبیلو په ډله کې راځي . دمنگلو شمال ته څاڅي ، شمال ختیز ته

یې ځمکنی او مقبل او لویدیز ته یې توتاخیل او احمدزی او جنوب ته یې ځدران او دخواست نورې پښتنې قبیلې او ختیز ته یې سبزي او مقبل پراته دي⁴⁸⁸

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱۵۰ کلونه دمخه لیکل شوی دی دمنگلو دقبیلې په اړوند داسې لیکي :

دځینو روایتونو پر بنسټ منگل تقریباً شپږ سوه کلونه دمخه دهنې دقبیلې سره یوځای دبنوچه سیمه کې اوسیدل ، خو دسیتکو دقبیلې دغلبې په وجه یې دبنو سیمه پرېښودله او دخواست او او دکورمې غرنیو سیمو ته راغلل او هلته میشته شول چې تر اوسه پورې هم هلته میشته دي.⁴⁸⁹

منگل زیاتره ذکر کیلې په چارو بوخت دي ، خودکرني ځمکې پکې لري دي . نو ځکه دوی دځنگلونو دونو دسوداگرۍ او دچار تراشو دلرگیو دخرڅولو له لارې چې په ودانیزو او تعمیراتي کارونو کې ترې گټه اخیستل کیږي خپله گوزاره پر مخ بیایي .

منگل په پښتنې ننگ او غیرت کې تکره ، میلمه پالونکي ، زړور او جنگیالي خلک دي . دافغانستان دخپلواکۍ په درې گونو جگړو کې یې توري وهلي او ډیره میرانه یې ښودلې ده .

دمنگلو خلک دعلم او پوهې سره هم زیاته مینه لري . له همدې کبله ده چې نن ورځ په دوی کې تکره محققین ، تاریخپوهان ، طب ډاکټران ، انجنیران ، دولتي لوړ پوړي چارواکي او پوځي افسران شتون لري . دمنگلو دقبیلې په محققینو او علمي شخصیتونو کې دافغانستان دعلمو اکیډیمۍ دنامتو غړو چې دافغانستان دتاریخ او دپښتو ادبیاتو په اړوند یې زیاتې علمي څیړنې کړي دي دیناغلي سر محقق نصرالله سوبمن منگل او ښاغلي سر محقق علي محمد منگل نومونه دیادونې وړ دي .

150.2 دمنگلو دقبیلې ښاخونه او څانگې

منگل په دوو لویو ښاخونو ویشل شوی دي چې یوې موسی خیل او بل یې جاني خیل نومېږي .

150.3 دموسی خیلو منگلو ښاخونه او څانگې

میرال خیل ، خجورې ، وړه ډره ، ایکم ، کونډي ، مرخن ، دارک ، ایلم ، سبوگی ، سلطان ، غوزک ، بیتی ، وریاخون ، موگی ، کمال خیل ، اني خیل ، ایب خیل ،

488 معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ، ۴۷ مخ ، دقومونو اوقبایلو چارووزارت ، ۱۳۶۳ لیردیز کال ، کابل

489 حیات افغاني ، دډپټي محمد حیات خان لیکنه ، دلطیف یاد ژباړه ، ۳۲۶ مخ ، دپېښور چاپ

150.4 دجاني خيلو منگلو بناخونه او خانگي

سپيرگي دره ، غوره دره ، وړه سپيرگي ، لويه سپيرگي ، ستن خيل ، المر خيل ، ياري خيل ، شخل خيل ، فضل خيل ، اگر خيل ، اتمر خيل ، بابر خيل ، بوزي خيل ، ميا خيل ، بلزي ، منزلي ، بل خيل ، خسي خيل ، قيمت خيل ، بگي خيل ، خدو خيل ، دودي خيل ، باړي ، خوشال خيل ، خوبي خيل ، براهيم خيل.⁴⁹⁰

دهغه رپوټ له مخې چې په ۱۳۵۴ لېږديز کال کې دپکتيا دهغه وخت د والي له خوا دافغانستان دپلان وزارت ته ورکړل شوی و په دغه ولايت کې دمنگلو دقبيلې شمير (۱۱۹۲۱۴) تنه ښودل شوی و . اوس چې دهغې مودې نه دخلوښت کلونو په شا اوخوا کې موده تيره شوې ده ښايي ددوی په شمير کې ډير زياتوالي راغلي وي .

151 موسی خیل

موسی خیل په اصل کې کاکړ پښتانه دي چې د غرغښتو پښتنو په ټولنيز گروپ او ټبر پورې اړه لري . موسی خیل دکاکړو يو مشهور بناخ دي چې دغه بناخ دسويلي پښتونخوا دپوري دتاريخي ناوې دموسی خیلو په تحصیل کې استوگنه لري . په ژوب ، لورلايي او سيوی کې هم موسی خیل کاکړ ميشته دي .⁴⁹¹

يو شمير موسی خیل په کندهار ، زابل او دغزني ولايت په شلگر کې هم استوگنه لري .⁴⁹²

دسويلي پښتونخوا دموسی خیلو دتحصيل موسی خیل ۶۱ کلي لري چې د ۱۹۸۸ زيږديز کال دسر شميرنې له مخې يې شمير (۱۳۴۰۵۶) تنو ته رسيداو په دغه تحصیل کې موسی خیل په لاندنيو خانگو ويشل شوي دي : لهيرزی ، بيل خیل او مرغزاني . دموسی خیلو دودونه او رواجونه کټ مټ دنورو کاکړوپه خیردي .⁴⁹³

152 مومند

مومند د پښتنو دسربن په ټولنيز گروپ کې يوه ډيره ستره قبيله ده او په غورياخيلو پښتنو ورگډيږي . دغورياخيلو لوی نيکه غری يا غوريا نوميد . دپښتني دوديزو شجرو پر بنسټ غوريا خلور زمان درلودل چې دولت يار ، خليل ، شمکنی (څوکنی) او زيرانی نوميدل . دولت يار دوه زمان درلودل چې يويې مومند او بل يې داود

490 ډاکټر لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۵۸ مخ ، دپيښور چاپ

491 ډاکټر لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۶۰ مخ ، دپيښور چاپ

492 پروفيسر ولی محمد خان سيال کاکړ ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې ، ۷۷-۷۸ مخونه

493 دموسی خیلو کاکړو په اړوند زما (لطيف ياد) ياد دشتونه

مشهور گرامر پوه او د سنسکرت د ژبې عالم پانینی هم دعیسی مسیح علیه السلام تر زیږیدو پنځه پېړۍ وړاندې د همدغې قبیلې یادونه کړې ده او هغه یې د مدهومنت په بڼه لیکلې دي چې مقصد او مراد ترې هم دا مومند دي.

د تاریخي روایتونو پر بنسټ د مومندو لومړنی استوګنځی غوره مرغه و چې وروسته له هغه ځایه د غزني لویديز په مقر او قره باغ او اوسني زابل کې د ترنک د سین غاړو ته ولیږدیدل .

بابر په خپل مشهور تاریخي کتاب توزک بابري کې چې په ۱۴۵۰ زیږدیز کال یې لیکلی و د مومندو

د قبیلې ذکر او یادونه کړې ده او لیکلي یې دي چې مومند د غزني په جنوب کې او سیدل کله چې بیا

ددوی په شمیر کې زیاتوالی راغی نو دوی له غزني نه کابل ته او بیا له هغه ځایه ننگرهار ته و خوځیدل او د

خیبر د تاریخي درې پر لارې پیښور او ددوی داستوګنې په اوسني سیمه کې میشته شول .

د مومندو هغه شمیر خلک چې په میداني او اوارو سیمو کې میشته دي هغوی ته کوز مومند او هغه مومند چې په

غرنیو سیمو کې میشته دي هغوی ته بر مومند وایي ، خو په اصل کې دواړه یو مومند دي . شمال ته یې باجوړ و

لویديز ته یې دکونړ سیند ، جنوب لویديز ته یې د خیبر تاریخي دره او ختیز ته یې پیښور پروت دی .⁴⁹⁵

ویل کیږي چې د اسلام د سپیڅلي دین تر خپریدو دمخه لوی کنیشکا هم ددوی داستوګنې داوسني دسیمې په شاو

خوا کې یوه موده او سیدلی او یو شمیر بودايي راهبانو هم دلته ژوند تیر کړی دی .

152.1 په افغانستان کې میشته مومند

1. دننگرهار په ولایت کې

مومند دننگرهار ولایت په مومنددرې ، لال پورې (لعلپورې) ، کامې ، باریکاب ، لچه پور ، غازي اباد ، گوشتې ،

کوز کونړ ، د چپرهار ولسوالۍ د دولت زیو ، للمه ، تريلي ، غزوکلي او غور آباد په کلیو او همداراز په هډې ،

باسول ، هزار ناو ، گردې ، ډکه ، شگې ، اړخي ، سور ډاگ بټي کوټ ، روداتو ، بهسودو ، شینوارو او دننگرهار په

مرکز د جلال اباد په ښار کې کې استوګنه لري .

2. دکونړ په ولایت کې :

دکونړ د ولایت مومند ددغه ولایت په مرکز اسعدآباد ، پشد ، خاص کونړ ، سرکانیو ، نورگل او نرنگ کې میشته

دي .

494 ډاکټر لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۶۰ مخ ، د پيښور چاپ

495 حیات افغاني ، د محمد حیات خان لیکنه ، د ډاکټر لطيف ياد ژباړه ، ۲۴۰ مخ ، د پيښور چاپ

3. دلغمان په ولايت کې :

دلغمان په ولايت کې هم سرخکانو ته نږدې اتمر خيل مومند استوگنه لري .

همداراز دافغانستان په نورو ولايتونو لکه : بلخ ، سمنگان ، لوگر ، کندز ، هرات ، زابل ، غزني او دکابل په شاو خوا سيمو کې هم مومند ميشته دي . يو شمير مومند په افغانستان کې دکوچيتوب ژوند هم تيروي .

152.2 په پښتونخوا کې ميشته مومند

په پښتونخوا کې ميشته مومند په لاندنيو سيمو کې ميشته دي :

دمومندو په ايجنسی کې :

دپښتونخوا دمومندو په ايجنسی کې ډير شمير مومند استوگنه لري چې ددغې ايجنسی مرکز يا هيډ کوارټر غلنی ده . دمومندو دايجنسی لويديز ته افغانستان ، جنوب ته يې دخيبر ايجنسی ختيز ته يې پيښور او ډير او شمال ته دباجوړ دايجنسی سره پوله لري .

دغه ايجنسی په فاتا کې شامله ده او شپږ لکه خلک پکې او سيږي چې زياتره يې مومند دي .

همداراز دخيبر او باجوړ په ايجنسیو کې هم مومند ميشته دي . دپښتونخوا په مرکز پيښور کې هم زيات شمير مومند استوگنه لري .

152.3 دپښتنو په شجرو کې دمومندو دښاخونو نومونه

کالا، يعقوب ، حسن ، مهلي ، عمر ، مندو ، کوکو ، ميار ، موسی زي ، ترل ، شجاع ، سليمان خيل ، مند رزي ، غبازي ، امازي ، موسی زي ، ابراهيم ، ابا خيل ، غازي ، متي زي ، احمد ، منډو ، ايوب ، شابو خيل ، ساک ، تور ، بائيک زي ، لکا خيل ، پاخييل ، بهلول خيل ، داودزي ، مريم زي ، خواجه زي ، تاجوزي ، عمرزي ، باقي زي ، حاجي خيل ، عثمان خيل ، سدو خيل ، ابوزي ، اتمانزي ، اکازي حلیم زي ، موسی خيل ، خوگاخييل ، ماما خيل ، نظر خيل ، باره خيل ، اتمر خيل ، عیسی خيل ، مټاخييل ، بوتو خيل ، مدو خيل ، ضرب علی خيل ، بران خيل ، عیسی خيل ، شاه منصور خيل ، مورچه خيل ، سلطان خيل ، اټوخييل ، دريا خيل او نور ...

152.4 په اوسني وخت کې دمومندو مشهور خيلونه

خويزي ، حلیم زي (اليم زي) ، اتمانزي ، بايزي ، کوډاخييل ، کاچي ، اتمر خيل ، ترکزي ، نظر خيل ، عیسی خيل ، برهان خيل ، باره خيل ، موسی خيل ، خوگا خيل ، ميرو خيل ، بابازي .

152.5 دموندو دځينو مشهورو خيلونو داستوگنې ځايونه

1. خويزي

خويزی دموندو يوشهور خيل دی چې ختيز ته يې گنداب . لويديز ته يې کوډاخيل او بابا زي او جنوب ته يې دکونړ سيند بهيري . دخويزو ځمکې للمې دي ، دخويزو مشهور کلي دادي : محمد کور ، کنگ ، سم غابنی ، وچه ژوره ، ملافهم کلی ، زناور چينه ، سور ايلن او شين ورسک .

2. حلیمزي (الیمزي)

دوی دبایزو په شمال ختيزه برخه په کمالي دره او گنداو کې استوگنه لري او په مومندو کې دډير نفوذ او واک خاوندان شميرل کيږي .

3. اتمانزي

ددغې قبيلې ختيز ته دانشکول ، لويديز ته يې کندهاري ، شمال ته يې ددويزو غرونه او جنوب ته يې کمالي دره موقعيت لري . داتمانزو ځمکه اواره ، خاورينه او للمي ده . خلک يې اکثره دکرکيلې له لارې خپله گوزاره کوي او ددوی لوی کلي يخ ډنډ او هاشم کور دي چې ددوی ټول کلی ديخ ډنډ په نامه ياديږي .

4. بايزي

دا خانگه دموندو په قبيله کې ډيره مشهوره ده چې دموندو دلمر پريواته خواته غرونو کې ميشته دي .

5. کوډاخيل

ددې خانگې ختيز ته خويزي ، لويديز ته يې داتمر خيلو دلبنکر کلی او جنوب ته يې بیره دره موقعيت لري ، ددغه بناخ خلکو دانگريزي بنکيلاگرو سره ډيرې مبارزې هم کړي دي .

6. کاچي

دا دموندو يوه خانگه ده چې خلک يې زياتره دکابل او پيښور تر مينځ دسوداگرۍ دمالونو دوړلو راوړلو له لارې خپل ژوند تامينوي .

7. اتمر خيل

اتمر خيل دجروبي درې په سهيل کې استوگنه لري . لويديزه څنډه يې د دوړ خيلو سره نښتې ده . ختيز ته يې بابا زي او کوډاخيل او شمال ته يې هم بابا زي پراته دي . ددوی مشهور کلي تور خيل ، خنجر کلی ، وتکی ، تنی ، حاتم کلی ، لبنکر کلی ، قاسم کور ، مته ، هرلي او مزرۍ چينه دي .

8. ترکزي

ترکزي دتورگړي نه تر دانشکوله پورې داليزيو او ترکزيو پوله ده او بيا ددانشکول نه تر متي پورې په
برابره ليکه پراته دي .

9. خواجه زي

دمندوجور او الکي کوهي نه چې اليمزو (حلیمزو) او ترکزو پوله ده تر خاپن او اتمر خيلو پورې پراته دي .

10. نظر خيل

داتمر خيلو په جنوب کې دنظر خيلو قبيله ميشته ده، ددوی سيمه غرنۍ ده او خلک يې په مالدارۍ خپله گوزاره
کوي . ددوی د کليو نومونه په لاندې ډول دي : کوزکلی، برکلی، او دملا خيلو کلی .

11. بابا زي

بابا زي دبیدمنۍ او شمشاد په درو کې ميشته دي . ددوی د سيمې ځمکي للمي دي او غنم ، اوربشې يې دکرنۍ
پيداوار جوړوي . ډير شمير خلک يې دسوداگرۍ چارې هم پر مخ بيايي .

همداراز برانخيل ، عثمان خيل او مساخيل هم دموندو مشهورې خانگې دي .

152.6 د موندو مشهورې درې او ډاگونه

1. دگنداب دره

دگنداب په دره کې حلیمزي او سيري . ددې درې ختيز ته دکرپې دغونډيو لهرې پرته ده . لويديز ته يې دخاپن
غر پروت دی او جنوب ته يې دکونړ سيند بهيري . ددې درې زياتره ځمکې للمي دي . ددې درې لوی کلی
دادي:

توره تيره ، شاتي کور ، سور ډاگ ، ظفر غونډۍ او کته سنگ .

2. دپنډیالی دره

په دې دره کې دترکزي دبناخ دعیسی خيلو او برهان خيلو خانگې استوگنه لري . دادره لکنډي ته وتلې ده په
دې دره کې للمي او آبي ځمکې هم شته او لوی کلی يې بيخ ډنډ او هاشم کور دی .

3. کمال دره

په دې دره کې دحلیمزي دبناخ دپو شاخيلو او ابراهيم خيلو خانگې استوگنه لري . خلک يې زياتره دبزگرۍ په
کارونو بوخت دي او مشهور کلی يې اتو خيل ، غازي بيگ کور او کجشاه دي . په دې دره کې ميتاخيل استوگنه
لري چې په خوگا خيلو ورگډيږي . په دې دره کې دکرنې ځمکې لږې دي او خلک يې په مالدارۍ گوزاره کوي .

ددې ځای خلک دخپلو غرونو لرگي په کامه او کونړ کې خرڅوي . ددوی کلي سپين جومات ، نری اوبه ، سپين تنگی ، باره خان ، څپري ، سربند او بيله دي . همداراز شونکړی دره ، جروبی دره ، شالي هولې دره او سلالا دره هم دمومندو دلویو او مشهورو درو نه شميرل کيږي .

4. د دانشکول او یخچنډ ډاگ

په دې ډاگ کې اتمانزي او ترکزي عیسی خیل مومند استوگنه لري چې ځمکې یې بڼې او للمي دي .

5. بهي ډاگ

داډاگ (۲۴) میله اوږدوالی او بنځلس میله پلنوالی لري چې په دې ډاگ کې کوډاخیل ، خويزي او بايزي پراته دي .⁴⁹⁶

6. دسرکو ډاگ

دا ډاگ دخوگا خیلو او اتمر خیلو دغرونو دلنو نه راغزیدلې او په دیرش میله اوږدوالی او شل میله پلنوالی د گوشتې او خويزو سیمې ته ورغزیدلی پروت دی . په دې ډاگ کې خوگا خیل ، ماما خیل ، دوړ خیل او لمر شمیر اتمر خیل میشته دي .

152.7 د مومندو مشهور شخصیتونه او نومیالي

1. ایمل خان مومند چې دمغولو پر خلاف ستر مبارزو .

2. دپښتو ژبې نامتو شاعر رحمان بابا

3. دپښتو ژبې نازک خیال شاعر حمید مومند بابا

4. دپښتو ژبې لیکوال او ستر ملي شخصیت ارواښاد وزیر صیب محمد گل خان مومند بابا

5. دپښتو ژبې مشهور لیکوال او شاعر ارواښاد قلندر مومند

6. ملي مبارز کاکا جی صنوبر حسین مومند

7. دهیواد دخپلواکۍ دلارې لوی مبارز غازي ماسل خان مومند(محصل خان)

8. دخپلواکۍ دلارې مبارز او دمومندو دقبیلې نامتو مشر سعادت خان مومند

9. مشهور روحانی مشر او دهیواد دخپلواکۍ دلارې ستر مبارز مولانا امیر محمد چې دچکنورپه ملا صاحب سره یې شهرت درلود .

496 پښتانه دتاریخ په رڼا کې ، ۱۲۸ مخ

10. د پښتونخوا مشهور ليکوال ارواښاد دوست محمد خان کامل مومند
11. د پښتو ژبې ليکوال او د مومندو ملي مشر ارواښاد ميراجان سيال.
12. د پښتو ژبې نامتو ليکوال ارواښاد استاد قيام الدين خادم
13. د اعليحضرت محمد ظاهر شاه دواکمنۍ په وخت کې صدرا عظم ارواښاد محمد موسی شفيق
14. افغان فضانورد بناغلي عبدالاحد مومند⁴⁹⁷

153 مهمن زي (ممن زي - محمدزي)

مهمنزيو ته ممنزي او محمدزي هم ويل كيږي ، خو بايد دوی د هغو محمدزيو سره يو ونه گڼل شي چې بارکزي درانيان وو او په افغانستان کې يې حکومت کاوه . مهمنزي يا محمد زي د پښتنو دسپرن په ټولنيز گروپ کې راغلي او د خريشون نيکه د زوي ځمند اولاده گڼل كيږي چې بيا د ځمند په اولاده کې دممنزيو يا محمد زيو بناخ دشمير له مخې د ځمند پر نورو بناخونو زيات دی . مهمنزي (محمدزي) د ځمند له پاتې بناخونو تر وتلو او ليرېد وړاندې د يوسفزيو د قبيلې سره يوځای د کندهار دارغستان له سيمې نه په گډه سره وليږدېدل او ديو سفزيو سره يوځای د کابل په پيښو او واقعاتو کې شريک ول ، خوله بده مرغه کله چې دوی د کابل نه دننگرهار خواته وکوچېدل نو ددوی او يو سفزيوتر مينځ ديوې لانجې پر سر جگړه ونښته چې په دغې جگړې کې يو سفزي پر دوی بريالي شول . مهمنزي تر يوې مودې پورې په ننگرهار کې اوسيدل . کله چې ديو سفزيو مشر ملک احمد خان غوښتل چې له دلازاکو سره وجنگيږي نو مهمنزيو ته دننواټې په توگه ورغی او د هغو نه يې ددلازاکو په وړاندې په جگړه کې مرسته وغوښتله . مهمنزي هم په دې شرط له يوسفزيو سره يوځای شول چې داشنغر سيمه به دوی ته ورکوي چې مهمنزي تر او سه پورې په چارسدې ، تنگي ، نوبنار او پړانگ کې اوسېږي .⁴⁹⁸

مهمنزي په عمومي ډول د علم او پوهې په وړانگو منور او متمدن خلک دي . د پښتنو ستر مشر فخر افغان خان عبدالغفار خان دمهمنزيو (محمد زيو) د قبيلې د اتمانزيو د خانگې نه و .⁴⁹⁹

دمهمنزيو مشهور بناخونه دادي : الياس زي ، بتوزي ، عمرزي ، باره زي ، نصرت زي ، اتمانزي ، تنگي ، رخړ او شيرپاو .⁵⁰⁰

د تاريخ حيات افغاني مولف محمد حيات خان يوسلو پنځوس کلونه وړاندې ددوي شمير (۸۰۰۰) کورنۍ بنودلی

497 دمومندو دمشهورو شخصيتونو او نومياليو په اړوند زما (لطيف ياد) يادداشتونه

498 پښتني قبيلې ، ۲۶۶ مخ

499 دمهمنزيو (محمد زيو) په اړوند (ډاکټر لطيف ياد) يادداشتونه

500 پښتانه دتاريخ په رڼا کې ، د ۱۲۹۳ مخ شجره

چې د پښتونخوا د چارو سډې په ولسوالۍ يا ډيسټريکټ کې اسټو گنه لري.⁵⁰¹

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**